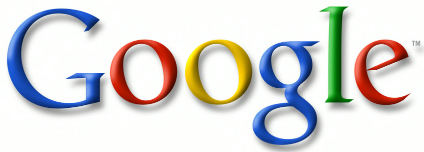
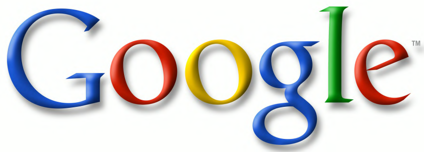
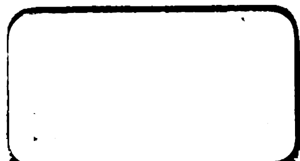
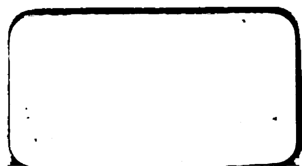
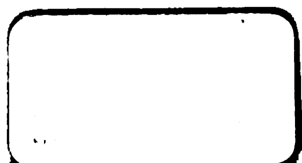
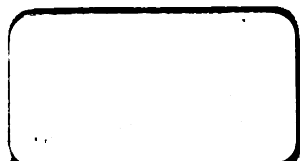

VALVOJA

1885.

VIIDES VUOSIKERTA.

Toimitus:

Th. Rein. J. R. Danielson. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
E. G. Palmén. W. Söderhjelm. O. E. Tudeer.

Werner Söderström.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1885.

Ainehisto.

Valtiollisia ja taloudellisia kirjoituksia.

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Kaunokirjallisuutta.

Arvosteltuja teoksia.

Mitä sopii odottaa 1885 vuoden valtiopäiviltä?

Emme enää ole aivan äkkinäisiä perustuslaillisen itsehallinnon alalla, sillä ottamatta Porvoon valtiopäiviä v. 1809, saatikka aikaisempia säätyneuvotteluja eli „maapäiviä“ lukuun, on jo kuudes Suomen säätykokous alkamaisillaan, kun tämä numero lasketaan painoon. Valtiopäivämiehet, jotka monesti vasta kiivaitten taistelujen perästä ovat tulleet määrätyiksi v. 1885 edustamaan Suomen kansaa, ovat par'aikaa matkalla pääkaupunkiimme, — joll'eivät asu siinä vakinaisesti, mikä hyvinkin usein on asian laita. Kuinka tärkeitä kysymyksiä näillä valtiopäivillä tulee käsiteltäväksi, siitä saa välillisiä tahi välittömiä muistutuksia melkein joka sanomalehti-numerossa, jonka vaan käteensä ottaa. Eipä siis taida olla liian aikaista, jos isänmaan ystävä levottomalla uteliaisuudella kysyy itseltään: mitä sopii odottaa 1885 vuoden valtiopäiviltä?

Tarkastakaamme ensiksi kutakin säätyä erikseen.

Ensi silmäyksellä näyttää mahdottomalta lausua mitään ritaristosta ja aatelista, koska sen kokoonpano täydelleen riippuu sukujen päämiesten ja „sukuurhojen“ mielivaltaisesta päätöksestä. Syntyperän satunnaisuus ja varallisuuden satunnaisuus määräävät, ketkä aatelissäädyssä kulloinkin voivat saada edustajalipun, kun muille sitä vastoin kansalaisten luottamus on välttämätön ehto. Mutta tuleepa sitten vielä kolmaskin sattumus lisäksi, se näet, jos poletilla varustettu aatelinen edusmies tahtoo säännöllisesti olla keskusteluissa saapuvilla tahi ei. Siitäpä nuo moninaiset ja ylt'ympäri tunnetut puutteet aatelissäädyn kokoonpanossa. Kummastuksella yleisö joka kerta valtiopäiväin alussa näkee „ensimmäisen“ säätymme edusmiehinä sellaisiakin, joille ei vähintäkään luottamusvirkaa uskottaisi, jos edustajaoikeus aina riippuisi muitten eikä omasta vaalista. Toiselta puolen moni kunnioitettu ja tunnettu aatelismies sitä vastoin varojen puutteesta tahi muista syistä jääpi valtiopäiviin tulematta. Vihdoin voipi tapahtua, että samassa salissa, jossa edellä puolen päivää sataluku miehiä istui äänestämässä ja päättämässä, mitätön kymmenkunta iltapuolen istunnossa saapi ratkaista ja käydä edustuskunnan neljänneksestä. Jos keskimäärin

50—60 aatelismiestä tahtoisi säännöllisesti olla säädyn neuvotteluissa saapuvilla, niin siinä vielä ei olisi edustettuna muuta kuin noin $^{1}/_{5}$ säädyn kaikista sisäänkirjoitetuista suvuista, mutta tuskinpa niinkään monta keskimäärin on koossa. Ja periaatteellisesti sekin mahdollisuus on edessä, että ritarihuoneen keskustelusali ainakin joskus voisi jäädä typö tyhjäksi. Samallaiset epäkohdat ovat kyllä olemassa kaikkialla, missä edustajakamarin kokoonpano on perustettu sukuperään, mutta sellaisessa maassa kuin meidän, jossa itsenäistä ylimyskuntaa tuskin on nimeksikään olemassa, epäkohdat tietysti ovat kahta tuntuvammat.

Mutta vaikka onkin muutamain yksityisten mielivallassa tulla valtiopäiville tahi jäädä tulematta, niin me kuitenkin jollakin varmuudella voimme arvata, millainen aatelissääty tulee olemaan v. 1885. Kolmen tahi viiden vuoden väliaika on liian lyhyt synnyttääkseen ylen tuntuvia muutoksia tällä alalla. Arvattavasti suhta Helsinkiläisten ja maalaisten välillä tulee pysymään entisellään, siis edellisiä $^{2}/_{3}$ ja jälkimmäisiä ainoastaan noin $^{1}/_{3}$. Jos säätykokous syystä tahi toisesta olisi muualla kuin pääkaupungissa pidettävä, niin sen Helsinkiläinen enemmistö suureksi osaksi olisi estetty edusmiehen toimia täyttämästä. Se seikka jo valaisee tällaisen edustuksen ontevuutta, puhumatta siitä, kuinka yksipuolisesti kansan parasta valvotaan, kun enemmistö on yhdestä ja samasta kaupungista. Eikä tämä puute ole silmään pistävin, saati ainoa, jota jo edeltäpäin voipi varmuudella ennustaa aatelissa. Todennäköistä on että edelleenkin $^{1}/_{4}$ tahi kenties $^{1}/_{3}$ aatelista tulee olemaan 25—35 vuoden ijässä, jolloin verrattain harvoin pääsee johonkuhun muuhun säätyyn äänivaltaiseksi. Ei voi moittia että aatelismiehet pyrkivät nuorina seuraamaan yleisten asiain käyttelemistä. Parempaa koulutusta eivät voi saada synnynnäiseen tehtäväänsä; syystä Kustaa Aadolfi jo määräsi 1617 vuoden valtiopäiväjärjestyksessä ja 1626 vuoden ritarihuonejärjestyksessä, että ne aatelismiehet, jotka nuoruutensa tähden eivät voineet saada säädyssä sijaa, „seisokoot oven vieressä, siihen tarkoitukseen määrätyssä paikassa“ tahi „sukunsa paikan takana“, „ääneti kuuntelemassa mitä on keskusteltavana tahi äänestyksen alaisena“. Eroitus on vaan siinä, että meidän aikoinamme yhtä monta nuorta kuin koko pappissääty yhteensä istuu ritaristossa ja aatelissa äänivaltaisina jäseninä, jommoisina eivät tietysti voi tehdä suurta hyötyä. Sittenkin on sellaisia ensikertalaisia ahkerasti käytetty luottamustoimiin, mikä osaksi on puoluejaon seurauksia, mutta samassa niin lukuisassa säädyssä, kuin ritaristo ja aateli on, arveluttavasti todistaa kykyjen puutetta.

Muissa suhteissa aateli sitä vastoin paremmin kestää vertausta muitten säätyjen kanssa. Vaikka toinen puoli istuu julkisissa keskusteluissa ihan äänetönnä, niin puhujain joukko sittenkin, kiitos säädyn suurelle kokonaisluvulle, on suuri ja puhujataito yleensä kiitettävä, — etevyys joka on pöytäkirjojen painattamisen hedelmä. Milloin missäkin asiassa tulee uusia jäseniä vapaaehtoisesti ja „ex nobili officio“ esille edustamaan vakuutustaan, ja tarjona on siis suuri, melkein rajaton määrä asiantuntijoita, jotka ehkä ainoastaan yhden asian tähden ovat ottaneet poletin, vaivaamatta itseään muilla kysymyksillä; sellainen työjako ei ole muissa säädyissä mahdollinen. Tulee sitten toinenkin etu lisään, eikä vähäinen. Useilla hallituksen jäsenillä on ritaristossa ja aatelissa itseoikeutettu sija avoinna; muihin säätyihin sitä vastoin ei koskaan ole valittu senaattoria. Ainoat tilaisuudet, jolloin parlamentaarinen esiintyminen meillä tulee kysymykseen, tarjoutuvat siis ritarihuoneessa. Senaatin jäsenten joukosta (prokuraattori siihen luettuna) on nykyänsä 13, siis kaksi enemmän kuin puolet, oikeutettu istumaan aatelissa, ja ensi valtiopäivillä tulevat arvattavasti senaattorit Molander, Norrmén, L. Mechelin, Yrjö-Koskinen ja prokuraattori Montgomery, ehkäpä muita sen lisäksi, tuota tilaisuutta käyttämäänkin. Aatelissäädyn keskustelut saavat tietysti tämän kautta suurta merkitystä muitten rinnalla.

Mitä puoluejakoon tulee on ritaristo ja aateli tähän asti ollut dagbladilaisten ja viikingien vallassa. Enimmiten nuo puolueet ovat olleet keskinäisessä sovussa, mutta kun joskus ovat joutuneet eripuraisuuteen, — muistettakoon kouluasia ja asevelvollisuuslaki 1877 vuoden valtiopäivillä, — niin dagbladilaiset enimmiten ovat olleet voitolla. Mutta siinä kohden muuttunee kyllä asian laita v. 1885 toisellaiseksi. Dagbladilaiset ovat kadottaneet useimmat johtajansa eikä ole nimeksikään kasvanut uusia sijaan. Nykyänsä vapaaherra von Troil maamarsalkkana, sekä senaattori L. Mechelin ja prokuraattori Montgomery hallituksen jäseninä ovat estetyt esiintymästä puolueen johtajina. Fredrik Pipping on ennen seisonut liberaalien joukon ensimmäisessä rivissä, mutta on viime aikoina valitettavasti pysynyt kaukana keskusteluista; Robert Lagerborg ja vapaaherra Henrik August Wrede ovat menneet tuonen tuville viime valtiopäiväin jälkeen. Jälellä ovat siis ani harvat, vapaaherra Boije, herra August Schauman ja kuvernööri von Alfthan (jos viimemainittua edes sopii kantajoukkoon lukea), mutta epäilemme, onko niistä puolueelle yhtä paljon turvaa ja tukea keskusteluissa kuin ennen herra L. Mechelinistä yksinänsä.

Hedelmättömyytensä paljasti liberaalinen puolue jo viime valtiopäivillä aatelissäädyssä, kun monesti oli voitettu keskustelussa, jos kohta äänestyksessä jaksoi asemaansa säilyttää.

Paremmalla kannalla seisoo nykyänsä viikingipuolue. Eversti K. Antell, vapaaherra Rabbe Wrede, ja vihdoin Helsingin valtuusmiesten nykyinen puheenjohtaja, vapaaherra M. W. af Schultén, esiintyivät viime valtiopäivillä johtajain tavalla (viimeksimainittu otettuansa edustajalipun noin kymmenen päivää ennen valtiopäiväin loppua!), eikä voi epäillä, että he tulevat jatkamaan samaa tointa v. 1885. Suurempaa kykyä osoitti kuitenkin jo 1877 vuoden valtiopäivillä nuori vapaaherra V. M. von Born, voittaen mainetta erittäinkin asevelvollisuuden-kammon ja ruotsinkiihkon järkähtämättömänä pylväänä, mutta emme tiedä, katsooko hän enää voivansa ritarihuoneesen palata. Onhan asevelvollisuuslaki nykyään auttamattomasti voimassa Sarvlahtelaisten niin hyvin kuin muittenkin noudatettavana, mutta sitä mainittu puhuja suurella juhlallisuudella kielsi ikinä tunnustavansa. Mitenkä lienee, kolme neljä vakinaista puhujaa viikingeillä ainakin on tarjona puhumaan „i hvilken Materie det skal være“, mistä aineesta tahansa. Eikä heiltä puutu äänestäjöitä: pääkaupungin virastot vilisevät vapaasukuisia viikingejä, jotka helposti voivat saada valtakirjoja. Eipä siis olisi kummaa, jos se katkera taistelu, joka viime aikoina on syttynyt Helsingin ja muitten kaupunkien kunnallisissa asioissa sekä varsinkin sanomalehdistössä Dagbladia ja Hufvudstadsbladia vastaan tulisi ulottumaan ritarihuoneesenkin. Silloin voitto helposti kallistuu viikingien puolelle. Kenties liberaalisen puolueen jäännökset vielä joutuvat samallaisen ostracismin alaiseksi, joka tähän asti on kohdannut suomimielistä vähemmistöä. Yleisö saanee siinä tapauksessa nähdä vielä kummempia kuin tähän asti aatelin vaaleissa: onpa jo ennenkin käytetty valiokuntiin kymmenittäin sellaisia lainsäätäjiä, joitten valtiollista kantaa ja kykyä pöytäkirjat eivät vähimmälläkään sanalla ilmaise jälkimaailmalle. Muitten säätyjen vastaus sellaisiin vaaleihin on nähtävänä siinä, että ylen harvat valiokunnat enää valitsevat aatelismiehen puheenjohtajakseen.

Aatelissäädyn suomimielisellä vähemmistöllä on tähän asti ollut varsin ikävä asema: apujoukkona liberaaleille se joskus on voinut äänestyksiin vaikuttaa, itsenäisiä voittoja se ei ole saavuttanut, ollen luvultaan ainoastaan 10 - 13 jäsentä. Tuskinpa olot siinä kohden vielä tällä kertaa muuttuvat, jos saisikin tänä vuonna kokoon 15—20 jäsentä. Yhdestä suomimielisestä voipi helposti saada kaksi kolme dagbladilaista ja yhtä monta viikingiä avuksi, —

vaikkapa telefonilla, jos hätä tulee, — ja taistelu on meikäläisille yhtä turha kuin ennen. Toistaiseksi aatelin fennomaanit siis saanevat taistella ainoastaan „loistolla kaatuaksensa", vaikka heillä lienee vastedeskin niinkuin enimmiten v. 1882 yhtä monta puhujaa käytettävänä kuin heidän lukuisilla vastustajillaankin. Vaan niin ei voi aina pysyä. Toivokaamme että, niinkuin Homeerossa lauletaan, vihdoin se päivä tulee, jolloin suuri Ilionkin kukistuu.

Kun tulemme valittujen edusmiesten tarkastamiseen, niin pääsemme monessa kohden liikkumasta arvelujen hyllyvällä hetteellä. Varsinkin pappissääty on tähän asti ollut muita pysyvämpi, samoin kuin keskimääräinen ikä siinä on ollut vuosikymmentä korkeampi. Mutta tavattoman suuret muutokset ovat nykyään siinäkin tapahtuneet, tavattoman tuntuvat aukot syntyneet. Arkkipiispa Renvall on uuden arvonsa kautta suljettu keskusteluista, piispa Johnsson on kuoleman, prof. Cleve virkaeronsa, senaattori Yrjö-Koskinen virkaylennyksen kautta eroitettu säädystä, jossa he kaikki neljä vielä kolme vuotta sitten seisoivat erittäin huomatussa asemassa. Provastit A. E. Granfelt ja V. L. Helander ovat samoin kadonneet valtiopäiväin näyttämöltä, — jos on lupa käyttää niin tuiki maallista sanaa puhuessamme kunnianarvoisasta pappissäädystä. Kun sen lisäksi pari ilmeisesti sopimatonta jäsentä on jätetty valitsematta, niin varsinainen papisto tällä kertaa saapi edustajainsa joukossa nähdä koko 10 miestä, jotka ovat julkisissa keskusteluissa äkkinäisiä. Kaikki tuomiokapitulin asessoritkin, paitsi yksi ainoa, ovat valittujen joukossa, kuinka kovasti kirkollinen hallinto sen kautta tulcekin kärsimään, ja se jo osoittaa, että ei ole ollut varaa jättää sopivia käyttämättä. Maallikko-jäseniä tulee kolme ensikertalaista, mutta niistä yksi, tohtori G. Lagus, 1876 vuoden kirkolliskokouksessa on kunnialla liikkunut julkisissa keskusteluissa.

Selvän selvää on, että löytyy parempia takeita pappissäädyn valittujen kuin aatelin itsemäärättyjen valtiopäivämiesten kunnosta, — piispatkin tässä luettuina valittujen joukkoon. Tosin papisto asuu ympäri koko laajaa Suomenmaata sirotettuna, jonka tähden sen jäsenille kyllä saattaa käydä vaikeaksi tutustua toisiinsa, niin että tietäisivät, ketkä omistavat valtiopäivämiehen-kykyä. Tuleepa sitten lisäksi, että enimmiten suuri naiivisuus ja valtiollinen epäkypsyys hämmentää papiston vaaleja niin että haja-ääniä aina annetaan kymmenittäin ja sadottain, vaikka on harvoja valitsemassa ja valittavina. Mutta sittenkin puolueettoman arvostelijan ehdottomasti täytyy tunnustaa, että papisto meillä yhä vielä on hyvin jaksanut asemaansa ylläpitää. Ei mikään sääty ole

ollut niin monikertaisen ja sappeisen kritiikin alaisena kuin hengellinen, — johon on syynä osaksi sen tunnettu suomimielisyys, osaksi soimaajain vastakkainen maailmankäsitys, — mutta usein moite on ollut perää vailla, ja silloin tällöin suurisuinen laittaja ei sittenkään ole voinut olla tunnustamatta, että papiston jäsenillä on hyvin paljon tietoja maamme oloista ja tarpeista. Tuommoinen väkisin annettu tunnustus oli esim. nykyään luettavana jossakin noita nimettömiä, halpoja kirjeitä Ruotsinmaan sanomalehdistöön, joilla ruotsikiihkoisemme tuon tuostakin koettavat alentaa vastustajiaan ja rohkaista omaa mieltänsä. Ett'ei sellainenkaan kirjoittaja voinut kieltää pappissäädyltä, mokomalta anakronismilta, lainsäätäjän tärkeimpiä avuja, on merkillinen myönnytys.

Mutta vähenemässä toisen säätymme valtiollinen vaikutus kyllä lienee, ainakin jos pidämme erittäinkin sen papillista osaa silmällä. Papisto ei enää ole korkea-oppisuuden sääty niinkuin ennen. Maisterin arvoa oli 1863 vuoden valtiopäivillä 21:llä jäsenellä kokonaisluvusta 32, mutta 1882 ja 1885 gradueratut papiksi vihittyjen valtiopäivämiesten joukossa eivät ole kuin 8 30:stä. Melkoinen eroitus on siinä nähtävänä — maallikot tietysti silloin jätetyt lukematta. Ja samaa nähdään piispan- ja tuomioprovastin vaaleissa. Laajempi yliopistossa saavutettu oppi oli ennen niin välttämätön, että saa mennä viisi vuosisataa takaperin, siis keskiajan keskipaikoille asti, tavatakseen piispan, joka ei olisi ollut filosofian maisteri. Meidän aikoinamme vanha sääntö ei pidä paikkaansa, ja kun muissa säädyissä sivistys nopein askelin edistyy, niin pappissäädyn valtiollinen asema kahdelta haaralta uurretaan. Katoamistaan katoaakin yhä papistosta tuo sukupolvi, joka oltuansa ensin koulun palveluksessa sitten siirtyi saarnastuoliin, ja joka enimmiten osoitti olevansa säädyn valiojoukko, josta sekä piispoja että valtiopäivämiehiä saatiin. Kun arkkipiispa Renvall ja provasti Hjelt jättävät valtiopäivätoimet, ovat viimeiset niistä varsinaisista johtajista poissa, joitten kunnosta pappissäätymme 1860- ja 1870-luvuilla saavuttama ja säilyttämä suuri valtiollinen merkitys suuresti on riippunut. Maallikko-jäsenet perivät epäilemättä melkoisen osan tästä merkityksestä. Professorit Donner ja Forsman sekä yliopettajat Geitlin ja Kihlman ovat jo monesti täydessä määrin osoittaneet ansaitsevansa säätynsä ja koko Suomen kansan luottamusta. Toivottavasti niiden vaikutus myöskin voi hillitä sitä ylenpalttista konservatismia ja jäykkää valtiokirkollisuutta, josta enteitä on huomattu pappissäädyssä, ja jota esim. nykyään vapaaehtoisesti valtiopäivätoimesta eronnut provasti V. L. Helander viime valtiopäivillä edusti.

Tunnettu on pappissäädyn kanta kielikysymyksessä. Olisipa todellakin ollut ikuinen ihme, jos virkansa kautta niin läheiseen yhteyteen kansamme syvien rivien kanssa asetettu sääty olisi voinut pysyä tärkeimmälle kansalliselle kysymykselle vieraana. Eikä säädyn suomimielisyys ole vähenemässä. Siksipä tunnettu provasti O. M. Nordström tulikin auttamattomasti tappiolle 1884 vuoden valtiopäivämiesvaaleissa; niin tuoreessa muistossa oli hänen kuuluisa, painovapauden harrastuksen vaippaan puettu hyökkäyksensä suomimielisyyttä vastaan. Kova onni on muutenkin kohdannut ruotsikiihkoisia, kun niiden enimmin huomattu johtaja, professori C. G. Estlander, ei tällä kertaa saanut yliopiston vaalissa niinkään monta ääntä, kuin jälkimmäinen suomalaisten ehdokkaista. Arpahan yksin v. 1881 pelasti hänen vaalinsa, — jos edes pelastukseksi voi mainita mitä itse asiassa oli valitulle vaikein kiirastuli, jota on saanut kokea. Mutta joka tapauksessa 1884 vuoden yliopiston vaali oli merkillinen tapaus, semminkin koska ruotsikiihkoiset lehdet ennakolta olivat uljaasti enustaneet omaa voittoansa. Laiha lohdutus oli Porvoon kouluopettajain vaalissa tarjona, sillä tohtori G. Lagus on varsinkin Östra Finlandin päätoimittajana osoittanut niin itsenäistä ja maltillista kantaa, että hän varsin hyvin olisi voinut tulla uuden „Finlandin“ toimittajaksi. Alusta asti hän taitaakin olla pappissäädylle tunnetumpi ja suositumpi virkaveli kuin professori Runeberg kenties koskaan. Kun mainittu vaali kuitenkin siihen määrään päihdytti jotakin Dagbladin kirjoittaja parkaa, että rohkeni ennustaa suomenmielisten täydellistä tappiota vastaisissa koulun edustajain vaaleissa, jäi pieni seikka häneltä huomaamatta: joka kuuseen kurkoittaa, se katajaan kapsahtaa. Se pitkä viivytys, joka vastoin valtiopäiväin päätöstä ja vastoin kansamme enemmistön tahtoa, — jos kohta dagbladilaisten saati viikingein puolinaisella tahi kokonaisella myönnytyksellä — on kohdannut kouluasiain ratkaisua, kantoi hedelmiä vielä viime silmänräpäyksessä. Yksityisiin suomalaisiin opistoihin on tulvaillut opettajia, jotka jos lakia ja oikeutta niskoittelematta olisi noudatettu, aikoja sitten istuisivat valtion palvelijoina ja samassa myös vaalivaltaisina. Ensi kerralla tulemme oikeammin kuin nyt näkemään puolueitten todellista voimaa kouluopettajasäädyssä.

Lisätkäämme, ett'ei meistä suinkaan olisi pappissäädyn eduksi, jos ne mielipiteet, jotka jossakin kohden saattavat poiketa enemmistön mielipiteistä, tulevat pois kitketyksi. Aateli on liiaksikin sekalainen seurakunta, mutta pappissääty seisoo vastakkaisen heikkouden kynnyksellä. Onneksi ei ole luettava, jos neuvottelevalta edustajakunnalta puuttuu erilaisten näkökohtien ja maailman-

käsitysten kannattajoita, sillä siitä syntyy ja karttuu yksipuolisuutta ja itsekäisyyttä. Erittäinkin kielikysymyksen suhteen täytyy meidän päälle päätteeksi huomata, että sen ratkaisu nykyään lienee joko saavutettu tahi lähestymässä. Muita kysymyksiä voi pian tulla vaalitaistelujen perustukseksi, ja vakuutuksemme on että pappissäädyllä yhä vielä on tärkeä tehtävä niidenkin ratkaisemisessa. Jos sääty myöskin tottuisi pois siitä kuolettavan ikävästä laveapuheisuudesta, että pienimmätkin seikat useasti selitetään niin laajasti kuin lapsille saattaisi olla tarpeen, jos sen puhujat vihdoinkin herkeäisivät monta kertaa uudestaan toisilla sanoilla latelemasta, mitä jo muut ovat ehtineet lausua, niin usein kuultu ja aivan todenmukainen syytös säätyä vastaan kadottaisi pontensa.

Aateli ja pappissääty, jotka nykyään ovat toinen puoli Suomen kansan eduskunnasta, ovat kauvan voineet säilyttää asemaansa, mutta silminnähtävästi kummankin osallisuus edustuksessa on supistumaisillaan. Tuskinpa lienee muuta kuin kysymys ajasta, milloinka ne saavat valtiopäivillä sulautua muitten säätyjen kanssa yhteen, ollakseen siitä lähin johtajina ainoastaan ky'yn eikä perittyjen erioikeutten nojalla. Samallainen on myöskin varsinaisen porvarissäädynkin laita, jolla tarkoitamme kolmatta säätyä semmoisena kuin se oli ennenkuin 1869 vuoden valtiopäiväjärjestyksen ja 1879 vuoden armollisen ilmoituskirjan kautta tuli laajennetuksi. Omaan ahtaasen piiriinsä rajoitettuna sekään ei jaksaisi yhteiskunnallisia velvollisuuksiaan täyttää, mutta mikäli se kasvaa ja kehittyy kaupunkilaisväestön todelliseksi, valistuneeksi äänenkannattajaksi, sikäli sen asema lainsäätäjänä myöskin on horjumaton.

Entisen porvarissäädyn kunniaksi on luettava, että se vapaaehtoisesti on luopunut monesta vanhentuneesta erioikeudesta, myöntäen puolestaan esim. maalaiskauppaa ja elinkeinovapautta yhtä alttiisti kuin se sittemmin kunnallisissa ja valtiollisissa vaaleissa on tietänyt tunnustaa muitten kansanainesten kykyä ja oikeuksia. Valtiopäivillä ainoastaan toinen puoli kolmatta säätyä nykyään on varsinaisia porvareita, toinen puoli on muita kaupunkilaisia jos mitäkin ammattia. Mutta vanhojen porvarioikeutten lakatessa uudet luokkaedut, varakkaitten etuoikeudet, ovat tulleet sijaan, ja ne näkyvät kyllä olevan sitkeitä. Ollaanpa vielä kaukana siitä kansalaisten valtiollisesta yhtävertaisuudesta, jota Euroopan edistyneemmissä maissa, saati Amerikassa, pidetään tuiki luonnollisena asiana yhteiskunnallisten oikeutten suhteen. Kovasti on monessa paikassa ehdotettuja muutoksia vastusteltu, ja taistelun päätöksestä riippuu kui-

tenkin suuressa määrin, kuinka pian ja täydellisesti kolmas säätymme voipi kehittyä ajanmukaiseksi edustajakamariksi.

Harva asia on meillä vuosikausien kuluessa jännittänyt mieliä samassa määrässä kuin tuo tunnettu ja monimutkainen kysymys kaupunkilaisväestön vaalioikeuksista. Tietäähän jokainen senkin, että harvalla alalla semmoinen säännöttämyys on vallitsemassa, kuin juuri tällä. Kun pormestari tahi raatimies on valittava, äänestetään veroäyrin mukaan ilman rajoituksia. Pappia valitessa kirkonmaksut ovat ohjeena, kuitenkin niin ett'ei kukaan saa suurempaa äänivaltaa käyttää, kuin kuudes-osan seurakunnan koko ääniluvusta. Kunnallisasetus, joka on uudenaikaisiin periaatteihin perustettu, määrää 25 äänen korkeimmaksi määräksi. Valtiopäiväjärjestys jättää kysymyksen valitsijain ratkaistavaksi ja hallituksen vahvistettavaksi. Missä rajoitus on tullut hyväksytyksi, siinä 25 ääntä melkein aina on tullut korkeimmaksi äänimääräksi, josta yksityisen sopii äänestää, mutta yhä useammalta taholta vaaditaan tuon maksimin alentamista esim. 10:een. Ulkomailla, niinpä jo Ruotsissakin, kukin äänivaltainen antaa ainoastaan yhden äänen; miljoonamies ei ole köyhää käsityöläistä parempi.

Että tässä kohden paljon parannuksia tarvitaan, on itsestään selvä. Ei ole sellaista erilaisuutta mainittujen vaalien välillä olemassa, että mikä pormestarin- tahi papinvaalissa on kohtuullista, päinvastoin kaupunginvaltuusmiehen tahi valtiopäivämiehen vaalissa olisi kohtuutonta. Sitä vähemmin voipi oikeaksi ja suotavaksi tunnustaa, pysyäksemme ainoastaan valtiopäivämiehen vaaleissa, joitten järjestäminen nyt on kysymyksessä, että toisessa kaupungissa käytetään rajaton, toisessa rajoitettu ääniasteikko. Harva myöskään kieltänee, että tässä kohden pitää pyrkiä siihen, että oikeudet vähitellen tasoitetaan kansalaisten välillä. Ihmisillehän oikeudet kuuluvat eivätkä pääomille.

Mutta toinenkin rahallinen kysymys on tämän ohessa muistettava. Köyhät kaupungit ovat ruvenneet käyttämään pääkaupunkilaisia edustajoikseen ja ainakin joskus on omien maksojen huojennus silloin myöskin painanut vaa'assa. Helsinki, joka yksin valitsee 7 edustajaa porvarissäätyyn, onpi tämän kautta 1882 ja 1885 saanut 15—16 edustajaa lisäksi, — siis lähes toinen puoli säätyä on pääkaupungissa vakinaisesti asuvia kansalaisia, mikä kyllä on arveluttava. Maksamalla kaikille valituille yhtäläisen eläkkeen valtiokassasta pääsisi kyllä helposti pulasta; Marianhaminan tahi Kemin edusmies voisi pulskasti elää yhtäläisellä palkalla kuin nykyään Turku ja Wiipuri maksavat. Mutta kenties

samassa tie olisi uusille väärinkäytöksille avattu; voisipahan silloinkin tehdä edustaja-oikeudesta kauppatavaraa. Mitättömien kaupunkien yhdistäminen suuremmiksi vaalipiireiksi lienee tässä kohden suotavin keino epäkohtien parantamiseksi. Porvarissäädynkin suhteen täytyy pitää kiinni periaatteesta, että suurten oikeutten kanssa seuraa velvollisuuksiakin. Kaupungin nimellä varustettuja kauppaloita, joissa kymmenen miestä tahi harvemmat valitsee edustajan, ei ole liioin syytä säälitellä.

Se on varsin kuvaava valtiollisille oloillemme, että nämät puutteet porvarissäädyn muodostuksessa, joita kansanvaltaiset ja vapaamieliset muualla maailmassa tarmonsa takaa tahtoisivat korjata, meillä ovat olleet varsin mieleiset muutamille, jotka muuten ovat oikeita täysiliberaaleja olevinaan. Parannusten estämiseksi on pitkät vuosikaudet ja mitä julkeimmalla tavalla käytetty huonojen asianajajain kaikkia temppuja ja verukkeita, — muistakaamme ainoastaan Tampereen, Porin ja Kuopion vaalijärjestys-jutut — ja ajaksipa täten on jotakin voitettu. Vaan eipä Nya Pressenkään enää muuta kuin kieroteitä hiipien, valtiollisen kypsyyden tähden muka, uskalla kieltää muutosten tarpeellisuutta, ja omasta mielestään se kuitenkin yksin ymmärtänee puhua „suoraan ja ilman pelotta“.

Jotakin parannusta täytyy saada aikaan, se on selvä, ennenkuin näistä puutteista tulee kalvava koi, joka tuntuvasti alentaa porvarissäädyn kykyä ja arvoa. Tähän asti kilpailu puolueitten välillä kuitenkin on voinut johonkin määrin ehkäistä väärinkäytösten seurauksia. Turhaan kunnallisneuvos Grönqvist ilmaiseksi tarjoutui edustajaksi Kajaanilaisille; suomimielinen valittiin sittenkin. Niin mitättömät entiset valtiopäivämiehet kuin herrat Abdon Lindberg, C. B. Federley ja M. Hallberg ovat hiiskumatta saaneet uppoa unhotuksen mereen, jossa heidän on hyvä olla; itseänsä häväissyt pormestari Procopé, joka 1882 kadotti valitsijamiehen arvonsa, ei tällä kertaa tullut vaaliinkaan j. n. e. Toisin olisi kyllä käynyt, joll'ei viikingeillä olisi ollut pelkoa tulevaisuutensa suhteen.

Periaatteellisten kysymysten jälkeen muistuu mieleen personalliset. Valtioneuvos Lindelöf, porvarissäädyn etevä puhemies viime valtiopäiviltä, on aateloimisen kautta siirtynyt toiseen säätyyn, kauppaneuvos Kurtén ei tällä kertaa voi olla keskusteluissa ja valtiovaliokunnan työssä osallisena, koska esimiehen vasara nyt on hänelle uskottu, professori Wallgren, aikoinaan puhemies hänkin, on ikänsä, kauppaneuvos Björkstén ruotsikiihkoisen intrigin tähden jäänyt valitsematta, j. n. e. Mutta tämä ei taida mitenkään vaikuttaa säädyn kuntoon

yleensä; Lindblom, Nybom, Wasenius, Snellman y. m. ovat yhä edelleen kauppiaitten puolesta, Ignatius, Fabritius, Andersin, Grönvik, Clouberg, Rönnbäck, Heikel muitten joukossa tunnettuja ja kokeneita valtiopäivämiehiä, ja hyviä uusia voimia on saatu. Kaupunkilaisväestö on niin laaja ryhmä, semminkin kun valitessa saa mennä lähintä vaalipiiriä ulommaksi, ett'ei tule helposti puutetta, vaikka aatelis- ja pappissäätyihin kuuluvat jäsenet ovatkin pois suljetut.

Jos tahtoo tilastollisesti määrätä eri puolueitten voimaa nykyisessä porvarissäädyssä, takertuu helposti ristiriitaisuuksiin, sen ovat sanomalehdet yltäkyllin osoittaneet: Dagbladet ja Hufvudstadsbladet toisella puolella, Pressen toisella luulee olevansa voitolla, ja erehdys on mahdollinen sen kautta, että tosiaankin harva tarkastaja voi varmuudella sanoa, mihin esim. pääkaupungin kaksi ensimmäistä edustajaa herrat Borgström ja Tallqvist oikeastaan kuuluu. Vaikka luulisi olevan suurta periaatteellista eroitusta liberaalien ja viikingien välillä, kun sitä vastoin Dagbladin ja suomimielisten periaatteelliset väitteet joskus näyttävät ihan samaan suuntaan, niin kokemus kuitenkin on osoittanut, että liberaalit ja viikingit enimmiten käytännössä ovat käyneet uskollisesti käsitysten, ikään kuin olisi eroitus heidän mielipiteissään ollut aivan mitätön, ja suomimielisiä he monesti ovat täten sulkeneet pois. Niin tasalla ovat puolueet joka tapauksessa porvarissäädyssä, että kaksi puoluetta yhdistyneenä aina voittaa kolmannen. Valiokunta-vaaleissa porvarissääty toivottavasti nyt niinkuin 1882 on menettelevä verrattain maltillisesti, — vaikk'ei sellainen päätös tietysti nytkään voi olla viikingeille mieleen.

Suomimieliset, jotka 1872 ja 1877 olivat hyvin vähälukuisat porvarissäädyssä, ovat varmasti, jos kohta hitaasti voittaneet voimaa. Silloinkin kun ne ovat tulleet voitetuksi, on useasti päätös ollut moraalinen tappio voittajalle; niinpä erittäinkin Wiipurissa ja Porissa. Ajatelkaamme kaikkia noita dagbladilaisia ja viikingejä, — luullaksemme 8 à 10 — jotka tällä kertaa ovat valitsijain vähemmistön eikä enemmistön edustajia; muistakaamme helppohintaisuuden ja maksuttomuuden kurjia houkutuksia, ajatelkaamme Kuopion vaalia, jossa pisimmätkin rettelöt eivät auttaneet mitään, jopahan lopuksi kääntyivät juonittelijoita vastaankin, ja suomimielisyyden kannattajat voimme oikeutetulla ylpeydellä sanoa, vaikk'eivät meidänkään voittomme aina ole ollut ilahuttavia, — muistakaamme Tampereen vaalia, — ett'emme häväisseet kallista asiaamme liittämällä sen tulevaisuutta yhteen valtiolliseen mädänneisyyteen. Rehellisyys maan perii, eikä näillä tämmöisillä enteillä voi kestää kauan, ennenkuin suomimieli-

syys porvarissäädyssäkin seisoo voimakkaampana kuin nykyään, seisoo voittajana, niinkuin sen luonnonmukaisesti tulee olla.

Talonpoikaissääty on maalaisväestön, niinkuin kolmas säätymme on kaupunkilaisten luonnollinen edustaja. Siihen nähden, että maanviljelys sivuelinkeinoineen on kansamme aineelliselle toimeentulolle niin paljoa tärkeämpi kuin kauppa ja merenkulku, ja maalla asuva väestö myöskin on muita luokkia paljoa lukuisampi, niin $^1/_4$ eduskunnan päätäntövallasta on peräti vähän talonpojille. Mutta on kyllä aikoja ollut, jolloin säädyllä ei ollut paljon muuta kuin nimeksi sekin osa lain säädännöstä. Kuninkaan voudit nimittivät 1600-luvulla talonpoikaiset valtiopäivämiehet; tärkeimpien asiain käyttelemisestä neljännen säädyn edustajat olivat suljetut. Ja tämä asema oli kuitenkin onnellinen verrattuna siihen orjuuden tilaan, johon heidän vertaisensa samaan aikaan ja useimmissa Euroopan maissa olivat vaipuneet. Myönnetytkin oikeudet olivat muutamissa kohden enempi kuin mitä Ruotsinmaan talonpoikaissääty jaksoi käyttää: omasta tahdostaan se esim. vuoteen 1800 asti oli vapautettu osallisuudesta Ruotsin pankin hoidossa.

Vielä enemmän olivat tietysti Suomenmaan talonpojat valtiollisen alaikäisyyden tilassa. Vapauden aikanakin, jolloin melkein rajaton valta oli valtiosäädyille annettu, saivat meidän maamme umpisuomalaiset edustajat tiettävästi istua katselemassa mitä säädyssä tapahtui, ymmärtämättä tärkeimpiäkään päätöksiä. Kun sen lisäksi tämän vuosisadan keskipaikoille asti Suomen yhteiseltä kansalta melkein kokonaan puuttui tilaisuutta lukemisen kautta tutustumaan valtiollisiin kysymyksiin, eikä kansakouluja tahi sanomalehtiä ollut paljon olemassa, niin meidän todellakin sopii kummastella, että talonpoikaissäätymme v. 1863 saattoi olla mitään muuta kuin valtiollinen nimi, tyhjä ulkomuoto, ilman merkitystä. Henkistä kypsyyttähän kaikkien yhteiskunnallisten oikeutten käyttäminen vaatii, mutta mistä se oli saatavana?

Löytyy Suomenmaassa vielä tänäkin päivänä niitä, jotka eivät käsitä, että länsimaisen sivistyksen kodistuttaminen kansan syviinkin riveihin, perityn valtiolaitoksemme saattaminen täydelliseen käytäntöön, on suomikiihkon ytimenä. Mitäpä sille voi, että ihmisiä löytyy, jotka eivät näkevin silmin näe, eikä kuulevin korvin kuule, ja kuitenkin luulevat olevansa tulevaisuuden, „verdandin" miehiä. Mutta kaikeksi onneksi löytyi puoli vuosisataa takaperin isänmaanystäviä, joilla ei ollut silmät eikä korvat ummessa. Ryhdyttiin 1830-luvun alussa palavalla innolla suomenkielisen kirjallisuuden viljelemiseen, ja nuo harrastuk-

set, milloin vainon, milloin ylenkatseen alaisina, harvoin arvoaan tunnustetut, kasvattivat tuhansia, joilla oli halua ja kykyä sivistyksen saavuttamiseen. Suomennoksissa, alkuperäisissä teoksissa ja sanomalehdissä annettiin kaikellaisia tietoja, jotka yhdessä elämän opetusten kanssa kantoivat hedelmiä, ja ilman muuta koulutusta siihen tarkoitukseen Suomen talonpojat 1863 ja 1867 ainakin välttävästi tiesivät täyttää tehtävänsä valtiopäivillä.

Nykyään löytyy kokeneita valtiopäivämiehiä tarjona niin paljon, ett'ei puoletkaan näillä valtiopäivillä valituista talonpojista ole ensikertalaisia julkisissa keskusteluissa. Slotte on ollut valittu kaikilla valtiopäivillä 1863—85, Wärri ja Hartonen 1867, 1877, 1882, Heikura 1863, 1872, 1882, Brusila 1863, 1877, 1882. Kaksilla tai yksillä valtiopäivillä käyneitä löytyy useita eteviä, esim. Suutarla, Hoikka, Pöysti, Leppänen ja Ojanen. Riihimäki sitä vastoin on tällä kertaa jäänyt valitsematta, vaikka hän on ollut edusmiehenä 1867, 1872, 1877 ja 1882; Keto, aikoinaan jäsen Tammikuun valiokunnassa ja valtiopäivämies 1863, 1867, 1877 ja 1882, on kuollut. Kadonneitten joukossa huomaamme myöskin K. G. Hegerströmin, joka v. 1879 istui suuressa verokomiteassa sekä 1877 ja 1882 edusti Leppävirran tuomiokuntaa, kykenevä mies hänki, jonka kanta kuitenkin esim. rustholli- ja olutkysymyksissä paljasti samallaista itsekkäistä huolta omista aineellisista eduista, jota on Ruotsin maalaispuolueessa nähty ja moitittu. Idänpää-Heikkilä näytti jo viimein ikäkululta; Puhakka-ukon katoominen on tietysti säädylle suuri ajan voitto, jos kohta huvituksen hukka.

Erikseen talonpojista sopii tarkastaa säädyn herrasmiehiä. Varsin huomattavaa ja ilahuttavaa on, ett'ei kansan puolelta epäillä valita herrasmiehiäkin kansan edustajain vuosi vuodelta tärkeämpään ja vaikeampaan tehtävään. Ilmiö osoittaa muun muassa, ett'ei kielikysymys meillä ole säätykiistaksi kehkeytynyt, yhtä vähän kuin se on rotutaistelu tahi kilpailu erilaisten sivistysmuotojen välillä. Meurman ja Avellan ovat laajoissa piireissä tunnetut, ja Duncker, Kyander, Svedberg ovat nekin kunnialla täyttäneet paikkaansa säädyssä. Sen lisäksi istuu säädyssä ensikertalaisina maisterit Brander, Forsman, Castrén ja Wehanen. Herrasmiesten luku nousee 12:een, jos yleensä on mahdollista vetäätarkka raja niiden ja muitten välillä. Niin tärkeä kuin se onkin, että yhteisen kansan käsityskanta on neljännessä säädyssä edustettu, yhtä hyödyllistä se on säädylle itselle, että sen valitsijain suuri joukko ymmärtää antaa muillekin arvonsa. Muistettakoon vaan kuinka kyytiasia v. 1882 vuosikymmenien

turhain ponnistusten jälkeen saatiin suotuisaan loppuun etupäässä yhden miehen, Meurmanin ansiosta.

Porvarissäädyn laajentamista on puuhattu ja puuhataan yhä, eikä taistelun lopullinen tulos ole epäilyksen alainen. Jotakin vastaavaa liikettä sitä vastoin ei tiettävästi vielä ole syntynyt talonpoikaissäädyn suhteen, vaikka sekin kyllä saattaisi voittaa sen kautta että manttaaliin pannun rälssi- tahi perintömaan omistajain sekä kruununtilojen haltijain vahvistukseksi tulisi muitakin maalla asuvia kansalaisia. Muistuu etupäässä mieleemme kansakouluopettajat maalla, jotka valtiollisen kypsyyden puolesta epäilemättä ansaitsevat saada täydet kansalaisoikeudet, mutta se olkoon tässä ainoastaan esimerkkinä mainittu. Kentics voisi yleensä myöntää osallisuutta valitsijamiesten vaaliin kaikille niille, jotka asuvat maalla ja kunnan yhteiseksi tarpeeksi maksavat veroa, ja voisi tietysti toistaiseksi joku ääniasteikko niinkuin kaupungeissakin olla paikallaan. Suuresti suotavaa olisi joka tapauksessa, semminkin jos äänivaltaisten lukumäärä täten enenee, että valitsijamiehiä määrätään useampia kuin nykyään Valtiopäiväjärjestyksen 13 §:n mukaan.

Kielikysymyksessä talonpoikaissäädyn asema on aivan selvä. Olisipa kummaa kummempi jos se ei pysyisi suomimielisenä, varsinkin kuin ruotsinkiihkolla parilla poikkeuksella on ollut keskinkertaisia, jopa suorastaan huonoja puolustajoita säädyssä. Ja tämä valtava enemmistö oli kuitenkin niin kohtelijas, että v. 1882 pani joka ainoan vähemmistön miehen johonkuhun valiokuntaan, saamatta sittenkään muuta kuin moitetta Dagbladilta. Meidän ymmärtääksemme maltti on hyvä, jos se vaan jaetaan kohtuullisemmin. Jos semmoinen kyky kuin Duncker, muutamissa asioissa myös Svedberg, saavat tärkeitäkin luottamustoimia, — varapuhemiehenähän edellinen olisi katsottava itsemäärätyksi puhemiehen neuvostoon, — niin se on asialle eduksi ja säädyn kannalle kunniaksi, mutta jos esim. herra Hollmerus kaiken sen jälkeen mikä tapahtui 1877 vuoden valtiopäivillä olisi iäksi päiviksi jäänyt käyttämättä, niin siinä ei totta tosiaankaan olisi ollut kummastuksen aihetta.

Viimeisten valtiopäiväin keskustelut osoittavat selvästi, että varsinkin niissä kysymyksissä, jotka lähemmin koskevat maaseutulaisia, talonpoikaissäädyn myötävaikutus lainsäädäntöön on hyvin painava, muissakin hyödyllinen. Jyrkintä vanhoillaan olijaisuutta huomataan kuitenkin enemmän kuin olisi suotavaa; Laukaan tuomiokunta varsinkin on siinä kohden tehnyt parastansa, lähettäen milloin Iso-Möttölän, milloin Nyrösen edusmiehenään Kuinka luon-

nollista se onkin, että saloilla kasvaneet ovat vieraat uuden ajan aatteille, niin se on ylen suotava, että vanhan puolustajat kykenisivät syillä eikä ainoastaan etuluuloilla puolustaa kantaansa. Vihdoin tahdomme uudestaan muistuttaa siitä mitä jo ennen olemme tässä lehdessä maininneet: vaitiolon niinkuin puhumisen suhteen on säädyn jäsenillä paljon opittavaa. Moni hyvin etevä pysyy useimmista keskusteluista erillään, muutamille sitä vastoin itse esiintyminen näyttää olevan tärkeämpi kuin uusien näkökohtien esittäminen. Varsinkin säädyssä, joka on vaivattu tulkitsemisella, on jokaisen velvollisuus olla tarpeettomia latelematta. Lisättäköön vielä, että kaikkien puheitten kääntäminen meistä tietysti on liikanaista. Niille harvoille, jotka kenties eivät ymmärrä suomea, voisi kyllä antaa tietoja pidettyjen puheitten sisällyksestä vaivaamatta koko säätyä pitkillä julkisilla ruotsinnoksilla. Jos kaikki ruotsalaiset puheet sitä vastoin suomennetaan, niin se viepi verrattain vähän aikaa säädyltä ja näyttää myöskin kohtuulliselta.

Me tiedämme nykyään ainakin pääasiassa ketkä tulevat valtiopäiville Suomen kansaa edustamaan, me tiedämme arvostella useampien kykyä ja kantaa, emmekä siis ole aivan johtoa vailla kun tahdomme arvata, mitä näiltä valtiopäiviltä sopii odottaa. Mutta silloin kuin tämä kirjoitetaan, olemme vielä tuskallisessa epätiedossa, tuleeko tärkein kaikista näille valtiopäiville odotetuista laki-esityksistä säätyjen keskusteltavaksi; sanotaan, että vertailu venäläisten lakien kanssa, arvattavasti myöskin muodostaminen niiden mukaan olisi kysymyksessä.

Tämä tuiki odottamaton ja luonnoton päätös on jo itse asian tähden varsin kamala, koska suuret ja tärkeät parannukset sen kautta jäisivät myöhästymään. Mutta se ennustaa sen lisäksi pahaa koho tulevaisuuden lainsäätäjätyölle. Kansamme omat tarpeet, oma luonne ovat tähän asti saaneet olla niitten laki-ehdotusten perustuksena, jotka ovat säädyille jätetyt ja sen kautta olemme voineet silläkin lyhyellä ajalla, joka on säädyille käytettävänä, saada paljon aikaan. Vaan jos nämä uudet enteet toteutuisivat, tulisi ylen laaja ala niitten lisäksi, jossa meidän jo nykyäänkin täytyy huolella ja murheella taistella kansallisen olemuksemme puolesta. Aineelliset etumme ovat vaaran alaisina, mutta nyt saisimme vieläkin vaarallisempia hyökkäyksiä torjua. Mutta siinä kohden Suomen eduskunta seisoo yhtenä miehenä tuommoisia yrityksiä vastustamassa. Helpompi on puutteellisia ja vanhentuneita lakeja ja asetuksia noudattaa kuin sellaisia, joilla ei ole ensinkään kansallista pohjaa meillä.

Miten rikoslaille käyneekin, muita kysymyksiä löytyy kosolta, jotka tulevat keskustelun alaisiksi joko esitysten tahi anomusten muodossa, esim. rustholliasia, rautatieverkon laajentaminen, juutalaiskysymys, naisen asema lain edessä, y. m. m. Ei ole helppo ennustaa, mitä näillä aloilla voipi saada aikaan. Muutamat mainituista kysymyksistä, niinkuin raittius- ja mahdollisesti juutalaiskysymys, ovat sitä laatua, että mielipiteet kenties jakautuvat varsin epätasaisesti; silloin tuo onneton este kaksi säätyä kahta vastaan on edessä. Muissa toisenlaisia näkökohtia on vallitsemassa, mutta nelija'on hankaluuksiin kuuluu, että ylen helposti asia voi jäädä sillensä. Siihen kokemukseen katsoen, jota ennen ja lähimmiten 1882 vuoden valtiopäivillä on saatu, voipi kuitenkin toivoa, että useimmiten voi yhteiseen päätökseen päästä. Mahdollisia apukeinoja on siinä suhteessa vähemmin käytetty kuin suotavaa olisi. Plenum plenorum laitosta on, kumma kyllä, melkein koettamatta jätetty sikseen, vaikka edusmiesten sanat eivät silloin niinkuin enimmiten nykyään jäisi muittenkin säätyjen kuuluville kajahtamatta. Samoinpa myöskin kannattaisi koettaa, eiköhän asianomaiset valiokunnat Valtiopäiväjärjestyksen §§ 57 ja 67 noudattamallakin voisivat menetellä vapaammin kuin tähän asti yhteensovituksia tehdessä.

Entäs kielikysymys?

Kielikysymyksestä on johdettu melkein kaikkea pahaa tässä maassa. „Sitten kuin tuo kirottu kielikysymys syntyi, ei Suomella ole ollut yhtään hyvää vuotta“, päivitteli aikoinaan eräs omituisuudestaan tunnettu vanha herra. „Fennomaani ja svekomaani ovat aina eri mieltä, puhuttakoon tieteestä tahi taiteesta; he ovat vastakkaisella kannalla vaikka puhuisivat maalais-voistakin“, oli muutamia vuosia sitten luettavana jossakin sanomalehdessä. Ja ruotsikiihkoisten äärimmäinen joukko seisoo yhä vielä tuolla kannalla. Kielikysymys on viikingeistä milloin luokkataistelu, milloin rotutaistelu (ras-strid). Toisella puolella seisoo länsimainen, toisella vielä syntymätön ugrilais-suomalainen sivistys, — niin kuuluu tuorein ja epäilemättä huvittavin keksintö tähän suuntaan, väite joka kaikessa kummallisuudessaan näkyi maistuvan Pressille niin hyvältä kuin mikään paistettu ankka konsanaan.

Kaikki nuo mainitut ja samallaiset väitteet viittaavat kuitenkin loppupäätöksiin, joitten tärkeyttä asianomaiset eivät näy selittäneen itsellensä. Jos niin syvä ja pysyväinen juopa on olemassa puolueitten välillä, silloin tässä maassa oikeastaan asuu kaksi kansaa, jotka eivät mitenkään voi pysyä koossa. Turhia ovat tosiaankin siinä tapauksessa kaikki sovun ja yhteisen isänmaan

nimessä tehdyt kehoitukset, että kielikysymys on selvitettävä meidän omien päätöstemme nojalla, oman tahtomme mukaan, ennenkuin vieras valta miekallaan sivaltaa solmun selville ja ratkaisee riidan tavalla, joka ei ole kellekään mieleen. Sota paukkoon asti ei lakkaa vähemmällä kuin että heikompi on tykkänään hävitetty tahi lähtee maasta pois; yhteistä isänmaata ei silloin olekaan olemassa.

Onneksi suomimielisen puolueen todelliset vaatimukset eivät kuitenkaan ole sitä laatua, että ne tekisivät yhdenkään Suomen asukkaan kodittomaksi, sorronalaiseksi. Viikingien yllämainitut väitteet ovat tuulesta temmattuja; ne saattavat vaikuttaa säikähtyneihin, jotka eivät asian laitaa tunne, mutta siinä kaikki. Yksityisten ripeän toimen kautta kansalaisten tasa-arvo toteutuu täydellisemmin päivä päivältä, ja valtion puolelta on viime aikoina tehty paljon siihen suuntaan. Mitä viime aikoina on valtiopäivillä päätetty, on niinikään suurin askelin vienyt siihen, että suomenkielisille opetuksessa, hallinnossa ja virastoissa tulee täydet oikeudet, olkoonpa niinkin, että paljon vielä on tekemättä. Suomimielisten lukuisassa puolueessa ei ole yhtään miestä, joka olisi valmis rauhan tähden tinkimään pois mitään näistä vaatimuksista, jotka ovat kansan kehitykselle tärkeät. Uusi Suometar, Kaiku, Aamulehti, Valvoja saattavat muuten olla eri mieltä, mutta siinä kohden seisovat niinkuin yksi mies. Eivät tyydy sellaiseen valhe-yhtäarvoisuuteen, jota viikingit harrastavat, ja joka ei tarkoita muuta kuin entisten olojen säilyttämistä; ennenkuin todellinen, täydellinen tasaarvo on suomenkielisille kansalaisille voitettu, eivät puolueena voi, eivätkä tahdo hajota.

Eikä suomimieliset tässä kohden seiso yksin. Onpa viime valtiopäivillä ihan selvästi nähty, että paljon sellaisiakin, jotka eivät kuulu varsinaisten suomimielisten joukkoon, kuitenkin ovat valmiit antamaan myötävaikutustaan, jotta tämä niin laajalle ulottuva kysymys kerran lakkaisi olemasta jokapäiväisten ärsytysten ja rettelöiden synnyttäjänä. Sitä intransigenttikantaa, jota viikingien lehdet, Helsingfors vainaja ja sen jatko Nya Pressen ynnä Åbo Tidning ja Östra Nyland edustavat, sitä ei aivan moni mies tähän asti ole valtiopäivillä kannattanut eikä taida vast'edeskään tehdä. Koulupoika-politiikki saattaa sanomalehden toimituspaikassa tuntua mieltä ylentävältä, vakavissa keskusteluissa sille on vaikea voittaa pysyvää sijaa. Niin on ainakin ennen käynyt. Jos sääntö näilläkin valtiopäivillä pitää paikkaansa, niin me voimme 1885 vuoden valtiopäiviltä odottaa paljon. Taistelu, joka vuosikymmenien kuluessa on hajottanut kansamme eri leiriin, voi silloin tulla sillä lailla ratkaistuksi, että

Suomen asukkaat vast'edes voivat yksimielisinä odottaa ja torjua tulevaisuuden vaiheita ja vaarojen uhatessa säilyttää nykyistä asemaansa kansakuntain joukossa.

E. G. Palmén.

Kristuksen oppi ja naidun vaimon omistus-oikeus.

Ei löydy aatetta niin korkeaa, oppia niin jaloa, niin puhdasta, jota ihmiset eivät voisi väärentää. Niin on käynyt yksin Kristuksenkin opin. Kuitenkin on se selvä, yksinkertainen. Sen ydin on rakkaus, sen henki oikeuden. Sen kaikki sisältävä käsky ihmisestä ihmiselle on: „Kaikki mitä te tahdotte että ihmisten pitää teille tekemän, niin te myös heille tehkäät“.

Tämän opin mukaan meidän ei siis tule kohdella muita ainoastaan niin kuin yleinen mielipide tai vanha tapa vaatii, vaan niinkuin tahdomme, että meitä itseämme kohdeltaisiin. Kaikki edut ja oikeudet, joita itse pidämme kalliina, tulee meidän muillekin suoda.

Näihin etuihin kuuluu myös omistus-oikeus.

Kristus kyllä opettaa: „Kellä kaksi hametta on, hän antakoon sille, jolla ei yhtään ole“. Vaan tämä luopuminen omaisuudesta ei saa olla pakollinen, siitä ei voi tehdä lakia, silloin se menettää koko arvonsa. Jumala ei kiellä meitä maan päällä omistamasta sitä, mitä voimme rehellisellä työllä ansaita itsellemme tai jälkeläisillemme, ei siis kiellä perintö-, omistus- eikä käyttämis-oikeutta.

Useampi yhteiskunta kieltää nämä vaimolta. Vaan tätä asianlaitaa vastaan on viime aikoina kajahtanut moni ääni. Mutta onkohan näiden oikeuksien puute todellakin niin tuntuva kuin ne arvelevat? Ovatkohan nämä oikeudet jossakin suhteessa ihmisyyden käsitteesen ja siis kalliina pidettävät?

Kenties voimme tähän helposti vastata, jos ensin muistelemme, keillä on nämä oikeudet ja keillä niitä ei ole. Jos nyt ihmiskunta niiden mukaan jaettaisiin kahteen luokkaan, niin tulisi toiseen kuulumaan: kaikki täysi-ikäiset vapaat miehet, naimattomat naiset, lesket, mies- ja naispalvelijat. Toiseen taas: ala-ikäiset, lapset, orjat, varkaat, elinkautiset vangit, hullut ja — naidut vaimot. Näemme siis, että — vaimoja lukuun ottamatta — omistus-oikeus myönnetään kaikille muille paitse niille, jotka vasta ovat ihmiseksi pääsemässä, niille joille ei tahdota myöntää täyttä ihmis-arvoa sekä rikosten tekijöille ja vähä-

mielisille. Eikö siis omistus-oikeuden kieltäminen loukkaa ihmisarvoa? Julistihan Kristus kaikki ihmiset tasa-arvoisiksi. Ei hän tehnyt mitään erotusta miehen, vaimon ja orjan välillä.

Mutta kenties tämä säädäntö, mitä vaimoon tulee, kuitenkin jollakin omituisella tavalla vaikuttaa yhteiskunnan tai perheen, s. o. miehen, lasten tai vaimon omaan onneen? Katsokaamme. Kristus käskee kaikkia ihmisiä yleensä käyttämään leiviskäänsä, se on mahdollisuuden mukaan enentämään ja oikein käyttämään omaisuuttaan sekä kehittämään henkisiä lahjojansa. Niin meille selittävät paraimmat raamatuntutkijat. Tätä käskyä noudattaa meidän yhteiskunta asettamalla täysi-ikäisen naisen, perheen äidin ala-ikäisten, epävapaiden rinnalle. Voiko hän siinä tilassa vaikuttaa kaiken sen, minkä Jumala *ihmiseltä* vaatii? Siinä kysymys.

Ensiksikin: miten vaikuttaa vaimo yhteiskuntaan? Tietämättänsäkin kostaa hän yhteiskunnalle siten, että hän sen suhteen enimmäkseen asettuu välinpitämättömyyden kannalle. Kummako se on? Muukalainen hän on omassa maassaan. Kansalaisten äiti ei ole kansalainen. Jos hän on erittäin jalo ja järkevä, voipi hän vielä innostua yhteisistä asioista, mutta jos hän on tavallista laatua — ja eiväthän kaikki voi erin-omaisia olla — huolii hän hyvin vähän siitä yhteiskunnasta, joka ei hänestä välitä. Yhteiskunnalliset asiat koskevat välittömästi vaan kansalaisia, oikeuksien ja omaisuuden omistajia. Mitä voipi siinä vaikuttaa se, joka ei mitään omista ja jonka toiminta on toisen vallassa.

Tämä onkin aivan oikein, arvellevat jotkut. Pysyköön nainen ja etenkin naitu vaimo kaukana yhteisistä asioista. Mitä hänelle niistä? Vaan näin eivät aina ajattele konservatiivisetkaan. Hyvin moni ei ole esimerkiksi karsain silmin katsellut naisen työtä suomalaisuuden ja raittiuden hyväksi. Ne, jotka eivät tätäkään hyväksy, vaativat kuitenkin että vaimon tulisi pitää huolta yhteiskunnan köyhistä, orpolasten kasvattamisesta ja sen semmoisesta. Vaaditaan yhtä, opetetaan toista. Mitä tietää nainen köyhyyden syistä — yhteiskunnallisista epäkohdista? Eihän häntä tahdota ottamaan niistä selkoa, ja jos ottaisikin — eihän hän voi vaikuttaa niiden parantamiseen. Orpolapset ovat hänelle vieraita, — mitä hyötyä, mitä haittaa niistä tulevaisuudessa voipi olla yhteiskunnalle, sitä hän ei voi käsittää. Onhan hänelle opetettu että ainoastaan se on *kodikas* nainen, joka aina vaan puuhaa *omassa* pesässään, *oman* miehensä, *omien* lapsiensa hyväksi, olipa se sitten pitsien virkkaamisella tai herkkujen keittämisellä. Tämä vaimon välinpitämättömyys vaikuttaa mo-

nesti miehessäkin samaa välinpitämättömyyttä, samaa velttoutta. Ja äiti, jonka isänmaana on vaan oma pihamaa ja puutarha — mitä istuttaa hän lapsiinsa?

Yhteiskunnan onneksi ei voi olla vaimon ala-ikäisyys. Lieneekö se miehen hyväksi?

Mies „taittaa itsellensä kukan, joka kukoistaa ainoastaan varjossa", tai suomeksi — „ottaa" itsellensä vaimon ja — ruotsiksi „omistaa" hänet. Mitä varten? Mitä tarvitsee mies avioliitossa? Me emme puhu silmäin pyynnöstä ja lihan himosta, vaan kristillisestä, kehittävästä avioliitosta. — Ei hän tarvitse nukkea leikitelläksensä, ei lemmikkiä suudellaksensa, ei lasta, — joka askeleella hoidettavaa, vaan *vaimoa*, se on täysi-ikäistä ihmistä, toveria ilossa ja murheessa; — *äitiä*, se on synnyttäjää, hoitajaa ja kasvattajaa uudelle sukupolvelle; — *emäntää*, se on järkevää talouden hoitajaa, palvelijain neuvojaa — sanalla sanoen kodin luojaa, sillä mies ei luo kotia, ei ainakaan kodin henkeä, sen tekee vaimo, olipa hän orja tai vapaa.

Kelpaako nyt kokematon, ala-ikäinen lapsi kaikkiin näihin toimiin? Kelpaako niihin kukka tai kyyhky tai nöyrä palvelija? Ei; vaan senpä vuoksi onkin miehellä kaksi nais-ihannetta: morsius-ihanne, jonka tulee olla niin kokematon, kykenemätön, hento ja vaistomainen kuin suinkin olla saattaa, ja vaimo-ihanne, joka taitaa puuroa keittää, sukkia parsia, lapsia kurittaa. — Mitään täydellistä ei voi löytyä maan päällä. Kuitenkin voitaisiin epäkohtien korjaamisella paljon vaikuttaa. Jos miehellä ja vaimolla olisi samat oikeudet ja velvollisuudet, siis sama ihmis-arvo, voisi avioliitolla olla sitä jalostuttavaa, kehittävää voimaa, kuin sillä oikeastaan tulisi olla. Mutta mikä nyt on oikeuksien ja velvollisuuksien suhde? Avioliittoon mennessä luopuu vaimo miehen hyväksi kaikesta: nimestään, lapsuutensa kodista ja omaisuudesta; hän antaa vapautensa, monesti terveytensä, tapansa, mielipiteensä — koko persoonallisuutensa. Entä mies? Lahjaksi antaa hän nimensä, — „Er giebt Dir einen Namen" muistuttavat saksalaiset kiittämättömälle tytölle. Lainaksi antaa mies jonkun osan arvostaan; vaimoa kunnioitetaan enemmän kuin naimatonta, leskeä taas vähemmän kuin vaimoa. Nimeksi antaa mies vaimollensa „oman" kodin ja omaisuutensa.

Nuo ovat paradokseja, väitettäneen. Eikö koti ole vaimon oma yhtä hyvin kuin miehen, eikö omaisuus ole yhteinen, eikö miehestä ja vaimosta tule yksi ainoa siveellinen persoonallisuus? Ei; miehen koti ei ole samassa määrässä vaimon oma. Omassaan saa olla miten itse tahtoo, miten omatunto mää-

rää, mutta tuossa „yhteisessä“ kodissa määrää mies. Lapsille annetaan isän nimi ja uskonto. Jos äidillä sattuu olemaan toinen uskonto, täytyy hänen vasten omaatuntoansakin tehdä — mitä ei kukaan voi — nimittäin saattaa lapsilleen toisia käsitteitä kuin mitä hänellä itsellään on. Mies määrää miten lapset ovat kasvatettavat ja mitä niistä tehdään — tai koetetaan tehdä. Palvelijoita voipi mies käskeä ja vaihtaa mielensä mukaan (paha vaimo tekee tämän myös, mutta silloin häntä moititaan); asunto, irtaimisto, rahat ovat miehen; jos hän tahtoo myödä tai vaihtaa tai ostaa jotakin, ei hänen tarvitse siitä mainitakaan vaimolleen. Jos hän on tarkka, niin kiusaa hän alituisesti vaimoaan, jos hän tuhlaa, voipi jos kuinkakin säästäväinen, rikkaastakin kodista lähtenyt vaimo hänen tähtensä joutua suurimpaan puutteesen.

Tämä on väärä kuvaus, on moni valmis huudahtamaan. Se on päinvastoin nainen, joka kodissa määrää ja hallitsee. Me tiedämme, että niin — paha kyllä — joskus tapahtuu, mutta hän ei tee sitä lain eikä opinioonin nojalla, vaan joko kiivaan luontonsa tai viekkauden tai jonkun muun pahan avulla. Siten „kiertää hän kyllä miehensä kolme kertaa sormensa ympäri“, mutta minne joutuu tämmöisessä avioliitossa kunnioitus ja rakkaus?

Sanotaan myös että mies ja vaimo yhdessä keskustelevat asioista. Tietysti monessa kodissa niin tehdäänkin. Mutta niinpä kuitenkin tavallisesti käy että — jos ovat eri mielipidettä — miehen päätös toimeen pannaan. Jos ei niin kävisi, mintähden sitä miestä ylenkatsotaan, josta vähänkin luullaan, että hänen vaimonsa vaikuttaa hänen päätöksiinsä? „Mies parka on auttamattomasti tohvelin alla“.

„Vaimon oikeudet riippuvat miehen rakkaudesta; jos *se* hänellä on — on hänellä myöskin oikeuksia tarpeeksi; jos ei, niin ei auta siinä laki ja asetukset“. Semmoinen mielipide on muutamilla miehillä. Eikö se ole melkein yhtä kuin jos sanoisi palvelijalle: varasta vaan jos sinulla on hyvä isäntä, joka luottaa sinuun; ei hän sitä huomaa eikä rankaise. — Mutta jos hänen oikeutensa riippuvat miehestä, mistä sitten riippuvat hänen velvollisuutensa? Eihän vaan miehestä, sillä siten tulisi mies vaimon jumalaksi.

Entä tuo siveellinen persoonallisuus? Voipiko vapaa henkensä ja luonteensa puolesta kehittynyt mies yhdistyä yhdeksi ainoaksi siveelliseksi persoonallisuudeksi niin alhaisen olennon kanssa, kuin on lapsuuden ja ala-ikäisyyden tilaan jäänyt nainen? Kuinka hänen oma siveellinen persoonallisuutensa voi kehkeytyä kun hänen toinen puolensa, hänen vaimonsa yhä jää vaistomaisuu-

den tilaan? Eikö koko organismus kärsi, kun sen osat kärsivät? Kukaan ei ottaisi edes kauppakumppaniksi sokeaa tai vähämielistä tai orjaa. Vielä vähemmin ikuiseen liittoon.

Mitä sanoo jalon miehen omatunto kun hän vastaan-otettuaan vaimon omaisuuden tai ainakin koko hänen työnsä, tältä samalta vaimolta vaatii kiitollisuutta jokaisesta antamastansa lahjasta, olipa se kenkäpari tai vuotuinen rahasumma? Minkä tähden ei vaadi hän kiitollisuutta palvelijoiltaan, joille hän säännöllisesti maksaa ja jotka vähemmin aikaa häntä palvelevat. Mintähden sivistynyt mies ei mistään hinnasta suostuisi riistämään vaimoltaan hänen vaatteitaan? Hän on tottunut pitämään ne vaimon omina. Mutta rahan ja työn ja vapauden ottaa hän empimättä. Raaka mies ottaa vaatteetkin. Mikä erotus niistä onkaan?

Vaimon omistus-oikeuden puute viekottelee monen miehen naimaan rikkaan rikkauden tähden. Semmoista miestä ei pidetä pettäjänä eikä ylenkatsota. Eikä sitäkään pidetä petollisuutena ett'ei moni mies ollenkaan anna vaimolleen tietoa raha-asioistaan. Eletään vaan suuresti miehen „arvon vuoksi", kunnes yht'äkkiä miehen kuoltua, vaimo saattaa jäädä suurimpaan köyhyyteen sitä katkerampaan, koska se oli hänelle aivan odottamaton ja koska hänellä ei ole aavistustakaan raha-asioista, joista hänen aina on täytynyt pysyä kaukana. Jos moni mies voisi aavistaa sitä surkeaa tilaa, johon vaimonsa hänen kuoltuaan vaipuu, ei hän pitäisi vaimon ala-ikäisyyttä ja siitä seuraavaa tietämättömyyttä niin hyvänä.

Ovatko ne todellakin miehen onneksi? — Jos ei miehen, niin kenties lasten ja palvelijain, jotka nekin tavallansa kuuluvat perheesen? Onhan koti pieni valtakunta itsekseen. Mitä me sanoisimme semmoisesta valtakunnasta, jossa epävapaa hallitsee vapaita? Semmoista hallitusta sanoisimme mahdottomaksi. Mutta vaimolta sitä vaaditaan. Palvelijat ovat itse teossa emäntää vapaampia. Tosin he eivät saa käyttää aikaansa mielensä mukaan, vaan sitä ei saa hänkään. Saavatpa he sen sijaan erota talosta, jossa heitä ei hyvästi kohdella; heiltä ei saa palkkaa vähentää, heitä ei saa muiden kuullen soimata, heillä on joutilaita pyhä-iltoja ja ainakin yksi vapaa viikko vuodessa, joka kaikki on hyvää ja luonnollista. Vaimo äitinä ja emäntänä on aina sidottu kotiin; — sekin on hyvää ja luonnollista, mutta mikä ei ole hyvää eikä luonnollista se on, ett'ei hänellä kodissa ole sitä asemaa, että hän voisi täydellisesti vaikuttaa, kehittyä ja kasvattaa. Monessa talossa näkevät palvelijat ett'ei

emäntä merkitse paljoa isännän rinnalla ja laiminlyövät sen vuoksi monta kertaa semmoisia tehtäviä, joita ei ole isäntä itse määrännyt. Kuinka yleinen on valitus huonoista palvelijoista. Mutta mitä huolii palvelija semmoisesta emännästä, jonka itsekin joka askeleella täytyy noudattaa toisen käskyjä. Lapsetkin huomaavat pian ketä oikeastaan on totteleminen. Kummako sitten, jos äidin on vaikea vaikuttaa etenkin kasvaviin poikiin. Se, jonka täytyy alituisesti sanoa: „kysy papalta, pyydä papalta“, eihän se voi olla isän arvoinen. Kun lapsi huomaa, että isä sanoilla tai katseella tai vaikkapa vaan äänen vivahduksella muistuttaa vaimolleen: mitä sinä ymmärrät? niin mitä se häneen vaikuttaa? Mitä esimerkiksi se nuorukainen arvelee jonka isällä ja äidillä on eriäviä mielipiteitä siveellisyyden suhteen? Isä on sanonut niin tai näin. Mitä se äiti kulta tietää tosioloista?

Tulemme nyt vaimon asemaan tuon „yhteisen“ omaisuuden suhteen.

Määrätessään tuosta yhteisestä rahasta, voipi mies menetellä seuraavalla tavalla:

1.) Joko määrää hän eri summan taloutta varten ja eri summan vaimolle ja lapsille. Siinä tapauksessa on vaimolla jonkunmoinen vapaus, ainakin mitä häneen itseensä tulee; mutta tämä ei ole tavallista ja menettää arvonsa sen kautta, että kaikki mitä mies vaimolle antaa käsitetään lahjana.

2.) Voipi mies määrätä taloudelle, vaimolle ja lapsille yhteisesti jonkun summan. Siinä tapauksessa vaaditaan vaimolta paljon taitoa ja jaloutta tietääkseen kuinka paljon hän mihinkin panee. Hän voipi esimerkiksi joutua siihen kiusaukseen että pitää palvelijoita liian huonolla ruoalla, saadakseen siten lapsilleen parempia vaatteita.

3.) Antaa moni mies taloutta varten määrätyn summan, — vaimolle ja lapsille tahtoo hän itse lahjoittaa kaikki mitä nämä tarvitsevat. Tässä tapauksessa elää siis vaimo ainoastaan lahjoilla. Kun hän tarvitsee jotakin, jota mies ei voi aina huomata, pitää hänen sitä pyytää, ja pyytää silloin kun huomaa miehen olevan hyvällä tuulella. Jos hän sattuu sitä tekemään sopimattomaan aikaan — — —? Joskus saapi hän kiellonkin. Ajatelkaamme miestä tässä asemassa!

4.) Muutamissa perheissä ei anna mies taloudelle eikä vaimolle mitään määrättyä summaa, vaan vaimon pitää aina kaikkea pyytää. Silloin saa hän varmaan monta kertaa kuulla että hän tuhlaa, sillä mies ei voi aina muistaa

milloin ja kuinka paljon hän on antanut, eikä hän myöskään voi tietää kuinka paljo talouteen ja kaikkiin suurempiin ja pienempiin tarpeisiin menee.

5.) Löytyypä vielä niitäkin miehiä, jotka epäsäännöllisesti antavat taloutta varten ja vaimollensa minkä antavat, vaatien häneltä tiliä joka pennistä. Tietysti tilinteko aina on hyvä raha-asioissa, mutta kun vaimon tulee tiliä tehdä kaikesta, vaan miehen ei mistään, onko silloin omaisuus yhteinen?

Joka ei mitään omista, ei voi mitään antaa. Naisella on ylipäänsä hellä sydän, — sen myöntävät kaikki yksimielisesti, — kuitenkin riistetään naidulta vaimolta kerrassaan tilaisuus antamisen iloon, joka on puhtain ilo tässä elämässä. Oletetaan että hänellä on joku hyvä ystävä tai sukulainen, äiti esimerkiksi, jota hänen miehensä ei oikein suosi. Millä voipi hän niitä auttaa? Voipiko hän hyvällä omallatunnolla ottaa tuosta niin sanotusta yhteisestä omaisuudesta? Ei. Voipiko hän kieltämällä itseltään jotakin, auttaa heitä. Jos hän mieheltään saapi hamevaatetta tai kengät, ei mies sitä mielellään salli, että vaimo ne äidilleen lahjoittaa. Mutta jos mies tahtoo antaa köyhille sukulaisilleen vaikka kuinka paljon — vaikka siitäkin rahasta, jonka hän on saanut vaimonsa myötä — mikä häntä estää?

Kaikissa kodeissa valmistavat vaimot vanhemmilleen, sisaruksilleen, miehilleen ja lapsilleen hauskoja joululahjoja. Mitä olisikaan joulu ilman antamisen iloa? Kuitenkin on tämä vaan suloista itsensä pettämistä. Joka ei mitään omista, ei voi mitään antaa, se on selvä kuin päivä *). Jos vaimo valvoisi yökaudet ja tekisi vierasta työtä, hankkiaksensa siten rahaa lahjoihin, niin ei asia sillä parane. Kaikki mitä hän ansaita voi, on hänen miehensä omaa.

Viimeinen mahdollisuus on, että lainsäätäjät ovat arvelleet naidun vaimon nöyryyttävän tilan vaikuttavan sitä nöyryytta, josta Kristus niin paljon saarnasi *kaikille*, ja jota nykyaika vaatii *ainoastaan* naiselta. Ei se sitä tee. Päinvastoin vaikuttaa se jaloa ylpeyttä hienotunteisissa naisissa ja inhottavaa orjan mieltä toisissa. Me tunnemme naisia, jotka kymmenliin vuosiin eivät ole pyytäneet miehiltään mitään omiin tarpeihinsa, vaan ennen tyytyneet siihen, että milloin ovat olleet tarpeellisimman puutteessa, milloin taas saaneet miehiltään mitä eivät ollenkaan ole tarvinneet. Olkoon side kuinka pyhä, yhteys kuinka

---

*) „Kiitos lahjastasi", sanoi eräskin mies, „mutta oikeastaanhan se on minun rahallani ostettu". — „Jopa nyt erehdyt", vastasi vaimo. „minä olen sen ostanut maitorahoilla". — Mutta kenen oli maito?

[illegible], — jalo ihminen ei mielellään pyydä lahjoja. Miltä tuntuisi miehestä, jos hän olisi lahjoittanut tai lainannut paraimmalle ystävälleen vaikka kuinka paljon — mennä pyytämään tältä pienempiäkin tarpeitaan?

Vähemmin hienotunteisiin naisiin vaikuttaa omistus-oikeuden puute siten, että he, unhottaen ihmisarvonsa ja avioliiton pyhyyden, menevät naimisiin saadaksensa arvoa ja armolahjoja ja päästäksensä siitä hienommasta tai raaemmasta pilkasta, joka vielä kohtaa naimatonta naista. Semmoiset vaimot pyytävät kyllä mieheltään vaikka mitä; jos eivät saa mitä haluavat, niin itkevät *).

Semmoisia avioliittoja on meillä paljon? Tahtoiko Kristus semmoisia?

Jos nyt vaimon ala-ikäisyys ei ole yhteiskunnan, ei miehen, lasten, eikä hänen omaksi onneksensa, voipiko se olla perustettu oikeuteen ja rakkauteen, se on Kristuksen oppiin? Tietysti ei. Ei ainakaan sen opin henkeen. Eikä se avioliitto, jossa miehen täytyy olla vaimolle sekä miehenä, isänä että holhoojana ja kasvattajana, ole luonnollinen. „Rakastakoon mies vaimoa niinkuin itseään“, sanoo Paavali. Voipiko mies sitä koskaan tehdä — siihen vastatkoot miehet itse; mitä hän kaikessa tapauksessa ei voi, se on rakastaa vaimoansa enemmän kuin itseänsä, rakastaa kuin äiti lastaan. Siis ei sovi vaimo miehen lapseksi. Suotakoon hänelle sentähden täysi-ikäisenä ihmisenä sekä omistus- että käyttämis-oikeus perittyyn ja ansaittuun omaisuuteensa.

Me tiedämme, että meidän etevimmätkin miehet arvelevat: me olemme tyytyväiset naiseen semmoisena kuin hän *nyt* on, me tahdomme juuri tuota ala-ikäistä, kehkeymätöntä lasta, joka ei voi tulla toimeen ilman meitä, jonka joka askeleella täytyy nojautua meihin ja kysyväisiä silmäyksiä meihin luoda. Myöskin vakuuttavat ne naiset, jotka nimen-omaan tahtovat miehiä miellyttää: me tahdomme olla kukkasia tai kyyhkyjä tai — kanoja, tai mitä ikänä te tahdotte. Yhtä suuri-arvoisia ovat tässä asiassa kumpaistenkin lauselmat. Ei se riipu yhden eikä toisen mielivallasta, vaan siitä miksi Jumala on naisen ja avioliiton aikonut. Hän ei ole ilman syytä antanut naiselle kaikkia inhimillisiä taipumuksia. Hän ei ole pannut hänelle velvollisuuksia vaan, hän suopi myöskin oikeuksia. Omistus-oikeus on niin luonnollinen, ett'ei sitä saa — vääryyttä

*) „Olen juuri sanonut miehelleni, että niin pian kuin tästä sairasvuoteestani pääsen, pitää hänen antaa minulle uusi turkki“, sanoi eräskin vaimo, — „sillä tuo“ — osottaen äsken syntynyttä lastaan, — „on minulle kyllä sen verran maksanut“.

Toinen kertoi kuinka kauvan hän sai kiusata miestään, ennenkuin sai uuden tanssipuvun. „Oikein täytyi minun vihdoin itkeä — ja se keino tepsi!“

tekemättä — keneltäkään täysijärkiseltä, täysi-ikäiseltä, rehelliseltä ihmiseltä riistää, ei hyvälläkään aikomuksella.

Mitä ajattelevat tässä asiassa Suomen naiset itse? Ken kärsii epäkohdista, ken ei? Kuka voipi siihen vastata? Onhan ihmisen luonto ja erittäin naisen luonto taipuvainen. Mitä tunsivat Spartan vaimot kun heidän miehensä vaihtoivat heitä keskenänsä? Mitä tunsivat Israelin tyttäret, kun Moseksen laki käski heidän mennä vaikka seitsemälle veljelle? Olikohan se heistä helppoa kun heitä vaadittiin vielä niin ankarasti puolustamaan tuota „oikeuttaan?“ *) Moseksen aikana lävistettiin vapaaehtoisten orjain korvat **). Ihminen voipi tottua milt'ei kaikkeen. Ei kaikki siltä ole oikein.

Elköön meitä väärin ymmärrettäkö. Me emme väitä, että naidut vaimot Suomenmaassa ylipäänsä tuntevat itsensä onnettomiksi; emme sitäkään, että omistus-oikeus saattaisi onnettomat onnellisiksi. Olemme vaan vakuutetut että omistus-oikeuden puute on epäkohta, että se semmoisena vaikuttaa pahaa ja on poistettava; että se on yhtä suuri paha miehelle kuin vaimolle ja nousevalle sukupolvelle ja ett'ei se ole yhtä pitävä Kristuksen opin kanssa.

Vielä sananen. Suuret muutokset ovat aina vaarallisia, sanottaneen. Englannissakin taisteltiin kolmekymmentä vuotta ennenkuin naidulle vaimolle myönnettiin omistus-oikeus. Sen seurauksia ei ole vielä nähty. Kenties tulevat ne hyvinkin surkeiksi. Katsokaamme historiaa, väittänee toinen. Mitä se meille opettaa? Mitä vaikutti omistusoikeus Rooman vaimoissa ennenmuinoin?! — Mutta mimmoinen oli silloinen yhteiskunta? — Pilaantunut. Mimmoinen oli uskonto? — Kurja. Mimmoinen oli hallitus? — Despootillinen. Mitä voipikaan silloin vapaus erityiskohdissa vaikuttaa? Onhan despotismo kuin halla. Se viepi elämän kauniimmaltakin kukalta.

Lopuksi arvellee joku: saattaahan olla aivan oikein, että omistusoikeus on hankittava naineelle vaimolle, mutta se ei käy laatuun Suomenmaassa, jossa niin

*) Jos mies ei suostu natoansa ottamaan niin tämä „astukaan hänen tykönsä *vanhimmitten* nähden ja — — sylkekään hänen kasvoillensa ja vastatkaan häntä sanoen: näin jokaiselle pitää tehtämän, kuin ei veljensä huonetta rakenna“. 5 Mos. kir. 25: 9. Vaadittiinpa siihen aikaan naiselta lujuutta.

**) Jos orja sanoo: „en minä lähde sinun tyköäs; sillä hän rakastaa sinua ja sinun huonettas; — — niin ota naskali ja pistä hänen korvaansa niin myös oveen, ja anna hänen olla sinun orjas ijäisesti“. 5 Mos. kir. 15: 16, 17.

verrattoman suuri osa omaisuudesta on kiinteää. Siihen vastaamme: kun joku prinsiippi kerran on oikeaksi tunnustettu, täytyy kaikkien vaikeuksien poistua syrjään. Se, jota huonolle perustukselle rakennetaan, ei ole pysyvää. Oikeus maan perii.

E. S.

Kirjailijain muotokuvia.

XV.

Mikael Vörösmarty *).

„Kasvatti emo kanoja,
Suuren joukon joutsenia,
Kanat aialle asetti,
Joutsenet joelle saattoi,
Tuli kokko, niin kohotti,
Tuli haukka, niin hajotti,
Siipilintu, niin sirotti:
Yhen kantoi Karjalahan,
Toisen vei Venäjän maalle,
Kolmannen kotihin heitti" —

Niinhän on käynyt Suomen suuren suvun. Veli on eronnut, vieraantunut veljestään, tuntemattomaksi on käynyt toiselle toisen kasvonjuonteet, ymmärtämättömäksi toiselle toisen puhe. Ankara luonto on leivättömän Lapin asujamen kuihduttanut pieneksi kääpiöksi, Pohjolan kylmä viima on jäähdyttänyt meidän veremme, tehnyt meidät hitaiksi ja innottomiksi. Eteläinen aurinko taas on paahtanut unkarilaisen kasvot tummiksi, luonut hehkua hänen suoniinsa, tulta hänen katseesensa.

Surkea on sukumme historia, toivottomalta näyttää useimpien heimolaiskansaimme tulevaisuus. Toiset ovat asuttavakseen saaneet alueen, joka tuskin voi tarjota riittävää elatusta, niin että aineellisten ehtojen puutteessa korkeampi sivistys ja siis myöskin kansan tulevaisuus näyttää mahdottomalta. Toiset taas ovat sirottuneet vieraan joukon keskelle, joka ylivoimallaan uhkaa itseensä sulattaa heimolaisemme. Mutta missä maaemä on kohtuullisesti voinut palkita viljelijänsä vaivat, missä maatieteellinen asema ei ole pannut esteitä kansan yhtenäisyydelle, siellä ovat heimokansamme saattaneet pyrkiä ja päästäkkin korkeampaan sivistykseen, siten osottaen että tuo eräiltä tahoilta mielihyvällä uudistettu puhe suomensukuisten kansojen henkisestä passiivisuudesta on pelkkää itserakasta lörpötystä. Paitse meidän maassamme tämä on tapahtunut *Un-*

---

*) Esitelmä pidetty Helsingin Suomalaisen Seuran iltahuveissa 17 p. Huhtik. 1884.

karissa, jonka tulisen, intohimoisen, isänmaataan rakastavan kansan keskeen minä pyydän Teitä hetkeksi minua seuraamaan. Aikomukseni on nimittäin puhua muutamia sanoja unkarilaisesta runoilijasta *Mikael Vörösmartysta*, niistä oloista, joissa hän esiintyy ja siitä merkityksestä mikä hänellä on Unkarin runouden historiassa.

Tämän runoilijan elämässä, hänen teoksissaan, hänen herättämässään kirjallisessa liikkeessä kuvastuvat erään Unkarin uudemmassa historiassa mitä tärkeimmän aikakauden yhteiskunnalliset ja valtiolliset olot, ja toiselta puolen on myöskin hän tähän aikakauteen painanut leimansa, siihen suuresti vaikuttanut.

Kun Jooseppi II:sen maan valtiomuotoa ja kansallisuutta uhkaavat toimet oli kumottu, oli innostus ja jäntevyys haihtunut, sijaan tullut vallitsemaan yleinen laimeus ja toimettomuus. Korkeammalle aatelistolle oli kansallinen kieli ja kansalliset tavat käyneet oudoiksi. Alempi aatelisto piti maakunnan ja komitaatinkokouksissa tulisia puheita kansallisuudesta, kuitenkaan voimatta ja tahtomatta sen hyväksi mitään toimittaa. Kansallinen kieli ei saanut sille tulevaa asemaa valtioelämässä eikä opetustoimen alalla, ei myöskään sivistyneessä seuraelämässä. Yhtä vähä kuin pidettiin huolta kansallisuudesta, yhtä vähä pidettiin lukua valtiomuodosta. Kansa tyytyi sitä puolustamaan, mutta ei huolinut sen kehittämisestä. Aristokratiia piti enemmän lukua erikois-oikeuksistaan kuin kansallisista eduista. Valtiopäiviä ei kutsuttu kokoon, annettiinpa vielä hallinnollisia asetuksia veron korotuksesta ja sotamiehen otosta, jotka panivat kansan perus-oikeudet alttiiksi. Silloin komitaatit ryhtyivät — se oli v. 1823 — kiivaasen vastarintaan, sekä vaativat valtiopäiväin kokoonkutsumista. Oli ratkaistava, oliko valtiomuoto asetettava entiselleen, vai oliko perustuslaillisen kehityksen kerrassaan katkeaminen.

Nämät taistelut ne sytyttivät runo-innon Vörösmartyssa, kun hän oli kolmannellakolmatta ikävuodellaan.

Mikael Vörösmarty syntyi 1 p. Jouluk. v. 1800 Puszta-Nyékissä Stuhlweissenburgin l. Székesfejérvárin komitaatissa. Hänen isänsä oli vähävarainen vuokraaja, joten hän jo aikaisin joutui oman onnensa nojaan. Isänsä vielä eläissä hän osittain hankki tarpeitaan opetusta antamalla, ja kun isä kuoli hänen ollessaan 16:n vuoden iässä, niin hän rupesi kotiopettajaksi Pestissä Alex. Perczelin perheesen, jossa hän oli ensin viisi vuotta ja pienen väliajan perästä jälleen kolme vuotta. Kolmen ensimmäisen vuoden kuluessa hän suoritti Pestin yliopistossa filosoofisen oppikurssin. 1820 vuoden lopussa hän siir-

tyi maalle Perczelin perheen seurassa ja suoritti siellä yksityisesti kahden vuoden kuluessa kolmivuotisen lain-opillisen oppikurssin, käyden tutkinnoita joka puolen vuoden päästä lain-opillisen tiedekunnan edessä. Nämät molemmat vuodet hän sanoi nuoruutensa vaikeimmiksi, sillä hänen oli paljo oppiminen ja opettaminen ja hänellä kuitenkin oli aikaa pitää yllä runollista taipumustaan. Tähän aikaan alkaa hänen runoilijakykynsä kehkeyminen.

Pestissä ollessaan hänellä ei ollut tilaisuutta persoonallisesti tutustua kehenkään kirjailijaan. Hän oli tuossa suuressa kaupungissa yksinään, ilman kehotusta, ilman kumppaneita, ainoastaan kirjat, joita hän luki, kiihottivat häntä toimeliaisuuteen. Hänen oppikumppaneistaan vaikutti häneen etenkin eräs Maróthy, joka tutki itämaisia kieliä ja varustautui matkalle etsimään unkarilaisten alkuperäistä kotia. Vörösmartykin oli ihastunut tähän ajatukseen, ja oli pahoillaan kauvan aikaa ett'ei hän voinut seurata kumppaniansa. Aikakauden luonteessa oli jotakin, joka suuntasi henget autiosta nykyisyydestä menneisyyteen: omituinen hämmennys isänmaallista tuskaa ja ylpeyttä, alakuloisuutta ja haaveksimista, jota runous piti eleillä, jonka tiede pyhitti.

Maalla ollessaan Vörösmarty sai sitä, mitä hän pääkaupungissa oli turhaan etsinyt: kirjoja ja kirjailijakumppaneita. Hän nimittäin tutustui kolmeen unkarilaisen papiston jäseneen, jotka olivat innokkaita isänmaan ystäviä ja harrastivat kansalliskirjallisuutta. He olivat Vörösmartyn seurana ja yleisönä, he olivat ystävinä, arvostelijoina ja kumppaneina. Heidän kirjastossaan hän tutustui sekä oma- että ulkomaiseen kirjallisuuteen. He ennustivat hänestä tulevan etevän runoilijan, joten hänen kaino runohenkensä heräsi itseluottamukseen.

Lopulla vuotta 1822 hän erosi vuodeksi Perczelin perheestä harjottautuakseen käytännöllisesti lakimiehen toimiin Tolnan vara-ispanin Frans Csehfalvayn johdolla. Hän tapasi uusia ystäviä, jotka ottivat hänet avosylin vastaan. Vörösmarty olisi kenties täällä saanut elää elämänsä kirkkaimpia päiviä, joll'ei huolenpito köyhästä äidistä, isänmaan tila ja salaiset lemmentuskat olisi häntä kiusanneet yötä ja päivää. Hän kuitenkin kohosi tuskistaan kirkastuneena ja hänen on niitä kiittäminen, että hänen runoilijaneronsa kohosi lentoon. Tähän saakka hänen runoilemisensa oli oikeastaan ollut vain harjoitusta värsynteossa, ajatusten ja tunteiden leikkiä, huvitusta ja jäljittelyä; silloin hän tunsi että hän oli runoilija, joka ei ammenna kirjoista, vaan omasta sielustaan, jonka rytmi kohoaa ajatusten ja tunteiden aaltoilemisen kautta, jonka runous on elämän

yhteydessä, hänen omän elämänsä ja kansansa elämän. Tämän runollisen käännekohdan syynä oli ennen mainitsemamme 1823 vuoden valtiolliset tapahtumat.

Maa oli melskettä täynnä, vaikka valtiopäiväsali oli suljettu, eikä hallitus sitä aikonut avatakkaan. Taistelu riehui komitaateissa; kansan parempi osa ponnisti viimeisetkin voimansa puolustaakseen vaarassa olevaa valtiomuomuotoaan. Vörösmarty oli juuri taistelun myrskyisimpinä päivinä keskellä komitaattielämää erään ylhäisimmän virkamiehen auttajana. Hän sai oppia tuntemaan kaikki asioiden pienimmätkin kohdat, hänen isänmaallinen intonsa elpyi ja virkistyi. Näiden vaikutusten alaisena hän purki tunteitaan muutamissa lyyrillisissä runoissa, jotka kuitenkaan eivät häntä itseäänkään tyydyttäneet ja jotka sitä paitse silloisissa sensuurioloissa eivät olisi päässeet ilmoille. Hänen mielessään liikkui suuren eepoksen suunnitelma, eepoksen, jonka piti olla sijoitettuna menneisyyteen ja puhua nykyisyydelle, laulaa isien kunniaa ja muistuttaa nykyisen sukupolven rappiotilaa. Hän ryhtyi eepokseensa „*Zalán Futása*“ (Z:n pako), jonka aineena on Unkarin valloitus Arpadin kautta, ja kirjoitti sen komitaattitaistelujen melskeessä, näiden kriitillisten päivien epäilyksen ja toivon vaiheilla. Tässä eepoksessaan, joka on korkokohtana unkarilaisessa epiikassa; hän tahtoi vanhojen satujen perustalla luoda magyarilaisia mytoloogisia kuvia, hän tahtoi kaiuttaa unkarilaista heksameeteriä tavalla, joka vastasi aineen suuruutta.

Paitse näitä valtiollisin ja kirjallisia vaikutuksia, oli vielä kolmas seikka, joka suuressa määrin on vaikuttanut tähän eepokseen, nimittäin Vörösmartyn onneton ensimmäinen rakkaus, joka kymmenen vuoden kuluessa oli hänen runoutensa päälähteenä. Hän lauloi tuota hänelle saavuttamatonta rakastettuaan, jonka persoonasta varsin vähä tiedetään, sekä lyyrillisessä että vielä eepillisissäkin runoissaan, ja niin loi lemmentuli kultaisen hohteensa, heiastuksensa tähän *Zalán futása* e pokseen, josta jo syksyllä 1823 oli muutamia lauluja valmiina. Hän muutti silloin Pestiin. Siellä häneltä päivät kuluivat Perczelin poikien opetuksessa ja käytännöllisessä harjoituksessa advokaattikoetta varten; runottarien osaksi tuli vain öinen aika. Hän valmisteli uutteraan eepostansa, luki ahkeraan, kirjoitti pikkurunoja ja sen ohessa väliaikoina sepitti näytelmäkappaleen „Sigmund kuningas“, joka valmistui talvella v. 1823. Advokaattikokeen hän suoritti Joulukuussa 1824, mutta ei kuitenkaan advokaattitoimeen ryhtynyt, vaan piti opetuspaikkansa. Advokaattidiploomin hän hankki itselleen vain

hätävaraksi. Hän katsoi elämänsä ainoaksi päämääräksi voittaa itselleen isänmaan-ystävän ja kirjailijan seppeleen. Sen hän ennen pitkää saavuttikin.

Pest alkoi tulla siihen aikaan kirjallisuuden keskipisteeksi. Siellä oli perustettu „Marczibányi-laitos", joka vuosittain palkitsi paraita unkarinkielisiä teoksia. Palkitseminen tapahtui melskeisellä komeudella. Seppelöidyt kirjailijat esiintyivät unkarilaisessa ornaatissa sapeli vyöllä ja pitivät puheita. Nämät juhlallisuudet alkoivat kansan silmissä kohottaa kirjailijatoimen arvoa. Sitä paitse oli vielä äskettäin perustettu pari kirjallista aikakauskirjaa, jotka suuresti vaikuttivat kirjallisuuden edistymiseen.

Kohta Pestiin tultuaan Vörösmarty tutustui kirjallisiin piireihin, muiden muassa Frans Deákiin, tuohon Unkarin Snellmaniin. Runoilija luki tulevalle valtiomiehelle eepostansa ja tämän valtasi hänen runoutensa ihana kieli ja innokas kansallistunto. Esi-isäin kunnian runoilija ja esi-isäin oikeutten puolustaja tunsivat toisiansa kohtaan myötätuntoisuutta, joka myöhemmin kehittyi jaloksi ja harvinaiseksi ystävyydeksi. Ei yksin heidän neronsa lumous lähennyttänyt näitä miehiä toisiinsa, vaan myöskin luonteen ja mielialan sympatiia. Kummassakin eli sama syvä siveellinen ja kansallinen tunne, sama ponteva, mutta kuitenkin hillitty intohimoisuus, sama vakavuus ja periunkarilainen huumori. He kumpikin edustivat unkarilaista aatelia, joka suli yhteen kansan kanssa. Vörösmarty lauloi koko kansalle, hänen runoudessaan kaikuivat valtiolliset aatteet, joiden puolesta nuoreneva kansa taisteli. Myöskin Deák esiintyi kansan valtiomiehenä, hän tahtoi saattaa aatelis-oikeuksia muuttumaan kansallis-oikeuksiksi.

„Zalán Futása" ilmestyi Elokuussa 1825. Sen vaikutus oli erin-omaisen suuri sekä kirjallisiin piireihin että sivistyneempään yleisöön. Valtiopäiväin kokoonkutsuminen ja Vörösmartyn runous olivat pääasiallisena keskusteluaineena. Vörösmarty esiintyi tärkeänä valtiollisena hetkenä ja hänen eepoksensa, jossa kansallisen tuskan sävelet väreilivät, oli ikäänkuin aikakauden ilmilauseena, ja maassa vallitseva mieliala kohotti hänet kansan runoilijaksi. Tämä 25-vuotias nuorukainen saavutti itselleen mainetta kautta maan ja tuli Pestin kirjallisten piirien lemmikiksi.

V. 1826 Vörösmarty erosi Perczelin perheestä ja oli kauvan aikaa epätiedossa, mihin käytännölliseen toimeen ryhtyisi. Hän oli jo aikeessa ruveta advokaatiksikin, mutta hän asettui kuitenkin lopulta Pestiin, jossa hän rupesi toimittamaan „Tudományos Gyüjtemény" nimistä aikakauskirjaa ja alkoi kääntää „1001 yön" satuja unkariksi. Hän eli yksin-omaisesti kirjailija-piireissä, etenkin

runoilijan K. Kisfaludyn ympärille muodostuneessa „Aurora-seurassa“, jossa romantinen henki saksalaisen kirjallisuuden vaikutuksesta oli vallalla. Vörösmarty oli kaikista romantisin, mutta hän ei pitänyt saksalaisesta kirjallisuudesta. Klopstockin „Messiasta“ ei hän jaksanut lukea loppuun, hän sai siitä päänkivistystä.

Mitä tulee runoilijamme ulkonaiseen elämänjuoksuun, niin parantui hänen aineellinen toimeentulonsa, joka alussa oli jokseenkin niukka, vuodesta 1830 ilahuttavalla tavalla. Silloin hän näet kutsuttiin akademian jäseneksi ja sai 500 florinin vuotuisen tulon. Kun hän sitä paitse sai tekijän palkkioita, niin hänellä oli varoja yhä enemmän turvata äitiään, joka sitten pian kuolikin v. 1834.

Vörösmarty astui myöskin esiin draamallisena runoilijana ja kriitikkona. Draamaa- ja näyttämöä hän oli jo nuoruudestaan saakka suuresti rakastanut. Hän tunsi sen suuren merkityksen sekä kansallisessa että taiteellisessa suhteessa. Hän oli Pestissä nähnyt, millä lumouksella draamallinen runoilija välittömästi vaikuttaa suureen yleisöön. Välisti hän kävi Pestin siihen aikaan vielä kukoistavassa saksalaisessa teaatterissa, ja kipeästi häneen koski, kun näki että yleisönä oli unkarilaisen väestön sivistynein osa. Tämä yleisö oli takaisin valloitettava, perustus pääkaupungissa unkarilaiselle teaatterille laskettava ja tätä tietä kansallisuutta levitettävä — tämän ajatuksen toteuttamiseksi Vörösmarty on innokkaasti taistellut. Parin kymmenen vuoden kuluessa Vörösmarty ehtimiseen kirjoitti draamoja, niin että hänen eepilliset ja lyyrilliset runonsa yhteen eivät tee alaltaan yhtä paljon kuin hänen draamansa. Hänen kappaleidensa pieni menestyskään ei voinut jäähdyttää hänen intoaan. Ei muuten ollut kummakaan ett'ei hän tällä alalla menestynyt. Muutamat eepillisen runoilijan loistopuolet ovat draamalliselle kirjailijalle vahingoksi ja hänen varjopuolensa tulivat draamassa selvemmin esiin kuin muuten. Kompositsioonin puutteet saattavat kaikkialla muualla helpommin peittyä kuin draamassa. Hänen lyyrillinen paatoksensa ei salli hänen päästä oikeaan draamalliseen kieleen. Taipumus loistaviin kuvauksiin tempaa hänet myötänsä ja usein hän puhuu itse persoonainsa sijasta. Kaiken tämän hän huomasi itsekkin ja hän sanoo eräässä omaa itseänsä vastaan kirjoittamassaan epigrammissa sankareistaan, ett'ei niillä paljolta puheelta ole aikaa toimintaan. Hänen merkityksensä on kuitenkin suuri siinä että hän on muodostanut unkarilaisen draaman kielen runollisemmaksi ja saattanut kansallisen suunnan voitolle entisestä tusinadraamakirjallisuudesta, sekä ensinnä tuonut esiin vilkkaampaa ajankuvausta ja ylevämpää käsitystä.

Teaatterikriitikkona hän on ensimmäisenä ottanut tarkastakseen draaman korkeimmat kysymykset. Etenkin hän on kokenut selittää Shakespeare-draamojen aatetta. Hän sanookin kerran, että hyvä Shakespearen käännös on vähintäänkin sen arvoinen kuin puoli rikkaintakin kirjallisuutta". Käydäkseen hyvällä esimerkillä muiden edellä hän käänsi v. 1839 „Julius Caesarin".

Draamassakin, niinkuin muutenkin, hän vastusti saksalaista vaikutusta ja otti ranskalaisen draaman turviinsa. Samoin hän näyttelemisessä moitti saksalaista „maneeria", ja vaati kieliopin-mukaista kieltä ja kielen luontoon sopivaa deklamatsioonia.

Hänen teaatterikritiikkinsä johdosta syntyi näyttelijöiden ja draamallisten kirjailijoiden kesken likeinen yhteys, jonka keskuksena oli Vörösmarty. Tämä seura, joka nimitti itseään alussa „Kansallisklubiksi" (Nemzeti kör) ja sitten „Oppositsiooniklubiksi" (Ellenzéki kör), on suuressa määrin vaikuttanut seura- ja valtioelämään.

Hän itse ei ollut mikään varsinainen valtiomies, eikä hän koskaan esiintynyt valtiollisena puhujana eikä kirjailijana. Mutta hän kuitenkin seurasi muassa, ja kaikki etevimmät valtiomiehet olivat hänen tuttaviaan tai ystäviään, ja hän kanteleineen liittyi tuohon kansalliseen ristiretkeen, joka toteutui v. 1848. Tämän taistelun innostamana ja siihen takaisin vaikuttaen hän v. 1845 kirjoitti kuuluisan runonsa nimeltä *Szózat* s. o. Julistus *), joka kypsytti miljoonien sydämissä olevan uneksivan aavistuksen tuliseksi halajamiseksi ja pontevaksi pyrkimiseksi.

Unkarilainen lyriikka on Unkarin kansan historia supistuneessa muodossa. Vanhimmista ajoista aina nykyaikaan saakka ilmaisevat muutamat runoelmat kansan mielialaa, isänmaallisuuden aatteita selvemmin kuin valtiolliset todistuskappaleet ja valtiopäiväpuheet. Ei minkään Euroopan kansan lyyryllä ole isänmaallisuuden jänne useammin värähdellyt kuin Unkarin kansan, mutta harva kansa onkaan niin paljon olemiseestaan taistellut. Lyriikassa esiintyi kaikki, mitä runoilija kansansa kanssa syvimmin tunsi. Eloisa tunne, niin sanoakseni isänmaallisuuden intohimo on perusjuonteena Unkarin runoudessa. Se on sen

*) Szózat laulu on suomeksi ilmestynyt ainakin kolmessa eri muodossa. Jo vuonna 1857 julkaisi E. A. Ingman Litteraturbladissa (siv. 62) mukaelman, jolla nimenä on „Kehoitus" ja joka alkaa sanoilla: „Isäsi maalle Suomalain Ole uskollinen!" Hyvä käännös, Uno v. Schrowen tekemä, on julkaistu Antti Jalavan „Unkarin albumissa" (siv. 50) nimellä „Herätys". Parahiten kuitenkin ilmaisee alkuperäisen laulun henkeä A. Genetzin mainio käännös, joka on ollut painettu Valvojassa v. 1881 (siv. 223).

vahva ja samalla heikko puoli, siitä tunteesta lähtevät sen kauniimmat oodit, siitä myöskin tuo retoorisuus, joka heidän runoilijansa niin usein valtaa. Unkarin onnettomuudet, kansallisuuden alttarille sytytetyn tulen sammuminen, ne olivat vuosisatojen kuluessa antaneet ja antoivat vieläkin aihetta tuohon kansallisen epätoivon joutsenlauluun. Silloin uskalsi eräs mies — ei runoilija, vaan valtiomies — kreivi Széchenyi julkilausua sen ennustuksen että Unkarin kansallakin on tulevaisuus. Häneen kasoivat runoilijat yhtä suurella hämmästyksellä kuin koko kansakin. Heidän lyyrynsä ei ollut yhtä rohkea, sen valitus-ääniin tottuneet jänteet kaikuivat ilosta vain vapisemalla. He eivät voineet irtautua kansallisesta tuskasta. He sulattivat molemmat: toivon ja muiston, murheen ja ilon, luottamuksen ja surun. Toisella kädellä viitaten menneisyyteen, toisella tulevaisuuteen he innostuttivat nykyisyyden taiteilijoita. Se oli kansankin mieliala, ja sitä Vörösmartyn Szózat kohotti puhtaampaan innostukseen. Szózat käsittää kaiken sen, mikä Unkarin uudistustaistelussa saattoi innostaa, se koskettelee toivon ja muiston, luottamuksen ja surullisen aavistuksen jänteitä, mutta osottaa samassa itse luottamusta ja suuruutta. Ei mitään miehuuttomuutta enää, me saatamme katsoa tulevaisuutta silmiin. Me lähenemme ratkaisukohtaa, paremman tulevaisuuden täytyy tulla, mutta joll'ei, jos me olemme hukassa, niin emme saata kurjasti joutua perikatoon. Näin emme saata enää elää. Vörösmarty kohottaa unkarilaisen laulun tähän-astisesta epätoivosta, hän tuntee että nykyhetki on ratkaiseva ja kehottaa kansaansa järkähtämättömään isänmaalliseen uskollisuuteen. — Eikä hän käänny yksin kansansa vaan myöskin Euroopan puoleen; hän vaatii kansallensa sijaa muiden kansojen joukossa, pyytää sille tulevaisuutta tehtyjen palvelusten palkinnoiksi, kyyneliä sen haudalle, jos kuolo on sille osaksi suotu; vaan taistelutta se ei kaadu: „hautajaisissa maa kaikk' on hurmeinen“. Mikä itsetunto kaikessa tuskassa, kuinka paljo luottamusta keskellä pahoja aavistuksia, kuinka suuri päättäväisyys kaikessa! Tämä laulu tuli nuorenevan Unkarin kansallishymniksi.

Paitse Szózatiaan, jonka Unkarin tiedeakatemia palkitsi tukaatilla kultakin riviltä kirjoitti Vörösmarty vielä useita muita isänmaallisia runoja, joita moni oli maan rasitusten kaikuna. Hän niinkuin kaikki Unkarin runoilijat kuului oppositiooniin. Se olikin luonnollista, sillä oppositsiooniaa oli kansa kokonaisuudessa, joka taisteli olemisestaan. Hän ikäänkuin syntyi runoilijaksi oppositsioonin kanssa, sen kanssa hän myöskin mykkeni kapinan melskeessä. — Vielä ovat mai-

nittavat hänen v:sta 1841 syntyneet lemmen runonsa, jossa todellinen rakkaus huokuu. Ne koskivat kaikki erästä nuorta tyttöä, Laura Csajághya, jonka hän Pestissä v. 1843 keväällä vei alttarin eteen. Silloin alkoi hänelle onnellinen avioelämä, jonka kanssa hänen lemmen lyriikkansa on yhtä likeisessä yhteydessä kuin hänen isänmaalliset runonsa ajan valtiollisten olojen kanssa. Myöskin hän on kirjoittanut kauniita runollisia kertomuksia, joista mestarillisin on „Kaunis Ilonka“. Naimisensa jälkeen hän ei enää kirjoittanut suurempia teoksia.

Niinkuin tiedämme tapahtui v. 1848 suuri käännös Unkarin valtiollisissa oloissa. Ne parannukset, joiden puolesta kansa oli taistellut, toteutuivat, ja tätä Vörösmarty tervehti suurella innostuksella. Valtiollisen asemansa puolesta hän kuului hallituspuolueesen, sillä entinen oppositsiooni oli päässyt ohjiin. Hallitus näki Szózatin runoilijan mielellään puolellansa ja olisi antanut hänelle viran, tarjottiinpa hänelle Unkarin kielen ja kirjallisuuden professorin virkaakin yliopistossa, mutta hän ei siitä huolinut. Hänen ainoa halunsa oli tulla edusmieheksi, sillä hän katsoi kansalaistensa luottamusta isänmaallisen runoutensa palkaksi. Hänen toivonsa toteutuikin. Hän tuli edusmieheksi, mutta oli edusmieshuoneen hiljaisimpia jäseniä. Hän ei ollut mikään puhuja, ja piti puheita vain klubissa tai akatemiassa. Mutta vaikkapa olikin hiljainen, ei Vörösmarty kuitenkaan voinut välttää uuden oppositsioonin hyökkäyksiä.

Sotaministeri oli tehnyt ehdotuksen, että Unkarin vanhemman sotaväen komentokielenä vastaiseksi, par'aikaa kestävän sodan vuoksi, pysyisi saksa ja ainoastaan uusille honvédjoukoille tulisi kohta unkari komentokieleksi. Siinä Vörösmarty äänesti hallituksen puolella, kauvan kahden vaiheilla oltuaan. Sen johdosta runoilija Petőfi kirjoitti häntä vastaan tulisen runon, jossa kertosäkeenä oli: „En minä repinyt laakeria otsaltas, itse sen revit“.

Me tiedämme mitkä ajat seurasivat. Unkari nousi taisteluun vapauttaan puolustamaan.

„Ylös, Magyar, huudot kaikaa,
Nyt, jos milloinkaan on aika!
Orjatko vai vapahat te?
Nyt on valta valikaatte!
Magyarien Jumalalle vannokaa:
Orjuuteen ei taivu enää tämä maa“,

lauloi Petőfi. Me tiedämme myöskin, kuinka tämä taistelu päättyi. Itävallan ja Venäjän yhdistyneet voimat murtivat Unkarin. Unkari menetti entisen valtiosääntönsä, se ui parhaitten poikiensa verissä. Vörösmarty pakeni runoilijan

Bajzan kanssa erääsen etäiseen Unkarin osaan. Siellä he kuljeskelivat tilalta tilalle. Välistä he saivat maata yönsä paljaan taivaan alla, toisinaan heidän täytyi piillä metsämökeissä, ja erään semmoisen ovella oli kauvan luettavana Vergiliuksen sanat „Nos patriam fugimus", jotka Vörösmarty oli lyijykynällä siihen kirjoittanut. Hänen tuskiansa lisäsi sanoma hänen pikku tyttärensä kuolemasta sekä turmeltunut terveys. Kun hän v. 1850 tapasi vaimonsa, oli hän aivan harmaantunut ja murtunut. Puolisonsa ja ystäviensä kehotuksesta hän ilmoittausi Pestin sotaoikeudelle, jonka ankaruus jo alkoi lauhtua. Hän sai armon kesällä 1850 ja eleli sitten viisi vuotta maaseuduilla tilanvuokraajana. Hänen viimeiset vuotensa olivat vain pitkällistä kuolemaa. Ruumiillisia kipuja kärsien, synkkämielisyyteen vaipuneena hän kuitenkin päätti „Kuningas Lear"in käännöksen ja kirjoitti muutamia runoja. — Hänen sairautensa yhä paheni. Marraskuussa 1855 hän vaimonsa kehotuksesta lähti Pestiin saadakseen parempaa lääkärin hoitoa. Marraskuun 17 p:nä kulki perhe siihen huoneesen, jossa hänen ystävänsä Kaarle Kisfaludy oli viisikolmatta vuotta ennen kuollut. Vörösmarty kulki jalkaisin, hän tunsi kalliin ystävänsä kuolinhuoneen aavistamatta kuinka lähellä kuolema oli häntä itseään. Tuskin hän oli astunut muutamia rappusia ylös, niin hän vaipui maahan. Häntä oli kohdannut aivohalvaus. Hän kannettiin vuoteelle, eikä hän enää päässyt tajuihinsa kuolemaansa saakka, joka hänet korjasi 19 p. Marrask. 1855.

Hän haudattiin 21 p. Marrask. Kolmattakymmentätuhatta henkeä ja ääretön vaunujono seurasi hänen arkkuaan. Hallitus tunsi, että tämä oli vastalause sitä vastaan, ja kosti sanomalehdille, jotka olivat uskaltaneet ilmestyä surureunuksissa. Hänen köyhyyteen jäänyttä leskeänsä ja kolmea lastansa varten pani Frans Deák, lasten holhooja, keräyksen toimeen, ja siten karttui muutamassa kuukaudessa 100,000 guldenia.

Vielä jälkeenpäin on Unkarin kansa osottanut kiitollisuuttaan runoilija vainajan muistolle. V. 1866 pystytettiin Székesfejérvárin kaupunkiin, jonka lähellä hän oli syntynyt, hänelle muistopatsas, jonka komeista paljastajaisista Osk. Blomstedt on kertonut Kirjallisessa Kuukauslehdessä *). Tämä kaikki osottaa, että jok'ainoa unkarilainen tunsi että hänellä oli osansa kansan taisteluajan kunniassa ja surullisissa muistoissa.

Perinpohjaisemmin hänen runojaan tarkastettaessa niissä varmaankin tavataan suuria puutteita, mutta kun ajattelee, mimmoinen unkarilainen runous

*) Ks. Kirjallinen Kuukauslehti v. 1868, sivv. 173 ja 203.

oli ennen häntä ja miksi se hänen kauttaan kohosi, niin tuntee, että Vörösmarty oli paljoa suurempi kuin hän suorastaan esteettiseltä kannalta näyttää. Hänen yleisvaikutuksensa oli hänen loistopuolensa. Hän vapautti unkarilaisen runouden klassillisen ja saksalaisen runoustaiteen ikeestä; klassillisuuden raunioin yli hän suuntasi uuden tien. Hän loi Unkarin runouteen kansallista henkeä ja itsetuntoa. Hänen runoutensa voitto oli kansallishengen ja runoilijavapauden voitto. Se on hänen neronsa kunniakkain muistomerkki, jota ei, niin kauvan kuin kansallistunto elää unkarilaisen povessa, saata aistisuunnan muutos eivätkä tnlevaisuuden mestariteokset himmentää.

E. N. Setälä.

———✕———

Koskelan ukko.

Kirjoitti —ijo—. *)

Tässä nyt istun ikävissäni, veljeni kirje kädessä. Turhaan etsin siitä lohdutuksen sanaa. En edes rivienkään välistä löydä mitään lievitystä murheelleni. Siinä on aivan selvään sanottu: „viime postiin en sinulle, veliseni, joutanut kirjoittamaan mitään; silloin olin näet leikkelemässä Koskelan ukkoa, joka on kuollut viinaan.“ Huu! — minua oikein kauhistuttaa. — „Kuollut viinaan.“ Se ei ole totta. ukko olisi jo ammoin sitte kuollut, jos hän viinaan olisi kuollut. Ei, vaan viinattomuuteen hän ehkä on kuollut. „Kuollut viinaan“ siinä on. Kentiesi viinan paljouteen, mutta ei sekään ole totta. Ukko ei koskaan saanut kyllikseenkään viinaa, kuinka hän sitte olisi kuollut sen paljouteen.

— —

Lakkaamattomalla lukemisellaan on veljeni nyt saanut sen aikaan, että minun, hänen ainoan veljensä, täytyy häntä hävetä. Ennen poikana minä jo pelkäsinkin siitä ei lopuksi hyvää seuraavan, kun näin millä innolla Aatu parka yökaudet puuhaili noiden jumalattomien kirjojensa kanssa. Voi jospa silloin olisin tiennyt mitä nyt tiedän, niin totisesti ei isäni pojan veitsi olisi milloinkaan koskenut Koskelan ukon vanhoja jäseniä. Minä olisin ajoissa polttanut

*) Tämä kertomus painetaan tähän muutamalla lyhennyksellä tilan tähden, ja toivomme ett'ei kunnioitettu tekijä pane sitä pahakseen. Toimitus.

kaikki nuo inhoittavat kirjat, jotka ihmisille antavat sellaisia tyhmiä oikeuksia, vaan enhän silloin sitä ymmärtänyt ja nyt on katumus myöhäistä.

Ja mitä hyötyä sitte luulette olleen kaikesta tuosta veljeni ilettävästä puuhasta? Senkö, että hän olisi saanut selville Koskelan ukon kuolleen viinaan? Hahahaa! Minun täytyy nauraa, vaikka murhe murtaa mieltäni. Aivan samaa asiaa kuulin jo vuosia sitte Uttilan muorin puhuvan, vaikka en silloin uskonut muorin loruja enemmän, kuin nyt veljenikään sanoja. Jos nyt lääkintäylihallitus tahi veljeni niin välttämättömästi tahtovat saada Koskelan vaarin viinaan kuolleeksi, niin olisivat he sen oiki vaivatta saaneet tietää. Ei olisi tarvittu, kuin pistäytyä Uttilan muorin mökkiin ja kysäistä: „mihin muori luulee Koskelan ukon kuolleen?"

Epäilemättä muori olisi vastannut: „viinaanhan se kuoli miesparka. Minä jo aina sitä hänelle itselleenkin sanoin, enkä koskaan antanut märkääkään, vaikka kuin olisi ruikuttanut j. n. e."

— —

Niin taitavasti ei moni mies osaakaan lasin kanssa menetellä, kuin kirkon kuudennus teki. Ensin hän katsoi sitä päivää vasten ja ikäänkuin silmillään mittasi sen sisällön. Sitte hän vähän kostutti suutaan ja piti lasia noin parin vaaksan päässä huulistaan. Sillä aikaa vasen käsi hieroi rintaa ylhäältä alaskäsin, kunnes siitä puhkesi tyytyväisyyttä osoittava ääni: äh!" Samat temput uudistettin ja viidennen „äh"in kuultuasi voit olla vakuutettu lasissa ei enää olevan tilkkaakaan.

Pienen lasin tyhjentämiseen meni täsmälleen yhtä kauan, kuin isonkin; ja lyönpä vetoa kymmenellä yhtä vastaan, että ukko olisi samassa ajassa pannut kaivosangonkin typityhjäksi, jos ylipäänsä hänen suomättään muotoinen, hyllyvä vatsansa olisi voinut vettä sietää.

Siten kunnon ystäväni tyhjensi maljansa, mutta nyt ei hänestä kaikkine hyveineen ja vikoineen kohta ole enää muuta jäljellä, kuin kourallinen tomua, jonka pieninkin tuulen löyhäys saattaisi lennättää kuinka kauas tahansa. Niin ei sen sijaan ukon eläessä ollut laita, jonka kyllä todistaa hänen paininlyöntinsä nimismiehen kanssa. Siitä vanhus joskus itsekin kerskasi, mutta ehkä jätän sen kertomisen tuota tuonnemmaksi.

„Ihmeellinen se sentään on tämä ihmiselämä", lausui usein tuo kaivattu vainaja, jonka kuolemasta nyt olen kovin pahoillani — „ihmeellinen se sentään on tämä ihmiselämä. Kun minunkin silmäni himmenee ja elämäni neste

lakastuu, niin en ole kummempi kirvesmiestä, en kummempi kirvesmiestä. Tuskinpa sadan vuoden päästä enää kukaan minua muistanee, vaikka olen kirkon kuudennus ja vaikka olen puhutellut Keisariakin, sekä vanhaa pappaa, että sitä nuorta Keisaria, joka pappansa perästä isännäksi pääsee. Niin, niin tuskin meitä vanhoja silloin enää muistellaan".

Tuskinpa häntä todellakaan enää vuosisadan perästä muisteltanee. Silloin ei kentiesi enää kukaan usko Koskelan ukkoa laisinkaan eläneenkään, joll'ei minun, hänen elämänsä kertojan liene sallittu päästä niin korkeaan ikään, sillä minä hänet muistan niin kauan, kuin elän. — Yhtä selvään kuin eilisen päivän muistan senkin, kun viimeksi tapasimme toisemme, vaikka siitä jo on kolme vuotta — Juhannuksesta alkoi neljäs.

Ukko ja minä kävelimme yhdessä kirkosta Koskelaan päin. Oli kovin lämmin päivä ja kirkkoväkeä ajoi maantiellä kosolta. Meidän täytyi niellä tomua ja sen vuoksi pyysi Koskelan Matti minun tulemaan kanssansa Uttilan mökkiin, „siksi aikaa, kuin väki vähän hälvenisi", hänen sanoillaan puhuen. Minä suostuin pyyntöön ja me astuimme mökkiin.

Muori ei luultavasti tuntenut minua, koska hän ei edes tervehtinyt, eikä muutoinkaan tulostamme ollut millänsäkään ennen, kuin ukko kuiskasi hänelle jotakin korvaan. Silloin meni muija ulos ja hetkisen kuluttua palasi hän pullon ja kahden ryyppylasin kanssa, joista toisen kanta oli poikki. Sen otti ukko kohteliaasti itselleen ja ehkä siitäkin syystä, jotta saisi aina juoda pohjaan.

„Muori pyytää tarjota meille kirkkoryypyn, suvaitsetteko", lausui kirkon kuudennus.

„Eihän tuo pahaakaan tee".

„Ei tämä aine tee pahaa, vaikk'ei niitä kaikkia viinojakaan voi juoda, mutta tämä onkin oikeata rännin tekoa. Näettehän siinä on oikea kaupungin korkkikin; — ennen tuommoinen korkki maksoi Pietarissa kopeekan. Paljokohan ne nyt maksanee?"

Minä en sanonut tuota tietäväni.

Ukko maistoi tuota haisevaa sikunavettä ja sitä tehdessään seurasi tarkasti edellä kertomiani temppuja. — Ryypyn tyhjettyä kääntyi keskustelu äkkiä toiselle tolalle.

„Vai rupeatte te nyt metsäherraksi, insinööriksi; siishän teistäkin tuli mies, mutta sitä ei, lempo soi, kukaan olisi uskonut".

Tapa, jolla tuo lausuttiin osoitti puhujan ei laisinkaan tahtovan satuttaa

arkaan paikkaan. Hän puhui ajatuksensa suoraan ja kukapas siitä voisi närkästyä.

„Mut teidän pitää siis luopua tuosta katteinin virasta, eikö niin?“

„Tietysti“.

„Parasta se onkin. Minusta oli koko merille lähtönne mustalaispojan kepponen ja sitä isännekin ajatteli, vaikk'ei sanonut. Mitä se on lähteä jäniksen passilla koulusta. Jos minun poikani sen tempun tekisi, niin panisinpa hänen pöksyillensä, että paukkaisi. Kyllä tekin olisitte sietänyt aika saunan, mutta nyt kun taas olette päässyt älyynne ei siitä enää ole puhettakaan ja kaikki on taas hyvin. Niin nyt voipi kuka kunniallinen mies hyvänsä kävellä rinnallanne, eikä kukaan uskalla teitä konnaksi sanoa. — Suoraan sanoen: yleiseen pidetään teistä enemmän, kuin oppineesta veljestänne, vaikka hän tahtoo olla suuna päänä joka paikassa. Teissä on näette sen enemmän ryhtiä, kuin tohtorissa ja ryhdistä minä pidän. Hohoi! olipa sitä ennen itsessänikin, mut nyt jo alkaa vanhuttaa“.

Minä kuuntelin yhtä hiljaa sekä hänen kiitostaan, että moitettaan. Kun en virkkanut mitään piti hän taas lasin kanssa pikku ilveilyksen ja viidennen „äh“in perästä jatkoi:

„Ryhtiä siinä tarvittiin, siinäkin painimisessa nimismiehen kanssa — lienettehän sen jutun kuullut; vai ette, sepä paha. Se minusta luullakseni kirkon kuudennuksen teki. Olisin siihen arvoon tosin muutoinkin tainnut päästä — minunkaan pääni ei näet tuohesta ole — mutta kyllä se painiminenkin auttoi. Saattaa kyllä olla maailmassa terävämpipäisiäkin, vaan rehellisempää miestä ei ole koko tässä läänissä, sen tiedän ihan varmaan, vaikka itsekin sanon. Vaan olkoon minusta nähden parempipäisiä; se kun ei minua liikuta, mutta ennen heidän nimensä maailmasta haihtuu, kuin minun. Minulla on seitsemän poikaa ja kolme tytärtä, aivan kuin vanhalla Jobilla, hihihii!

Minä olen hiukan, niinkuin kuulette, katsellut raamattuakin, vaikka kohta en sitä aloillaan ole lukenut, niinkui Ämmälän Taavetti. Soma mies se Taavetti, päiväkaudet hän veisata höröttää: „O kuinka ihanat sun asuinsijas ovat“ ja pirtin nurkat vain läntistyvät läntistymistään, uunin piippu kallistuu kallistumistaan ja Taavetin pää tekee sille seuraa, hihihii!

Kerrotaanpa myös, että Taavetin kaapin nurkissa kummittelee, siellä sanotaan nähtävän mustia olennoita, jotka ovat hyvin viinapullon näköisiä ja ne tietysti tulevat sinne itsekseen, sillä Taavetti sanoo: „pois se minusta, että

sillä synnin myrkyllä suuni pilaisin.“ No, no en minä tiedä onko noissa puheissa pikkuistakaan perää, paljonhan maailma tyhjääkin puhuu, „vaan ei siinä savua, kuss' ei tulta,“ sanoivat vanhat.

Omastakin silmänäöstäni saatan sen sanoa, että toisinaan tirtattaa Taavetin kieli paljoa sukkelammin, kuin minun, ja kapea on joskus kruunun sarka hänenkin koivilleen. Uskovaiset haukkuvat minua juomariksi ja kukatiesi heillä siihen on hieman niinkuin syytäkin, mut sen minä sanon julkisesti, että perheeni olen tähän asti leivässä pitänyt, vaikka kirves oli kädessäni, kuin Koskelaan tulin. Hongan oksaan siinä konttini pistin, enkä isäni peruja ole syönyt, enkä juonut, vaikka eivät nyt lapsenikaan tuota tarkoilleen tunne.

„Mies syö, mies saa, miestä auttaa Jumala,“ sanoivat vanhat ja onpa Hän minuakin auttanut, sitä en kiellä konsaan, sillä „mitä miehen toimesta, jos ei Herra anna siunaustaan.“ Joll'ei tuota vapisuttajaa olisi tullut, tuskin olisin vielä viinan maussakaan, vaan siihen yhtyy aina sellainen pirullinen kulkunpolte, ett'ei sitä usko muut kuin itse kokenut. Siihen asti ja aina ennenkin olin minä varova viinan kanssa, vaan nyt se toisinaan tahtoo voiton viedä, mutta oikein nahkajuoppo en kuitenkaan ole“.

Siinä kynsäsi Koskelan ukko nenäänsä, niinkuin hänellä oli tapana, jos hän hämmästyi tai sanoi jotakin, joka ei täydellisesti pitänyt yhtä hänen omantuntonsa kanssa.

Minä kysäsin: „kuinka se oli se painiminen nimismiehen kanssa?“

„Ettekö sitä ole kuullut — vai ette, sepä paha. No olihan se sukkelata sylipainia sekin, en nyt enää semmoiseen leikkiin kykenisi, miestä ja miehen voimia siihen tarvitaan. Se se luullakseni kirkon kuudennuksenkin teki. No ei siinä sentään mitään erinomaista ollut“.

„Kertokaahan kuitenkin“, keskeytin minä.

„Nimismies tuli eräänä aamuna meille ja kun minä olin vannotettu varalautamies, pyysi hän minun matkaansa ryöstölle. Minä kuuliaisena esivallan käskylle, niinkuin Sanakin käskee, tottelin ja lähdin. Toimet toimitettiin, lehmät kirjoitettiin ja me patikoimaan kotiin. — Tunsittekos te Mikko-venäläisen?“

„En muistaakseni“.

„Vai ette häntäkään tuntenut, sepä kummallista ja hän oli rehellisin laukkuryssä, jonka milloinkaan olen nähnyt. Hän oli ihan, niinkuin me muutkin kristityt ihmiset. Kerran löysi hän myllärin Annan esiliinan ja ihan, niin-

kuin rehellinen ihminen, toi sen takaisin ilman löytäjäisittä. Niin semmoinen mies se oli Mikko-venäläinen, ja kova onnensa satuttaa hänet reppuineen tiellä meitä vastaan.

Nimismies kävi heti Mikon kimppuun. Mikko vakuutteli: „mie olen ihon keyhä miesi, ei miull' ole mitään omaani, repunki lainasin Akonlahen Oleksilta, Nykäseltä, siltä ukon pojalta tunnethan sie herra nimitmies sen. Tavarat ovat Miihkalin, Simanaine Miihkalin Lytänniemeltä; ei ole minun omiani, Miihkalin ovat Jumaliste! — mie olen itshe perin keyhä, ihon olen kerjäläinen".

„Sitä helpommin voit tavarat kruunun kouriin jättää," tokasi nimismies vastineeksi.

„En malta pyhä veli vallasmanni, en malta tavaroita jätteäh. A kotih tultua pannalla peätä puristetah, tutkitah a mihin panit suntsan i reämän? A millä maksan Miihkalin reämän?"

„Heillä kuuluu näet olevan tapana vitsapannalla puristaa velallisen päätä, jos se ei jaksa maksaa," selitti Koskelan ukko ja maistoi tuota „oikeata rännin tekoa".

„Nimismies tempasi säälimätiä laukun venäläisen hartioilta ja aikoi lähteä tiehensä. Mikko pikitti perässä kaikin tavoin rukoillen reppuansa takaisin. — „Annan mie silma pyhä veli vallasmanni kymmenen rupiloa, kunj suntsani poisi antanet — annan Jumaliste, vaikka peräte keyhä olen, ylen keyhä," vaikeroi Mikko tuskissaan. Piloillaan se sitä teki, se veitikka, ihan koiruuksillaan, kuuluu näet olevan rikas mies, oikea pohatta, mutta se oli vain olevinansa köyhä.

Koko ajan seisoin minä äimistyneenä ja tietämättä mitä tehdä. Paha oli ruveta esivaltaa vastaan, paha antaa noin julki vääryydenkin tapahtua. Minä muistelin muistelin muistelemistani, mitä Sana tässä kohden käskisi tekemään. Viimein joksahti mieleeni: enempi on kuultava Jumalaa, kuin ihmisiä, niinkuin sanotaan Moseksen laissa eli jossakin profeetassa. Omatunto on Jumalan ääni, ajattelin minä ja astuin nimismiehen eteen.

„Nyt herra nimismies", sanoin minä, „nyt alkaa jo ilta pimetä, lopettakaa siis jo leikki ja annetaan Mikon mennä matkaansa".

„Menkään hän, vaikka sen kattilaan", vastasi herra.

„Mutta entäs laukku?" sanoin minä painolla.

„Sen pidämme me", sanoi hän.

„Ei suinkaan, sehän olisi ryöväys, aivan laiton teko".

„Vaiti, sinä et ymmärrä lakia", sanoi hän.

„Saattaa olla, jotta en ymmärräkään kaikkia noita teidän protokollalakianne, mutta Jumalan lain luulen ymmärtäväni yhtä hyvin, kuin muutkin ja käyn armopöydällä kahdesti vuodessa, niinkuin kristityn pitääkin“, sanoin minä.

„Ja olet tyhmä, kuin pässi, koska luulet minun tässä rupeavan seuraamaan Jumalan lakia“,. sanoi hän.

„Sitä on meidän kaikkien niin ylhäisten kuin alhaistenkin seuraaminen“, sanoin minä ja tartuin laukun kantimiin.

„Aiotko nostaa kätesi kruunun käskyläistä vastaan ja väkisin ryöstää laukun?“

„Aion, koska muu ei näy auttavan“.

Kovasti kiskoi nimismies reppua puoleensa, mutta vielä kovemmin vedin sitä minä. Viimein sainkin sen irti ja viskasin venäläiselle. „Pötki nyt tiehesi“ sanoin minä Mikolle, „kyllä minä tätä nyt vähän aikaa hoitelen, ett'ei hän perässäsi pääse“.

Mikko kiitti kauppojansa ja juoksi metsään piiloon, jossa arvatenkin nauroi partaansa koko jutulle. — Sillä aikaa painiskelin minä nimismiehen kanssa, eikä se ollutkaan mitään lasten leikkiä. Nimismies ei ollut mikään tuulen löyhäys, vaan mies sen piti olla, joka hänet allansa pysymään sai.

Kun vihdoin arvelin Mikon olevan jo tarpeeksi kaukana, päästin nimismiehen irti. Hän uhkaili minua oikeudenkäymisillä ja minkä milläkin, mutta minä olen mies, joka en yhtä rukkasen räpsähdystä säikähdä, enkä ollut millänikään. Nimismies koetti lakipykälillä näyttää toteen minun nyt rikkoneen lakia. Minä taas koetin näyttää toteen tehneeni oikein, ja omantuntoni mukaan minä varsinkin tein, olipahan sitten oikein tahi väärin. Pitkin matkaa me koettelimme sanoilla solmita toisiamme. Kun minä kysyin: miksi sitä kutsutaan, jos joku rauhalliselta matkamieheltä, joka ei mitään pahaa ole tehnyt, ryöstää hänen tavaransa ja elatuksensa, niin myönsi hän sen olevan ryöväystä, vaan kuitenkin väitti lain tässä olevan hänen puolellansa ja sakoittavan minua. Silloin sanoa pöläytin minä: näyttäkääpäs toteen, että minä teiltä laukun ryöstin; vai luuletteko venäläisen vannovan minua vastaan? Se auttoi ja herran suu oli lukossa. Hän luuli, ett'en minä oikeudessa olisi totta puhunut, jos sinne olisi menty — sellaisia narreja ne herrat ovat — kuka oikeutta tohtisi valehdella?

Mattilan vaari-vainajan kerrotaan ennen muinoin oikeudessa valehdelleen, eikä muuta tarvittu — poksis oli vain kerran pannut uunin piipussa ja sieltä

ryöksähti oikeustupaan itse vanha mies, paholainen näette sen. Mustan kissan hahmossa se oli tullut. Ei kukaan nähnyt mihin kissa joutui, mutta Mattilan vaari ei siitä hetkestä lähtien puhunut yhtään järjellistä sanaa; musta oli vienyt hänen sieluparkansa. Semmoista se on laskea lipparia oikeustuvassa.

Nimismies ei kyllä vetänyt minua oikeuteen, eikä muuanne, vaan lakipykälillään sai hän kuitenkin rintani hieman rauhattomaksi. Minä lähdin sen vuoksi pastorin puheille. Hänelle kerroin juurta jaksaen koko asian. Pastori piti koko juttua hyvin vähäpätöisenä, eikä virkkanut mitään puoleen eikä toiseen. Salaisesti hän kuitenkin oli hyvillään siitä, että nimismieheltä noin, läpi suun, luiskahti lihava paisti, sillä he kuuluivat olleen keskenänsä vihoin, niinkuin jälkeenpäin sain kuulla. Muutoin olisi hän varmaankin ollut nimismiehen puolella, sillä eihän koira koiran hännälle polje ja herrat aina vetävät yhtä köyttä.

Kuolipa sitte samaan aikaan entinen kirkon kuudennus, Vainolan vanha äijä. Heti pidettiin kirkonkokous, jossa pastori pitäjään miehille esitteli minut kuudennusmieheksi.

„Hän, tämä Matti Koskela“, puhui pastori, „on siivo ja viinaan menemätön mies. Synkästä korvesta on hän vähitellen, niinkuin talonpojan pitääkin, omin käsin itsellensä raivannut aimolliset pellot ja niityt. Hänen talonsa on parhaassa kunnossa koko näillä kuuluvin. Opillisessakin suhteessa on hän ollut hyvänä esimerkkinä. Hänellä on hyvä käsitys ja täydet sekä sisä- että ulkoluvun merkit. Siis on hän pitäjään paras mies ja ansaitsee yleistä kunnioitusta. Senpätähden ei liene kellään vastaan sanomista, jos hänet asetamme Vainolavainajan sijaan kirkon kuudennuksen arvoon ja virkaan. Amen.“

Juuri niin puhui pastori silloin kuin minä häveten ja lakkini lippua nyppien seisoin väkijoukon takana. — „Astu esiin Matti,“ sanoi hän sitte, „parhaiden miesten pitää seisoa rintimaisina, ei ne saa takapuolella pysytellä.“

Minä astuin esiin ja olin nyt kirkon kuudennus ja sinä kentiesi pysynkin siihen asti, kuin kutsutaan tilinteolle elämäni toimista. — Kyllä se mahtoi nimismiestä harmittaa, kun sai kuulla minun semmoiseen kunniaan kohonneen ja sitä vartenhan se pastori minut siihen virkaan paniki. Vanhaa Aatamia on näet meissä kaikissa, niin herroissa, kuin talonpojissakin ja vihamiehellensä kiusantekeminen tuntuu makealta mannalta jokaisen suusta, enkä minäkään mielelläni soisi paholaiselle pienintäkään mielihyvää. — Sillä tavoin minä pääsin kirkon kuudennukseksi, itse yhtään auttamatta, hihihii!

Sitte olisi minun luullut ruvenneen elämään, kuin isä Aaprahamin helmassa, vaan eipä niin käynytkään. Tuosta oli seurauksena, että minun arvoni kohosi äärettömästi. Kaikki, jotka apua tahi neuvoa tarvitsivat, juoksivat luonani. Ymmärrykseni ja varojeni mukaan koetin minä auttaa heitä pulasta, mutta sitä tehdessäni jouduin itse vähitellen pälkähäsen, josta ei kukaan voinut minua auttaa. En näet keltään ottanut mitään hyväntekijäisiä tahi maksua ja he palkitsivat minua millä voivat. Aina täytyi minun ottaa ryyppy ryypyn päälle, jos vaan mihin liikahdin kotoa, ja tulipa moni viinapullo kourassa minunkin luokseni.

Katri, se oli eukkoni nimi, varoitteli minua usein viinasta ja taisipa käydä pastorillekin pelkoansa kertomassa. Viina ei kuitenkaan ollut syynä pastorin ja minun keskinäiseen riitautumiseen. Siihen oli toinen ja' paljoa pätevämpi syy. — Pastorin poika, se Kalle niminen, oli menetellyt huonosti nimismiehen tyttären kanssa ja pahoja sanomia alkoi siitä kuulua. Minä arvelin minun on vielä tuomiopäivänä vastattava piirini siveellisyydestä ja lähdin pastorin pateille. Siinä suustasuuksin puhellessa minä uhkasin toimittaa koko hänen joukkonsa pitäjäästä pois, jos ei nimismiehen tyttärestä hetimiten tulisi hänen miniänsä. Pastori pani alussa kovasti vastaan, mutta lorun loppu oli kuitenkin se, että häät pidettiin. Hyvät häätpä olivatkin, vaikka morsian ei tanssinut; enkä minä muista koskaan nähneeni onnellisempaa pariskuntaa.

Pastori oli tosin kunnon mies hänkin, vaan hänellä oli liian iso perhe koulutettavana herroiksi ja mamselleiksi, eikähän herrojen lapsista saa tulla kuin joko herroja tahi roistoja, vaikka olisivat kuinka paksupäisiä tahansa. En ainakaan minä muista nähneeni herrasmiehen lasta kunniallisessa maamiehen työssä, enkä käsityöläisenäkään — se näet olisi häpeä vanhemmille.

Niin laittoi pastorikin lapsistaan herroja, vaikk'ei hän Kallesta saanut muuta, kuin ryöstöherran, vaan herra kuin herra, jos ryöstöherrakin. No koulutus tuli kalliiksi, eikä lailliset tulot riittäneet. Sentähden otettiinkin siitä nelikko, josta kappa olisi tuleva, vieläpä hän eräässä kirkonkokouksessa pyysi palkan lisää pitäjäältäkin, jotta saisi poikansa koulutetuiksi. Silloin esittelin minä, että joku mistä pantaisiin ruotiin; minä näette sen olen hieman sukkelakin, hihihii!

Pastori suuttui siitä silmittömäksi ja koetti kaikilla tavoin kostaa minulle. Muun muassa sanoi hän armopöydällä: „et sinä ole kelvollinen käymään

täällä". Siitä sanasta olisi mieheltä mennyt virka niin, että „huiskin vaan", sanoi Siltamäen korpraali, kun kunniastansa pääsi.

Se oli jo toinen herra, jonka olin suututtanut ja täytynyt suututtaa, kun näet herrat eivät aina hekään pysy oikeudessa, josta minä pidän kynsin hampain kiinni. „Rehellisyys maan perii", sanoi isävainajani ja kun se oli ainoa häneltä saamani opetus, olen sitä kokenut säilyttää tuoreessa muistossa. Ei kannata laiminlyödä opetuksia, kun niitä on niin niukalta saanut, kuin minä.

Tuomari se taas suuttui minuun ihan istuvassa oikeudessa. Minusta näet lopuksi tehtiin oikea lautamies. Tavallisesti istua tököttin lakituvassa kiiskiä onkien, niinkuin yleinen siivo tapa vaatii. Eikä sitä uskoisi kuinka raukaisevaa tuo lautamiehenä oleminen onkin; siinä ei vaan tahdo silmät auki pysyä, jos ei pane tikkuja pönkäksi, niinkuin Jaakko Tervo teki.

Moniaiden syyskäräjien aikanapa katosi minulta uni aivan kokonaan. Päässäni soitti paholainen kiliseviä kulkusiaan lakkaamatta ja aina aika väliin huusi „vohnaa, vohnaa!" Minä arvelin „soittele vaan, jos mielesi tekee". Sitte se lempo kuvasi eteeni pieniä kirkkaita pilkkuja, jotka pyörivät ja hörisivät, kuin kimalaiset meden aikana. „No jopas nyt jotakin", mietin minä ja kyselin toisilta näkivätkö hekin semmoisia kipinöitä. Ei kukaan nähnyt mitään. Minä en pelkää pirua pikkuistakaan, enkä tuosta ollut toppananikaan. Lempo työlästyi minuun siitä ja äkäpäissään lähetti koko pataljoonan pienempiä juoksupoikiaan minusta murhetta pitämään. Ne olivat tuommoisia peukalonpään kokoisia nalliaisia ja uskokaa pois, vaikka olivat niin pieniä vielä, oli jo muutamalla kuitenkin pitkä, polviin asti ulottuva parta. Muutoin ne olivat olleet sukkeloita lystiveitikoita, vaan olivat saaneet liian huonon kasvatuksen. Aivan käskemättä ne rasavillit, joskus lakituvassakin, tunkeutuivat istumaan minun nenälleni — tähän näin. Minua alkoi tuseuttaa, kun mokomat eivät laille ja oikeudellekaan antaneet kunniaa ja minä näppäilin heitä pois.

Heikkoa väkeä se oli, mut ei kummakaan; paljokos sitä voimaa semmoiseen runnakkoon sopii. Kun kerran sormirinkullaan napsautti, niin jo puoli tusinaa maassa kelletti. Kyllä minä pahan pataljoonan lukua kelpolailla harventelin, mut siitäpä lusifer oikein suuttui ja toimitti kultapoikansa vapisuttajan minun ristikseni. — Se tuli eräänä kuunvalo-yönä. Oven aukasi, kuin mies, vaikka oli lankakerän näköinen; vieri sitte sänkyni luo. Minä hölmö otin sen siitä käsiini ja yks' kaks' luiskahti se ruoja suuhuni. Silloin sain sanoa, kuin Värtsilän ruukinvahti: „jää hyvästi yön lepo, emme me toisiamme tunne!"

Nyt se kerä on täällä takaraivossani, eikä sitä sieltä voi pois saada. Viina on ainoa, joka sen elkiä edes hieman asettaa.

Oikeustuvassakaan ei siitä päivin uni painustanut minua, vaikka toiset vetivät hirsiä, jotta seinät jyrisi. Siihen sijaan seurasin minä tarkasti asiain menoa. Tulipa eräänä päivänä Hiisikosken myllärinkin asia esiin. Ämmälän Taavetti oli ja on kaikessa pyhyydessään hyvin ahne mies ja oli postilloistaan ollut saavinaan selville, että mylly oli hänen maallaan, vaikka se on kokonaan veden päällä. Mylläri puolusti asiaansa ja Taavetti intti vastaan. „Astukaa ulos", sanoi tuomari ja alkoi tehdä päätöstä.

Tuomio oli, että myllärin on kiluineen kaluineen, myllyineen ja muine hynttyineen muuttaminen pois paikalta ja maksettava niin ja niin paljo vahingon palkintoa.

„Eikös niin", kysyi tuomari lautakuntaan kääntyen. Pahastipa ukko ällistyi kun minä vastasin: „ei niin, ei sinne päinkään".

„Ja miksikä ei?"

„Siksi", sanoin minä, „siksi kun Hiisikoskessa on ollut mylly ylimuistoisista ajoista, mylly, joka aina on antanut jauhoja. Sen omistajana oli ennen tätä nykyistä Aaroa hänen isänsä vanha Aaro. Hän oli saanut myllyn isältään ja eikö sekin liene saanut isältään ja sen tähden isossa jaossakin lohkaistiin myllylle eri palsta".

„Mutta paperien mukaan —".

„Papereista viisi", sanoin minä, „myllärit ovat aina olleet kelpo miehiä, eivät ota liikaa tullia; maksavat veronsa puhtaasti kruunulle ja kaikille kappamiehille, eivät myöskään koskaan ole sulkeneet kuninkaan väylää ja sanalla sanoen Ämmälän Taavetilla on koiruus mielessä".

„Mutta oletteko täydessä järjessänne hyvä Koskela? Ämmälällä on tässä laki puolellaan", sanoi tuomari.

„Täydessä järjessä muutoin, vaan nuo paholaisen juoksupojat" — silloin muistin, ett'eihän tuomari niitä näekään — „täydessä siinä järjessä Luoja minulle syntymässä on antanut, vaan olisi kuitenkin synti laittaa Aaroparka näin mierontielle joukkonsa kanssa. Sentähden minä panen vastalauseen ja se on pantava pöytäkirjaan ja siin' on perä. Amen".

„Mutta te saatte sakkoa, Koskela".

„Vaikka vaan", sanoin minä, „se kuin ei herra herrassöötinkiä liikuta". — Niin puhuin minä ja kelmeä, kuin talvinen kuu, oli tuomari kasvoiltaan ky-

syessään: „onko se koko lautakunnan miete?“ Totuttuun tapaansa vastasivat toiset: „jaa, korkea oikeus“.

Tuomari pisti pöytäkirjaansa, että lautakunta oli eronnut päätöksestä, — vaikka eiväthän ne toiset aikoneetkaan siitä erota. Asianosaisille annettiin julistus asiassa ja paperit toimitettiin Laamanniin, sieltä Hoviin, sieltä Senaattiin ja viimeksi itselleen Keisarille. On se Keisari mahtanut arvella: „aika poika tuo Koskelan Matti on“ ja ehkäpä hän on näyttänyt paperit pruustinnalleenkin.

Kun minä muistin sanoa kuninkaan väylän olleen aina auki, huomasi armollinen esivalta, että mylläri Aaro on toimen mies ja päätti asian hänen hyväkseen. — Minulla on näette sen, täällä pääkopassani tallella muutamia lain koukkujakin, sellaisia polvekkeita, jotka aina auttavat, hihihii! Ei sitä niin tuhmia olla, kuin näytetään, hihihii!“

„Kuinkas te jouduitte puhuttelemaan Keisaria, sekä vanhaa pappaa, että nuorta, joka isänsä perästä isännäksi pääsee, teidän omilla sanoillanne puhuen“, kysäsin minä, kuin ukko oli saanut viidennen ryyppynsä tyhjäksi.

„Se oli näette sen semmoista seikkaa“, jatkoi hän kertomistaan, „että Katrilla, eukollani, oli Pietarissa tädin poika hopeaseppänä, rikas mies, kuin pajari — kävi toisna kesänä täälläkin. Minun, kun en ollut maailmaa nähnyt — kerran nuorempana vain kävin Oulussa suolan perissä — rupesi mieli tekemään Pietarin komeutta katsomaan. Noh, läksin kuin läksinkin. Katrin tädin pojan kanssa oltiin sitten eräänä päivänä „isvosikalla“ ajelemassa, hevoismiehellä, joka vie mihin ikään tahtoo, kun vaan vähän murahtaa hänelle venäjäksi.

— —

„Nyt tulee itse armollinen majestectti vastaan“, sanoo Katrin tädin poika hätäisesti.

„Terve tulemasta“, sanon minä ja jopa kiitääkin vastaamme kultaset vaunut. Niissä istuu oikealla puolen itse armollinen esivalta ja nuori herra ja perintöprinssi vasemmalla. — Hatut pois päästä, se on tietty se.

Nykäiseepä esivallan persona nuorta herraa kylkeen ja sanoo: „katsos, kun Koskelan Matti isolla mustallaan ajelee“. Hän — Keisaria tarkoitan — luuli näet minun omalla hevoisellani lähteneen niin pitkälle matkalle.

Nuori herra, se perintöprinssi katsoo ajurimme hevoista ja hyvin se olikin meidän ison mustan näköinen, jonka sittemmin möin Sortavalan markki-

noilla. Armollinen esivalta, majesteetti itse näette sen, viittaa sitte minua vaunujensa luo. Meidän ajajamme seisautti konkarinsa ja minä rupesin laskeutumaan rattailta pois. No enhän minä vanha mies niin nopeasti ennättänyt ja kun pääsin kadulle oli Keisarin hevoiset taas täydessä ravissa; ajajan tolvana ei ollut ymmärtänyt pysähdyttää ollenkaan. Minä en ennättänyt muuta, kuin nähdä heidät sekä papan — itse majesteetin — että perintöprinssin. Molemmat näkyivät olevan kauniita ja uljaita miehiä. Sen kuulin vaan siinä kiireessä, kuin armollinen esivalta huusi mennessään minulle: „käy meillä Koskelan Matti ennen kuin pois lähdet; minulla olisi sinulle vähäisen asiaa!"

Siinä kynsäsi vanhus taas nenäänsä ja kun minä epäileväisesti katselin hänen silmiinsä, sanoi hän: „uskokaa pois, niin oli sen asian laita. Minussa ei olisi miestä valehtelemisella ansaitsemaan ateriaakaan päivässä, jos istinä valehtelijaksikin rupeaisin"; mutta kuitenkin kynsiskeli hän nenäänsä, vaikka tosin se nyt tapahtui viimeisen kerran koko kertomuksen ajalla.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Sitten tuli minulle jo hätä eteeni, ja täytyi jättää koko Pietari, vaikka harmitti hieman, kun en joutanut käymään esivallan puheilla. — Oli minulla sitte kotiin päästyä koko syksyksi kertomista, vaan eivät tahtoneet kaikkia puheitani oikein uskoa. Tulipa niin kevät käsiin. Muutamana sunnuntaina istuin kirkossa tavallisella paikallani etupenkissä. Jumalan-palveluksen loputtua ilmoitti pastori nyt tulevan tapahtumaan jotakin merkillistä. Hartaasti odottivat ihmiset ja pastori käski Kalliolan kestikievarin ja minun tulemaan alttarin eteen. Me menimme ja hän kertoi Keisarin lähettäneen Kalliolan kestikievarille ja minulle kunniarahan. Sitte hän pisti ne meidän rintaamme ja piti seurakunnalle liikuttavan puheen.

En tiedä mistä hyvästä minä tämän rahan sain — tässä se on; vaan irvihampaat sanoivat Kalliolan saaneen rintarahan siitä, kuin ilmaiseksi aina syötti kruununvoudin hevoisia. Niitä on näet kaikenlaisia viisaita tässä maailmassa. — Jo sitte ihmiset uskoivat minun Pietari-kertomuksistani nekin, joiden totuutta itsekin epäilin, ja minäkin ymmärsin, että kunniarahaa saamaan se Keisarillinen majesteetti oli minua kotiinsa kutsunut. Tottapahan sitte lienee saanut kuulla minun jo lähteneen kotiin, koska lähetti sen pastorille. Luultavasti minä sain kunniamerkin mylläri-Aaron puolustamisesta, vaan eihän sitä aivan varmaan tiedä kukaan sanoa — niin kumminkin itse arvelen.

Aina ennenkin olin hartaasti rukoillut armollisen esivallan puolesta, vaan ei se kuitenkaan lähtenyt niin sydämmestä, kuin tuon sunnuntain jälkeen. Lapsilleni olen myös koettanut teroittaa, kuinka tärkeätä ihmiselle on kunnioittaa Jumalaa ja rakastaa Häntä ylitse kaikkia, vaan rakkaus ruhtinaasenkin, jonka haltuun korkeuden Isä on kansojen kohtalot uskonut, ei ole koskaan, ei hetkeksikään, unhotettava ja toivottavasti he eivät opetuksiani unhotakaan.

Sellaista on elämäni ollut; paljon olen kokenut, paljo on jäänyt kokemattakin, vaan en vasta enää lähde pitkille matkoille. Nyt olen tyytyväinen, kuin saan vaan kotoani kulkea tänne Uttilan muorin luo ja täältä taas kotiini, edestakaisin samaa jälkeä, niinkuin kellonheiluri, niinkuin kellonheiluri, hihihii!"

Koskelan ukko vaikeni. Minä otin häneltä jäähyväiset ja lähdin. Kauas tielle kuului karkeaääninen laulu:

„Ollaan poikia, ollaan poikia,
Poikia julmia juomaan,
Mamma se käski Maaningalta
Rengaskorvia tuomaan",

ja vieläpä nytkin tuntuvat sen sävelet kaikuvan korvissani.

Munivista nisäkkäistä.

Arvattavasti muistanevat vielä Valvojan lukijat, että päivälehdissämme joku aika takaperin oli luettavana ilmoitus, miten muka eräs luonnontutkija Uudessa Hollannissa oli tavannut nisäkkään, joka munii. Silloin kai luulivat useimmat, ja niinpä näidenkin rivien kirjoittaja, tuon kertomuksen tarkoittavan kokonaan toista olentoa — tavallista sanomalehtiankkaa. Mutta tuo ilmoitus perustuikin sentään paremmalle pohjalle, kuin alussa olisi voinut uskoakaan; siitäpä syystä huvittanee useata lyhyt kertomus siitä, mitä erään tieteellisen aikakauskirjan joulukuun numerossa on tästä asiasta mainittu.

Kuten tunnettu elää Uudessa Hollannissa kaksi eläintä, joita pidetään nisäkkäiden alhaisimpina muotoina: nokkaeläin *(Ornithorhynchus* eli *Platypus)*, joka on karvapeitteinen ja jolla on nokka jotenkin samannäköinen kuin sorsalla, ja sen sukulainen nokkasiili *(Echidna* eli *Tachyglossus)*, jonka ruumis on piikki- ja karvapeitteinen, kuono kärsämäinen js kieli hyvin venyvä. Mo-

lemmat ovat ne noin jalan pituisia, ovat mieluimmin liikkeellä yötisaikaan sekä syövät hyönteisiä ja matoja, nokkasiili myöskin muurahaisia. Nokkaeläin oleskelee samoin kuin meidän ojarottamme maanalaisissa koloissa veden tienoilla, sen sukulainen taas koloissa vuoriseuduilla, kuten meidän tavallinen siilimme.

Jo vuosikymmeniä takaperin on Owen ilmoittanut löytäneensä näitten eläinten kohdussa munia, ja myöskin kansa näiden eläinten kotimaassa väittää vallan varmaan niiden munivan. Mutta tätä ilmoitusta ei ole koskaan voitu näyttää toteen ja siitä syystä on sitä vähitellen ruvettu pitämään epäluotettavana, jopa uskomattomana. Toiselta puolen ei sitä sentään ole voitu tosiasioilla kumotakaan ja niinpä on oltu jotenkin hämärässä, miten asian laita oikeastaan lienee. Sen verran vaan tiedettiin, että niiden sikiöt hyvin kehkeämättöminä syntynevät maailmaan, koskapa emän täytyy niitä aluksi kantaa varta vasten muodostuneessa taskumaisessa vatsan alla olevassa pussissa, joka on melkein samallainen kuin pussi-eläimilläkin mutta välistä parillinen, ja että sikiö tässä taskussa ollessaan saa ravintonsa maitomaisesta nesteestä, jota eroittuu eräästä kohden ihosta, jossa löytyy maitorauhanen; todellista nisää, sellaista kuin pussi-eläimillä, niillä ei sentään ole tavattu, vaan sikiö arvattavastikin nuolee maitonesteen suorastaan iholta.

Saadakseen selville tämän eläimen sekä myös noiden erittäin merkillisten todellisten pussi-eläinten kehkiämishistorian, työskenteli tällä alalla samaan aikaan kaksi tutkijaa, toisistaan tietämättä. Toinen heistä, saksalainen t:ri J. W. Haacke oleskeli etelä-Australiassa Adelaidessa, sikäläisen eläintieteellisen museon esimiehenä; toinen, englantilainen Mr. W. H. Caldwell Cambridgestä oli tutkimusmatkalla Sydneyn lähistöllä Australian kaakkoisrannikolla. Molempien heidän onnistui saada kysymys selville, ainakin osaksi, ja vieläpä melkein samana päivänä v. k. elokuun lopulla.

T:ri Haacke oli mainitussa kuussa hankkinut itselleen kaksi elävää nokkasiiliä ja toivoi myöhemmin saavansa niitä vielä useampia, eri aikoina otettuja. Sillä välin sattui hän lukemaan erään hiljattain painetun ilmoituksen prof. Gezenbaurilta, ett'ei kaikilla nokkasiileillä muka olekaan tuollaista taskumaista muodostusta, vaikka kaikilla kyllä sentään voi havaita paikan, missä maitorauhanen on. Tämä antoi hänelle aihetta siihen arveluun, että tuollainen tasku löytyykin emällä ehkä ainoastaan vaan silloin, kun sen täytyy siinä säilyttää kehkeämätöntä sikiötään, vaan että tasku sittemmin tasoittuu huomaamattomiin. Saadakseen selville miten asian laita oikeastaan olisi, rupesi t:ri Haacke tutki-

maan sitä naarasnokkasiiliä, joka hänellä oli, ja huomasi silloin, että sillä oli tuollainen tasku. Sen sisässä tunsi hän jotakin, jonka hän ensin luuli pieneksi sikiöksi; mutta otettuaan sen taskusta ulos havaitsikin hän suureksi ihmeekseen sen *munaksi*. Se oli läpimitaten $1^1/_2 - 2$ centimeeteriä; kuori oli pergamenttimäinen juuri kuin erästen matelijain munissa. Taskusta esiin otettaessa meni se rikki ja oli, vahinko kyllä, jo mädännyt, arvattavasti siitä syystä, että se oli vahingoittunut eläintä kiinni otettaessa tai myöhemmin eläimen vankina ollessa.

Tämä tapahtui 25 p. elokuuta 1884, ja 2 p. syyskuuta antoi Haacke tästä tiedon erään tieteellisen seuran kokouksessa Adelaidessa. Kertomuksia tästä oli paikkakunnan sanomalehdissä syyskuun 5 ja 6 p.

Sillä välin oli Mr. Caldwell melkein samaan aikaan kuin Haackekin tehnyt saman havainnon ja antanut elokuun 29 p. siitä sähkölennättimellä tiedon British Association-seuralle, joka oli lähettänyt hänen tutkijana niille tienoille ja joka par'aikaa piti kokousta Montrealissa Canadassa. Täältä lähetettiin sähkösanoma Lontoosen, josta se saapui takaisin Australiaan, ja julkaistiin Adelaidessa, merkillistä kyllä, vallan saman päivän sanomalehdissä, kuin kertomus t:ri Haackenkin keksinnöstä. Ennen näitä kahta tutkijaa olivat jotkut tiedemiehet luvanneet maan asujamille jopa 50:kin puntaa, jos hankkisivat heille edes yhdenkin näiden eläinten munan, mutta eivät olleet sittekään saaneet.

Ei siis näytä olevan epäilemistä, että nokkaeläimet (*Montremata*) todellakin munivat, eivätkä synnytä eläviä sikiöitä, kuten muut nisäkkäät. Mutta tähän ei vielä koko kumma lopu: näiden eläinten täytyy saada munimansa muna takaisin ruumiisensa, erääsen sitä varten muodostuneesen taskuun, jossa eläin ruumiinsa lämmöllä sen hautoo, jotenkin samoin kuin lintu hautoo munan pesässään; tässä taskussa halkeaa vihdoin munan kuori tai nahkakelmu, joksi sitä paremmin sopii sanoa. Sittemmin elää sikiö vielä jonkun aikaa taskussa, kuten äskettäin mainitsimme, kunnes se vasta sitten sanan täydessä merkityksessä pääsee ulos maailmaan.

Jos kohta nokkaeläimet munimisensa puolesta lähenevätkin liutujen luokkaa, niin eroavat ne toiselta puolen sekä linnuista että kaikista nisäkkäistä sangen kauas yllämainitun hautomistaskunsa puolesta. Lähinnä ovat tässä kohden pussi-eläimet, joiden pussi tosin ei ole hautomista varten, mutta kumminkin vastasyntyneitten kehittymättömien sikiöitten suojaksi, vallan samoin kuin nokkaeläimillä sen jälkeen kuin munan kuori on murtunut. Pussi-eläimet vä-

littävät tässä kohden nokkaeläinten sukulaisuutta muihin nisäkkäihin, sillä muillakin nisäkäslahkoilla voi maitorauhasten ympärillä havaita jälkiä kehittymättä jääneistä, joskuspa vähän kehittyneistäkin taskumuodostuksista, jotka juuri vastaavat ylempänä mainittua nokkaeläinten taskua, vaikka tässä emme suinkaan tahdo ruveta tuota vastaavaisuutta toteen näyttämään, sillä siihen tarvittaisiin erikois-todistuksia.

Nokkaeläinten munimista ei saa sentään millään muotoa pitää todistuksena nisäkkäiden suoranaisesta sukulaisuudesta munivien lintujen kanssa, sillä muutkin eläimet kuin linnut munivat, esim. useimmat matelijat ja sammakkoeläimet ja juuri näiden viimeksi mainittujen rakenne (organisatsiooni) otetaan perusteeksi kaikkein korkeampien luurankoisten ruumiinmuodostusta selitettäessä.

Vielä ansaitsee mainitsemista eräs huomattava seikka näiden eläinten sikiytymisestä: kuten tunnettu kerrotaan, ett'ei niillä ole istukkaa (placenta), joka yhdistäisi sikiön emäeläimen kanssa; tämä onkin helppo ymmärtää, kun muistamme, että sikiötä ympäröi pergamenttimäinen kuori, jota tosin tätä ennen ei ole tunnettu. Vastaiset tutkimukset tulevat kai näyttämään, eikö sentään näilläkin eläimillä tavata ainakin istukan aihetta, sillä viime aikoina on havaittu linnuillakin muodostuksia, jotka muistuttavat istukan ensimmäisestä kehittymistilasta, tuon elimen, jota pidetään linnuille yhtä vieraana muodostuksena kuin konsanaan munan kuorta nisäkkäille.

Nämät havainnot nisäkkäistä, jotka munivat, ja linnuista, joilla on istukan aihe, eivät ole ainoastaan yksinäisiä huomauksia. Jokainen tietää, että karvat ovat omituisia nisäkkäille, höyhenet taas linnuille; mutta löytyypä Uudessa Hollannissa eräs lintu, Kiwi *(Apteryx)*, joka tavallaan on karvapeitteinen, sillä sen höyhenet ovat ainoastaan ruotoja ilman hyödyttä, niinmuodoin pitkiä harjaksia, melkein niiden sukasten näköisiä, joita tapaamme useilla linnuilla suunpielissä. Kun ennen mainitulla nokkaeläimellä, joka on nisäkäs, on leuat hampaattomat, verhotut sarveis-aineisella, sorsan nokkaan vivahtavalla nokalla, niin on sitä vastoin eräällä kivettyneellä, höyhenpeitteisellä ja siivekkäällä linnulla, liskolinnulla *(Archaeopteryx)* hampaat, juuri kuin liskoeläimillä, joista sen koko ruumiinmuoto ja pitkä liskopyrstökin muistuttavat. Monta muuta samanlaatuista poikkeusta voisimme vielä mainita.

Ei tarvitse olla mikään erityistutkija, voidakseen meidän päivinämme oppikirjojen ja yleisen käsitystavan mukaan tuokiossa sanoa, mikä on ero nisäkkään ja linnun, linnun ja matelijan, liskon ja vesiliskon sekä viime mainitun

ja kalan välillä j. n. e., sillä kaikkien näiden yleensä tunnettujen eläinluokkien välillä otaksutaan löytyvän suunnattomia juopia, joissa ei muka mitään välimuotoja ilmaannu. Mutta nykyisempien aikojen tutkimus näyttää, ett'eivät nämät juovat toden teossa sentään olekkaan niin pohjattomia aukkoja, kuin yleensä luullaan. Eläinmuotoja löytyy tai on ainakin löytynyt, jotka toisessa tai toisessa katsannossa välittävät mainittujen eläinluokkien keskinäistä yhteyttä. Ken tahtoo tyytyä kaavatekoisiin eläinluokkiin, joista jokainen koulupoikakin oppikirjan mukaan osaa antaa täsmälliset määritykset, se ei suopealla silmällä katsele tällaisia kiusallisia välimuotoja, joita tutkimus yhä tuo ilmi. Mutta tutkija huomaa niissä yhä uusia arvoituksia, yhä uusia todisteita nykyisten mielipiteittemme hyväksi tai kadoksi. Ja vastaisina aikoina tulee paljoa vaikeammaksi määritellä, mitä käsitämme „linnulla“, mitä „nisäkäällä“, vaikeammaksi kuin tätä nykyä luuleekaan usea, joka mielestään tuntee tuon asian kuin viisi sormeaan.

J. A. P.

Kotimaan kirjallisuutta.

Undrens verld, illustrerad framställning af underbara företeelser och förhållanden i naturen och menniskoverlden; efter främmande källor redigerad af *D:r Halfdan Kronström*. Med nära 200 illustrationer. Vihkot 1—6. Helsingissä, G. W. Edlund.

Puheena olevassa teoksessa tarjotaan lukijalle sarja kertoelmia luonnon, sielun-elämän, sivistyshistorian ja teollisuuden aloilta. Teoksen nimi ilmoittaa kertomusten esineiksi mitä luonnossa ja ihmismaailmassa on „ihmeellistä“, mutta onhan ääretön luonto kokonaisuudessaan ääretön ihmemaailma! Tekijä onkin käsittänyt ihmeen ja ihmeellisen sanojen laveimmassa merkityksessä. Luonnollista on että hän rikkaasta alastansa on koettanut kerrottavakseen valita sen, mikä enimmin vetää tiedonhaluisen huomion puoleensa ja enimmin häntä huvittaa, ja ylimalkaan hän on valitsemisessaan onnistunut. Tekijä ei yksipuolisesti ole selitettäväksi ottanut ainoastaan aineellisen luonnon ihmeitä, vaan on myöskin taitavasti kultuurielämästä ja psykoloogisista ilmiöistä etsinyt ne, jotka välttämättömästi lukijaa huvittavat ja ihmetyttävät tai kummastuttavat. Meistä tekijä kuitenkin on siinä tehnyt virheen, että hän on suonut liian paljon huomiota sille, mikä on luonnotonta ja omituista, vaikka kohta nekin tavallansa ovat ihmeitä. Sellaiset kirjoitukset kuin „hofetikettens under“ „gissling“, „Rosa Tamiser“ olivat aivan hyvin saaneet jäädä kokoelmasta pois. Viimeksimainitussa kirjoituksessa kerrotaan ihmeitten tekijättärestä, joka kuitenkin huomattiin petturiksi. Kertomuksesta ei käy selväksi mitä „ihmettä“ tässä tar-

koitetaan. Toinen on Louise Lateaun laita, jonka „ihmeet" vastakin ovat katsottavat ihmeellisiksi fysioloogispsykoloogisiksi ilmiöiksi.

Tähän saakka ilmaantuneitten vihkojen sisältämistä kirjoituksista pyydämme etenkin huomauttaa seuraavia, jotka samalla antavat selvän käsityksen teoksen vaihtelevasta sisällyksestä: tautien siemenet, egyptiläiset hieroglyyfit, fonograafi, itsestään loistavat kasvit ja eläimet, mielikuvituksen ja sielunliikkeiden ihmeet, torpeedosota, telefooni, St. Gotthardin rautatie, suuri merikäärme, amerikkalaiset vuoriöljykaivot, Teeben ihmeet, sukellustaito, mikrofooni. Niin hyvin kuin mahdollista annetaan näistä kaikista tieteellinen selitys. Mihinkään määräperäiseen järjestykseen ei tekijä ole asettanut eri kirjoituksia, luultavasti saadakseen sisällyksen niin vaihtelevaksi kuin suinkin. Kertoelmat ovat lyhyitä, tähän saakka ilmaantuneessa, 383 sivua käsittävässä osassa on jo 67 eri kirjoitusta sekä kuvia sadan paikkeilla, mutta niissä on rikas sisällys ja ne ovat sujuvasti kirjoitettuja. Varmaankin niitten lukeminen huvittaa sekä nuoria että vanhoja. Kuvat ovat hyvin valittuja ja tehtyjä ja ne enentävät suuressa määrässä teoksen arvoa. — Ei ole kummallista että teokseen huomaamatta on päässyt pujahtamaan muutamia vähäpätöisiä virheitä. Niin esimerkiksi Suezinkanavasta kerrottaissa puhutaan kilomeettereista missä selvästi tarkoitetaan meetteriä, kertomuksessa vuoriöljykaivoista puhutaan tavan takaa petreoleumin hiilihydraateista hiilivetyjen asemesta j. n. e.

Teos on koottu vieraista lähteistä otetuista kirjoituksista, etenkin englantilaisesta „The World of Wonders" ja ilmestyy 12:ssa vihkossa, joista 6 ensimmäistä jo on kirjakaupassa saatavina.

E. H—t.

Theodolinda Hahnsson, Kotikuusen kuiskehia. Helsingissä 1884, G. W. Edlund, 430 s. Hinta 4 m. 50 p.

Tähän kirjaan on koottu rouva Hahnssonin ennen erillään julaistut kertomukset ja pienet näytelmät; ne muodostivat täten aika vihkon viime vuoden joulupöydälle. Kaikille Valvojan lukijoille lienee kirjailijatar tuttu jonkun tai useampain kappaleitten kautta („Kuuselan kukka", „Kaksoisveljekset", „Muistoja Naantalista", „Haapakallio" j. n. e.), vaan jotain uutta jokainen myöskin löytänee. Nidos sisältää yhteensä yksitoista novellia ja kertomusta, kolme näytelmää ja neljä mukailtua kertomusta. Rouva Hahnssonin kertomukset eivät pyydä esittää meille mahtavia luonteita, suuria tapahtumia, ne viihtyvät Suomen laaksoissa, joissa hongat humisevat yksinkertaista lauluaan asukkaille, tai aallot loiskien huuhtovat rantaa. Mutta ihmisten hiljaista elämää ja hengen taisteluja siellä kuvaa hän usein varsin luontevasti, me tunnemme että olemme ennen nähneet nuo ihmiset, joiden vaiheihin nyt saamme likemmin tutustua. Heikommat ovat näytelmät, mutta niiden puhdas ja raitis henki on tehnyt nekin

suosituksi varsinkin seuranäytelminä. Kirjan hinta ei ole ylellinen. Toivottavasti on se siis saava lukuisan lukijakunnan.

G—t.

K. Aug. Tavaststjerna, För Morgonbris. Andra upplagan. Porvoossa 1884, Werner Söderström. Hinta 3 m. 75 p., sidottuna 5 m.

Vuosi sitten ilmestyi hra Tavaststjernan runokokoelman ensi painos herättäen iloisia toiveita kaikissa runouden suosijoissa. Myöskin Valvoja sisälsi viime vuoden ensimmäisessä vihkossa siitä arvostelun, johon minun sopii viitata. Nuori runoilija on nyt yhden vuoden kuluessa voinut julaista toisen lisätyn ja tarkastetun painoksen. Uusia runoelmia tässä ei ole monta, mutta ne ovat kokoelman' parhaimpia ja aaterikkaimpia, esim. „Vid skrifbordet", „Tre arkitektur skisser", „Den verldserfarne", vaan muutamat edellisistä ovat kokeneet perinpohjaista korjausta, jotta melkein ovat uusina pidettävät, niin alkupuherunoelma „För morgonbris", „Skarfård" y. m. Edellisessä painoksessa olleista runoelmista on sitä vastoin poistettu suuri joukko, varsinkin osastosta „Fragment af en kärleksdröm" (jälkimäisessä laitoksessa nimitetty „Unga tankar"). Tekijä on epäilemättä siinä tehnyt oikein, sillä vihko tekee nyt vielä miellyttävämmän vaikutuksen, runoelmat ovat kaikki kirkkailla väreillä tehtyjä sattuvia kuvauksia elämästä — tässä on juuri niiden pääansio — ja vaikea olisi osoittaa yhtään ala-arvoista joukossa, eikä hra Tavaststjernan tarvitse turvautua paljouteen. Kirja on kaunis lahja jokaisen ruotsinkielistä kirjallisuutta lukevan pöydällä.

G—t.

Charles ja *Mary Lamb*, Shakespearen satuja. Suomennos. Helsingissä 1884, G. W. Edlund. 278 s. Hinta: 2 markkaa 50 penniä.

Tuossa lukemattomassa Shakespeare-kirjallisuudessa tavataan, niinkuin tunnettu on, myöskin suuri paljous teoksia, joiden tarkoitus on tehdä hänen runotuotteittensa kauneudet helpommin nautittaviksi ja ihailtaviksi. Edellä mainittu, nyt suomalaisessa puvussa ilmestynyt kirja kuuluu myöskin laillansa niihin. Se pyytää lyhyesti esittää niiden kertomusten pääjuonen, joita Shakespeare on ikikuuluiksi näytelmikseen muodostanut. Tekijät ovat siis voineet liikkua jotenkin vapaasti, vaan näkyvät yleensä hyvin käsittäneen aineensa. Kun tehtävä on tältä kannalta katsottu, on kirja syyllä nimitetty „Shakespearen saduiksi". Että nuo tarinain ihmemailmassa liikkuvat näytelmät, niinkuin Myrsky, Juhannusyön uneima, Talvinen tarina, Macbeth, Perikles, ovat olleet omansa näin esiteltäväksi, on itsestään selvä. Ne tavataan myöskin kaikki tässä yhdeksääntoista kertomusta sisältävässä sarjassa. Esitystapa on miellyttävä ja kertomus sujuu hyvin. Kirja näyttää olevan erittäin sopiva nuorisolle tutus-

tuttamaan sitä Shakespeareen, ennenkuin alkuperäiset näytelmät sen käteen annetaan.

Kirjassa, jonka ulkoasu on soma ja jota kaunistaa hyvin tehty Shakespearen muotokuva, luetaan myöskin tämän elämäkerta. Suomennos on yleensä sujuva, jos kohta pari muistutusta voikin tehdä. „Hän“ sana vaikuttaa välistä hämmennystä, esim. kun Macbethissa kerrotaan Duncanin murhasta, jolloin ei ole aivan selvä milloin on puhetta Macbethista milloin hänen puolisostaan.

G—t.

Omituiset valo-ilmiöt taivaalla syystalvella v. 1883.

Valvojan Elokuun numerossa 1884 oli luettavana kirjoitus, jossa kerrotaan ne eri selitystavat, joita on esitelty yllämainituille valo-ilmiöille. Mainitaan kolme eri selitystapaa ja niillä kaikilla on yhteistä se, että etsivät syyn valoilmiöihin maapallon ilmakehän yläkerroksissa, olettaen, että siellä olleet jäähiuteet tai hieno joko kosmillinen tai maapallosta kotoisin oleva pöly on ilmiöt synnyttänyt. Kirjoituksen tekijä ei katso mahdolliseksi näistä hyväksyä muuta selitystä kuin viime mainitun, jonka mukaan Krakatao nimisen tulivuoren purkauksessa ilmakehän ylikerroksiin levinnyt hieno pöly muka on ilmiöiden oikea syy.

Koska kuitenkin valo-ilmiöt nähtiin melkein kautta koko maailman Euroopassa, Amerikassa, Aasiassa ja Afrikassa ja kestivät niin kauvan, näyttää vaikealta tuota selitystä hyväksyä, ja paljon onkin sitä vastaan väitetty. Kun sentähden nytkin viime aikoina samanlaisia valo-ilmiöitä on taivaalla näkynyt, vaikk'ei — vielä kumminkaan — niin voimakkaita kuin mennä vuonna, johtui mieleemme, eikö, sen sijaan että syy noihin valo-ilmiöihin etsitään maapallon ilmakehän yläkerroksissa, voisi niiden syytä etsiä itse valon alkulähteessä auringossa?

Löytyy muitakin samanlaatuisia valo-ilmiöitä, joiden syytä etsitään auringossa. Niin sanotun sodiakaali-valon ajatellaan olevan auringon ilmakehän äärimmäisten kerrosten valoa, joka on kyllin kirkasta voidaksensa tulla huomattavaksi, kun aurinko on laskenut taivaan rannan alle, niin ett'ei auringon varsinaisen loistokehän, fotosfeerin, valo voi sitä näkymättömiin himmentää. Samankaltaisia valo-ilmiöitä syntyy myös taivaalla auringon pimennyksissä, ja että syy näihin on etsittävä auringosta, siitä näkyvät tiedemiehet olevan jokseenkin yksimieliset.

Mutta mitkä ilmiöt auringossa voisivat tuon purppuran tai ruusun värisen valon taivaanrannalla iltaisin lännessä, aamuisin idässä synnyttää? Vas-

tataksemme tähän kysymykseen, tahdomme havainnon tekijän omilla sanoilla kertoa erään havainnon, jonka Bayli niminen tiedemies teki tarkastaessaan täydellistä auringon pimennystä v. 1842. Hänen sanansa kuuluvat: „Katsahdin uudestaan kiikariini otettuani siinä olevan mustan lasin pois. Uusi hämmästys. Kuun reunaa ympäröivän sädekruunun katkaisivat kolmella kohdalla äärettömän suuret purpuraväriset liekit. Ne näyttivät tyveniltä ja tarjosivat saman ulkonäön kuin Alppien lumiset huiput laskeutuvan auringon valaisemina". Näitä ilmiöitä, niin sanotuita auringon *protuberanseja* on sittemmin paljon tutkittu, ja P. A. Secchi mainitsee, että näitä punaisia liekkiä usein täydellisissä auringon pimennyksissä voi nähdä paljain silmin, sekä että talonpojat niitä nähdessään sanovat, että auringossa palaa tulta (el Sol tiene fuego). Protuberansit kohoavat joskus aina 30,000 peninkulman korkeudelle auringon reunasta, ja 5,000 peninkulman korkeus on aivan tavallinen. Voisihan nyt kyllä niin tapahtua, että auringon laskettua kyllin alas taivaanrannan alle maapallon ylemmät kerrokset noista protuberanseista saisivat punaisen hohteen ja samoin voisi tapahtua aamuisin ennen auringon nousua; auringon pimennyksissä taas ei tuo ole mahdollista kahdesta syystä: valo protuberanseista pääsee suorastaan katsojan silmiin, niin että niitä voi nähdä punaisina liekkeinä aurinkoa peittävän kuun reunalla, ja kauempana katsojasta taivaan rannalla oleviin ylempiin ilmakerroksiin pääsee auringon fotosfeerin valoa, joten taivas täydellisissä auringonpimennyksissä lähempänä taivaan rantaa saa kellahtavan värityksen.

Muistaaksemme on myös ilma niinä aikoina, jolloin tuo punainen hohde taivaalla on näkynyt, ollut lauhempi kuin sinä vuoden aikana, jolloin ilmiö näkyi, tavallista on, ja tämä sopisi hyvin yhteen arvelumme kanssa, sillä protuberansit syntyvät purkauksista auringossa, ja selville on saatu, että aurinko niinä aikoina, jolloin näitä purkauksia runsaammin huomataan, levittää tavallista enemmän lämpöä, ja että nämä purkaukset siis vaikuttavat maapallon ilman-alaan. Miks'eivät noiden purkausten synnyttämät protuberansit voisi maapallon ilmakehässä synnyttää valo-ilmiöitä yhtähyvin kuin purkaukset siinä synnyttävät lämpöilmiöitä.

Mainittava on myös, että purkauksia auringossa runsaammin ilmestyy säännöllisillä noin 11 vuoden pituisilla väliajoilla, ja että tietysti on syytä olettaa, että purkaukset voivat aikaan saada valo-ilmiöitä maapallon ilmakehässä, silloin kuin niitä ilmestyy runsaimmin, koska ne arvattavasti ovat valtavimmat, jos kohta eivät aina juuri silloin kuin niiden luku on ihan suurimmallaan, niin kumminkin niillä ajoin. Vuosina 1859—60 oli yksi semmoinen runsauden aikakausi, vuosina 1870—71 olisi siis ollut seuraava, vuosina 1882—83 sitä seuraava, ja mennä vuonnahan tuo punainen hohde juuri huomattiin. Paitsi sitä on vielä huomioon otettava, että purkauksia auringossa noin puolen vuosisadan väliajoilla tapahtuu vielä runsaammin ja luultavasti myös valtavam-

min kuin tavallisina edellämainittuina runsauden aikoina. Tällä vuosikymmenellä pitäisi juuri oleman semmoinen puolivuosisatainen runsauden aikakausi.

Minkä arvoisia nämä arvelut ovat, jos ne tarkemmin otetaan punnittaviksi, sitä emme ota arvataksemme; sietänee ne kuitenkin julkaista. Näyttää kumminkin mielestämme siltä, ett'ei näissä mahdottomia oleteta.

Näin olisivat siis kysymyksessä oleviin valo-ilmiöihin syynä, käyttääksemme Secchin mainitsemaa talonpoikain lausetapaa — tulipalot auringossa.

K. J. H.

VALVOJA,

jonka kustantajaksi rupeaa herra **Werner Söderström** Porvoossa, ilmestyy v. **1885** samalla tapaa kuin tänäkin vuonna, joten siis sen sisällys on oleva noin 40 painoarkkia suurta 8-taitteista kokoa.

Valvoja tahtoo suomalaiselle yleisölle tarjota perusteellisempia tietoja nykyajan riennoista kirjallisuuden, yhteiskunnan ja valtion aloilla, kuin mitä tavallisista sanomalehdistä ylipäänsä on saatavana. Kaunokirjalliseen osastoon toivoo toimitus saavansa myöskin suomalaisia alkuteoksia.

Lehden korkeimpana silmämääränä valtiollisella alalla on maamme itsenäisen aseman säilyttäminen ja lujitus sen kautta, että eduskunnan vaikutus hallitukseen enennetään. Sen ohessa aikoo toimitus järkähtämättä tehdä työtä maamme pääkielen saattamiseksi perustuslaillisella tavalla täysiin oikeuksiin. Pian kokoontuvien valtiopäiväin töitä on toimitus tarkasti seuraava.

Arvollista apuansa ovat Valvojalle luvanneet: herra **A. E. Ahlqvist**, nimimerkki **Aino**, herra **E. Aspelin**, rouva **Minna Canth**, herrat **O. I. Colliander**, **A. Donner**, **O. Donner**, **K. Forsman**, **A. Genetz**, **B. F. Godenhjelm**, **K. Hj. Gylling**, **O. Hynén**, **K. Hällstén**, **A. Kallio**, **J. Krohn**, **J. N. Lang**, **J. A. Palmén**, **F. Perander**, **V. Porkka**, **E. N. Setälä**, **Edv. Stenij**, rouva **E. Stenius**, herrat **A. V. Streng**, **V. Vasenius** y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä **G. W. Edlundin**, **Waseniuksen** sekä **Wickströmin ja K:n** kirjakaupassa ja maaseuduilla postikonttooreissatahi suoraan toimitukselta. Helsingissä tuodaan lehti tilaajien kotiin.

Hinta on sekä Helsingissä että maaseuduilla **15 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **8 markkaa** puolelta vuodelta, kaikki postimaksut siihen luettuina.

Venäjällä on hinta koko vuodelta **6 ruplaa** ja puolelta **3 ruplaa 50 kopeekkaa.**

Th. Rein. ***J. R. Danielson.*** ***Kust. Grotenfelt.***
Vastaava toimittaja. *Toimituksen sihteeri.*

Edv. Hjelt. ***E. G. Palmén.*** ***W. Söderhjelm.*** ***O. E. Tudeer.***

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1885.

Suomen kruunu.

I.

Joki juoksevi jolea,
Kymi vieno virtoavi
Suomen suurella salolla,
Kalevalan kankahalla;
Illan kuu kuvasteleksen
Pinnassa joen pimeän,
Taivas siintävi sininen
Synkän virran välkkehessä;
Siinä joutsenet joluvat,
Sinisotkat soutelevat
Suomen vuon syväntehillä,
Poukamissa pohjattoman;
Kalat kaikki uiskelevat,
Sikiävät simpsukaiset
Alla aaltojen syvien,
Päällä mustien mutien.

Mistä synty vuon valion? —
Aamun pitkiltä pihoilta. —
Minne lasku laajan virran? —
Ihmisyy'n ikimerehen.

Astui seppo äärtä virran,
Tietä tietäjä käveli,
Ihmeluontoa ihaten,
Vuota katsellen Kalevan;
Löysi raakun rantiolta,
Siitä simpsukan heleän,
Keksi kiiltoa ve'essä:
Se on kulta kuultavainen.

Virkkoi seppo seisahtuen,
Itseksehen ihmetellen:
Kusta on kulta tänne saanut,
Mistä simpsukka sijinnyt?

Runon joutsen joikueli,
Laulun sotka lausueli:
Kullat on koiton kalliosta,
Aamun aikaisen mäestä;
Helmetpä on heristynehet
Alle aaltojen tuhansin
Vanhan Väinön kyynelistä,
Itkuista ikirunojan.

Seppo sotkoa pyritti,
Jou'utteli joutsenutta:
Saaos, joutsen, johtajaksi
Tuonne koiton kalliolle;
Sotkani, sukelteleite,
Tuo syvältä simpsukoita!

Sai sotka sukeltamahan
Alle aaltojen syvien,
Nosti helmet herkeimmät,
Toi ne tietäjän kätehen;
Joutsen johteli urohon
Aamun kultakunnahille,
Jossa viljalti viruivat
Laulun kullat kuun ikuiset.

II.

Kun viimein koossa kaikki on laulun kullat
Ja helmet, itkemät ikilaulikon,
Taas virtaa myöten tietäjä-seppo kulkee
Ja saapuu suojahan kotikuusiston.

Ja uuras alkaa työ: pajan urho laittaa
Sen kuusen alle, pilvien korkuisen,
Jon kuiskutusta kuuntelemaan hän oppi
Emoltaan armaalt', aikana lapsuuden.

Hän kullan sirpaleet *neron* ahjoon ahtaa
Ja *lemmen* liekein kuumenemaan ne saa,
Kun tuuli taivainen, pyhä *kansanhenki*
Kiinn' käypi palkeesen sekä painaltaa.

Jo ilmaan yölliseen kipunaiset kiitää
Kirkastain oksat kuusikon korkean,
Ja kansan valppaat valveutessaan lausuu:
Kas enteet uuden aamusen alkavan!

Mut kulta kuumenee yhä kuumemmaksi,
Ja juottuu sipru toisehen sipruseen;
Ja harkon nostaa seppo jo ahjoksesta:
Sill' ompi muoto kaunihin *kanteleen*.

„Ei kelpaa vielä tää", puheleepi seppä
Ja ahjoon työntää kantelon uudestaan,
Ja taaskin yltyy valkea rakkauden,
Ja kansanhenk' käy jällehen lietsomaan.

Jo ympyräksi kantelon kaartuu laidat,
Ei kulmaa oo, ei liittoa siinä näy;
Ja ahkeruuden alaisimelle seppä
Tulesta nostain sen, taetyöhön käy:

Pihdillä tarkkuuden piteleepi kultaa
Ja tarmon taidokkaan vasaralla lyö
Ja takoo yhtenään, takomistaan takoo,
Jott'ei ois kesken työnsä, kun päättyy yö.

Viiskymmen-särmäiseksi hän laidan laittaa
Ja särmiin kiintää helmiä kiiltämään —
Ei tunnu ainutkaan vasarasta jälki,
Ei jälki pihtien pitämistäkään.

Kun aamu alkaa, valmis on kultakruunu,
Jon vertaa vaivoin nähtynä maassa on:
Se loistaa niinkuin koitto ja kuu ja päivyt,
Ja kaiku siin' on Väinämön kantelon.

III.

Lönnrot-Ilmarinen, joka Suomen kruunasit orvon,
Katso, kansasi tää työtäsi siunaelee!
Lönnrot-Ilmarinen, tule maahan korkeudesta,
Kaikkiin kaihoaviin henkesi lempeä luo!
Lönnrot-Ilmarinen, opetelkosi kaikkia meitä
Suomea lempimähän, Väinöä vuottelemaan!

Eliaksenpäivänä 1884.

A. G.

Viimekuluneen viidenkymmenen vuoden keksinnöt eläimellisestä liikunnosta.*)

Ne kaksi biologian isoa haaraa, joiden keskusteleminen on tämän osaston esineenä, eläimellinen morfologia ja fysiologia, ovat mitä lähimmässä yhteydessä toinen toisensa kanssa. Tämä riippuu siitä, että niiden tutkintojen tarkoituksena on sama esine — elävä eläimellinen organismi. Mutta tuossa niiden eroitus: kun anatoomin tutkimukset koskevat itse organismiin, ovat meille fysioloogeille tämä organismi ja sitä yhdistävät osat ainoastaan jälkinä (vestigia), joissa meidän tulee pyrkiä niiden elollisten prosessien perille, joitten sekä syyt että vaikuttamat organilliset osat ovat.

Tämän valaisemiseksi pyydän teitä ajattelemaan erästä melankoolista jäännöstä siitä, joka kerran oli eläin, jonka useasti näette lihakauppiaitten ai-

*) Professori J. Burdon-Sanderson'in „the British Association'in" 50-vuotisessa juhla kokouksessa York'issa 17 p. Syyskuuta 1881 pitämä esitelmä.

toissa, minä tarkoitan kaninia. Tämän jäännöksen huomaamme helposti eräässä merkityksessä kaniniksi; mutta se on hyvin surkea jäte siitä, joka joitakuita päiviä takaperin metsässä tahi opotassa iloitsi elämästään. Sanokaamme, jos mielimme, sitä kaniniksi, mutta se on ainoastaan jäännös, eikä eläin itse.

Anatoomillinen preparaatti, jota siis ajattelemme asetetuksi eteemme, on todella kadottanut ulko- ja sisäpuolensa, sekä nahkansa että sisuksensa, mutta sillä on vielä kuitenkin ne osat jäljellä, joitten hyväksi kadotetut osat olivat olemassa. Olennon rakennuksen suunnituksella, olkoon olento ihminen tahi eläin, on äärimmäisenä tarkoituksena se, että sen lihakset kykenevät vaikuttamaan, sillä eläin tahi ihminen voipi, kuten tietty, ainoastaan lihaksillaan pitää yhteyttä ulkomaailman kanssa. Ainoastaan lihaksillamme vaikutamme me toisiimme. Sanani, joilla teitä tässä puhuttelen, eivät ole muuta kuin seurauksia supistuneitten lihasten monimutkaisista yhteen-sovittelemisista, ja sama on myös kasvojemme tuskin huomattavien muutoksien laita, jotka antavat minun aavistaa, kuinka paljon tahi kuinka vähän sanani teitä miellyttävät.

Fysiologian etevin tehtävä koskee siis lihaksien vaikutusta tahi, niinkuin sitä nimitin, eläimellistä liikuntoa. Tässä syntyy kaksi kysymystä, nimittäin 1) mikä on lihaksien vaikutus? — se on, mikä on se prosessi, jonka seurauksena tämä vaikutus on? ja 2) miten ovat ruumiimme liikunnot yhteenjärjestetyt tahi määrätyt? Turhaa on aikaa kuluttaa näyttämällä, että nämät kaksi kysymystä sisältävät kaikki muut eläimellistä liikuntoa koskevat toimitukset paitse korkeampia älyllisiä prosessia, jotka ovat tutkimuskeinojemme ulkopuolella, syystä etteivät jätä jälkiä. Tahdon siis heti ryhtyä edelliseen näistä probleemeista, joka koskee lihaksien supistumis-toimintaa.

„The British Association'in“ perustamista seuraavat vuodet voittivat morfologian ja fysiologian alalla julkaistujen uusien keksintöjen sekä paljoudessa että tärkeydessä minkä edellisen yhtäpitkän aikakauden tahansa. Silloin päättivät Johannes Müller, Schwann, Henle, Sharpey, Bowman ja Marshall Hall hedelmälliset teoksensa. Kuitenkin oli tämä aika ainoastaan opastus vielä merkillisempään aikakauteen. Oikean käsityksen tämän vuosisadan keskellä tapahtuneen suuren edistyksen luonteesta annan varmaan sitä nimittämällä: „vitalismin“ kuolemaksi. Ennen tätä aikaa tunnusti taitavinkin biologi, esimerkiksi J. Müller, ettei sen ajan omistama tieto elollisista ja fyysillisistä ilmiöistä riittänyt asettamaan näitä molempia yhteiselle alalle. Siitä

syystä oli tapana tutkia elämäntoimintoja ainoastaan niitä toisiinsa vertaamalla. Mutta siitä lähtien on tieteessämme otettu perusteeksi, ett'emme pidä elollista prosessia käsitettynä, jos emme saata johtaa sitä fyysillisistä säännöistä; ja fysiologian tutkimuskeinot ovat lasketut yksinomaisesti tälle perus-aatteelle. Tarkastakaamme siis ensin niitä syitä, jotka vaikuttivat senkaltaisen muutoksen. Vaikuttavin syy tähän oli fysiikin ja kemian edistyminen ja erittäin tutkimukset, mitkä johtivat keksimään energiian häviämättömyys-opin. Miehet, joita meidän tulee kiittää tämän tärkeän prinsiipin siirtämisestä fysiologian alalle, ovat etupäässä J. R. Mayer, josta kohta enemmän, ja toiseksi mainiot fysioloogit, jotka vielä elävät ja vaikuttavat keskuudessamme, nuot J. Müller'in oppilaat, Helmholtz, Ludvig, Du Bois-Reymond ja Brücke.

Mitä koskee kysymystä, johon meidän ensin tulee luoda huomiomme, — s. o. lihasten supistumisen (lihas-kontraktsioonin) prosessiin, toimeen, — niin on J. R. Mayer'illa tässä niin johtava asema, että suuri osa uuden ajanpolven tekemistä tutkinnoista oikeastaan on pidettävä niiden perusteittein valmistamana, joita hän lausui teoksessaan elimellisen liikunnon ja aineenvaihdon suhteesta. Tärkeimmät hänen väitteistään — hänen omilla sanoillaan lausuttuina — ovat: 1) „nautitun ravinnon ja hengitetyn happeen sisältämä kemiallinen voima on eläimellisen elämän kahden tuotteen lähde: liikunnon ja lämmön; — ja 2) suuruudelleen vaihtelevat nämä tuotteet niitä synnyttävän kemiallisen prosessin mukaan.“ Miten oikeutetut lienevätkin Mayer'in vaatimukset, että häntä pidettäisiin suurena keksijänä fysiikin alalla, ansaitsee hän epäilemättä fysioloogina etevimmän aseman, minkä saatamme hänelle antaa, sillä sinä aikakautena, jolloin käsitys erinäisten liikuntomuotojen keskinäisestä yhteydestä tutkijoille fysiikin alalla vielä oli tuntematon, sovitti hän rohkeasti tätä käsitystä eläimellisen elämän ilmiöihin ja yhdisti siten uudelleen fysiologian fysiikkiin, josta „vitalistat“ edellisenä aikakautena (silloin tosin oikeudella, koska se oli välttämätöntä) olivat sen erottaneet. —

Suokaa minun tässä lyhykäisesti esitellä, miten Mayer itse käytti vasta mainittua prinsiippiä ja sen jälkeen miten se hänen ajastaan kokeitten kautta on vaurastunut.

Perushavainto on tämä: eläimen ruumis verrataan toimittamansa työn ja synnyttämänsä lämmön suhteen höyrykoneeseen, joka toiselta puolen yhä kuluttaa polttopuita, toiselta puolen toimittaa työtä ja synnyttää lämpöä. Polttopuiden käyttäminen on kemiallinen prosessi, joka sekä eläimen ruumiissa että

höyrykoneessa on oksidatsiooni-prosessi. Lämpö ja työ ovat hyödylliset tuotteet: ja tosin lienee lämpö hyödylliseksi myönnettävä, koska kumminkin korkeampain eläinten ruumis voipi työskennellä ainoastaan noin 100° F. (37° C.) paikoille nousevassa, pysyväisessä lämpömäärässä.

Kun Mayer omilla ja edelläkävijäinsä kokeilla oli määrännyt vissin hiilimäärän polttamisesta syntyvän työn ja lämmön, toisen erikseen toisesta, laski hän, otaksumalla, että hiilen oksidatsiooni-prosessi liki määrin vastaisi ruumiin oksidatsiooni-prosessia, päivässä todella poltettavan hiilimäärän olevan monta vertaa isomman sen päivän työhön oikeastaan tarpeellista määrää, ja että ruumiin nauttimista aineista ei käytetä yli viidettä osaa työn toimittamiseen, samalla kuin jäljelle jääneet neljä viidettä osaa osaksi kuluvat ja osaksi menevät lämmön valmistamiseen.

Siten näytettyänsä, niin luotettavasti kuin siihen aikaan oli mahdollista, että prosessin ja tuotteen (produktin) keskinäisen yhteyden prinsiippi on oikea, mitä koskee organismia kokonaisuudessaan, siirtyy Mayer sen kelpaavaisuuteen erityiselle elimelle, jonka toimena on „kemiallisen erilaatuisuuden muodostaminen mekanilliseen vaikutukseen," nimittäin lihakseen. Jos kohta lihas, lausuu hän, vaikuttaa tahdon johtamana, ei se kuitenkaan tahdolta saa vaikutusvoimaansa, yhtä vähän kuin höyryvene saapi liikevoimaansa perämieheltä. Sitä paitsi (ja tämä lause oli suuremman-arvoinen, koska se suorastaan vastusti silloin vallitsevaa vitalismia) käyttää lihas työhönsä yhtä vähän kuin höyryvene aineita omasta rakennuksestaan tahi mekanismistaan, vaan polttopuita — s. o. ruokaa, jota se ottaa suorastaan kapillaareissansa virtailevasta verestä. „Lihas on välikappale, jolla voiman muodostaminen suoritetaan, eikä aine, jota itseä muodostetaan." Tätä väitettä valaisee hän monella esimerkillä ja näyttää, että aine kokonaisuudessaan muutamassa viikossa olisi kulutettu, jos lihas, niinkuin ennen otaksuttiin, ruumiissamme työskentelisi omaa ainettansa kuluttamalla, ja siinä tapauksessa olisi myös sydän, monta vertaa enemmän työtä toimittava lihas kuin mikään muu, kulutettu yhtä monessa päivässä — johtopäätös, joka välttämättömästi sisältää mahdottoman arvelun sydämen lihassäikeitten niin useasti tapahtuvasta kulumisesta ja uudistumisesta, että kerran viikossa saisimme uuden sydämen.

Näiden mietintöjen johdosta ennusti Mayer, että johtopäätös todistaisi kemiallisen prosessin ja lämmön sekä työn keskinäisen yhteyden olevan kvantitatiivisen, kokeellisten tutkintokeinojen kerta jouduttua niin täydellisiksi, että

kykenemme tarkasti määräämään kemiallisen prosessin rajat erään vissin ajan kuluessa sekä ruumiissa kokonaisuudessaan että yksityisessä lihaksessa, ja samaan aikaan mittaamaan lämmön ja työn tuotantoa (produktsioonia).

Jos aika myöntäisi, olisi minulla suuri halu esitellä sitä vaikeitten tutkimusten jaksoa, jonka kautta nämä ennustukset ovat toteutuneet. Bidder'in ja Schmidt'in alkamana v. 1851 ja Pettenkofer'in ynnä Voit'in sekä, mitä koskee eläinten herbivora-luokkaa, maanviljelys-fysioloogien jatkamana, ei tämä jakso vielä lähimäärinkään ole päässyt loppuun. Minun on tyytyminen lauseesen, että näillä kokeilla (eksperimenteillä) tämän tärkeän kysymyksen ensimmäinen ja toinen osa ovat tyydyttävästi valmistetut, s. o. rajojen määrääminen eläimellisen elämän kemialliselle prosessille ja tämän suhteisuus eri ehtojen vallitessa eläimelliseen liikuntoon; — mutta että lämpö-produktsioonin kvantitatiiviset suhdat vielä ovat liian riittämättömästi määrätyt.

Sallikaa minun nyt katsastaa — minä teen sen niin nopeasti kuin mahdollista, — ovatko Mayer'in odotukset käyneet toteen meidän kokeitten avulla saavutetussa opissamme, ja onko tiedossamme hänen odotuksiansa enemmän vai vähemmän.'

Ensiksi olemme siitä niin varmat, kuin fyysillisestä tosiasiasta (faktum'ista) voipi olla, ettei eläimellinen ruumis työhönsä käytä omaa ainettaan (materialiaan), vaan että, niinkuin Mayer sanoo, elämän lampun öljy on ravintona. Mutta tähän voimme lisätä, että tiedämme semmoistakin, mikä Mayer'ilta oli salattu, s. o. että ruumiin käyttämä ravinto ei ole itse elävä protoplasma, vaan vieläpä eräs kemiallisissa ominaisuuksissa siitä suuresti eriäväinen aine. Siinä kirjallisuudessa, jota voipi sanoa kommersiaaliseksi fysiologiiaksi, s. o. kirjallisuudessa, joka koskee ruokatavarain tutkimista, näkee vielä väitteen, että lihas-liikunnon aineellinen ala on tukoa sisältävä, mutta monella todistuskeinolla on näytetty toteen, että todellinen „Oel in der Flamme des Lebens" ei ole proteinin-laatuinen substansi, vaan sokuri tahi sokuria synnyttävä aine. Tämän perustotuuden keksimisestä tulee meidän ensinkin kiittää Bernard'ia (1850—1856), joka saatti ilmi sen tosiasian, että semmoisella aineella on tärkeä osa joka elävän kutoman ravintotoimessa; ja toiseksi Voit'ia (1866), joka huolellisilla kokeilla näytti lihaa syövissä eläimissä, niiden sekä levossa että liikkeellä ollessa, ett'ei näitä ehtoja vertaillessa ollut mahdollista löytää minkäänkaltaista suhdetta nautittujen, proteinia sisältävien aineitten (lihan) paljouden ja toimitetun työn välillä; ja vihdoin Frankland'ia, Fick'iä ja

hänen apulaistaan Wislicenusta, jotka laskivat erilaisten ravintoaineitten arvon työssä, sekä myöskin todenperäisen aineitten menekin ihmisen ollessa kovassa ruumiin liikunnossa. Kahden viimeksi mainitun fysioloogin kokeitten esineinä olivat molemmat itse. Heidän tekemä työnsä oli vuoren nouseminen Interlaken'ista Faulhorn'in huipulle. Johtopäätös tuli todisteeksi siitä, että käytetyn aineen kvantiteetti (paljous) oli suhteellinen toimitettuun työhön, sekä että aineet olivat senkaltaisia, jotka yksinomaisesti synnyttivät vettä ja hiilihappoa.

Nyt mainitsemani tutkijat katsoivat paraimmaksi todistaa toimituksen (prosessin) ja tuotteen keskinäistä yhteyttä organismissa kokonaisuudessaan. Toinen Mayer'in esittämä tutkimuskeino, nimittäin hänen prinsiippinsä todistaminen itse työskentelevään mekanismiin katsoen — s. o. yksinomaisesti lihaksien suhteen — on viimeisten kahdenkymmenen vuoden kuluessa suoritettu samalla kestäväisyydellä ja vielä suuremmalla menestyksellä; sillä kokeita tehdessä erinäisellä elimellä, jolla ei ole muita toimia (funktsiooneja) kuin kysymyksessä oleva, on mahdollista poistaa epätietoa ehkä tuottavia seikkoja, mikä on mahdotonta, kun tehtävän ehdot ovat monimutkaisemmat. Mutta ennenkuin koetan kertoa teille näitten kokeitten seurauksia, tulee minun pikimältään kiinnittää huomionne likiheimolaisessa aineessa, huokumistoiminnassa, Mayer'in ajoista tehtyihin keksintöihin.

Soisin aikani myöntävän minun mennä takaisin siihen Priestleyn tärkeään keksintöön asti (1776), että huokumistoiminnan pääasialliset tapahtumat ovat kiinteän (fix'in) ilman antaminen, kuten hän sitä nimitti, ja deflogistiseeratun ilman nautitseminen, sekä kertoa siitä kauniista kokeesta, jolla hän tämän todisti; sitten myöskin siirtyä Lavoisier'iin, joka kanavan toisella puolella, erillään Priestleystä ja häntä vähän myöhemmin (1777), teki saman keksinnön ja tähän lisäsi toisia vielä tärkeämpiäkin. Lavoisier pitää hengityksen kemiallista prosessia hitaana keuhkoissa asuvana palamisena. Mayer'in työskentelemisen aikana oli tämä käsitys vielä yleinen, ehkä kohta jo Magnus (1838) oli näyttänyt sen vääräksi. Mayer itse tiesi verellä olevan sen ominaisuuden, että se keuhkoista vie hapetta kapillaareihin ja hiilihappoa kapillaareista keuhkoihin, joka tieto oli riittävä Lavoisier'in opin kumoamiseksi. Nykyisen tietomme tästä aineesta saavutimme kahdella menetystavalla, nimittäin 1) veren väriaineen, jota sittemmin kutsuttiin „hæmoglobiiniksi“, ominaisuuksien keksimisellä, johon professori Stokes 1862 otti ensim-

mäisen askeleen; ja 2) käyttämällä elohopea-ilmapumppua välikappaleena happeen ja hiilihapon suhteen määräämiseksi elävään vereen ja kutomiin. Tämä toinen kohta on aineellemme niin tärkeä, että sille teiltä erittäin pyydän huomiota. Ajatelkaa, että minulla on barometteri, jonka torven ylempi pää, sen vacuum, tavallisen muotonsa asemesta on laajennettu isoksi, yksi eli kaksi liiteriä sisältäväksi palloksi, ja että soveliaalla laitoksella saatan eräästä elävän eläimen valtasuonesta tähän vacuum'iin laskea unssin verta, ilman ajan hävikkiä tahi veren koskematta ilmaan, — mikä tapahtuu silloin? No niin, silloin muuttuu kohta mainittu määrä verta vaahdoksi, joka täyttää ison pallon kokonaan. Vaahto on ensin tulipunanen, mutta muuttuu kohta karmosiinipunaseksi. Pian painuu se, ja ennen ilmaton kehä sisältää nyt veren ja sen kaasut — s. o. happeen, hiilihapon ja tukon. Ja jos meillä olisi keinoja (joita todella ilmapumpussa on) erottaa kaasuseos nesteestä ja jälleen saavuttaa vacuum, niin voisimme määrätä 1) veren antamain kaasujen paljouden kokonaan; ja 2) analyysillä joka kaasun suhdan.

Vereen katsoen on nyt tämä „veripumppu,“ miksi sitä nimitetään, ilmoittanut meille paljon hengitystoimeen kuuluvia seikkoja, erittäin ett'ei veri- ja valtasuonten veren erilaisuus riipu „heittoaineiden“ läsnäolosta, niinkuin tavallisesti on arveltu, vaan verisuonten veren väriaineen sisältämästä pienemmästä happeen määrästä, ja että happeen ja hiilihapon erisuuri määrä sydämeen eri elimistä sekä eri hetkillä palajavassa veressä riippuu niissä elävissä kutomissa, joista veri tulee, tapahtuneitten kemiallisten prosessien eri virkeydestä. Mutta tässä ei ole kuitenkaan veripumpun meille ilmoittama opetus kokonaisuudessaan. Sitä käyttämällä ei ainoastaan veren vaan myös kutomien suhteen olemme oppineet, että Lavoisier'in teoria oli väärä hengitystoimituksen paikan (lokaalin), vieläpä myöskin sen varsinaisen luonteen suhteen. Siten valaistu perustapahtuma on seuraava: jos kohta elävät kutomat aina ja runsaasti sisältävät hapetta ja tätä yhä saavat sitä sisältävältä hæmoglobiinilta, eivät ne itse kuitenkaan anna hapetta vacuum'iin. Toisin sanoin, elävän protoplasman niin voimakkaasti vetämä hape, että ohitse juokseva veri on pakoitettu sitä laskemaan, yhdistetään elävään materiaaliin niin kiinteästi, ett'ei edes vacuum voi sitä siitä erottaa. Tämä on ainoa selityskeino siihen näennäiseen ristiriitaisuuteen ett'emme ruumiissamme missään voi löytää hapetta, jota verivirta runsaasti kuljettaa ruumiimme joka soppeen. Vaikka kohta ei yhtään oksidatsioonituotetta synny, on kuitenkin elä-

vän organismin joka palasessa hapetta kätkettynä (latent); se pannaan tallelle sen ulkonaisen tahi sisällisen työn varalle, jota organismi saattaa tulla tekemään!

Näette siis kutoma-hengityksen — eli toisin sanoin, elävän protoplasman suhteen happeesen — olevan suuresti eriäväisen siitä, miksi Mayer sen luuli, hän kun asetti oksidatsioonin kapillaareihin. Ja tästä eriäväisyydestä riippuu isoksi osaksi lihaksen toimituksen ja tuotteen suhde. Palatkaamme nyt tämän kysymyksen ratkaisemista varten tehtyihin kokeisin, joita meidän on pitäminen osotteina Mayer'in mietteiden totuudellisuudesta.

Erään sammakon elävä lihas asetetaan suljettuun kammioon, joka on ilmaton, s. o. sisältää ainoastaan vesihöyryä. Kammio on varustettu niin, että lihaksen voipi saattaa tarpeen mukaan supistumaan. Erään ajan kuluttua huomaamme kammion sisältävän lihaksen toimittamien supistusten lukua vastaavan paljouden hiilihappoa. Lihaksen tämän ohessa synnyttämää vettä tietysti ei voi laskea. Miten ovat nyt nämät kaksi tuotetta syntyneet? Vastaus on aivan selvä. Lihas on elänyt kaiken tämän ajan, sillä se on toimittanut työtä ja (niinkuin kohta tulemme huomaamaan) synnyttänyt lämpöä. Minkä nojassa se on elänyt? Tietysti talletetun aineen nojassa. Mitä laatua on tämä aine sitten ollut? Jos tähän vastataksemme tarkastamme lihasta, niin huomaamme sen sisältävän sekä proteinin-laatuista että sokuria synnyttävää ainetta, mutta kumpaako näistä on supistumiseen käytetty, sitä emme täten saa selville. Löytyy kuitenkin keino päästä tämän asian perille. Olemme nähneet, että ainoat supistuksen aikana ruumiista haihtuvat kemialliset tuotteet ovat hiilihappo ja vesi. Siis on selvää, että lihasta elättävän aineen pitää olla senkaltaisen, joka happeesen yhdistyessään antaa nämät tuotteet ja ainoastaan nämät. Lihaksen tallettamat aineet ovat siis hape ja sokuri tahi joku kemiallisessa yhdistyksessään samankaltainen aine.

Ja nyt saavumme aineeni tämän osan loppupäätökseen. Tähän saakka olen ainoastaan otaksunut lämmön syntyvän aina kun lihas työskentelee. Tämän todisteeksi on moni kohta valmis esittämään sen tunnetun seikan, että lämpiämme liikkeellä ollessamme. Vaan tämä ei kuitenkaan ole mikään todiste. Todisteen saavutamme vasta silloin, kun kokeilla näytämme, että supistumaan pantu lihas joka supistuksesta tulee lämpöisemmäksi. Moisella kokeella saamme tietää syntyneen lämmön määrän, jos tunnemme lihaksen lämpökapasiteetin, painon ja lämmön-karttumisen.

Jos eräästä supistuksien jaksosta hankimme selville nämät seikat ja asetamme kokeet siten, että voimme määrätä joka supistuksen toimittaman työn ja, kun se on määrätty, kohta muuttaa työn lämmöksi, niin näyttää tulos lämmössä oksidatsiooniprosessin tuotteen kokonaisuudessaan.

Toistamalla tätä koetta siten, että jätetään joka supistuksen toimittama työ muuttamatta, on tulos, toimitettua työtä vastaava lämpömäärä, pienempi edellistä tulosta. Kummankin kokeen tulokset ovat professori Fick'in keksinnön mukaan jokseenkin tarkkaan käyneet yhteen. Tästä nähdään seuraavan, Mayer'in koko ruumiista tekemän laskun olevan oikean, mitä koskee yksityistä lihasta. „Muuta lämmöksi“ — sanoi hän — „hieromalla tahi jollakin toisella keinolla mekanillinen työ, jonka eräs eläin määrätyssä ajassa toimittaa, lisää siihen lämpö, joka juuri samassa ajassa syntyy ruumiissa, niin sinä saat kemiallisia toimituksia vastaavan lämpömäärän kokonaisuudessaan.“ Olemme nähneet tämän mahdolliseksi lihaksen suhteen, mutta eläimestä kokonaisuudessaan ei tämä lause vielä ole kokeilla todistettu.

Koska aika jo on mennyt vähäksi, niin käännyn muitta mutkitta aivan suorastaan tarkastamaan toista suurta elollista liikuntoa tarkoittavaa kysymystä, joka on tämä: miten ovat lihaksien liikunnot niin järjestetyt ja rinnastetut, että koko ruumiin yhteiset liikunnot, olkoot sitten rytmillisiä tahi tahdosta riippuvaisia, ovat mahdolliset.

Niinkuin lienee tunnettu varsinkin niille, jotka ovat lukeneet „Lay Sermons'ia“, käsitti jo Cartesius 17:nnen vuosisadan alulla niiden useasti ehdottomien vaan aina tarkoituksen mukaisten liikuntojen luonteen ja merkityksen, jotka tekevät niin ison osan ruumiimme vaikutuksesta. Puhumatta Cartesiuksen suorakohtaisesta vaikutuksesta saman-aikuisiinsa ja seuraajiinsa, ei ollenkaan voi epäillä hänen eslytymisensä tapahtuneen merkillisellä aikakaudella — aikana, jolloin eli suuria miehiä, ja jolloin ihmisen luontoa hallitseva älyllinen valta suuresti edistyi. Käsittäessään silmälautojen tietämätöntä sulkemista ulkoesineitten lähestyessä, yskimistä, aivastamista y. m. s. mekanillisina ja refleksinkaltaisina prosessina, ei hän tuntenut, missä hermorakennuksen osassa eikä miten nämät prosessit tapahtuivat. Vasta sata vuotta myöhemmin tekivät Whytt ja Hales päättömillä sammakoilla tietä raivaavaiset kokeensa, joilla he näyttivät, että näitten preparaattien tekemät ehdottomat liikunnot lakkasivat, kun koko selkä-ydin turmeltiin, ja että takajalkojen liikunnot lakkasivat, jos ainoastaan selkä-ytimen alapuoli hävitettiin, mutta yläpuolen hävittyä oli-

vat kaikki jalat liikahtamatta. Kun tohtori Whytt Edinburgh'issa julkaisi tutkintonsa eläinten ehdottomista liikunnoista, kirjoitettiin vuosiluku 1751. Toinen suuri askel astuttiin aikakautena, jota tätä nykyäkin elävät fysioloogit voivat muistaa, aikakautena, johon kiinnitän erityisen huomionne, koska se sopii yhteen tapahtuman kanssa, jonka muistoa juuri tässä vietämme — s. o. „British Association'in" perustamisen aikana.

Nyt on tarkkaan neljäkymmentäyhdeksän vuotta kulunut siitä, kun tohtori Marshall Hall „the Zoological Society'lle of London" antoi ensimmäisen kertomuksensa selkäytimen refleksitointa (refleksifunktsioonia) koskevista kokeistaan. Hänen huomaamansa tosiasiat ja hänen niistä johtamansa päätelmät olivat aivan uutta hänelle itselleen ja samoin uutta fysioloogeille, joille näistä seikoista annettiin tieto. Että tohtori Whytt häntä ennen oli keksinyt refleksitoimen on historiallinen tosiasia, mutta se seikka ei kuitenkaan vähennä hänen ansiotansa itsenäisenä tutkijana. Me olemme kiitollisuuden velassa Marshall Hall'ille siitä, että hän käytti tautien tutkimiseen eläin-kokeillaan hankkimia tietojansa; eikä kukaan, ken tuntee keski-hermorakennuksen (sentraalin hermosysteemin) tautia koskevan käytännöllisen lääketieteen-haaran kehitystä, epäile lukea hänen ansiokseen niitä nopeita edistyksiä, joita näitten tautien diagnoosi ja parantaminen saavutti juuri hänen hermopatologian tutkimiseen antamansa kehoituksen johdosta.

Marshall Hall antoi sanalle „refleksi" jokseenkin rajoitetun merkityksen. Tiedesana „exito-motory-function," jota hän myös käytti, osotti ilmiöitten (fenomenien) ryhmää, joiden ainoana tunnusmerkkinä oli se seikka, että aistillinen (sensoriali) vaikutus tuotti liikunnollisen (motoorillisen) vastineen. Hänen kuoloansa seuraavan kolmenkymmenen vuoden kuluessa on „refleksi" sanan merkitys kehkeytynyt aivan kuin kasvi siemenestä. Käsite „refleksivaikutus," senkaltaisena kuin se alussaan oli, on sekä laajennettu että myös likemmin määritelty, niin että se nykyisessä merkityksessään on pidettävä Cartesiuksen eläimellisestä mekanismista julistamain filosoofillisten käsitteiden empiirillisenä kehityksenä. Tämä ei kuitenkaan ole ymmärrettävä niin, että viime kolmenkymmenen vuoden työ hermofysiologian rakentamisessa olisi suora seuraus Cartesiuksen vaikutuksesta. Epokin tekijä tässä oli Johannes Müller. Ei ole ollenkaan epäiltävää, että hän hyvin tunsi Cartesiuksen fysioloogilliset tutkimukset ja että hänen suuri tutustumisensa edelläkävijäinsä aatteisin ja tekoihin ynnä hänen oma huomiokykynsä auttoivat häntä muodostumaan siksi suu-

reksi henkilöksi, joka hänestä tuli. Mutta otaksuminen, että hänen ajatuksensa hermosysteemin mekanismista olisivat olleet Cartesiuksen vaikuttamia, tahi että viimemainitun mietteet eläimellisestä rakennuksesta olisivat synnyttäneet ne tutkinnot, joilla Müller ja Marshall Hall näyttivät refleksivaikutuksen perustapahtumat, se on luullakseni täydellisesti todistamatonta.

Nyt tahdon koettaa valaista refleksivaikutuksen luontoa laajassa merkityksessä tahi, niinkuin tahtoisin sitä nimittää, keskuuksien (centra) automaatista vaikutusta, mainitsemalla ainoastaan yhden esimerkin, nimittäin veren kiertokulkua (sirkulatsioonia) järjestävän hermomekanismin.

Samana vuonna, jolloin J. R. Mayer julkaisi muistettavan tutkintonsa, keksi E. H. Weber selkäytimen „medulla oblongata"-nimisestä osasta sydämeen kulkevassa „nervus vagus"-hermossa löytyvän ratoja niille vaikutuksille, jotka sanotusta selkäytimen osasta johtuvat tähän kummalliseen lihasmekanismiin. Melkein samaan aikaan kuin tämä keksintö, tapahtui jakso toisia verenkulkua koskevia keksintöjä, joita yhteenlaskettuina tulee pitää saman-arvoisina kuin itse Harveyn keksintöä. Ensiksi keksi Henle, että aivoihin, hermoihin, lihaksiin, rauhasiin ja muihin elimiin verta kuljettavilla valtasuonilla on samanlaiset lihasseinät kuin itse sydämellä, joiden seinäin supistumisen ja laajentumisen kautta verivarasto enenee tahi vähenee itsekunkin elimen tarpeen mukaan. Toiseksi keksivät Brown-Séquard ja August Waller, samaan aikaan ehkä toisistaan erillään, että nämä valtasuonet ovat hermoilla yhdistetyt aivoihin ja selkäytimeen, aivan samoin kuin sydänkin. Kolmanneksi näytti Bernard, että sydäntä järjestävät hermot saavat alkunsa pienestä kohdasta harmaata substansia „medulla oblongatassa," jota paikkaa nyt nimitetään „sydän-sentrumiksi," ja vähän myöhemmin näytti Schiff, että valtasuonia järjestävät hermot myöskin lähtevät sentraalikohdasta, joka sekin on „medulla oblongatassa," ehkä kohta „sydän-sentrumia" korkeammalla, sekä ala-arvoisista keskuuksista selkäytimessä.

Jos olisi minulla koko päivä käytettävänä ja kärsivällisyytenne loppumaton, koettaisin kertoa teille tässä edellä mainitun viiden keksinnön tuottamat seuraukset. Mutta niinkuin asian laita nyt on, tulee minun tyytyä lyhykäiseen esitelmään näiden suhteista toisiinsa, jotta opettaisivat meille jotakin automaattisen vaikutuksen luonnosta.

Sir Isaac Newton, jolla, ehkä kohta hän ei tietänyt mitään hermojen rakennuksesta, kuitenkin oli jokseenkin selvä käsitys niiden vaikutuksesta, an-

toi lihaksiin yhdistetyille hermoille muuttavan toimen. Hän ajatteli aivojen motoorillisten hermojen avulla voivan määrätä lihaksien sekä hellittymisen että supistumisen. Nyt tiedämme, ett'ei asian laita ole niin, mitä koskee säännöllisiä lihaksia. Tahto voipi ainoastaan supistaa lihasta, ei pidentää sitä. Keksiessään veritorvien motoorillisten hermojen toimen luuli Brown-Séquard saman rajoituksen käytölliseksi niille kuin lihashermoille yleisesti. Kohta huomattiin kuitenkin, ett'ei tämä luulo joka kohdassa toteutunut — että kohtia saattaa tavata, joissa veritorvet, vaikka niiden hermot olivat vaikutuksessa, kuitenkin laajentuivat, ja siis niiden lihakset hellittyivät; ja että todellakin se hermomekanismi, jolla veren kiertokulku järjestetään, on hyvin monimutkainen, niin että paraiten siitä saattaa sanoa, että se on täydellisesti tarkoituksensa mukainen. Samassa kuin joka elimellä on supistuvaiset valtasuonet ja joka valtasuonella vasomotoorilliset hermot, on näiden välittämä vaikutus toisaalla hellittävä (relaxans), toisaalla supistava (constringens), aina 1) elimen täyttämän toimen, ja 2) joka hetki vaadittavan vaikutusmäärän mukaan. Sitä paitsi tarkastetaan mekanismia kokonaan yhdessä ja samassa sentraali-kohdassa, jonka sijan voimme tarkkaan määrätä, jos teemme kokeita elävillä eläimillä, ehkä kohta sen rakennus ei ollenkaan ilmoita sen mukavuutta siihen toimeen, jonka täyttäminen on sen määränä. Ymmärtääksemme, kuinka monimutkainen tämä toimi on, tarvitsemme ainoastaan muistaa, ett'ei yksikään ainoa ruumiin elimistä aina tarvitse samaa verimäärää. Eräänä tuntina ovat aivot innokkaassa työssä, seuraavana ne nukkuvat; toisena hetkenä ovat lihakset kovassa työssä, toisena täydellisessä levossa; ennen ateriaa työtön maksa on ruokaa sulattaissa paisunut verestä ja toimii uutterasti sille kuuluvassa kemiallisessa työssä. Kaikkia näitä vaihettelemisia tulee sen palasen harmaata substansia, jota nimitämme „veritorvien sentrumiksi," valvoa. Kokeneen muonamestarin tavalla tulee tämän sentrumin, niin sanoakseni, aina käyttää pettämätöntä huolta, ett'ei ravintoaineita, „elämän öljyä" koskaan puuttuisi jokaisen elollisen prosessin eläkkeeksi. Se että tämä ihmeteltävä toimi on asetettu erityiseen palaseen harmaata substansia, on se tosiasia, jota tarkoitetaan nimityksellä: „centrumin automaattinen vaikutus." Mutta tähän saakka olemme ainoastaan yhdeltä puolen tarkastaneet tätä ainetta.

Ei koskaan ole ollut olemassa valtaa, jonka hallitus olisi ollut yksinomaisesti toimiva, ei esivaltaa, joka olisi ollut kokonaan rajoittamaton. Jos eläimellisessä organismissa velvoitamme jotakin sentrumia ylhäisemmästä oh-

jaamisesta vapaana johtamaan erästä mekanismia tahi prosessia, niin on meidän tälle sentrumille antaminen keinoja, joilla se hankkii tietoja tapahtumista sen johtaman piirin kaikissa osissa. Toisin sanoin, hermosäikeet sisäänpäin tulevia ilmoituksia varten ovat yhtä välttämättömät kuin säikeet ulospäin meneviä vaikutuksia varten. No niin, kuinka ovat nämät ilmoitus- (rapportti-) säikeet asetetut? Kokeet ovat opettaneet meille sekä verenkulun järjestämisen, että myöskin kaikkien muitten automaatisten mekanismien suhteen, että viime mainittujen säikeitten sovitustapa on yhtä moninainen kuin ulospäin menevien. Siten on veritorvien sentrumilla medulla oblongatassa niin täydellinen tieto sen läpi kulkevan veren kemiallisesta tilasta, että se, veren sisältäessä liian paljon hiilihappoa, tästä ilmoituksen saatuansa kohta ryhtyy enentämään verivirran nopeutta ja siten edistämään veren hapettamista. Vielä enemmän kummastuttavaa on se tarkka sovittaminen, joka näytäikse veren puserruksen ja veritorvien vastustuksen keskinäistä tasapainoa järjestävässä laitoksessa. Sydän, tämä ihmeellinen lihas-kone, joka kannattaa veren kiertokulkua, on niin sanoakseni kahdella sähkölennätin-langalla yhdistetty sentrumiin: toinen on säie, jota myöten annetaan käskyjä sentrumista, toinen taas on ilmoitus-säie sentrumille. Koneenkäyttäjä, jolle sydänkone on uskottu, lähettää viimemainitulla pääasemalle sanoman, että paino on koneessa liian iso, johon sanomaan kohta vastataan valtasuonien hellittämisellä ja painon vähentämisellä. Edellinen lanka taas tekee sille mahdolliseksi sovittaa koneen vaikutus tehtävän työn mukaan.

Jos tohtori Whytt ainoastaan olisi ottanut pois sammakon aivot — s. o. ajatuksen ja tunnon elimen — sen sijaan että hän leikkasi sammakolta pään, niin olisi seuraus vielä enemmän kummastuttanut häntä, sillä siten pidelty sammakko näyttää liikunnoissaan yhtä täydellistä tarkoituksenmukaisuutta kuin koskaan sammakko, jolla on aivot, s. o. tavallinen sammakko. Kuitenkin on ainoastaan pintapuolinen vaarin-otto riittävä erotuksen löytämiseksi. Kykenemätönnä yksinkertaisimpaan aistilliseen toimeen ei tämä todellinen eläimellinen automaatti käsitä ruoan tarvetta, eikä sen hankkimista; se ei itsestään pyri liikahtamaan siltä paikalta, missä se sattumalta on; se ei ilmoita mielihyvää, eikä harmia. Sen elämäntoiminnat kestävät niin kauvan, kuin aineetkin riittävät, ja tapahtuvat aivan mekaanillisesti.

Mutta saadaksemme aineemme kokonaisuudessaan selville, pitäisi meidän ulotuttaa tutkintomme myös niihin hermomekanismeihin, jotka koskevat

liikuntokykyämme ja ääntämme. Veritorvien keskuus-paikan mukaisilla kokeilla olemme saaneet tiedon siitä, että myös nämät molemmat mekanismit ovat yhdenlaisen sentrumin järjestämät. Jos aivonsa kadottaneen sammakon käytös on niin luonnollinen, että myös tarkka ja älykäs katselija tahtoisi pitää sitä ymmärryksestä johtuneena, niin kysykäämme itseltämme, eikö tämä tule siitä, että nämä liikunnot ovat juuri samanlaiset kuin tavallisesti miettimisellä ja tunnolla toimitetut. Ainoastaan mekanismina käsitettynä on liikunto-mekanismi epäilemättä hengitys- ja verenkierto-mekanismia monimutkaisempi; mutta erotus on määrässä, ei laadussa. Ja jos henkimis-liikunnot ovat niitä ohjaavan automaattisen sentrumin tarkastamat ja järjestämät siinä määrässä, että ne täydellisesti mukautuvat ruumiin erilaisiin tarpeisin, niin ei mikään epäileminen estä meitä antamasta liikuntoa ohjaaville sentrumeille vaikkapa vähän suurempaakin valtaa. Mutta ehkä mieleenne jo on johtunut kysymys: mitä tarkoittaa tämä kaikki? Jos myöntäisimmekin voivamme näyttää toteen: 1) että tuote aina on eläimellisessä ruumiissa suhteellinen toimitukseen, ja 2) että Cartesiuksen unelma eläimellisestä koneellisuudesta, kuten tämän puheeni toisessa osassa olen koittanut osottaa, on toteutunut, niin mitä opimme siitä? Onko totta, että viimeisen sukupolven työ on arvokkaampi kuin yhdenkään edellisen?

Jos tarkotukseni ainoastaan olisi saada teitä vakuutetuiksi siitä, että me viimeisen puoli-vuosisadan kuluessa olemme oppineet tuntemaan elävän organismin vaikutusta enemmän kuin koko edellisenä aikana, niin minun tarvitsisi vain tälle pöydänpäälle panna kokoon kummankin Hunter'in, Spallanzanin, Fontanan, Thomas Young'in, Benjamin Brodien, Charles Bell'in ynnä muutamien muitten fysioloogilliset teokset, ja sen jälkeen peittää muu osa pöydästä kaikilla niillä teoksilla, jotka vuodesta 1831 asti ovat tästä tieteenhaarasta painetut. Tämä jälkimmäinen jakso muodostaisi silloin niin korkean ko'on että se ulottuisi kattoon saakka, vaikka ottaisinkin siihen ainoastaan todella arvokkaita teoksia. Mutta minä havaitsen, että tämä ei antaisi tyydyttävää vastausta kysymykseenne. Jos kohta sananjohto-opin mukaan, tiede ja tieto merkitsevät samaa, niin on kuitenkin näillä sanoilla eri merkitys. Tieteellä käsitämme sitä tietoa, joka tekee meidät kykeneviksi järjestämään tunnetut aineet niiden todellisen keskinäisen suhteen mukaan. Sillä perustuksella nimitämme Haller'ia fysiologian isäksi, koska hän, olevista teoriioista lukua pitämättä, järjesti yhdeksi systeemiksi kaikki, mitä havainnolla ja kokeilla

oli opittu tuntemaan elävän ruumiin toimituksista. Mutta „Elementa Physiologiæ" sisältää pikemmin tiedettä synnyttäviä tietoja kuin itse tiedettä. Tuskin saatamme sanoa tieteen alkavan, ennenkuin kokeilla olemme hankkineet semmoisen tiedon tapahtumain ja niiden edeltäjien sekä toimitusten ja niiden tuotteiden suhteista, että omassa piirissämme kykenemme aavistamaan luonnon vaikutuksia, vaikka ovatkin suorastaan havainnon ulkopuolella. Tämän johdosta tahtoisin fysiologialle vaatia paikkaa tiedetten sisar-liitossa, en siitä syystä, että esiin tuotujen uusien tosiasiain luku on niin suuren suuri, vaan sentähden, että se jossakin määrin on saavuttanut sen aavistamis-lahjan, josta luonnontieteen korkeammat haarat jo aikoja ovat iloinneet. Juuri tämän valaisemiseksi olen koettanut näyttää, että jokainen viime kolmenkymmenen vuoden kuluessa tehdyistä vaivalloisista ravinto-toimitusta koskevista tutkinnoista on syntynyt J. R. Mayer'in aavistuksista, ja että eläin-kokeitten kautta suurella työllä saavutettu tietomme hermo-systeemin mekanismista jo 200 vuotta takaperin löytyi Cartesiuksen ajatuksessa. Jos vielä olisin esimerkin tarpeessa, niin löytäisin sen tohtori Thomas Young'in verenkulku-mekanismia koskevista arveluista, joita kolmekymmentä vuotta takaperin suuresti ylenkatsottiin, ja jotka vasta tuona niin useasti mainitsemallani aikakaudella Ludvig'in kokeellisten tutkintojen kautta tulivat täydellisesti hyväksytyiksi. Mutta joku kenties voipi ajatella, että jos fysiologia vaatii itselleen tieteen arvoa sillä perustuksella, että se kykenee aavistamaan omien kokeittensa seuraukset, niin olisihan aivan tarpeetonta tehdä kokeita. Vaikka miehet, jotka nimittävät itseänsä filosoofeiksi, viime aikoina useasti ovat tehneet tämän muistutuksen, en kuitenkaan luule täällä kenenkään sitä täydellä todella tekevän. Vastaus on, että sellainen luulo on kaikkea kokemusta vastaan. Vaikka työskentelemme siinä vakuutuksessa, että jokainen kokeittemme seuraus esiintyy suurten perusteitten sovinnossa (senkaltaisten kuin esim. se peruste, että jokainen kasvi tahi eläin on sekä muotonsa että toimensa puolesta menneitten ja nykyisten olojen tuote, ja että joka elollisessa toimituksessa sama suhteisuus vallitsee menon ja tulon välillä kuin organismin ulkopuolellakin), niin ei meillä kuitenkaan näistä perusteista ole paljon muuta hyötyä, kuin että ne viittaavat meidän käytävään suuntaan. Tieteen historia opettaa meille yleisen perusteen kypsyneen siemenen kaltaiseksi, joka saattaa olla hyödytönnä ja vaikuttamatta pitkänkin aikaa, kunnes sen itämiselle soveliaat asianhaarat tapahtuvat. Asianhaarat, joita Cartesiuksen organismin automaatista käytöstä koskevan teorian

tuli odottaa kaksi sataa vuotta, olivat 1) tarpeellisen tiedon hankkiminen eläimellisen organismin rakennuksesta ja 2) fysiikan ja kemian kehkeytyminen, sillä nämät tieteet eivät aikaisemmin olleet kelvolliset antamaan tarpeellisia tietoja, eikä metoodia mainitun teorian kokeelliseksi toteuttamiseksi, ja aivan samanlaisista syistä ylenkatsottiin Young'in verenkulku-teoriaa kolmekymmentä vuotta.

Toivon, että tänään teille esiin tuomani esimerkit riittävät näyttämään, että tutkijoilla, jotka tätä nykyä joka maailman osassa niin suurella innolla työskentelevät fysiologian edistymiseksi, on määrätty ja hyvin käsitetty tarkoitus näkyvissä, se tarkoitus nimittäin, että he hankkivat tarkan tiedon eläimellisen elämän kemiallisista ja fysikaalisista toimituksista ja siitä itsestänsä vaikuttavasta koneistosta, joka ohjaa ja järjestää näitä koko ruumiin hyödyksi. Mitä rehellisemmin ja vilpittömämmin ponnistamme voimiamme näitä tarkoituksia kohti, sitä pikemmin pääsemme vielä suuremman tarkoituksen perille — pääsemme käyttämään tietojamme ihmiskunnan onnellisuuden enentämiseksi.

Jo nytkin on fysiologia antanut apuansa lääkintätaiteelle edistämällä sitä sillä suurella tietovarastolla, joka sillä on lääkkeitten vaikutuksista ja tautien syistä, ja jonka se on saavuttanut kokeellisilla tutkinnoillaan. Semmoisia tutkintoja tehdään parast'aikaa suurella huolella kaikissa maailman osissa, niin että turvallisesti saatamme ennustaa patologian seuraavan ihmispolven eläessä edistyvän yhtä nopeasti, kuin fysiologia nyt on edistynyt, ja että käytännöllinen lääkintätaide, samassa määrässä kuin aikaa edistyy, askelittain aina enemmän ja enemmän tulee tieteellisen tiedon alaiseksi. Että tämä muutos jo nyt on tulossa, siitä on meillä monta todistetta. Tämän kehkeytymisen kiiruhtamiseksi ei meidän tarvitse ponnistaa voimiamme: saatamme olla täydellisesti vakuutetut siitä, että taide seuraa, niin pian kuin tiede pystyy neuvoja antamaan. *)

Homeeros ja Kalevala.

Siihen vuoden-aikaan, jolloin maatamme syleilevä meri alkaa murtaa kahleitaan ja taivaan rannalta siintävä himmeä juova ennustaa kevään ja vapauden tuloa, silloin saatamme joskus kirkkaana päivänä nähdä hurmaavan näyn:

*) Kirjoituksen on Englannin kielestä suomentanut J. C.

tuon hämärästi siintävän juovan sijalla näemme taivaan rannalla tummansinisen merenpinnan välkkyvän auringon valossa; näemme aaltojen kohoavan ja laskeutuvan ja väsymättömässä virrassa kuohuelevan vasten valkoista jääkenttää. Näky herättää mieleemme ihastusta mutta samalla kummastustakin, sillä tiedämmehän kokemuksesta varsin hyvin, ett'ei silmämme kanna kylliksi kauvas, voidaksemme erottaa niitä laineita, jotka hyppelehtivät tuolla näköpiirin äärimmäisellä rajalla; tiedämmehän, että ne silmissämme tavallisesti näyttävät sulautuvan tasaiseksi pinnaksi. Kuinka voimme siis nyt noin selvästi nähdä laineiden kohoavan ja laskeutuvan toisen toisensa perästä? Selitystä ei ole vaikea löytää: aallot, milloin mikin, kohoavat semmoiseen kulmaan, että ne peilin tavalla heijastavat hajoamattoman auringonsäteen suoraan silmäämme, ja nuo äkkiä välähtelevät säteet, ne ne meille alinomaisen vaihtelonsa kautta kuvaavat taivaanrannalla aaltoilevaa hyrskyä.

Samalla tavoin meidän joskus käy, kun katsahdamme halki vuosisatojen niihin aikakausiin, jotka henkemme silmästä näyttävät haihtuvan sumupeitteiseen kaukaisuuteen. Siitäkin hämärästä, joka kaukaisen muinaisuuden aikakausia kätkee, siitäkin saattaa joskus yksi ja toinen valon säihke välähtää esiin, niin että kuvaus-aistimme eteen esiintyy ammoin hävinneiden ihmispolvien kuva, piirteet niin selvinä, värit niin verevinä, että tuntuu kuin näkisimme noiden kaukaisten sukukuntien elävän ja rientävän silmäimme edessä. Ne valonsäteet, jotka johdattavat niitä kuvia läpi vuosisatojen pimeyden, ovat kansojen kertomarunot, kansan-epokset. Niitä saattaa sanoa maailman kirjallisuuden ihanimmiksi, kalliimman-arvoisiksi — ja harvinaisimmiksi helmiksi.

Tosin näyttää siltä, kun milt'ei jokaisen kansakunnan keskuudessa syntyisi jollakin sen elämän ajankohdalla epoksen alkeita, mutta ani harvassa kansassa nuo alkeet ovat kehkeytyneet kokonaisiksi kansan-epoksiksi, ani harvoin näemme noiden yksityisten valonsäteiden yhtyvän hälvenemättömäksi kansan elämän ja katsantotavan kokonaiskuvaksi. Semmoisia kansan-epoksia ei tunneta kuin viiden, kuuden paikoille, ja niidenkin joukossa muutamat ovat nähtävästi olleet tahallisen, tuumanmukaisen muunnostyön alaisia; niissä ovat keinotekoista johdonmukaisuutta ja yhteyttä tavoteltaessa alkuperäisen luontevan kuvan piirteet jossakin määrin hämmentyneet. Puhtaimpana on alkuperäinen kansallinen luonne säilynyt Kreikkalaisten Iliadissa ja Odysseiassa ja Suomen kansan Kalevalassa. — Ehkä huvittanee Valvojan lukijoita luoda vertaileva katsaus meidän kansan-epokseemme ja noihin maan mainioihin muinaishellee-

niläisiin kertomarunoihin. Mitään laveampaa, perinpohjaista tutkimusta tietysti emme sillä tarkoita; katsaus on rajoittuva muutamiin silmiinpistäviin vertauskohtiin.

Minkä ajan kuvaa n. s. Homeeron laulut esittävät, sitä emme voi tarkkaan määrätä; niiden synty kätkeytyy hämärien, keskenänsä ristiriitaisten satujen verhoon. Heerodotos arveli niiden syntyneen noin 400 vuotta ennen hänen omaa aikaansa, ja mahdollistahan on, että hän on arvannut oikein. — Jos taasen kysytään *minmoinen* se aika oli, joka ne synnytti, niin itse laulut antavat siihen mitä selvimmän vastauksen. Tosin emme niistä saa etsiä tietoja sen ajan tapauksista emmekä toimivista henkilöistä, mutta sitä tarkemmin niissä kuvautuvat silloiset yleiset olot.

Näyttää siltä, kuin Hellaan kansaa ja erittäinkin sen Vähän-Aasian rantamailla asuvia heimoja olisi vähää ennen puheena olevaa aikaa kohdannut suuri kansallinen herätys. On arveltu, että Doorilais-vaelluksen vaikuttamat mullistukset ja väestönliikkeet olisivat muuttamalla heimojen olosuhteita ja laajentamalla niiden näköpiiriä kohottaneet niitä uudelle omituiselle kehkeytymisen asteelle. Ja varsinkin on luultavaa, että ne taistelut, joita Vähään-Aasiaan muuttaneiden heimojen oli ollut kestäminen saadaksensa varmaa jalansijaa uusissa asuinpaikoissaan, olivat olleet omiansa herättämään niiden kansallista itsetajuntaa ja siten kehittämään niiden henkisiä voimia.

Oli miten oli, se kansa, joka loi Homeeron laulut, oli jotensakin korkealla sivistyksen kannalla. Kirjoitettuja lakeja sillä tosin ei ollut, mutta perityissä tavoissa ja säännöissä vallitsi turmeltumaton oikeudentunto; monessa kohden oikeuden käsitys oli puhtaampi kuin Hellaan myöhempänä suuruuden aikana. Yhteiskunnallinen järjestys oli jo täysin kehkeytynyt. Valtiolaitos näkyy olleen jollakin väliasteella kuningasvallan ja ylimysvallan välillä; mutta yhtä vähän kuninkaan kuin ylimystenkään ylivalta näkyy tuntuneen rasittavalta, sillä kansanluokkien välillä oli keskinäinen luottamus yhdistävänä siteenä; keskihallinnon toiminta-ala olikin noissa yksinkertaisissa oloissa hyvin pieni, eikä sillä ollut (paitsi sota-aikana) paljoa tilaisuutta sekaantua yksityisten elämään, eikä juuri rajoittaa niiden vapauttakaan. Maanviljelys ja karjanhoito antoivat tuolla lauhkean eteläisen taivaan alla sen varman ja runsaanpuolisen toimeentulon, joka vapauttaa ihmisen sortumasta kovaan raadantaan ja elatuksen murheisin. Riittipä heille varoja hankkia idän kansojen taiteen ja teollisuuden tuotteita, kaunistaaksensa niillä elämänmuotojaan. Epäilemättä tutustuminen noiden van-

hojen sivistyskansojen oloihin vaikutti suuresti heidän henkiseenkin kehkeytymiseensä. Mutta kaikki mitä he muilta oppivat, muodostui heidän oman miehuullisen, vireän henkensä mukaiseksi ja tuli siten todenteolla heidän omakseen.

Ja koko tuo monipuolinen kehkeytyminen tapahtui kansan ollessa vielä ihanassa nuoruuden-iässään. Säätyeroituksia oli tosin sen keskuudessa jo olemassa, mutta eri luokat eivät olleet vielä vieraantuneet toisistansa; korkeasukuiset ja alhaissukuiset, rikkaat ja köyhät elivät samaa luonnonmukaista elämää. Yhtä vähän kuin säätyeroitukset oli oppikaan kiinnittänyt mitään juopaa eri kansanluokkien välille: sama sivistys, sama maailmankatsanto oli kaikille yhteinen. Vielä vähemmin oli yksityisen ihmisen sielussa syntynyt mitään eripuraisuutta uskon ja tiedon välille: ei kukaan epäillyt sitä jumalaissatujen haavemaailmaa, jonka esi-isien mielikuvitus oli luonut, helpottaaksensa elämän ja luonnon ilmiöiden käsittämistä ja selittämistä.

Semmoisesta maaperästä kasvoi muinaishelleeniläinen kertomarunous Sen synnystä emme varmuudella tiedä mitään. Että kansan kuvitusvoimaa olivat virittäneet sotaiset muistot, sen kumminkin helposti näkee; nuo tarkat ja elävät sotaottelujen ja sotaolojen kuvaukset ovat voineet syntyä ainoastaan sodan vaiheita kokeneen kansan keskuudessa, vieläpä niissä hehkuva sotainen into todistaa, että kansa oli niiden syntyessä vielä sankariaikakaudessaan. On arveltu, että niitä taisteluja, jotka sillä tavoin innostuttivat Helleenien mieliä, olisi taisteltu silloin, kuin Doorilaisten vaelluksen kautta Hellaasta karkotetut heimot anastelivat uusia asuinsijoja Vähän-Aasian rantamailla. Kaikissa tapauksissa oli kansalla myöhemminkin yltäkyllin tilaisuutta uudistamaan sotaisia muistojaan.

Näihin historiallisiin muistoihin sekaantui vähitellen vanhempiakin taruja muinaisten ruhtinaitten ja sankarien ansiotöistä; niihin yhtyivät myöskin ikivanhoista ajoista perityt ja vuosisatojen kuluessa kehitetyt uskonnolliset tarut. Kaikki nämät ainekset sulautuivat vihdoin kansan mielikuvituksessa yhteen, yhdeksi suureksi taruryhmäksi, jonka keskukseksi tuli taru Troian sodasta. Varmuudella sopii otaksua, että ne sankaritarut, jotka sillä tavoin syntyivät, olivat jo varhain — saattaa sanoa alusta alkaen — pukeutuneet runomuotoon. Kauvan, luultavasti vuosisatoja, ne elivät kansan huulilla ja menivät perintönä sukupolvesta sukupolveen. Säilyneinä ainoastaan muistin avulla ne olivat laulultaessa alituisten muutosten alaisia, kunnes ne vihdoin vakaantui-

vat siihen muotoon, joka meille on tuttu, kahdeksi suureksi kertomarunoksi, Iliadiksi ja Odysseiaksi.

Millä tavoin nämät epokset kokoeltiin, kuka ne kokoeli, sitä emme tiedä; vanha traditsiooni mainitsi niiden tekijänä Homeeron, ja saattaahan siinä olla sen verran perää, että joku laulaja, muita mahtavampi, yhdisti muistissaan ja mielikuvituksessaan koko kansansa kertomarunoston, ja antoi sen entistään ihanampana, entistään kokonaisempana jälkeentulevaisille sukupolville.

Oli miten oli: Vähästä-Aasiasta Iliadin ja Odysseian maine levisi kaikkialle, missä Hellaan kieli kaikui, missä helleeniläinen henki eli ihmisten sydämissä, ja pian ne olivat koko kansan omaisuutena. Ne olivat Helleenien ihanimmat sankarirunot, mutta olivat vielä paljon enemmänkin: ne olivat heidän uskontonsa peruskirjoja ja samalla ne heille selittivät heidän oman kansanluonteensa peruskuvan. Ei siis ole kummaa, että ne pantiin koko helleeniläisen kasvatuksen ja opetuksen perustukseksi.

Meille Ilias ja Odysseia tarjoovat Helleeniläiskansan nuoruuden kuvan, kuvan niin selvän, niin elävän, ett'ei sen vertaista ole mikään runoilija voinut luoda. Emmekä tarvitse epäillä kuvan sisäistä todenmukaisuutta; koko esityksessä vallitseva täydellinen objektiviteetti todistaa, että jokainen piirre esiintyy juuri semmoisena, jommoisena laulaja oli sen nähnyt omin silmin, taikka jommoisena se oli kuvautunut koko kansan yhteisessä mielikuvituksessa.

Yksistään tuo kuvien elävyys ja objektiivisuus riittäisivät antamaan Iliadille ja Odysseialle pysyväistä runollista arvoa, sillä juuri selvien ja ikäänkuin omantakeisesti elävien ja liikkuvien kuvien esittämisessä ilmaantuu runoilijan mielikuvituksen luomiskyky. Mutta lisäksi tulee vielä, että kuvat ovat ihania; niiden esineenä on puhdas, turmeltumaton ihmisluonto, ja niiden esityksessä ilmaantuu helleeniläisen kansan hieno kauneuden ja sopusuhtaisuuden tunto, sen tarkka silmä, sen omituinen taipumus toiminnan ja liikkeen huomaamiseen ja kuvaamiseen. Kaikkinensa Ilias ja Odysseia ovatkin koko epillisen runolajin täydellisimmät perikuvat. Niitä on kyllä vanhoina ja uudempina aikoina koetettu jäljitellä, mutta kuta tarkemmin on koetettu esikuvia noudattaa sitä kauvemmas jäljittelyt ovat tavallisesti vierottuneet niiden luontoperäisestä ihanuudesta. Omantakeistenkin kansallisten kertomarunojen joukossa tuskin yksikään on saanut semmoisella tavalla kehkeytyä, että sitä voisi kauneudessa ja luontoperäisyydessä verrata muinaiskreikkalaisiin kansan-epoksiin.

Jos joku olisi 60 vuotta sitten ennustanut, että kansan-epos, joka sekä runolliseen kauneuteen että sivistyshistorialliseen merkitykseen katsoen enemmän kuin mikään muu lähenisi Iliasta ja Odysseiaa, oli löydettävä pimeän Pohjan periltä, köyhän Suomen kolkoista metsistä, vieläpä suurimmaksi osaksi siitä muun Suomenkansan yhteydestä lohkaistusta heimosta, johon länsimaiden sivistyksen valo ei ollut ulottunut, — jos joku olisi silloin semmoista rohjennut ennustaa, niin tuskin mokomaa uneksijaa olisi vastattu muulla kuin olkapäiden nykähdyksellä ja sääliväisyyden hymyllä.

Ja nyt? — Nyt on, juuri näinä päivinä, ummelleen 50 vuotta siitä kuin Lönnrot lahjoitti meille *Kalevalan*.

Täälläkin, kaukaisen Pohjan perillä, oli kansa ikivanhoista ajoista saakka lauluissa lausunut, mitä oli ajatellut ja haaveksinut olemuksen synnyistä syvistä, lauluissa se oli kuvaellut luonnon ja elämän haltijat semmoisina, jommoisiksi ne olivat vähitellen muodostuneet sen mielikuvituksessa, lauluissa se oli uudistanut esi-isiensä taistelujen muiston. Ja täälläkin epillisen kansanlaulun eri ainekset yhtyivät vihdoin *yhdeksi* kansan-epokseksi, yhdeksi kokonaiskuvaksi, jossa Suomenkansan luonne, sen sisäinen ja ulkonainen elämä esiintyvät yhtä selvästi, yhtä objektiivisesti, kuin Helleeniläiskansan elämä kuvautuu Iliadissa ja Odysseiassa. Ja ihana on meidänkin kansan-epoksemme, sillä onhan Kalevalakin, yhtä hyvin kuin Ilias ja Odysseia, lähtenyt turmeltumattoman, jaloaatteisen kansan sydämestä.

Ja kuitenkin: voiko helposti ajatellakkaan kahta toisistaan enemmän eriävää kansaa, kuin ne, jotka ovat luoneet Kalevalan ja homeerolaiset epokset? Toisella puolen Helleeni, ihanan etelän kuumaverinen lapsi, vilkas avomielinen, mutta tarpeen vaatiessa viekaskin, sotahimoinen, tarkalla silmällä ulkomaailmaa katseleva, muotoa ja rajoitusta rakastava; toisella puolen Suomalainen, kylmän pohjan hidasverinen poika, vakava, miettiväinen, umpimielinen ja hienotunteinen, ulkomuodosta väliäpitämätön, syntyjen syvien tutkija. Selvää on, että epillinen runouslaji ja erittäinkin sankarirunous on laadultaan lähempää sukua edellisen kuin jälkimmäisen kansanluonteen kanssa.

Ainoastaan semmoinen kansa, joka katseli ulkomaailmaa niin tarkalla silmällä, niin hartaalla mieltymyksellä kuin helleeniläinen, saattoi luoda noita selväpiirteisiä, plastillisia kuvia, noita todenperäisyyttä ja elämää uhkuvia sankarimuotoja, jotka Homeeroa lukiessamme astuvat esiin joka rivistä. Iliadissa ja Odysseiassa joka henkilö on kuvattu erityisenä individiinä, jolla on

oma muotonsa, oma johdonmukainen luonteensa, oma käytöstapansa; lukija oppii noita muinaisia sankareja tuntemaan ja lempimään kuin todellisia hyviä tuttaviaan ainakin. Niin eläviksi kuvat eivät olisi käyneet eri piirteiden eli ominaisuuksien luettelemisen kautta; enimmäkseen sankarien luonne, samoin kuin heidän ulkomuotonsa, ilmestyykin aivan luontevasti heidän toiminnassaan. Ja toimintaapa Hellaan kansan-epoksessa parhaasta päästä kuvataankin, sillä ammoisista ajoista ei mikään niin miellyttänyt Hellaan reipasta kansaa kuin liike ja toiminta.

Tuo omituinen tarkkaavaisuus, jolla helleenit katselivat ulkomaailmaa, ei suinkaan rajoittunut ihmisiin ja niiden toimiin; koko luontoa, kaikkia luontokappaleita, vieläpä hengettömiä esineitäkin he katselivat samalla hellällä silmällä, ja heidän kansan-epoksessaan nekin, kertomuksen juoksun vaatiessa, esiintyvät yhtä elävästi, yhtä luontevasti kuvattuina. Verrattain harvoin niitä kuitenkin kuvataan niiden itsensä vuoksi, ja silloinkin tietysti aina yhteydessä sankarien toiminnan kanssa, (niinkuin esim. meren myrskyt ja muut luonnon ilmiöt Odysseiassa). Vaan kuvatakseen sankareja ja niiden toimintoja oikein silmin nähtäviksi, käsin kosketeltaviksi on kansan kuvitusvoima ottanut koko luonnon valtakunnan avuksensa.

Esitettyjen kohtauksien tärkeimpiin piirteisin ikäänkuin luodaan kirkkaampi valo, siten että niiden vertauskuvana esitellään milloin mikin luonnon ilmiö, useimmiten joku piirre eläinten luonteesta ja elämästä. Ei mikään esine ole niin vähäpätöinen, ei mikään eläin niin halveksittu, ett'ei sitä käytettäisi vertauskuvaksi, jos se voipi vaan tehdä toimivien henkilöiden kuvaamisen selvemmäksi, luontevammaksi. Usein tosin sankari verrataan jalopeuraan, ja silloin ei jalopeura ole mikään pöyhkeä runollinen koristuskappale, mikään kullankiiltävä vaakunakuva; saamme tutustua todenperäiseen jalopeuraan, pelottavaan petoeläimeen; saamme nähdä, kuinka se väijyy saalistaan, kuinka se hyökkää sen päälle, kuinka se, levitettyään surmaa ja kauhua, yhdellä harppauksella karkaa yli aitausten ja katoaa yön pimeään; näemme myöskin, kuinka se haavoitettuna vastahakoisesti hiipii pakoon ja päästyänsä pensaikkoon seisoo siellä kiljuen vihasta ja näljästä, eikä tohdi toiste ryhtyä miesten kimppuun. Mutta kelpaavatpa toisetkin eläimet! Kun Agamemnon, miesten mahtava ylikuningas, on kuvattava muodoltaan ja vartaloltaan muita ruhtinaita eteyämmäksi, niin hän verrataan sonniin, joka kulkee jykevänä keskellä karjaa. Sotajoukkoaan tarkastellen käyskelee Odysseus kautta miestensä

rivien kuni villava oinas valkoisten vuohien keskeen. Kun Hektor taukoamatta hätyyttää Akhaialaisten pakenevia parvia, verrataan häntä jahtikoiraan. Hilpeää Parista verrataan tuliseen, notkeasti liikkuvaan oriisen. Ja kun vankka Aias järkähtämättä pitää paikkansa Troialaisten ylivoimaa vastaan, niin hänen sitkeää vastarintaansa kuvataan realistisesti ja ihmeellisen luontevasti vertaamalla häntä aasiin, jota poikanulikat koettavat lyöden ja piesten ajaa pois pellosta, turhaan, sillä ei se sieltä lähde, ennenkuin on syönyt kylläksensä! — — —

Kun noista tarkoin piirretyistä, selvistä kuvista käännymme Kalevalan puoleen, niin tuntuu ikäänkuin etelän kirkkaan taivaan alta, Hellaan päivänrinteisiltä marmorikallioilta ja tummankiiltävistä laakerilehdoista astuisimme Pohjolan jylhän korven siimeksehen. Siinäkin astuu meitä vastaan korkeita sankarihaamuja, jaloja, ihania. Mutta ne esiintyvät ikäänkuin puolihämärässä; usein silmämme eivät voi oikein selvästi erottaa niiden muotoja ja piirteitä. Niiden ulkoviivatkin näyttävät alituisesti vaihtelevan. Esiintyyhän itse Väinämöinen milloin mahtavana yli-inhimillisenä olentona, joka on ollut osallisena maailman luomisessa, milloin vastuksien masentamana ukkoparkana; milloin hän on tietäjä iän-ikuinen, joka tuntee kaikki luonnon voimat ja käyttää niitä mielensä mukaan, milloin taas on hän niin saamaton, ett'ei jokapäiväiset askareetkaan häneltä luonnistu ilman muitten apua; hänen laulaessaan „Järvet läikkyi, maa järisi, Vuoret vaskiset vapisi, Paaet vahvat paukahteli, Kalliot kaheksi lenti, Kivet rannoilla rakoili," mutta kun hän „laati purtta laulamalla," niin hän kesken työtään huomaa sanoja puuttuvan, eikä niitä löydä maan eläimistä eikä Tuonelastakaan; vasta kun Antero Vipunen on hänelle ilmaissut viisauttaan voipi hän — saada purren valmiiksi. — Samanlaista epämääräisyyttä huomaa helposti muittenkin päähenkilöiden kuvaamisessa. Kaikki ne tavallansa muistuttavat tuota merestä noussutta urosta, joka ensin on

Miehen peukalon pituinen,
Vaimon vaaksan korkeuinen,

mutta äkkiä muuttuu jättiläiseksi, jonka

Jalka maassa teutaroivi,
Päähyt pilviä pitävi.

Näyttää siltä kuin meidän kansan-epoksemme semmoisena, jommoiseksi se on jo vakaantunut, olisi toisella kehkeymisen kannalla kuin homeerolaiset

runot. Suomenkansan kuvitusvoima ei vielä ollut niin täydelleen, kuin muinaishelleeniläisen kansan, ennättänyt sulattaa laulujen uskonnollista eli jumalaistarullista ydintä yhteen niiden muitten ainesten kanssa, yhdeksi sopusuhtaiseksi organismiksi. Ne henkilöt, jotka, oltuansa, kuten näyttää, alkuaan jumalia, olivat muuttumaisillaan kansan mielikuvituksessa inhimillisiksi sankareiksi, ovat jääneet vähäisen epämääräiseen asemaan; puoleksi ne ovat yliinhimillisiä haltijoita, puoleksi tavallisia ihmisiä. Mikäli he ovat ihmisiä, he elävät ja toimivat enimmäkseen hyvin yksinkertaisissa ja ahtaissakin oloissa, kuin konnussaan asuvat maalaiset ainakin, — sillä jos Suomenkansan keskuudessa muinaisina aikoina on ollut loistavia ruhtinaita, kansaa johtavia ja edustavia ylimyksiä, niin kyllä ne ovat joutuneet unohduksiin; ei niistä Kalevalassa näe monta jälkeä. Vaan kun keskellä noita yksinkertaisia, tuttuja oloja ilmaantuu piirteitä, jotka kuuluvat jumalaistarustoon tahi kosmogoniaan, niin ne näyttävät usein hämmentävän kuvauksen johdonmukaisuutta ja häiritsevän sen luontevuutta. Sitä vastoin kreikkalaisten kansan-epoksien perustuksena oleva mielikuvituksen-maailma on täydelleen järjestetty, niin että jumalien ja ihmisten piirit, vaikka usein vaikuttavat toisiinsa, kuitenkin ovat tarkoin toisistaan erotetut; Iliadissa ja Odysseiassa tuskin löytynee seikkoja, joilla ei ole selviä motiivia esitetyissä oloissa.

Huomaammepa Kalevalassakin, että kuta kauvemmaksi joku henkilö on siirretty tuosta jumalaistarullisesta keskuksesta, sitä selvemmin, sitä johdonmukaisemmin hän on kuvattu. Kullervo esim. on alusta loppuun täysiverinen ihminen, traagillisen kohtalon masentama ja ylentämä ihminen; siksi hänen kuvansa esiintyykin yhtä elävänä, yhtä plastillisena kuin Homeeron mainioimmat sankarikuvat. Samoin Aino, Suomen neitsyen suloinen perikuva, voipi kyllä kuvauksen piirteiden selvyydessäkin vetää vertoja Odysseian Nausikaalle. Lemminkäisen ihmeelliset onnen vaiheet viittaavat tosin jotensakin selvästi jumalaistarulliseen alkuperään; mutta näyttää siltä kuin ne ominaisuudet, jotka kuuluivat hänen alkuperäiseen jumalaisluonteesensa, olisivat jo aikaiseen antaneet aihetta antroopomorfiseen käsitystapaan, sillä hän on jo ennättänyt jotensakin täydellisesti muuttua ihmiseksi. Siksi onkin hän kuvattu paljoa tarkemmilla piirteillä kuin Väinämöinen ja Ilmarinen; kuvauksen selvyydessä ja elävyydessäkin tuo kaunis Kaukomieli, poika veitikka verevä ilmaantuu Suomen runottaren hemmiteltynä lempilapsena *).

*) Kts. Krohn, Suom. kirj. hist. I siv. 82, 83.

Jumalaistarullisten piirteiden sekaantuminen inhimillisiksi kuvattuihin oloihin ei ole kuitenkaan ainoa syy siihen epämääräisyyteen, joka välistä ilmaantuu Kalevalan kuvauksissa. Toinen syy on siinä, ett'ei Suomenkansa katsele ulkomaailmaa, sen muotoja ja ilmiöitä samalla mieltymyksellä eikä siis samalla tarkkaavaisuudella kuin esim. Helleeniläiset; eiväthän esineiden piirteet täällä Pohjan utuisessa ilmassa esiinnykkään samalla tavoin kuin Kreikan kirkkaan taivaan alla. Saattaapa sen lisäksi sanoa, että runojemme rakennusmuotokin on omiaan epämääräisiä kuvauksia synnyttämään. Tarkoitan *kerron* (parallelismin) vaikutusta. Kun laskusäkeessä oli toisilla sanoilla kerrottava sama asia, joka jo oli lausuttu noususäkeessä, niin uudet sanat saattoivat usein tuoda muassaan uusia piirteitä, jotka eivät aina soveltuneet yhteen edellisten kanssa. Esimerkkejä tuskin maksaa vaivaa luetella; muistaahan jokainen esim. kuinka Väinämöinen kaatui

Selästä sinisen hirven,
Hernevartisen hevoisen,

taikka kuinka hänen venettä veistäessään kirves kävi kiveen ja

Terä luiskahti lihahan
Polvehen pojan pätöisen,
Varpahasen Väinämöisen,

y. m. s. Erittäinkin tämä omituisuus pistää silmiin, kun lukumäärää tahi suuruuden mittaa mainitaan; niitäpä kertosäkeissä vaihdellaan oikein mielin määrin. Verrattuina Iliadin selviin, tarkkapiirteisiin kuviin moiset epämääräiset kuvaukset muistuttavat unten häilyviä haamuja.

Tietysti helleeniläisen ja suomalaisen kansanluonteen erilaisuus ei ilmaannu ainoastaan henkilöiden ja esineiden piirtämisessä; se esiintyy myöskin itse toiminnan laadussa ja sen esittämistavassa. Iliadia ja Odysseiaa lukiessamme näemme toiminnan yhtä mittaa liikkuvan ja edistyvän ulkomaailmassa, silmiemme edessä; me näemme sankarien ryhtyvän miekanmittelöön; katseemme seuraa voittajan eteenpäin rientäviä sotavaunuja ja kaatuneen kuolonkamppausta; myöskin missä ei miekan ratkaisu tule kysymykseen, näemme kreikkalaisen sankarin, keksittyänsä neuvon, voittavan vastukset miehuullisella toimellaan.

Aivan toisin Kalevalassa. Siinäkin tehdään sotaretkiä, Kalevalankin sankarit ovat sotaurhoja, mutta harvoin näemme miekan välkkyvän miehen kä-

dessä, harvoin myöskään näemme miehen varsinaisella toiminnalla voittavan vastuksia ja onnettomuuksia. Syntyjen syvien tieto, se se tuottaa voiton kaikista vihollisista, se se poistaa kaikki hankaluudet; syystä onkin Kalevalaa joskus nimitetty loitsu-epokseksi. Se erinomainen asema, joka kansan-epoksessamme on loitsimiselle annettu, perustuu alkuaan jotensakin alhaiseen uskontomuotoon, n. s. Schamanismiin. Kalevalassa schamanismi esiintyy tosin jo kehkeytyneenä omituiseksi ihanteelliseksi katsantotavaksi; ken voi Kalevalaa lukea ihaelematta sitä syvää luottamusta hengen voimaan, sitä harrasta perussyiden selvittämisen halua, joka siinä ilmestyy milt'ei joka rivissä? Ken saattaa kieltää, että siinä katsantotavassa on runsas runollisenkin kauneuden lähde? Mutta kuitenkin täytynee myöntää, että Kalevala, juuri sen tähden että toiminta on suureksi osaksi siirretty ihmissielun *näkymättömään* maailmaan, ei voi varsinaiseen epilliseen vaikutukseen katsoen vetää vertoja Iliadille ja Odysseialle.

Luonnollista on, että se katsantotavan erilaisuus, joka ilmaantuu Suomen ja Kreikan kansan-epoksissa esitetyn toiminnan laadussa, ilmaantuu myöskin niiden erityisten keinojen käyttämisessä, joiden kautta runoudessa koetetaan tehdä kuvaukset niin eläviksi, niin selvästi havaittaviksi kuin mahdollista. Olemme jo ylempänä maininneet, millä erinomaisella menestyksellä kreikkalaisten kuvitusvoima on käyttänyt *vertauskuvia* luodaksensa kuvauksiensa pääpiirteisin mitä kirkkaimpaa valoa. Suomen kansan-epoksessa ei ole annettu vertauskuville samaa asemaa kuin kreikkalaisissa. Ensiksikin niitä käytetään vähemmin, ja niiden tehtävää toimittaa tavallaan ainakin osaksi eräs toinen apukeino: onomapoieetisten verbien käyttäminen. Erinomaisen elävästi nekin toimintaa kuvaavat, mutta tämä kuvaaminen ei tapahdu siten, että toimivat henkilöt ja koko toiminta asetettaisiin *silmiemme* eteen selväpiirteisenä, väririkkaana ja samalla liikkuvana kuvaryhmänä, vaan enimmiten siten, että *korvalle* kuvataan joko toiminnan synnyttämä ääni tahi sen vauhti, sen omituinen *rytmi*.

Mitä sitten varsinaisiin vertauskuviin tulee, niin juuri niiden käyttämisessä ilmaantuu omituisella tavalla kansamme harras mielihalu ihmishengen sisäisen maailman katselemiseen ja kuvaamiseen. Sillä täydellisempiä ulkonaisen luonnon kuvauksia käytetään vertauskuvina etupäässä mielialojen, sielun syvien tunteiden valaisemiseksi. Esimerkkinä riittäköön morsiamen surumielisyyden kuvaus 22 runossa:

Niin on mieli miekkoisien
Autuaallisten ajatus,
Kuin keväisen päivän nousu,
Kevät-aamun aurinkoinen;
Mitenpä minunki mieli,
Minun synkeä sisuni?

On kuin laaka lammin ranta,
Kuin pimeä pilven ranta,
Kuin syksyinen yö pimeä,
Talvinen on päivä musta.
Viel' on mustempi sitäki,
Synkeämpi syksy-yötä.

Kyllähän semmoiset kuvaukset eroavat kaikin puolin homeerolaisista vertauskuvista, mutta saattaisiko kukaan väittää niiden olevan luontevuudessa, selvyydessä tai ihanuudessa alempiarvoisia!

Ne lämpöiset, vienot tunteet, jotka asuvat ihmissydämen sisimmässä syvyydessä, saavat homeerolaisissa epoksissa vain harvoin astua näkyviin, ja kun joskus niin tapahtuu, niin silloin tuntuu lukijasta, ikäänkuin hän keskeltä sodan riehuvaa rientoa ja hälinää siirtyisi hetkeksi kaukaiseen rauhalliseen oaasiin. Merkillistä onkin, että hienoin tunne-elämän kuvaus, joka niissä epoksissa löytyy, on asetettu Phaiaakien ihanaan satusaareen, johon eivät ulotu muun ihmiskunnat surut eivätkä vihat. Tarkoitan sitä Odysseian kohtaa, jossa kuvataan uusien suloisten tunteiden ensimmäistä ujoa heräämistä neitosen sydämessä, tarkoitan Nausikaan kaikessa naivisuudessaan ihmeellisen ihanaa kuvaa. Vielä enemmän tunnettu on toinen levähdyspaikka, jossa saapi hetkisen hengähtää keskellä raivoavan taistelun kuvauksia, se mainio Iliadin kohta, jossa kuvataan Hektorin ja Andromakhen yhtymistä ja hyvästijättöä. Semmoisten kuvauksien vaikutus on erinomainen, osaksi juuri niiden harvinaisuuden tähden.

Kalevalassa sitä vastoin melkein joka sivulla tunnemme ihmissydämen syvätunteisen ja syvämietteisen ihmissydämen, sykkivän meitä vastaan. Jos, Suomenkansan erinomainen taipumus ihmisen *sisällisen* elämän tarkastelemiseen ja kuvaamiseen on kansan-epokseltamme jossakin määrin riistänyt sen epillisen selvyyden, jota ihmettelemme Iliadissa ja Odysseiassa, niin kyllä se samassa on tämän puutteen korvannut toisenlaisella, syvemmällä kauneudella. Tuskin tarvinnee sitä väitettä esimerkeillä todistaa; muistutamme vain Kullervorunostoa. Ei ole Iliadissa eikä Odysseiassa Kullervon jylhänihanan kuvan vertaa; niin syvämielisesti ei näy Kreikankansa noita epoksia luodessansa vielä tajunneen niiden salaperäisten voimien vaikutusta, jotka hallitsevat ihmissydäntä ja ihmis-elämää. Vasta monen vuosisadan kuluttua, Atheenan suuruuden-ajan koittaessa, helleeniläinen henki näyttää siksi kehkey-

tyneen, että käänsi huomionsa senkaltaisiin aineisiin, ja silloin se loikin niitä kuvatakseen erityisen taiteenlajin, Kreikan klassillisen aikakauden ihanimman hedelmän, tragedian.

Ihmisen henkisen elämän tärkeimpiä perus-aineksia ovat ne tunteet, jotka yhdistävät äidin ja lapsen, veljen ja sisaren, sekä ne, jotka solmivat purkaamattoman liiton miehen ja vaimon välillle. Sangen runsaasti esiintyy Kalevalassa näitä tunteita, milloin mahtipontisissa milloin suloisissa, aina luontevissa kuvauksissa, ja niiden muassa esiintyvät ne ulkonaisenkin elämän kohdat, jotka niihin perustuvat. Siten lukijalle avautuu koko avara maailma, josta homeerolaisissa epoksissa vaan silloin tällöin näemme vilahduksen: kultaisen kodon maailma. Ja sillä alalla Suomenkansan elämä esiintyy silmiemme eteen, kuvattuna yhtä selvillä piirteillä, kuin suinkin Iliadissa ja Odysseiassa loistavien sotasankarien urostyöt. Ihana on sekin maailma, sillä se on tosi-inhimillinen sanan parhaimmassa merkityksessä. Kuvatut elämänmuodot ovat tosin yksinkertaisia, loistoa ja koreutta vailla, mutta niissä elää jalo henki, rakkauden henki, ja se luopi valonsa kuvauksien kaikkiin piirteisin. — —

Voisi vielä monelta näkökohdalta jatkaa vertailua Suomen ja Hellaan kansallisten kertomarunojen välillä, — erittäinkin tekisi mieli tarkastella, mille kannalle kumpaistenkin suunnitelma on ennättänyt kehkeytyä, — vaan emmehän ole tavotelleet täydellisyyttä, eikä tila olisi sitä sallinutkaan.

Niistäkin kohdista, joihin pikainen katsauksemme on ulottunut, käypi jo kyllin selväksi, että Ilias ja Odysseia Kalevalaankin verrattuina yhä pysyvät vanhalla kunniasijallaan puhtaasti epillisen runouden ikimainioina esikuvina, mutta niistä on myöskin näkynyt, kuinka niitä puutteita, jotka heikontavat Kalevalan epillistä vaikutusta, kyllin korvaa sisällön henkinen sulous ja syvyys, jotka Kalevalalle antavat toisemmoista, enemmän lyyrillisen laatuista runollista kauneutta. Ja mikäli Kalevala eroaa tuosta tarkoin rajoitetusta styylinmukaisuudesta, joka on helleeniläisen hengen tuotteille omituinen, sikäli se lähenee nykyajan henkeä, sen tunteita ja aatteita ja sen kuvautumistapaa.

Voiko Kalevala milloinkaan meidän kansallisessa elämässämme saada samaa sijaa, mikä Iliadilla ja Odysseialla oli vanhassa Hellaassa? Siihen kysymykseen täytynee vastata kieltämällä; olihan Homeeros Helleeneille kaikkea, mitä Raamattu, Kalevala ja lisäksi vielä Vänrikki Stool yhteensä saattaisivat olla Suomen kansalle. Vaan kuitenkin kaikitenkin: ilmaantuuhan meille Kalevalassa oman kansamme peruskuva; kaikista sivistysmuotojen ja elämäntapo-

jen erilaisuuksista huolimatta sykkii kansassamme sama suomalainen sydän, jonka syvät ajatukset, jonka ihanat unelmat, jonka jalot tunteet ovat kerran kuvautuneet Kalevalan runoihin. Voittakoon Kalevala koko kansassamme päivä päivältä yhä enemmän alaa, sillä kuta enemmän kansamme näköpiiri lavenee, kuta enemmän se antautuu uusiin, ennen tuntemattomiin harrastuksiin, sitä hartaammin sen on kuunteleminen Väinämöisen kanteloa, pysyäksensä ihanalle peruskuvallensa uskollisena. *)

O. E. Tudeer.

Hermann Kolbe †.

Viime vuoden kuluessa on tuonelan tuville muuttanut moni kemian etevimmistä tutkijoista. Tuo iäkäs veteraani J. B. Dumas, hänen vähäistä nuorempi virkakumppalinsa A. Wurtz, runsaslahjainen, parhaassa iässänsä manalle muuttanut H. Hübner ja lopuksi tuo itsenäinen tutkija H. Kolbe, kaikki he ovat jättäneet rivihin aukkoja, joita ei helposti voi täyttää, ja kaikilla heillä tulee olemaan arvokas sijansa tieteen aikakirjoissa. Jo ennen olemme Valvojan palstoissa kertoneet Dumas'in elämästä ja toimista, tahdomme tällä kertaa lausua muutamia yksinkertaisia muistosanoja viimemainitulle yllä luetelluista tutkijoista, H. Kolbelle, jolta viime vuoden lopulla äkkiä ja odottamatta sammui elon päivä.

Hermann Kolbe syntyi vuonna 1818 lähellä Göttingenin kaupunkia. Kemiallisen opetuksensa hän sai Wöhleriltä ja Brunsenilta, ja koko hänen tutkijatoiminnassaan kuvastuu se ankara empiirisyys, joka oli omituinen näille hänen opettajillensa. Jo hänen ensi tutkimuksensa herättivät yleistä huomiota. Silloin jo iäkäs Berzelius mielistyi suuresti nuoreen tutkijaan ja tämä itsekkin sanoi, että ne neuvot ja opit, mitkä hän Berzeliuksen kirjeistä oli saanut, olivat verrattomana talismanina hänen tieteellisissä toimissaan.

Noin vuoden 1845:n paikoilla hän julkaisi sarjan tutkimuksia, joista kau-

---

*) Koska ylläolevassa kirjoituksessa esiin tuodut mielipiteet ovat osaksi yhtäpitäviä niiden päätösten kanssa, joita J. Krohn on esittänyt etevän kirjallisuuden-historiansa ensimmäisessä vihossa, niin on ehkä tarpeen mainita, että vaatimattoman kirjoitukseni perusteena on ollut muuan esitelmä, jonka pidin pari vuotta ennen mainitun kirjan ilmestymistä.

O. E. T.

nein oli etikkahapon synteesi hiilikloriidista. Väliseinä epäorganaisten ja orgaanisten yhdistysten väliltä oli tosin silloin jo murtunut, mutta aina siitä asti kuin Wöhler v. 1828 oli keinotekoisesti valmistanut virtsa-ainetta, ei ollut tehty yhtäkään niin yksinkertaista ja somaa synteesiä.

Kolben laajat tutkimukset orgaanisten yhdistysten synteettisestä valmistuksesta (hän keksi muun muassa alkohoolien perusteellisen muuttamistavan hapoiksi cyaniidien avulla) sekä hänen perustavat orgaanisten happojen elektrolyysiä koskevat teoksensa eivät ainoastaan tehneet mahdolliseksi useitten tärkeiden yhdistysten keksimistä, vaan saattoivat hänet myöskin mietiskelemään orgaanisten yhdistysten kokoomusta ja järjestelmää, jotka osaksi olivatkin sangen valaisevia. Mainitsemme ainoastaan alkohoolien luokittelua, joka avasi silmälle aivan uusia tutkimus-aloja. Hänen yrityksensä asettaa hiilihappo perustukseksi orgaanisten yhdistysten järjestelmälle ei kumminkaan saavuttanut suostumusta. Sen oli väistyminen enemmän teoreetillis-spekulatiivisten aatteiden tieltä, jotka ovat alkunsa saaneet Laurentista, Gerhardtista ja Kekule'stä ja jotka ovat muodostuneet nykyjään yleiseen oikeana pidetyksi atomiketju-teoriaksi. Tämän puolustajaksi ei Kolbe koskaan ruvennut, vaan esiintyi päinvastoin aina sen suorana, melkeinpä katkerana vastustajana.

Syynä siihen on tahdottu pitää persoonallista kateutta, mutta syvempi on varmaankin ollut sen perustus, vaikka sitä on vaikea käsittää ainakin sen, joka itse on kasvanut „nykyisen kemian“ aikana ja perehtynyt siihen.

Tosin ei saata kieltää, että monta turhaa spekulatsioonia on tehty nykyisen kemian teoriain johdosta ja kenties rasittaa kemiallista tutkimusta nykyjään joku läpeensä vaikuttava erehdys, jota sen puolustajat eivät huomaa, mutta että kemia, kuten Kolbe tuon tuostakin on lausunut, nyt olisi kokonaan harhateillä, että sen harjoittajat käyttäisivät pelkkiä sanoja vaan eivät käsitteitä, että nykyiset kemialliset kaavat olisivat merkityksettömiä luulokuvia, sitä on mahdoton käsittää. Kokeesen nojautavan tutkimuksen tulokset antavat joka päivä todistuksia siitä, että niin ei saata olla laita. Kolbe onkin saanut kahtena viimeisenä vuotena jokseenkin yksinänsä pitää mielipiteensä. Häntä on tosin pidetty erityisen kemiallisen koulun päämiehenä, mutta sillä ei ole juuri monta puolustajaa. Kokonaan huolimatta tästä hänen vastustavasta kannastaan ovat kuitenkin hänen viime aikoinakin toimittamat eksperimenttaaliset teoksensa olleet erittäin arvokkaita ja saavuttaneet yleistä kannatusta.

Hänen monista keksinnöistään, joilla on käytännöllinen merkitys, tahdomme mainita pari. Väriteollisuuden on Kolbea kiittäminen siitä kauniista punaisesta väriaineesta, jota valmistetaan koralliinin nimellisenä. Hänen klassilliset, salisyylihappoa koskevat teoksensa ovat vaikuttaneet, että tästä yhdistyksestä on tullut tärkeä tehdastuote. Salisyylihappo on antiseptisena aineena saavuttanut odottamattoman laajan käytännön.

Puhtaasti tieteellisen toimintansa ohella Kolbe on saanut paljon aikaan kirjallisellakin alalla. Hän on tehnyt käsikirjoja ja oppikirjoja orgaanisessa kemiassa, ja hän toimitti omaa aikakauskirjaansa „Journal für praktische Chemie," jossa ovat olleet myöskin hänen monet nykyistä kemiaa vastaan kirjoittamansa riita-artikkelit. Se kiivas ja satiirinen kieli, jota hän niissä käytti, hankkivat niille kyllä paljon lukijoita, mutta ei tuottanut niiden tekijälle yleistä suosiota. Kenties jälkimaailma kumminkin antaa hänen riitakirjoituksillensakin suuremman arvon, kuin mitä ne nyt ovat voineet saavuttaa.

Kolbe tuli vuonna 1851 professoriksi Marburgiin ja kutsuttiin noin viisitoista vuotta myöhemmin Leipzigin yliopistoon, missä hän pysyi kuolemaansa asti. Marraskuun 25 p. viime vuonna kohtasi hänet ankara halpaus, joka äkkiä lopetti hänen toimekkaan elämänsä.

Edv. Hjelt.

Eno.

Kirjoitti *Kauppis-Heikki.*

„Kuulkaappas, eno, eiköhän ne nuokin kaksi koivua tuolta kasken keskeltä olisi kaadettavat?"

„Eikä ole."

„Niin vaan eiköš ne kaskea polttaessa pala? sen vuoksi oisin tässä syönnin edellä käynyt kaatamassa."

„Ei ne pilalle pala, jos vähän mustuvat; eikä tässä ole kauvan syöntiinkään . . . rapsin vaan tästä nuo muutamat vesat, niin syödään sitte heti — — — otahan kontti jo esille!"

Näin puhui eno ja antoi pajuille ja koivunvesoille aika „niskatalkkunata." Joka ei ottanut kirveellä katketakseen, siihen tarttui hän kahdella

karkealla kouralla ja silloin ei riittänyt vesan voimat, vaan täytyi kohota monihaaraisine juurineen ylös maasta.

Tuota koivujen kaatamista en minä esitellyt sen vuoksi, että olisin ollut niin työn halussa, sillä olinhan jo entisestäkin varsin väsynyt. Parhaana syynä oli se, kun olin enolla palkan edestä työssä ja tiesin, ett'ei hän työttömältä ajalta ole halukas maksamaan mitään. —

„Parhaiksipa piisasi piimääkin," sanoi eno, kun joen partaalla syötiin ja viimeisen piimän tuoppiin kaatoi.

„Parhaiksipa oli — — — — vaan jopa siihen itikkakin joutui."

„Eihän tuo itikka ole kuin kemppainen — — — huts! vai siihen sinä tulit tömpäröimään, jaloin jumalan viljaan" — ja silloin sai kemppainen sukkelan lähdön tuopista enon veitsen kärjellä.

„Kemppainen se kyllä on, ja niitä onkin nyt paljon."

„On niitä, ettei niistä puutosta tule, jos joku piimätuoppiinkin hukkuu."

Sitten puhui hän sievän seikan, kuin kerran häissä huomenlahjaa kantaessa lahjain ilmoittaja oli lahjoittajasta sanonut, joka oli ollut Kemppainen, että „tämä on Kemppainen, vaan ei se kemppainen, joka kesällä piimätuoppiin hukkui." Enoa itseäänkin tämä vähän nauratti, ja minä hupakkohan sillä nauroinkin aika paljon.

„Voit, piimät jaksettiin, leipää vähän jäi," sanoi hän korjatessaan ruokain tähteitä konttiin.

„Vaan piisasihan tuo piimäkin," virkoin minä, „kun ei iltaista täällä enää syödäkkään."

„Eipä syödä, joutaahan täältä jo pois — — — vaan syötyään syrjällensä, maata iltasen perästä," puheli eno heittäytyen nurmikolle, ja asetti päänsä mättäälle. Siihen nukkui hän kohta ja piippu putosi hampaista mättäälle.

Paarmat ja kärpäset siinä vilkkaasti lentää kiepsahtelivat hänen päänsä päällä. Paarma se ei kuitenkaan ole niin rohkea kiinni tarttumaan kuin kärpänen ja itikka. Itikkakin vasta iltapuoleen on oikein täydessä puuhassa — mutta kärpänen, se on poikaa keskipäivälläkin.

Syöpäläisiä pelossa eno jo asetti lakin korvallisellensa peitoksi, vaan kärpänen osasi löytää kiertotien ja kohtapa se oli silmännurkassa häärimässä ja siinä hän olisi saanut kauankin olla vaan toinen toverinsa oli malttamattomampi ja pisti kasvopäähän niin kipeästi, että tuli kumpaisellekin lähtö, kun

eno kädellään sipasi naamaansa. Pienen kierroksen tehtyään oli taas kärpänen entisellä paikallaan.

Minua vähän nauratti. „Saapas nähdä,“ sanoin itsekseni, kun näin, että kärpänen törkötteli pistääksensä sierameen.

„Shut! ei nuo ryökäleet anna nukkua; työntäytyvät sieramiinkin,“ mutisi eno ja kääntyi toiselle syrjälleen.

Minä en ollut tottunut nukkumaan näin päivällä, jonka vuoksi joudin katselemaan kärpästenkin liikettä.

Virta tällä kohden juoksi verkalleen. Perhonen hypytteli itseänsä veden pinnalla, vaan särkipä ei sitä sallinut. Monta kertaa koetteli särki tavoittaa tuota hyppijätä, vaan sepä ei onnistunut vähällä. Viimein teki särki rohkean yrityksen ja silloinpa perhonen katosi — vähäinen viri vain kävi siltä paikalta ympäriinsä veden pinnalla.

„Mokoma ahne särki veit ilomielisen perhon — — — vaan maltas, ehkä petyt itsekkin,“ puhelin ja otin venheestä ongen, johon pistin vähän syöttiä ja laskin sille paikalle, missä oli perhonen, jonka särki vei.

Kauvan ei tarvinnut odottaa, kuin jo nykäsi — — — vaan annahan o lakkaan, eipä vielä tarttunut — — — mut maltas, jopa nykäsi toisen kerran ja silloinpa se tarttui. Minä mielellä hyvällä riipasin perhosen vihamiestä, niin että korkealla ilmassa siristen lennähti niin kauvaksi, että kopsahti enon huopaiseen lakkiin.

„Kas! mikä se?“ virkkoi eno ylös kavahtaen.

„Kala se oli, jonka ongella nakkasin,“ selitin minä.

„Vai niin, vai niin! minä säikähdin, että mikä se oli.“

„Eihän se ollut sen kummempi.“

„Eipä ollut — — — vaan joko minä nukuin kauvankin?“

„Ei kuin hyvin vähän.“

„Sitähän minäkin, ett'ei sitä kauvan ollut — — — vaan eikö tuo jo sopine lähteä.

„Miksi ei sopisi? — — — lähtään vaan.“

„Lähtään vaan,“ myönsi eno vielä kerran, ja silloin lykättiin venhe vesille ja lähdettiin.

Venheen perään istuttuaan katsahti eno vielä kaskeansa ja sitten alettiin jatkaa äänetönnä kulkuamme. Koskaan hän ei paljoa puhunut ja jos puhuikin, niin hän puhui jossakin sattuneen sievän tapauksen. Vaan tuskin mil-

loinkaan hän puhui omassa elämässään sattuneista tapauksista. Hän näytti tottuneen ajattelemiseen, tahi jos sitä ei voi siksi sanoa, niin ainakin vaiti oloon.

Ilma oli varsin suloinen, kun me hiljalleen laskimme jokea myötävirtaan. Enoa näytti kesän sulous enemmän miellyttävän.

„Kyllä nyt on kaunis sää! nyt kasvaa heinä hyvästi,“ sanoi kän katsoen viheriöivälle niitylle.

„Kasvaa nyt,“ vastasin minä verkalleen airoja liikutellen.

Vähän alempana toisella rannalla oli lehto, jonka varjoon pienet kuusetkin ja katajapensaat olivat ottaneet asuntonsa. Pitkään vainusi eno ilmaa sieraimiinsa ja sanoi:

„Ihmeesti hyvänhajuiselta lemuaa tuo vasta lehdittynyt lehto.“

„Lemuaapa kyllä,“ sanoin minä samoin vainuten.

„Tuossa olisi hyvä kaskimaa,“ sanoi taas eno katsellen lehtoon päin, „se palaisikin hyvästi, kun on havupuitakin seassa.“

„Kyllä se palaisi,“ sanoin minä, „ettekö ole pyytänyt sen omistajalta hakataksenne?“

„Kysyin minä kerran; — ei se anna sitä hakata, vaikka saisi kolmannen osan viljasta.“

„Vai ei anna. — Mutta monta kaskea jo lienettekin eläissänne hakannut. Muistatteko montako?“ kysyin minä ja herkesin soutamasta.

„En minä heitä niin tarkalleen muista, vaan monta nokista puutahan sitä on saanut syliinsä ottaa.“

„Kun te uskalsitte ruveta kaskenviljelemiseen, ette pelännyt, että halla sattuisi panemaan puhtaaksi?“

„Koetettuaanhan sen tietää, ja ensi kerta on aina ensi kerta, ja siksi toiseksi tulin juuri kaskenhakkuu-aikana renkiystalostani pois lähtemään, niin ryhdyin siihen työhön.“

„Paniko ne teidät kesken vuotta pois?“ kysyin minä vilkkaasti.

„Eikä panneet,“ sanoi eno verkalleen, „itse minä läksin.“

„Miksikä?“ kysyin minä.

„Paikalla hän ei vastannut kysymykseeni, veteli ensin monta savua piipustaan ja sitte verkalleen sanoi:

„En miksikään — ilman vain aikojani.“

„Ei ilman aikojaan,“ sanoin minä päättävästi, „on siinä joku syy ollut.“

Enon mielestä näkyi keskustelu käyvän liika pitkäksi, hän kynsäsi olkapäätään ja virkkoi: „sinäpä nyt utelias olet taas.“

„Niin, kyllä minä taidan olla liiaksikin utelias,“ sanoin minä nöyrällä äänellä, „vaan olisi niin hauskaa kuulla entisen ajan asioita.“

„Onhan tuo sitäkin,“ virkkoi eno ja sylkäsi venheen sivulle veteen, „vaan minä en ole vielä yhdellekään elämäni kokemuksia tarkalleen kertonut, mutta kun sinä olet niin halukas kuulemaan, niin jospa minä kerron sinulle.“

„Kertokaa, kertokaa!“ sanoin minä ilostuneena, „onhan nyt vielä iltaa.“

„On iltaa, ja eipä meillä mitään kiirettä ole, kun on kaski hakattuna,“ sanoi eno ja nosti toisen jalkansa toisen päälle.

„Hakattuna kai se on tällä kertaa — mutta kertokaa jo!“

„No elä sinä hätäile joutavata,“ virkkoi eno ja rupesi venheestä vettä viskaamaan.

Minä huomasin taaskin olleeni liika kiireellinen ja aloin hiljalleen soutaa.

„Niinkuin sen tiedät,“ alkoi hän veden viskattuaan, „minä olen ollut yhteensä kaksitoista vuotta renkinä, sitä vaille kun näin tänä aikana vuotta herkesin. Ensin olin minä kahdeksan vuotta Pajulahdessa. Se oli hyvä talo. Isäntä — vainajana tuo nyt on — oli minulle niin hyvä kuin omalle pojalleen. Eikä se omia poikiaan niinkään uskonut kuin minua; kun me yhteen työhön lähdettiin, niin se minun käski kiirehtimään poikia, jos rupeavat laiskottelemaan. — Siinä oli kaksi poikaa, joista toinen Tuomas-niminen on nyt isäntänä — — — tunnetko sinä sen?“

„Kyllä minä tunnen — mutta mitenkä te siitä pois tulitte, kun se niin hyvä oli?“ kysyä tokasin minä taas.

„Maltahan! — Minulla ei ollut mieli lähteä, ennenkuin käskevät, vaan — — — —“ Tähän seisautti hän kertomuksensa; syyhäytti venheen laitaan polveaan ja sitten virkkoi: „— — ihmistä näkyy riivaavan toisinaan — —“

Kiirehtimällä en nyt enää kysynyt; sanoin vaan että „suurempaa palkkaa lienette lähtenyt tienaamaan.“

„Eikö mitä, ei siinä ollut sekään syynä. Isäntä lupasi mulle niin hyvän palkan, ett'ei muualtakaan parempata, ja mielelläni minä siihen tyydyinkin — vaan annahan olla: minä läksin keskimmäisen pestuupyhän lauvantaina jalkasin kirkkoon. Menomatkalla tapasi minut Puroharjun isäntä; se ajoi tyttöineen hevosella. Heti kun vaan tapasi, niin alkoi puistaa rengikseen. Minun ei

ollut milloinkaan mieleeni johtunut muuttaa renkiystaloja. Minä estelin, että olen jo lupautunut nykyiselle isännälleni, mutta se vaan puisti ja esitteli, että tulisin hänen kärryihinsä. Minä estelin, että tulee niin paljo painoa hevoselle, jaksan minä kävelläkkin. — „Kyllä tässä sopii menemään," sanoi toinen kärryissä olija ja katsoi minuun ujomaisesti. — „Hyvähän tuo on kävelläkkin," estelin minä, vaikka tunsin mielenikin jo tekevän mennä, vaan samassa sanoi isäntä: „mietihän eikö sopisi tulla meille, minä käyn sitte siellä teillä muutamana päivänä," ja lähti ajamaan.

En tiennyt, lieneekö ollut sattumus vai mikä, vaan toinen, jonka pyynnöstä olisin ollut halukas rattaille menemään, katsahti kahdestikin taaksensa, kun lähtivät ajamaan, ja nyt vasta kaduin ujouttani, kun en ensi pyynnöllä mennyt.

Kahtalaiset ajatukset pyörivät päässäni. Ajattelin, joko muuttaisin palveluspaikkaani vai pysyisinkö paikoillani. Tätä ajattelin, enkä itsekkään huomannut kuinka kauvan. Viimein huomasin, että mietteeni olivat jonkinjoutavilla jäljillä ja ajattelin: — mitä hulluja! eihän se siitä somene, kun olen paikoillani. — Vaan annahan ollakkaan: — minä jouduin matkani perille. Hyljätyt ajatukset tulivat mulle jälleen, kun näin siellä tuon tiellä tapaamani — — — ymmärräthän? — — —"

„Ehkä suunnille," vastasin minä.

„Sattumus ohjasi niin, että näin hänet monta kertaa sillä tiellä. Paluumatkallani oli jo säälini, kun en häntä nähnyt. Meni jo ajatukseni niinkin hupsusti, että ajattelin: — liika pitkälti on tätä vuotta, eikä enää vähääkään mieleeni pistänyt „mitä hulluja," paremmin kaikin vaan, että „ei se muuten käy laatuun."

Kotiin tultuani tunnuin rauhattomalta. Ajattelin: mitenkä minä osaan vastata, kun isäntäni entisen myönnytyksen johdosta pestiä tarjoo — vaan pianpa sen keksin kuitenkin.

Vuorokausikohan lie kulunut vai kaksi, kun isäntä kutsui minut kammariinsa. Minua tuntui hävettävän sinne mennä, vaan kuitenkin menin. Isäntä sanoi tarjoten rahaa, kutsuin sitä varten, että annan sinulle pestin." — „Ei — en minä aio ruvetakkaan — —" sanoin minä, ja tämä oli se keksitty vastaukseni. — „Ruvetakkaan!" sanoi isäntä ja katsoi minuun kummastuksella. — „Niin — olen ajatellut, ett'en rupea mihinkään," sanoin minä hullu. — „Miksikä?" kysyi isäntä peräytyen pöydän luokse. — „Ilman vaan", vastasin minä. — „Vaan jos narraat ja rupeat muille?" — „Enkä rupea muillekaan,"

valehtelin taas. — „No sille en minä sitte mitään taida,“ sanoi hän, „vaan lienethän kuitenkin tässä kortteeria?“ — „Kerkiääpähän tuosta — — —“ sanoin minä ja menin töilleni.

Lieneeköhän ollut päivä sen jälkeen, niin tuli Puroharjun isäntä, niinkuin aikoikin, käymään. Yhä enemmän tunsin hävettävän, siitä syystä kun valehtelin isännälleni ja hän pääsi kohta tietoon, mitenkä asian laita oikeastaan oli. — No mitäs siitä, minä otin vaan pestin Puroharjusta, sillä pääni oli sille kulmalle kallistunut, ett'en sitä taitanut muuksi muuttaa — vaan se ei mennyt seurauksetta.

Siitä päivästä palveltava isäntäni tuli mulle varsin juroksi. Pilkkasanoja sain kuulla tihkipäätä, niin isännältä kuin muiltakin joukoilta. Kuitenkaan he eivät arvanneet asian oikeata laitaa; luulivat minun palkan tahi muun senlaisen vuoksi sen tekevän.

Minä en ollut siihen asti uuttera kylänkävijä pyhäpäivinä, vaan kun talonväki rupesi juroksi, niin ajattelin huvitella itseäni sillä lailla.

Tuli ensimmäinen pyhäpäivä. Minä läksin puolipäiväsen syötyäni kävelemään, ja menin Kujalaan. Suuret eivät huvipaikat sielläkään olleet: olihan vaan miehiä alun toistakymmentä, jotka loikoivat kartanonurmella erityisissä ryhmissä. Toiset olivat heittäytyneet aivan pitkäksensä vatsalleen, toiset taas paremmin syrjämäksillään varaten kyynärpäällään nurmikkoon ja toinen käsi piti huolta piipusta, joka näyttikin olevan paras virkine näin joutohetkinä. Muutamat taas olivat istuillaan.

Itsekukin „sortti oli partissaan,“ niinkuin sanotaankin. Isäntämiehet olivat keskellä pihamaata ja puhuivat vuoden tuloista ja palvelijain pestuusta. Kasakkamiehet haastelivat urakkatöistään ja viikkopalkoistaan ja kuinka paljo kultakin oli mennyt huoneen hyyryä, kun näet täytyi toisten huoneessa olla kortteeria. Joku kynsi korvallistaankin siitä harmista, kun oli mennyt parhain poutaviikko heinäaikana.

Ulkokartanolla toisella puolen aitaa istui renkimiehiä ja talokasten poikia. He näyttivät juuri lakanneen pallinlyönnistä. Huolettomina he istuivat ja joku kaiveli kepinnenällä maata, toinen taas asetti sen leukaansa vasten ja nytkytteli päätään. — Minä varsin katsoin — — —.

Minä istuuduin kasakkamiesten seuraan.

Aidan toisella puolen olevat eivät minun tuloani huomanneet. Selvästi kuulin heidän puheensa ja tarkkailin sitä vähäisen.

„Entisessä paikassasiko sinä olet ensi vuotta?“ kysyi joku renki toiselta. — „Ei ole vissiä — miksipähän tässä näkyy,“ vastasi toinen naputellen kepillä kenkänsä kärkeä.

„Niin, mitenkä minä kuulin, että Pajulahden Wille menee ensi vuodeksi Puroharjuun?“ sanoi Alatalon Reittu. — „Miksikähän tuo lähtee niin isosta talosta?“ sanoi Kiikkulan Olli. — „No etkö sinä tuota arvaa?“ nauraen Reittu sanoi ja siihen arveli Olli, että „sieltä on ehkä suurempi palkka luvassa.“ — „Sinäpä pöykkiö!“ alkoi taas Reittu nauraa, „et tuota arvaa. Minä kohta arvasin, kuin vaan kuulin — kylläpä sinä vähä — — —.“ — „No, mikäs sitten? — en minä arvaa — sanoppashan,“ sohmaili Olli hämillään, kun ei ymmärtänyt, vaikka niin luuli. — „Se siinä on, että siinä talossa joku kiiltää sen silmiin, jota sen pitää päästä katselemaan,“ tuntui Reittu taas irvistelevän. — „Mikä se on? en minä pääse selville,“ virkkoi Olli. — „Nyt lempo! — Mikäs siinä on se tyttären keikari — ymmärrätkö nyt? sehän se on pääasia,“ pontevasti Reittu vastasi. — „Kylläkin!“ oli Olli hoksaavinaan. — „Nytkö vasta — minä jo mennä pyhänä ajattelin, että saapas nähdä, kun ei silmät siitä muuanne joutaneet,“ toisteli Reittu.

Keskustelun alkupuoli ei tuntunut minusta miltään, vaan lopulta jo suututti, ja ajattelin: onpa, lempo soi, niillä tarkat silmät.

Olli istui ja tökitti kepillä maata, viimein sanoa tokasi: „Niin mutta onhan se talon tytär, vaikka ei rikkaan, ja se on vaan renki — — —.“ — „Eihän se kuulu asiaan — olethan sinäkin talon poika ja rukkasetpahan sait Watalan Marilta,“ sanoi Reittu. — „Kuuluikos se siihen?“ sanoi Olli loukattuna, „eikä se sinuakaan liikuta.“ — „Sinuapa liikuttaa,“ sanoi Reittu kasvot hyvin pilkallisessa naurussa.

Pojat olisivat ehkä kauankin kiistelleet, vaan kasakkamiesten kesken syntyi kiivakka sanan vaihto siitä, kuka heistä on paras niittäjä, jonka tähden joku katsahti sinne päin ja minut huomattuaan viittasi muille ja tuntui sanovan: „tuollahan tuo onkin, se Wille!

Kaikki katsahtivat minuun päin ja nauraa virnahtelivat toisilleen. Minun kävi yhä enemmän kylläkseni, kun arvasin, ett'ei se ollut muille kuin minulle. Jokainen nousi istuiltaan, ja he alkoivat kävellä minun luokseni päin. Olliltakin närkästyksen leimaus katosi. Etummaisena astui hän minun luokseni ja tervehti; samoin tekivät muutkin — ja jokainen vähä naurusuulla. Olli katseli minuun hyvin konstillisesti ja näytti aikovan jotain kysyä; jopa viimein malt-

tinsa loppui ja kysäsi: „Purunarjuunko sinä kuulut menevän ensi vuodeksi?“ „Niin,“ vastasin minä lyhyesti. — „Vai sinne — vaan miksikä sinne?“ kysyi Olli. — „Eipä miksikään — vai mitä arvelet, kun niin naurattaa?“ kysyin närkästyneen lailla. — „En arvele mitään,“ virkkoi Olli, „naurattaa vain, kun lähdet niin pieneen taloon.“ — „Minusta on yhdentekevä,“ sanoin, „kunhan on, josta palkkansa saapi; ei ne rikkaatkaan anna talojansa.“ — „Köyhemmistä luulet ehkä saavasi muutakin kuin palkkasi?“ sanoi Olli yhä kummemmalla ivalla. — „Mitä sinä tollikoit!“ sanoi Reittu ja nykäsi Ollia takin helmasta.

Olkapäitänsä väännellen siirtyi Olli toiseen paikkaan seisomaan. Hävettänyt ei häntä kuitenkaan, hän kun mielestään puhui aina viisaasti, ja varsinkin silloin, kun oli tyttöjä saapuvilla.

Minun teki mieli lähteä kotiani, vaikka ei minulle toiset pojat puhuneet vähääkään sinne päin kuin Olli. Lienee heidän mielestään se jo piisannut. Vähän aikaa haasteltuani läksin astua törppimään pois. Syksyinen ilma oli jotensakin lämmintä. Vähäinen tuulen humina irtautteli puista lehtiä, jotka sitte viistosti putoilivat maahan.

Silmät maahan luotuina kävelin lehdon halki kulkevaa tietä. Ajatukseni vaeltivat yhä syksymmässä, jolloin olin muuttava toiseen paikkaan — —.

Varsin varovainen täytyy olla! ajattelin minä, maailma on kovin tarkkavainuinen — ja sen keinon arvasin parhaaksi.

Tuo odotettu muuttoaika joutui. Uusi isäntäni oli reippaammanluontoinen kuin entinen — vaan pikaisempi; torui vähäpätöisistä asioista. Kuulin kuitenkin, että hän muille minua kehui kelpo työmieheksi.

Varsin iloisella mielellä minä teinkin työtä, eikä se tuntunut vaikealtakaan, sillä olihan oloni siitä syystä minulle mieluista, kun sain joka päivä nähdä tuon, jota silmäni kaipasivat — — — ja jonka näkemiseen ne taas tyytyivät.

Kaikkia ikäisiänsä kohteli hän veitikkamaisesti ja oli valmis koukkupäitä sanoja viskelemään sille, jonka vaan luuli saavansa niillä sorretuksi.

Aivan selvästi muistan vielä muutaman pyhä-illan, kun me menimme erääsen taloon kyläilemään. Minä menin muutaman toisen talon rengin kanssa ja Lotta tuli taas toisten tyttöjen kanssa. Oli sinne muualtakin kokoontunut nuorta kansaa, joiden mukana myös oli Kiikkulan Ollikin. Samassa kun näin hänet, tunsin vihan värähdystä ruumiissani. Ei se tullut siitä ai-

noastaan, kun hän minua kerta loukkasi puheillansa, vaan siinä oli toinen pieni seikka.

Illan kuluksi ruvettiin „hyväsille.“

Kaikki ottivat parinsa ja sitten joku kyseli: „oletteko hyvät?“ — „Ei,“ sanoi aina se, jolta kysyttiin, jos tahtoi toista.

Viimein joutui vuoro kysyä Ollilta. — „Ei olla hyvät,“ sanoi hän „minä tahdon Lotan.“

Sekös minun sydämyksiäni sukasi, vaikka selvästi näin, ett'ei Lotasta ollut mieleistä mennä Ollin rinnalle. Nyt kun Lotalta kysyttiin oliko hän hyvä, niin minun ilokseni sanoi hän: ei, ja tahtoi toista. Minua hän ei tosin tahtonut, vaan mieleni oli hyvä, kunhan ei vaan ollut Ollin rinnalla. Kuitenkaan tuo ei kauvaksi parannut, sillä Olli tahtoi Lotan takasin — — — ja tahtoi aina vaan, vaikka kuinka monesti olisivat muut vieneet ja Lottakin hänet hyljännyt.

Kun kaikki olivat parinsa saaneet, rupesi kyselijä kyselemään, mitä mikin ostaa kullalleen.

Olli luetella höpötti ostoksiansa, mitä mukavinta vain oli kuullut. Lotta aikoi puolestaan ostaa nahkatavarata, ensinnäkin saappaat sellaiset kuin sulhasmiehillä on tavallista. Joku tytöistä joutui kysymään: „eikö rukkasia?“. — Lotta sanoi, jos ei liene, niin pitää ostaa.“ — „Ei ole tarvista,“ sanoi Olli tuunettuaan pistopuhetta. — „Sitähän minäkin, että onhan niitä,“ jatkoi Lotta, — minäpä ostan sitten piipun pitkävartisen, hopeahelalla koristetun, että näkyy kaivolta kotia.“

Viimeisen ostoksen laji Ollia vähän miellytti. Jopa nauroikin sen verran, että saivat hatun pantiksi, kun piti muka ostoksiaan valmiiksi tehdä.

(Jatketaan.)

Loppusilmäily viime vuoden suomenkieliseen kirjallisuuteen.

Luonnollista oli, että kansallisen elämämme herätessä toivehikkaampi aamu alkoi koittaa kirjallisuudellemmekin. Suomenkielisiä kirjateoksia rupesi ilmestymistään ilmestymään. Onnistunut yritys antoi intoa ja rohkeutta uuteen yritykseen.

Tieteellisellä alalla kirjoitukset käsittelivät enimmin n. s. kansallisia tieteitä s. o. kansamme historiaa ja kieltä. Ripeästi meni näiden alojen tutkimus muutaman vuosikymmenen kuluessa eteenpäin. Harvat kuitenkin olivat ne tieteelliset teokset, jotka suomenkielellä kirjoitettiin. Mutta sitä ei tarvitse kummeksia niissä oloissa, joissa tähän asti on eletty. Nyt kun kielemme tieteellisenä kirjakielenäkin on yhä enemmän tullut viljellyksi, muun muassa niiden suomennettujen, mukailtujen, jopa alkuperäisten suomenkielisten oppikirjain kautta, joita on täytynyt kouluja varten toimittaa, nyt kun tällä kielellä jo on aljettu antaa korkeampaakin opetusta useissa tieteen haaroissa, voi myöskin jo ruveta vaatimaan, että suomenkielinen tieteellinen kirjallisuuskin lisääntyy. Ja niin on käynytkin. Vuosi vuodelta tällaisten teosten luku on karttunut. Suuriarvoisia vieraskielisiä tuotteita on suomennettu ja aljettu suomentaa ja siten omistettu kirjallisuudellemme.

Kuinka on ollut kaunokirjallisuuden, runouden, laita? — Silloin kun kansallistaistelumme vireimmät liekit nuoruuden kuumeessa hehkuivat, kirposi ilmoille useita runonhelmiä. Nimet Kivi, Oksanen, Suonio ovat tuon kaunokirjallisuutemme ajan pysyviä muistoja. Mutta se aika ei ottanut kestääksensä; sen jälkeen seurasi jonkullainen uupumus luomaan alkuperäistä. Niinkuin kansallinen elämämme viime aikoina varttui nuorukaiseksi, joka kodin ahtaimmissa piireissä taisteli itselleen elämän-ehdot ja vapautuneena lähti ulos maailmaan saamaan oppia ja kokemusta tulevaiselle elämälleen, niin näkyi alkavan runoutemmekin käyneen. Mutta tämä murros-aika uuvutti sen; runoutemme oli kai liian nuori lähtemään koti-unelmistaan maailman elämän kirjavuuteen voidaksensa siihen samalla lailla yhtyä, kuin voi varttuneempi nuorukainen, jos meillä on lupa tätä vertausta käyttää. Nuoruus tahtoo aina joko enemmän tai vähemmän elää ihanteissa, niistä juoda intoa ja virkistystä pyrinnöilleen ja toiveilleen, mutta se maailma, jonka yhteyteen nuori runoutemme joutui oli kaikkea muuta kuin ihanteinen, runollinen. Talouden tomussa ja koneiden kalskeessa heleimmätkin äänet sorehtuvat.

Mutta jos se, mitä yllä olemme sanoneet, katsottaisiinkin vaan haetuksi arveluksi, niin saattaa runoutemme nykyistä köyhyyttä, josta yhä kuulee valituksia, toisinkin selittää. Niinkuin ei tosirunoutta ole ilman ihanteita, niin ei sitä ole ilman elämääkään. Meidän kansallinen sivistynyt elämämme, joka vielä saa taistella vastustusten kanssa ensimmäisistäkin olemus-ehdoista, ei ole ehtinyt vielä kehittyä ja vakaantua semmoiseksi, että se kaikessa laveudessaan

toiselta puolen tarjoaisi aineksia runoudelle, olisi sille elävänä lähteenä ja toiselta puolen kaipauksella siitä nauttisi, sitä suosisi ja kannattaisi. Sittenkun seuraelämämme ja muut kansallisen elämän muodot ovat saavuttaneet mahdollisen laajuutensa ja vapaana enemmän vakaantuneet ja kypsyneet, voi varmemmilla takeilla odottaa rikkaamman runouden syntymistä; sillä runous on vasta elämän kukka.

Tätä runouden tarvetta liikkua elämässä, joka esiytyy vakaantuneemmassa ja kaavoittuneemmassa muodossa, osottaa meilläkin se, että novellikirjallisuutemme on mieluimmin ottanut aineksia kansan-elämästä. Mutta nuo kansan „vanhat, hyvät tavat“ saavat nykyaikaisen sivistyksen ja uutten katsantokantain virratessa kansamme syvimpiinkin riveihin kärsiä paljon mullistuksia, tulla tasaisessa juoksussaan katkaistuksi. Tuon n. s. kyläkirjallisuuden liikunta-ala alkaa sentähden olla vähemmin satoisaa murrosajan kestäessä. Tällä alalla on kuitenkin jo saatu pieni kirjallisuus syntymään; jos kohta suuri osa senkin tuotteista, kuten alkuperäisen runoutemme muillakin aloilla, on vielä luettava tuollaisen kirjallisen „proletarismin“ joukkoon.

Mutta jos alkuperäinen tuotteliaisuus on ollutkin köyhempi, niin on hyvillä kaunokirjallisuuden suomennoksilla autettu tätä puutetta. Tuo kääntämis-aika onkin varsin tarpeellinen ja tärkeä kirjallisuuden ja kielen kehitykselle. Ilolla sentähden otetaan vastan kaikkia vierasten kansain neron tuotteita, kun ne suomalaiseen asuun puettuina tarjoovat meille tilaisuutta tutustumaan suuren maailman ajattelijoihin ja kirjailijoihin ja siten alkavat tehdä yhteis-omaisuudeksi meidänkin kansallemme, mitä suurta ja jaloa koko ihmiskunta on miettinyt ja toimittanut. —

Voidaksemme näyttää, minkälaisen sijan viime vuosi ottaa kirjallisuudessamme, käymme lyhykäisesti luettelemaan sen kuluessa ilmestyneitä kirjatuotteita.

Jumaluus-opillisella alalla saattoivat tohtori v. Bergenin Helsingissä viime kevännä pitämät luennot syntymään muutamia sanomalehtikirjoituksia, mutta mitään varsinaista teosta ei suomenkielellä ilmestynyt. Mainitsematta emme kuitenkaan tässä voi jättää sitä teosta, jonka prof. Granfelt tämän johdosta ulosantoi ruotsiksi (De första offentligt af finska män emot kristendom och kyrkolära rigtade angreppen), koska se osottaa ett'ei Suomen kirkko torjumatta jättänyt hyökkäystä sen uskontoa vastaan. Suomennoksista on mainittava Merle d'Aubigné'n *Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia*, joka arvokas teos viime vuoden alussa vihkottaisin alkoi ilmestyä.

Historian ja muinaistieteen alalla on ilmestynyt prof. J. R. Aspelinin toimittaman suuren kuvateoksen *Muinaisjäännöksiä Suomen suvun asumus-aloilta* viides ja viimeinen vihko sekä Suomen historiallisen seuran toimittaman *Historiallisen arkiston* kahdeksas osa, jonka arvokkain kirjoitus lienee Yrjö Koskisen esitys Suomenmaan keskiaikaisesta aatelistosta. Georg Weberin *Yleisen ihmiskunnan historian* suomentamista ja mukailemista on jatkettu kiitettävällä huolella; sitä teosta ilmestyi viime vuoden kuluessa yhdeksän vihkoa (10—18).

Suomen kielen kehityksestä taipumaan **filosofiankin** palvelukseen on viime vuonna huolta pidetty. Prof. Th. Rein, nimittäin, antoi ulos sujuvakielisen *Sielutieteen oppikirjansa.*

Kielitiedettä koskevaa kirjallisuutta ilmestyi: ensimmäinen vihko maist. J. A. Hahnsson'in *Ruotsalais-Suomalaista sanakirjaa,* toht. A. Genetzin *Tutkimus Aunuksen kielestä* sekä pari vihkoa A. Meurmanin *Sivistyssanakirjaa.* Mainita voipi myöskin kaksi oppikirjaa, nim. E. W. Palanderin toimittama *Wenäjänkielen perusteet* ja K. W. Forsmanin *Ruotsin kielioppi.*

Emme saata olla tässä, viime vuoden suomalaisen kirjallisuuden tuotteita luetellessamme, mainitsematta, että niihin apukeinoihin, joiden avulla kielemme ja kirjallisuutemme saattaa tulla ulkomailla enemmän tunnetuksi, on Unkarissa ilmestynyt arvokas lisä: *Suomalais-unkarilainen Sanakirja* (Finn-Magyar Szótár), jonka tohtori J. Szinnyei, Suomen kielen ja kirjallisuuden dosentti Budapestin yliopistossa, viime keväännä julkaisi. Me pyydämme saada lausua ilomme siitä, että hra Szinnyei, joka maassamme käydessään hyvin perehtyi kieleemme ja oloihimme, on yhä edelleen tällä alalla tutkimuksiaan jatkanut.

Kirjallishistoriamme alalla on aina pysyväinen arvosija oleva J. Krohnin *Suomalaisen kirjallisuuden historialla,* jonka nyt ilmestynyt ensimmäisen osan jälkimmäinen vihko selittää Kalevalan syntyä. Vielä mainittakoon B. F. Godenhjelmin *Oppikirja Suomalaisen kirjallisuuden historiassa.*

Maa- ja kansatieteellisistä teoksista ansaitsee huomiota kaksi, nimittäin: A. V. Ervastin hauska matkakertomus *Suomalaiset Jäämeren rannalla,* sekä J. Mustakallion esitys *Matkasta Jäämeren rannalle*; pyydämme muuten viitata niistä tässä aikakauskirjassa olleisin arvosteluihin.

Luonnontieteissä on suomennoksen alaisena kaksi suurehkoa teosta: Louis Thomas'in *Suuret keksinnöt* ja M. Zaengerlen *Kemian alkeet,* joista on

muutamia vihkoja viime vuoden kuluessa painosta tullut. Herra K. J. Högman on tällä alalla julkaissut lyhyemmän alkuperäisen kansantajuisen esityksen *Auringosta.*

Kaunokirjallisuuden alalla tahdomme myöskin mainita vaan tärkeimmät tuotteet. Suosittu kirjailija P. Päivärinta, jonka kertomukset ovat ulkomaillakin vetäneet puoleensa huomiota, on viime vuonna tuonut lisiä kansankirjallisuudellemme jatkaessaan kertomussarjaa *Elämän havainnoita,* joita kuvauksia kansamme elämästä nyt on ilmestynyt viides vihko. — Uutena ja uuden-aikaisena kirjailijana novellikirjallisuuden alalla on esiytynyt Juhani Aho. Hän on kahtena vihkona painosta antanut ulos vähäiset kertomukset: *Kievarin pihalla, Muudan markkinamies* sekä *Rautatie.* Kahdesta ensimmäisestä kertomuksesta on tässä lehdessä ollut arvostelu. Jälkimmäinen on epäilemättä täydellisempi siihen realistiseen suuntaan, jota hra Aho tavottelee. Elävällä, sanarikkaalla tavalla kerrotaan siinä korven asujamen vähäpätöisimmätkin puuhat ja ajatukset. Mutta samalla kun kummastelemme hra Ahon uuden-aikaisen tyylin nuorteutta ja toivomme yhä enemmän saavamme lukea saman kynän tuotteita, odotamme myöskin, ett'ei hra Aho pidä päämääränään vaan silopukuisia tyylipiirroksia, joihin lukijakunta ajanpitkään saattaa kyllästyä. — Samaan kyläkirjallisuuden alaan, kuin yllämainittujen Päivärinnan ja Ahon tuotteet, kuuluu myös se vihkonen *Kertoelmia,* jonka Juho Reijonen (—ijo—) viime vuonna painosta antoi. Hänen kertomuksistaan on tässä lehdessä ollut laveita arvosteluja. — Vielä on meidän mainitseminen eräs toisentapainen kirjailija kuin edelliset. Ewald Ferd. Jahnsson, joka jo entisestään on kirjallisuudessamme tuttu historiallisten näytelmiensä ja novelliensa kautta, on viime vuonna julkaissut laveanlaisen kertomuksen, nimeltä: *Muuan suomalainen soturi Kristiina kuningattaren aikakaudelta.* Tapausten kerronta sujuu siinä pari luonnottomuutta lukuun ottamatta kohtuullisen hyvin. Itse asiassa ei tämä kertomus kuitenkaan osota mitään edistystä kirjailijan entisiin tuotteisin nähden, vaan on tätäkin pidettävä jonakuna enemmän tai vähemmän onnistuneena historiallisen romaanin yrityksenä. Kolme nuorta novellinkirjailijaa Arvi Rauta, Kauppis-Heikki ja E. I. Roini ovat myöskin vuoden kuluessa yleisölle astuneet esiin Valvojassa. — Köyhän alkuperäisen draamakirjallisuutemme alalla ilmestyi Matti Kurikan kirjoittama nelinäytöksinen kansannäytelmä *Viimeinen ponnistus,* joka kappale sillä tavalla ja siinä muodossa, kun se suomalaisessa teaatterissa esiytyi, herätti suosion-osotuksia. — Nimimerkiltä Lieto vuoden kuluessa ilmestyi kaksi sekä

pari runoelmaa että suorasanaisia kertomuksia sisältävää hengelliseen suuntaan kirjoitettua kirjasta *Metsäkukkia* ja *Korven peura.* Alkuperäistä kaunokirjallisuutta ei ole muuten runopukuisena ilmestynyt paljon mitään; ainoastaan on ennaltaan painettuja suomenkielisten runoilijain kappaleita koottu kokoelmaan *Väinölä, uusi helmivyö suomalaista runoutta.* — Mainitsemista myöskin ansainnee ohi mennen, että v. 1884 on ilmestynyt uusi, hra R. Hertzbergin mukailema kansallis-epoksemme Kalevalan ruotsinnos.

Suomennoksiin kääntyessämme mainitsemme ensin A. Genetzin suomentaman Runebergin kansallis-epoksen *Hirvenhiihtäjät.* Käännös on muodollisessa suhteessa täydellisimpiä, mitä koko runopukuisessa kirjallisuudessamme löytyy. Se daktyylisen kuusmitan järjestelmä, jonka hra Genetz on muodostanut ja jota hän tässä suomennoksessa on niin mainiolla sujuvuudella käyttänyt, epäilemättä tulee pääasiallisesti voimassa pysymään vastaisessa runoudessamme, koska se on kielemme rakennukseen katsoen luonnollisin ja selvin ja koska ainoastaan sen sääntöjä käyttämällä suomalainen kuusmitta ,äsee täyteen sointuunsa. Vaikeilta kyllä nuo säännöt vielä näyttävät.

Kirjankustantajat G. L. ja Werner Söderström alkoivat viime vuonna julkaista kaunokirjallista kokoelmaa nimellä: *Runotar, neron tuotteita maailman kirjallisuudesta.* Tästä kokoelmasta on ilmestynyt kaksi osaa. Ensimmäinen sisältää Ellein suomentaman norjalaisen runoilijan Henrik Ibsenin näytelmän *Kuninkaan-alut,* josta suomennoksesta tässä Valvojan vihkossa seuraa erityinen arvostelu. Toinen osa sisältää J. W. Göthen aatedraaman *Faust* (1:nen osa), jonka on suomentanut Kaarlo Forsman. Suuri voitto on kirjallisuudellemme tämän käännöksen kautta saatu. Katsoen siihen aatteen syvyyteen ja muodon kirjavuuteen, jotka tässä näytelmässä esiytyvät, täytyy myöntää suomentajan tehneen loistolla onnistuneen urostyön. Käännöksen yksityiskohtiin, joista tällaisessa teoksessa sekä muotoon että sisällykseen katsoen saattaa olla eri mieliä, ei ole tässä lyhyessä silmäilyssä tilaisuutta ryhtyä. — Tunnetun Shakespearen-kääntäjämme P. Cajanderin suomentamina on viime vuoden kuluessa painosta ilmestynyt kaksi näytelmää: *Julius Cæsar* ja *Othello.* Nämät täydentävät oivallisesti sitä Shakespearen näytelmäin mainiota käännössarjaa, josta edellisinä vuosina saman runoilijamme suomentamina jo on painosta tullut neljä kappaletta. — Muista suomennoksista mainittakoon vielä Henrik Ibsenin kirjoittama näytelmä *Yhteiskunnan tukeet,* jonka suomensi Pio Talmaa, sekä F. A. de Chateaubriandin kahden kertomuksen suo-

mennokset: *Atala* ja *Viimeisen Aabenserragin Vaiheet*. Lopuksi täytyy meidän lausua kaipauksemme siitä, että W. Churbergin ansiokas romaanijakso viime vuoden alussa lakkasi jatkumasta lähetettyään painosta viimeisen romaaninsa. Se oli italialaisen Silvio Pellicon kirjoittama kertomus *Vankeuteni*, jonka on suomentanut Hjalmar F. Palmén.

Näin olemme lyhyesti läpikäyneet vuoden 1884:n huomiota ansaitsevimman kirjallisuuden. Silmäily osottaa, että tieteellisellä alalla suomennettujen ja alkuperäisten tuotteiden luku käypi jotensakin rinnan ja että viime vuosi on tällä alalla tuonut arvokkaan lisän kirjallisuudellemme.

Alkuperäisen kaunokirjallisuuden alalla ei ole runoutta harjotettu nimeksikään, suorasanaisessa muodossa on ilmestynyt joitakuita huomattavia tuotteita. Näemme siis, ett'ei nytkään runoutemme ole voinut herätä virkeämpään elämään, kuin se on viimeksi kuluneina aikoina ollut. Laulajia tarvitaan; mutta turhaa on niitä etsiä, ennenkuin niitä syntyy. — Vieraskielisten mestariteosten arvokkaat suomennokset ovat sitä vastoin olleet verrannollisesti runsaat, ja näihin katsoen voipi sanoa, ett'ei viimeinen vuosi ole runoudenkaan alalla turhaan eletty.

K. Rne.

Kotimaan kirjallisuutta.

Kunotar. Neron tuotteita maailman kirjallisuudesta. *I. Kuninkaan alut.* Kirjoittanut *Henrik Ibsen.* Suomentanut Ellei. Ynnä tekijän elämäkerran ja muotokuvan kanssa. Porvoossa 1884. Werner Söderström, kustantaja.

Vaikk'emme saata muuta kuin ilolla tervehtiä tätä suuremmoista kustannus-yritystä, joka tarkoittaa maailman kirjallisuuden nerontuotteiden siirtämistä Suomen kirjallisuuteen, niin olisimme suoneet, että tämän yrityksen ensimmäinen tulos olisi paremmin toteuttanut kansi-ilmoituksessa mainittua tarkoitusta: „että kääntäminen Suomen kielelle toimitetaan o l v a l l i s e s t i." Kuninkaan-alkujen käännös on nim. silminnähtävästi kesken-eräinen, viimeistä viilausta vailla, paitse neljäs näytös, joka suureksi osaksi oli julkaistuna 1882 vuoden Valvojassa, 5:nnessä numerossa. Tähän meillekin alkuaan odottamattomaan päätökseen tulimme huomatessamme käännöksen kielessä joukon virheitä, joista mainittakoon seuraavat.

Äänne- ja muoto-opillisia virheitä ovat esim. (henkilöluettelossa) *munnoja;* 20 s. *alennettuin äänin;* 31 s. *kätkyeesen* ja 61 s. *kätkyeelle*, jommoi-

sia virheitä usein tapaa etenkin sanomalehdissä, esim. *lyhyeesen, airueita* (vert. *poiut*, illat. *poikueen* eikä *poikueesen*, joka tulee sanasta *poikue); 113* s. *hajoitkaamme*.

Väärin johdettu ja olematon sana *kaareilla*, 67 s:lla tavattavassa lauseessa: holvit *kaareilevat* väljästi; *kaari* sanasta johtuu *kaartaa, kaarrella* l. *kaarteleita*.

Säännöttömyyksiä objektin suhteen on runsaasti; esim. *a)* kieltolauseessa kokonais-obj.: 5 s. te olette ottanut — perinnön, ettekä ainoastaan oman isänne *sukuomaisuuden* (vert. kuitenkin Ahlqvist'in rehtorinpuheessa lausetta: — — pitää osata maan toinenkin kieli, ei vaan *oma* äitin- ja opetus-*kielensä*); 48 s. Eikö se olisi panna *kaikki se* alttiiksi; 101 s. *Hän* ei julistettu kuninkaaksi (näistä lauseista on viimeinen — ehkä *ole* sanan poisjäämisen kautta syntynyt — varmaan virheellinen; edellisiä sopii puolustaa sillä, että ovat tavallaan *merkitykseltänsä* myöntäviä); *b)* persoonattomassa lauseessa genitiivinkaltainen akkusatiivi: 52 s. hänen pitää saaman epäilyksen *oraan* sydämeensä; 63 s. ja minun pitää näkemän koko elämäni *työn;* 123 s. jonka piti toimittaa *suuren* kuninkaan-*tehtävän* maassa; 51 s. Se olisi tehdä *suurimman* työnsä viimeisellä hetkellään; 40 s. On estettävä *hänen* olemasta minua mahtavampi; *c)* par'aikaa kestävää tekemistä merkitsevällä predikaatilla kokonaisobj.: 9 s. Hän pitää *kätensä* miekan nupilla; 128 s. N:ssa soitetaan *rauha* maahan; *d)*: 100 s. Ottaa *valtakuntaa* sinulta, sanot sinä; 28 s. luovuin rakkaudestani, ottaakseni *puoliso*.

Nominatiivi datiivigenitiivin asemesta on 126 s. lauseessa: anna veren *purpuravaippa* liehua laveana olkapäilläsi; samoin 26 s. jota hän kulkee ja täytyy kulkea.

Partitiivi vokatiivi-nominatiivin asemesta: 51 s. *Lohduttavia, vilvoittavia ajatuksia*, kuinka teette hyvää vanhalle miehelle!

Verbillä on joskus objekti tai muu määräys, joka sille ei sovi, esim. 27 s. *ette uskalla viimeistä askelta;* 105 s. Minä pyysin, minä *kerjäsin ristiveljiä;* — 123 s. Lapsen *täytyy ulos;* 105 s. Niiden *pitää*, niiden *täytyy ulos*.

Se pronominia käytetään muodollisena subjektina infinitiivin kanssa: 24 s. *Se on* koko elämäni *kirous seisoa* korkeinta niin lähellä; 53 s. *Se on oleva* teidän *vallassanne tehdä* hänet jälleen luottavaiseksi.

Absoluuttisia infinitiivejä on käytetty epäsuomalaisesti: 16 s. — — ennenkuin lähetätte minut pois. — Hookon: *Lähettää* teidät pois? Sitä en koskaan lie (= tee?); 62 s. — — hän sai pitää väkivyönsä. Nyt sanoa se hänelle? Nyt vannoa piispan sana todeksi?

Partikkelivirheitä: 54 s. Herra, mitä tänä iltana olette tehnyt vanhaa syntistä kohtaan (= vanhalle syntiselle); 126 s. en tiedä, jos hän on kuninkaaksi syntynyt.

Sopimattomasti on käytetty montakin sanaa, esim. 10 s. ja muualla *isän-*

täni = aviomieheni; 45 s. Te *kärsitte* varmaan? — En *kärsi* (= Teillä on tuskia); 47 s. Nikolaus piispa „*hengetönnä*“ sanoo: kirjeen? 48 s. Trond papin *ripitys* (= viimeinen tunnustus); 75 s. ja muualla löytyvää *kevätketto* sanaa, jota käytetään Skulen miehistä, tuskin kukaan ymmärtää; 111 s. kaikessa tapauksessa on se (kuninkaanlapsi) *tieltä saatava* (= hävitettävä).

Muuten onnistumattomia tai käsittämättömiä lauseita ovat esim. 111 s. *se* (lapsi) *on isälleni esteeksi*; *se* (asia) *on sama*, kuka *tai kuinka monta sen* (lapsen? isäni?) *edestä kaatuu;* 69 s. *kun huhu siitä levittää maan ylitse* (painovirhe?).

Runoissa on paikoin muistutuksen sijaa etenkin sanain järjestystä ja enjambementtia vastaan; esim. 60 s.

Myös Herra, pikku Hookon,
Ja äitis valvovat,

josta laulettaessa varmaan tulee hullutuksia; 73 s.

Knut jaarli johti — *ratkaisi rauta*
Riidan vallasta kuninkaan.

Se totta on: *ajoist' ei Sverren saakka*
Niin tuimasti taisteltu.

Missä määrin tämä käännös on uskollinen, alkuperäisen mukainen, emme ole katsoneet tarpeelliseksi tutkia saatuamme tietää, että sitä on ennen näyttelemistä tai painattamista erittäin verrattu originaaliin. Onhan jo ilman sitäkin karttunut niin paljo muistutuksia, että on mahdoton ymmärtää, millä perusteella eräs arvostelija sanoi puheena olevaa teosta „ehkä kaikkein arvollisimmaksi käännökseksi,“ mikä viime jouluksi ilmestyi.

Herra V. Vaseniuksen kirjoittama Ibsen'in elämäkerta olisi myöskin tarvinnut kielellistä viimeistelyä.

Korrehtuurivirheitä ei ole aivan vähä. Ibsen'in kuva on huononlainen.

A. G.

Elias Lönnrot. Elämä-kerrallisia piirteitä, kirjoittanut *Aug. Ahlqvist.* Helsingissä, 1884. Hinta: 75 penniä.

Elias Lönnrot. Biografiskt utkast af *Aug. Ahlqvist.* Öfversättning från finskan. Helsingissä, 1884. Hinta: 1 markka.

Toukokuun 13 p:nä viime vuonna, kun vähän enemmän kuin kuukauden päivät olivat kuluneet siitä, jolloin Elias Lönnrotin ruumis läheltä ja kaukaa ympäri Suomen nientä saapuneiden lähetyskuntien seuratessa kannettiin viimeiseen lepokammioonsa Sammatin kirkkomaahan, vietti Suomen yliopisto hänen muistokseen surujuhlan. Siinä tilaisuudessa lausui yliopiston nykyinen rehtori,

kanslianeuvos Ahlqvist lämpimiä sanoja tämän suuren vainajan kunniaksi. Yllämainitut kirjaset ovat saaneet alkunsa tästä muistopuheesta. Se, minkä puhuja juhlakokouksen kuullen lausui, on otettu kaikki näihin kirjasihin (paitsi että ruotsalaisesta käännöksestä on jätetty pois runo, jonka tekijä on sepittänyt Lönnrotin muistoksi) ja sen lisäksi on tullut toinen sen verta ennen ja jälkeen juhlaa kirjoitettua.

Alussa luo tekijä lyhyen silmäyksen siihen varsin köyhään suomalaiseen kirjallisuuteen, joka löytyi ennen kuin Lönnrot esiintyi kotimaisen kirjallisuuden alalle. „Ikäänkuin viljelemätön erämaa“ oli silloin vielä suomenkieli kaikilla muilla aloilla, kuin uskon-opillisella. Missään kouluissa ei annettu opetusta suomenkielellä muissa kuin rippikouluissa eikä koulukirjojakaan ollut muita kuin aapinen ja katekismus. Mitä ennen Lönnrotia oli tehty kansanrunojen keruun alalla sekä mitä hyötyä hänellä oli niiden miesten työstä, jotka ennen häntä olivat oivaltaneet näiden kansamme kalliiden muinaisjäännöksien arvon, puhutaan myöskin vähäsen. Porthan, Topelius vanhempi, Becker y. m. vaativat mainitsemista, voidaksemme täysin ymmärtää Lönnrotin ansiot. Lyhyesti, vaan pontevasti kerrotaan sitten hänen työstään runojen kerääjänä ja niiden järjestäjänä, kuinka ja millä oikeudella hän pani kokoon Kalevalan sen nykyiseen muotoon, hänen vaikutuksestaan kielen tutkijana ja suomalaisen kirjakielen muodostajana, mitä hän on toimittanut virrenseppänä ja uuden virsikirjan laadinnassa, sekä kaiken tämän ohessa hänen seikattoman ja yksinkertaisen elämänsä juoksu kehdosta hautaan asti. Erittäin ihanaksi ja valtavaksi kohoaa tekijän esitys, kun hän puhuu Lönnrotin luonteesta, siveellisistä avuista ja hurskaasta mielialasta. Vähän laveammin olisimme kuitenkin suoneet tekijän esittävän hänen vaivalloisia matkojaan „Kalevalan kankahilla“.

Miehestä sellaisesta kuin Elias Lönnrot, jonka alämän työ on käännekohtana sivistyshistoriassamme, on Suomen yleisö ymmärrettävästi ennen tai myöhemmin saava laveamman ja perinpohjaisemman elämäkerran, kuin tämä nyt kysymyksessä oleva, joka on saanut runkonsa vaan eräästä muistopuheesta. Mutta siihen saakka, kunnes tälläinen ilmestyy, on tämä kanslianeuvos Ahlqvistin julkaisema elämäkerran tekele oleva tarpeellinen. Tekijä lausuu itsekin sen toivomuksen, että Suomen yleisö laveampaa elämäkertaa odottaessaan pitäisi nämät piirteet ainoastaan väliaikaisena kertomuksena Elias Lönnrotin töistä ja „miehestä“.

Kirjasia kaunistavat seuraavat kuvat: Lönnrotin muotokuva, kuva Paikkarin torpasta, Kullervo viimeisenä hetkenänsä (Sjöstrandin veistokuvan mukaan), nököala Kajaanin kaupungista, Sammatin kirkko ja ruumiinsaatto kansakouluhuoneelta. Kirjan alkuun on liitetty eräs Lönnrotin kirjoittama kirje, joka näyttää hänen käsialansa.

Toivomme paljon lukijoita näille kirjoille.

A. K.

K. Aug. Tavaststjerna, För Morgonbris. Dikter. Ny, reviderad och tillökad upplaga. Porvoossa. Werner Söderström.

Rafaël Hertzberg, Nya Dikter. Helsingissä K. E. Holm.

Jonatan Reuter, Dikter. Helsingissä. P. H. Beijer.

Stundens Barn. Dikter af *Karl Johan.* Helsingissä. P. H. Beijer.

Ferdinand Wahlberg, Vilsekommen. Helsingissä. K. E. Holm.

Kylläpä oli tarpeellista, että hra Tavaststjerna nyt antoi ulos uuden painoksen runoelmiaan, koska arvosteluista, joita niistä on kirjoitettu maaseudun sekä Ruotsin sanomalehtiin, näkyy ett'ei ensimmäisen painoksen vähäinen kappalemäärä saattanut levittää nuoren runoilijan mainetta niin kauvaksi, kuin se olisi ansainnut.

Toinen painos ei suuresti eroa ensimmäisestä, jota viime vuonna Valvojassa tarkemmin arvostelimme. Uusia kappaleita löytyy kuuden verta, muutama vanha on korjattu ja viimeisen osan viidestäkymmenestä pikku lempirunoelmasta on jätetty puolet pois. Epäilemättä näkyy, että muutokset ovat tehdyt huolellisesti ja vakaantuneella arvostelukyvyllä, jota viimemainittua ensimmäisestä kokoelmasta silloin tällöin puuttui. Ja niinmuodoin esiintyy nyt tämä toinen painos kypsyneempänä, niin sanoaksemme kokonaisempana sekä tasaisempana kuin edellinen.

Tuleepa hauskaksi nähdä mitä hra Tavaststjerna vast'edes yleisölle on tarjoava. Olemme nimittäin vakuutetut siitä, ett'ei hra T. enää jatka tätä lajia runoilemista. Hän on nyt laulanut nuoruutensa laulut, hän on niissä harjoitellut erinomaista kykyään, kuten alkavan lyyrikon tulee, ja niitten kanssa on hän lopettanut ensimmäisen postimatkansa tietä, joka epäilemättä tulee olemaan pitkä vaan joka yhtä varmaan tulee viemään hänet suureen päämäärään. Se olisi hänelle haitaksi joll'ei hän nyt koettaisi pyrkiä eteenpäin; sillä vaikka hän vielä ehkä voisi eräässä suhteessa edistyä puhtaana lyyrikkona — niinkuin esim. lausetapojensa selvyydessä — niin hän kuitenkin tuskin saattaa kirjoittaa lyyrillisiä kappaleita, jotka mielialan hienouden suhteen olisivat sellaisia, kuin moni runoelma viimeisessä „Unga känslor“ nimisessä jaksossa, jotka niin äärettömän havainnollisesti parilla piirteellä kuvaisivat jotakin tilaa, jotakin luonteen juonnetta tahi mielen muutosta, kuin useammat hänen runoistaan sen tekevät. Jolla on niin avonainen silmä luonnon ja elämän vivahduksille, joka voi niin puolueettomasti niitä käsitellä sekä niitten suhteen asettua niin objektiiviselle kannalle kuin hra Tavaststjerna, hänen tulee koettaa voimiaan isommissakin tehtävissä kuin lyyrikon. Emme ollenkaan epäile, ett'ei tuo ivallinen hymyily, joka hra T:n runottaren huulilla elää, voisi olla hyväksi avuksi, jos tämä neitsyt päättäisi jättää pois lyyrilliset haaveensa ja kääntyä draamallisille poluille. Myöskin monet muut ominaisuudet, joita vast'ikään mainitsimme runoilijalla olevan, varmaankin tekisivät tuollaisen käänöksen onnelliseksi. Vaan tietysti tämä ei ole silmänräpäyksessä tehty. En-

sin tarvitaan vakaantunutta katsantotapaa elämän ilmiöitten suhteen sekä tunteitten suunnittamista varmoja aatteita kohden, ensin on välttämätöntä, että runoilija ahkeran harjoittelemisen kautta muodostaa itsellcen suorasanaisen kirjoitustavan. Eikä tämän pitäisi hänelle oleman vaikeata, kun kaikki runomuodon aseet niin loistavassa määrässä ovat hänen vallassaan.

Neljä vuotta sitten lähetti hra *Hertzberg* ulos ensimmäisen runokokoelmansa ja nyt hän on saanut toimeen jotenkin lavean kirjasen aivan uusia runoelmia. Kehkeytyminen on niissä selvästi nähtävä, vaan valitettavasti kyllä ei runollinen kyky ole voinut seurata sen rinnalla. Ristiriita sen sisällön välillä, minkä runoilija on ajatellut tuotteilleen, sekä sen muodon, minkä hän niille on antanut, tulee ilmiin ja turmelee vaikutusta Sanalla sanoen, hra H. ei ole voinut runollisesti vallita niitä kysymyksiä, joita hän nyt on tahtonut runoudessaan käsitellä. Sen tehtävän suorittamiseksi ovat hänen lahjansa olleet liian pienet.

Asian laita on nimittäin se, että hra Hertzberg, joka ennen somin sävelin, vaikk'ei erittäin alkuperäisesti, lauloi luonnon kauneutta, lemmen suloutta ja muuta samankaltaista, mitä runolliseen mieleen juohtuu, nyt on suurimmaksi osaksi kääntynyt tästä lajista pois sekä tahtonut laventaa lyriikkinsä rajoja noutaen sille aineita aatteista, jotka eivät enää kuuluu ainoastaan ihmissydämen pikkuiseen piiriin, vaan jotka tulvailevat isossa ulkomaailmassa sekä siellä ovat muuttuneet yhteiskunnallisiksi kysymyksiksi. Ensimmäisessä jaksossa, jonka nimenä on „Työmiehiä," tulee tämä runoilijan pyrintö enimmin esiin. Asettuen perin demokraatilliselle kannalle koettaa hän — samoinkuin Snoilsky viimeisessä runokokoelmassaan — johdattaa onnellisemmissa oloissa elävien mieltä niihin olentoihin, jotka orjuudessa ja kurjuudessa työskentelevät jokapäiväistä leipäänsä varten. Samoin runokappaleissa „Vunna segrar," „Hjeltedöd," „Sömmerskan" j. n. e.

Kun tälläisiä aineita ottaa laulunsa esineiksi, niin on itselleen pannut vaikean tehtävän täytettäväksi. Sillä niitä ei sovi tavallisen mallin mukaan käsitellä, niissä ei saa sellainen lyyrillinen kilinä helistä, joka levittää liiallisten kauniiden sanojen peitteen sisällön yli, ja estää tätä esiintymästä niin selvänä, kuin sen tulisi esiintyä. Aatteiden puvun täytyy olla sellaisen kuin aatteet itse. Ankarasti, vakavasti ovat ne lausuttavat, suurin piirtein ovat ne esiin tuotavat kaikessa paljoudessaan, eikä mikään koristus saa himmentää kuvan havainnollisuutta ja selvyyttä. Vasta sillä tavoin saavutetaan välitön vaikutus ja saadaan aatteen sisältö helposti käsitettäväksi sekä sydämeen käyväksi. Mutta tietysti tarvitaan suurta kykyä ja älyä, ennenkuin voi luoda tälläiselle sisällölle sitä vastaavan muodon, etenkin kun, kuten hra Hertzbergin on laita, siinä myös tulee kysymykseen taistelu oman itsensä kanssa, ponnistus edellisen, ehkä itselle luonnollisimman, runotavan kukistamiseksi.

Hra Hertzbergin kielessä on paljo, mikä ei ollenkaan sovi yhteen sel-

laisen sisällön kanssa kuin se, jota „Työmiehiä" nimisessä jaksossa on käsitelty. Hän antaa esineille tarpeettomia attribuutteja, ja käyttää niihin enimmiten niin tavallisia sekä lyyrillisessä runoudessa kulutettuja lauseita ja sanoja, ett'ei käsite ollenkaan tule huomioon teroitetuksi vaan päinvastoin katoo fraaseihin. Runojensa ulkomuodossa on hra H. liian vähän noudattanut vaihtelevaisuutta; useimmat menevät samaa mallia, ovat neljärivisiä stroofeja, riimi ainoastaan joka toisessa rivissä. Tälläisellä runomitalla ei ole pontevuutta eikä painoa kylliksi, ja sitä käyttäessä joutuu helposti viekoitelluksi antamaan sujuvaisuudelle liiaksi tärkeän sijan. Mihin senkaltainen tavallisten runomittain käyttäminen vie, näkyy esim. runosta „För fosterland och ära" jossa aineen mahtava vakavuus on puettu muotoon, mikä väkinäisesti viettelee runoa laulamaan tunnetulla nuotilla „Jag mins den ljufva tiden."

Tila ei salli meidän tarkastella hra Hertzbergin runoja eriksensä, mainittakoon niistä vain muutamia. Mielestämme ensimmäinen runo „Vunna segrar" tekee kauniin poikkeuksen siitä, mitä yllä sanoimme ensimmäisestä jaksosta; se on kepeästi ja somasti kerrottu kappale, jossa löytyy sekä sointua että jotakin ylevätä. Päinvastoin „Sömmerskan" nimisessä kappaleessa tulee kaikessa selvyydessään esiin eräs juova, joka ylimalkaan hra Hertzbergin runoudessa näkyy vallanneen itselleen yhä suurempaa sijaa, nimittäin eräs kivulloinen, moraalinen ja saarnaava sentimentaliteetti, mistä kaikki raittius, kaikki alkuperäisyys puuttuu. Jaksossa „Ökenbilder" on etenkin ensimmäinen runo „Lejonsprånget" erittäin kaunis; sitä vastoin seuraavassa osassa „På sommarnöje" ei löydä juuri mitään tervettä maaelämän tuoksua. Lopuksi runoilijan „Ajatuksissa ja säveleissä" tavataan pari somaa pikku runoa nk. „Din bästa rikedom;" ja loppurunossa „Hypatia" hra H. näyttää voivansa hyvin vallita tämän kaltaisia aineita: siinä on tasainen, kokonainen muoto sekä kaunista kieltä.

Hra *Jonatan Reuter*, runoilija, joka tietääksemme tätä ennen on julkaissut ainoastaan muutaman kappaleen jossakussa albumissa, näyttää saaneen useimmat runolliset herätyksensä saariston raittiista elämästä. Kun hän kertoo siltä alalta jotain, niin onkin hänen runoudessaan joku muisto meren viileistä tuulista sekä saariston-asukkaitten terveestä vireydestä, kuten esim. viimeisissä kappaleissa, joilla on yhteisenä nimenä „Skärgårdslif." Muuten näkyy hänen sepityksissään useita jälkiä milloin toisesta milloin taas toisesta runoilijasta: Runebergista — esim. ensimmäisessä runossa, — Topeliuksesta, Tavaststjernasta j. n. e. Välistä koettaa hra R. olla aivan uuden-aikainen, niinkuin esim. kappaleessa „Modern serenad," välistä taas käy hänen runottarensa perin vanhaa uraa sekä tekee itsensä syypääksi sellaisiin kuviin kuin: „hirvi käy *niinkuin mahtava muinaistaru* hitaasti kanervikossa," „hopeaa kesäsuhinassa" j. n. e. Meistä näyttää niinkuin onnistuisi hra R. parhaimmiten silloin, kun hänellä on varma tapaus kerrottavana. Paitsi mainittua jaksoa

„Skärgårdslif" on runo „I skogen" hyvin soma. Ylimalkaan hra R. on taitava muodon käsittelemisessä, ja kun hän sen lisäksi saa sisältönsä vakaantumaan, niin voi hän kyllä vielä saada huomattavan sijan ruotsinkielisessä lyriikissämme.

Sellaista toivoa valitettavasti ei voi olla hra *Karl Johan*ista. Jos tällä värsyntekijällä olisi ollut yhtä paljon runollista aistia kuin hänessä näkyy olevan kykyä riimejä sepittämään sekä taipumusta niitä painattamaan, niin hän varmaan olisi antanut tuotteensa jäädä sen piirin sisään, mille ne esipuheen mukaan ovat aiotut, nimittäin sukulaisten ja ystävien.

Hra *Ferdinand Wahlberg*in novelleissa tapaa samaa ristiriitaisuutta aikomuksen sekä seurauksen välillä, jota huomautimme hra Hertzbergin runoissa. Hra Wahlbergin ei ole onnistunut saada aikeilleen sellaista muotoa, kuin ne olisivat tarvinneet. Hänen kertomuksensa ovat pitkänlaisia, hänen kielestään puuttuu ylevyyttä ja merkikästä pontevuutta, hänen tapauksensa ja henkilönsä eivät ole todenmukaisia eikä havainnollisia. Kaikki on enemmän ajateltua enemmän tehtyä kuin tosielämässä nähtyä ja siitä kopioittua. Viimeinen, „Glansbilder" niminen palanen on mielestämme paras.

W. Söderhjelm.

Kansanvalistusseuran Kalenteri 1885. Helsingissä 1884. Hinta nid. 1: 50, sid. 2: ja 3:

Niin tunnettua ja yleisesti suosittua teosta kuin kansanvalistusseuran kalenteria emme tarvitse teroittaa Valvojan lukijakunnan mieleen, se on siihen jo vuosien kuluessa tutustunut ja pitää sitä arvossa. Ja arvossa se onkin pidettävä, sillä harva se kalenteri lienee, jonka sisällys liikkuu niin monella eri alalla ilman, että ainoakaan kirjoitus on merkitystään vailla.

Niinkuin edellisissä vuosikerroissa on täänvuotisessakin kalenterissa pääasiallisesti pidetty silmällä kuluneen vuoden tapauksia. Se olikin tapahtumista rikas vuosi, osaksi surullista osaksi iloista laatua. Surusanomia tuli varsin usein semmoisia, jotka tuntuvasti vaikuttivat kansan syviin riveihin. Jo vuoden alkupuolella levisi tuo katkera uutinen, että Elias Lönnrot, uuden Sammon keksijä, Kalevalan runojen yhteensovittaja, oli kuollut. Se oli niinkuin kalenterissa löytyvissä muistosanoissa vainajille lausutaan „suru semmoinen, joka ei vuodessa eikä vuosikymmenessä unohdu". Neljä Suomen piispaa on, siitä kuin kalenteri viimein ilmestyi, kätketty maan poveen, muita mainitsematta. Vaan ompa kulunut vuosi myöskin tarjonnut monta ilahuttavata asiaa, niinkuin Suomenkielen asemaa tuomio-istuimissa koskeva asetus, kansanvalistusseuran juhlakokous Jyväskylässä sekä siihen yhdistetty laulu- ja soittojuhla y. m. Viimeksi mainittu, Jyväskylän laulu- ja soittojuhla, jota muutamat veljeskan-

samme, Virolaisten, edustajat kunnioittivat läsnä-olollaan, on ensimmäinen laatuansa ja oli omiaan tekemään jalostuttavan vaikutuksen kansaamme. Sitä koskeekin kalenterissa kolme eri kirjoitusta. Samaten kuin edellisinä vuosina on kalenterissa pieni kaunokirjallinen osasto. Se sisältää ainoastaan kaksi pientä runoa ja yhden suorasanaisen kappaleen, mutta ne täyttävät hyvin paikkansa. Kertomus „Kellosta" on raitis kuvaus kansamme luonteesta ja jokapäiväisestä elämästä.

Tähän saakka olemme puhuneet kirjoituksista, jommoisia tavallisuuden mukaan joka vuosi tapaa kansanvalistusseuran kalenterissa. Vaan tavataanpa niitä aivan uusistakin aineista, niinkuin „Kappale maamme varttumishistoriaa" sekä „Trikinit ja mikrobit" nimiset kirjoitukset. Edellinen on kansantajuinen kirjoitus, jossa tekijä tilastollisten tietojen nojalla koettaa luoda lukijainsa eteen kuvan isänmaamme edistymisestä taloudellisella alalla puolentoista vuosisadan kuluessa, ja mielestämme on hän siinä hyvin onnistunut. Jälkimäinen kirjoitus kertoo taas muutamista viime aikojen keksinnöistä lääketieteen alalla. Mainitsematta emme myöskään saa jättää almanakka-osastoon painettuja hauskoja „Luonnontieteellisiä havaintoja", vaikka niistä ei sisällysluettelossa mitään mainita.

Lopuksi tahdomme muistuttaa muutamista tärkeämmistä painovirheistä, jotka ovat kalenteriin pujahtaneet. Siv. 28 kerrotaan, että Isossa Britanniassa on *5,920,621* asukasta (pro: *35,920,621)* ja siv. 94, että Päijänteen vesillä oli vuonna 1880 31 höyrylaivaa *5931* (?) hevosvoimalla. Samalla sivulla löytyvä tieto, että vuonna 1880 kuului Suomelle *131* höyrylaivaa, on myöskin painovirhe taikka erehdys, koska tilastollisessa vuosikirjassa vuodelta 1881 kerrotaan Suomen kaupungeilla yksinään edellisenä vuonna olleen *150* höyrylaivaa.

K. R. M.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1886.

Mitä tarkoittaa suomalaisuuden pyrintö?

Valvojan viime Joulukuun numerossa lähestyvien valtiopäivien johdosta julkaistu kirjoitus puolueoloistamme on useille sanomalehdille antanut aihetta lauselmiin, jotka osaksi kääntyvät meitä vastaan. Emme luule tarpeelliseksi emmekä lukijakuntaamme huvittavaksi ruveta kaikkia näitä lauselmia laveasti tarkastelemaan. Vaan muutamat niistä ovat sitä laatua, että ne vaatinevat likempää valaistusta, samalla kertaa kuin antavat meille tilaisuutta tarkemmin selittämään omaa kantaamme.

Olimme m. m. sanoneet Suomen valtion tehtävän kieliasiassa olevan täydellisen tasa-arvoisuuden asettaminen molempain kotimaisten kielten, ruotsin ja suomen välille. Tietääksemme ei ole miltään kannalta vastustettu itse tasa-arvoisuuden periaatetta, mutta onpa puhuttu sinne tänne, mitenkä tuo „tasa-arvoisuus" oikeastaan on ymmärrettävä. Ja erittäinkin näyttää virkatovereillemme olevan vaikeata käsittää tuota meidän tekemäämme erotusta valtion ja yksityisten tehtävän välillä kieliasiassa, mikä erotus kuitenkin mielestämme on ensimmäisenä ehtona sille, joka tahtoo saada asiasta todellista selkoa. Juuri näiden kahden asian yhteen sekoittaminen on luullaksemme syynä siihen, että meitä syytetään pitävämme kieliasian ratkaisua helpompana kuin se on. Tie suomalaisen kielipyrinnön perillepääsemiseksi on muka paljoa mutkallisempi ja vaivaloisempi kuin Valvoja on aavistanutkaan eikä vielä ole ensinkään syytä ruveta rauhan-ehtoja hieromaan. Niin vastustajamme väittävät.

Mikä on siis tasa-arvoisuus kielten välillä? Ja mitenkä on se lainsäädännössä toteutettava? Pari maaseudun lehteä, Viipurin Sanomat ja Tampereen Sanomat arvelevat tasa-arvoisuuden olevan olemassa vasta silloin, kuin suomenkieliset ja ruotsinkieliset maassamme nautitsevat kaikkia yhteiskunnallisia etuja juuri samassa suhteessa kuin niiden lukumäärät ovat toisiinsa verraten. Koska suomenkielinen väestö, Viipurin Sanomain mukaan, on $^8/_9$ koko maan väestöstä, ja maksaa valtiorahastolle $^8/_9$ kaikista sen tuloista, niin oikeus, V.

S:n mielestä, vaatii että suomenkielinen väestö saa nauttia 8 kertaa suurempia etuja valtiokassasta kuin ruotsinkielinen. „Ruotsalaisuuden yliherruus on niinkauvan olemassa kuin Suomalaisten täytyy maan väestön yhdeksättä osaa varten panna menemään puolet useista valtiovaroista." Ja samalla tapaa Tampereen Sanomatkin väittävät tasa-arvoisuuden kielten välillä vasta silloin olevan olemassa, kuin, muun muassa, suomalaisten koulujen ja laitosten lukumäärä ruotsalaisten suhteen on kuin 8 : 1, eikä kuten nyt on laita niin kuin 1 : 8.

Tällainen on koko loistossaan tuo n. s. $^6/_7$, taikka mainittujen lehtien laskun mukaan $^8/_9$ valtioviisaus. Tarvitaanko todellakin tuhlata sanoja tämän teorian kumoamiseen? Sopisi toki jo ensi silmäyksellä havaita, ett'ei sillä ole pontta eikä perää. Kuinka valtio voisi parhaalla tahdollakaan saada aikaan sitä, että toisen kieliryhmän nauttima etu esim. oikeudenhoidosta taikka poliisilaitoksesta tahi kulkuneuvoista taikka raha-arvon lujuudesta taikka yliopistosta olisi jossakin määrätyssä aritmeetillisessa suhteessa, esim. = 8 : 1, toisen kieliryhmän nauttimaan etuun? Jos V. S. voivat selittää tämän arvoituksen, niin totta maar sopii sanoa sitä suureksi tietäjäksi ja arvoitusten selittäjäksi. Mitä kouluihin tulee, niin on tosin mahdollista ajatella, että valtio kustantaa ruotsalaisia ja suomalaisia kouluja semmoisessa suhteessa, joka vastaa asianomaisten väestöjen lukumäärään. Mutta silloinkin oppilasten lukumäärät saattaisivat olla aivan toisellaiset. Ja aivan väärää olisi koulujen perustamisessa noudattaa ainoastaan sellaista aritmeetillista näkökohtaa, pitämättä lukua molemmanlaatuisten koulujen tarpeellisuudesta. Todellinen tarve saattaa suuresti erota tuosta aritmeetillisesta suhteesta. Tätä nykyä olisi sula vääryys asettaa esim. suomalaisten lyseitten lukumäärä 6 tahi 8 kertaa suuremmaksi kuin ruotsalaisten, koska nyt edellisten tarve ei ole likimainkaan 6 à 8 kertaa suurempana kuin jälkimmäisten. Tämä olisi sulaa vääryyttä ei ainoastaan ruotsinkielistä väestöä, vaan kaikkia veroa maksavia, siis myös suomalaisia vastaan. Sillä joka veron-alainen kärsii vääryyttä, jos valtio käyttää yleisiä varoja muihin tarkoituksiin kuin sellaisiin, jotka todellakin ovat tarpeen vaatimia. Jos taas joskus vastedes sattuu niin, että suomenkielisten koulujen tarve ruotsalaisten rinnalla on suurempi kuin 6 (tahi 8): 1, esim. jos se on = 12 : 1, niin olisi taas sula vääryys määrätä koulujen lukumäärä edellisen suhdan mukaan, koska Suomalaiset silloin saisivat liian vähän, taikka Ruotsalaiset liian paljon.

Laillinen tasa-arvo on ylipäänsä siinä, että laki säätää eri kilpailijoiden aseman aivan samojen periaatteiden mukaan. Kielellinen tasa-arvo meidän maassamme on siinä, että joka kansalaisella, katsomatta sitä, puhuuko hän suomea vaiko ruotsia, on sama tilaisuus käyttää hyväksensä kaikkia valtion tarjoomia etuja. Mutta jos esim. ruotsiapuhuvat kansalaiset tahtovat ja osaavat käyttää tätä tilaisuutta enemmän kuin suomeapuhuvaiset, taikka päinvastoin, niin tietysti toinen puoli tulee nauttimaan suhteellisesti enemmän etua kuin toinen. Tätä ei laki voi auttaa, eikä se ole tasa-arvoisuuden aatteen rikkomista. Jos sattuisi niin, että ruotsia- ja suomeapuhuvaiset kansaryhmät käyttäisivät mainittua tilaisuutta juuri siinä suhdassa kuin niiden lukumäärä osottaa, silloin, mutta ainoastaan silloin, $^6/_7$ politiikin ihanne toteutuisi. Mutta ei mikään valta maailmassa ole tarpeeksi suuri, voidaksensa tahallisilla toimilla toteuttaa sitä. Ja jos sattuisi niin, että tuo $^6/_7$ ($^6/_8$) ihanne itsestään toteutuisi yhteiskunnan elämässä, niin ei mikään viisaus maailmassa riittäisi havaitsemaan, että nyt toivottu suhta on saavutettu, ympyrän kvadratuuri on löydetty, Viipurin Sanomain unelma on käynyt toteen.

Tuskin olisimme vaivanneet itsemme mokoman päähänpiston tarkastamisella, ell'ei Uusi Suometarkin laillansa olisi antanut sille tukea. Ottaessaan 20 n:ossaan vastustaaksensa Valvojaa y. m., U. S. näet puolustaa puheena olevaa „politiikkia," vaikka ainoastaan „tulevaisuuteen" katsoen. Lausuttuaan suomalaisten koulujen kartuttamisesta vaatimuksia, jotka melkein sopivat yhteen niiden kanssa, joita Valvojakin Joulukuun numerossa esitti, se lisää: „Tämä nykyhetken tarpeista. Mutta — — suomalaisuuden täytyy pyrkiä siihen asemaan, kuin väkiluvun suhteet osottavat. Tätä sanovat Dagbladilaiset ivaten $^6/_7$ politiikiksi. Meistä on asia selvä. Jos toivomme, että suomalainen väestö on sivistyksessä kohoova tasavoimaan ruotsalaisen rinnalle, täytyy sivistyslaitosten lukumäärä ennen tai myöhemmin mukaantua väkilukuun. Sehän ei ole muuta, kuin *tasa-arvoisuutta*, jota meille aina luvataan. — — Kun siis omistamme tuon n. k. $^6/_7$ politiikin, niin, se huomattakoon, ajattelemme tulevaisuutta. Nykyhetkellä ei sitä voi toteuttaa. — Ymmärrämme aivan hyvin, että tasa-arvoisuutta sivistyksessä ja henkisessä voimassa kansakuntain keskellä ei luoda asetuksilla, vaan pitkällisellä henkisellä työllä."

Näistä sanoista päättäen U. S. puolustamallaan „$^6/_7$ politiikilla" tarkoittaa, että valtion pitää asettaa molemmanlaisten koulujen lukumäärä 6 : 1 suhteen mukaiseksi *vasta silloin*, kuin olevaiset sivistys-olot sitä vaativat. Mei-

dän käsittääksemme U. S. siis ylipäänsä myöntää, että valtion aina, yleisillä varoilla kustannettavien koulujen lukumäärää säätäessään, tulee pitää silmällä todellisia sivistystarpeita. Sitä mekin juuri vaadimme. Ja mekin olemme vakuutetut siitä, että laillisen tasa-arvon perusteella syntyvä kilpailu on suuresti kartuttava suomalaisien koulujen tarvetta ei ainoastaan ehdottomasti, vaan suhteellisestikin ruotsalaisten rinnalla. Me eroamme U. S:sta ainoastaan siinä, ett'emme tässä pane mitään erinäistä arvoa tuohon aritmeetilliseen suhteesen 6 : 1. Sillä kuten jo muistutimme, todellinen tarve on tällä alalla ainoana järjellisenä määräys-perusteena. Todellista tarvetta taas ilmoittaa se seikka, kuinka monta oppilasta pyrkii johonkin kouluun, taikka, jos koulu ei vielä ole olemassa, kuinka paljon voidaan otaksua siihen pyrkivän. Kun 1877 vuoden säädyt anoivat, että koulujen opetuskieli määrättäisiin sekä ilmaantuvan sivistystarpeen että sen kielen mukaan, jota ympäristön väestö puhuu, niin ne eivät käsittääksemme tarkoittaneet muuta kuin sitä, että määrätessä, tarvitaanko todellakin koulua johonkin paikkaan, on silmällä pitäminen ympäristön kieltä. Sillä eivät suinkaan säädyt liene tarkoittaneet, että joskus saa perustaa tarpeettomiakin kouluja. Siinä että ainoastaan todellinen tarve määrää, onko valtion kustantamien koulujen opetuskieli oleva ruotsi vaiko suomi, siinä juuri kielten tasa-arvo on koulun alalla, eikä valtion tarvitse mitään muuta tehdä kuin pitää tästä periaatteesta kiinni.

Tosin U. S. rientää lisäämään, että „ruotsinmielinen, jonka sydän ei helli Suomen kansaa, ei koskaan taivu uskomaan, että tuo kansa on edistynyt ja kohonnut ja laajempaa henkistä alaa tarvitsee.“ Saattaa olla, että „ruotsinmielinen“ on semmoinen. Se on kyllä paha, mutta ei vaikuta periaatteesen mitään. Vaatiessamme että todellinen tarve on määräävä koulujen kielen, teemme tietysti sen edellytyksen, että tarpeesta aina otetaan puolueettomasti selkoa. Jos hallitus tahi ne virastot, joista koulukielen määrääminen riippuu, osottavat puolueellisuutta, niin on kansalla tahi sorretulla kansan osalla se neuvo jäljellä, että se rupee kaikilla laillisilla keinoilla sanomalehdistössä, valtiopäivillä, yksityisten koulujen perustamisella y. m. painamaan hallitusta, muuttaaksensa sen käytöstä, jopa, jos muu ei auta, sen jäsenistöäkin. Tätä menettelytapaa on, kuten jokainen tietää, juuri meidän maassamme melkoisella menestyksellä koetettu senaattiamme vastaan, kun se, etuluulojen sokeuttamana, viivytti suomalaisten lyseitten perustamista. Viisainta lienee siis vastedeskin, asian niin vaatiessa, menetellä samalla tapaa.

Vieläkin Uusi Suometar viittaa oikeus- ja virallisen kielen kysymykseen, ja epäilee siinä kielten tasa-arvon voivan toteutua niin helposti kuin me olimme luulleet mahdolliseksi. Me olimme olleet sitä mieltä, että se, mikä vielä puuttuu täydellisestä tasa-arvosta, on verrattain vähäpätöistä siihen katsoen mikä jo on voitettu, ja että siis ei liene ylen vaikeaa sitä saavuttaa. Suometar taas viittaa kaikellaisiin poikkeuksiin ja vaillinaisuuksiin 1883 v:n kieliasetuksessa, se kun vielä, muiden puutteiden seassa, laajalta sallii liberaalien harrastamaa kaksikielisyyttä j. n. e.

Vastaukseksi saamme ainoastaan vedota Suomettareen itsehen, joka silloin, kuin uusi kieliasetus ilmestyi, 31 p. Jouluk. 1883 lausui näin: „Aleksander III:s on isänsä lupauksen ruhtinaallisesti täyttänyt. Se asetus, joka saattaa 1863 vuoden määräykset käytäntöön, julkaistaan tänään ja astuu kohta voimaan, poistaen pahimmat epäkohdat Ruotsin kielen ylivallasta maassamme. Kun uuden vuoden ensimmäinen päivä koittaa, ei muukalaisuuden raskas ies enää suomalaisen niskaa paina, ja siitä vapautettuina menemme uutta aikakautta alkamaan — — — —. Perille ei suinkaan vielä ole päästy, ei Suomen kieli vielä nytkään täysiin oikeuksiinsa pääse, mutta mitä puuttuu, se kyllä piankin saavutetaan, siitä ei epäilystä ole.“

Niin kaunopuheliaana ja niin toivoa täynnä U. S. oli silloin, miksi se nyt on mielensä muuttanut? Saattaa olla, että puutteita vielä löytyy 1883 v:n asetuksessa, ainakin on myönnettävä, että se tärkeimmissä suhteissa vakauttaa yksityisen suomea puhuvan kansalaisen kielellisiä oikeuksia. Useinpa onkin suomalaiselta kannalta myönnetty, että tuo vielä ratkaisematon kysymys virastojen keskinäisistä kielisuhteista on paljoa vähäpätöisempi kuin kysymys kieliseikoista yksityisten ja virastojen välillä. Vieläkin 1883 v:n asetus on käytäntöön pannut tärkeän, juuri suomenmielisten suosiman periaatteen — paikkakunnallisen kielen vallan. Totta on, että se sen ohessa johonkin määrään sallii „kaksikielisyyttäkin,“ niin että esim. yksityinen henkilö saa kirjoittaa valituksensa kuntakokousta vastaan toisella kuin paikkakunnan kielellä; mutta epävarmaa on, onko tämä puutteeksi vaiko pikemmin ansioksi katsottava. Suomettaren pitäisi toki muistaa, että jos paikkakunnallisuuden aate pannaan liian jyrkästi käytäntöön, niin suomenkielisetkin, jotka asuvat ruotsinkielisissä paikkakunnissa, tulevat siitä kärsimään.

Vakuutuksemme on yhä vielä, että jos viipymättä julistettaisiin molemmat kielet yhtä virallisiksi ja samalla annettaisiin tarpeellisimmat määräykset

asian käytäntöön panosta, niin kauvan riidan alainen virallisen kielen kysymys olisi ratkaistu ainakin siihen määrään, että voisi jollakin mielenrauhalla odottaa tuon tasa-arvon luonnollisia seurauksia. Suomen kielen käytäntö virastoissa ja niiden keskinäisessä kirjevaihdossa olisi riippuva yksityisten tahdosta, mutta se tulee tietysti sitä enemmin käytäntöön kuta enemmin suomalaisuus ylipäänsä vahvistuu. Ei tässäkään voida minkään aritmeetillisen suhteen mukaan määrätä, kuinka paljon toista tahi toista kieltä pitää käyttää, vaan onpa se jätettävä asiain luonnolliselle kehitykselle laillisen tasa-arvon pohjalla.

Mutta U. S. ehkä arvelee, että tulevaisuuden lainsäätäjällä saattaa olla syytä luopua tasa-arvoisuuden aatteesta, ja asettaa Suomen kieli ainoaksi viralliseksi kieleksi? Miks'ei, siihen tulevaisuuden lainsäätäjä saattaa epäilemättä olla oikeutettuna — *jos* kielten vapaa kilpailu joskus maailmassa viepi siihen päätökseen, että Suomen kieli on tullut tavalliseksi puhekieleksi koko maassa, ja Ruotsin kieli on joutunut sellaiseen asemaan, ettei enään sovi katsoa sitä kotimaiseksi kieleksi. Mutta tuskin silloin enää tarvittaisiin nimen-omaan *säätää* mitään virallisesta kielestä, koska asia silloin ilman säädäntöäkin olisi selvä.

„Loppupäätökseksi“ U. S. lausuu: „suomalaisuus-pyrinnön täytyy päämääräkseen asettaa paljoa suurempaa muutosta kuin mitä tätä nykyä voi toimeen saada. Mutta siitä juuri seuraa, ett'ei myöskään voi tätä nykyä suomalaisuuden kysymystä millään tavalla lopullisesti suorittaa, kuten hra Rein näyttää luulevan.“ Mitä meillä on siihen vastattavaa, lienee jo yllä olevasta selvää. Tietysti suomalaisuuden lopputarkoitus ei ole koulujen perustaminen eikä tasa-arvoa säätävän lain aikaan saaminen, vaan niiden *hedelmien* voittaminen, joita koulut ja lait ovat synnyttävät. Yksi näistä hedelmistä on epäilemättä oleva suuri muutos maamme nykyisissä kielioloissa. Suomalaisuuden kysymys sivistyskysymyksenä ei suinkaan ole lopullisesti suoritettu sillä, että kielten tasa-arvoisuuden aate on hallinnossa ja lainsäädännössä tunnustettu. Mutta siksi, että tuo sivistyskysymys lopullisesti suoritetaan, ei *valtion puolelta* tarvita muuta, kuin tasa-arvoisuuden tunnustamista ja tunnollista käytäntöön panemista. Eikä käsittääksemme „tulevaisuudessakaan“ mitään muuta periaatetta tarvita, niin kauvan kuin kaksi kotimaista kieltä täällä on olemassa. Ei tämä aate suinkaan estä suomalaisten koulujen lukumäärää kasvamasta 6 tahi useampaakin kertaa suuremmaksi kuin ruotsalaisten, eikä suomenkielisiä

kansalaisia nauttimasta 6 kertaa enemmän etua valtion laitoksista kuin ruotsinkielisiä. Mutta tätä aatetta ei sovi kutsua „$^{6}/_{7}$ politiikiksi,“ joka päinvastoin aina tulevaisuudessakin on pysyvä yhtä hulluna, kuin se on nyt.

Kun sanomme valtion tehtäväksi säilyttää puolueettomuutta molempia kotimaisia kieliä kohtaan, niin se ei ole sentähden, että valtio mielestämme saisi halveksia kansallisuutta ja kieltä. „Liberaalisuuden“ on tapana ivaten puhua „kansallisista omituisuuksista“ ja pitää kieltä vähäpätöisenä asiana. Kansallis-vapaamielinen kanta sitä vastoin, jota me olemme koettaneet puolustaa, ei ole sellainen, se eroaa tässä suhteessa paljaasta liberaalisuudesta. Kansallisuus ja kansallinen kieli ovat asioita, joita valtionkin tulee arvossa pitää ja turvata; sopii sitäkin vaatia, että valtio sivistyslaitoksena pitää huolta niistä, esim. asettamalla opettajanvirkoja kotimaisessa kielessä y. m. s. Mutta meidän maassamme on kaksi kieltä, joita sopii sanoa kotimaisiksi. Kun esim. Kaiku väittää „kansan“ kannalta katsoen Ruotsin kielen olevan täällä yhtä vieraan kuin Kiinalaisen, niin tällaista väitettä vastaan on huomautettava, että jos tuo monimielinen sana „kansa“ tässä käsitetään valtiollisessa merkityksessään (= koko Suomen kansa), niin virkamieskin yhtä hyvin kuuluu kansaan kuin esim. talonpoika; jos „kansa“ sana tarkoittaa alamaisia erotukseksi hallituksesta, taikka kouluttamattomia luokkia erotukseksi herrassäädystä, niin löytyy maassamme kyllä ruotsinkielistäkin „kansaa.“

Asian niin ollen on sekä oikeinta että viisainta, että valtio kielten taistelussa pysyy kylmän puolueettomuuden kannalla. Tosin valtion juuri kylmän puolueettomuuden vaatimuksesta tulee poistaa Ruotsin kieli siitä asemasta, jossa se tähän asti on ollut, se kun on *vallitsevana* kielenä sortanut Suomen kieltä ja estänyt sitä vapaasti liikkumasta. Ja valtion tehtävä tässä suhteessa ei ole vielä kokonaan täytetty. Vieläkin sopii sanoa, että valtio on ollut velvollinen erittäin ottamaan tukeaksensa Suomen kielen edistystä tarkoittavia rientoja, esim. auttamalla suom. kirjallisuuden seuraa, koska tämä kieli vuosisatojen kuluessa oli joutunut sellaiseen tilaan, joka maamme koko edistykselle ja sivistykselle oli suurimmaksi haitaksi. Mutta että valtio rupeaisi suomalaisuuden hyväksi tekemään enemmän, kuin mitä tarvitaan täydellisen tasapainon aikaan saamiseksi, se mielestämme olisi väärää eikä suotavaa suomalaisuuden omankaan edun kannalta. Sillä vakuutuksemme on, että sellainen menettely, vah-

vistamalla ruotsikiihkoisten vimmaa ja antaen niille uusia lisävoimia, tulisi pikemmin viivyttämään kuin jouduttamaan suomalaisuuden luonnollista ja oikeutettua levenemistä, joka muuten on oleva vallitsevien olosuhteiden ja yksityisten työn hedelmänä.

Yksityishenkilön asema kieliriitaan on, näet, vallan toinen kuin valtion. Yksityisellä saa olla suurempaa viehätystä toiseen kuin toiseen kieleen, olipa sitten, että tämä viehätys on ainoastaan niiden olojen vaikuttama, joissa hän on syntynyt ja elänyt, taikka että sitä määrää itsetajuinen, miettimiseen perustuva järjellinen vakaumus, maamme todellisesta hyödystä. Kirjailijana hän saa omistaa voimansa ja työnsä toiselle tahi toiselle kirjallisuudelle, sen mukaan kuin hän luulee paraiten palvelevansa isänmaata, isänä hän saa valita lapsensa kasvatus- ja koulukielen, sen mukaan kuin hän luulee sitä lapselle parhaaksi.

Kansallisvapaamielinen kanta on käsittääksemme juuri siinä, että samalla kuin valtiolta vaaditaan ainoastaan tasapuolisuutta, niin asetutaan kielten vapaassa kilpailussa toiselle puolelle, nimittäin suomalaiselle. Myönnämme tosin ruotsalaistakin kansan-ainesta maassamme oikeutetuksi; tunnustamme sitä katoomatonta vaikutusta, joka maamme suurilla ruotsinkielisillä kirjailijoilla on ollut kansamme henkiseen kehitykseen, emmekä kiellä ruotsalaisella kielellä ja kirjallisuudella nytkään täällä olevan kotimaista merkitystä. Mutta kuitenkin sympatiamme, tosiasiallisiin oloihin katsoen, etupäässä kääntyvät suomalaisuutta kohti. Se työ, joka suorastaan tarkoittaa tämän kansan-aineksen sivistyttämistä ja kohottamista yhdenvertaisuuteen vähemmistön kanssa, on silmissämme jalo työ, se kun on sorretun ja vääryyttä kärsivän puolustamista. Se on useissa suhteissa tärkeämpi kuin ruotsinkielistä väestöä tarkoittava sivistystyö, ensiksi sentähden että se luopi jotain vallan uutta, nim. uutta sivistyskieltä ja uutta kirjallisuutta, kun sitä vastoin jälkimmäinen työ on ainoastaan vanhan uran polkemista; toiseksi koska se levittää sivistystä (eli „ruotsalaista“ sivistystä, käyttääksemme ruotsinmielisten puhetapaa) yhä laajempiin piireihin, kun sitä vastoin jälkimmäinen ainoastaan tarkoittaa „ruotsalaisen sivistyksen“ pysyttämistä entisten rajojen sisällä. Vihdoin se on koko isänmaamme pysymässä ololle ja vaurastumiselle tärkeämpi sen vuoksi, että suomenkielinen väestö, vaikk'ei se olekkaan = koko Suomen kansa, kuitenkin niin suurena enemmistönä ollen, on sen pääosa, josta koko kansamme tulevaisuus etupäässä on riippuva. Eikä se seikka, että joku henkilö käyttää Ruotsin kieltä äidinkielenään, ollenkaan voi olla esteenä, ett'ei hän saisi harrastaa Suomen kieltä. Sillä katso-

mattakaan sitä, että moni ruotsinkielinen saattaa syntyperältään ja elämän asemaltaan kuulua suomalaisiin, niin isänmaan paras on näissä suhteissa korkeimpana määräyskohtana. Isänmaana ei meillä ole se ala, jossa sitä tahi sitä kieltä puhutaan, vaan se on Suomen valtio; tämä on kumpaakin kieltä ja kansallista ainesta korkeampana rakkautemme esineenä. Ja pysyäksensä tämä valtio tarvitsee välttämättömäksi tuekseen sitä mahtavaa voimaa, mikä suomalaisessa kansallisuudessa on. Välinpitämättömyys, saatikka viha suomalaisia rientoja kohtaan on siis meidän silmissämme joko äärettömän lyhytnäköisyyden taikka puuttuvan isänmaanrakkauden merkki.

Kuinka kielten vapaa kilpailu on päättyvä, jos valtio, kuten olemme vaatineet, suopi kummallekin aivan yhtäläisiä kilpailun ehtoja? Tietysti päätös riippuu kaikista niistä seikoista, jotka tässä kielten „olemisen taistelussa" — Darwinin lauseparren mukaan — saattavat olla kummallekin hyödyksi tahi haitaksi. Olemme tosin yllä osottaneet, ett'ei valtio voi määrätä kielellisiä oikeuksia väkiluvun numeroiden mukaan, että sen suoma tasa-arvo on kvalitatiivinen eikä kvantitatiivinen. Mutta vapaassa kilpailussa tuo kvantitatiivinen puoli eli tuo suhde 6 : 1 epäilemättä tulee suuresti vaikuttamaan. Tällä suhteella tosin ei ole mitään oikeudellista, mutta varsin suurta tosiasiallista merkitystä. Kielellä, jota puhuu niin suuri enemmistö kuin $^{6}/_{7}$ kansasta, on siitä hyvin suuri etu kilpakumppaninsa edellä. Ruotsin kieli on tosin paljoa edistyneempi, sitä kun on paljoa kauvemman aikaa viljelty korkeamman sivistyksen välikappaleena, mutta sopii syystä kysyä, onko olemisen taistelussa ylipäänsä vanhuus vaiko nuoruus suurempana etuna pidettävä. Ja millainen oli Ruotsin oma kirjallisuus vielä 150 vuotta takaperin, ennen Dalinin aikaa? Ruotsin kielellä on se etu, että se ulkopuolella meidän maatamme on laajemmin tunnettu kuin Suomen kieli, etenkin jos otetaan lukuun, että sitä helposti ymmärretään myöskin Norjassa ja Tanskassa. Mutta mitään maailmankieltä se kuitenkaan ei ole, eikä se koskaan voi niin raskaasti painua Suomen kielen päälle kuin esim. saksa Viron kielen ja ranska Belgiassa flamilais-kielen päälle. Kuitenkin on myönnettävä, että Ruotsin kieli tässä maassa on saanut erinomaisen vahvan aseman ja että sen juuret ovat tunkeneet hyvin syvälle. Sen vuoksi kilpailun lopullinen päätös onkin epätietoinen. Varmana pidämme vaan sen, että Suomen kieli tulee käytäntöön sivistyksen välikappaleena paljoa laajemmassa määrässä, kuin sitä nyt käytetään. Varmana takauksena siitä on se uusi herrassääty, joka on syntymäisillään suomalaisista kouluista; ja myöskin

virkakieltä koskevat säännöt tulevat monella seudulla edistämään virkamiehistön suomalaistuttamista. Mutta tuleeko Suomen kieli kerran herrassäädyn yksinomaiseksi äidinkieleksi, vai pysyykö aina joku osa siitä ruotsinkielisenä, vai tuleeko sivistyneiden tavaksi, oppia molempia kieliä melkein yhtä hyvin — mikä kaksikielisyys ei suinkaan ole mahdoton, useiden muiden maiden esimerkistä päättäen — sen jätämme ratkaisematta siitä yksinkertaisesta syystä, että profeetan lahjaa ei ole meille suotu.

Suoraan sanoen emme kuulekkaan juuri hyötyä olevan siitä, että paljon muokataan näitä tulevaisuuden salaisuuksia. Sanotaan tosin, että kuten ihmisen muuten täytyy selvästi tietää, mihin hänen on pyrkiminen, niin on kieliasiassakin lopputarkoitus edeltäpäin selvästi määrättävä, jotta voidaan sen mukaan muodostaa nykyisiä toimia. Mutta senhän juuri olemme osottaneet vääräksi, mitä valtioon tulee; valtio ei saa puheena olevalla alalla muodostaa nykyisiä toimiansa jonkun vast'edes toteutettavan toivomuksen mukaan. Päinvastoin sen tulee kieliasiassa lähteä nykyisistä oloista, järjestääksensä niitä oikeuden vaatimuksien mukaan, huolimatta mitä siitä seuraa kaukaisessa tulevaisuudessa, tuleeko Suomen kieli vastaisuudessa kokonaan voittamaan, vai tuleeko Ruotsin kieli aina pysymään nykyisessä asemassaan. Yksityisellä tosin saattaa olla vastaisuuden ihanteensa, jonka toteuttamiseksi hän tekee työtä, eikä häntä saa siitä moittia, niin kauvan kuin hän pysyy isänmaallisuuden rajojen sisällä. Mutta ainoastaan rajattoman itserakkauden hallitsema henkilö saattaisi luulla, että se kieliolojen muodostus, jonka hän katsoo isänmaan onnelle suotavimmaksi, on ainoa hyvä, ja että jos toisin käy, kaikki on hukassa. Usein ihminen saa kokea, että se, mitä hän oikeastaan on tahtonut, toteutuu vallan toista tietä ja toisilla välikeinoilla, kuin hän oli tahtonut ja luullut mahdolliseksi. Me puolestamme olemme vakuutetut siitä, että jos kielisuhteet, sitten kuin kaikki kahleet ovat poistetut ja laillinen tasa-arvo asetettu, saavat kehkeytyä vapaasti tosiasiallisten olojen vaikuttaessa, niin kansamme tulee käyttämään Suomen ja Ruotsin kieltä juuri niin paljon ja siinä suhteessa, kuin se niitä kumpaakin tarvitsee ja kuin on oleva isänmaalle edullisinta.

Th. Rein.

Kellot.

(Lauloi V. Rydberg, suomensi K. F.)

On aian aaltojärven keskellä hyrskyisen
kristallitorni kuulas ja eeterin-loistoinen;
syvyyteen synkeimpään se laskee juuriaan,
Mihin ei näe ihmissilmä, ei kanna aatoskaan.

Se yltää muureillansa sinitaivaan tähtihin,
ylemmä kautta taivasten tähdetöntenkin,
kautt' aavan kaikkisuuden kupooli kohoaa,
eik' aatos sinne lennä — sen päätä huimistaa.

Komeessa kaarroksessa on kelloja kaksittain.
Valon koite-välkkehistä on toinen luotu vain;
heiluttaa kultakieltä vaan aatteen tuulahdus,
hiljaisen soiton tahdit sääntääpi mailman huokailus.

Se soi niin kehotellen sävelen hiljaisen,
mi värjähdellen virtaa mailmasta toisehen;
puhtaana sointu sammuu tuo, maahan tultuaan,
jalojen henkein kaipioon ja illan purppuraan.

Unelmat ihanimmat se heille mieleen tuo,
unelmain eteen taisteloon myös heille voiman luo;
ruskossa iltataivaan se heille muistuttaa
kaukaista kaunomailmaa, viel' löytämättä olevaa.

Se soipi ikävöiden sen hetken vihkimää,
mi veljesliitoks' kaikki maan kansat yhdistää,
kun tuskat viihdytystä ja lohdutusta saa,
ja rakkauden rintaan väsynyt otsa uinahtaa.

Se soipi ikävöiden sävelin kirkkahin
viel' yhtyäkseen kansain vapauden lauluihin

ja soittaa kautta mailman tuon viestin autuaan:
jo ihmisyys löys Herran! jo maa on valta Jumalan!

Vaan toisen valinkaavaan valahti hyytäen
yön synkeys, jok' uinui helmassa kaaoksen.
Sen raskas kiel' ei liiku — se vaiti riippuilee;
kuin öisen taivaan holvi, sen synkkä kupu kaartelee.

Tuoll' alla portahissa sumuisna mieleltään
istuupi peikko, kellon luja nuora kädessään,
kuin patsas liikkumatta, kolkosti katsahtaa
vaiheiden valtamerta, mi tornin juurell' aaltoaa.

Aurinko vuoroin peittyy, tai hyrskyt valaisee;
vaan vetten aava pinta jos kerran synkkenee
ja viime-aalto murtuu mainingin pauhinaan,
povellaan ennus-haaveet valoisat tuuditeltuaan,

Ja ihmiskunta tuskaan toivotta raukeaa,
ja vapausvirret leipä ja suosio tukehtaa,
ja nuori sydän jähtyy ja tyynnä katselee,
kuink' aatteet pyhät, jalot maan päältä kauas pakenee;

Silloinpa kellon nuoraan tuon koura puristuu
ja peikko soittaa, soittaa, sen mieli hurmauu,
yön kello heilahuttaa kauheeta kupuaan
ja kaikki mailma järkkyy ja halkee myötä juuriaan.

Suomalaisista arvoituksista.

Rikkaan ja moniaineellisen kansanrunoutemme yhtenä osana voinemme myöskin pitää arvoituksia. Ne ovat pääasiallisesti lasten runoutta ja niinkuin lasten laulut Kantelettaressa, kuvaavat arvoituksetkin heidän tapojansa ja käsityskantaansa. Mutta ottavathan aika-ihmisetkin usein osaa lasten leikkeihin ja niin voimme katsoa arvoitustenkin syntyneen näiden avulla ja hyvillä neuvoilla. Siitä tavasta taas, että aika-ihmiset keskenänsä olisivat käyttäneet arvoituksia, ei löydy todistuksia muussa kansanrunoudessa, paitsi Kantelettaren 3:nnessa osassa 59 virsi kertoo, että kosijalle annettiin arvoituksia selitettäväksi. Tätä mainitsee Lönnrot arvoituskokoelmansa esipuheessa ja lisää siihen seuraavaa: „Muuten arvoitukset kyllä taittiin pitää enemmin lasten leikkinä, ja esi-isillämme olla tapana määrätä neiden anojille kolme tinki- eli urakkatyötä, niinkuin vähintäkin Väinämöiselle, Lemminkäiselle ja Ilmariselle Pohjolassa määrättiin.“ Toisessa paikassa sanoo Lönnrot arvoituksista: „Se mitä suuretiede on oppineissa kouluissa, sitä ovat arvoitukset kansan kotikoulussa. Molemmat harjoittelevat järkeä tunnetuista oloista käsittämään tuntemattomia.“ (Suomi 1841).

Suomalaisten arvoitusten ensimmäinen kerääjä ja painoon toimittaja, Kristfrid Ganander kirjoittaa myös arvoituksista seuraavalla tavalla: „Näistä Suomalaisista arvoituksista tutaan Suomen kansan hyvä perään-ajatus ja hyvä äly, että somaisiin vertauksiin, jotka luonnon tunnosta otetut ovat, sisälle kietoa ja peittää asiat. Ja nähdään näistä arvoituksista, että Suomen väki ajattelee ja kuvailee niin tarkasti kuin suinkin joku muu kansa maan päällä, etteikä heidän ajunsa ole muita halvempi. Vielä, niin näistä arvoituksista opitaan Suomen kielen runsaus ja soveliaisuus kaikenlaisia asioita ulostoimittaa. Näissä, niinkuin myös runoissa ja Suomalaisissa sananlaskuissa on Suomen kieli vanhassa puhtaudessaan säilynyt.“

Jos nyt käymme tarkastamaan niitä arvoituksia, jotka löytyvät Lönnrotin edellä mainitussa kokoelmassa, paitsi virolaisia, joita tämän kirjan lopussa on 189, niin huomaamme ensiksikin, että esineet, työt ja toimet, joita arvoitukset koskevat, ovat enimmästi otetut kodin, maanviljelyksen, luonnon ja uskonnon alalta. Ihminen itse on myöskin usein arvoitusten esineenä. Harvoin niissä esiintyy ajatuksellisia eli abstraktisia esineitä. Semmoisia ovat

kuitenkin esimerkiksi aika, iankaikkisuus, uni ja kuolema. Moni arvoitus koskee Raamatun historiassa löytyviä henkilöitä ja tapauksia, niinpä on niitä Israelin lapsista, Mooseksen sauvasta, Punaisesta merestä, Jordanin virrasta, Joonaksesta, Bileamin aasista y. m. Vielä on arvoituksia Jumalasta ja Vapahtajastakin.

Arvoituskirjan 2,188 arvoituksesta on suurin lukumäärä venheestä, josta on 46 arvoitusta, sitäpaitsi venheestä joella 4 ja venheestä soutajinensa 6. Sitä likinnä lukumäärässä on rukki, josta on 37 arvoitusta, erittäin on niitä rukin osista yhteensä 51. Päivänpaisteesta on 33, nuotasta 32, kukosta 30, kirkosta 27, kirkkokansasta 9, kirkonkellosta 22, nauriista 25, sukkulasta 24, kirnusta, pyssystä ja savusta 22, kanasta ja munasta 21, kissasta 20 arvoitusta. Näistä on kuitenkin moni vaan toisinto edellisestä. Tässä kävisi pitkäksi luetella kaikkein arvoitusten lukumäärää eri esineille, mutta jos niitä likemmin tarkastaa, niin huomaa, että useimmat ovat juuri semmoisista esineistä ja asioista, jotka osottavat korkeampaa sivistystä ja edistyneempää sivistyskantaa. Tosin löytyy muutamia, joissa huomaa vanhempaakin käsityskantaa, esim. seuraavassa:

Tuli poika Pohjolasta, Untamolan umpisilmä, se puhui tulen tupaan, tuli poika Päivölästä, Päivän poika kultakulma, pois ajoi pojan Pohjolaisen, sammutti tulen tuvasta. [1])

Näitä arvoituksia on kuitenkin verrattain vähän ja ne ovat saattaneet myöhempinäkin aikoina syntyä, sillä kansan muistiin on kyllä jäänyt tämmöistä käsitystä vanhimmista ajoista.

Arvoitustemme sisällinen rakennus on monenlainen. On niitä semmoisiakin, joissa arvoittaja kysyy niin yksinkertaisesti, ett'ei toinen niin huomaa sitä ajatellakkaan, vaan luullen asiaa hyvinkin mutkaiseksi, rupeaa sitä syvällisemmin miettimään, esim.

Minkätähden jänis yli tien juoksee? [2])

Minkätähden leivän reikää ei syödä? [3])

Mikä Sepeteuksen poikain isän nimi on? [4])

Minkätähden sika tähtiä ei näe? [5])

Mikä se on? [6])

Rakennukseltaan melkein yhtä yksinkertaisia kuin nämä ovat semmoiset

[1]) a) Yö, syksy, b) päivä, kevät. [2]) Ei pääse alatse. [3]) Kun reiässä ei ole, mitä syödä. [4]) Sepeteus. [5]) Ei katso ylöspäin. [6]) Se on pienoinen sana.

kysymämuodossa olevat arvoitukset, jotka lausuvat arvattavan esineen ominaisuuden tahi työn, esim.

Mikä pitkä jatkamatta? [7])

Kellä kieli päälaella? [8])

Mikä pirtissä itkee? [9])

Ken vieraalle tupaan tullessa irvistää? [10])

Toisissa tämänlaatuisissa arvoituksissa on arvattava esine tahi teko sanottu jollakin toisella sanalla, joka on kuvaavinaan sitä esinettä tahi tekoa, jota oikeastaan tarkoitetaan, esim.

Mikä rääkkylinnun-pesä pirtissä? [11])

Mikä ilves ikkunalla? [12])

Mitä viiri kuurittaa, seteri verkkaiseen vetää? [13])

Näitä arvoituksia käytetään ilman kysymäsanaakin, joten ne usein ovat hyvin lyhykäisiä, niinkuin seuraavat:

Hete pirtissä? [14])

Anopin silmä tuvassa? [15])

Kiilo penkin alla? [16])

Seitsenreikäinen kurikka? [17])

Mutta, jott'ei arvaaja liian helpolla pääsisi, ja jotta arvoittaja tämän pikemmin saisi Hymylään, on näitä liitetty monta yhdeksi ja siten käy arvoitus toisinaan hyvinkin pitkäksi:

Mikä pölkky pöydän päässä, mikä raapotti rahilla, mikä lastu lattialla, mikä kyyry kynnyksellä, mikä kääry kartanolla, mikä tuuru tunkiolla, mikä kuikero kujassa, mikä rikka pellon päässä? [18])

Muutamissa arvoituksissa on sekä kysymys että vastaus, esim.

Minne vääränen menee? — Mitäs tahot keritty koira? jossa joki ja niitetty nurmi puhuvat keskenänsä.

Kolmea esinettä, uunin luutaa, lapiota ja leipää tarkoitetaan taas seuraavassa:

Minne menet pöpönkäpälä? — Sinne, kunne läätsäkkö. Minne menet läätsäkkö? — Sinne, kunne pyöräkkö.

---

[7]) Tie — Iankaikkisuus. [8]) Tuohikontilla. [9]) Ikkuna. [10]) Oven ripa, uksirauta, kääkä, vedätti, avaimen perä. [11]) Kätkyt, kehto, tuutu, liekku. [12]) Viinaputeli. [13]) Rukin ratas ja rulla. [14]) Vesikorvo. [15]) Akkuna. [16]) Kirves. [17]) Pää. [18]) a) ukko, b) akka, c) lapsi, d) kissa, e) koira, f) sika, g) kukko, h) käärme.

Mutta arvoituksella, joka tarkoittaa vaan yhtä esinettä, voi myös olla monta kysymystä, esim.

Kellä keketin korvat, kenen korvat keksällään?

Kellä suu keskellä päätä, kellä silmät kiirallaan, kellä korvat kietsallaan? [19])

Toisissa arvoituksissa on ehdolla kaksi esinettä, jotka eivät arvoltaan ole yhdenvertaisia, ja näissä arvattavat asiat ovat usein verratut semmoisiin esineihin, että sitä, joka on parempi, luulisi huonommaksi ja päin vastoin, esim.

Kumman ennen otat: aidan raosta rapsavaisen, kiven alta kiiltäväisen? [20])

Kuolleita kuopan täysi, makkaroita maljan täysi? [21])

Ämmän rupisen pään, elikkä voileivän akkunalta? [22])

Arvoitukset, jotka ilmoittavat arvattavan esineen ominaisuuden, työn tahi lausuvat sen jonkun muun esineen nimellä, ovat usein monijakoisia siten, että jälkimmäiset osat ovat selityksinä edellisille, esim.

Halko tulessa, pää meressä? [23])

Joutsen lenti jotkutteli, vettä siivet pärskytteli? [24])

Kaksi Kalevan poikaa, itse pirtissä asuvat, päitä pestään pihalla? [25])

Mies kyntää, ei ole kättä, hepo kyntää, ei ole auraa, ilman tuhkii tullaksensa? [26])

Herrain herkku, pappien paras ruoka, ei veitsellä leikata, eikä talrikilla tarita? [27])

Usein ovat kaikki osat yhden-arvoisia, esim.

Kodissa syntyi, korvessa kasvoi, seinällä seisoi, naulalla naukui, polvella lauloi, pöydällä pörisi? [28])

Mytty mättään takainen, kiekura kiven alainen, kieko kannon juureinen? [29])

Näiden arvoitusten ominaisuuksia verrataan usein toisten esineitten ominaisuuksiin, esim.

Julmempi sutta, tuimempi tuulta, kavalampi kärmettä, rakkaampi ruokaa? [30])

Pienempi kortta, suurempi maata, nöyrempi tuulta? [31])

---

[19]) Tuopilla, korvolla. [20]) a) Tähkä, b) Käärme. [21]) a) Nauriskuoppa, b) Käärmeet. [22]) a) Räätikkä, sinikka, juuriska, lanttu, b) räkä nenässä. [23]) Palava piippu. [24]) Soutuvene. [25]) Laipiohirret. [26]) Sika. [27]) Äidinmaito. [28]) Kantele. [29]) Käärme. [30]) Paha akka. [31]) Valo.

Näihin voi myös lukea tämänlaatuiset:

Musta kun pappi, eik' ole pappi, kiiltää kun nappi, eik' ole vii kun härkä, eik' ole härkä, lentää kun lintu, eik' ole lintu? [32])

Tässä ehkä sopii mainita nekin arvoitukset, joiden eri osat ovat ik kuin toistensa vastakohdat, esim.

Kohdallaan tyhjä, kumollaan täysi? [33])

Kohdin seinään, selin pirttiin? [34])

Pojat sotaa käyvät, isä vielä syntymättä? [35])

Talonpoika maahan nakkaa, herra lakkariinsa pakkaa? [36])

Muilla kun on vari, hänell' on silloin kylmä; muilla kun on kylmä, hänell' on lämmin ja pimeys? [37])

Edellä on puhuttu semmoisista arvoituksista, joissa näitä on monta liitetty yhdeksi. Usein arvoitetaan esineen eri osia yhdessä arvoituksessa, esim.

Iso härkä renkoselkä, somerolla surmattuna, sarvet maahan kaivettuna, veri viety kaupunkihin, nahka syöty piimän kanssa, liha poltettu tuhaksi? [38])

Kaksi haistaa, yksi maistaa, kaksi kuulee, kaksi näkee, kaksi koiria sotii, yksi perässä ripsaa? [39])

Nämä arvoitukset ovat välistä vertauksessa keskenänsä, esim.

Emonen hyvin menee, varsa kahta kauhiammin, yhdet suitset kunkin suussa? [40])

Tervainen tetulla jalka, itse tettu tervaisempi? [41])

Toisissa arvoituksissa ovat arvattavat esineet itsenäisiä, mutta kuitenkin jossain keskinäisessä yhteydessä, esim.

Kaksijalkainen menee nelijalkaisen luoksi, nelijalkainen kuusijalkaisen luoksi, kuusijalkainen pyörykkäisen luoksi, pyörykkäinen nelisuppuisen luoksi? [42])

Isä lynkä, äiti vänkä, tyttäret litulatuiset, pojat ymmyrpyöryläiset? [43])

Aitta puussa, puu metsässä, salvajat takasalolla? [44])

Vielä saattaa tässä mainita semmoiset arvoitukset, joissa arvaajallekin on lausuttu muutama sana ja kun se siihen on sopivasti sommitettu, niin käy arvoitus oikein nokkelaksi, esim.

---

[32]) Sontiainen. [33]) Hattu, lakki. [34]) Kirves. [35]) Kipenet tulta iskeissä. [36]) Räkä nenää niistäessä. [37]) Jääkellari. [38]) Petäjä, sen latva ja oksat, terva, kuoret ja tervakset eli halot. [39]) Lehmän eli härjän sieramet, kieli, korvat, silmät, sarvet ja häntä. [40]) Rukin ratas, rulla ja siima. [41]) Reki — Vene. [42]) Mies, hevonen, reki, keko ja riihi. [43]) Humalikossa seipäät eli riuvut, köynnökset, lehdet ja humalakävyt. [44]) Oravanpesä ja orava.

Niin tehty, niverten tehty, näin tehty, näverten tehty, niin sinun nivertäköön, näin sinun nävertäköön, jos et tätä arvaa? [45])

Edes kiverä, taas kiverä, päältä kiverä, keskeä kiverä, niin kiverä, ett'et arvaakkaan? [46])

Samaa esitystapaa osottaa moni muukin arvoitus, esim. seuraava:

Mene sinä sikäli siskoon, minä täkäli tätiin, siitä yhtehen yhdymmä? jossa tarkoitetaan sekä nuotan siuloja että vyön eli vanteen päitä.

Tästä johdumme tarkastamaan arvoitusten vertauksia. Tuskin tarvinnee mainita, että näissä on kuvaus-aistilla suuri valta, sillä tunnettuhan on, että lapsen mieli sillä alalla halukkaasti liikkuu. — Usein on vertaus soma ja kohdalleen sattuva. Niinpä sanotaan oravanpesää pieneksi aittaseksi mäellä, jonka suulla on Suomen lukko, Tapion rahat takana. Metsäkana on pieni mies, nykerö nenä ja kulkee liinapaidoissaan. Petäjä on joko satasarvi Hiiden hirvi tahi Tapion sonni, tuuli kulkeva kuningas, jota kumartaa kuusen latvat, järäjää järven rannat, aurinko kultakokko, joka taivasta jakailee, ja vesikaari on:

Sininen siirto, punainen puurto, keskikamarin katolla.

Soutuvenettä verrataan lentävään lintuun, jonka vettä siivistä sirisee; valkeaa päreessä tahi viirinkukkoa taasen tijaiseen tikun nenässä ja sanotaan sen ruotsiksi ruikuttavan. Silmäneula on pikku lintu, liinahäntä, hampaat valkeita kanoja punaisella orrella, niin myös molemmat hammasrivit tekevät luisen lukon, jonka takana kilkkaa, kalkkaa (nimittäin kieli), tahi, jota avataan puisella avaimella eli lusikalla.

Mieheen eli ukkoon verrataan monta esinettä, niinkuin jänistä, oravaa, kettua, kissaa, sikaa, kukkoa, metsoa, pyytä ja myös pölkkyä, laipiohirttä, muuria, valkeata, olutta, savua, nokea, lämmintä, kauhaa padassa, avainta, nuottaa, kynää, aurinkoa, kirkkoa, kirkonkelloa y. m.

Muoriin eli akkaan verrataan usein yksiä esineitä kuin ukkoonkin. Akkaan verrataan sitä paitsi vielä kanaa, syksy-yötä, viinapannua, viinapulloa, päivänpaistetta, taikinapyttyä, kodankoukkuja y. m.

Samoin verrataan hevoseen, orhiin, härkään, lehmään y. m. monta esinettä.

Rohkeita ja laidoiltaan pois meneviä ovat vertaukset esimerkiksi niissä arvoituksissa, joissa kirkkoa sanotaan tervaskannoksi, sontiaista tahi harakkaa en-

[45]) Nivelkarhi. [46]) Pyssynlukko.

keliksi, sikaa tuomariksi, lukkaria pukiksi, joka käy kyliä ja vinkuu viikon päästä viimeistään. Sopimaton on myös käämi pölkyksi, lasinen akkunanruutu kiviseksi pelloksi, päivänpaiste piimäksi y. m. — Toisinaan tapaa rumia ja runottomia vertauksia kauniille ja runollisillekin esineille, esim. seuraavissa:

Ruskia rupinen härkä, heinäisessä kytkyessä?

Riepurätti räystäällä, täitä täyteen sikesi. Näistä pitäisi edellisen merkitä maassa kasvavaa lakkaa eli muurainta ja jälkimmäisen tähtitaivasta. Mutta on niitä päin vastoin kauniita vertauksia runottomillekin esineille esim.

Kataja kallion nenässä, lekkuu tuulet, lekkuu tyynet?

Pyy lensi pyhäjokeen, pyhäjoki pyörimään, varvikko vapisemaan? joista edellinen tarkoittaa partaa tahi hevosen häntää, jälkimmäinen taas käytettä juoma-astiassa.

Kieli näissä arvoituksissa on vaihtelevaa ja rikasta. Siitä sanoo Lönnrot: „Arvoitusten kieltä on usein mahdoton kääntää, koska se on lapsuuden omilla sanoilla ja lauseparsilla täyttynyt, sekä alinomaisilla diminutiiveilla, joita ei voi ruotsiksi lausua."

Vaihtelevaksi on kieli käynyt siitäkin syystä, että arvoittaja, kun nähtävästi ei ole keksinyt sopivia vertauksia, on omasta päästään tekaissut sanoja, jotka ovat kuvaavinaan arvattavan esineen muotoa, laatua, ominaisuutta tahi tekoa, esim.

Mikä hyyry pyyrytellä, hyyry pyyryteltäväistä; mikä siippo saapotella, siippo saapoteltavaista, mikä holppo tolpotella, holppo tolpoteltavaista? [47])

Anna sikko tiiliäsi, tiili tiilitelläkseni, anna sikko jaariasi, jaari jaaritellakseni, anna sikko tuksuasi, tuksu tuksutellakseni? [48])

Toisinaan matkitaan sen esineen ääntä, jota arvoitetaan. Niinpä avaimestakin sanotaan:

Koputtaa kodan päälle, naputtaa navan päälle, kun pääsee sisään, niin sanoo karnaks?

Niinkuin edellisistä esimerkeistäkin on nähty, ovat useat arvoituksista suorasanaisia, toisissa on runollisia kaunistuksia, vaikka ne muuten ovat melkein proosanmuotoisia, mutta on runopuvullisiakin arvoituksia, vaikka se usein on vaillinainen.

---

[47]) a) Jauhinkivi, b) seula, c) huhmar. [48]) Siipi, jauhinkivi ja huhmar.

Alku- tahi loppusointua on esimerkiksi seuraavissa:

Terä uusi, varsi vanha? [49])

Tupa tuuti harja heilui, mies tuuti tuvan sisässä? [50])

Näreikkö niemen päässä, jota tuuli tuuvittaa, veden henki heiluttaa? [51])

Keitto kiehui kalliolla, ilman puitta tervaksitta, kokitta kohentajatta, kattilatta katsojatta? [52])

Keträvarsi kengitetty, sepin maahan seisotettu, ilman teitä tietämään, suuntia sanelemaan, outoja opastamaan. [53])

Usein ovat runosäkeet vaillinaisia tavujen suhteen, mutta se tulee myöskin siitä, että niissä on enimmästi käytetty tavallista kirjakieltä, eikä runokieltä, niinkuin muussa kansanrunoudessa.

Toisinaan huomaa arvoituksissa alkupitkääkin runomittaa, esim.

Metsässä syntyy, metsässä kasvaa, ihmisen polvella itkee? [54])

Tuomari- kyntää tuoresta nurmea, Paakari paahtaa pakatsimen marjoja, enkeli kiikkuu keskellä kirkkoa? [55])

Häntä kun vasta, eik' ole vasta, päältä kun maksa, eik' ole maksa, sisältä kun juusto, eik' ole juusto? [56])

Ullittu, pullittu, neulottu, pakattu, vääräksi kasvanut, vääräksi veistetty? [57])

Lopuksi sopisi minun ehkä vielä puhua tuosta omituisesta ja hauskasta Hymylän retkestä, jonka sai tehdä rangaistukseksi tyhmyydestään se, joka oli ollut huono arvoituksia selittämään, mutta koska siitä jo Lönnrot on antanut viehättävän ja valaisevan kuvauksen sekä Arvoituskirjansa esipuheessa että Suomi-kirjassa vuodelta 1841, ja Kantelettaren lastenlauluissakin on pitkänlainen Hymylän laulu, niin lienee sen kertominen tässä tarpeeton.

Lilli Lilius.

[49]) Tähkä ja olki. [50]) Oravanpesä. [51]) Rysä vedessä. [52]) Muurahaispesä. [53]) Tuulikukko, viiri. [54]) Kantele. [55]) Sika, lammas ja kukko. [56]) Nauris napoinensa, lehtinensä ja naattinensa. [57]) Satula.

Taistelu naturalismia vastaan.

Silmäily tieteellisen empirian kehkeytymiseen. *)

„Seuraa aikaasi!" on mielilause, jolla vähäisessä, syrjäisessä maassa sangen luonnollisista syistä on paljoa suurempi merkitys, kuin suurissa sivistysmaissa, joissa „aika" niin sanoaksemme välittömästi synnytetään. Täällä on ikäänkuin suurempi vapaus monenmoisten aatteiden tutkimiseen, ei tarvitse niin tarkasti pitää lukua siitä, mikä hetki on käsissä, ennenkuin antautuu itsetyiseen vakuutukseen, sillä senhän tietää, että ainoastaan tämmöisistä muodostuu lopuksi se, mitä kutsutaan ajan hengeksi; sanalla sanoen ei pidetä lukua tästä. Selvästi onkin siitä suuri etu. Se seikka, onko joku asia nykymuotinen, on sen omalle arvolle nähtävästi vähäpätöinen katsantokohta, vaan kuitenkaan ei saata olla huomaamatta, että juuri tästä tarkasti pidetään lukua niissä yhteiskunnissa, jotka itse eivät vaadi maailman tapausten kelloa ohjattavakseen. Siten tapahtuu, ett'ei täällä useinkaan päästä muotia pitemmälle.

Huomatakseen että naturalismi on uusimuotinen, ei näytä tarvitsevan muuta kuin vedota runoilijoihin — se onkin mukava ja siis suosittu keino. Poiketaksemme siitä rohkenemme tässä kuitenkin kulkea toista uraa ja vieläpä toivomme pääsevämme totuutta likemmäksi, kerrankin jättämällä kokonaan sikseen nämä niin ylistetyt profeetat. Me alamme mekin todistamalla erästä ajanmerkkiä, joka tosin naturalismille ei ole edullisimpia.

Kristillis-siveellinen suunta yhteiskunta-politiikissa on viime aikoina ollut hyvin tavallinen tunnussana, joka on komeillut kaikenmoisissa valtiollisissa ohjelmissa vieläpä hankkinut itselleen äänenkannattajia sanomakirjallisuudessakin. Sangen tärkeä ja edullinen saattaisi olla sen käsityksen poistaminen yleisöstä, että tässä muka ilmaantuu ainoastaan poliitillisen muodin satunnainen oikku, joka ei ole missään suhteessa meidän vuosisatamme mahtavimpiin sivistysrientoihin. Senlaatuista tavotellaankin nyt, kun koetamme saattaa mainitun yhteiskunnallisen parannusliikkeen yhteyteen tieteellisen empirian kehkeytymisen kanssa. Tällähän olemme myöskin nimittäneet erään mahtavimpia sivistys-elementtiä.

Epäilemättä onkin kristin-uskon siveys-opillisen evankeliumin yleisin luonne

*) *W. Ruinin* kirjoittama

siinä, että se täydellisesti on hengen oppi, ja ett'ei sitä siis saata käsittää eikä arvostella tarkastelussa, joka tutkii ainoastaan ihmisen olemisen luonnon-puolta. Nöyryys ja uhraavaisuus oman itsensä puolelta, anteeksi-suonti ja hellä alttiiksi-antavaisuus toista kohtaan, kaikkien pyrintöjen kokoominen esineihin, jotka, olematta välittömässä todellisuudessa, päättelevät tämän jälkimmäisen puutteelliseksi ja puolinaiseksi asiaksi, jossa hengelle ei ole mitään otollista leposijaa, lopuksi se lapsellinen usko, että tuo yksinkertainen siveellinen tunne, omatunto, on luotettavampi opas elämän sokkeloiden läpi, kuin suurin maailmallinen viisaus, — semmoiset ovat kristillisen maailmankatsannon pääpiirteet, jotka näyttävät tekevän sen kelpaamattomaksi käytännölliselle yhteiskunta-elämälle sekä tämän konkreettisille, täyden todellisuuden määräämille ulkomuodoille, vieläpä myöskin johtavan kristin-uskoa ristiriitaan ihmis-tieteen kanssa, jonka tarkoituksena tuntuu olevan kerran kaikkiansa karkoittaa meistä ylen korkealle pyrkivät haaveilut. Se vapautuminen itsekkäistä harrastuksista ja lihallisuudesta, johon kristin-usko velvoittaa, joutuu kuten näyttää, heti paikalla tappiolle biologian kautta. Tämä näet tietää julistaa, että yksilöiden koko korkeampi muodostuminen ja täydelliseksi pääseminen riippuu sisällisestä olemis-taistelusta, johon jokaisessa on itsekohtaiset viettinsä ja himonsa sekä monipuolinen aistillinen vastaan-ottavaisuutensa. Naivinen usko hyvään ilmaantuu välistä siinä muodossa, että kohtaloita uskotaan ylenluonnollisesti ohjattavan „ihanteiden" mukaan — tiedetäänhän kuinka löyhästi näitä tavallisesti sommitellaan —, välistä taas semmoisen pelottomuuden muodossa, joka uljaasti tottelee velvollisuustunteen välittömiä käskyjä ja on rohkeana ihanteellisissa tehtävissä (noudattaen tuota: „älä sure huomisesta päivästä!"), ja siitä odotetaan ihanampaa satoa kuin tuskallisesta huolenpidosta, joka kaikkialla vain punnitsee seurauksia. Mutta tämä usko hyvään ja sen vahingoittamattomuuteen näyttää aina suorastaan pilkkaavan kypsyneempää maallista katsantotapaa, joka tuntee itsensä täysin yhtäpitäväksi aikansa korkeimman tiedon kanssa, koska se käsittää maailmankehityksen riippuvaksi tuhansista pienistä ja suurista vaikuttimista, joiden kautta tarkoin mekaaninen järjestys toteutuu, luonnollinen kausaalilaki kaikkialla pääsee voimaan eikä ylipäänsä mikään teko jää ilman laajaperäisiä seurauksia, joiden arvostelemiseksi ei mikään määrä tietoja ja huolellisuutta näytä liian suurelta. *)

*) Se omituinen ristiriita, jota tässä olemme kuvailleet, on viimeksi sangen huvittavalla tavalla esiintynyt Saksan valtiopäivillä käytännöllisen kristillisyyden kannattajien sekä

Pahaksi onneksi on tässä maailmassa sääntönä, että totuuksia, jos ne esiintyvät kovin eri kohdilla meidän maailmankatsantoamme ja siitä saavat ristiriitaisuuden muodon, joko lyhytnäköisyydestä tahi puutteellisesta projektioonikyvystä (lainataksemme lauseparren fysioloogisesta näköopista) väitetään suorastaan vastakkaisiksi ja epäsopuisiksi. Taistelu aatteiden välillä, jotka, ollen itsestään kenties yhtä oikeutettuja, alituisesti menevät vaikutuspiirinsä ulkopuolelle ja hapuilevat oikeata rajaansa toisiaan vastaan, on siitä syystä muodostanut historian tärkeimmän hapatus-aineen. Mitä tahansa ajatellaankin kristin-uskon alkuperäisestä julistamisesta ihmiskunnalle, niin pysyy se kuitenkin aina sen puolesta ilmestyksenä, että sen totuudet, jotka sisältävät mitä suurimman määrän siveellistä täydellisyyttä ja henkisyyttä, äkkiä loistavat silmiimme semmoisena aikana, jolla epäilemättä oli riittävästi inhimillisiä tunteita hurmaantuneena oleskellakseen noissa äsken avautuneissa valopiireissä, mutta joka myöskin oli äärettömän kaukana siitä laajasta näkökannasta, joka tietää elimellisesti järjestää tuommoisia hengellisen kehitys-pyramiidin huipusta niin sanoaksemme ennakolta lohkaistuja totuuksia inhimillisten asiain yhteiseen suureen kehykseen. Siitä syystä on yhtä pintapuolista kuin valitettavasti tavallistakin, että kristillisen totuuden loistoajan katsotaan olleen näinä aikaisimpina vuosisatoina, jolloin se pääsi voimaan tyrannisesti sortamalla toisten elonvaikutinten oikeutettuja vaatimuksia. Silloin maailma ja liha kerrassaan tuntuivat kärsimättömiltä siteiltä ja kurjuuden pesältä, tiede vaipui vuosisatojen uinailuun ja sen sijaan nuot vanhat mythologiset haaveilut muodostettiin kamaliksi perkeleen-kuvauksiksi, jotta ihmiset rientäisivät pois tästä maailmasta ja omasta itsestään. Yhtä pintapuolista on sitten uudistuksessa eli „renessanssissa" nähdä merkkiä kristillisen hengen häviöstä ja tältä näkökannalta olla hyväksymättä vapaita teitä, joita henkinen sivistys tässä itselleen raivaa.

---

enimmäkseen suurten asioitsijain ja oppineitten johtaman joukon välillä, joka nimittää itseänsä nimellä „Fortschritt." Edelliset, ruhtinas Bismarck etupäässä, ovat suuremmoisessa protektionistisessa lainsäädännössä taloudellisesti heikkojen, sairaitten, ikäloppujen ja turmioon joutuneitten hyväksi aina nojautuneet siihen, että valtion siveellis-kristillinen velvollisuus on auttaa ja tukea. Jälkimmäiset eivät ole väsyneet punnitsemasta ja osottamasta, mitä sellaisista säälivaisyyden ja rakkauden töistä mahdollisesti seuraisi. Edelliset ovat nimenomaan väittäneet menestyksen paraimmaksi takeeksi hyvää asiaa semmoisenaan, jälkimmäiset taas ovat, historiallisten keikarien tavalla, tahtoneet supistaa tätä takuuta inhimilliseen varovaisuuteen.

Olkoonpa niinkin, että nämä tiet olivat vapaita siinäkin merkityksessä, että tuo kaikkiin mieliin juurtunut usko todelliseen ristiriitaisuuteen kristillisyyden ja yleisen inhimillisen järjen totuuksien välillä yhä on vallitsemassa, vieläpä juuri tähän aikaan saa klassillisen muodostuksensa suurissa skolastisissa oppijärjestelmissä, että siis ne, jotka kuitenkin harrastavat ihmisen luonnollisten taipumusten viljelemistä taiteen, tieteen ja käytännöllisen elämän alalla, osaksi tieten tahtoen vastustavat kristillisyyttä, osaksi jättävät täydellisesti lukua pitämättä sen tarkoitusperästä. Mutta koska ylipäänsä kerran oli kukistettava se mahtava etuluulo, mikä oli olemassa periaatteellisesta epäsovusta hengen korkeimpien siveellis-uskonnollisten tointen ja sen laajan maailmallisen perusteen välillä, jonka asemamme aistillisessa luonnon-maailmassa tuottaa hengelle, niin tuskimpa sitä oli mahdollista saada aikaan muusta hinnasta, kuin että juuri tämä luonnon-maailma, joka lähimmin on meille tuttu aistillisissa havainnoissamme, mutta myöskin tämän havainto-aineksen kautta on sekä ihmisen ajatuksen synnyttäjä että sen esine, että tämä maailma, vapautuneena haltijallisesta usvaverhosta tulisi juurta jaksain ja mitään seurauksia pelkäämättä tutkituksi, sekä samoin esteettisessä ja käytännöllisessä suhteessa perin pohjin viljellyksi. Ei saata käsittää henkeä eikä osottaa oikeutta sen puhtaille pyrinnöille, joll'ei ensin ole oppinut ymmärtämään luontoa. Tosin on tämä väite meidän aikoinamme vielä suuremmalla oikeudella pätevä päin vastaisena, mikä seikka ainoastaan näyttää, kuinka suuressa määrin tutuudet ovat toistensa ehtoina. Mutta tositieteellisen tutkimuksen lähtökohta oli välttämättömästi (sielutieteellisistäkin syistä) ulkonainen luonto aistillis-konkreettisine esineineen. Työn edistyessä lähestyttiin askel askeleelta puhtaasti henkisen vaarin-oton piiriä. Vaan kun kerran oli päästy niin pitkälle, että tälläkin henkisten ilmiöiden alalla käytettiin voittoisan empirian periaatetta: että joka eri tapauksessa on tutkimuksen esineen annettava itsestään vapaasti ja vääräntämättä ilmaista oma luontonsa sekä erityiset tutkimusmetoodinsa, — niin ei saattanut jäädä vihdoinkin näkyviin tulematta, mitkä olivat perusteina siveellis-uskonnolliselle puolelle hengen elinvaikutusta. Tätä tukea elämämme aatteelliselle vaikuttimelle odotamme tarkasta empiriasta emmekä mistään haavekuvailusta, jota alituisesti tulisi epäillä. Mutta siten olisi tieteellinen tutkimus edistyessään uudestaan joutunut samaan kohtaan, josta se alussa itse kääntyi pois; sen vuosisatoja kestänyt työ virtaisi itsestään lähdesuoneen, jonka kristin-usko aikoja ennen niin merkillisessä määrin on

tutkinut ja ihmiskunnalle lahjoittanut, sekä tekisi kaikissa johtopäätöksissään yhteyttä ja sopusointuista selvyyttä tavottelevan hengen triumfin täydelliseksi. Niin kauvan kuin tätä yhteyttä ideaalien ja empirian, uskon ja tiedon välillä ei ole saavutettu, ei myöskään mikään totuus voi olla varma pysyväisyydestään (siis todellisena totuutena olemisestaan); sillä ihmishenki uhraa mieluummin yhden oikeutetun kohdan kuin ajan pitkään kärsii kaksipuolisuutta sydämessään. Täysi ja todellinen totuus — ja sen kanssa kristin-uskonkin — on siis alituisesti tulevaisuudessa.

Meidän harrastuksemme rajoittuu siis lähimmin ja etupäässä todellisen hengentieteen aikaansaamiseen. Ja niin suuressa määrin on se, mitä esitämme, nykyajan pyrintöä, että ne eri vaiheet, joita henkisten probleemien tutkimisessa saattaa mainita, suureksi osaksi todellakin vielä ovat sekasin toistensa kanssa. Kaikissa tapauksissa koetamme erottaa kolme semmoista vaihetta: naturalismin, idealismin ja itsenäisen henkisen empirian. Koska meidän päivinämme tieto niin suuresti on käytännöllisesti muodostavana voimana, ei ole ihmettä, että siitä myöskin löytää tukikohdat kolmelle tunnetulle valtiollisyhteiskunnalliselle ajatuskannalle: liberalismille (sen vanhassa muodossa), sosialismille sekä näiden kummankin välillä (ja, jos tahtoo luottaa historialliseen synteesiin, kummankin yli) olevalle humaanis-kristilliselle suunnalle käytännöllisessä valtiotaloudessa ja politiikissä, joka vasituisesti on protektionistista luontoa ja viime aikoina varsinkin Saksassa päässyt niin hämmästyttävän mahtavaksi.

Kenties etevintä sekä lajissaan täydellisintä ja pysyväisintä, mitä renessansista kuluneet vuosisadat ovat jättäneet perinnöksi nykyiselle ihmiskunnalle, on sen tarkan luonnontieteen perustukset, jota tänäkin hetkenä täydestä syystä niin suuresti ihmetellään. Juuri täällä, ulkonaisen luonnon alalla (tähtitieteessä ja fysiikissä) pääsi empiria ensiksi juurtumaan ja kehittämään hedelmällisiä metoodejaan, ja sen jälkeen tuo pitkä jakso tieteellisiä voittoja oli todenteolla omansa ylistämään empiiristä menetystapaa. Tämä oli vihdoinkin menestyksellä ulotettu elimettömistä esineistä elimellisiin, mutta kuitenkaan ei menty aineellisen maailman piiriä ulommaksi. Vaan jota täydellisemmin aistillinen vaarin-otto pani laillisia tiluksiaan valtansa alaisiksi ja elimellistä toimintaa tutkiessaan kajosi edes niiden rajojakin, sitä selvemmäksi kävi, että henkisen elämän totuudet — ajatukset, tunteet, toiminnan-vaikuttimet, kaikki nämät meitä itseämme koskevat sisäiset kokemukset, jotka eivät

ainoastaan ole yksityishenkilön ulkonaisen elämänmuodostuksen perusteena, vaan joille myöskin koko maailmanhistoria on ainoastaan jonkunlainen näkyväinen ulkoverho — yhtä paljon kuin aistimilla havaittavat asiat vaativat ja sallivat itsenäistä tieteellistä tutkimista.

Ensimmäinen suuri yritys tähän suuntaan edistää tehokkaasti itse asiaa, vaan osottaa kuitenkin samalla omituista, helposti selitettävää hairahdusta. Tätä me lyhyesti nimitämme tieteellisen empirian oikeudettomaksi anastukseksi henkisten asiain alalla. Oli tähän asti totuttu tapaamaan todellista tieteellisyyttä ainoastaan luonnontutkimisessa ja sen johdosta oli tieteellisyys ja luonnontieteellinen menetystapa käyneet aivan samaa merkitseviksi. Luonnontieteellistä menettelyä ruvettiin kernaasti käyttämään minkä esineen suhteen tahansa. Siten oli muka vasta vasta silloin joku henkisen elämän ala saatettu onnistuvan, „eksaktisen" tutkimuksen alaiseksi, eli kuten oli tapana sanoa, toinen tahi toinen vapaa hengen-oppi korotettu positiivisen tieteen arvoon, kun oli näytetty, että sen alalla, oli sitten melkein kuinka epävakaisessa muodossa tahansa, saattoi käyttää jotakin luonnontieteiden taattua apukeinoa: matemaattista laskua, mekaanista järjestelyä, kokeita y. m. Siinä ei huomattu, kuinka mielivaltaisesti useimmiten meneteltiin henkisen empirian, s. o. tässä esiintyvien asianlaitain kanssa, eikä kuinka epätarkoiksi siis suurimman eksaktisuuden näennäisyydestä huolimatta jouduttiin. Varsinaisimpana erotuksena sisäisen kokemuksen tosiasiain ja ulkonaisten luonnon-ilmiöiden välillä on edellisten verrattoman rikkaampi yhdistely, joka lisäksi on senlaatuinen, että sitä ainoastaan kovin vaillinaisesti saattaa jakaa yksinkertaisiin itsenäisiin tekijöihinsä, joiden kautta pääsisi tieteelliseen erikoistutkimiseen. Sitä myöten kuin tässä erittelee eli analyseeraa, vieroittuu toden teolla siitä, mikä on tosiasiallista, eikä sovi toivoa, että koskaan enää pääsisi näitä abstraktiooneja mitenkään yhdistämällä aatteellisesti lähestymään tahi palauttamaan todellisuutta. Mitä itsenäinen eli puhdas tunne, puhdas tiedontoimitus, puhdas tahto on, sitä emme tiedä mistään kokemuksesta, vaan kutsumme näillä nimillä ainoastaan epäempiirisiä abstraktiooneja, kun sitä vastoin tosioloissa aina huomaamme jakaumatonta tietoisuuden-toimitusta, jossa nuo mainitut prosessit ovat toisiinsa sekaantuneina. Samoin on kaiken ehtona, mitä historiassa tahi yhteiskuntaelämässä tapahtuu, melkein uskomaton joukko psyykillisiä vaikuttimia eli yllykkeitä. Ja nämä taas ovat sen ohessa hengen yhteyden kautta, joka on korkein ja ankarin yhteys,

mitä me ensinkään tunnustamme, siten valmistetut sekä niin kiinteästi toisiinsa liitetyt, että luonnontieteellinen eristämis- ja eliminoimis-menettely tässä sangen pian huonontuu pahimmaksi mielivaltaisuudeksi. Ensimmäinen vaihe, jota meidän on määrä tarkastaa, onkin se, että raa'at luonnonmukaisuudet ja niistä lainatut tutkistelutavat tulevat suoranaisesti siirretyiksi ja juurrutetuiksi henkiseen tutkimus-alaan. Tämä tapahtuu seuraavalla ehdolla: tutkimuksen esine tehdään ennen kaikkia yksinkertaisemmaksi, s. o. henkisen elämän todellinen empiirinen perustus katkaistaan jonkun suositun ja mielivaltaisesti semmoiseksi osotetun ilmiöluokan hyväksi; ja täten on keinotekoinen pohja metoodien käyttämiselle valmis.

Liitämme tähän muutamia esimerkkejä semmoisesta naturalismista henkisten tieteiden alalla. Sitä, mitä puhtaassa sieluopissa nimitetään materialismiksi, ei saata sanoa siihen alaan kuuluvaksi, jota me edellytimme, nimittäin henkisten tosiasiain tunnustamiseen. Se esiintyy ennen mitäkään alkua senlaatuiseen tieteesen, kuin tässä on puheena. Sitä vastoin J. F. Herbartin suuri ja puhdas filosofia on meille sielutieteen alalla, missä se muuten saa aikaan käännekohdan, edullisena esimerkkinä. Sielun-elämä koko laajuudessaan asetetaan tässä mieltämistoiminnan vertaiseksi (mihin sitten tunne ja tahto liittyvät semmoisina vaikutuksina, joilla ei ole niin sanoaksemme omaa empiiristä todellisuutta). Tämän mieltämistoiminnan piiriin taas sovitetaan muutamia hypoteettisia ja ja mielivaltaisia otaksumia, joilla tosin ei suuresti ole minkäänlaista tosiasiallista selvyyttä, vaan joiden hinnalla sen sijaan toivotaan saatavan aikaan hengen mekaniikki ja statiikki sekä laaja mahdollisuus matemaattiseen laskemiseen. Historian alalla ryhtyy Buckle tutkistelusta eliminoimaan (uskoteltuna, muka pysyväisenä alkutekijänä) ihmiskunnan kehityksen koko siveellistä puolta, jotta sitten sitä mukavammin saattaisi täten paljaasen tiedolliseen edistykseen supistetusta vaarin-oton piiristä etsiä kaikenmoisia induktiivisia lakeja. Sitä paitsi „luonnontieteellisyys,“ kuten jotenkin yleisesti myönnetään, sangen pintapuolisesti esiintyy siinä, että asuntopaikan, ravintoaineiden y. m. vaikutukseen pannaan liiallista arvoa. Lisäksi se näkyy tilastotieteen käyttämisestä, mikä aivan varmaan useammin antaa virikettä käytetyn numeromäärän mukaan tieteellisyyttä mittaavalle etuluulolle, kuin se tuottaa toivottua todistusta.

Mutta millään alalla ei väärien luonnon-analogiain viljelemisestä ole ollut niin laveita käytännöllisiä seurauksia kuin valtiotaloudessa. Sen vuoksi

myöskään tuskin mikään tieteellinen oppi on tuottanut ja yhä saa kärsiä perinpohjaisempaa ja intohimoisempaa arvostelua kuin n. k. valtiotaloudellinen liberalismi, Manchester-oppi. Yksityishenkilö vapautetaan — siitä nimi. Vaan mikä yksityishenkilö? Kuitenkin on meidän ainoastaan koettaminen paljastaa naturalistisia istukkaita, ja sen teemmekin, aineen rajatonta laajuutta tarkastaessamme, kolmessa kohdassa.

1. Yhteiskuntaa pidetään elottoman atomistiikin kuvana. Se jaetaan ehdottomasti itsenäisiin osiin — yksityishenkilöihin. Näiden tulee kunkin puolestaan kokonaisuudesta huolimatta saada oma olemuksensa voimaan. Muuta ei tarvitse muodostuakseen arvokkaaksi renkaaksi kokonaisuuden sopusoinnussa. Samoin aivan on laita aineellisessakin maailmassa, missä täydellisin järjestelmä, taivas-mekaniikki, tutkijan silmissä vihdoin hajaantuu atoomien kaaokseksi, jotka toisistaan tietämättä tottelevat kukin vain luontoansa, kehittävät sisällistä voimaansa. Lisäämme tähän muistutuksen. Luonnontutkimukselle on materia tietysti kaikki kaikessa. Materialistiksi tulee ainoastaan silloin, kun jalat lokaisina kömpii kynnyksen yli hengen aloille.

2. Yhteiskunta-atoomille, yksityishenkilölle omistetaan johdonmukaisesti yksi ainoa perusvoima, jotta sitä voisi yksinkertaisemmin pidellä siinä etujen mekaniikissa, mihin tahdotaan päästä. Juuri inhimilliset syyt kaikkiin käytännöllis-yhteiskunnallisiin töihin ja toimiin ovat ne, joita tässä tarkoituksessa erotetaan pois toinen toisensa perästä, kunnes jää jäljelle yksi ainoa: egoismi, itsekkäisyys. Sitä ylistettyä sopusointua, joka on kaunistava ihmisellistä (!) yhteiskuntaelämää, määritellään sitten lähemmin „itsekkäiden harrastusten virheettömäksi itsensä järjestämiseksi," joka kukoistukseen vaatii ainoastaan vapautusta valtiollisesta ja muusta pakosta. Tästä on syntyisin tuo tunnettu pääsääntö: laissez faire, laissez passer. Mitä luullaan saavutettavan on selvää: että nimittäin laajaperäisimpiä päätelmiä saattaa johtaa hyvin mutkattomista edellytyksistä, muutamista abstraktisista, yksinkertaisista kaavoista, joita kuitenkin monimutkainen todellisuus noudattaa — katso matematiikkia ja yleistä mekaniikkia.

3. Kun meiltä vaaditaan kunnioitusta paljaita luonnonlakeja kohtaan, perustuu se ainoastaan näiden ikuiseen pysyväisyyteen ja siihen merkitykseen, mikä niillä on, että ne tuottavat järjestystä meidän maailmankatsantoomme. Tämä kunnioitus, jota kuitenkin usein sekoitetaan siveellisen innon kanssa, siirretään johdonmukaisesti itsekkäisyyteen, siihen luonnonlakiin, joka niin on-

nellisesti on inhimillisestä yhteiskunnasta keksitty. Ei siis riitä, että itsekkäisyydelle suodaan tosiasiallinen pätevyys, joka on omansa säikähdyttämään jokaista, vaan siitä myöskin muodostetaan siveyslaki, jonka omituiseksi velvollisuudeksi tulee luonnonlain tukeminen ja auttaminen, missä tämä näyttää ontuvaiselta.

Sitä henkisen pontevuuden määrää, joka ihmisen tahdolle omistetaan, ei siis tässä oteta taisteluaseena käytettäväksi arvottomaksi huomattua vaikutinta vastaan vaan päin vastoin, jotta niin puhtaana ja väärentämättömänä kuin suinkin (perinpohjaisemmin kuin missään todellisessa yhteiskunnassa on tapahtunut) itsekkäiden harrastusten valta toteutettaisiin sen periaatteen mukaan, että, jota vähemmin yleistä hyvää tahalla tavotellaan, sitä varmemmin se aikaan saadaan. Itsekkäisyyden dogmatiikiksi on kutsuttu tätä uskoa yksityisten harrastusten prestabilieerattuun harmoniaan ja tyhjentymättömään lähteesen, josta muka virtaa voimaa kaikkien yhteiskunnallisten paheitten parantamiseksi, mitkä asuvat yhteiskunnan vapaasti vaikuttavissa luonnonlaeissa. Se seikka, että huomaamme tämän valtiotaloudellisen opin toden teolla päättyvän — ihme-uskoon, ei meitä enää kummastuta sen ristiriitaisuuden tähden, jossa tämä näyttää olevan tuohon niin kovasti vaadittuun luonnontieteellisyyteen: tiedämmehän, että se alusta on merkinnyt samaa kuin huono empiria.

Vaan oli selvää, että tämä veltto ja saamaton oppi, joka sen sijaan että asettaisi tietoisen tahdon hyvän suoranaiseen palvelukseen, odottaa tätä hyvää lahjaksi sokeilta luonnonlaeilta, ja joka melkeinpä yhdellä henkäyksellä saarnaa optimismia sekä julistaa nälkärajan normaalitilaksi miljoonille työntekijöille (tuon niin suuresti ihmetellyn „korollaarion" kautta työpalkan luonnollisesta suuruudesta) — välttämätöntä oli, että tämä oppi kauvan kyllä kulkisi perintönä etuoikeutetuissa kansanluokissa. Vaan yhtä välttämätöntä oli, että niiden puolelta, jotka olivat tässä petomaisessa olemistaistelussa uhriksi määrätyt, tämä oppi synnyttäisi yhä äänekkäämpiä ja väkivaltaisempia vastalauseita, jotka nekin taas yhtä yksipuolisesti saattaisivat huomioon vapaan ihmistahdon velvollisuuden ja rajattoman kyvyn yhteiskunta-olojen luomiseen, orjallisesti alistumatta raakain „luonnollisten" olojen alle. Vaan kajoamatta niihin käytännöllisiin, vallankumouksellisiin suuntiin, jotka sosialismin nimisinä elävät joka miehen suussa, olemme menneet omaa, tieteellisen empirian kehitykseen rajoittuvaa tarkasteluamme edem-

mäksi. Tämä on sillä päässyt tuohon toiseen vaiheesen, jonka tunnusmerkiksi saattaa sanoa sitä, että henki tekee anastuksia luonnon alalta.

(Jatketaan).

Eno.

Kirjoitti *Kauppis-Heikki.*

(Jatk.)

Sitten tuli panttien lunastus. Lotta rupesi kysyjäksi, mitä minkin piti tehdä, ennenkuin saisi panttinsa. Pantit olivat pidettävät piilossa, ett'ei kukaan tiennyt kenen se oli; vaan kun tuli Ollin pantin vuoro, niin Lotta vilkautti siksi, että näin sen olevan Ollin. Minä sanoin: „sen, jonka pantti nyt tulee, pitää nelin kontin ravata perästä ovensuuhun kuin rikkaan talon pojan oriin sulhaisiksi mennessä.“ — „Kylläkin!“ sanoi Lotta vilkkaasti, „ja sitten ovensuusta takasin alapäisenä, niinkuin ei olisi hyvästi käynytkään.“

Kun hattu oli otettu esille, remahtivat kaikki nauramaan ja sanoivat: „so Olli, — — alappas ravata.“ — „En!“ — — — ja suuttumuksen puna leimahti hänen kasvoilleen. — „No pantti on lunastettava,“ sanoin minä, „ala ravata.“ — „Sinä saat pitää suusi hyvin kiinni joka kohtaan räkyttämättä — — sinä et ole kuin renginroisto!“ tosahti Olli. — „So so! — — — vai roisto — — — punnitseppa puheesi ja lunasta hattusi,“ sanoi joku pojista. — „En lunasta — — — hattu tänne!“ pevaili Olli.

Vähä ennen viime tahtomista Lotta pani jo hatun pöydälle, josta Olli sen vihaisesti sivalsi ja meni paikalla ulos, sekä sitä tietään kotiinsa.

Paluumatkalla olin hyvällä mielellä, kun näin, ett'ei Olli ollut miksikään haitaksi minulle — — — — Rakastaneeko hän minua? ajattelin minä. Ja sepä se olikin ajatus, joka pani minut miettimään — — — — ja aina vaan miettimään, sillä rohkeutta ei tahtonut riittää ajatuksen julkaisemiseen suullisella kysymyksellä.

Mies kasvaa ja hammas karkiaa, sanotaan, ja niin päätin tehdä tuon vaikean askeleen.

Muutamana päivänä, oli juuri heinäaika, istui Lotta tuvan rappusilla ja

ompeli. Muut olivat syötyänsä ruvenneet päivänpaisteesen levolle ja kuorsasivat täyttä vauhtia.

Nyt tahi sitten ei milloinkaan! ajattelin minä ja menin hänen viereensä istumaan. Kummastuksella hän näytti katsovan minun rohkeuttani, jonkamoista hän minulta ei ennen ollut nähnyt. Kummallisen väristyksen tunsin ruumiissani.

„Kummastellenpa taidat katsoa, kun tulin niin lähelle sinua istumaan,“ sanoin puheen aluksi. — „En niin sitäkään,“ vastasi hän lyhyesti ja ompeli. — „Aivan niin minä sen arvaan; vaan eihän se kumma olekkaan, kun ei ole koko pitkänä vuotena monta sanaa vaihdettu, vaikka vilkasmieliset ja -kieliset olisivat jo tälle aikaa kerinneet paljonkin puhua,“ sanoin muka mielestäni ovelasti. — „Mitäpä tuosta lienee paljosta puheestakaan,“ sanoi Lotta ja nykäsi neulaa, niin että lanka katkesi. — „Totta siitä on, koskapahan ne puhuvat,“ jatkoin minä. Lotta käänsi silmänsä työstään minuun päin ja kysyi: „kuka se hyvin puhuu?“ — Minä arvasin, että kyllä jo Lottakin ymmärsi asian ja sanoin: „Kukako puhuu? — — — — minäpä tiedän kuka — —.“ „Sanoppas, mitä tiedät,“ sanoi Lotta vähän naurahtaen, „etpä tiedä mitään.“ — „Tiedänpähän, että Olli — — —“ rupesin sanomaan, vaan Lotta keskeytti että „elä virka Ollista — —“ — „Virkanpahan,“ lisäsin minä, „kun tiedän, että Olli puhuu ja tiedänpä senkin, mistä asiasta.“

Lotta katsahti minuun nurkuvasti ja virkkoi: „no johan minä sanoin, että elä virka Ollista!“

Nyt näin minä parhaaksi ryhtyä tuohon vaikeaan toimeen ja sanoin: „Kyllä, kyllä; vaan enkö saisi virkkaa mitään?“ — „Mistä sitten?“ kysäsi hän. — „Itsestäni,“ lisäsin minä. — „Itsestäsi?“ jamasi Lotta. — „Niin, niin,“ vakuutin minä ja tunsin, ett'en voinutkaan puhua niinkuin edeltä päin luulin. Lotta sen ymmärsi, koskapa sanoi „johan sinä puhut joutavia.“ — „Eikö mitä,“ jatkoin hyvin katkonaisesti, „eihän se mitään joutavata ole, jos puhuu itsestään, kun et salli muistakaan.“ — „Vaan jos olet vaiti, niin on parasta,“ sanoi Lotta.

Nyt sain jo vähän enemmän rohkeutta puhua ja sanoin „ei mitenkään minun sovi vaiti olla sinulle; sitten jos ei maailmassa olisi olemassa tuota niin sanottua rakkautta, niin sitten vähän, vaan nyt ei — — —.“

Lotta veti vähän suutansa hymyyn ja sanoi „tiedätkö sinäkin rakkaudesta?“ — „Aivan oikein sanottu,“ myönsin minä, „sillä en yhteenkään ole

rakastunut niinkuin sinuun." — „Minuun!" sanoi Lotta venyttämällä. — „Aivan niin, vaan elä pahastu," sanoin jotensakin nolona siitä, kun en tiennyt, miten oikein olisi pitänyt sanoa. Lotta myös kadotti raikkaan puhetapansa ja sanoi: „eikö liene leikkiä." — „Ei minun puoleltani olisi," sanoin minä ja toivon säde leimahti rinnassani. Vaan nytpä tulikin loppu meidän keskustelullemme, sillä askeleita kuului tuvasta päin. Minä huomasin olevan sopimatonta istua näin likekkäin ja kiirehdin pihanurmikolle pitkäkseni niinkuin muutkin. Samassa astui isäntä ulos ja alkoi herätellä joukkoja niitylle lähtemään.

— Vieri viikot, kului kuukaudet mitä kiitävimmällä vauhdilla. Kaikki tuntui suloiselta. Koko maailma oli kuin täydellinen paratiisi. Ihmisetkin olivat mielestäni kaikki hyviä — kun vaan Ollin pois erotan —, niin että vaikka silmälasien lävitse olisi katsonut, niin ei löytynyt muuta kuin hyvää!

Tuli syksy. Ensi vaatimisella olin valmis lupautumaan toiseksi vuodeksi, sillä olinhan vakuutettu tahi ainakin hyvässä toivossa Lotan rakkaudesta itseäni kohtaan.

Epävarma tulevaisuus ja tietämättömyys, mitä Lotan isä sanoisi, oli syynä siihen, että oltiin varsin hiljaa, niin kauvan että hänkin joutui lailliseen ikään. Näistä kahdesta asiasta emme kuitenkaan niin selvästi puhuneet, vaan muitten puheitten muassa se sinne päin meni; — sillä muina vuosinahan haastelimme useammin kuin ensimäisenä.

Kokonaista kolme vuotta kului niin vilkkaasti, että talvet ja kesät menivät yhtenä tuiskuna, vaan neljännellä vuodellapa tulikin seisaus — — — — ja tulikin kunnon seisaus, jonka muistan niin kauvan kuin elän — — — —. Ja muuten sinä et pääse siitä selville, jos en puhu alusta alkain sen vuoden tapauksia.

Kevättalvella sairastui Lotan ainoa veli, joka oli viidentoista vuoden vanha — yksi sisar oli vielä sitäkin nuorempi. Monta yötä valvoin minäkin hänen vuoteensa vieressä; milloin annoin vettä suuhun, milloin korjailin vuodetta, sillä hän oli parhain toverini, kun olin työpaikassa yksinäni, vaikka ei hänestä paljon työssä ollut apua — — — ja olihan hän Lotan veli. — Tautipa ei helpottanutkaan; kiihtyi vaan kiihtymistään, kunnes hän lumien lähdön aikana kuoli. Maahanpaniaisten laitto tuli kiire, johonka aikaan en ollut tilaisuudessa puhua Lotan kanssa yhtään sanaa.

Läheisistä naapureista ja ulompaakin tuli hautajaisväkeä melkoisesti; tuli

Pajulahdestakin, vanhasta renkiystalostani — — —. Mutta annahan ollakkaan — — — nyt olikin jo Lotta kyläläisten mielestä aivan toinen kuin ennen, ja aivan siitä syystä, kun oli vanhin talon perillinen.

Kirkolta lähtiessä pyysi Pajulahden Niko Lottaa kärryihinsä, jotka olivat varsin komeasti laitetut: istuin topattuna, sermissä kiiltävä messinkisäikäle, kummassakin päässä samaten messinkinupulat; ja orit edessä lihava ja hurja kuin pakana; karjui ja telmi kuin raivostunut karhu.

Tämänlaiset kohtaukset ne ovat juuri niitä, jotka vievät nuoren tytön ajatukset niin korkealle, että ennen puhutut asiat, kun niitä ajattelee, rupeavat puistahtamaan.

Minun mieleeni pisti heti, että saas nähdä — — — eiköhän nyt alkanekin uusi tähti — ja oikeinhan minä sen arvasinkin.

Pari viikkoa sen jälkeen ajaa karautti Niko Lotalle sulhaisiksi — Alapihan Tahvo puhemiehenä.

— — — Jos hyvästi koski silloin minuun, kun Lotta lähti kirkolta Nikon kanssa ajamaan, niin nytpä vasta oikein! — — — Sydämeni oli niin täysi, ett'ei olisi paljo lisää tarvinnut kuin se olisi haljennut — — — ja haljennut se ehkä olisikin, vaan jouduttausin metsään aidan latomapaikalleni, sillä pihassa en kärsinyt olla. Vaan aidan latomisesta ei tahtonut tulla mitään — — — ja eikä tullutkaan, sillä se vähä mitä sitä tuli, tuli aivan mitätöntä, kun ei ajatukset siksikään seisattuneet työhön, että olisi seipään lyönyt oikeaan paikkaan.

Iltamyöhällä menin vasta pihaan. Kaikeksi onneksi olivat vieraat menneet pois, sillä heidän näkeminen olisi vaan aina enemmän painanut raskasta mieltäni.

„Kovinpa myöhään sinä olit . . .," sanoi isäntä tupaan tultuani. — „Niin, ei tullut kesken päivän tulluksi," vastasin minä alaspäin katsoen. — „Täällähän on sillä aikaa vähän verestynyt," sanoi taas isäntä, „etkös sinä aamusilla jo tietänyt?" — „En — — Mitä?" — „Vävypojanhan minä sain itselleni tietoon ja —." Tähän keskeytti hän, sillä Lotta tuli tupaan.

Lotan tultua painoin pääni vieläkin alemmaksi ja varsin hiljaa vastasin isännän sanaan: „vai niin." — „Niin vaan — — aivan niin," tuumaili hän. — „Mutta," lisäsi hän, „etköhän sinä ole kipeä — — — vai mikä sinun on?" — Minä sanoin hiljaa että „ei mikään." — „Olethan tuota niin alakuloisen näköinen." Lotta, joka hyvästi arvasi koko asian, puikasi meidän puheemme kuultuaan ulos.

„Lienee sinulla jo nälkä. Minä käsken Lotan laittaa ruokaa,“ sanoi isäntä ja meni kammariin.

Vähän ajan perästä toi Lotta ruokaa pöytään. Minä kokosin ajatukseni puhuakseni hänelle jotakin, sillä tuvassa ei ollut ketään muita. — „Mihinkä sinulla on kiire, etkö malta vähän haastella?“ sanoin minä sortuneella äänellä. — „Mitäpä meillä lienee haastelemista,“ vastasi Lotta ja aikoi mennä ulos. — „No elähän nyt noin ole kiireinen; onhan tuota ennen haasteltuna.“ — „Mitä se on ollut ennen — — ilman aikoja vain —.“ —„Vai niin se nyt onkin — — miksikä? — — sanoppas miksikä?“ tiukkasin minä. — „Siksi ett'ei meillä ole mitään toisillemme puhumista.“ — „Niinkö saatat sanoa?“ — „Hyvästipä saatankin.“ — „No enkö minä enää ole mikään sinun mielestäsi?“ — „Et ole ollut ennenkään.“ — „No niin sitä saattaa sanoa! — — — ja se on ihmeellistä, että mikä sinulta mielen vei -- — mutta minä sen arvaan, että se on rikkaus — — —. Oikein arvattu, sano vaan niin.“ Mutta ei sekään tepsinyt. — „Enkä sano, kun ei ole pakko sanoa sinulle,“ sanoi Lotta ylpeästi päätänsä keikauttaen ja meni ulos, raskaasti heittäen ovea, jotta akkunat tärähti.

„Onnetonta minua!“ huokasin yksin jäätyäni. „Hänen sydämensä on minua kohti kokonaan kivettynyt — — niin kivettynyt, ett'ei toivoakaan — ei toivoakaan!“

„Vielä sinä vain istut etkä käy ruualle; varmaankaan et liene terve,“ sanoi isäntä tultuaan tupaan takasin — „Enpä varsin — — — pääni on kipeä,“ sanoin, vaikka valhehan se oli, sillä pääni oli terve, vaan sydämeni sitä vastaan — — se oli kipeä — — niin kipeä, että — — —. — „No, johan minä sen arvasin,“ sanoi hän, „vaikk'et ensin sanonut olevasi kipeä. — — Rupea nyt levolle, niin ehkä paranee,“ puuhaili isäntä kuin hyvinkin oikean sairaan kanssa.

Neuvoa tottelin, vaikka hyvästi tiesin, ett'ei tautini sillä parane, jos ei pahenekkaan — — ja enhän edes nukkunutkaan.

Tukalaksi rupesi käymään tuvassa olo, sillä jokainen kävi kyselemässä oliko pääni kuinka kipeä; jonka tähden menin tallin yliselle.

Kukaan ei taitanut suuresti huolia luullusta kipeydestäni — eikä ainakaan Lotta —. Kaikkein enimmän se huoletti isäntää, sillä aidan latominen tuli sentähden seisattumaan. Ja senhän sain varmaan tietää hänen puheestaan, koska kuulin yliselle selvään, kun hän Lotalle tuntui sanovan: „onko sitä

tärpättiä, että kävisit Wilpon päätä voitelemassa, jotta paranisi (hän kutsui minua Wilpoksi) — — aidan latomisestakaan ei tule mitään.“ — „Lieneekö tuo kipeä,“ sanoi Lotta välinpitämättömästi. — „On se — — niin se sanoi.“ — „Mitä vielä; olisiko jostain saanut viinaa päähänsä.“ — „Viinaa! — — sitä en usko ollenkaan. — — Wilppo ei juo viinaa, se on laulua — — — käy vaan voitelemassa.“ — „En minä — — käykööt muut,“ esteli Lotta. — „Vai et sinä — — mikä siinä on? — — vai pitänet rengin niin halpana, ett'et katsoisi päin et perin, vaikka kuolisi — — ei se ole sitä — — ihminen se on renkikin — — mene vaan heti! — — — eläkä katsele niin jurosti.“

Varmaankin Lotta silloin lähti, koska ei puhetta enää kuulunut. Mieleni olisi tehnyt katsoa, kuinka vastenmielistä se todellakin oli Lotasta.

Viinasta sanoi Lotta olevan pääni kipeänä, ajattelin — — jopa jotakin — — vieläköhän kummempaa juonta voipi ihmisen päästä lähteä. — — — Mutta sanon vieläkin muutaman sanan, kunpahan tulisi käymään täällä. Ja kohta kuulinkin tulevan, jolloin painoin pääni vuoteesen.

„Isä laittoi voidetta; — — onko sinun pääsi kipeä?“ kysyi Lotta tylyllä äänellä. — „On — — ja tiedäthän sen sinäkin.“ — „Mistäpä minä sinun pääsi tietänen, onko se kipeä vai makea,“ vastasi Lotta korskeasti. — „Tiedät sen, ett'ei se ainakaan makea ole, vaan sinun pääsi ja sydämesi lienee makea, kun saatoit minut niin onnettomasti pettää.“ — „Miten minä sinun olen pettänyt? — — enkä minä jouda täällä olemaan — — tuossa on tuo voide, he!“ — „Enkä huoli; voitele sinä; sinun tähtesi se lienee kipeäkin.“ — „Ei ole, enkä voitele — — tuoss' on — —“ ja silloin hän sen nakkasi vuoteelleni ja meni.

Sitten ajattelin, että kyllä minä sen nyt uskon tuohon kertaan, enkä virka tuon enempätä siitä asiasta, ja päätin kopistaa kaikki nuot ajatukset mielestäni sekä ryhtyä työhön niinkuin ennenkin. Mutta eipä se ollutkaan niin pian tehty kuin aiottu; sillä kun aioin mielessäni, että nyt en tuota enää ajattele, niin silloinhan sitä juuri ajattelin.

Nytpä vasta tästä maailmasta (jota ennen paratiisiksi kuvailin, kun kaikki oli mieleni mukaan) tuli kokonaan toisenlainen. — — — Kaikki ovat petturia ja liukaskielisiä lurjuksia, tuomitsin minä, juoksevat vaikka järveen, kun vaan näkevät rikkautta saavansa; — — — eikä Nikokaan ole Lottaa ajatellutkaan, ennenkuin tiesi pääsevänsä vävyksi; eikä Lottakaan, ennenkuin tiesi

olevansa rintaperillinen isänsä kotona, ole osannut ajatella niin rikkaita kuin Niko on.

Tämänlaiseksi minä nyt arvostelin kaikki tyyni koko maailman ja viimein huomasin itsenikin aika hassuksi, kun rupean tällä pahimmalla kohdalla maailmaa olemaan, jossa aina uutta ja verestä mielen kaivetta lisääntyy.

Viimeisen keksintöni päätinkin vähää ennen Lotan ja Nikon häitä, sillä niissä en olisi kärsinyt olla, en vaikka —. Isäntäpä ei päästänyt mielellään kesken vuotta, vaan tähän minä keksin keinon ja heittäysin kipeäksi — ja sepä se auttoikin. —

Tältä viekkaalta maailman kohdalta täytyy minun paeta kauvas — niin kauvas, ett'ei muistu mieleeni entiset! — Se oli päätökseni kun pääsin talostani irti. Venheen ostin ensimmäiseksi. Se nyt oli asuntoni, johonka myös panin vähät tavarani, ja jolla läksin soutelemaan (mielestäni) parempia maailmoita kohti. Ilma oli lämmin ja järvet tyynenä. Lehdot rannoilla olivat kauniissa kesäpuvussaan, ja niitten kauneutta katsellessani tunsin mieleni iloisemmaksi.

Kaikki on kaunista ja suloista, ajattelin, vaan miksikä ihmiset ovat kolkkoja ja äreämielisiä kuin pahan talvimyrskyn härsyttelemät?

Rantaruohokossa oli sorsa poikineen. Minun lähetessäni alkoi se hätäisesti rääkkyä ja peppuroida, että lähtisin häntä kiini tavoittelemaan, jolloin pojat pääsisivät pakenemaan toisaannepäin.

Elä pelkää, sanoin minä, saat minulta olla rauhassa; minä olen niin vihattu kuin sinäkin, miksikä minä sitten sinua vainoisin? — — mene vaan matkojasi! — Sorsapa ei sitä tajunnut, räpisteli vaan edelläni vielä hyvän matkaa, siksi kuin arvasi minun olevan kylliksi kaukana pojistaan, jolloin vasta lähti lentoon ja lensi heidän luokse, jossa hiljalleen äännellen kutsui ne taas kokoon.

Viimein jouduin tälle samalle joelle, jota nytkin kuljemme. Oman mielensä mukaan kuljetti virta venettäni, sillä niin olin syvissä ajatuksissa, ett'en muistanut soutaa.

Tuolla sitten, tuolla vähän ylempänä tuon matkan kohdalla, jossa on jo pienoista koivikkota rannalla, meni venheeni rantaan kiinni. Minä lähdin huvikseni vähän kävelemään, ja rupesin koivun lehtien varjoon istumaan sekä ajattelin aiottua matkaani. Ja yht'äkkiä jysähti päähäni tuo ajatus: en lähdekkään — — en virstaakaan eteenpäin! — — en vaikka maailma olisi

vieläkin pahempata kuin se onkaan, niin en sittenkään lähde synnyinseuduiltani, en!

Sitten kävelin vähän aikaa lehdossa ja siellä johtui mieleeni, että käyn pyytämässä maan omistajalta saadakseni hakata tähän kasken, sillä metsän yksinäinen elämä oli mielestäni huvittavinta. — Mielelläänpä se sen lupasikin, ja nytpä taas tartuin työhön vanhan tapani mukaan. Paljon isompi oli aina aukko iltasilla kuin aamusilla. Varsin hiljaista oli siellä olo yksinäni. Joen toisella puolen oleva lehto vain raikui kertoen joka kirveen lyönnin, ja suuren koivun ryskeisen kaatumisen ääni meni mäeltä mäelle, jonnekka vaipui. Tämä oli mielelleni huvitusta ja toisena huvina oli lintujen laulu, jotka jo varhemmin kuin minä olivat työpaikallani laulamassa. Kaksi suurta koivua jätin keskelle kaskea, että he niissä lauleleisivat sittenkin, kun muut olivat kaadetut.

Välistä aina iltasilla istuin joen partaalla ja ongin ahvenia — ja mitäpähän tuli. Tuossa hiljaisessa asemassa ollessani juohtui entiset ajat mieleeni, ja silloin lauloin tuon minulle sopivan laulun:

Istuinpa järven rannalla
ja katselin kalaisia;
tuostapa tulin minä huomaamaan,
että rikkaat on rakkaampia.

Toinen laulu, jota aina lauloin, tuli kostoa toivovasta mielestä, ja sen sanat ovat tämänlaiset:

Järven rannalle
harmaalle sannalle
jäi minun ikäväni;
ei sen pojan hyvin käy,
joka vei minun ystäväni.

— Ja nytpä sen jo suunnille tiedät minun elämäkertani ja myös senkin, miksikä tulin ensimmäisen kasken hakanneeksi."

„Kyllä nyt jo tiedän," sanoin minä; „vaan eikö teillä ole ollut yhtään tuttavata, jolle olisitte ennen näitä kertonut?"

„Eipä minulla ole paljon tuttavista eli ystävistä. Parhain ystäväni on se, joka oli ennen vihamieheni, nimittäin Kiikkulan Olli. Sitten heti kun en

enää ollut renkinä, satuimme puheikkain. Olli oli vielä silloinkin poikamiehenä niinkuin minäkin, vaikk'ei hän huolettomuutensa tähden ollut, kyllä hän puuhassa oli myötäänsä, vaan siinä oli se syynä, kun aina vaan meni sulhaisiksi sinne, missä kuuli rikkaimman paikan olevan. Köyhin niistä lienee Lotta ollut. Ja toinen syy oli se, että Ollin päähän, niinkuin monen muun päähän, olivat saaneet tuon „typerän" nimen, jolla nimellä sitten jokainen on valmis nimittämään varmempaan tietämättä, onko hän todellakin se, joksi häntä sanotaan.

„Ähäh! hukkaanpa sinulta menikin kolme vuotta Puroharjussa — — toinenpa sen tytön saikin," sanoi Olli ensi sanaksensa. — „Hukkaan meni, vaan samatenpa tuo jäi sinultakin," sanoin rohkeasti puolestani —. — — — „Niin vaan enpä minä ole ollutkaan paikalla vahtimassa enkä tienaamassa," sanoi Olli puolestaan, johon minä en osannut muuta kuin: „liika pullistus tuo olisikin, riittää se taloiselle miehelle, kun on muutenkin puuhassa." — „Enpä minä ole ollut paljon puuhassa," väitti Olli. — „Olitpa kuitenkin." — „Olin, vaan enemmän sinä olit," sanoi Olli. — „No enhän minä ole sitä kieltänytkään, sitä vaan sanoin, että sinä olit kanssa — jonka vuoksi ollaan yhdenarvoiset," ehdottelin minä. — „Ollaanpa kyllä," sanoi Olli, „ja sen sovinnon päälle pannaan tupakkaa." — „Pannaan kyllä, ja nämä onkin oikein vanhain poikain tupakkakestit." — „Vanhain ja vakavain poikain kestit," sanoi Olli päätänsä nyökytellen tupakkia piippuun tukkiessaan.

Siitä lähtien on oltuna Ollin kanssa niinkuin veljekset."

„Entäs Lotan kanssa? ettekö ole puhuneet sen enempää?" kysyin minä.

„Mitä puhuneet?" sanoi eno tiuskasten, „eihän meillä enää ole mitään puhumista, kun hän on toisen — — —."

„Niin, niin — kyllähän minäkin, ett'ei entisestä puhettakaan, vaan jos muuta olisitte sattunut puhumaan."

„Eipä ole paljoa muistakaan puheista — — muutaman kerran hän kohtasi minut tuolla tiellä. Hän kulki toisaanne päin, minä taas toisaanne. Etempää kun jo näin hänen tulevan, niin suuntasin kulkuni toiselle puolen tietä, toiselle hän, ja katsoin alas eteeni. Kohdalle tultua teki Lotta hyvän päivän ja sitten sanoi: „ei se tuo Wilppo ole enää tuntevinaankaan vanhoja tuttaviaan; alapäisenä vaan astuu." — „Alapäisenä joudan kävelemään tuttavien katselemiselta, sillä niitä ei paljoja ole, ja jos niin vähän olisikin niitten, nä-

keminen ei liioin ilahuta mieltäni," vastasin ynseällä äänellä. — „Vai niin on," sanoi Lotta. — „Niin on, eikä ole paremmin," sanoin minä ja siihen se puhe loppui; kumpikin aloimme jatkaa matkaamme."

„Vaan jos se olisi halunnut puhua enemmänkin."

„En tiedä sitä, miten lienee ollut — — mutta ilta nyt jo tulee, saisit soutaa paremmin."

Itsekkin rupesi eno verkalleen meloa lupsimaan. Mietteellisen näköisesti nyökäytti hän päätänsä melomisen mukaan ja sitten virkkoi:

„Niinhän on, niinhän on; paljohan sitä saapi tuumiella, ja nuorena ollessaan sitä varsinkin suuntailee elämätänsä hyväksi siinä toivossa, että sitä kestää vielä jos kuinka kauvan, vaan kun joutuu vanhemmaksi, niin entiset ajat vain ilman sattumaltaan kuvastuvat mieleen — — ja entäs nykyiset? — — nehän ovat vain niin tavallista, eikä ne tunnu lupaaviltakaan; lupaavinta sinne päin katsoen on — hauta."

Sitten jouduimme rantaan. Sanaakaan puhumatta otti eno kontin selkäänsä ja kirveen olalleen sekä alkoi astua Peltomäelle, missä hän oli huonemiehenä.

Minä otin samoin kirveen, piimäleilin ja kävelin perästä. — „Onpahan se jotain kokenut," ajattelin minä, „vaikka olen luullut, että hänen elämänsä on vaan ollut tuonlaista jörötystä, ett'ei tiedä muusta, kuin että kaski on poltettava poudalla ja kaadettava silloin, kun lehti on täysikasvuinen, ja kylvettävä vähän aikaisemmin kuin peltoruis tahi muu ohra."

Juhani Ahon novellit.

Moni kirjakaupassa ottaessaan käteensä jouluksi ilmestyneen kirjan „Rautatie, eli kertomus ukosta ja akasta, jotka eivät olleet sitä nähneet," on mahtanut pudistaa päätänsä ja epäillä: „Eihän tuohesta tule takkia eikä myös tyhjästä mitään kelvollista. Kuinka niin joutavalla aineella voi tuhria koko 120, sano: satakaksikymmentä sivua. Mahtaapas tämä juttu olla yhtä pitkäpiimäistä kuin itse nimikin, jota tuskin saa lausutuksi, ett'ei tule nälkää välillä." Mutta sitten on varmaan tuo päällimmäisenä alkulehdessä nähtävä tekijän puumerkki saattanut monen epäilijän arvelemaan: „Entäs jos sitä kuitenkin ottaisi koettaakseen! Näemmehän ylioppilaitten museossa, että eräs

Nilsiän mies — Nilsiäläinenhän se muistaakseni lienee — on osannut tuohesta saada takin, vieläpä kaikki muutkin pukimet punotuksi — miksikä siis ei naapuripitäjän, Iisalmen poika olisi voinut tehdä tyhjästä edes hauskaa tarinaa."

Ja jos joku niin ajatellen on ostanut ja lukenut läpi puheena-olevan kirjan, niin lyön vetoa, ett'ei hän ole katunut kauppaansa. Taikka jos olet, hyvä lukija, nimeen säikähtynyt, niin kuule kokeneen neuvo: osta ja lue se kirja. Se on kyllä totta: sinä luet kaksikymmentä sivua eikä niissä tapahdu juuri mitään, paitsi että Matti pappilassa ensikerran kuulee rautatiestä puhuttavan. Sinä luet vielä kaksikymmentä sivua, eikä niissäkään tapahdu taas juuri mitään muuta, kuin että Matti ajaa kotiin ja matkalla vielä saa kuulla yhtä ja toista rautatiestä. Ja niin yhä edespäin — ei ota tapahtuakseen mitään sanottavaa; ainoasti puhutaan rautatiestä. Vasta viimeisiä edellisissä kahdessakymmenessä sivussa Matti ja hänen vaimonsa Liisa saavat nähdä tuon ihmeen kaikkine kummine mutkinensa; ja aivan viimeiset kuusitoista sivua tuovat vihdoin ainoan oikean tapauksen, Matin ja Liisan surkean lystin retken junassa. Mutta, vaikka aika, jona ei mitään tapahdu, tavallisesti katsotaan pitkäksi ja ikäväksi, ei tätä kertomusta lukiessa suinkaan tunnu siltä; aina välistä väkisenkin puhkeava herttainen nauru kyllä tekee ne pitkät välit lyhyiksi. Ainoasti Matin ja Liisan jalkamatka rautatielle helteisenä päivänä tahtoo lukijaakin raukaisuttaa, samoin kuin heitä itseänsä — taitaa olla päivän liikanaisen paahtamisen vaikutus.

Kertomuksen pituus, vaikk'ei mitään erinomaista tapahdu, tulee siitä, että Juhani Aho kuuluu nykyajan realisteihin, jotka tahtovat niin perin tyystin ja tarkkaan kuvata todellisuuden, niinkuin se maailmassa on ja ilmautuu, kaikkine pienine haaroineen ja pikku haarukoineen. „Jumala ei ole kiirettä luonut," arvelevat nämä miekkoiset, eikä heidän ole pakko huomata, että paha maailma sen on suonut ja välistä tekee hyvinkin tuntuvaksi. Heidän kertomistapansa on niinkuin joutilaan pastierailu kesäisenä pyhä-aamuna, jolloin kerkiää ajella jokaista ohitse lentävää perhosta takaa, istahtaa jokaiselle mansikkamättähälle — ei niinkuin sen riento, jota tositoimet vaativat määräpaikkaan.

Tällä kertomistavalla on suuret vaaransa, jos etunsakin. Se vetää tapausten ja henkilön kuvaukset olemattomasta pilvimaailmasta alas tähän todelliseen, joka, jos kohta monta kertaa matoinen, kuitenkin monta vertaa enemmän vetää puoleensa myötätuntoisuutemme, koska se on omanäkemämme, omakokemamme. Kaikki siinä tuntuu meistä niin tutulta, niin kodikkaalta ja sen kautta niin hauskalta. Mutta toiselta puolen voi kortomus välistä niin kokonaan vaipua pienoisuuksiin, että itse pääasia jääpi peittoon, että, niinkuin Saksalainen sanoo: „monilta puilta ei voi metsää nähdä." Voipi toisinaan noiden pikku seikkain kuvaaminen niinkin tulla pääasiaksi, ett'ei kertoja

huomaa jättäneensä ytimen, aatteen paikan typityhjäksi. Edellisestä hairauksesta huomaa Juhani Ahonkin kertomuksissa joskus jälkiä. Luullakseni joku suurempi kohtuus pikku seikkain esiintuomisessa olisi esim. estänyt mökkiläisten kulun rautatielle ikäväksi tulemasta. Samoin olisi kenties voinut säästää muutamia asemapaikalla annettuja selityksiä rautatiestä ja sen rakennuksesta. „Muudan markkinamies“ nimisessä novellissa olisivat muun muassa lyhyemmät ja harvemmat otteet runoniekan omista ja varsinkin Kantelettaren runoista riittäneet. Ne ovat semmoisia liikavesoja, joita uhkeasti kasvavassa puussa luonnollisesti aina tahtoo ilmautua. Epäilemättä on aikaa myöten tuleva suurempi kirjailijan kokemus saattava Ahon itsestäänkin niiden tapaiset karsimaan. — Vaarallisempi on jälkimmäinen harhapolku, sillä se vie kokonaan pois taiteellisuuden piiristä. Selvä esimerkki siitä nähdään äsken ilmitulleessa Koitar-albumissa, tuossa jutussa Provastin kansliasta. Siinä on sarja kukin erikseen varsin hauskasti kerrottuja pikku seikkoja; mutta kehykset ovat poissa, jotka kuvien moninaisuudesta vasta yhtenäisen kuvan tekisivät; ei ole yhteistä aatetta, joka erinäiset kohdat koossa pitäisi ja rajoittaisi. Voisi lopettaa keskeltä eikä kenellekään sattuisi mieleen, että siinä on voinut olla vielä jatkoa; voisi jatkaa samaan tapaan vaikka kuinka kauvan, eikä tulisi kuvaus sitä täydellisemmäksi. Tämä ei ole tietysti mainittu nuoren alkajan masentamiseksi, vaan ainoasti varoitukseksi, mihin paljas realistisuus voi viedä, jos ei idealisuus ole ohjissa. Valokuvista ei ikinä voi tulla taideteoksia.

Tätä vikaa ei Juhani Aholle suinkaan voi panna syyksi; hänellä on siksi liian tosi runoilijan lahja. Hänen kertomuksensa, niin pienet kuin suuret, aina ovat täydellisenä yhtenäiskuvana. Erityisseikat, ainakin tärkeämmät, ovat ikäänkuin jäsenet elävässä ruumiissa, joita ei saisi silpoa pois sen täydellisyyttä vahingoittamatta ja joilla on kullakin tehtävänsä sisässä vallitsevan hengen tarkoitusten täyttämisessä. Niinpä on myös laita tässä puheen-alaisessa tarinassa. Läpikäyvänä aatteena on tuon oudon ihmeen, rautatien, vaikutus takasalolaisen mieleen; sitä vaikutusta edistävät ja enentävät kaikki kerrotut pikku seikat, siksikun viimein ei mieli enää voi malttaa, täytyy mennä tätä kummaa katsomaan ja koettamaan. Tuo yhä suureneva vaikutus on suurimpia ansioita tässä kuvauksessa ja se se luopikin oikeastaan koko joukon tapauksia — vaikka alussa sanoin semmoisia ei olevan olemassa — mutta ne ovatkin sisällisiä, mielessä kehittyviä, ei ulkonaisia, silmin nähtäviä. Huomatkaamme kuinka ensimmäinen sanoma rautatiestä tulee Matille pehtorilta — se ei vaikuta muuta kuin suuttumusta, huulten kokoonpuristusta; luonteeltaan luulokas Suomalainen pelkää itseään narrattavan. Mutta kun provasti ja hänen pruustinnansa asian todeksi vakuuttavat, silloin ei auta tietysti enään epäileminen; täytyy, kun täytyykin uskoa. Ei kuitenkaan vielä sillä ole herännyt uteliaisuus tuota kummaa omin silmin katselemaan: „tiedänhän minä, minkälainen se on, kun provasti on selittänyt.“ Matkalla Matti tapaa miehen, joka

on ollut sen rautatien teossa, vaan se on taas muka narrailemista, kun ei näet se mies ollut seppä. Matti päättää olla ajattelematta koko asiaa, kun ei siitä kuitenkaan tahdo oikein selvää saada. Mutta ihmeen vetovoima on kuitenkin liika suuri: se tunkeutuu väkisenkin ajatuksiin. Taas tulee ihminen vastaan, joka puhuu rautatiestä ja kysyy, onko Matti sitä jo nähnyt. Ukko parka joutuu pahaan pulaan: ei huolisi valehdella eikä kehtais tunnustaa, ett'-ei tunne minkä jo kaikki muut näkyvät tuntevan. Hän auttaa itsensä nyt tuommoisilla - epämääräisillä vastauksilla, jommoisia kansassamme niin usein kuulee: „Liehän tuota jo jotain nähnyt.“ Yksinpä tiellä sitten sattuvat tiheät tähden lennotkin vaikuttavat samaan suuntaan. Eihän niitä ennen tullut näin paljon kerrassaan; mahtaa olla maailman lopun enteitä samoin kuin tuo rautatiekin. Kotona tekisi tietysti mieli kohta kertomaan uutista akalle, mutta toiselta puolen estää pelko, että, jos hän sen ajaa valheeksi. Käydään saunassa, syödään illallista, eikä Matti vielą puhu mitään, vaikka kielen kantaa hirveästi kutittelee. Yöllä hän ei saa unta levottomuudeltaan. Seuraavana päivänä viimeinkin puhkeaa, ja aivan oikein arvattu: Liisa ei usko mitään, sanoo ukon tulleen narratuksi. Mutta yhtähyvin hänessäkin tuo kerran kylvetty siemen itää; hän vuorostaan ei saa unta; seuraavana aamuna hän keksii asian, päästäksensä pappilassa käymään oikein perimään tuota uutista. Hyvin lystisti on kuvattu takasalolaisille omituinen harvapuheisuus tässä ja muissakin tiloissa — vaikka liikaa ja luonnotonta toki lienee se, kun mökin asujat, rautatien puheitten tähden vähän kinaan jouduttuaan, eivät viikkokausiin vaihda yhtään sanaa. Mutta jo voimme tähän lopettaa kertomisen; esiintuodut esimerkit lienevät täysin riittäväiset.

Omituinen kaikille, mitä Juhani Aho on kirjoittanut, on herttainen leikillisyys eli „humori,“ joka nauraa kuvattavien henkilöiden pieniä heikkouksia, niitä pahoin pilkkaamatta. Niinpä on laita jutussa oppipojasta, joka ylpeili uudesta kellostansa (Kansanvalist. Seuran kalenterissa 1885), niin lystissä kertomuksessa vanhan pojan Sipolan Aapon myöhäisestä kosioretkestä (Suomettaressa 1883), niin tarinassa keskievarista, joka mahtavaa nimismiestä kyllä kumarteli, vaan muille matkalaisille oli röyhkeä (Kievarin pihalla), niin mainiossa kuvaelmassa: Siihen aikaan kun isä lampun osti (Kansanvalist. Seuran kalenteri 1884), joka epäilemättä on taiteellisesti paraiten onnistunut ja täydellisin Ahon tähän-astisista tuotteista. Mestarillisesti on siinä saatettu silmien eteen tuo pikkuinen turhamaisuus, että piti sanottaman: tässä talossa oli ensimmäinen lamppu pappilan ja kauppamiehen jälkeen — sitten samasta ylpeydestä tuleva isännän suuttumus Pekka-ukolle, joka vielä päreen itselleen sytytti, vaikka lamppu jo katosta paistoi: „jos et näe työtäsi tehdä sillä tulella, jolla minä, niin mene päreinesi vaikka saunaan!“ — viimein Pekan väliäpitämätön vanhoillaan-olijaisuus, joka on niin hidas uutta hyvääkin älyämään ja omistamaan. Tässä viimeksimainitussa kertomuksessa, niinkuin myös

Rautatiessä on vielä se erinäinen ansio, että uuden ja vanhan ajan yhteentörmäys tekee ne tavallaan historiallisiksi. Kuvattu yksityinen tapaus saa sen kautta syvemmänkin merkityksen koko kansassa tapahtuneen tapainmuutoksen osotteena.

Aivan toista luonnetta kuin ylempänä mainitut on „Muudan markkinamies.“ Tässä emme tapaa tuota samaa kepeää leikillisyyttä; tässä on edessämme synkästi surullinen ja syvästi liikuttava murhenäytelmä. Pääpersonana on luontonsa vaatimuksesta korkealle yrittävä, mutta ympäristönsä tylyyden tai kylmäkiskoisuuden kautta aina alaspainettu ja viimein sorrettu henki. Hyvälahjainen, tietoja janoava poika jääpi ilman opitta, siitä syystä että on syntynyt avion ulkopuolella. Sattumalta hänelle käteen joutunut Kanteletar kehittää hänessä kumminkin yhden luonnonlahjan, taipumuksen runoeluun. Mutta mitä hän siinä suhteessa saa kaunista aikaan, siitä ei huolita kuitenkaan — ikäväksi sanovat hänen ensimmäisiä yrityksiänsä paimenkumppalit, sopimattomiksi hänen virsiänsä hurskas Johanna, oma vaimo ei edes huomaakkaan, että on jotakin hänen kuullen laulettu. Ainoasti ilkeät pilkka- ja rivo-laulut ne löytävät aina ihastelevan yleisön. Melkein joka paikassa häntä muutenkin kohdellaan tylysti tai niinkuin outoa ihmettä. Kerran vaan hän tulee lempeään, ystävälliseen piiriin, mutta siitäkin onneton rakkaus hänet jälleen ulos survaisee. Ei ole kumma, jos tämmöisissä oloissa sydämen paremmat tunteet kuivuu pois ja hänestä tulee roisto sekä renttu. Tässä surullisessa elämäkerrassa on paljon Kullervon kohtalon sukuista, ja Sampan lähtö isän kodista, pilkka- ja kostolaulua kajahutellen, niin että kaikki kansa kummastuen katsoo hänen jälkeensä, muistuttaa ihmeesti Kullervon riemusoitannasta Ilmarin emännän tapon jälkeen. Tätä yhtäläisyyttä tässä vaan sivumennen viittaan, vaikk'en sillä suinkaan tahdo sanoa tätä kertomusta suuremmoisen kansanrunomme kaiuksi.

Epäilemättä on tämä se suunta, johon Ahon vastainen edistys on käyvä. Nuot pienet kuvailut arkipäiväisestä elämästä ovat hyvin viehättävät; mutta kuitenkin tulisivat ne ajan pitkään yksitoikkoisiksi, jos kirjailijamme ainiaksi sulkeutuisi siihen piiriin. Ne koskettavat enemmän elämän meren pintaa, vaan tässä kertomuksessa hän on sukeltanut sen syvimmän syvyyden, ihmissydämen, pohjaan, ja siellä vasta kasvavat oikeat helmet. Mutta tämmöiset aineet vaativat myös vähän toisellaista tyyliä. Mielestäni tuntuu kertomistapa Markkinamiehessä välistä niinkuin se aineen suhteen olisi liian höllä, hajanainen; moni kuvaus olisi saanut enemmän voimaa, jos se vaan olisi muutamilla sattuvilla piirteillä eikä liioin venyttelemällä tehty.

Kieli Ahon kertomuksissa on hyvin rikas, luonteva ja sujuva, puhdasta, mehevää Itä-Suomen kansan kieltä. Kuitenkin kirjailijamme tekisi hyvin, jos ei noudattaisi semmoisia murteellisuuksia, jotka kovin jyrkästi kirjakielestä poikkeevat. Uunin „ranssi“ esim. olisi parempi reunuksena. „Minun ket-

ruukset" on kovin töpöhäntäistä. Aikoi olisi kauniimpi kuin „meinasi." „Uskoiko *vai* ei" olisi parempi kuin „eli ei." „Karhihtemassa" ja „eilimäiset" (edellimmäiset) ovat tarpeettomia savolaisuuksia. „Ei tiedetä *jos* mennään" kyllä kuullaan paikoittain, mutta on pahaa ruotsalaisuutta. Samaa laatua on myös *se* sanan käyttäminen infinitivin kanssa, jolla tuskin murteellisuudessakaan lienee puolustusta esim. Se on heikkoutta sillä tavalla itselleen lohdutusta hankkia. Joskus olisi lause sointuvampi, jos sanain järjestys olisi toisellainen; tämä havaitaan enimmin Markkinamiehessä, lieneekö uusi outo aine siihen syynä. Niin esim. Vaan ne oli ihania aikoja ne, eikä ne koskaan takaisin tule (paremmin: eikä ne tule koskaan takaisin). — Enkä palkan pienuudesta milloinkaan riitaa nostanut (Enkä milloinkaan nostanut riitaa palkan pienuudesta). Sipolan Aapon kosioretkessä, joka mahtaa olla ensimmäisiä kokeita, on usein subjekti heitetty verbiänsä jäljemmäksi; luultavasti on siinä jotain Aleksis Kiven vaikutusta.

Juhani Aho on myös julkaissut pari runoa: Vuosijuhlassa (Valvoja 1884) ja Tytön kirkossa käynti (Koitar IV). Molemmat ovat tietysti balladeja, niinkuin runoilijan lahjan ylimalkaisesta suunnasta voi arvata. Kuitenkaan en luulisi Ahon siinä olevan oikealla alallansa. Kuvaus, luultavasti siitä syystä, kun värssy vaatii lyhyempää, ytimekkäämpää kuvaamista, on laimeampi, vaillinaisempi, erittäin jälkimmäisessä. Paitsi sitä ei ole tarpeeksi pidetty huolta muodosta. Jälkimmäisessä varsinkin ilmautuu kovin vaillinainen tieto vanhan runomittamme säännöistä. Harvoin voikin olla yhtä aikaa hyvä maalari ja soittoniekka; onpa sitä toisessa tai toisessakin kylliksi kunniaa ja vaikutuksen alaa.

J. K.

Kotimaan kirjallisuutta.

Viimeinen ponnistus. Näytelmä neljässä näytöksessä. Tekijä *Matti Kurikka.* Jyväskylässä 1884. K. J. Gummeruksen kustantama. 76 siv.

Kun Aleksis Kivi laski perustuksen suomalaiselle draamalle, niin hän jo raivasi ne kaksi alaa, joilla etupäässä voi perinsuomalaista henkeä draamalliseksi kuvata. Kiven Kullervo viittasi siihen, että kansanrunoudessamme ja tarustossamme on rikkaita aarteita ammennettavina uuden-aikuisenkin kirjallisuutemme varaksi; Nummisuutarit ja Kihlaus verrattomina esikuvina kehottivat Suomalaisen kansan-elämän kuvaamiseen. Tällä jälkimmäisellä alalla onkin Kiven näytelmillä ollut seuraajoita semmoisia kuin Minna Canthin „Murtovarkaus" ja „Roinilan talossa" sekä tässä arvosteltava teos. Varsinaisesti historiallisella draamalla sitä vastoin on ollut vähemmän menestystä, johon kentiesi

on se syynä ollut, että meidän syrjäinen maamme ylen harvoin on ollut tapausten keskikohtana, niinkuin Kaarle herttuan aikoina, joita „Daniel Hjortissa“ kuvataan. Mutta „Viimeinen ponnistus“ on saanut enemmän merkitystä, kuin tavallinen kansannäytelmä, sen kautta että sillä on suuri historiallinen maailman-tapahtuma pohjana, joka ikäänkuin kulissien takana näkymätönnä, mutta vastustamattomana voimana vaikuttaa. Pää-aatteen suuremmoisuus antaakin teokselle pysyväisen arvon, tekijämme taitaa olla ensimmäinen, joka on ottanut kuvatakseen Aleksanteri Toisen jaloimman työn merkitystä. Koko ajan tuo odotettu vapautus-julistus pitää mielet jännityksessä, ja kun se viimein tulee, ei niinkuin deus ex machina katkaisten auttamattomasti sekaantuneita juonia, vaan vahvistuksena päättäen kehittyneet tapaukset, niin sen vaikutus on katsojaankin valtava, kun näkee vapautuneen kansan polvillaan sydämensä pohjasta ylistävän jalomielistä hallitsijaansa, ja kuulee kaukaa toisesta moisiosta saman laulun kajahtelevan. — Samanlainen koko näytelmän läpitunkeva henki vielä korkeampaa laatua huokuu esim. Kiven Leassa.

Toinen ansio on teoksella siinä, että se esiintuo aivan uuden, syrjäisen alan kansamme elämää kuvattuna. Inkeriläisten suomalaisten elämä, olot ja tavat ovat meille tähän asti olleet milt'ei tuntemattomia; siitä syystä teoksen kansatieteellinen puoli, etenkin näkymöllä, pukuineen, lauluineen, leikkineen suuressa määrässä viehättää katsojata, ja se se onkin tuottanut tälle näytelmälle niin suuren menestyksen. Mutta toiselta puolen haittaa itse näytelmän eheyttä ja tapausten kulkua liiallinen kansatieteellinen kuvailu, vaikka sitä ei uudella astuttavalla uralla sovi ylen kummeksiakkaan; myöhemmissä kappaleissa, joita voi toivoa tekijältä, supistuu tämä ulkonainen kuvaileminen itsestään, koska sen voi olettaa yleisölle jo tutuksi, ja henkinen kehitys pääsee etusijaan.

Sama muistutus koskee sananlaskujakin, joita „Murtovarkauden“ Hoppulainen on oikein tavaksi saanut. Semmoisen leikillisen sanansaivartajan kuvaaminen onkin hyvin onnistunut „Juhanan“ luonnetta kuvatessa, joka on paraimpia koko teoksessa. Mutta muutamissa kohdin, niinkuin sivulla 5 Audotjan puheessa, on sananlaskujen käyttäminen joutava liikakoriste, ja sivulla 57 alhaalla Andrein suussa aivan sopimaton vastauksena äidille. Muuten on tekijän onnistunut kutoa näytelmäänsä paljon alkuperäisiä, viehättäviä inkeriläisiä lauseparsia ja puheenkäänteitä, mutta välistä on siinä vielä liiaksi jokapäiväistä sanomalehtikieltämme (esim. sana „ajanmukainen“ siv. 11). Tämä epämukaisuus uudemmissa kansannäytelmissämme ylimalkaan, osottaa, että vielä on paljon oppimista Aleksis Kiveltä.

Tapausten juonet ovat hyvin keksityt ja jännittävät, luonteenkuvaus yleensä hyvä, vaikk'ei aina yhdenmukaisesti eheä ja kylliksi tarkka. Mutta semmoiset virheet poistaa tottumus, pääasia on kyky keksimään ja käsittämään luonteitä. Emmekä voi muuta kuin iloita siitä, että kirjallisuutemme

on taas saanut teoksen, jonka johdosta sopii paljon toivoa, sekä siitä, että Inkeriläiset suomalaisemme tämän kautta likemmin yhtyvät meidän henkiseen piiriimme, kun heidän elonsa ja olonsa unohduksista vedetään esiin muidenkin huomioon.

K. K.

E. N. Setälä. Vähäinen Suomalainen Lukukirja. Viisikuudetta lukukappaletta alotteville. Porvoossa, 1884. Werner Söderström.

Yhä suuremmassa määrässä on viime aikoina tultu huomaamaan suomenkielen taidon tarpeellisuus. Poikakouluissamme on suomenkielen oppituntien määrä viimeisen kouluasetuksen kautta melkoisesti enentynyt ja toivottava on, että naiskouluistammekin, joissa tähän saakka ei ensinkään ole ollut tarvis suomea lukea, tämä epäkohta pian on poistettu. Välttämätöntä on siis, että löytyy kelvollisia oppikirjoja, joita opettajat voivat ilman suuremmitta muutoksitta seurata tämän tärkeän aineen opetuksessa.

Tähän saakka lienee yleisesti ollut kouluissamme tapana, että ensin on luettu Kockströmin oppikirjat loppuun ja sitten on ryhdytty Ahlqvistin Lukemistoon, jonka lukemista on jatkettu koulun ylimmille luokille saakka. Tällä itsessään aivan luonnollisella lukujärjestyksellä on kuitenkin sen kokemuksen mukaan, mikä allekirjoittaneella on näissä asioissa, ollut haittansa. Kockströmin oppikirjoilla on tarkoituksena opettaa oppilasta taivuttamaan sanoja sekä tutustuttaa häntä kielen pääasiallisimpiin ominaisuuksiin lauseopin alalla. Sentähden on niissä aina joka luvussa joku uusi sääntö opittava, jota esimerkkien avulla saatetaan oppilaan muistiin ja ymmärrykseen. Useita lukuharjoituksia varten on useampiakin sääntöjä oppiminen. Ainoastaan ani harvoin tapaa jonkun yhdenjaksoisen kertomuksen. Tälläinen ainainen uusien sääntöjen lukeminen tulee vähitellen sekä opettajalle että oppilaalle yksitoikkoiseksi, jonka tähden olemmekin huomanneet oppilasten ikäänkuin huokeammin hengittävän joka kerta, kun saavat ruveta lukemaan jotain pikkuista satua tai tarinaa, jota varten heidän ei ole tarvis mitään uusia sääntöjä lukea. Tälläisen vaihtelevaisuuden saavuttamiseksi on yllämainittu herra Setälän lukukirja varsin sopiva. Voidakseen ruveta sitä lukemaan ei ole tarvis tuntea kielen lauseopillisia omituisuuksia eikä edes kaikenlaisten sanojen taivutustakaan, mikä sitä vastoin on varsin välttämätöntä Ahlqvistin Lukemistoon ryhtyessä, koska siinä jo heti ensi alussa tapaa mitä vaikeimpia sekä muoto- että lauseopillisia kohtia. Herra Setälän lukukirjassa ei aivan ensi alussa esiinny supistuvaisia nomineja, supistuvaisia verbejä tulee vasta 25:nnestä kappaleesta alkaen esiin, passiivia vieläkin myöhemmin ja noita varsin vaikeita nominaalimoodi-järjestelmiä, joita oppilas vasta koulun ylimmillä luokilla voi täydellisesti ymmär-

tää, on otettu vain kirjan viimeisiin proosakappaleihin. Sitä paitsi sopii tämän lukukirjan kappaleita varsin hyvin luettaa oppilailla ulkoa, sillä ensiksikin on kieli niissä aivan mallikieltä, jott'ei oppilaan korva sen kautta tutustu mihinkään epäsuomalaisiin lausetapoihin ja toiseksi ovat lukukappaleet lyhykäisiä, lapsen käsityskannalle sopivia ja lapsen mieltä viehättäviä pieniä satuja ja tarinoita. Tämmöinen ulkoa lukeminen varsin suuressa määrässä keventää oppilaalle kielen oppimista. Sen kautta hänen korvansa ikäänkuin itsestään tottuu kielen muotoihin ja lausetapoihin, hänen sanavarastonsa karttuu ja, jos sen lisäksi luettavan sisällys on hauskaa ja hänelle hupaista, niin hänen oppimishalunsakin enenee. Koetteeksi sopisi tuon tuostakin kehottaa oppilasta myöskin omin sanoin tekemään selvää kertomuksen sisällyksestä. Näin olisi kielen opetus elävämpää, hauskempaa ja ainakin meidän luullaksemme parempia hedelmiäkin tuottavaa, kuin tuo yhtämittainen kieliopillisten sääntöjen lukeminen, selvittäminen ja harjoittaminen. Tietysti ei sitäkään saa laiminlyödä, mutta aina käytettynä se tekee oppilaan kielentaidon kuolleeksi ja koneelliseksi sekä uuvuttaa useasti hänen halunsa.

Täten alkeis-opetuksen ohessa vaihtelevaisuuden vuoksi lukukirjana käytettynä luulemme herra Setälän kirjan suuresti edistävän suomenkielen oppimista maamme ruotsinkielisissä kouluissa. Vahinko vaan, ett'ei lukuharjoituksiin löydy mitään sanaselityksiä, sillä liian aikaista lienee ruveta täydellistä sanakirjaa käyttämään niin varhaisella opin-asteella, kuin tätä lukukirjaa on aiottu käytettäväksi. Suuresti taas menee kallista aikaa hukkaan, jos, kuten tekijän aikomus näyttää olevan, kirjoituttaa oppilailla kappaleiden sanat vihkoihin.

A. K.

K. E. F. Ignatius. Statistiska bidrag till belysande af Bränvinskonsumtionen i Finland. Öfvertryck ur Bidrag t. känn. af Finlands Natur o. Folk. Helsingissä. 1884. 68 sivua.

Sen jälkeen kuin raittiusliike on maassamme voimallisemmin esiintynyt, on myös, etenkin aivan viimeisinä aikoina, hyvin monelta eri taholta tullut kuuluviin ystävällisiä lausuntoja sitä kohtaan, joista raittiusharrastajat voivat syystä iloita. Tosinhan on viinakysymystä maassamme jauhettu jo kauvan, mutta jotakin uutta on siinä tekeillä, se näkyy jotenkin selvästi. Tärkein syy, jonka tähden voipi niin päättää, on että muutosta kannattaa tuo varsin voimakas maakansassa liikkuva harrastus.

Mutta tietty on kuitenkin, ett'ei yksimielisyys ole vallitseva lainsäätäjiemme joukossa, kun asia tulee heidän eteensä. Ei ole toivomistakaan, että aivan pian yleinen mielipide maassa pääsisi edes jotenkin yksimieliseksi siitä, mitä on säätäminen, mitä on tekeminen. Ainakin ennen sitä tarvitaan paljon selvittelemistä asiasta. Melkeinpä tärkein esitys, joka on annettu nykyolojen

selittämiseksi, on yllämainittu vähäinen vihko. Se esittää poltettujen viinojen käytäntöä Suomessa ja vertailee sitä muiden maiden oloihin. Tekijä vertailee ja punnitsee eri maiden eroavia oloja ymmärtääkseni hyvin oikeudenmukaisesti. Numerot osottavat, että meillä käytetään itse teossa väkilukuun verraten vähempi määrä paloviinaa kuin moniaalla ulkomailla. Mutta kirjantekijä huomauttaa ja todistaa myös, että tämä viinamäärä käytetään meillä suuremmaksi osaksi kuin muualla selvästi turmiollisella tavalla, suoranaisen juoppouden tuottamiseksi, kun näet meillä viinatulva on koottu yhteen muutamiin paikkoihin, kaupunkeihin, ja maaseudun asukkaista suurin osa ei sitä käytä, ei ainakaan säännöllisesti. — Onhan muuten varsin selvää, ett'eivät nuo numerot suinkaan voi — kuten jotkut koettavat niitä selittää — todistaa, ett'ei muka olisi olemassa liiallista viinatulvaa Suomessa; ne todistavat ainoastaan, että sama viinatulva täyttää melkein koko maailman. — Samoin kuin esitys tässä kohdassa, samoin ovat muutoinkin ne tuumailut, joita kirjantekijä liittää esitettyihin tosiasioihin, hyvin valaisevia, vaikka ne ovat aivan lyhyet.

Huvittava ja valaiseva on se historiallinen kertomus paloviinan käytännöstä Suomessa entisinä aikoina, joka on kirjan toisena osana (s. 19—43). — Vihdoin kolmannessa osassa esitellään „muutamia tilastollisia seikkoja, jotka ovat seurauksena paloviinan käytännöstä.“ Täällä tapaamme numeroja köyhäinhoidon alalta, hulluinhoidosta, rikostilastosta y. m. Nämä numerot antavat kuitenkin vähemmin selviä ja varmoja päätöksiä kuin voisi odottaa. Tekijä huomauttaakin itse, ett'eivät ne anna riittävää perustetta tosiolojen *täydelliseen* arvostelemiseen. Ne todistavat ainoastaan, *että* juoppous vaikuttaa kovaa köyhyyttä ynnä muuta onnettomuutta, mutta *kuinka suuri osa* eli prosenttiluku on seurauksena juovutusjuomien väärinkäytöksestä, sitä ei voi katsoa missään määrässä selvitetyksi näillä numeroilla. Ei ole saatavana, ei ainakaan omasta maasta, numeroja, jotka kelpaisivat oikeastaan valaisemaan sitä kysymystä. Ulkomailta löytyy kyllä koko joukko ilmoituksia näiltä aloilta, mutta hra Ignatius nähtävästi ei ole tahtonut noitakaan ottaa kirjaansa siitä syystä, että nekin ovat enemmin tai vähemmin umpimähkäiset. Mutta yksimielisesti ne laskut, joita me olemme nähneet ulkomailta, samaten kuin myös kaikkien kotimaisten asiantuntijain ilmoitukset, todistavat että tuo prosenttiluku useimmissa kohdissa on vielä paljoa suurempi kuin herra I. on voinut numeroillaan *todistaa* sen olevan. Hra I. julkaisee esim. Helsingin köyhäinhoidosta annettuja tietoja, joissa mainitaan, sen verran kuin oli tiedossa, monessako tapauksessa hädän-alainen oli joutunut siihen asemaan juoppouden tähden. Niin sanotaan olleen 31:ssä tapauksessa 100:sta, jonka ohessa voi olettaa, että sama oli myös useiden köyhäinhoidon niskoille joutuneiden lapsien laita, vaikk'ei sitä voitu nimenomaan osottaa todeksi. Mitään tarkkaa johtopäätöstä ei voi siis tehdä näidenkään numerojen perustuksella; muilla vast'ikään mainituilla aloilla ovat hra I:n numerot vielä epävarmemmat. Sitä

vastoin ne tiedot, joita me olemme nähneet esim. Englannista ja Saksasta, väittävät, että siellä pauperismi eli kova, pakottava köyhyys on kolmessa tapauksessa neljästä alkuansa juoppoudesta syntynyt. Samaten kaikista rikoksista ilmoitetaan olevan juoppouden seurauksena vähintäin yhtä suuri osaluku, ja aivan sitä samaa arvelevat myös asiantuntijat omassa maassamme. Nämä seikat näyttävät, mitenkä nuo numerot ovat arvosteltavat. Niinkuin jo on mainittu, huomauttaa tekijä itsekkin niiden puuttuvaisuutta.

Poltettujen juovutusjuomien asia se se on oikeastaan tullut nyt taas polttavaksi kysymykseksi maassamme, se tulee luultavasti myös etupäässä vetämään huomiota puoleensa nykyisillä valtiopäivillä; mutta raittiuskysymys koskee myös hienompia, viinejä ja olutta. Hra I:n kirjassa puhutaan myös oikeastaan vaan paloviinasta; siitä puhuessaan kirjan tekijä esittää eri tauluissa maassa poltetun ja ulkomailta tuotetun viinan määrät eri vuosilta, mikä keskimäärä jää kunkin henkilön osaksi kussakin eri maassa, samaten verojen suuruutta eri maissa. Myös historiallinen esitys koskee vaan paloviinan teettämisen ja kaupitsemisen vaiheita. Muista juovuttavista juomista on kysymys ainoastaan ohimennen (s. 11, 12). Eräs selvittävä taulu osottaa kuitenkin myös, paljoko viiniä ja olutta Suomessa käytetään toisiin maihin verraten. Tästä puhutaan aivan lyhyesti, ei mainita edes valmistusmäärää eri maissa; mutta tuossa mainitussa taulussa annetut ilmoitukset, joita tietysti pidämme täydelleen luotettavina, valaisevat kuitenkin varsin hyvin sitäkin asiata. — Tosiasiallisia tietoja saapi lukija tästä vähäisestä vihosta enemmän kuin voisi arvatakkaan.

Kirjakaupassa herra Ignatiuksen kirjoitus ei ole saatavana eriksensä, vaan ainoastaan se osa tiedeseuran julkaisuista, johon se on painettu yhdessä muutamien muiden kirjoitusten kanssa (Bidrag till kännedom af Finlands Natur och Folk, vihko 40).

—*i* —*t*.

J. W. Flood, Mereltä ja rannikolta. Kertomuksia. Norjan kielestä suomentanut A—o. Porvoossa 1884. Werner Söderström. 78 siv. Hinta 80 p:iä.

Kokonaista viisitoista vuotta Justus Wrigth Flood oli merillä liikkunut, ennenkuin hän, vielä nuorena, tarttui kynään, kuvaillakseen tuota reipasta, vaihtelevaa merimies-elämää, johon hän oli niin hyvin perehtynyt. Hänen jutelmansa ilmestyivät ensin sanomalehdissä. Ja kun ne otettiin suurella mielihyvällä vastaan, koottiin ne kahteen sarjaan, joihin viime vuonna liittyi vihko: „Fra hav og strand," joka nyt on suomeksikin käännetty.

Siinä on kahdeksan pientä kertoelmaa. Kaikesta huomaa, että kertoja on merimies. Suora, luonnikas, ehkäpä vähän harjaantumaton on hänen esittämistapansa, mutta samalla hienotunteinen ja lämmin. Hän on erittäin hellä

sydäminen ihmis-ystävä, jonka jaloa, uskonnollista luonnetta merielämä ei ole tukehduttanut, vaan vahvistanut ja karaissut.

Mitään erinomaista nämä kertomukset eivät tarjoo, eivätkä sitä yritäkkään. Aine on aina mitä jokapäiväisintä laatua. Useimmissa intriigiä ei ole juuri nimeksikään. Ei mitään, mikä mielikuvitusta jännittäisi. Sitä korvaavat Floodin kirjailijaluonteen parhaat ominaisuudet: tuo realistinen kuvailemistaito, tuo ystävällinen humoori ja tuo osan-ottavaisuus, joilla hän esittää vanhat tuttavansa mereltä lukijan rakastettaviksi ja naurettaviksi. Parhaat ovat juuri tässä suhteessa kertomukset „Luotsi," — raitis kuvaelma Norjan saaristosta, — sekä „Per Grinerudin kihlaus ja naiminen," — oivallinen jutelma vakavasta ja jumalisesta merimies-parasta, joka ei tainnut ilman toisen apua kirjoittaa niinkään koristelematonta kosimiskirjettä, kuin hänen armaansa oli odottanut.

Nämä kertomukset ovat, sanalla sanoen, pieniä hyvin onnistuneita miniatyyrimaalauksia, jotka eivät innostuta, mutta joita mielihyvällä hetken katselee.

Suomennoksessa, vaikka se ylipäänsä onkin jokseenkin hyvin tehty, olisi muutamissa kohdin muistutuksen sijaa. Huomautamme kuitenkin ainoastaan, että liitännäispartikkelia *-ko*, *-kö*, joka merkitykseltään on kysyväinen, ei saa käyttää *jos* sanan asemesta; niinkuin esim.: „*Tahtooko* hän puhutella meitä, saa hän vaivata itsensä laidan yli." Kun tämmöistä ruotsalaisuutta lisäksi esiintyy alinomaa, tekee se kovin ilkeän vaikutuksen.

A. Ht.

Suomalainen Teaatteri.

M. Canth, Työmiehen vaimo.

Niistä ajoista saakka, jolloin Ibsenin Noora pani mielet kuohumaan, ei mikään Suomalaisessa teaatterissa esitetty näytelmä ole yleisössä herättänyt niin harrasta osan-ottoa eikä antanut aihetta niin kiihkeään keskusteluun kuin rouva M. Canthin viimeinen kappale. Mutta nytkin, samoin kuin noina Nooran aikoina, keskustelu näyttää ainakin osaksi joutuneen harhateille. Sallittakoon meidän, ennen kuin ryhdymme riidan-alaisen kappaleen arvostelemiseen, lyhyesti esittää, millä tavoin runoteokset yleensä ja erittäin nykyajan tendenssidraamat meidän mielestämme ovat arvosteltavat.

Selvää hän on, että jokainen runoteos — esiintyköön se sitten runopuvussa taikka suorasanaisessa muodossa — on arvosteltava semmoisenaan, se on: arvostelijan on kysyminen: minkä kuvan runoilija on tahtonut saada ai-

kaan mielikuvituksessamme, ja millä tavoin hän on sen tehnyt? Yleensä draamallinen runous esittelee ihmisluonteita asetettuina toimimaan ja kehkeytymään määrätyissä oloissa, määrätyissä asemissa. Mitä nykyajan tendenssidraamoihin tulee, niissä useimmiten näytetään, kuinka muutamat ihmisluonteet semmoiset, jommoisia meidän aikakautemme synnyttää, joutuvat niissä oloissa, jotka aikamme on joko perinyt tahi luonut, surkeaan onnettomuuteen, masentavaan tunteiden sekasortoon, vieläpä siveelliseen haaksirikkoonkin; siten näytetään kuinka kaukana nykyinen ihmispolvi vielä on siitä siveellisestä ihanteesta, jota se kykenee omaksensa käsittämään. Ja jos me katseltuamme semmoista näytelmää, näemme tuon ihanteen selvempänä kuin sitä ennen, jos sydämessämme herää katkera suru sen laiminlyömisestä ja harras into sitä omistamaan ja toteuttamaan, niin silloin on runoilija saavuttanut tarkoituksensa.

On usein kuultu väitettävän, ett'ei tuo kirjallisuuden laji ole oikeastaan runoutta ollenkaan, kosk'ei se muka sovi kaunotieteen määräämiin kaavoihin. Sitä mielipidettä vastaan meidän on vaan muistuttaminen, että estetiikan kaavat ovat parhaasta päästä johtopäätöksiä taideniekkojen teoksista; niiden on siis muodostuminen taiteiden kehityksen mukaan, eikä päin vastoin. Vähät muutoin nimestä. Joka ei sille kirjallisuuden lajille suo runouden nimeä, nimittäköön sitä toisin. Hiukan omituista vain olisi, jos ne kirjailijat, jotka meidän aikoinamme nerokkaan kuvitusvoimansa tuotteilla mahtavimmin ovat kaiuttaneet henkemme jaloimpia säveliä, pyyhittäisiin pois runoilijain riveistä. Mutta kuten sanottu, tuo nimikysymys jääköön sikseen.

Jos myönnetään puheena olevien näytelmien tarkoituksen olevan semmoisen, kuin yllä selitettiin, niin on samalla myönnetty, että sitä on etupäässä pidettävä silmällä niitä arvosteltaessa eikä niihin tyrkytettävä mitään muun laista tarkoitusta. Harhateille siis joudutaan jos kysytään, kuten monen on tapa tehdä: „miten olisi kirjailijan mielestä hänen kuvaamiensa henkilöiden pitänyt toisessa tahi toisessa kohtauksessa menetellä, välttääksensä sitä haaksirikkoa, johon he joutuvat?“ Onhan esim. kysytty: „olisiko äsken vihityn Johannan pitänyt rikkoa vihkimävalansa?“ — jopa on kysytty: „olisiko Ristosta tullut kunnon mies, jos hän olisi nainut — Vapun?“ j. n. e. Semmoiset kysymykset ovat turhanpäiväisiä, sillä eihän runoilija ole ottanut osottaaksensa, miten noiden henkilöiden olisi pitänyt menetellä siinä tahi siinä tapauksessa, vaan hän on tahtonut näyttää, että ihmiset, jotka ovat tottuneet ajattelemaan ja toimimaan semmoisella tavalla kuin nuo näytelmässä esitetyt henkilöt, saattavat johdonmukaisesti, eläessään siinä keskustassa missä elävät, joutua kurjaan tilaan.

Luonnollista on, että, jos runoilijan on todella onnistunut luoda luonteita semmoisia, että ne tuntuvat olevan lihaa meidän lihastamme, emme voi katsella niiden erehdyksiä ja niiden kärsimyksiä näitä omaan itseemme so-

vittamatta. Mutta jos niiden opetusta käsitämme suoranaisina neuvoina, joiden mukaan meidänkin olisi samanlaisissa tilaisuuksissa meneteleminen, niin saatamme taaskin joutua harhateille. Esim. kun Noora-kiistan aikoina kysyttiin: „neuvooko Ibsen vaimoa, joka on riitaantunut miehensä kanssa, heti pötkimään tiehensä huolimatta lapsistaankaan?“ — tahi jos joku arvostelija nykyään on arvellut rouva Canthin neuvovan petettyä naista murhaamaan pettäjää vieläpä yrittämään maan lakia ja oikeutta kukistaa, niin on mainittujen runoilijoiden näytelmiä katseltu aivan väärältä näkökohdalta. Oikeammin on senlaatuista näytelmää käsittänyt se katselija, joka surulla tunnustaa, että siinä on paljastettu ihmiskunnan siveellisiä voimia kalvava vamma, ja sydämessään lupaa tehdä työtä sitä poistaaksensa. Sillä sehän juuri on noiden „tarkoitusperäisten“ näytelmien tarkoitus.

Pohjoismaiden tendenssirunoudessa voipi erottaa kaksi eri suuntaa; toinen viittaa etupäässä siihen, että yksilön on alottaminen tuota paheen poistamisen, ihanteen toteuttamisen työtä omassa itsessään, kukistamalla mahdollisuuden mukaan niitä luonteen taipumuksia, jotka saattavat johtaa paheesen; toinen taas kehottaa meitä ryhtymään taisteluun niitä ulkomaailmassa vallitsevia epäkohtia vastaan, jotka pahetta tukevat. Itse asiassa tietysti toinen harrastus on aina yhteydessä toisen kanssa, vaikka eri runoilijat, kukin luonteensa mukaan, ovat etupäässä kääntäneet huomionsa jommankumman puolelle. Ibsen on edellisen suunnan syvämielinen edustaja, Björnson näyttää kallistuvan enemmän jälkimmäisen puolelle ja siihen suuntaan kääntyy myöskin rouva Canthin tendenssinäytelmä.

Yllä lausutuista mietteistä käynee selväksi, mimmoiselta näkökohdalta arvelemme „Työmiehen Vaimon“ olevan katseltavan ja arvosteltavan. Samalla niistä myöskin luullaksemme käypi selväksi, mimmoinen ajatuksemme tämän näytelmän arvosta on. Yleensä meidän täytyy tunnustaa, että kappale tekee meihin niin valtavan vaikutuksen, että tuntuu vaikealta ryhtyä sitä tyynesti arvostelemaan.

Rouva Canth on Työmiehen vaimossa esittänyt äärettömän surkean kuvauksen kansamme elämästä; palavalla mieliharmilla hän on kuvannut, kuinka itsekäs mies saattaa rankaisematta jalkainsa alle sortaa vaimonsa, ilman että tällä on mitään mahdollisuutta puolustaa itseänsä; sen ovat häneltä riistäneet osaksi „laki ja oikeus,“ osaksi kansan käsitys laista ja oikeudesta, osaksi ja perinpohjaisimmin se ajatustapa ja se luonteenlaatu, joka on yleisen katsantotavan johdosta juurtunut itse vaimoonkin. Ja saattaapa sama mies lisäksi itsekkäiden, törkeiden himojensa tyydyttämiseksi turmella toisenkin naisen elämän, ja kuta turvattomampi tämä on, kuta kehnompi siis miehen käytös on, sitä vähemmin on miehen tarvis peljätä moitettakaan — saatikka sitten rangaistusta. Tämä synkkä kuvaus on esitetty erinomaisella draamallisella mahdilla ja elävyydellä; selvästi tuntee, ett'ei se ole tekemällä tehty, vaan tosi-

runoilijan luoma. Se tarkka havaitsemiskyky, joka ilmaantuu rouva Canthin edellisissäkin näytelmissä, esiintyy tässä kappaleessa suuresti kehkeytyneenä. Hänen edellisiä kappaleitansa on saattanut moittia siitä, että tuo tarkka silmä, joka ilmestyi yleisten kansallisten olojen ja useiden henkilöitten kuvaamisessa, ei ulottunut samassa määrässä syvempimielisiin, tuntehikkaampiin luonteisin, koska niiden kuvaus tuntui välistä hieman abstraktiselta. Työmiehen vaimossa sitä vastaan kaikki kaikenluontoiset henkilöt esiintyvät täysiverisinä tosi-ihmisinä; he toimivat ja ajattelevat, he ilmaisevat mietteitään ja tunteitaan tarkoin oman luonteensa ja olosuhteittensa mukaisesti. Ainoa poikkeus on ehkä niissä lauseissa, joilla Helka, mustalais-ämmä, ylistää mustalaiselämän onnea, sillä ne tuntuvat hiukan akadeemillis-rheetorisilta. — Mitä eri luonteiden kuvaamiseen tulee, niin ne ovat kaikki luontevia ja johdonmukaisia. Tietysti luonteen johdonmukaisuus ei ole samaa kuin loogillinen johdonmukaisuus; kun on moitittu Homsantuun käytöstä 3:nessa näytöksessä ristiriitaisuudesta, niin on unhotettu että tulisten tunteiden logiikka on aivan toinen kuin kylmän järjen. Näyttää yleensä siltä, kuin moni arvostelija olisi arvostellut hänen luonnettaan samalla tavoin, kuin näytelmässä kuvatut jokapäiväiset ihmiset; kun tuossa onnettomassa, turvattomassa, lapsuudestaan saakka sorretussa ja pilkatussa tytössä, jonka suonissa kuohuu kaukaisen, kuuman etelän tuima veri, eivät löydä vakavaa säännöllistä suomalaista luonnetta, niin he pitävät häntä, toiset hulluna, toiset luonnottomana. Sanoohan näppärä Laura-neitsy, että Homsantuu oli vaatteita huuhtoessaan ruvennut avannolla tanssimaan; „johan siitä semmoisesta ihmistä tulee! kyllä kai!“ — Erittäinkin on arveltu, ett'eivät nuo Homsantuun viimeiset sanat ole sopusoinnussa semmoisen henkilön ajatustavan ja henkisen kannan kanssa. Mutta onhan koko yhteiskunta ollut yksimielinen häntä sortamaan, onhan hänen jo täytynyt oppia, ett'ei hänellä siellä sijaa ole. Kun vihdoin tuo „maan mato, tuonen toukka“ nostaa päätään kostaaksensa sille miehelle, joka on syössyt hänet, ennestään onnettoman, äärettömään kurjuuteen, niin silloin tämä mies turvautuu maan lakiin ja oikeuteen; kyllä ne tulevat asianmukaisilla keinoilla siitä huolta pitämään, ett'ei hänen tarvitse tässä elämässä peljätä kostoa. Mikä on luonnollisempaa, mikä johdonmukaisempaa, kuin että tuo onneton — jonka muka olisi pitänyt yhteiskunnan lakeja ja laitoksia rakastaa ja kunnioittaa — lausuu vimmassaan vastaukseksi: „Teidän lakinne ja oikeutenne, ha, ha, ha, — niitä minun pitikin ampua.“

Suureksi kunniaksi on runoilijalle, että hän on saattanut yhtä lempeällä sydämellä ja yhtä mahtavalla kuvausvoimalla kuvata kahta toisistaan niin eroavaista naisluonnetta, kuin Homsantuu ja Johanna ovat. Johanna on „todellinen nainen,“ mutta ei suinkaan kuvattuna ivalla, vaan päinvastoin hellällä myötätuntoisuudella, joka sytyttää samanlaista tunnetta katselijainkin sydämessä. Tosin yksi tärkeä kohta hänen kuvauksessaan näyttää sotivan hänen luonnet-

taan vastaan: kuinka saattoi tuommoinen vakava, järkevä, hienotunteinen tyttö rakastua semmoiseen kaikin puolin kunnottomaan mieheen, jommoisena Risto esiintyy koko näytelmässä, alusta loppuun saakka? Tässä kajoamme seikkaan, jossa mielestämme on kappaleen heikoin puoli. Mutta virhe ei ole oikeastaan Johannan vaan Riston luonteessa. Kyllä sekin luonne on, valitettavasti, todenperäinen ja itsessään johdonmukainen — vieläpä liiankin johdonmukainen. Mutta se ei täydelleen täytä sitä sijaa, joka on sille annettu näytelmässä. — Luullaksemme tekijä on Ristoa tarkoittanut jonkunmoiseksi Don Juanin-luonteeksi. Ja onhan Jumala paratkoon totta, että liedosta Lemminkäisestä saakka meidän aikoihimme asti kansat ja yksityiset, miehet ja naiset ovat ihmetelleet ja lempineet tuota vastustamattoman naisten viettelijän perikuvaa. Mutta siihen perikuvaan kuuluu välttämättömästi jotakin muuta, kuin reipas ulkomuoto vain: Don Juanin-luonne on sankari-luonne; hän voittaa kaikkien sydämen sen kautta, että hänessä ilmaantuu paljon hyviäkin avuja, vaikka hän leikitellen tuhlaa ne pois joutaviin. Etenkin siihen luonteesen kuuluu rohkeutta, vieläpä uhkarohkeuttakin; juuri tuo viettelijän miehuullisuus tekee, vanhan käsityksen mukaan, naisten heikkouden anteeksi-annettavaksi. Risto taas on kiireestä kantapäähän kurja. Hänestä emme saa kuulla emmekä nähdä mitään muuta hyvää, kuin ett'ei hän ole vaimoansa lyönyt; ehkä on myös ajateltava, ett'ei hän ole ollut varsinainen juoppo, ennen kuin sai Johannan 600 markkaa käsiinsä. Mutta kovin raakana hän ilmaantuu jo häissään — jo ennenkuin hänen konnamainen käytöksensä Homsantuuta vastaan on tullut ilmi — ja lopussa hän esiintyy vaivaisena pelkurina. Tekijä on, myötätuntoisuudessaan sorretuita vastaan, kuvannut sortajaa niin kurjaksi, niin vihattavaksi kuin mahdollista, mutta sen kautta hän on jossakin määrin heikontanut sitä vaikutusta, jota hän on tavottanut; siihen sääliin, jota tunnemme Johannaa kohtaan, sekaantuu epäilys, eikö hänessäkin ollut vikaa, kun saattoi miehekseen ottaa semmoisen kunnottoman hylkiön.

Muut luonteet muodostavat sen kuvauksen pohjan, josta päähenkilöt aivan luontevasti astuvat esiin. Yleensä niitä saattaa myös verrata antiikkisen tragedian kööriin, joka edustaa maailman tuomiota toimivista henkilöistä; erotus on vaan siinä, että vanhassa tragediassa köörin langettama tuomio oli enimmiten myöskin runoilijan ja katselijoiden, kun sitä vastoin Työmiehen vaimon tekijä ja samoin katselijatkin tuota maailman tuomiota epäävät. Koryphaioksena (köörin johtajana) on vanha Leena Kaisa, jonka persoonassa ruoskitaan sitä „kristillisyyttä,“ josta rakkauden ja oikeuden henki on haihtunut, niin että kuiva kuori vaan on jälellä. — Toiselta kannalta kuin muut sivuhenkilöt luopi tuo älykäs velikulta Toppo valoa kuvattuihin yhteiskunnallisiin oloihin, näyttämällä mimmoisia johtopäätöksiä niistä johdonmukaisesti saattaa tehdä.

Selvää on, että sen epäkohdan, jota mainitsimme, kun oli puhe Johan-

nan ja Riston luonteista, täytyi jossakin määrin vaikuttaa haitallisesti koko suunnitelmaan. Muutoin on toiminta suunniteltu kiitettävällä taidolla. Tosin ei sen eri kohtia sido toisiinsa tuo välttämätön kausaalinen täytymys, joka Ibsenin näytelmissä on niin erinomaisen vaikuttava; niihin verraten saattaisi sanoa, että rouva Canthin näytelmässä eri kohtaukset esiintyvät jotensakin itsenäisinä kuvaelmina. Mutta johdonmukaisesti ja luontevasti ne kuitenkin seuraavat toinen toistansa, ja vaikuttavalla tavalla ne ovat järjestetyt; esimerkkinä huomautettakoon vaan sitä lohduttavaista huoahduksen hetkeä, jonka kolmannessa näytöksessä vallitsevat lempeät tunteet meille suovat keskellä toisen ja neljännen näytöksen sydäntä viiltävää realismia.

Vaikka siis toiminnan suunnitus on mielestämme Työmiehen vaimossa yleensä hyvin onnistunut, niin etevyydessä sen vielä suuresti voittaa dialoogi. Tämän laatimisessa Työmiehen vaimon tekijällä ei ole enään keltään oppimista; siinäpä „Ei tunnu vasaran jälki, Eikä pihtien pitämät.“ Niin sujuva, niin vilkas, niin luonteva on esitettyjen henkilöiden keskustelu, että sekä tekijä että teaatteri unohtuvat katselijoilta; ja kuitenkin on joka lause taidokkaasti laadittu ja asetettu juuri niin, että se tekee mitä mahtavimman vaikutuksen. Semmoista ei saa aikaan muu, kuin tosi-runoilijan äly ja into. — —

Kansallisella näyttämöllämme Työmiehen vaimoa on näytetty tavalla semmoisella, joka on sallinut sen monta hyvää puolta astua selvästi näkyviin ja tehdä tarkoitetun vaikutuksen. Vieläpä se tärkeä muutos, joka kappaletta näytettäessä on tehty sen loppunäytökseen, antaa sen päätarkoituksen astua esille vielä selvemmin, kuin jos tekijän laatima loppu olisi säilytetty. Ne joilla on ollut tilaisuus painettuun alkutekstiin verrata näytelmää, jommoisena sitä teaatterissa esitettiin, ovat kyllä huomanneet, että näytettäessä on jätetty pois se loppukohtaus, jossa Vappu, sen jälkeen kuin Homsantuu on viety pois vankeuteen, tulee Riston kotiin, ja vaatii häntä vastaamaan vanhurskauden valta-istuimen edessä niistä kahdesta naisesta, joiden elämän hän on turmellut. Tämä tämmöinen loppu on kyllä itsessään kaunis ja tyydyttävä, ja onhan siinä paras puolustus niitä vastaan, jotka rouva Canthin näytelmässä ovat vainuneet uskonnon halveksimista. Mutta eihän tekijä kuitenkaan ole etupäässä ottanut viitataksensa meitä siihen oikeuteen, joka haudan toisella puolella on kumoava vääryyden vallan, vaan avataksensa silmämme, jotta näkisimme ne hirveät, ihmis-arvoa alentavaiset epäkohdat, joita meidän on velvollisuus voimiemme takaa koettaa poistaa jo tästä maailmasta. Ja tämä tarkoitus saavutetaan epäilemättä parhaiten siten, että kappale päättyy Homsantuun vangitsemiseen ja sortajien rehentelemiseen; se johon tämä masentava loppukohtaus ei vaikuta, hän ei hyötyne, vaikka sen jälkeen puhuttaisiin ihmisten ja enkelein kielillä. — Että tämä loppu on näyttämöllä draamalliselta kannalta vaikuttavampi, on tuskin tarpeellista mainitakkaan.

Mitä varsinaisiin näyttämöllisiin laitoksiin tulee, niin on jo kylliksi tun-

nettu, että niistä pidetään kansallisessa teaatterissamme tarkkaa huolta; kuitenkaan emme voi olla erittäin huomauttamatta, kuinka erinomaisen hyvin oli tässä kappaleessa sivuhenkilöitä harjoitettu; markkina-elämän kuvaaminen esimerkiksi voipi vetää vertoja siihen, mitä saapi nähdä Meiningiläisten näyttämöllä.

Yleensä emme luule milloinkaan teaatterissamme nähneemme suurta, syvämielistä näytelmää näytettävän niin kaikin puolin oivallisesti kuin Työmiehen vaimoa. Mitä päähenkilöihin tulee, niin neiti Avellanin Johanna todistaa hänen edistyneen sille kannalle, että hän ikäänkuin sulautuu täydelleen yhteen näytettävän luonteen kanssa. Hänen Johannassaan ei ollut ainoatakaan väärää nuottia; aivan luontevana ja yksinkertaisena hän esiintyi, ja juuri sentähden hän saattoi niin syvästi liikuttaa. Erittäinkin on mielestämme ihmeteltävä se hieno maltillisuus joka ilmestyi Johannan kärsimyksen historian viimeisessäkin osassa; se vaan lisäsi hänen kovan kohtalonsa sydäntä viiltävää vaikutusta. Neiti Aalbergilla oli Homsantuuta, tuota tunteittensa vallassa olevaa luonnonlasta näyttäessänsä erinomainen tilaisuus osottaa monipuolista neroansa; yhtä suloinen kuin hän oli surussaan ja rakkaudessaan kolmannessa näytöksessä, yhtä masentavan mahtava hän oli koston vaatijana kappaleen alussa ja lopussa. — Muista henkilöistä emme voi olla erikseen mainitsematta herra Rautiota; hänen Topponsa oli niin täynnä huumoria, ett'ei sen parempaa voi missään nähdä; ilolla suomalainen yleisö ottaa vastaan ne hyvät lupaukset, joita herra Rautio on tämän roolin kautta sille antanut.

T.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1886.

Taistelu naturalismia vastaan.

Silmäily tieteellisen empirian kehkeytymiseen.

(Jatkoa.)

Meidän päivinämme ei enää saa epäilläkkään sitä, että tieteellisen empirian uudeksi ja pysyväiseksi voittomaaksi — niin oudolta kuin se kuuluukin — on tullut se idealismin periaate, joka on läpikäyvänä Kantin, Fichten, Hegelin maailmankatsannossa ja joka pääasiallisesti ilmaisee seuraavaa: Kaikista tosiasioista on hengen tosiasia meitä lähinnä; se on kaikista epäilemättömintä ja „conditio sine qua non" kaikelle luonnontieteelle, joka itse ainoastaan tajunnan kuvastimesta saa todellisuutta. Ei siis ole sen nurinpuolisempaa, kuin että alituisesti tarkastetaan henkeä vain ulkonaisen luonnon prisman läpi; ei, vaan siltä itseltä on ensiksi neuvoa kysyttävä, itse sen tulee meille ilmaista lakinsa. Mutta tämä laki on vapaus s. o. semmoinen kyky, että voimme asettaa ihanteen todellisuutta vastaan ja pontevasti ryhtyä jälkimmäiseen sitä edellisen mukaiseksi muodostaaksemme. — Juuri siveellisen kohdan täytyy siis tutkistelussa, jossa luonnon verrannot ovat jätetyt syrjälle, käydä selväksi; siitä saattaa toden teolla ainoastaan henki antaa selvikettä, ja se yksin voi olla uskonnollisuuden otollisena jalansijana. Meidän kunnioituksemme paljasta luonnonlakia kohtaan ei koskaan saata olla uskonnollinen, koska semmoinen laki ei ole siveellinen. Tämän seikan unhottavat valitettavasti vielä tälläkin hetkellä nuo meilläkin hyvin tunnetut valistus-apostolit, jotka luulevat työskentelevänsä uskon asioissa ja protestantisuudessa, vaikka he todella eivät työskentelekkään muussa kuin luonnontieteellisessä ensyklopedismissa. —

Mutta ainoastaan sillä ehdolla tuo ihanteellinen periaate sopusointuisesti yhtyy meidän tieteellisesti järjestettyyn maailmankuvaamme, että sillä historiassa kerran on äärettömän suuruudenhalun, kannibalisen hillittömyyden aika, jolloin se ryntää sotaan luuloteltua vastustelijaansa empiriaa vastaan ja koettaa

nielaista tämän. Tämä on se aika, jolloin hengen etuoikeutta vaaditaan siinä merkityksessä, että myöskin luonto ja koko maailma pannaan hengen lain, s. o. vapauden, vapaatahtoisuuden lain alaiseksi. Henki itse luo kantansa eli tilansa siinä määrässä, kuin se toiseen tahi toiseen näistä asettuakseen tarvitsee ainoastaan tahdon toimitusta. Mutta missä sitten huomataankaan muuta kuin hengen omia tiloja, muuta kuin sielunkuvia (kaikemmoista vaarinotto-ainesta, jota meidän logiikkamme järjestää, muodostaa)? Kaikki, niin päätellään, vieläpä luonnon-ilmiötkin ovat hengen tekoja ja semmoisina täytyy sen voida niitä alituisesti ajatella s. o. koska tahansa uudestaan puhtaassa eli apriioorisessa tiedontoimituksessa tuoda esiin; — täten ovat meidän edessämme absolutisen idealismin kuuluisat maailmanrakenteet. Ne muodostavat siis ainoastaan täydellisen vastineen luonnontieteen liiallisuuksiin. Se vapaa henkinen liikkuvaisuus ja itsenäinen pontevuus, joka meidän olemuksessamme asuu, mutta jota ei mikään naturalistinen teoria täysin ole kunnioittanut, se tässä väkivaltaisesti murtaa teeskenneltyjen luonnon-verrantojen rakentamat sulut ja tulvii laajalle, ennenkuin löytää oikean juopaansa. Kaikki joutuu tulvan valtaan; tosiasiallisen kankeisiin muotoihin vuodatetaan ikäänkuin purkava henkinen eeteri-substanssi; taipuvaisuus ja muodostuvaisuus on nyt kaiken sen maailmallisen aineksen omituisuutena, jossa henki ilmestyy. Tämän jälkimmäisen valtaa mitä jättiläismäisin urostyön-halu ja muodostamisvietti, henki ei enää anna „luonnon" eikä „välttämättömyyden" itseänsä määrätä, koska se tietää itse olevansa olemisen korkein laki. — Ihmekös, että niiden monien maailmanparantajien joukossa, jotka käyttävät Hegelin filosofian varuskamaria, tapaamme semmoisia kuin Marx, Lassalle, Bakunin?

Tuon kohtuuttoman ja säännöttömän mietiskelyn tulva on jo ammoin laskenut, ja tarvitsematta valittaa kultaisen ajan katoamista on inhimillinen ajatus astumassa tiedemaailman uusiin oloihin, jotka kaikin puolin näyttävät valoisilta ja tulevaisuutta ennustavilta. Sillä ajatteleminen, järjesteellinen tietäminen on pyramiidi, jonka luonnollisena asemana on tosiasiat eli empiria, ja joka kustakin lisärakennuksesta, mikä tähän asemaan liitetään, kohoaa entistään korkeammaksi. Sen vuoksi on jokainen uusi empiirinen totuus siitä merkillinen, että se paitsi omaa itsenäistä arvoansa vaikuttaa kaikkiin muihin ja edistää koko rakennusta. Hyvä lienee siis pitää erillään kahta vaikutusta, jotka jäävät jäljelle, kun subjektiivisen tutkimisen usvajoukot ovat jättäneet empirian tanteret: nimittäin sitä uutta, joka on tullut lisäksi, ja sitä

valoa, jossa kaikki vanha tämän johdosta esiintyy. Niin toista kuin toistakin me kunnioitamme, jos aikamme etevimpiin pyrintöihin luemme: uudemman sielutieteellisen tarkastelun sekä ne tietoisteoreettiset tutkimukset, jotka yhä enemmän käyvät kaikkien erityistieteitten välttämättömäksi perusteeksi. Kumpaakin pyrintöä saattaa sanoa siihen perustuvaksi, että tuo subjektiivisuus tosin tuli voitetuksi, mutta sitä vastoin ajatteleva subjekti itse pysyi meidän tietomaailmamme keskipisteenä.

Terveestä henkisestä empiriasta me toivoimme saavamme lujinta tukea elämämme aatteellisille alkutekijöille, koska sen mukaan kuin määrittelimme empiriaa (täydellisimmäksi oikeudeksi jokaisen ilmiön omituisuutta kohtaan), ainoastaan se saattaa muodostaa hämmentämättömän, niin sanoaksemme suoranaisen, tieteellisen käsityskyvyn hengen korkeimpia, siveellis-uskonnollisia toimituksia ja pyrintöjä varten. Tarkastelkaamme kaikkien aikojen materialistisia (kaikenmoisia utilitaristisia, hedonistisia j. n. e.) siveys-oppeja: huono sielutieteellinen empiria on niiden yhteisenä vikana. Ahdistakaamme vain vähän rohkeammin tutkimuksillamme tuota löyhää skeptisismiä, jonka tapana on niin isoesti kääriytyä luonnontieteellisyyden verhoon: huono sielutieteellinen empiria (jos ensinkään mikään) on senkin ytimenä. — Sitä vastoin oli kerran saatava selville persoonallisuuden oma sisäinen elämä, johon eivät ulotu mitkään luonnon-verrannot, ja joka ei myöskään ole viisastelevaisen abstraktioonin (metafysiikin) pauloihin kiedottavissa, vaan jonka itsenäiseksi perustukseksi tulee tunnustaa omituisia psyykillisiä tosiasioita. Oli myöskin käsitettävä, että ankara empiria juuri sielutieteelle oli erityisen tärkeä, koska henkeä saattaa ainoastaan alentaa, jos sen alalle tuodaan epä-empiirisiä, vieraita aineita. Miltä alalta saattaisikaan tuoda jotakin, jotta kuten sanotaan, tosiasiallisia henkisiä ilmiöitä johdettaisiin, muuta kuin alhaisemman, materian alalta? Siten uudempi sielutiede, samalla kuin se nähtävästi puhtaammin kuin mikään muu tiede tajuaa kokemustieteen ihannetta, käy puhtaan hengen hyväksi tietoista sotaa kaikenlaista materialismia s. o. kaikenlaisia henkisyyden omaa välitöntä arvoa lannistavia ja rasittavia sekoituksia vastaan, joko ne sitten ovat fyysillisiä tahi metafyysillisiä. Myöskin erehdyttäisiin suuresti, jos jonakin vastaväitteenä tätä vastaan tahdottaisiin pitää n. k. psyko-fysiikkiä, jonka tämä suunta muodostaa ja joka loistavalla methodiikillaan on todistuksena tässä tavotellusta „eksaktisuuden" määrästä. Erotukseksi kaikesta naturalismin salakuljetuksesta, jota edellä olemme tarkastelleet,

astutaan tässä julkisesti fysikaaliselle alalle, ja tehdään siitä täydellisesti tiliä. —

Mutta kun siis mikrokosmos — ajatteleva, tahtova, tunteva subjekti — oli löydetty ja paljastettu, niin tieto kaikessa laajuudessaan ei saattanut olla esiintymättä suhteellisena subjektiin, ja sitä täytyi välttämättömästi käsitellä tämän toimena. Henki, tietoisuus ei enää ole se olemukseton piste, se tyhjä säiliö, johon valmiit objektiiviset maailmankuvat kaikilta tahoilta virtaavat, ja jonka siitä syystä saattaisi, näitä jälkimmäisiä arvostellessa, jättää sikseen. Tietoisuudella on päin vastoin positiivinen luonteensa, jonka oleellisesti täytyy ilmestyä jokaisessa yksityisessä tiedontoimituksessa ja näihin leimansa painaa. Hävitetty on ikuisiksi ajoiksi se lapsellinen usko, että tiedonkyvyssämme olisi jonkunlainen persoonaton ylt'yleinen tunto, joka saattaisi harhailla maailmaan kaikkialla välittömästi vakoilemaan ja todistamaan olemisen esineitä ja ominaisuuksia sellaisina kuin ne ovat „an sich." Ajateltakoon tuosta kuuluisasta „an sich" mitä tahansa — sen johdonmukaiseen kieltämiseen perustuu n. k. positivisuus — välittömästi varmaa ei meille missään tapauksessa saata olla muu kuin puhtaasti subjektiivinen persoonallinen tietoisuus moninaisissa tiloissaan, ja siitä näyttää olevan pitkä matka objektiiviseen tietomaailmaan, jota me kuitenkin kaikki tunnustamme ja joka kaikille yksityishenkilöille on yhteinen. Tavallisesti tämä matka, vaikkapa se juuri merkitsee tiedon omaa syntymistä, kuljettiin yhdellä ainoalla harppauksella ja siten myöskin menetettiin suuremmoinen etu, joka tästä oli saatavissa ja jolle kaikkien aikojen metafyysiset järjestelmät ovat olleet sijais-aineina, nimittäin sisäinen luonnollinen yhdysside tiedon-alojen välillä (spekulatiivisen „kitin" asemesta). Se kaiken tiedonsisällyksen jättiläismäinen synthesis eli yhdistäminen, se sopusointuinen maailmankuva, jota ihmishenki ei koskaan ole lakannut uneksimasta, se toteutuu meidän päivinämme kentiesi hiukan poikkeavasti, mutta varmaankin paljoa täydellisemmin niiden tietoisteoreettisten tutkimusten kautta, jotka eri tieteiden alkukäsitteille, aksioomeille, edellytyksille etsivät perustusta henkisistä toimituksista ja seuraten näiden yhteistä luonnetta lopuksi liittävät kaiken tiedontoiminnan korkeimpaan pisteesen, josta ei enää mikään edistys ole mahdollinen: yksiöllisen tietoisuuden yhdistäväiseen luontoon. Me kutsumme semmoista yhdistämistä täydellisemmäksi, koska se oleellisesti perustuu kaikkien osien, eri tiedon-alojen loukkaamattomuuteen ja sen kautta valmistaa yhdyssiteen, jota parhaimmassa merkityk-

sessä saattaa kutsua elimelliseksi, osissaan syntyperäiseksi. Siitä syystä kai käsitämme, mitenkä tämä „uus-Kantinen“ henki nimenomaan meidän aikamme luonnontutkimukseen niin syvästi on saattanut kotiutua, kuin esim. sitä saattaa huomata Helmholtzin kansantajuis-tieteellisistä kirjoituksista (Vorträge und Reden, Braunschweig 1884).

Ihanteellisen periaatteen voittoisa taistelu naturalismia vastaan on edellä ollut varsinaisena aineenamme. Nopeammin päästäksemme historian sokkeloiden läpi, olemme tässä noudattaneet jokseenkin kaavamaista ajatusjohtoa, joka tosin riittänee osottaman viimeksi tarkastetun kehitys-asteen verratonta tieteellistä etevyyttä, mutta ainoastaan heikosti saattaa selville sen laajaa toteuttamista meidän aikamme tieteessä, sekä sitä mahtavaa merkitystä, joka sillä on muodostumaisillaan olevassa mielipiteessä. Mutta tämä vaatisi erityistä kuvailemista. Siitä ainoastaan mainittakoon, että sen tulisi ottaa varteen niitä nykyaikaisen biologian alalla aineesta ja voimasta esiintyneitä mielipiteitä, jotka melkein poikkeuksetta yksimielisesti koristelevat näitä vanhoja fysikaalisia käsitteitä sielutieteellisen kokemuksen äsken avautuneesta piiristä otetuilla aineksilla (alkeellisilla havainnoilla, aineellisen atoomin olemusta muodostavilla vieteillä, vert. Fechneriä, Zöllneriä, Hæckelia, v. Nägeli'ä). Vielä sen tulisi ottaa varteen sitä tietoisteoreettista matematiikan käsittelyä, joka on päässyt sangen pitkälle etsiessään ihmishengen subjektiivista osuutta tässä kaikista enimmän objektiivisessa tieteessä (Riemann, Helmholtz, Stuart Mill); sekä lopuksi ja ennen kaikkea sitä uudemman tutkimuksen lempi-alaa, jolla epäilemättä on tapahtunut meidän vuosikymmeniemme suurin edistys, nimittäin aistimien fysiologiaa. Tämä tiedehän ei ole ainoastaan ensimmäiseksi alottanut uus-Kantisuutta (Johannes Müller), vaan yhä vieläkin paraiten selvittää sitä eriämätöntä yhdistystä, jonka täst'edes täytyy vallita meidän maailmankatsantomme realisen ja ihanteellisen navan (materian — hengen) välillä, jotta sen yksityiset ilmaukset esiintyisivät siinä täydessä valossa, minkä inhimillinen tiede jo voi niille antaa. Kaikkialla meille julistetaan samaa oppia: materialismin täydellistä haaksirikkoa, ja sitä välttämättömyyttä, että kosmos uudestaan on synnytettävä mikrokosmoksen kautta. Näitä termejä mainitessamme astuu itsestään omituisessa vastakohdassa eteemme kaksi ylevätä ja lämminsydämistä haamua, joihin kaksi suurta tieteellistä ajanjaksoa on niin sanoaksemme lihaksi muodostanut kaiken runollisen arvonsa, kaiken tuon tenhovoiman, jolla ne vaikuttavat mei-

dän sydämeemme, — eteemme astuvat nimittäin Aleksander v. Humboldt ja Hermann Lotze († 1881, tuo nerokas ja perin oppinut „Mikrokosmoksen" kirjoittaja). Jos edellinen on verraton saattamaan meitä ylevästi ajattelemaan ja lempeästi arvostelemaan sitä aikakautta *), jolloin hengen nähtiin tervein aistimin ja innostunein mielin kuljeksivan ulkopuolella, valmiina luonnon kirjalta unohtamaan omansa, — niin tervehdimmepä jälkimmäistä täydellä luottamuksella meikäläisenä miehenä, kun hän uuden ajanjakson henkisen elämän ydinkohdasta ja vielä uhkeamman ja rikkaamman tieteellisyyden korkeudesta meille selittää hengen evankeliumia. Sillä saatammepa lyhyesti sanoa: ennen näytti empiirisen varmuuden painopiste niin epäilemättömästi olevan materialla, että luultiin tällä aivan päivän selvällä (!) ilmiöllä voitavan rationaliseerata koko maailma ja myöskin tuoda ilmi hengen salaisuuksia, mutta nyt huomaamme tämän painopisteen kerrassaan siirretyksi juuri sisäisen henkisen kokemuksen tosiasioihin, joiden tunnustamisesta ja suoranaisesta tutkimisesta kaikki tiedontyö toivoo runsaamman valovirran vuotavan, siveellisyys ja uskonto onnellisemman ajan syntyvän. — Tähän liitämme erään lausunnon Wilhelm Wundtin ihmeteltävästä tieteellisestä metoodiopista (Stuttgart 1883): „unverkennbar verschiebt sich allmählich der Schwerpunkt der wissenschaftlichen Forschungen. Die Naturwissenschaften haben ihre Blüthe hinter sich, die Geisteswissenschaften gehen ihr entgegen. Die Einflüsse des Naturalismus auf die letzteren, die noch überall in geschichtsphilosophischen Systemen, in sociologischen und naturrechtlichen Theorien zu spüren sind, werden damit von selbst verschwinden." **) Näistä sanoista ollaan vielä tänä päivänä monella taholla taipuvaisia ravistamaan päätä, mutta pysykööt ne tässä kuitenkin kieltämättömän merkillisinä tutkijan suussa, joka

*) Böhmer määrää sen loppuvuodeksi 1860 (Humboldt oli edellisenä vuonna kuollut). Hän lausuu tästä aikakaudesta: „Luonnontieteellisen tiedon mahtava edistyminen täytti luonnon puoluelaiset innostuksella, haaveksivaisen mielikuvittelun silmänräpäyksessä tuntui kaikki saavutettavalta, näytti uskottavalta, että koko tiede kerran saattaisi kehittyä luonnontieteeksi." (Gesch. der Entwickl. der naturwiss. Weltanschau etc).

**) Suomeksi: „Silminnähtävästi joutuu tieteellisen tutkimuksen painopiste vähitellen pois paikoiltaan. Luonnontieteiden kukoistus on mennyttä, hengentieteet rientävät näitä vastaan. Naturalismin vaikutukset jälkimmäisiin, joita vielä on havaittavana kaikkialla historianfilosoofisissa järjestelmissä, sosioloogisissa ja luonnon-oikeudellisissa opeissa, tulevat siten itsestään katoamaan."

itse on nykyaikaisen luonnontutkimuksen kannistuksia, mutta jolla muuten todenmukaisesti suuremmassa määrässä kuin kenelläkään hänen aikalaisellansa on sitä ominaisuutta, mikä oikeuttaa tuommoiseen kategooris-profeetalliseen puheesen. Hänessä on näet tositieteellinen universalismi s. t. semmoinen, yhtä monipuolisen kuin kunnollisen tutkijatyön kautta hankittu tieto, jolla kykenee vapaasti näkemään yli tiedon laajojen alojen. —

Lopuksi tulee meidän lähtökohtaamme palataksemme vähän lähemmin selittää, minkälaiseksi olemme ajatelleet tieteellisissä asioissa nyt muuttuneen aseman (henki järjestävänä ja opastavana keskus-ilmiönä) yhteyttä tuon seikan kanssa, että, kuten mielestämme olemme voineet todistaa, yhteiskuntapolitiikkiin runsaammin virtailee siveellis-kristillistä henkeä.

Luonnontiede semmoisenaan on täydellisesti vieras kristillisyydelle, ja siis naturalismi (eli ett'ei hyväksytä muita kuin luonnontieteellisiä näkökohtia) itsestään on kristillisyyden vihollinen ja vetää sitä koskevissa asioissa esiin paljasta skeptisismiä, — tämähän on selvää ja ompa se laajaperäisesti toteutunutkin. „Sosioloogisissa ja luonnon-oikeudellisissa opeissa“ vallitseva naturalismi on siinä määrässä, kuin nämä pääsevät voimaan, johdonmukaisesti laajoista käytännöllisen elämän piireistä estävä kristillisyyden vaikutuksia. Jos naturalismi kaikilla näillä aloilla kumotaan, lisätään samalla alaa hengen ja siis myöskin kristin-uskon totuuksille. Sillä niin pian kuin ruvetaan suoranaisesti kuuntelemaan hengen puhetta, huomataan, ett'eivät kristin-uskon siveelliset vaatimukset suinkaan ole paljastaan „luonnottomuuksia,“ vaan pikemmin ihmisen normaalisuutta siinä ylevässä merkityksessä, että ne oleellisesti määräävät hänen henkensä aatteellisen mallin. Samalla myöskin selviää, kuinka suuressa määrin koko edellinen vuosisatoja kestänyt kulttuuri, jos kohta vasten tahtoansakin, on ollut semmoisten henkisten totuuksien palveluksessa, valmistaen niille sitä reaalista pohjaa, jota paitsi niiden tarkoitus menisi hukkaan. Sen erityisen ilmestysluonteen, jota sanoimme kristillisyyden omituisuudeksi, kun huomasimme sen aikoinaan pysyvän korkealla yli maailman „status quo,“ ja siitä syystä vaativan maailmasta eroittumista — senhän ilmestysluonteen oli määrä aikojen kuluessa vähitellen kadota. Itse siltä aistillisuuden ja luonnonperäisyyden, käytännöllisen ahkeruuden ja yhteiskunnallisen työn perustukselta, mille Luoja on ihmiskunnan asettanut, on tämä vuosisatojen kuluessa rakentava valistuksen ja täydellisyyden rakennuksen kohden korkeutta ikäänkuin ilmestystä tavataksesen,

— ja yhä runsaammin ja täydellisemmin on kristillisyyden henkeä vuotava alas rakennuksen juurelle. Ei ole tämä henki ainoastaan kirkollisen innon tahi yksityisen velvollisuudentäyttämisen ahtaissa piireissä säilytettävä, samalla kuin toiset (käytännöllisen ansionpyynnin, politiikin y. m.) kokonaan puuttuvat sen valoa ja tunnustavat aivan eri lakia, omaa siveys-oppia — kehnompaa tietysti, mutta jolla kuitenkin on tuhansia keinoja teeskennelläkseen ylenpalttista isosuutta „ahdasmielisen“ yksilöllisen edessä! Vaan niin tulee koko ihmiselämän (suuren yhteiskunnallisen todellisuuden samoin kuin yksityishenkilön maailmankuvan) pienimmästä suurimpaan olla laadittu ja järjestetty, että, liikkukoon henkilö missä tahansa, selvä tie on edessä yhteistä henkistä ihannetta kohden, että, toimikoon hän koska tahansa, hänen on lähemmin tahi etäisemmin tekemistä tämän ihanteen kanssa. Sitä nyt eivät käsitä kaikki ne täydellisyyden-harrastajat, jotka, käyttäen tunnuslausettaan „kaikki tahi ei mitään,“ täällä tahtovat nähdä yhden sydämen pyhitetyksi Korkeimmalle, tuolla toisen pyhitetyksi taiteen tarkoitusperälle, kolmannen vihityksi valtiomiehen-toimeen j. n. e., ja tunnustavat melkein yhtä monta omantunnon ja siveyden lajia, kuin on ammattia olemassa, — ikäänkuin se korkein, mihin me ylipäänsä saatamme halumme ulotuttaa, joskus saattaisi antaa niin huonon palkan että se tekisi meidät kelvottomiksi toiseen tahi toiseen inhimilliseen tehtävään eikä päin vastoin olisi niiden kaikkien oikeana voiman ja innostuksen lähteenä! Mitenkä tahtovat siis semmoiset hengen barrikaadi-apostolit (täydellisyyden vähäiskauppiaat), varustettuina sillä etuoikeudella, että he muka käsittävät aikaa, arvostella tieteen sivistysmerkitystä, jota meidän juuri tässä kohden tulee arvata niin suureksi? Näemmehän sen raivaamattoman maan, jona meidän villinä kasvava maailmankokemuksemme alkuperäisesti esiintyy, järjesteellisesti kappale kappaleelta pantavan tieteellisen empirian raatavan, muokkaavan, järjestävän vallan alaiseksi. Ikäänkuin järjestetty verkko kulkureittejä perustettaisiin, temmataan kukin esine erikois-asemastaan, samalla kuin se saa määrätyn paikkansa ylt'yleisessä yhteydessä, jossa ei mikään ole enemmän pannaan pantua kuin hyppäykset, sulut, ja joka kaikilta tahoilta johtaa meitä kehityksen korkeimpaan tuotteesen, ihmishenkeen ja sen vapauslakiin.

Siten tiede voimakkaasti pyrkii käsiksi äsken kerrottuun käytännölliseen tarkoitusperään. Jos meidän maailmantietomme on muodostettu läpinäkyväksi järjestelmäksi, missä alemmat muodot, yhdyskohtia ilmaisemalla, kuvastuvat korkeampiin, niin eivät myöskään historiallis-yhteiskunnallisen todellisuuden

ilmiöt kykene (minkäänlaisen eristämisen kautta, omiin n. k. luonnonlakeihinsa nojaamalla j. n. e.) suojelemaan itseänsä korkeimman henkisen mallin uhkaavalta tarkastukselta. Täytyykö niiden siis joko kestää tarkastus tahi — säälimättä joutua hukkaan? Ei, meidän aikamme velvollisuutena on lausua vaihtoehdot toisin: niitä täytyy voida muodostaa, rajattomasti kuljettaa kohden täydellisyyttä! Puutteellisuuden ja täydellisyyden välillähän ei ole pohjatonta juopaa vaan tie, kehityksen tie. Meidän aikamme asiana on siis myöskin yhteiskunnallisten uudistusten alalla ilmaista se laajaperäinen näkemiskyky, joka, jota korkeammaksi se toiselta puolen näkee tarkoitusmäärän, sitä syvemmälle toiselta puolen tahtoo sen toteuttamiseksi tunkeutua alas tosi-olollisiin edellytyksiin. Tämä näkemiskyky ei siis yksipuolisesti harhaannu siihen aatteelliseen todellisuuteen, johon henki siveellisesti vapaan velvollisuudentunteensa nojalla pyrkii, eikä yksipuolisesti etsi lepokohtaa siitä puutteellisesta historian-todellisuudesta, joka meitä ympäröipi, vaan jota puhtaammin se saa näkyviinsä edellisen, sitä enemmän se jännittää itseänsä jälkimmäistä käsittääkseen. Tämä empiirisellä pohjalla oleva ihanteellisuus, joka selvästi näkee kahdelle taholle, ja joka yliimalkaan on meidän tieteelliselle maailmankatsannollemme omituinen *), näyttää etenkin tuottavan uudemmalle valtiotaloudelle sillä olevan omituisen muodon. Me huomaamme sen täällä niissä kahdessa uudessa kohdassa, joista tämän tieteen on tapana kerskailla ja joiden kautta se kääntyy edellisten aikakausien naturalismia vastaan, nimittäin siveellisessä ja historiallisessa. Edellisen avulla se tahtoo puolustaa hengen oikeutta luontoa vastaan sekä käsittää sitä henkistä edistysperustetta, jonka olemme idealismin kouluista nähneet siirtyvän sosialisteihin. Jälkimmäisellä se, enemmän kuin ennen on tapahtunut, tahtoo kunnioittaa sitä konkreettista historiallista pohjaa, jolta jokainen edistys lähtee, osottaen, kuinka tärkeä perinjuurinen empiria on henkisissä asioissa. Lisäksi se, tarkastellessaan sitä surkeutta, joka vallitsee kokonaisten kansalaisluokkien elämänkohtalossa, tuntee itseänsä voimakkaasti kehotettavan, rohkeasti hyvään luottaen, ryhtymään tositoimeen, astu-

---

*) Tässä ei tuo melkein naurettava, „ajanmerkitykseltään“ liian suureksi arvattu, ihannetta valheeksi väittävä kirjallisuus kykene muuttamaan ainoatakaan hitua, olkoonpa vaikka kuinka omiansa hankkimaan nuoria neroja tuota uusinta sotahuutoa varten: „maailma ei enää ole autettavissa!“ Toden teolla luulemme, ett'ei maailma menetä mitään sillä, että semmoiset auttajat periaatettansa noudattaen eivät huoli nähdä vaivaa.

maan alas opetus-istuimelta ja rupeamaan käytännölliseksi kristillisyydeksi. Jalon Albert Langen ohjelman mukaan*): „Aus der Unvernunft des überlieferten Daseins ringt das vernünftige Ideale sich los und niemals, so lange wir sittliche Wesen sein wollen, dürfen wir auf den Anspruch verzichten, dass heute der Tag ist, an welchem ein neues Leben beginnt, für das Individuum wie für die Menschheit.“ **)

W. Ruin.

*) Die Arbeiterfrage 4:s painos, 1879.

**) Suomeksi: „Vanhan olemisen järjettömyydestä kiskaisee järkevä ihanne itsensä irti, eikä koskaan, niin kauvan kuin tahdomme olla siveellisiä olentoja, meidän tarvitse luopua siitä vaatimuksesta, että tämä on se päivä, jolloin uusi elämä alkaa niin yksityishenkilölle kuin koko ihmiskunnallekin.“

Kuvasia maamme oloista viime vuosisadan loppupuolella.

I. Porthan ulkomailla.

Porthan tosiaan ei ollut niitä, jotka tarvitsevat alinomaista likeistä yhteyttä muun maailman kanssa, voidakseen työskennellä jäntevyydellä ja menestyksellä. Eivätkä ulkomaan matkat hänen aikanansa vielä olleetkaan mikään vähäinen asia. Kuitenkin hän kerran, mutta ainoastaan yhden kerran — sillä hänen tiheitä Tukholman matkojansa tietysti ei sovi ottaa lukuun — pitkässä elämässään rohkaisi mieltänsä sen verran, että jätti rauhallisen kotonsa, saadakseen omin silmin läheltä nähdä sitä oppinutta maailmaa, jonka tuttavuuteen vain maine ja kirjallisuus sitä ennen olivat hänet saattaneet.

Professorin virka „kaunopuheliaisuudessa“ (s. o. latinan kielessä ja kirjallisuudessa) oli v. 1778 annettu Porthanille. Kaikki tuntevat, millä innolla hän harrasti humanistisen sivistyksen levittämistä maahamme, mikä ylevä käsitys akatemian tarkoituksesta hänellä oli ja kuinka ankarat vaatimukset hän, tultuansa sen opettajistoon, sentähden asetti itseensä. Professoriksi päästyään hän siitä syystä katsoi käynnin ulkomailla opettajakehityksellensä tarpeelliseksi. Hän tahtoi oppia tuntemaan muiden maiden yliopistoja ja akatemioja, taidekokoelmia, kirjastoja, tieteellisiä laitoksia j. n. e. Hän halasi nähdä, miten

tieteitä niiden keskiahjoissa harrastettiin ja harjoitettiin sekä päästä mainehikkaiden tiedemiesten persoonalliseen tuttavuuteen.

Turusta lähdettiin matkalle kesän alussa v. 1779. Porthanin seurassa oli eräs nuori maisteri, sittemmin Vehmaan kirkkoherra, Eneberg, joka vielä vanhoilla päivillään ihastuksella kertoi tämän matkan muistoja. Lübeckissä matkustajat astuivat maalle. Sieltä he Hamburgin kautta lähtivät Göttingeniin, sitten Casseliin, Leipzigiin, Halleen, Berliniin y. m. kaupunkeihin. Kotimatkallaan lopulla vuotta he kävivät Greifswaldissa ja Kyöpenhaminassa.

Saatanee pitää varmana, että tällä matkalla, jonka tarkoitusta Porthan näkyy kaikin voimin koettaneen saavuttaa ja jolla hän muutamien lempi-tieteittensä etevimpien edustajain kanssa solmi tuttavuuden ja ystävyyden siteet, mitkä, kirjevaihdolla vahvistettuina, kestivät osaksi koko hänen elämänsä, on ollut syvä vaikutus suureen maanmieheemme. Ne runsaat kokemukset, jotka Porthan Euroopan mannermaalla teki, ne uudet laajat näköalat, mitkä tieteellinen elämä siellä hänelle avasi, ne impulsit (kehoitukset), jotka hänen avoin mielensä niistä sai, eivät voineet olla hänen tieteellistä kykyänsä ja opettaja-lahjojansa kypsyttämättä.

Sitä enemmän on syytä valittaa, että tätä matkaa niin perin vähän tunnetaan. Jurnaali, jonka Porthan sanoo kirjoittaneensa, on luultavasti ijäksi hukkunut. Ainoa, joka on tietänyt matkasta kertoa jotakin, on prof. G. Rein. Mutta hänenkin tiedon-antonsa supistuu pääasiallisesti siihen, mikä yllä matkasta on mainittu; sen yksityiskohtia hän ei näy tunteneen.

Painomustetta sentähden ansainnee kaksi seuraavaa kirjettä, joista edellinen oli lähetetty Porthanin ystävälle M. J. Alopæukselle, joka silloin oli lukion lehtorina Porvoossa ja v. 1818 siellä kuoli piispana, toinen kirkkoh., sittemmin piispa, Sakari Cygnæukselle. Tarkkuutensa ja pituutensa tähden tämä melkein vivahtaisi viralliseen matkakertomukseen, ell'ei se niin selvästi kuvaisi tekijänsä tavallista kirjoitustapaa: tieteellisten ilmoitusten ja välistä hyvinkin sattuvien arvostelujen joukkoon hän harvoin oli pistämättä muutamia leikillisiä sanoja, jotakin naivista ajatusta tahi juttua, joka melkein naisten juoruista muistuttaa. Kirjeet ovat senkin vuoksi merkilliset, että todisteita siitä laveasta kirjevaihdosta, jossa Porthan oli useittein maamme eri osissa asuvien henkilöitten kanssa, on — paitsi Caloniukselle lähetettyjä kirjeitä — tiettävästi säilynyt ani vähän Kirjeet kuuluvat näin:

[Lehtori M. J. Alopæus.]

Göttingen, 22 p. heinäk. 1779.

Koska luulen, että veli Sigfrid[1]) vielä on Porvoossa, lähetän sisällä olevan kirjeen Veljen kuvertissa. Se on aiottu ensin Veljen[2]), hänen ja T:ri Cajanderin[3]) luettavaksi, koska nyt en jouda erikseen kirjoittamaan kullekin, ja on sitten lähetettävä Kirkh. Cygnæukselle[4]) Mäntyharjulle, jota asiata pyydän Veljeä hyväntahtoisesti toimittamaan.

*Kästner*in luona olen ollut ja aion vieläkin käydä, saadakseni myös katsella Observatorium Astron'ia. — Veli tietänee, että hän on sangen satiirinen mies ja taitava runoseppä; mutta hänen liehaileva ja kursaileva käytöstapansa ei anna hänestä samaa käsitystä, kuin hänen kirjoituksensa. Näyttää siltä, kuin kaikki hänen jäsenensä olisivat kimmottimilla varustetut; semmoisessa liikkeessä ne alati ovat. Hän puhuu nopeasti ja epäselvästi, joten minun täytyy kuunnella hyvin tarkkaan, saadakseni hänen sanoistaan selkoa.

*Meister*in, joka on käytännöllisen matematiikan (= Mathesis applic.) professori, olen nähnyt Kun. Tiedeseuran kokouksessa. Hän on totisen ja vakaamielisen näköinen. Prof. Lichtenbergiä en ole tavannut. Mitä muuta minulla on kerrottavaa, löytyy kiertokirjeessä, ja kun kerta tapaamme toisemme, saapi Veli matka-päiväkirjastani lukea yksityiskohdat.

Kirk. Cygnæukselle. *[Ibidem dat. ut supra.]*

Hurskaalle ja hyväntahtoiselle *Miller*ille olen kertonut, että Veli on suomeksi kääntänyt hänen Raamatun Hist. — Täkäläinen akatemia kukoistaa suuresti; sillä on innokkaita opettajia ja ylioppilaita noin 900. Ollaan erinomaisen ahkeria; kl. 7:stä aamulla aina kl. 8:aan illalla pidetään joka päivä kollegioita, paitse sunnuntaisin ja lauvantaisin jälkeen puolen päivän; ja muutamat lukevat silloinkin. Kun kello soi, ovat kaikki kadut täynnä ylioppilaita; mutta tunnilla ei näy monta kuljeskelevan ulkona. Laiskat pelaavat ja juovat huoneissaan. Olen käynyt muutamien luentoja kuuntelemassa: on sallittu pari kertaa olla maksotta läsnä yksityisissä luennoissa, jota sanotaan hospiteeraa-

[1]) Porthanin nuorempi veli, lukionlehtori Porvoossa (1741—1798).

[2]) Alopæuksen.

[3]) Sakari Cajander, Helsingin kirkkoherra, v. 1778 nimitetty teol. tohtoriksi (1729—87).

[4]) Sakari Cygnæus, sittemmin Porvoon piispa (1733—1809).

miseksi. Sillä tavoin ylioppilasten on tilaisuus huomata, kenen kollegiot heitä enimmin miellyttävät, ja mainittu privilegio on etupäässä vastatulleille myönnetty. Ylioppilasten elämä on täällä jotenkin siivoa laatua, ell'ei oteta lukuun, että he välistä iltasin huviksensa kaduilla kiljuvat ja että kahdentaistelut ovat hyvin muodinmukaiset; kaksi, jotka pari päivää sitten miekkailivat, istuu par'aikaa vankilassa. Paikka on joksikin kallis; harvat ovat ne, joille 100 tukaattia vuodessa riittää; suurimmatkaan saiturit tuskin tulevat toimeen 50 tukaatilla. Useimpien menot nousevat 100:sta 300:aan. Julkisia luentoja ei pidetä aivan ahkerasti; muutamat lukevat 2, muutamat 3 à 4 tuntia viikossa julkisesti, vaan eivät koskaan akatemiassa. Lupa-aikoja ei ole juuri ensinkään, korkeintaan 14 päivää ja silloinkin osa professoreista pitää luentoja. Palkat erillaiset, useimpien kylläkin pienet: mutta kollegiot kannattavat sitä paremmin. Kun professori lukee 50:lle, 150:lle à 200:lle kuulijalle, niin ahkeruus saapi palkkansa. Useimmat pitävätkin 3 à 4 yksityistä kollegiota päivässä. Kuitenkaan kaikki eivät ole yhtä uutteria. Erittäin eräs kylläkin säästelee itseänsä; hän on vielä nuori mies, hänellä on perittyjä varoja eikä suuria tarpeita. — Taloudelliset asiat, anneksit, Consistoria Ecclesiastica eivät täällä anna semmoista toimittelemista kuin meillä; niistä kaikista professorit ovat vapaat. Kirjasto on aivan oivallinen sekä rikkauteen että valikoimaan nähden. Muut laitokset jätän tällä kertaa, ja käännyn nyt ainoastaan Jumaluus-opilliseen tiedekuntaan. Sen vanhin T:ri *Walch* on hurskas ja ystävällinen mies, erinomaisen vankka kirkkohistorian tuntija, oikeauskoinen ja samalla sietäväinen. *Lessin* Veli kai tuntee hänen kauniista kirjastaan, Kristillisen Aut. totuudesta. Ennen hän oli myöskin Yliopiston saarnaajana, ja häntä kiitetään erinomaisista saarnaajalahjoista. Hänen luentonsa ovat erittäin käytännölliset. Par'aikaa hän on vararehtorina (sama kuin rehtori meillä); ja hänen kirjansa Kristuksen ylösnousemisen totuudesta, tehty Lessingin julkaisemia herjaavia fragmentteja vastaan, on parempi kuin useimmat samaa ainetta käsittävät kirjoitukset. Mutta varmaan tiedän, että meidän oikeauskoiset eivät tyydy hänen äsken ilmestyneesen teokseensa: Versuch einer practischen Dogmatik, vaikka hän on aivan puhdas-oppinen niissä tärkeimmissä opinkappaleissa, joita vastaan tätä nykyä Saksassa hyvin yleisesti soditaan, niinkuin kappaleessa kolminaisuudesta, Kristuksen jumaluudesta ja lunastuskuolemasta y. m.; muuten hyvin hurskas mies. *Miller* on täydellisesti oikeauskoinen, vaikka sangen sietäväinen ja sävyisä. Nuorimmastakin teoloo-

gista, nimeltä *Koppe*, — vielä aivan nuori mies, — toivotaan suuria. Hän on nyt Yliopiston saarnaajana ja hoitaa sen ohessa erään nuoren pappismiehen *Weberin* kanssa jumalanpalvelusta Yliopiston kirkossa. Tätä kirkkoa akatemian koko virkakunta ja ylioppilaat käyttävät. Siellä on heillä hautauspaikkansakin. Kasvitarha ei ole ainoastaan kasvista rikas, vaan myös sangen ihana: tarhasta sanotaan prof. *Murray*lla olevan suuri ansio. Kun hän aivan sujuvasti puhuu ruotsia, kuten myös hänen kohtelias rouvansa, samaten kuin hänkin Tukholmasta kotoisin, niin Veli ymmärtää, että usein käyn heillä. Nautintoa on käydä kirjastossa: se on avoinna joka päivä 1:stä 2:teen, sekä keskiviikkoisin ja lauvantaisin 2:sta 5:teen. Prof. *Dietze*, joka on laitoksen primus Custos (sama kuin vara-kirjastonhoitaja meillä), on hyvin avulias mies; lippujani vastaan saan lainata kotia mitkä kirjat hyvänsä. *Heyne*, joka on eloqventiæ et poeseos professor, on koko mies aineessansa ja sen ohessa kirjastonhoitaja. Koska puhun saksaa kankeasti haastan hänen kanssansa latinaa; mutta vaikeuksia on minulla sittenkin, sillä hänen saksilainen murteensa tekee minulle paljon kiusaa; etenkin alussa oli vaikeata tietää, että *fel* muka merkitsee *vel*, *sey* on *seu*, *schentes* ja *maschis* sama kuin *gentes* ja *magis*, *dedit* kuuluu *tetit*, j. n. e. Kun hän Kunink. Tiedeseurassa luki muuten oivan tutkimuksen, tuntui etenkin tämä ääntämistapa minusta sangen kummalliselta. Murray vielä puhuu jotenkin samalla tavoin kuin me; josta syystä ylioppilaat eli *Burschen*it, joiksi heitä täällä nimitetään, sanovat että hän puhuu latinaansa niin franskalaisella tavalla. Erään lääketieteen kandidaatin *Schröderin*, täkäläisen lääketieteen professorin pojan, väitöstä kävin kuuntelemassa; hän puolusti itsensä yksin ja jokseenkin hyvin, jonka perästä Murray (dekaano) nousi kateederille, ja, kuten täällä on tavallista, kohta vihki hänet tohtoriksi: tämä tapahtui päivä jälkeen tänne-tuloni, jolloin minun oli vaikea hymyilemättä kuulla Saksalaisten ääntävän *vita, veritas* etc. Tätä nykyä on täällä tutkimassa yksi ainoa ruotsalainen, Tukholmalainen, joka aikoo syksyllä suorittaa tutkinnon lääketieteessä: mutta muutamien viikkojen perästä odotetaan nuoria herroja *Munck*ia ja *Wright*iä, sekä erästä vänrikki *Conradi*'a, Tukholmasta kotoisin, joka on rouva Murrayn, synt. Conradin, veli. Tätä rouvaa Kenraali *Ramsay* kosi, kun hän oli leskimiehenä ja hänellä oli kilpailijoina leivätön pappi (tätä nykyä tuomioprovasti tohtori *Fant*), saksalainen professori, ja muuan Tukholman tehtailija. Veli tietänee, että ensin mainitut herrat ovat Suomalaisia. Kaksi Ruotsalaista tapasin Hamburgissa, erään maisteri *Kempen*, joka on ama-

nuensi Tukholman Kunink. Kirjastossa, ja erään *Sanderbergin*, joka on kornettina Länsi-Göötan ratsuväessä ja on muutaman ajan ollut täällä. Edellisen professorit hyvin tuntevat, toinen ratsuradalla tunnetaan. Kun viime perjantaina 12 nuorta opiskelevaa herraa suurella juhlallisuudella pani karusellin (kilparatsastamisen) toimeen, kuulin Burschien keskenäänsä kuiskuttelevan „eivätpä toki nuo vedä vertoja hra Sanderbergille.“ — Osakuntia täällä ei siedetä; ne ovat relegationin uhalla kielletyt. Äsken ankara ilmoitus naulattiin julki, kun Hamburgilaisten ja muutamien toisten luultiin salassa pysyvän yhdessä osakuntien tavalla: täällä inspehtorien ja kuraattorien virkoja siis ei tunnetakkaan.

Myös muutamat juutalaiset harjoittavat opintoja täällä: yksi heistä tulee näinä päivinä lääketieteen kandidaatiksi. — *Michaëlin* luona ei ole helppo saada audiansia, paitse aivan pikimmältään, useammin kuin lauvantaisin iltapuolella jälkeen kello 5. Hän tekee työtä ihmeellisen ahkerasti, on muuten kavaljeeri, käypi chammeretuissa [isabellan-värisen harmaissa] vaattoissa, asuu hyvin komeasti: on sukkelan näköinen, mutta näyttää vähän äreältä (har en något konstig mine). Hänen saksalainen Raamatun käännöksensä edistyy jokseenkin nopeasti. Nyt ovat ilmestyneet Moseksen, Jobin, Josuan, Tuomarein, Ruthin ja Samuelin kirjat, Psalmit, Salomonin sananlaskut ja saarnaaja, Jeremias, Esajas ja 1 Maccab. Maccabealaisten 2:sta kirjaa hän ei katso maksavan vaivaa kääntää: on myös kovin kahdella päällä, pitääkö hänen koskea Salomonin Korkeaan Veisuun; hän epäilee, onko se kanooninen, ja on siitä syystä epätietoisna, minkälaisia muistutuksia siihen on liittäminen. Talvisin hän hyvästä maksusta lukee ex speciali indulta dogmatiikkaa kompendionsa ja moraalia käsinkirjoitettujen lausumiensa johdolla. Kummallakin luentosarjalla on kuulijoita kosolta; sanotaanpa, ett'ei kukaan teoloogeista voi tässä suhteessa vetää hänelle vertoja. Ylioppilaat kertoivat minulle, että hän puolustaa tuota nyt niin kovin ahdistettua oppia de satisfactione Christi voimalla ja taidolla, jota parempaa ei voi ajatella. Muutamia hänen oppilauseitaan arvostelkoon kukin vakuutuksensa mukaan; mutta varmaa on, että hänen Raamatun-käännöksensä on laadultansa aivan oiva teos, jota ajatteleva teoloogi ei voi vahingotta olla vailla. Samaten hänen Mosaisches Rechtinsä; hänen teoksensa Gedanken über die Lehre der H. Schrift von Sünde und Genugthuung, Brehmen 1779, 8:o, sekä Einleitung in die Heil. Schriften des neuen Bundes, Göttingen 1777, 4:o, ovat välttämättömän

tarpeelliset niille, jotka itse kykenevät arvostelemaan ja päättämään. — Muista täkäläisistä opettajista tila ei salli puhua tällä kertaa. Olen Jumalan kiitos! koko tällä matkalla ollut terveenä ja kaikella filosoofisella tylyydellä olen antanut ilkeitten saksalaisten postivaunujen ravistella ruumistani. Täällä aion vielä viipyä muutamat viikot ja sitten lähteä Leipzigiin, Halleen, Dresdeniin, Wittenbergiin, Berliniin etc. ja lokakuussa jälleen olla Tukholmassa. Suurta lohdutusta on meille Turkulaisille, jotka vanhan tavan mukaan annamme kestittää itseämme tiedekunnittain, kun tutkinto onnellisesti on suoritettu, siitä, että täällä Göttingenissäkin näin kuuluisassa ja nb. uudessa akatemiassa on tavallista, kuten useissa paikoin Saksassa, että esim. lääketieteellinen tiedekunta, joka tietysti parhaiten tietää mikä on terveydelle hyvää, pitää tutkintonsa inter pocula katetun, pulloilla, laseilla, konfehdeilla y. m. runsaasti varustetun pöydän ääressä, jonka viereen tutkittavatkin istuvat ja silloin tällöin kallistavat lasin huoltensa huojentamiseksi. Kummaa on, että tiedekuntaa, asiain näin ollen, sittenkin sanotaan ankaraksi, ja esimerkkejä mainitaan niistä, jotka ovat saaneet repposet. Pari päivää sitten suoritettiin täällä semmoinen tutkinto, jolloin kandidaatiksi pääsi eräs ruotsalainen, jonka toverina oli, paitse kaksi saksalaista, yksi juutalainen. — Venäjänpuoleisilla suomalaisilla, jotka täällä opiskelevat, ei ole aivan hyvä maine: häpeä on, että varsinaiset (nationella) venäläiset ovat itseänsä siistimmin käyttäneet. Onni on sitä vastoin, että kaikki Ruotsin alamaiset ovat saaneet yleistä kiitosta, sekä opintojen, että käytöksen ja raha-asiain puolesta. Olen täällä tutustunut kahteen Tanskalaiseen, kun he puhuvat kieltänsä ja minä puhun ruotsia ymmärrämme toisiamme varsin hyvin. Kahden unkarilaisenkin tuttavuuteen (joista toinen Unkarissa on saanut kirkkoherran-paikan ja kuitenkin erityisellä luvalla oleskelee täällä jatkaaksensa opintojaan) olen päässyt ja par'aikaa vähäisen opin unkarin kieltä (voidakseni verrata sitä suomen kieleen). — Eräältä oikeudentohtorilta, joka äsken on tullut Skotlannista, sain kuulla, että muuan lääketieteen professori ja kasvitarhan päällikkö Edinburgissa keräyslistoilla on koonnut melkoisen rahasumman, jolla par'aikaa sikäläisessä kasvitieteellisessä puutarhassa pystytetään muistopatsas arkiaatteri von Linné vainajan kunniaksi.*)

---

*) Tämän kirjoituksen originaali on luultavasti kadonnut. Noin kaksi vuotta sitten lahjoitettiin Muinaismuisto-yhdistykselle jäljennös. Edellä oleva käännös on tehty toisen jäl-

Se ulkomaan matka, josta edellä on muutamia kohtia kerrottu, jäi aikeeksi, minkä Porthan milloinkaan teki. Syy siihen ei ollut vaan tilaisuuden puutteessa, ulkonaisissa vaikeuksissa. Sen näkee muun muassa seuraavasta.

Porthanin Turun akatemiassa julkaisemat latinankieliset tutkimukset, hänen tuttavuutensa ja kirjevaihtonsa ulkomaan tiedemiesten kanssa, samaten kuin hänen osan-ottonsa heidän töihinsä, olivat vaikuttaneet, että maine jo 1790-luvulla ulkopuolellakin valtion rajoja kiitti häntä Suomen historian, kansan ja kielen parhaaksi tuntijaksi.

Keisarinna Katariina II tahtoi, kuten tunnettu, saavuttaa paikan „valistuksen“ kannattajien joukossa, m. m. anteliaasti suojelemalla erittäin ulkomaalaisia tiedemiehiä. Hän näkyy olleen taipuva antamaan maanmiehellemmekin voimakasta kannatustaan historiallis-kansatieteellistä tutkimusmatkaa varten Venäjän suomalaisten heimojen keskelle.

Helposti käsittää, kuinka houkutteleva sellainen tarjomus oli innokkaalle tutkijalle, jonka apukeinot muuten olivat niin vähäiset. Mutta sittenkin se hyljättiin! Syyksi Porthan itse sanoo — sen täydellisen kunnioituksen ja luottamuksen puutteen, mikä hänellä oli Venäjän hallitusta ja kansaa kohtaan. Mutta jättäkäämme sananvuoro hänelle itselle. Kirjeessä, joka on kirjoitettu 19 p. maalisk. 1795 Calonitukselle Tukholmaan ja nykyään säilytetään P:n kirjevaihdossa yliopiston kirjastossa, hän lausuu näin:

— — — — — — — — — — — — — — — — —

„Sain siellä [Venäjällä] matkustavalta taitavalta Vuorineuvokseltamme Norbergilta lystillisen kirjeen, jossa hän ilmoittaa voivansa Pallaan [joka oli kuuluisa Pietarin tiedeakatemian jäsen] kautta Venäjän keisarinnalta saada matkarahoja, jos tahtoisin käydä Venäjän valtakunnassa asuvien useitten Suomen kansaan kuuluvien heimojen luona niiden heimolaisuuden, kielten ja tapojen yhtäläisyyden y. m. tutkimista varten. Mutta siitä toimesta minä nöyrimmästi vaan kiitän. Jos minulla, nuorempana ollessani, olisi ollut toivo sellaisesta apurahasta, olisi minun kaiketi ollut vaikea pysyä sitä käyttämättä: nyt on minulla semmoinen pelko Venäjää ja kaikkea siihen kuuluvata vastaan, ett'ei tee mieleni lähteä edes Pietariin, johon useat entisistä oppilaistani ovat

jennöksen mukaan, joka on edellistä vähäistä täydellisempi ja näkyy olevan enemmän originaalin mukainen. Se löytyy eräässä kokoelmassa erilaatuisia käsikirjoituksia, jonka maisteri J. Sulenius hyväntahtoisesti oli minulle lainannut Kuopion valtiolyseon arkistosta, ja on kenties lähtenyt kirkkoherra Cygnaeus'en kynästä.

minua pyytäneet, vielä vähemmin noitten barbaarien sydänmaihin. Mutta kyllä soisin, että nuori kelvollinen mies saisi tehdä tämän matkan, ennenkuin kaikki erityiset heimot tykkönään sekaantuvat venäläisiin."

II. Porthan ja Sprengtporten.

Porthan ja Sprengtporten — siinä kaksi nimeä, joiden yhdistäminen kieltämättä on yhtä huomioon astuva kuin se näyttää oudolta! Toisella puolen tuo rohkea, korkealle pyrkivä valtiomies, toisella vaatimaton tutkija, joka syrjäisessä hiljaisuudessa tekee suuren, pysyvän elämäntyönsä. Tuossa diplomaatti, joka tarkoitusten saavuttamiseksi, joissa hänen oma voittonsa usein ei liene ollut huomaamaton silmämäärä, ei kammonut rikkoa laillisuuden käskyjä — tässä tiedemies, jonka koko vaikutus lähtee pelkästä rakkaudesta tietoon ja isänmaahan ja jonka kaikki toimet osottavat mitä arinta lain ja omantunnon seuraamista.

Millä oikeudella asetetaan semmoiset miehet rinnakkain; mitä yhteyttä voi löytyä heidän mielipiteissään ja pyrinnöissään, kysynee moni epäillen. Selvää ja päättävää vastausta ei ole annettu. Mutta onpa annettu pari viittausta semmoista vastausta varten — vieläpä annettu kahteen peräti vastakkaiseen suuntaan.

Yrjö-Koskinen on kirjoituksessaan „Y. M. Sprengtportenista ja Suomen itsenäisyydestä" osottanut sitä mahdollisuutta, että Porthan periaatteellisesti, jos kohta ääneti, olisi itsenäisyyden tuumat hyväksynyt.

Hänen sanansa kuuluvat: „. . . minua on viehättänyt tuo outo näky: Porthan ja Sprengtporten rinnatusten. Molemmat ovat Suomalaisen kansallistunnon etevimmät edusmiehet, vaan kuinka eri tavalla! — Että Porthan ei sekaantunut itsenäisyys-puuhiin on varma; kuitenkin hän niistä nyt sai jonkunlaisen tiedon. Kun Sprengtporten v. 1786 tuli Tukholmasta Turkuun, hän kävi Porthanin luona ja „puhui kyllä vapaasti asiasta." *) Mitä Suomen historian isä arveli tästä tehtävästä historiasta, emme tiedä. Kenties saamme pitää varmana, että hän sen katsoi liian varhaiseksi. Mutta että periaattees-

*) Nämä tiedot ovat saadut C. G. Nordinin päiväkirjasta 1786—1792 (Hist. Handl. VI). Meidän täytyy muistuttaa, että edellinen, niinkuin N. itse lausuu, perustuu arveluun, vaikkapa varsin todennäköiseen, jälkimäinen siinä suhteessa on erehdyttävä että sitaatti, siinä yhteydessä kuin se on, ei ollenkaan näytä erittäin tarkoittavan Porthania.

sakin olisi Suomen itsenäisyys-mietteen hylännyt, ei ole luultavaa. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin Porthanin etevin opetuslapsi, Jaakko Tengström, oli valmis astumaan tämän historiallisen johtauksen perille.“

Kirjoittaja ei tee, niinkuin näkyy, mitään varmaa väitettä. Mutta varsin selvä on hänen antamansa viittaus semmoisesta likeisestä Porthanin ja Sprengtportenin välistä, jonka hän toivoisi näkevänsä todistettuna. *)

Tätä käsityskantaa vastaan on prof. C. G. Estlander pannut vastalauseen. **) Mutta ne syyt, joilla hän sitä perustaa, näyttävät liian heikoilta, tehdäksensä sen täydelleen uskottavaksi. Ne ovat näet suurimmaksi osaksi Porthanin vakuutukset Suomalaisten tyytyväisyydestä ja alamaisesta kiitollisuudesta Ruotsin hallitusta kohtaan, semmoisina kuin hän ne lausui virallisessa tilaisuudessa eräässä kunink. ruotsalaisessa akatemiassa, vieläpä vaarallisena aikana. ***) Ne olivat, sanalla sanoen, akatemian preses'in Rosensteinin lauseen mukaan „täydellisesti ajan oloihin soveltuvat.“ ****) Jos tämä asetetaan yhteen Porthanin tunnetun pitkälle käyvän varovaisuuden kanssa, varsinkin kaikessa, mikä isänmaan politiikkiin koski, ei voi kieltää, että epäilystä vielä voisi olla, eikö hän sielunsa sopukassa mahdollisesti kuitenkaan liene taipunut itsenäisyyden pyrintöihin ja niiden johtajaan, Sprengtporteniin.

Lisäksi tulee pari seikkaa, jotka osottavat, että Porthan ainakin varhemmin oli jossakin yhteydessä hänen kanssansa. Niin oli Sprengtporten 1784 pannut poikansa asumaan kuuluisan professorin luo, ja siitä syystä löytääkin Sprengtportenin kirjekokoelmasta kolme kirjettä — Porthanilta. Päiväkirjassaan kertoo provasti, sittemmin piispa Nordin muutaman kohtauksen, joka vielä enemmän näkyy osottavan likeistä keskeyttä näiden kahden miehen välillä. Sprengtportenin väitettiin näet antaneen Porthanille kopian selityksestä niihin Ruotsin rajaseutujen tiedustelu-karttoihin, jotka olivat tehneet Sprengtporten, Ladau, Lauri Jägerhorn, eräs Fieandt sekä se luutnantti Gadding, jota sittemmin syytettiin niiden ilmaisemisesta Venäläisille, kun näiden 1788—90 vuosien sodassa sanottiin niitä käyttäneen. Ja kun Sprengtporten

*) Vrt. kumminkin Kirj. Kuukauslehti 1878 s. 280, missä hän toht. G. Laguksen esiintuomain kirjeotteiden johdosta osaksi on muuttanut mielipidettään.

**) Finsk Tidskrift, tom. XII.

***) Porthanin puhe tullessaan kunink. Kirjallisuus-, Historia- ja Muinaistutkimus-akatemian jäseneksi 30 p. heinäk. 1788, pain. akatemian toimitusten 4:ssä vihkossa.

****) Rosensteinin Samlade Skrifter, 3:as osa.

1786 viimeisen kerran jättää Tukholman, kertoo assessori Juslén, asui hän Turussa olonsa aikana laivassa, mutta kävi kuitenkin erään „tämän (J:n) ystävän“ luona (jota Nordin sitä suuremmalla syyllä arvelee Porthaniksi, koska Sprengtporten silloin otti poikansa hänen tyköänsä) ja näytti tälle „kirjallisen suunnitelman Suomenmaan itsenäisyydestä.“ *)

Kysymystä Porthanin asemasta itsenäisyyden pyrintöjen ja näiden johtajan, Sprengtportenin, suhteen, voisi siis vielä pitää ratkaisemattomana. Ja kuitenkin sillä ei ole ainoastaan elämäkerrallista tärkeyttä. Jos voisi näyttää, että Porthan, omantunnon mies, joka niin ylen visusti punnitsi kaikkia syitä, ennenkuin teki päätöksen, hyväksyi mielipiteen, ja jolle kieltämättä isänmaan onni oli ainoana silmämääränä, jos voisi näyttää, että hänkin äänettömyydessään soi myöntymystä niille miehille, jotka harrastivat Suomen irroittamista Ruotsin yhteydestä, — silloin olisi samalla todistettu, että heidän pyrintönsä voivat aikalaisten, niinkuin heidän omissakin, silmissä näyttää yhtä vähän poliitillisesti mahdottomilta, kuin siveellisesti hylättäviltä ja isänmaalle vaarioita tuottavilta. Ja sen kautta että se mies, jonka elämäntyö niin mahtavasti on vaikuttanut kansamme kansalliseksi herätykseksi, silloin seisoisi vierekkäin itsenäisyys-miesten kanssa, saisivat kieltämättä heidän toimenpiteensä lisää isänmaallista väritystä.

Mutta Porthan on itse, jos koht'ei julkisesti, haihduttanut kaiken epäilyksen tässä asiassa. Painatamme otteita eräästä Porthanin kirjeestä, jonka merkitys erittäin tähän kysymykseen nähden on tavallista suurempi, koska hän vakuuttaa, että hänen sanansa ovat lausutut yliopiston ja koko Suomen kansakunnan nimessä.

Hän kirjoittaa 12 p. jouluk. 1788 kanslianeuvos Rosensteinille: „Herra Kanslianeuvos ja Ritari on kirjeessä jumaluus-opin apulaiselle Tengströmille suvainnut lausua toivomuksensa saada tietää meidän yliopistomme ajatuksia tuosta kuuluisasta itsenäisyys-aatteesta, johon muutamain huimapäittten tässä paikassa sanotaan ruvenneen. Rohkenen vakuuttaa Herra Kanslianeuvokselle ja Ritarille, että tätä yhtä mieletöntä kuin rikoksellista mielijohdetta ei ainoastaan jokainen Akatemiamme jäsen, niin docentes kuin discentes, katsele

*) Nämä kaksi seikkaa on 2 p. elok. ja 22 p. syysk. 1790 muistoonpantu mainittuun päiväkirjaan, molemmat niinkuin mainitaan tietojen mukaan, jotka on antanut P. Juslén, Porthanin serkku, likeinen ystävä ja, hänen omia sanojansa käyttämällä, „vanha asiamieheni Tukholmassa“ (kirje Calonius'elle 10 p. lokak. 1798).

sillä inholla, kuin se kaikissa suhteissa ansaitsee, vaan vielä koko Kansakuntakin; muutamat heikaleet aatelistossamme ehkä pois luettuina, jotka hautonevat tuota kaunista toivetta, että Liivin ja Kuurinmaan tavalla saisivat muuttaa kansalaisensa orjiksi ja kohdella heitä niinkuin karjaa. Varsinkaan en tahtoisi neuvoa ketään esittämään koko tuota ehdotusta rahvaalle, joka jo on kylliksi tulessa, jott'ei paljoa tarvittaisi saattaaksensa sitä — josta Jumala varjelkoon — raivoon. Monessa paikassa ovatkin ruodunpitäjät ja rusthollarit kysyneet papeiltansa omantunnon rauhoitukseksi, tulisiko torpillensa päästää kotiinlaskettuja sotamiehiä, jotka itseään puolustaaksensa ovat käyttäneet sitä todenmukaista keinoa, että heittävät syyn upseereinsa päälle, jotka sen johdosta tuskin uskaltavat näyttäytyä kaupungin kaduilla j. n. e. Suomen Kansakunta vihaa Venäläisiä sydämestään, jotta katsoo suojelusta Venäjän puolelta samoilla silmillä kuin perkeleen suojelusta; ja on tämä kyllin tullut ilmi niissä kokeissa, joita Tiesenhausen on tehnyt vietelläksensä pappeja ja rahvasta Pohjanmaalla rikkomaan uskollisuuttansa Kuningasta kohtaan. Ja onhan tämä niin luonnollista, että suuri käsityshämmingin aste sekä ymmärryksessä että sydämmessä olisi tarpeen jokaisessa, joka voisi toisin ajatella.“ *) Melkein yhtäläisesti soivat ne sanat, jotka hän 25 p. marrask. 1802 kirjoittaa monivuotiselle ystävälleen, assessori C. C. Gjörwellille: „. . . Venäläisen Sprengtportenin tuomio on Hovioikeuden julistama, Kuninkaan vahvistama! eikä ole minun tietääkseni sitä kumottu, ja hänen nimensä seisoo vielä toisten rikoksentekijäin seassa meidän Uudellatorillamme. Että sen miehen toimenpiteitä ei ollut kiittäminen, tunnen minä erittäinkin.**) Hänen pojallansa oli Venäjällä onneton kohtalo: saa nähdä, millaiseksi isän vihdoinkin tulee: tähän asti se todellakin on ollut ihmeellisen erillainen! Että hän on nerokas ja toimekas mies, on totta; mutta kunnianhimonsa on rajaton: mahdollista on kuitenkin että hän, toisella tavalla kohdeltuna, olisi ollut isänmaallensa hyödyksi.“ ***)

Myöskin piispa Nordinille on Porthan itse sillä matkalla, jonka hän kesällä 1791 teki Tukholmaan, puhuttaessa „Suomalaisista petoksista ja itsenäisyydestä“ nimenomaan vakuuttanut (27 p. heinäk. Nordinin mainitussa päiväkirjassa) „ett'ei mitään enemmän perustamatonta voi sanoa, kuin että Suomen

*) Alkuperäinen kirje löytyy Rosensteinin kirjevaihdossa Upsalan yliopiston kirjastossa.

**) Huomattavaa on että P. sanoo omistavansa syvempiä tietoja itsenäisyys-tuumista, ja kummiakin s. o. juuri sentähden hylkää ne.

***) Alkuperäinen kirje Gjörwellin kirjevaihdossa kunink. kirjastossa Tukholmassa.

Kansakunta olisi mieltynyt itsenäisyyteen, jos kohta joku herra tyhmyydestä taikkapa toivosta saattaa Hallitusmuotoa täydelliseksi Aristokratiaksi voisikin olla taipuvainen tähän mahdottomuuteen."

Vaikeata on evätä näissä lausunnoissa ilmestyvää uskottavaa vilpittömyyttä. Niin voi tehdä ainoastaan sillä oikeudettomalla edellytyksellä, että Porthanin varovaisuus olisi kääntynyt varsinaiseksi petollisuudeksi. — Vahvistusta ja oikeata valoa saavat ne, jos niitä verrataan siihen pelkoon Suomen poliitillisen aseman järkytyksestä, jota Porthan niin usein kirjeissään lausuu, sekä hänen syvään vastenmielisyyteensä „idän barbaaria" vastaan.

Oikeutettuna lienee siis se mielipide, että Porthan itse on ratkaissut edellä mainitun kysymyksen siten, ett'ei hän ainoastaan pysynyt kaukana itsenäisyyden pyrinnöistä, joissa Sprengtporten oli johtavana henkenä, vaan myöskin aivan ilmeisellä tavalla, niin valtiolliselta kuin siveelliseltäkin kannalta, paheksui niitä ja niiden johtajaa, vaikka elämänsä varhaisemmat tapaukset olivatkin saattaneet hänet yhteyteen tämän kanssa.

Aug. Hjelt.

Katsaus rautateittemme historiaan.

Tähän aikaan, jolloin harva asia niin laajoissa piireissä pitää mielet levottomassa odotuksessa, herättää milloin harrasta iloa, milloin synkkää epätoivoa, kuin tuo ahkerasti keskusteltu rautatieasia, — joka koko laajuudessaan käsitettynä tavalla tahi toisella koskee maamme useimpia maakuntia ja kaupunkeja, — lienee pikainen katsaus mainitun kysymyksen vaiheisin monelle lukijalle tervetullut. Ylen harvoin voipi oikein tyytyväisiä ihmisiä tavata, jos rautateistä puhutaan, se on kaikkialla tunnettu. Tavallisinta on kuulla loukattujen etujen edustajain suusta, että se tahi se päätös on kaikista mahdollisista ollut kaikkein hulluin, että kehitys tällä alalla yhä käy kummallisempaan suuntaan, ett'ei valtiosäätyjen muka sopisi ensinkään sellaisia asioita käsitellä j. n. e. Eikä sovi suuresti kummeksia, ett'ei niin arkaluontoisessa asiassa voi ikipäivinä päätöksiä tehdä, jotka olisivat kaikkien mieleen, niin läheisesti yksityiset edut tässä liittyvät yleisiin. Nuo hetken kiivauden synnyttämät mieliharmin ja toivottomuuden purkaukset, joihin kenties yksimielisesti

yhtyvät sellaisetkin, jotka muuten ovat taistelussa ihan vastakkaisia mielipiteitä edustaneet, eivät kuitenkaan ole aivan pätevää laatua. Mitenkä tällä enemmän kuin muilla aloilla olisi voitu erehdyksiä välttää, kun ensin sai tehdä päätökset jokseenkin umpimähkään? Mutta kolmenkymmenen vuoden rautatietuumista ja keskusteluista näkyy kieltämättä, että olemme sekä muiden maiden esimerkistä että omasta kokemuksesta oppineet paljon. Jos entisten rautatietuumien laatu nykyisiin verrattuna sen lisäksi valaisee, mihin suuntaan kehitys käypi tällä alalla, jos me entisiä ja nykyisiä väitteitä kertoilemalla voimme huomata, mitkä periaatteet paraikaa ovat alaa voittamaisillaan, niin tarkoituksemme on saavutettu. Tuskin tarvinnee lisätä, että tämä kirjoitus on yleisölle aiottu ja myöskin yleisön kannalta kirjoitettu. Varsinaiset asiantuntijat eivät vaatimattomasta kyhäelmästämme voi uutta oppia; niille täytyisi tarjota teknillisiä ja tilastollisia tietoja, joista meille muille olisi varsin vähän iloa, vyöhykelaskuja, liikennekeskuuksia, ratakiskoja kilon ja meterin mukaan sekä numeroita, ensiksi ja viimeiseksi numeroita, ja sitä kaikkea, — olkoon se heti alusta sanottu, — etsitään turhaan seuraavilta sivuilta.

Ja tämän nöyrän tunnustuksen jälkeen asiaan.

Paljon ennemmin kun höyryvetureja tiedettiin käyttää tavarankuljetukseen, on tätä ymmärretty helpottaa tasoitetun tien ja rautakiskojen avulla. Hirsien sijaan, joita sitä ennen oli samaan tarkoitukseen käytetty, panetti vuonna 1767 eräs englantilainen rautatehtailija rautakiskoja siitä satunnaisesta syystä, että rauta silloin oli kovin alhaisessa hinnassa. Muutos havaittiin kuitenkin raudan suuremman kestävyyden tähden niin edulliseksi, että siitä pidettiin kiinni raudan entisiin hintoihinsa kohotessakin. Mutta vetureiksi käytettiin yhä hevosia, kunnes George Stephensonin onnistui äärettömien vaikeuksien jälkeen rakentaa höyryveturi, jolla hän 27 p. Syyskuuta 1828 yleisön suureksi hämmästykseksi vei junan Stocktonista Darlingtoniin pohjoisessa Englannissa. Juna suoritti tunnissa peninkulman matkan; nopeus ei siis alussa ollut aivan suuri, mutta kasvoi yhä, kun ehtimiseen höyryveturien rakennusta parannettiin. Vuonna 1830 avattiin rautatie Liverpoolin ja Manchesterin välillä säännölliselle liikenteelle, ja kymmenen vuotta myöhemmin olivat Englannin suurimmat kaupungit yhdistetyt tällä uudella kulkuneuvolla, jonka etevämmyys kaikkien muitten suhteen päivä päivältä kävi selvemmäksi.

Tietysti kesti kauvan ennen kuin tuo uusi keksintö meidän syrjäisessä maassamme tuli tunnetuksi. Kenraalikuvernööri — emme tiedä, oliko tuuma alkujaan

Menshikov-ruhtinaan vaiko hänen sijaisensa, vapaaherra Rokassowskyn keksimä — teki 29 päiv. Toukok. 1849 annetussa kirjeessä ehdotuksen rautatien rakentamisesta, ja 1851 oli jonkunmoinen suunnitelma tahi oikeammin sanottu kaksi ehdotusta valmiina: oltiin näet kahdella päällä, hevosia vai höyryveturejako piti käyttää liikkeen ylläpitämiseksi. Ehdotus tarkoitti rautatien rakentamista Helsingistä Turkhaudan kestikievariin (lähellä nykyistä Ryttylän asemaa), josta väylä oli perattava Etelä-Hämeen vesistöön. Tuumasta ei sillä kertaa tullut mitään; suuri itämainen sota oli kaiketi painavimpana esteenä. Mutta ikimuistettavana 24 päivänä Maaliskuuta 1856, jolloin Aleksanteri II itse keskusteli Suomen senaatin kanssa erinäisistä maamme vaurastumista tarkoittavista tuumista, tuli myöskin uuden-aikaisten kulkuneuvojen toimeenpaneminen puheeksi, jotta Suomen sisäosat tulisivat merenrannikon ja Wenäjän pääkaupungin kanssa yhdistetyiksi. Erityinen komitea, kenraalikuvernööri puheenjohtajana, asetettiin ehdotusta tekemään; vuonna 1857 päätettiin rakentaa varsinainen rautatie Helsingistä Hämeenlinnaan, ja seuraavan vuoden keväällä ryhdyttiin toimeen. Vuonna 1862, Maaliskuun 17 päiv. tämä ensimmäinen rautatiemme avattiin yleisölle. Höyryvoima, ennen käytettynä laivakulun edistämiseksi Suomessa, oli saavuttanut sijaa maallakin.

Lieneo paikallaan tässä muistuttaa muutamista kirjoituksista, jotka ensimmäisinä olivat johdattaneet sivistyneen yleisömme huomiota tämän uuden kulkuneuvolajin tärkeyteen. „Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning" sisälsi v. 1850 kirjoituksen nimellä „Finsk jernväg," jonka oli tehnyt tohtori, sittemmin professori A. Liljenstrand. Tämä kirjoitus lienee meidän sanomalehdistössämme ensimmäinen, jossa laajemmat tiedot annettiin eri maiden silloisesta rautatieverkosta, siihen pannuista kustannuksista, sen tuottamasta voitosta, kulkumaksuista y. m. Tietysti kaikki Suomen suhteen lausutut päätökset olivat hyvin varovaiset. Kun esim. viittaamalla höyrylaivojen lyhyeen vuotiseen kulkuaikaan lausutaan, että rautatiellä ainakin 9 kuukautta vuodessa voisi esteetöntä liikettä ylläpitää; kun arveltiin että hevosten käyttäminen vetureiksi toistaiseksi kenties saattaisi olla edullisempi, mutta ennustettiin, että höyryvoiman avulla sama juna ehtisi päivässä kulkea edes ja takaisin Helsingin ja Hämeenlinnan välin, niin tämä kaikki ja muut sellaiset väitteet jo itsessäänkin osottavat, kuinka vähän koko kysymys oli tunnettu, ja kuinka vaikea oli varmoja päätöksiä tehdä. Vasta v. 1854 Ruotsin valtiopäivät päättivät rautateitten rakentamista, joista osa v. 1856 tuli liikenteelle jätetyksi.

Mutta 1850-luvun keskipaikoilta asti rautatiekysymys usein kyllä on ollut keskustelun alaisena Suomen sanomalehdissä; tarpeetonta, jopa mahdotonta on kuitenkin eri kirjoituksia luetella. Teemme poikkeuksen ainoastaan kolmen lausunnon suhteen, jotka mitä tuntuvimmalla tavalla ovat vaikuttaneet yleisön mielipiteihin tässä tärkeässä asiassa. Sama Litteraturblad, jossa kenties ensimmäinen kirjoitus löytyi suomalaisesta rautatiestä, sisälsi vv. 1856 ja 1857 kolme kirjoitusta nimellä „Finlands inre Kommunikationer," „Tidningen Wiborg: Kanal eller jernväg" ja „Det blifvande jernvägssystemet," jotka, kaikki J. W. Snellmanin tekemiä, ovat sitä laatua, että niiden tärkeimmät väitteet ehdottomasti ovat tässä kerrottavat.

Pontevasti Snellman mainituissa kirjoituksissa puolusti rautatien paremmuutta kanavan rinnalla, väite, jota siihen aikaan asti useimmat olivat pitäneet paradoksina. Missä itse luonto tarjosi siihen tilaisuutta ja apua, niinkuin esim. Saimaan vesistössä, kanava kyllä oli paikallaan, selitti hän, mutta muissa tapauksissa rautatie ehdottomasti oli parempana ja tulevaisuuden kulkukeinona pidettävä, jolle vesiväylät ainoastaan saattivat lisäliikennettä tuottaa. Arvaamatonta hyötyä tulisi varmaan Suomenkin vaurastumiselle tästä uudenaikaisesta keksinnöstä, jota varten kyllä sopi aineellisia uhrauksia tehdä. Mutta minkä periaatteen mukaan piti rautateitten suuntaa määrätä? Edistyneimmissä maissa se kysymys oli helposti ratkaistu: oli noudatettu jo löytyvän liikenteen tarvetta ja suuntaa. Toisin täytyi Suomessa tehdä, meillä kun oli niin vaillinaisesti kehittyneet elinkeinot. Metsäntuotteet olivat toistaiseksi tärkeimpänä vientitavaranamme, joka kuitenkin, metsän jälkikasvun hitauden tähden, pian olisi lopussa; harvalta paikkakunnalta muka silloinkaan sellaista tavaraa liikeni. Mutta kun metsätavarain vienti oli pysyväistä merkitystä vailla, niin maanviljelyksellä ja teollisuudella sitä vastoin oli aivan rajaton tulevaisuus. Rautatieverkko oli siis Suomessa parhaasta päästä tulevan ajan tarpeen mukaan muodostettava; maantieteelliset kohdat olivat ennen kaikkea lukuun otettavat rautatietä suunnitellessa. Suorin tie oli kyllä etsittävä ja — jos mahdollista — myöskin sellaiset seudut, joissa oli tarjona edullinen maaperä ja vanha viljelys. Mutta kaikista tärkeintä ja välttämättömintä oli kuitenkin rautatiellä y h d i s t ä ä m a a m m e s i s ä o s a t j a s u u r e t j ä r v e t m e r e n k a n s s a. Sen tähden seutu Hämeenlinnan ja Tampereen välillä oli sopivin keskipiste koko Suomen rautatieverkolle. Tuosta sydänpaikasta, joka rautatiellä oli Päijänteen seutujen kanssa yhdistettävä, piti linjoja vetää Helsinkiin Turkuun,

ja Waasaan (ynnä haararata Poriin). Täytyisipä tosin sitten Helsingistä Turkuun, Turusta Poriin ja Porista Waasaan rautatietä myöten matkustaessa mutkia tehdä, mutta täten rautatie tulisi viljeltyjen maakuntien kautta käymään ja niistä liikettä saamaan. Jos sitä vastoin koetettaisiin rakentaa rautatietä Helsingistä suoraan Turkuun, noin 3—6 peninkulmaa merestä, niin siitä yrityksestä muka ei tulisi muuta kuin miljoonien tuhlausta.

Samaan aikaan oli eräs nimimerkki maan virallisessa lehdessä puolustanut Suomen ja Pietarin yhdistämistä rautatiellä, „strateegillisistä syistä.“ Tiedettiin, että kirjoittaja oli silloin vielä niin mahtava vapaaherra Lauri Gabriel von Haartman; täpärällä oli Hämeenlinnaan ehdotetun rautatien kohtalo. Snellman silloin Litteraturbladin Helmikuun numerossa julkasi kolmannen kirjoituksensa, ja ratkaiseva päätös tehtiin 4 päiv. Maaliskuuta samana vuonna. Vastoin raha-asiain silloista päällikköä Snellman väitti, että rautatie Pietarista Turkuun toistaiseksi olisi mahdoton eikä tarpeellinen. Sille muka ei tulisi liikennettä, koska niin vähän tavaroita kuljetettiin Suomesta Pietariin. Eihän metsäntuotteilla ollut siellä mitään menekkiä, eikä Suomella yleensä muka ollut toivoa, että sen maalaistavarat voisivat kilpailla Venäjän tuotteiden kanssa. Sitä vastoin sellainen rautatie kyllä olisi tuonnille suureksi helpoitukseksi, mutta tärkeämpi oli vientiä ja maan taloudellista itsenäisyyttä ensiksi edistää. Sitten tulisi aikoinaan myöskin Pietarin rautatie vuoroon, ja sen keski kohdalta olisi Suomen suuri pohjoisrata rakennettava Saimaan ja Päijänteen keskitse Kuopioon ja Ouluun.

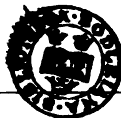
Suuresti nämä kirjoitukset, niinkuin jo sanoimme vaikuttivat yleisöön. Voinee sanoa, että vasta siitä ajasta ruvettiin yleisemmin harrastamaan tuota uutta kulkukeinoa, jos kohta yhä löytyi lukuisasti epäilijöitäkin, joista tuo etelämaitten esimerkki ei muka koskaan voisi Suomen raukoille rajoille kelvata. Ajatellessamme nykyistä rautatieverkkoamme, näemme helposti, kuinka Snellmanin puolustamaa järjestelmää kauvan on jokseenkin tarkasti noudatettu. Tarkastakaamme valtiopäiväkeskusteluja, nähdäksemme yksityiskohdissa, millaiset periaatteet rautatieverkkomme suhteen on hallituksessa ja säädyissä vallinnut.

Keis. Majesteetin vuonna 1863 antama esitys n:o 31, koskeva muun muassa varojen määräämistä kulkuneuvoja varten, perustuu pääasiassa samoihin periaatteisin, jotka tunnemme edellisestä. Sisämaan yhdistäminen meren kanssa, siinä esityksen perustava aate. Kysyttiin säädyiltä, olivatko varat käy-

tettävät etupäässä kanavain vai rautateidenkö rakentamiseen, mutta vastaus oli melkein sillä annettu, kun seuraavalla sivulla selitettiin, että kanavista oli hyötyä vuotuisesti 5—6 kuukautta vaan, rautateistä koko vuoden kuluessa; että edelliset eivät voineet suuresti matkustajaliikennettä hyödyttää, siitä puhumatta, että tavarainkin kuljetus niissä oli hidas j. n. e. Suomen lukuisat vesistöt tarjosivat kuitenkin niin suuria etuja, että nekin kyllä olivat lukuun, otettavat, vaikka kanavain merkitys vuosi vuodelta vähenisi, rautateitten sitä vastoin tulisi kasvamaan. Myönnettiin sen ohessa, että kanavat saattaisivat heti voittoa antaa, kun sitä vastoin oli epätietoista, milloin rautatien tulot saattaisivat nousta edes hoito- ja kunnossapitokustannusten tasalle.

Mitä erittäinkin maamme ensimmäisen rautatien suuntaan tuli, selitettiin esityksessä, että oli tahdottu ensiksi yhdistää Hämeen vesistöä merenrannikkoon, jonka ohessa vaaliin oli vaikuttanut myöskin muut seikat. Täytyi muka vast'edes johdattaa ne radat, jotka voivat saattaa Suomen rautatieverkon yhdistykseen Wenäjän ja muun Euroopan kanssa, niin kauvas ylös maan eteläisestä rannikosta, että helpommin voisi päästä sinne laskevien jokien yli tahi niiden lähteitä kiertää, semminkin kun rannikon lähellä löytyi syvempiä laaksoja ja muitakin luonnollisia vastuksia voitettavina. Tutkimusten kautta oli huomattu, että rautatietä Wiipuriin saattoi halvimmalla kustannuksella rakentaa pitkin sitä harjannetta, joka on sisämaan vesistöjen rajana. Olipa myöskin ajateltu rautatien suunnittelemista Hämeenlinnasta Anianpellon ja Lappeenrannan kautta Pietariin, mutta toisen ehdotuksen mukaan piti lähteä Riihimäeltä Lahden kautta, ja sitä pidettiin parempana. Koska maan varat eivät mitenkään riittäisi niin suureen yritykseen, johon laskettiin menevän 28—51 miljonaa markkaa, ehdotti hallitus kahden lyhyemmän pätkän rakentamista: Riihimäeltä Lahteen ja Hämeenlinnasta Tampereelle, jonka lisäksi koskenperkauksilla pitäisi parantaa Hämeen vesiväyliä. Koska hyvä liikenne heti alusta oli odotettava Wiipurista Pietariin syntyväksi, saattoi myöskin toivoa, että mainittu rata yksityistoimen kautta tulisi rakennetuksi. Vihdoin pyydettiin 104,000 markkaa koetuksia varten, oliko kapearatainen järjestelmä meidän maassamme edullisempi kuin siihen asti käytetty kiskovälinleveys.

Talousvaliokunta hyväksyi kaikissa ja kertoi muutamissa kohdin esityksen periaatteet, tuli kyllä Helsingin—Hämeenlinnan rautatien tulojen ja menojen johdolla siihen päätökseen, että voisi muutamia vuosia kulua ennenkuin korkoa saisi siihen käytetystä pääomasta, mutta arveli samassa, että välillinen

hyöty kuitenkin oli arvaamaton. Ennen kaikkea oli rautatietä jatkettava Tampereelle, mutta myönnettiin niin ikään varoja Riihimäen—Lahdenkin linjalle, molemmille yhteensä 15,104,892 markkaa. Kanavoita varten määrättiin samassa melkoiset summat. Turun puolelta oli samaan aikaan anottu, että säädyt sille yksityiselle yhtiölle, joka kenties rupeaisi Turun rautatien rakentamiseen, takaisivat määrätyn koron, mutta tämän suhteen talousvaliokunta ei antanut puoltosanaansa, koska oli vaarallista yht'aikaa panna niin paljon varoja rautatierakennuksiin muitten toisten vahingoksi, ja Turun radan suuntaa ei myöskään voitu silloin vielä määrätä. Kiellettiin niin ikään Porvoosen aiotulta rautatieltä säätyjen kannatusta. Kapearataista rautatietä tahi kokeita sen hyväksi valiokunta ei tahtonut kannattaa, koska muka kyllä Ruotsista voisi tarpeellisia tietoja saada, vaan luotettiin hallituksen toimintaan siinä asiassa.

Tämän mukaan säädyt tekivätkin päätöksensä. Mutta aivan tuntuva erehdys oli tapahtunut laskuissa: suostuntavero ja viinavero eivät tuottaneet odotettuja tuloja muuta kuin pieneksi osaksi. Kansakoulut ja tulimajakat olivat ensisijassa, eikä todellinen tulo riittänyt niihinkään, saati sitten kotimaassa otettavan rautatielainan vuosimaksuihin. „Hallituksen varoja“ käytettiin seuraavina vuosina siellä täällä kanavatöihin, koska silloista hätää tahdottiin lieventää. Olisi sen lisäksi voitu jommankumman säätyjen hyväksymän rautatiepätkänkin rakentamiseen ryhtyä, ja senaatti ajatteli siinä kohden linjaa Riihimäeltä Lahteen, vaikka 1863 vuoden Talousvaliokunta selvin sanoin oli asettanut Hämeenlinnan—Tampereen rautatien ensi sijaan; maan prokuraattori teki kuitenkin muistutuksen päätöstä vastaan. Tämä ristiriitaisuus toi mukanaan, ett'ei kumpaankaan työhön ryhdytty, vaan että uusi esitys asiassa oli tehtävä 1867 vuoden säädyille. Omasta puolestaan Aleksanteri II kaikkein ensiksi tahtoi yhdistää Suomen jo valmista rautatietä Pietarin kanssa.

Seuraavina vuosina juurtui eri tahoilla vakuutus, että Rautatie Pietariin oli kaikista tärkein. Helsingin ja Wiipurin edusmiehet olivat saaneet asiakseen 1867 vuoden valtiopäivillä tehdä anomus asiassa; paria pienempää pätkää puolustettiin eri anomuksissa. Hallituksen piireissä, erittäinkin senaatin ulkopuolella, harrastettiin suuresti samaa asiaa. Wenäjän ministerien kanssa pidettiin keskusteluja ja kenraalikuvernööri selitti senaatille asian tärkeyttä. Toukokuulla jaettiin valtiosäädyille keis. Majesteetin viimeinen esitys, n:o 35, rautatien rakentamisesta Riihimäen pysäyspaikasta Helsingin—Hämeenlinnan rautatiellä Lahden kylän ja Wiipurin kautta Pietariin. Esitys perustui yleensä

samoihin periaatteisiin kuin 1863 rautatie-asiassa annettu esitys: tärkein oli sydänmaan vesijaksojen yhdistäminen meren kanssa. Mutta jättämällä toistaiseksi säätyjen jo ennen hyväksymän radan Hämeenlinnasta Tampereelle, esitys pontevasti puolusti Pietarin rautatien tärkeyttä. Suomen tehdasteollisuuden, kotitöiden ja karjantöidenkin paras menekki oli keisarikunnassa tarjona, kuten viimeisten vuosien kokemus osotti; — tässä siis ensimmäinen mainittava poikkeus Snellmanin puolustamista mielipiteistä. Kun kerran Riihimäen — Pietarin rata oli valmis, saattaisivat muutkin rautatierakennukset paljoa tehokkaammin ja kaikkina vuoden aikoina elähyttää teollisuutta muissakin osissa Suomenmaata. Mutta tämän ohessa toinenkin näkökohta tuli silloin lukuun, se näet, jota L. G. von Haartman kymmenen vuotta ennen oli edustanut. Suuret muutokset sodankäynnissä vaativat parannettuja kulkuneuvoja, ja puheenaoleva rata oli siinä suhteessa sitä tärkeämpi, koska Suomenmaan oma sotaväki ei riittänyt maan puolustukseen, vaan lisävoimia tarvittiin keisarikunnasta, selitetään esityksessä. Otettiin niin ikään huomioon maamme silloinen raskas taloudellinen tila, joka voisi parantua varovasti rahoja ulkomailta mainittuun tarkoitukseen tuomalla. Hyvin laaja päätösvalta jätettiin muuten säädyille. Hallitus ei tehnyt mitään määrättyä ehdotusta; se vaan oli selvä, että tarkoitettu rautatie oli asetettava ainoastaan Suomen hallituksen alaiseksi ja rakentaminen Suomen insinöörien johdolla toimitettava, sekä että sekin osa puheen-alaista tietä, joka tulisi Rajajoelta Pietariin rakennettavaksi, saisi kuulua suomalaisen hallituksen alle samoilla ehdoilla, kuin oli yksityisistä osakeyhtiöistä määrätty, jotka tahtoivat keisarikunnassa rautateitä rakentaa.

Esitys tuli yhdistetyn Talous-, Valtio- ja Suostuntavaliokunnan valmistettavaksi. Tämä kolmenkertainen valiokunta yksimielisesti tunnusti, että Pietarin rautatie jo siitäkin syystä oli muita tärkeämpi, että Suomi siten tulisi olemaan välittömässä yhteydessä muun Euroopan kanssa vuoden kaikkina aikoina. Wiipurin ja Helsingin kaupungit voisivat sen avulla melkoisesti laajentaa kauppakeskustensa. Suurin ja välittömin hyöty olisi kuitenkin siinä, että Suomi tulisi yhteyteen sen kaupungin kanssa, joka jo silloin oli maanviljelyksemme ja teollisuutemme tuotteiden etevin myöntipaikka. Valiokunta koetti numeroilla todistaa, kuinka tärkeä tämä yhteys oli, arvaten silloista vuotuista vientiä Wenäjälle ainakin 16 miljoonan markan arvoiseksi, mikä summa kuitenkin taisi olla liian alhainen ja epäilemättä rautatien valmistuttua tulisi kasvamaan. Ei yksikään muu rautatierakennus voisi samassa määrässä

tuottaa maanviljelykselle ja teollisuudelle hyötyä. Semminkin siihen nähden, että Keis. Majesteetti oli luvannut valtiovaroilla kaivattaa kanavan Lempoisten kannaksen poikki, joten Tampereen ja sen ympäristön edut myöskin tulivat muistetuksi, kehotti valiokunta säätyjä luopumaan entisestä päätöksestään ja hyväksymään Pietarin rataa ensiksi rakennettavaksi. Valiokunta kehotti säätyjä antamaan takauksensa 2 miljoonan vuosimaksuihin sen yli, mitä oli luvattu 1863 vuoden valtiopäivillä päätettyihin ratoihin, mutta tämä suostumus kohtasi valiokunnassa vastarintaa pappis- ja talonpoikaissäädyn jäsenten puolelta, eikä saanut talonpoikaissäädyn kannatusta. Yhteisesti säädyt lausuivat sen toivomuksen, että varsinainen emärataverkon luonnos ensi valtiopäivillä jätettäisiin säätyjen tarkastettavaksi.

Vuoden 1867 valtiopäivillä kysymys rautateitten kannattavaisuudesta myöskin tuli tarkemmin punnituksi kuin ennen. Helsingin—Hämeenlinnan rautatietä rakennettaessa olivat asianomaiset ajatelleet niinkin kaukaista tulevaisuutta, jolloin kahdenkertainen rata olisi tarpeen, mikä kyllä oli äärettömän ennen-aikainen huoli. Ensimmäinen ratamme oli tullut maksamaan 140-000 markkaa virstalta, rautatien konepajan hinta myöskin lukuun otettuna, mutta jo 1863 vuoden esityksessä lausutaan, että näitä rakennuskustannuksia toivottavasti voisi melkoisesti vähentää, ja niiden arvataan vast'edes tekevän 115,000 markkaa virstalta yksinkertaiselta radalta, joka hinta 1867 vuoden esityksessä alenee 112,000 markkaan. Yhdistetty Talous-, Valtio- ja Suostuntavaliokunta v. 1867 selitti rautateiden periaatteellisia vastustajoita vastaan, ett'ei voitu kummeksia, jos Helsingin—Hämeenlinnan lyhyt rata ei kannattanut, mutta lausui vakuutuksensa, että Pietarin rautatie, säästäväisyydellä rakennettuna ja ymmärtäväisesti hoidettuna, välillisestä hyödystä puhumatta aikaa voittaen tulisi suoranaisestikin maksamaan sen pääoman korot, joka siihen oli käytetty. Mutta valiokunta samassa muistutti, kuinka äärettömän suuri erotus kustannuksissa oli, varustettiinko rautatietä raskaalla vaiko keveällä päällysrakennuksella, koska suurin osa Suomen maata vasta kaukaisessa tulevaisuudessa voisi päästä rautateitten tuottamia etuja nauttimaan, joll'ei kustannuksia voisi alentaa paljon vähemmäksi kuin mitä Pietarin tietä varten oli laskettu. Tarkempien tietojen puutteessa valiokunta ei kuitenkaan voinut muuta kuin kehottaa huolellisten tutkimusten tekemiseen siitä, mikä rakennusjärjestelmä oli Suomessa edullisin, ja tämän nojalla säädytkin jättivät tämän seikan päättämisen hallitukselle.

Odottamattomat asianhaarat jouduttivat asian ratkaisua. Syksy 1867 toi mukanaan kadon, jommoista ei Suomessa puoleentoista vuosisataan oltu kärsitty, ja kun edellisetkin vuodet olivat olleet tukalia, nousi yleinen hätä ylimmilleen. Suurilla yleisillä yrityksillä arveltiin voitavan hätää lieventää, ja päätetyn rautatien rakentamista siis tahdottiin jouduttaa. Snellman, joka siihen aikaan raha-asiain päällikkönä sai äärettömän raskasta kuormaa kantaa, ei myöntänyt, että pohjois-maakuntain väestö siitä kostui, että rautatietä maan eteläosassa rakennettiin, ja vaati kapearataisen järjestelmän noudattamista, maamme taloudelliseen heikkouteen katsoen. Hänen jäykkyytensä tässä kohden maksoi paljon; hän sai eronsa ensin väliaikaisesti, sitten ainaiseksi. Lopulla v. 1867 päätettiin Pietarin rautatie rakennettavaksi leveärataisena, jotta se olisi samallainen kuin Venäjän rautatiet. Strateegilliset syyt tekivät vaikutuksensa, mutta Keisari myönsi Venäjän valtiovaroista 10 miljoonaa markkaa avuksi, ehdolla että $^1/_3$ vastaisesta voitosta tulisi Venäjälle; säätyjen vuonna 1863 hyväksymällä takauksella otettiin 18 miljoonan valtiolaina. Keveämpää päällysrakennusta ynnä muita parannuksia käyttämällä vähennettiin kustannus-ehdotukset 30:n miljoonaan, ja toimeen ryhdyttiin. Itse rakennukseen ja kalustoon meni $29^1/_2$ miljoonaa; täysin määrin rohkeimmatkin toiveet toteutuivat. Suuri osa tästä rautatiestä seurasi kyllä Salpausselän tasaista harjannetta, ja oli siis helppo, jonka ohessa työvoimia yleisen hädän tähden oli saatu verrattain huokeasta hinnasta. Mutta kun vähää ennen ei uskallettu laskea alhaisempaa kustannusta kuin keskimäärin 112,000 markkaa virstalta, niin se tietysti insinööreillemme oli loistava voitto, ett'ei virstaan mennyt paljon enemmän kuin 85,000 markkaa, Helsingin—Hämeenlinnan rautatien hinnasta puhumatta, joka oli 40 % korkeampi. Rakennustyö alkoi v. 1868 ja oli tehty v. 1870.

Rautatie-asia ei tietysti lakannut olemasta valtiosäätyjen keskusteluaineena, päinvastoin se yhä tuli tärkeämmäksi. Mutta omituiset asianhaarat vallitsivat tällä alalla, kun säädyt kokoontuivat v. 1872. Edellisinä vuosina olivat yksityisten perustamat osakeyhtiöt ottaneet rakentaakseen radat Hyvinkäältä Hankoniemeen sekä Hämeenlinnasta Turkuun ja Tampereelle, saaden Suomen hallituksen myönnytyksen 10 päiv. Marrask. 1869 ja 7 päiv. Kesäk. 1871; sen lisäksi oli kysymys tehty, millä ehdoilla Suomen hallitus mahdollisesti suostuisi myymään Helsingin ja Pietarin välisen rautatien yksityiselle osakeyhtiölle. Euroopassa silloin vallitseva rahatulva kehoitti raharuhtinaita suurellaisiin yrityksiin milloin missäkin maassa, mutta syystä peljättiin, että seikkai-

tijain vehkeitä pääli tuon ulkonaisesti loistavan ripeyden takana, jota ei kannattanut huoli Suomen tulevaisuudesta. Mutta koska rautateittemme taloudellinen asema oli niin heikko, että valtion puolelta uusia kustannuksia yhä vaadittiin rautatielainojen korkoihin ja kuoletusmaksoihin, eikä ainakaan muutamiin vuosiin ollut toivoa paremmasta asiain tilasta, vaati Keis. Majesteetti esityksessään n:o 31 valtiosäätyjen lausuntoa, tahtoivatko säädyt puolestaan hyväksyä valtionrautateitten luovuttamista yksityisille, hinnasta joka vähintäin vastaisi siihen pantuja kustannuksia, vai tahtoivatko säädyt pitää näitä rautateitä valtion varalle, jos kohta ne yhä tarvitsisivat runsaita apulisiä yleisistä varoista.

Asia tuli Yhdistetyn Valtio- ja Talousvaliokunnan valmistettavaksi, joka mietinnössään n:o 11 yksimielisesti vastusti rautateitten myymistä ja säätyjen vastaus tulikin valiokunnan ehdotuksen mukaan laadituksi. Ainakin olivat emäradat valtion omina pidettävät, koska niiden tuli välittää liikennettä verraten suurimmalle osalle maata; helposti saattoi joutua yksityisten rautatieyhtiöiden ehkä liiallisen voitonpyynnin esineeksi, joll'eivät nuo liikkeen valtasuonet olleet kotimaisen hallituksen suoranaisen hoidon alaisina. Suomen rautateistä saattoi siihen aikaan toivoa parempia tuloja kuin ennen, valiokunnan laskun mukaan lähes 3 °/₀ 100,000 markan keskikustannuksesta virstalta ja tämä tulosumma oli yhä kohoamassa. Mutta tuokaan summa ei vielä paljaalta asioitsija-kannalta ollut aivan edullinen eikä se myöskään taitaisi suuresti kohota, vaikka rautatie oli yksityistenkin hoidettavana. Valtion täytyisi siis kunnollisia ostajia saadakseen suostua korkotakaukseen, tahi jättää rautatiemme pörssikeinottelun esineeksi, eivätkä säädyt siis puolestansa voineet katsoa Suomen valtionrautateiden myymistä maallemme edulliseksi.

Niin helposti ei voitu ratkaista muita rautatie-asioita samoilla 1872 vuoden valtiopäivillä. Keis. Majesteetin esitys n:o 38 koski vastarakennettavain emäratain kulkusuuntaa ja oli annettu 1867 vuoden säätyjen lausuman toivomuksen johdosta; sen ohessa oli lukuisia anomus-ehdotuksia jätetty arvosteltavaksi, ja ne tarkoittivat ratojen rakentamista valtion puolesta Turkuun ja Tampereelle, (jos yksityinen osakeyhtiö ei kykenisi yritystään toimeen saattamaan), sekä Vaasaan, Ouluun ja Poriin. Yhdistetty Valtio- ja Talousvaliokunta sai esitystä valmistella; anomuksista Yleinen Valitusvaliokunta sitä vastoin antoi mietintönsä. Näillä valtiopäivillä ei vielä katsottu tarpeelliseksi asettaa erityistä valiokuntaa tuota tärkeätä ja laajaa rautatiekysymystä varten.

Varsin omituista on nykyään katsella niitä linjoja, jotka siihen aikaan käytiin, ja jotka epäilemättä silloin ainakin pääasiassa olisivat tulleet hyväksytyiksi, jos vaan olisi voitu paikalla varustaa Suomenmaata täydellisellä emärataverkolla. Nykyään kuollut etevä insinööri Knut Pipping oli tutkimukset tehnyt, ja tuskin kykenevämpää miestä silloin olisi voitu panna työhön. Mutta sittenkin tutkimusten tulos oli omituinen. Luulisipa melkein, ett'ei muuta ajateltu, kuin missä olisi huokein työ laskea ratapölkkyjä ja kiskoja luonnon rakentamalle pengermälle; asuttuja ja viljavia seutuja ja kaupunkeja oikein välttämällä vältettiin. Seutua Tampereelta Peräseinäjokeen oli jo ennen tutkittu, ja se oli kyllä osaksi autio, mutta on tunnettu, ett'ei Pohjanmaalle pääse kulkematta erämaan taipaleen läpi. Vaan sitten käytiin Kuortaneen ja Alajärven kautta koillispohjaan; koska rautatie „vähimmällä vaivalla" voisi tulla johdetuksi pitkin Maanselän koillispuolista rinnettä, niin käytiin sitä tasankoa myöten joka erottaa Pohjanmaan vedet Kokemäenjoen ja Kymijoen vesistöstä, — siis Perhon, Lestijärven ja Kärsämäen kautta Piippolaan. Pietarsaari ja Oulu olivat ainoat kaupungit, joihin rata ulottuisi; Vaasa oli vältetty. Samoin kuin Riihimäen—Pietarin rautatietä rakennettaessa oli etsitty Iitin, Valkealan ja Luumäen synkimpiä korpia ja vältetty Myrskylän, Anjalan ja Sippolan viljavia seutuja, missä kyllä vaikeudet olisivat olleet suuremmat, mutta missä liikenne epäilemättä olisi tullut aivan toisenlaiseksi, samoinpa nytkin pelättiin noita kalliita siltarakennuksia ja Pohjanmaan jokien suuresti vaihtelevaa vesimäärää, ja siksi aiottiin siirtää maakunnan emärata niin kauvas, että 70—80 % maakunnan väestöstä ainoastaan hankalasti olisi voinut sitä käyttää. Mitä Savon rataan tuli, arveltiin että paikalliset vaikeudet ja siitä seuraavat suuret kustannukset olivat „selvä este" Kaipiaisista Mikkelin kautta Kuopioon menevän rautatien rakentamiselle. Itä-Suomen emärata suunniteltiin alkavaksi Säiniön tahi Galitsinan pysäyspaikoista Imatran, Ruokolahden, Paikkalan, Kiteen ja Kiihtelysvaaran kautta Joensuuhun, josta rata oli Kaavin ja pohjoisen Iisalmen läpi jatkettava Piippolaan. Keski-Suomen läpi olisi rautatie rakennettava Alajärveltä Jyväskylään ja sieltä joko Mikkelin ja Puumalan tahi Mikkelin, Savonlinnan ja Punkaharjun kautta Imatraan. Tie- ja vesi-yhdistysten ylihallitus ehdotti pienempiä muutoksia tähän suunnitelmaan, vetäen linjat lähemmälle merta. Kaskiselle ehdotettiin myöskin haararata, mutta Vaasasta ei mainittu mitään; Turun rautatie oli ylihallituksen mielestä paremmin rakennettava Hyvinkään tienoilta. Keis. Majesteetti vaati säätyjen

lausuntoa „siihen katsoen, miten tärkeäksi kysymys rautateiden rakentamisesta viimeisinä aikoina on tullut ja yhä vielä on tuleva“.

Mitä rautatiekysymyksen periaatteelliseen puoleen tulee, olivat säätyjen eri valiokunnat jokseenkin yksimieliset. Mietinnössään n:o 5 Yleinen Valitusvaliokunta lausuu melkein samaan suuntaan kuin edellä on Valtio- ja Talousvaliokunnasta kerrottu, että valtion välitys rautateitten rakentamisessa Suomessa oli välttämätön. Luottaminen ulkomaan pääomaan ja toimeliaisuuteen näytti valiokunnan mielestä arveluttavalta, koska Suomen tärkeimmät asiat siten jätettäisiin pörssiseikkailijain keinottelun esineeksi. Samassa valiokunta kuitenkin tunnusti yksityistenkin ratojen tärkeyttä, vieläpä tahtoi niitä suoranaisilla eduilla edistää; — valitusvaliokunnan kehotuksesta säädyt 1872 myös anoivat esitystä niistä ehdoista, joitten mukaan yksityisille sekä osakeyhtiöille sopisi myöntää lupaa rautatien rakentamiseen, mutta lakivaliokunnan kehoituksesta hyljättiin esitys n:o 42 asetuksen hyväksymisestä, joka koski panttia rautatienlaitoksissa ja niihin kuuluvassa omaisuudessa. Lähtiessään tarkastamaan anottujen rautateitten tärkeyttä valitusvaliokunta tahtoi asettaa ensisijaan sen periaatteen, että rautateitä ensiksi pitää rakentaa maan väkirikkaimpiin ja parhaiten viljeltyihin osiin, joissa suurin liikenne ja samassa suurimmat tulotkin ovat odotettavina. Tuota periaatetta ei liene ennen esitetty yhtä pontevasti kuin silloin. Valtio- ja Talousvaliokunta lienee ainakin osaksi seisonut toisella kannalla, koska se ei sanonut huolivansa ruveta määrittelemään emäradan käsitettä, oliko sillä sanalla tarkoitettava rataa, joka eteviä kauppapaikkoja yhdistää, vaiko sellaista, joka kävi väkirikkaitten seutujen läpi, — mikä kyllä viittaa periaatteelliseen erimielisyyteen.

Kun tultiin yleisistä sanoista asiaan, olivat molemmat valiokunnat, niin ikään säädytkin, siitä yksimieliset, että rautatie Turkuun ja Tampereelle, — josta jo silloin oli syytä peljätä, ett'ei se Uhtomski ruhtinaan toimesta tulisi valmiiksi — oli valtion avulla rakennettava. Insinööri Kn. Pipping sekä professori Cleve ja A. Meurman olivat kuitenkin jo toista mieltä kuin valiokunnan enemmistö; se aika oli jo käsissä, jolloin yksityiset astuvat selvemmin näkyviin syystä, että säätyjen tarkastus käy syvemmälle kuin ennen. Mainitut miehet tahtoivat rakentaa Turun rataa Riihimäeltä Lopen ja Tammelan kautta, sekä Loimaalta rakentaa kaksi haaraa, toisen Auranjoen, toisen Loimijoen ja Kokemäen laaksoa myöten, joten Turku ja Pori olisivat saaneet lähempää yhteyttä Helsingin ja Pietarin kanssa. Tässä kohden ei kuitenkaan muutosta

saatu aikaan, johon kaiketi suuresti vaikutti se seikka, että tie Tampereelta Varsinais-Suomeen siten tulisi melkoisesti pidennetyksi.

Pohjanmaan radan tärkeyttä molemmat valiokunnat tunnustivat, ja Valtio- ja Talousvaliokunta puolusti pääasiassa Pippingin ehdotusta, koska muuten tie muka tulisi tavarankuljetukselle pitkäksi. Mutta siinä molemmat valiokunnat poikkesivat esityksestä, että ne tunnustivat Vaasan tärkeyttä; paikalliset edut tässä siis saivat melkoisen parannuksen aikaan tuossa platoonillisessa emärataverkossa, joka niin vähän otti viljelys- ja kauppasuhteet huomioon. Aatelissa hallituksen jäsenet von Born ja Molander puolustivat keskellä Pohjanmaata käyvää rataa ja saivat siinä enemmistönkin; porvarissääty samoin pyyhki pois ne sanat, jotka puolustivat pitkin vedenjakajaa käyvän suunnan erityistä tutkimista. Säädyt siis asettivat toiseen sijaan Pohjanmaanradan, sen suunnasta muuta lausumatta, kuin että sen tuli päättyä Vaasaan ja Ouluun, ja aateli, pappis- ja talonpoikaissääty sen lisäksi tahtoivat, että heti ryhdyttäisiin sen rakentamiseen, jos varoja vaan liikkui Turun—Tampereen radan valmistuttua. Porvarissäädyn kielto ja vaarain puute kuitenkin siinä tulivat esteeksi.

Muitten ratojen suhteen tyydyttiin hyvin yleisiin päätöksiin. Porin rata saisi odottaa; tutkimuksia piti tehdä kaikkien ehdotettujen linjojen kustannuksista; joll'ei voisi Kaipiaisista tulla Kuopioon, piti Simolasta vetää rautatie Pieksämäen ja Jyväskylän kautta Alajärveen, tahi idempää, joko Puumalan tahi Savonlinnan kautta. Sen lisäksi pitäisi kuntien mieltä tiedustella, olivatko ne valmiit ottamaan maksaaksensa maanluovutuskustannukset sekä antamaan apulisiä päivätöiden, rakennus-aineiden ja muiden luonnossa-suorittamisten muodossa.

Vaikka valiokuntien puolesta kyllä oli selitetty, että nämä laajat tuumat osaksi olivat kaukaisen tulevaisuuden toteutettavana, herättivät itse tuumatkin paljon harrastusta yleisössä. Ne viisi vuotta, jotka kuluivat ennenkuin säädyt uudestaan kokoontuivat, riittivät monen tuuman pohtamiseen. Sen ohessa oli Suomen rautatieverkko väliajalla suuresti kasvanutkin. Turun—Tampereen rautatie oli valmistunut ja 23 päiv. Kesäk. 1876 tullut säännölliselle liikkeelle avatuksi. Työhön oli silloin pantu $19^1/_2$ miljoonaa, siis virstalta vähän yli 101,000 markkaa, mutta niinpä olikin suurempia vastuksia tällä kertaa ollut voitettavana kuin Riihimäen—Pietarin radalla. Toinen seikka, joka aikoinaan oli herättänyt vielä enemmän huomiota, oli Hyvinkään—Hankoniemen

radan osto. Yksityinen osakeyhtiö, joka oli ottanut sen rakenettavakseen, oli näet joutunut sellaiseen taloudelliseen ahdinkoon, että sen täytyi tarjota avattu vaikk'ei ihan valmis rautatie myytäväksi. Hallitus päätti silloin ostaa mainitun tien valtiolle, ja kauppakirja tehtiin 19 päiv. Toukok. 1875. Hinta oli alhainen: 64,748 markkaa tahi tasaisessa summassa 70,000 markkaa virstalta, koska välttämättömiä lisäkustannuksia vielä täytyi tehdä. Säädyille annettiin jäljestäpäin asiasta tietoa; kuuluisa oikeudenkäynti syntyi obligatsioonien omistajien ja Suomen valtion välillä, mikä kuitenkin päättyi jälkimmäisen eduksi.

Rautatiekysymys tuli v. 1877 vielä suuremmassa määrässä kuin koskaan ennen huomioon. Asianomaisen valiokunnan asiakirjat ja säätyjen keskustelut paisuivat kymmenkertaiseen määrään siitä, mitä ennen oli tarvittu, ja silminnähtävästi kansan edustajat paljon itsenäisemmin ja tehokkaammin kuin koskaan ennen saattoivat päätökseen vaikuttaa; keskustelut ulkopuolella valtiopäiviä voittivat sen lisäksi merkityksen, joka usein näkyy asiakirjoissakin. Insinöörit ja asioitsijat saivat ansaitun sijan niissä erityisissä valiokunnissa, jotka asetettiin rautatiekysymyksen valmistamista varten. Sen ohessa valtiovaliokunta tietysti antoi lausuntonsa rahanmääräyksistä sekä Hankoniemen rautatien ostosta.

Emme tässä lyhyessä esityksessä voi keskusteluja lähemmin seurata; ainoastaan niiden tärkeimmät tulokset tulkoot mainituksi. Esitys n:o 26 sisälsi emärataverkon-ehdotuksen Suomelle. Ne insinöörit, joille valmistavain tutkimusten tekeminen oli ollut uskottuna, ehdottivat, ett'ei rakennettaisi mitään pitkin Pohjanmaata 5 peninkulmaa rannikosta käyvää rataa, koska sellainen rautatie, ollen kilpailijana meren tarjoomalle kulkuväylälle, tuskin saisi liikettä. Siitä vastoin insinöörit olivat katsoneet tärkeäksi, että Vaasa ja Oulu tulisivat rautatiellä yhdistetyiksi edellinen Jyväskylän ja Mikkelin, jälkimmäinen Kuopion ja Joensuun kautta Riihimäen—Pietarin radan kanssa; niinpä myös että sen lisäksi rakennettaisiin kaksi yhdistysrataa, toinen Tampereelta Keuruun tienoille, toinen Kangasniemeltä Suonenjoen kautta Kuopioon. Tie- ja vesiyhdistysten ylihallitus muuten hyväksyi suunnitelman, mutta katsoi velvollisuudekseen puolustaa sellaista rataa, joka kävisi Pohjanmaan keskikohdalla, Ylistarosta Frantsilan kautta Ouluun. Keis. esitys perustui siihen, että rautatiet olivat johdettavat maan enimmin asuttujen sisäosien kautta rannikon tärkeimpiin kauppapaikkoihin tahi muihin paikkoihin, joissa sisämaan tuotteet saisivat menekkiä. Siinä kohden radat Vaasa—Jyväskylä—Mikkeli—Taavetti sekä Oulu—Oulunjärvi—Kuopio—Joensuu—Viipuri olivat hallituksenkin mielestä tyydyt-

tävät; samoin molemmat ehdotetut yhdistysradat. Sitä vastoin hallituskaan ei katsonut maan todellisen edun kanssa yhtäpitäväksi rakentaa rautatietä pitkin Pohjanmaata, lounasta koilliseen, joko sitten maanselkää myöten tahi maakunnan jokien keskikohdalla. Niin kutsuttu läntinen emärata näytti olevan kuolemaan tuomittu.

Rautatievaliokunta antoi laajan mietinnön, jota seurasi monta vastalausetta. Emärataverkon suhteen valiokunta kannatti Taavetista Mikkelin ja Jyväskylän kautta Vaasaan johdettua rataa; Tampereelta toinen emärata joko itä- tahi länsipuolitse Näsijärveä oli vedettävä Ätsäriin ja sieltä Kärsämäen kautta Ouluun. Yhdistämällä osaksi näitä ratoja, ehdotettiin ensin rakennettavaksi rata Tampereelta Vaasaan. Sen lisäksi olisi Mikkelistä rakennettava rautatie Kuopion kautta Kärsämäkeen, joten Pohjanmaa saisi suorempaa tietä Pietariin kuin Joensuun kautta; Ätsäristä oli rata rakennettava Kokkolaan tahi Pietarsaareen. Itä Suomen emärata saisi päättyä Joensuuhun.

Tämä suunnitelma tuli sitä ankaramman tarkastuksen alaiseksi, koska säädyt saivat erota kesäksi, kokoontuakseen uudestaan syksyllä v. 1877. Tuo asevelvollisuuden tuottama loma-aika kantoi paljon hedelmiä rautatietuumillekkin. Voimme jakaa keskustelua kolmen pääkohdan mukaan: keskusteltiin emärataverkosta yleensä, edelleen Tampereen—Vaasan rautatien suunnasta sekä vihdoin rakennusjärjestelmästä.

Viimemainittu kysymys oli laillansa tärkein. Ehdotettu suuri emärataverkko ei ollut muuta kuin hyvin kaukaisen tulevaisuuden unelma, joll'ei voisi huokeampaa rakennustapaa käyttää, kuin siihen asti. Silloin tunnetun alhaisimmankin hinnan mukaan nuo radat olisivat tulleet maksamaan yhteensä noin 150 miljoonaa, siis kolme kertaa niin paljon kuin Helsingin—Hämeenlinnan—Pietarin rautatie, eikä niistä olisi voinut odottaa läheskään niinkään paljon tuloja. Valtio, jonka vuotuisten tulojen loppusumma teki noin 20—30 miljoonaa, ei voinut sellaista rautatieverkkoa rakentaa, siitä puhumatta, että suuret osat maata sittenkin vielä olisivat jääneet ulkopuolelle uuden ajan paraan kulkukeinon suoranaista vaikutusta, ja että alituiset uudet uhraukset itse liikenteen ylläpitämiseksi näyttivät luultavilta. Ennen kaikkea täytyi siis ajatella huokeampaa järjestelmää rakennukselle ja liikenteelle. Professori Pippingsköld, joka valtiopäivillä on suurella huolella harrastanut rautatiekysymyksen selvittämistä, ehdotti silloin vastalausessaan, että asiantuntevista miehistä kokoonpantu kommissiooni saisi ulkomailla tutkia helppohintaisempia rakennus-

järjestelmiä sekä teknilliseltä että asioimiskannalta, ennenkuin hallitus mitään päättäisi rautatieverkon jatkamisesta, ja kapearatainen järjestelmä oli silloin etupäässä tarkoitettu. Tämän nojalla anottiinkin Toukokuulla 1877 eri kommissionin asettamista, jonka tuli antaa mietintönsä syksyllä uudestaan kokoontuville säädyille.

Mainittu kommissiooni, johon kutsuttiin herrat G. Strömberg, Alfred Wasastjerna, Th. Tallqvist, A. F. Wasenius ja Fabian von Schantz antoivat määräajan kuluessa mietinnön, joka tekee käännekohdan rautateittemme historiassa. Ehdottelemalla useammanlaatuisia säästöjä rakennustavan ja liikennekustannusten suhteen, tultiin siihen päätökseen, että entistä rataleveyttäkin säilyttämällä, mutta kulkunopeutta vähentämällä, (joten voitiin tulla toimeen paljon keveämmällä päällysrakennuksella), saattoi rakennuskustannuksia lähes 30 %:lla vähentää. Järjestelmä tuli hyväksytyksi säädyissä ja herätti suuria toiveita. Eipä kukaan tainnut sittenkään luottaa siihen, että kokemus voisi monenkertaisesti näitten laskujen pätevyyttä todistaa. Mutta kun Vaasan rautatie oli valmiiksi saatu, ja sen laskut selvillä, oli mitä selvin todistus jokaisen käsissä, että oltiin oikealla tiellä ja että järjestelmä oli saavutettu, joka ainakin pääasiassa oli köyhälle maalle sopiva: virstalta mainittu rata oli oli maksanut keskimäärin 53,218 markkaa 44 penniä, siis ainoastaan 38 % siitä mitä ensimmäinen rautatiemme Hämeenlinnaan oli maksanut. Liikenteen suhteen oli myöskin mahdollista tehdä melkoista säästöä.

Ei siis kustannusten puolelta enää kohdannut niin suuria epäilyksiä, jos tahdottiin hyväksyä emärataverkko Suomelle. Mutta toisessa suhteessa ilmaantui painavia vaikeuksia; ne periaatteet, joita siihen asti pääasiassa rautateitten suuntaa määrätessä oli noudatettu, rupesivat horjumaan. Epäilykset „erämaan ratoja“ vastaan tulivat yleisemmiksi kuin koskaan ennen. 30—40 peninkulmaa rautatietä sellaisten seutujen läpi, joissa asui 2—9 asukasta neliövirstalla, ei ollut houkuttelevaa, ja 1877 vuoden rautatievaliokunnan kannattama linja Ätsäristä Perhon kautta Kärsämäkeen, jota pari kertaa ennenkin oli ehdotettu, oli omiansa herättämään vastustusta. Valiokunnan jäsenistä herrat Y. von Alfthan, K. G. Standertskjöld, A. J. Hornborg, etenkin herrat E. Wasastjerna ja Hj. Lagerborg, sekä sanomalehtikirjallisuudessa insinööri Th. Tallqvist nousivat taisteluun tuota rataa ja sellaisia ratoja vastaan, ja selvemmin kuin ennen ruvettiin vaatimaan, että joll'ei joku rata tarkoittanut teollisuutensa ja kauppansa puolesta sangen eteväin paikkain lyhyintä yhdistämistä, niin se oli

sellaisia seutuja myöten johdettava, jotka olivat tiheimmin asutut sekä viljelyksen, kaupan ja teollisuuden suhteen etevimmät. Lausuttiin suoraan, että rautatien vaikutusvoima oli arvattu liian suureksi, jos luultiin sen voivan yksinään oloja muuttaa, jotka vuosisatojen kuluessa olivat kehinneet; muistutettiin, että se oli varojen ja voimien tuhlausta, johon ei semminkään köyhässä maassa voitu suostua, jos ikään kuin suotta koetettiin luoda kaupalle ja teollisuudelle uusia uria syrjäyttämällä, mitä tähän asti on saatu aikaan. Ennen kaikkea olisi luonnotonta, jos 1877 vuoden säädyt menisivät määräämään rautatieverkkoa, jonka valmistamiseen vasta tulevaisuus saisi varoja hankkia. Niinpä tulikin valtiosäätyjen päätökseksi, että ehdotettu emärata-verkko sillä kertaa jätettiin sikseen.

Sitä vastoin tultiin päätökseen siitä, mikä rata oli ensiksi rakennettava. Talonpoikaissääty tosin piti rataa Taavetista Mikkeliin tärkeimpänä, mutta luopui sittemmin päätöksestään. Samoin säädyt yhtyivät määräykseen, että rata oli rakennettava itäpuolitse Näsijärveä, eikä länsipuolitse. Rahanmääräyksestä sovittiin, ja työhön saattoi ryhtyä v. 1879. Mutta säätyjen punnittavaksi jätetyistä anomuksista ei 1877 vuoden valtiopäivillä tullut mitään. Rautatievaliokunta ehdotti turhaan 4 miljoonan antamista korottomana apurahana Oulun kaupungin ja Oulunjärven välillä käyvää rautatietä varten. Porin, Lappeenrannan ja Kuopion edusmiesten anomus-ehdotukset raukesivat jo valiokunnassakin.

Me lähestymme sitä aikaa, joka on verrattain tuoreessa muistossa, ja sitä lyhyemmäksi supistukoon esityksemme. 1882 vuoden valtiopäivillä rautatie-esityksiä oli kolme; kaksi kuului valtiovaliokunnan, yksi rautatievaliokunnan alaan. Sen lisäksi useita anomuksia oli tehty, jotka nekin tulivat rautatievaliokunnan valmisteltaviksi. Samalle perustukselle rakennettiin kuin edellisillä valtiopäivillä, mutta moni seikka osottaa, että yhä edistyttiin nopein askelin rautatiepolitiikin alalla.

Mainitsemme ensiksi esityksen n:o 23 rahanmääräyksestä Tampereen—Vaasan rautatien valmistamiseksi. Säädyt olivat 1877 laskeneet, että siihen menisi 20,750,000 markkaa, josta osa jätettiin seuraavain valtiopäiväin myönnettäväksi. Suurilla epäilyksillä hallitus työhön ryhtyi noin muka riittämättömän kustannus-arvion perustuksella; tie- ja vesi-yhdistysten hallitus oli näet arvannut, että kustannukset tekisivät lähes 23 miljoonaa. Mutta 1882 säädyille saatiin sitten ilmoittaa, että „suotuisain asianhaarain" johdosta tultaisiin 20:llä miljoonalla toimeen, ja valtiovaliokunta tiesi Toukokuulla kertoa, että

18 miljoonaa arvattavasti olisi aivan riittävä määrä. Olemme jo maininneet, että säästö voitti rohkeimmatkin toiveet. Nykyään painettu kertomus tilineen osottaa, että koko mainittu rakennus 27 päiv. Toukok. 1884, (jolloin jo oli ehditty saada tuloja 97,792 markkaa 7 penniä liikenteestä) maksoi valtiolle 15,254,479 markkaa 64 penniä, (rahanmääräykset muutamia parannuksiakin varten siihen luettuna). Edullisempaa tilipäätöstä tuskin minkään maan kulkuneuvohallitus voinee näyttää.

Merkillinen osote rautatieliikenteen vakaantumisesta oli myöskin esitys n:o 22, tarkoittava sen apurahan takaisin maksamista, joka Venäjän valtiorahasto v. 1867 oli antanut Pietarin—Riihimäen rautatierakennukselle. Tehdyn välipuheen mukaan oli $^1/_3$ puhtaasta tulosta vuotuisesti Venäjälle suoritettava, mikä tietysti vaati laajaa kirjanpitoa, kun maamme rautatieverkko yhä laajentui, jos tämän radan asiat olivat erikseen hoidettavat. Ilmeisesti kohtuutonta se myöskin oli, että Suomi yhä sai panna varoja mainitun radan parantamiseen sekä uusien rakentamiseen, kun Venäjä sitä vastoin kerraksi annetun rahasumman perustuksella olisi yhä saanut vissin määrän voitosta kantaa. Yksimielisesti suostuttiinkin esitykseen ja nuo 10 miljoonaa tulivat vielä samana vuonna erityisen lainan avulla suoritetuksi.

Paljon erimielisyyttä synnytti sitä vastoin esitys n:o 24 jatketusta rautatien rakennuksesta. Savon vai Pohjanmaanko rata ensiksi? — siinä kysymyksen edellinen osa. Hallitus oli Savon radan puolella, samoin 1879 vuoden rautatie-kommissiooni, 1882 vuoden rautatievaliokunnan enemmistö ja aatelissääty. Mutta valiokunnan vähemmistö puolusti Pohjanmaan radan etusijaa ja sai muut säädyt puolellensa, vihdoin aatelinkin.

Mutta tärkeä kysymys oli silloin vielä ratkaisematta, sillä Pohjanmaalla käyvää rataa saattoi vetää pitkin Maanselän rinnettä, pitkin Pohjanlahtea tahi keskeltä Pohjanmaata. Ja nytpä vasta tuli oikein tarkastettavaksi, olivatko nykyiset olot etupäässä otettavat lukuun, vai pitikö rautatietä rakentaa parhaasta päästä tulevaisuuden tarvetta varten. Siinäkin kohden oli silloin parempaa johtoa tarjona kuin ennen. Säätyjen pyynnöstä oli hallitus v. 1879 määrännyt kommissioonin, jossa istuivat herrat J. Ekström, H. K. Nordensvan, K. G. Standertskjöld, W. Nystén, Edvin Nylander, Wilhelm Hackman ja K. Muttilainen. Tämä kommissiooni oli antanut ehdotuksen, millaisten periaatteiden mukaan rautateitä pitäisi rakentaa, eikä niistä ole sittemmin poikettu. Etevimmät kaupungit ja suuret vesistöt olivat jo löytyvän emärataverkon kanssa

yhdistettävät, väentiheys ja viljelys myöskin huomattuna; uusien ratojen ei pitänyt entisten kanssa kilpailla, mutta kilpailua vesiväylien kanssa ei ollut samassa määrässä vältettävä, j. n. e. Pääasiassa nämä perustukset tulivatkin noudatetuiksi v. 1882. Puolustettiin kyllä sekä erämaanratoja että todellisia rannikkoratoja, mutta lopuksi kummankin puolueen vaatimukset johonkin määrin tulivat huomioon otetuiksi. Jos onkin hyvin helppoa tuommoista kompromissirataa moittia, niin se sittenkin, semminkin kun tarkempi ratkaisu jätettiin hallitukselle, taisi tulla paremmaksi, kuin jos olisi yksistään toisen riitaveljen vaatimuksia noudatettu. *) Rahanmääräyksiä anottiin sen lisäksi Porin, Kotkan ja Lappeenrannan rautateille, mutta siitä tuli vain seuraukseksi, että rautatietä Simolasta Lappeenrantaan par'aikaa rakennetaan valtion varoilla.

Vuoden 1882 valtiosäätyjen testamentti nykyisille valtiopäiville oli siinä, että varoja annettiin tutkimuksia varten, sekä että se huokeampi rakennus- ja liikennejärjestelmä, jota jo oli ruvettu noudattamaan, yhä tulikin parannetuksi pääasiassa sen mukaan, mitä uudet komiteat olivat tarkkojen tutkimusten johdosta ehdottaneet. Olivatpa 1882 vuoden säädyt myöskin jättäneet seuraajainsa velvollisuudeksi päättää Savon radan rakentamisesta. Sekin on jo tehty, mutta eilispäivän tapauksia ei tarvitse tässä kertoa. Muutaman vuoden jälkeen päästään Kuopiosta päivässä Helsinkiin tahi Pietariin, ja radan suunnan suhteen on mahdollisuuden mukaan noudatettu maakunnan väestön toivomuksia. Nyt päätetyn radan kustannukset tekevät keskimäärin 67,000, paikoittain 49—50,000 markkaa virstalta, vaikka rata osaksi kulkee sellaisten seutujen läpi, joille insinöörit 13 vuotta sitten eivät luulleet voivansa ensinkään ehdottaa rautatietä.

Samassa taivas selkenee muillekin osille Suomen maata, Itä-Suomelle kenties ensiksi. Toivottavasti v. 1888 keskustellaan emäradasta, joka yhdistää rantamaat ja Pielisten kaukaiset seudut muun Suomen kanssa. Eipä myöskään ole muuta kuin kysymys ajasta, milloin Jyväskylä, Pori, Kotka, Kristiinankaupunki ja Raahe liittyvät valmiisen rautatieverkkoomme, muista yrityksistä puhumatta. Ja vielä kaksi pitkää askelta silloin on jäljellä, jos tahdomme suuren kauppaliikkeen tarpeita ajatella. Kun ruotsalais-norjalainen rata ulottuu Haaparantaan, täytyy meidän tulla Tornioon, ja se tehtävä on verrattain helppo. Vaikeampi on saada Joensuusta rataa Vienanmerelle; siihen tarvitaan apua

*) Emme tässä esitä silloisia keskusteluja, koska Valvoja itse valtiopäiväin aikana antoi laajan kertomuksen rautatieasian menosta, ks. Valvojaa 1882, sivv. 235—240.

muualta. Mutta niiden ratojen avulla voisi Ruijan tavarat tulla suoraa tietä Pietariin, ja Vienan seutujen kauppa käydä Suomen kautta, mikä kumpikin on tulevaisuuden tarpeita. Niin rohkeita yrityksiä ei kukaan kolmekymmentä vuotta sitten olisi voinut puolustaa; kolmenkymmenen vuoden päästä ne kenties jo ovat olemassa valmiina kuljetusteinä.

Kun J. V. Snellman Helmikuulla 1857 kirjoitti kirjoituksensa „Tulevasta rautatieverkosta“, kertoo hän muun muassa, että oli laskettu $4^1/_2$ % tuloa yrityksestä, mutta epäili, tulisivatko sellaiset toiveet toteutumaan. Omasta puolestaan kirjoittaja arveli, että jos juoksevatkin kustannukset tulisivat korvatuiksi, niin siinä oli aivan kyllin, koska välillinen hyöty oli pääasia. Tämä pessimismi ja heikko luottamus rautateitten tuottavaisuuteen ei vieläkään ole outo meidän maassamme. Moni puhuu tänäkin päivänä moittivasti noista suurellaisista yrityksistä, jotka muka eivät ole maamme taloudellisen tilan kanssa sopusoinnussa.

Ne tarkat ja valaisevat kertomukset, jotka rautatiehallituksemme julkaisee, osottavat kuitenkin, että tässä kohden paljon suotuisammat olot vallitsevat kuin yleisö luuleekaan. Eipä totta tosiaankaan muuten olisi voitu rakentaa toistasataa peninkulmaa rautatietä 60:nen ja 65:nen leveys-asteen välillä. Rautatiehallituksen nykyään ilmestyneestä kertomuksesta otamme seuraavat tiedot. Helsingin—Hämeenlinnan—Pietarin rautatiellä on vuosina 1871—83 puhdas voitto tehnyt $23^1/_2$ miljoonaa, joka alkuperäisen rakennuspääoman mukaan olisi 4,29 %, mutta enentyneelle rakennuspääomalle 3,83 %. Hankoniemen—Hyvinkään rautatie sitä vastoin on vuosina 1875—83 antanut tappiota vähän päälle $1^1/_2$ miljoonaa. Turun—Tampereen—Hämeenlinnan rautatie on vv. 1876—83 tuottanut puhdasta tuloa lähes 3 miljoonaa, mikä tekee lähimmiten 2 % rakennukseen pannulle pääomalle. Vaasan rautatiestä ei voi vielä mitään sanoa, mutta odottamatonta on, että peljätyn tappion sijasta v. 1884 saatiin voittoa 56,688 markkaa 9 penniä. Rautatievaliokunnan mietinnön kahdeksannesta liitteestä selviää, että rautatiet meillä v. 1884 antoivat puhdasta tuloa 2,324,542 markkaa 32 penniä, vaikka silloin on otettu lukuun sekä Hankoniemen radan tappio että muutamia Vaasan rautatiehen pantuja kustannuksia sisäkalujen ja raaka-aineiden ostoon y. m. Kun verrattain kalliista rautateistämme säästäväisen liikennejärjestelmän avulla on voitu niin hyvää tuloa saada, niin on tietysti syytä siihen toivoon, että vuosikymmenen jälkeen, kun uudet ja huokeahintaiset radat ovat saaneet säännöllisen liikenteensä, tulot koko emärataverkostamme tulevat olemaan 3—4 %, aikoinaan

vielä enemmän. Silloin hedelmät tämän ajan työstä vasta tulevat oikein näkyviin.

Mutta siihen päättyäksemme, josta alotimme: kun kerrassaan katselemme näitä vaihtelevia tuumia ja eriäviä mielipiteitä, joita rautatiekysymyksen pintapuolinenkin tarkastus kuvailee, tunkeutuu kaksi loppupäätöstä väkisinkin mieleemme. Ensiksi näemme, että jos yhä vielä monessa kohden voipi erehtyäkkin, niin päätökset kuitenkin tehdään nykyään aivan toisin kuin viime vuosikymmenillä, jolloin saatiin jotenkin umpimähkään liikkua. Ja toiseksi täytyy iloita, ett'ei tämä asia, joka niin läheisesti ja syvästi vaikuttaa maamme ja kansamme koko tulevaisuuteen, ole riippunut yhden tahi harvojen päätöksestä. Etevimmätkin miehet voivat piintyä yksipuolisiin mielipiteihin, paraatkin virastot, saati tavalliset, voivat jäädä takapajulle aikansa etenemisen suhteen. Ainoastaan kaikkien valistuneiden kansalaisten harras myötävaikutus tarjoaa takeita siitä, että yhä tiedetään vanhentunutta jättää sekä uuteen ja parempaan ryhtyä. Ja rautatiepolitiikin alalla on apua saatu kaikilta haaroilta. Hallituksen ja virastojen osallisuutta väheksimättä täytyy sanoa, että unhottumattomia ansioita tällä alalla tulee niille joko säätyjen tahi hallituksen määräämille valiokunnille ja kommissiooneille, jotka ovat keksineet neuvoa taloudellisten ja teknillisten vaikeuksien voittamiseksi ja saaneet aikaan, että meillä nykyjään on oma ja itsenäisesti muodostettu, köyhän maamme oloihin soveltuva rautatiejärjestelmä.

E. G. Palmén.

Kotimaan kirjallisuutta.

Historiallinen Arkisto. Toimittanut Suomen Historiallinen Seura. VIII osa. Helsingissä 1884. 444 sivua, kartta ja 3 kuvalehteä. Hinta: 4 m.

Se uusi osa Historiallista Arkistoa, joka viime vuoden lopulla ilmestyi, tuo varsin arvokkaat ja vaihtelevat lisät historialliseen kirjallisuuteemme. Todistuksena tarvitsisi ainoastaan mainita, että muiden muassa Yrjö Koskinen, J. R. Aspelin, Z. Topelius, E. G. Palmén ja V. Vasenius ovat siihen antaneet kirjoituksia. Pyydän kumminkin vähän likemmältä saada esittää Arkiston sisällystä yleisölle, varsinkin osottaakseni niiden erehdystä, jotka mahdollisesti ovat kirjasta kääntyneet pois arvellen „græca sunt, non leguntur."

Topeliuksen esitelmä Fr. Cygnæuksesta ja hänen historiallisista teoksis-

taan on aatehikkaimpia, mitkä ovat lähteneet mainion tekijänsä kynästä. Tutustuminen tähän rikkaasen ja ominaiseen luonteesen Z. Topeliuksen johdolla ei pitäisi keltäkään jäädä tekemättä. Sattuva vertaus Cygnæuksen ja Snellmanin välillä, joille oli yhteistä tuo Kulnewin taito „rakastaa ja tappaa samalla lämpimällä mielellä," esitys Cygnæuksen kirjailija-vaikutuksesta, etenkin historian alalla, jossa hänen koko katsantokantansa välttämättömyydellä saattoi hänet liiaksi arvaamaan yksilön merkitystä — Suomen kansan historiana oli sen eteväin miesten vaiheet — ja kuvaus palavasta, sammumattomasta isänmaanrakkaudesta, joka oli tuon suuren hengen elin-ehto, ja joka puhkesi kauneimpaan kukkaansa „Maamme" laulun julistuksessa Suomen kansanlauluksi 1848, 13 p. toukok., eivät voi jättää ketään, jolla sydän on rinnassaan, kylmäksi. — Toinen kirjoitus, joka samoin, ja vielä suuremmassa määrässä kuin nyt mainittu, liikkuu kirjallishistorian alalla on V. Vaseniuksen esitys Jaakko Fresestä. Ilmi on tässä tuotu koko joukko uusia tietoja, varsinkin niistä likeisistä suhteista, joissa tämä ensimmäinen etevämpi runoilijamme ruotsin kielellä oli siihen aikaan vallitsevaan pietistiläis-liikkeesen ja tämän vaikutuksesta hänen runoussuuntansa kehitykseen. Myöskin suuremmalle yleisölle tarjoo esitys varsin hauskoja kohtia. Pari väärää tietoa Jaakko Fresen syntyperästä on tässä lopullisesti oikaistu: hän oli näet kauppiaan Jaakkima Fresen poika, nähtävästi syntynyt noin v. 1689, ja suku oli jo vuosisadan alussa Viipuriin kodistunut. Ehkä täydellisesti olen tekijän mieltä, että viipurilainen Frese-suku oli Saksasta saapunut, olisi sopinut mainita, että keskiajalla Turussa tavataan Frees niminen porvarissuku.

Ensimmäisenä tavataan kirjassa Yrjö Koskisen kirjoitus „Suomen keskiaikaisesta aatelistosta," mikä antaa useita erinomaisen valaisevia tietoja keskiajan sivistys-oloista, oikeuslaitoksista y. m. Suomessa. Erittäin huomattava on tuo hauska esitys ruotsalaisen oikeusjärjestelmän vaikutuksesta kotimaisen aateliston syntymiseen. Ne sukutaulut, jotka ovat kirjoitukseen liitetyt, antavat selvän kuvan mainioimmista aatelissuvuista keskiaikana sekä tarjoavat tutkijalle rikkaan tietoaitan. Muutamat lisättävät, joita olen muistoon pannut, tahdon tässä mainita. Että Niilo Tavast vanh. on kuolleena jo v. 1439 voi päättää piispa Maunu Tavastin testamentista (Arvidsson V.), missä myöskin mainitaan eräs Lucia Niilontytär; eräs Olavi Tavast mainitaan v. 1470 Hämeessä ja 1496 (Hausen, Bidrag, Arv. I) ja voinee jonkunlaisella varmuudella pitää häntä Olavi Tavast nuoremman poikana. Luultavasti myöskin asemies ja kuninkaan neuvos Jussi Olavinpoika, Karinkylän herra (1447—75, Arv. III, V), ja Olavi Juhonpoika, joka v. 1492 mainitaan Porkkalan herrana ja 1500 paikoilla Sääksmäen kihlakunnan tuomarina (Hausen), ovat mahtavaan ja lukuisaan Tavastien sukuun kuuluneet; huomattava on vielä se Niklis Maununpoika [Tavast], josta on puhetta Hist. Ark. III s. 136. — Luettelossa Diekn'eistä, joiden sukulaissuhteet vielä ovat varsin hämärässä, on jätetty pois moniaat

Porthanin mainitsemat, niin puuttuvat esim. Nicolaus Diägn de Mäskyalum (1329), Jaakko Diägn (1345—48) y. m.; Martti (Abrahaminpoika) Diekn eli vielä 1431 Ahvenassa (Arv. II), Björn Diekn mainitaan 1430 Viipurissa (Arv. II). — Yhdessä Finnilän suvun kanssa olisi sopinut muistaa Arvidssonin todistuskappaleissa usein mainittu Isänkylän (eli Isokylän) suku: asemies Filppu Juhonpoika mainitaan vv. 1437—57, vainajana 1466, oli nainut Pietari Dansken tyttären Margitin ja oli siis Finvid Juhonpojan Finnilässä lanko (olisivatko olleet veljeksiä?); hänen lapsiansa olivat asemiehet Juho Filpunpoika, Naantalin luostarin asiamies 1473—98, ja Martti Filpunpoika 1485—1505 sekä Birgitta, nunna Naantalissa. — Toinen asemies-suku oli Villilän suku, joka oli ulkomaista sukuperää koska kanta-isä oli eräs Hannes von Arsten, nainut Anna Torkilintyttären; poika Juho Hannunpoika Villilästä (1437—57) oli asemies ja Naantalin luostarin asiamies; tytär oli naitu Juho Jarlinpojalle; pojanpoika Lauri Juhonpoika mainitaan v. 1485; eräs Pietari Villilä tavataan v. 1437.

Varsin valaiseva on kenraliluutnantin Yrjö Henrik Jägerhornin (s. 1747, k. 1826) oma kirjoittama elämäkerta; etupäässä se sisältää kertomuksia niistä otteluista, joihin Jägerhorn otti osaa 1789—90 vuosien sodassa, vaan valaisee myöskin edellisiä tapauksia Suomen maassa. Toisen Jägerhornin, Juhana Antin, tekemä on E. G. Palménin painattama v. 1809 Suomelle ehdotettu uusi perussääntö; tämä, joka tuottaa Anjalan liitossa osalliselle tekijällensä kaikkea kunniaa, on jo ennaltaan tuttu Valvojan lukijoille viime vuoden Helmikuun numerosta.

J. R. Aspelin on tunnetulla tarkkuudellaan ja huolellaan koonnut „muistoonpanoja taiteilijoista Suomessa ennen aikaan“ painetuista ja painamattomista lähteistä. Huvittava on etenkin esitys taiteellisuuden ensimmäisistä oireista Suomessa 14:llä ja 15:llä sataluvuilla, „rakennusmestareista,“ „maalareista“ ja pyhäin kuvain veistäjistä. — Kun vielä mainitsen nuorena kuolleen Garibaldi Nyströmin tutkimuksen Saarion pitäjästä v. 1539—72 sekä A. G. Fontellin antamat tiedot noitain tutkinnoista Pohjanmaalla 1670 luvulla, olen esittänyt kaikki tässä Arkiston osassa olevat kirjoitukset. Likempi tutustuminen jää lukijan omaan valtaan. Tahdon ainoasti vielä huomauttaa että tähän, samoin kuin edellisiin osiin, painetut Historiallisen Seuran pöytäkirjat sisältävät monta uutta ja hauskaa kohtaa.

G—t.

Runotar. Neron tuotteita maailman kirjallisuudesta. *II. Faust.* J. W. Göthen tekemä murhenäytelmä. 1:nen Osa. Kaarlo Forsman'in suomentama. Ynnä tekijän elämäkerran ja muotokuvan kanssa. Porvoossa 1884. G. L. Söderström, kustantaja.

Saksan kirjallisuuden kaunein kukka, tuo kauttaaltaan runopukuinen, loppusointuinen „protestantismin Divina Commedia“ muutettuna suomalaiseen

pukuun, on ilmiö, joka vaatii kirjallisen aikakauskirjan suurinta huomiota sekä originaalin arvollisuuden tähden että kääntäjän voitettavina olleiden äärettömien vaikeuksien vuoksi.

Jos siis ensin käymme tarkastamaan runopukua, niin pintapuolinenkin silmänluonti tuottaa meille vakaumuksen, että Faustin käännös siinä suhteessa vetää vertoja parhaille suomalaisille runotuotteille. Loppusoinnuissa on kokonainen aarreaitta: ne ovat itsessään sointuvia, täysiäänisiä ja toisiansa täydelleen vastaavia — osaksi paremmin kuin originaalissa — ja niitä on paljo uusia, ennen keksimättömiä; ainoastaan siellä täällä tapaa aivan samallaisia tavuita toisiansa vastaamassa, esim. 5 s. autellen — Saksallen, 27 s. runtelee — vaihtelee, 32 s. saarnaten — luvaten — löydätten, 66 s. kuolinkello — kello, tai vaillinaisia sointuja, niinkuin 30 s. nestein — pesten, 47 s. uinahtavi — rinnassani, 83 s. koin — soi, 113 s. ei — käy. Paikoin syntyy yksitoikkoisuutta siitä, että samat loppusoinnut liian usein tulevat näkyviin, esim. tuossa Margareetan kauniissa laulussa: Pois riemu jäi j. n. e. 150, 151 ss. on loppusoinnut on — ton kaikissa säejaksoissa paitsi kolmessa.

Siitä tavasta, jolla hra Forsman runomittaan sovittaa Suomen kielen, tekisi mieli käyttää Raudan synnyn sanoja:

„Rauta vellinä viruvi,
Kuonana kohaelevi,
Venyi vehnäisnä tahasna,
Rukihisna taikinana
Sepon suurissa tulissa
Ilmivalkean väessä."

Poljento on säännöllinen ja sen kautta sujuva, niin että lukija harvoin takertuu, mutta samassa on mitta erittäin vilkas ja vaihtelevainen samoin kuin originaalissakin. Tämä vaihtelevaisuus saavutetaan sen kautta, että käytetään kolmitavuisia runopolvia kaksitavuisten keskellä; esim.

2 s. Ja eloni harhakkaita mutkateitä;
17 „ Ah, filosofiiaa oon ma siis;
79 „ Kyll' jumalankaltaisuutes viel' sua kauhistaa;
133 „ Niin varmaan — Kuule sanani viimeisin; —
10 „ Kun miekat soi, sota jyriseepi;
8 „ Sulo sointu se on, mi lens hänen sielustansa;
164 „ Hei! hei! kilinää ja kalinaa.

Kauvan on jo ollut Suomen runous-opissa sääntönä, että jambisen säkeen alussa sopii käyttää kolmi- tai useampitavuisen sanan kahta ensimmäistä tavuuta, joten ensimmäisen sanan pääkorko joutuu polkeuksiin, esim.

Lisäksi siihen tuhannet.

Hra Forsman liikkuu paljoa vapaammin, käyttäen
a) alussa kaksitavuisia sanoja jambeina, esim.

12 s. Salass' on ihmeen syyt ja juuret;
13 „ Meret ja vuoret tempautuu;
131 „ Hyvin! — Jotainpa meiltäkin nyt vaaditaan;
197 „ Vapaa olen. Ken mua estää saa.

b) alussa kolmitavuisia sanoja anapesteinä, esim.

35 s. Väehen! tai riista liukuu liesuhun;
59 „ Syvähän hänt' tuuditelkaa;
60 „ Sisähän, ken kolkuttaa;
165 „ Samaten mun sielun' — —;
171 „ Etehen tään alttarin;
183 „ Esihin ma käyn ja sunki esitän.

Tätä ei ole syytä moittia, kun tämmöiset jalat ovat laajuudeltaan moitteettomia ja seuraavat ovat niin rakennettuja, että ne välttämättömästi saattavat lukijan oikeaan poljentoon; samoilla ehdoilla sopii myös puolustaa tämmöisen vapauden käyttämistä säkeen jälkiosan alussa, esim.

15 s. Vaan en oo kuollehen tavattavissa;
26 „ Ens' elon antajat, pyhimmät tuntehemme;
„ „ Ne hyytää huoli maan, alhaiset askareemme;
41 „ Ja luulin kyynelin rukoilemalla;
142 „ Hän tulee. — Veitikas, ivaatko mua.

Sitä vastoin pidämme arveluttavina tämmöisiä jambisia säkeitä:

17 „ Laki- ja lääketiedelmää;
136 „ Veli on sotilas;
163 „ Sydämen on pakahtaa;
78 „ Parantaa voip' yhdeltä kohtaa;
105 „ Häjystä pääsivät, häjyt viel' eleskelee;

niinkuin myös seuraavia, joiden alussa on kahden lyhyen tavuun asemesta pitkä tai keskiarvoinen ja lyhyt tai keskiarvoinen:

21 s. Kuulla ääntäni, katsoa kasvojain;
22 „ Synty, hauta oon;
49 „ Henkilauma rieha;
148 „ Että vaill' ei oltais tilaisuutta;
153 „ Eikö alla makaa vankka maa;

vaikka tosin originaalissa kyllä on samantapaisia säkeen-alkuja: Meine Stimme; Webe hin und her; Liebe Puppe j. n. e.

Kieli on erittäin kaunista ja rikasta, mutta osittain murteellista. Kirjakielelle uusia, hyviä sanoja ovat esim. haipua, hävitä, hälvetä, sanastella vaihdella sanoja, katsomo näyttämö, riemastaa riemastuttaa, veitikas veitikka, veitikkamainen, mailmuri maailman-mies, palvekuva Andachtsbild.

Epäiltävältä näyttävät sitä vastoin esim. Uus'-testamentissa, siepaltaa sieppaista, sanansaaja s:saattaja, soima kaiku, hartoa harrastaa, haluta, yläkirkko korkea k.? toikko vuosi des Jahres Einerlei, pesikoida pesiä.

Päämuistutus, mikä on tehtävä kieltä vastaan, koskee suffiksien poisjättämistä semmoisten sanain jäljestä, joilla on personaalipronomini attributiivina; tämä omituisuus on nim. niin harvinainen ja hyljätty nykyisessä kirjakielessä, itse runollisessakin, että se loukkaa tuntuvasti esim. tämän kirjoittajan korvaa, vaikka se on hänen kotimurteensa mukainen. Esimerkeistä, joita on kymmenittäin, mainittakoon seuraavat: 13 s. mun pathos, 16 s. mun koko sydämestä, 19 mun hyrsky, 36 mun sulho, 38 mun kauhu, 133 mun hehkuu mieli, 134 mun juttu parka, 156 mun lemp' on, 179 mun nahkaa, 201 mun toivo; 18 s. Sun kirkastaissa, 116 Sun halua; 16 s. hänen mieltä, 197 hänen rintaa vasten.

Toinen yleinen muistutus koskee sanojen lyhennyksiä, joissa kääntäjä menettelee vupaammin kuin useimmat muut nykyajan kirjailijat, esim. 18 s. ääress' työssä, 24 miss' kuvastuu, 29 täss' neste, 34 vieress' käy; 18 siell' heilua, 78 Kyll' saatte, 79 Kyll' jumalankaltaisuutes viel' sua kauhistaa, 85 pojill' juhla, 171 Jumal' sydämessä.

Sanoja on joskus käytetty mielestämme sopimattomasti tai väärinkin, esim. 12 s. Tai synkkä yöhyt hirmuinen, 15 s. Mun vaan Herra siedä (=salli) Hänt' omaa tietän' hiljaa viedä, 16 s. Hengistä kieltävistä vähimmin Mua vaivannut on konsaan veitikas, 23 s. Torvi kun soittaa (=soi), 38 s. Kaikk' ahtavi (= ahtautuu, tunkeutuu) päivän paistehesen, 54 Niin hulluutenpa miltei suistan (= suistun), 39 s. Ja sulho valat nieli (= söi sanansa), 65 Tää mailma ensin raunioiksi raista (= särje), 74 s. Teit' älköön siinä mikään hajoitelko (= häiritkö), 82 s. Mä ainakin sen luen saalihiksi (= voitoksi), Etten oo tullut Keisariks' — —, 117 s. Tääll' on niin kuuma, raskas sää (= ilma, huoneessa), 117 s. Kun huulilleen sen (maljan) loi (= nosti), 121 s. tarmoni alta (t. takaa), 145 s. Mun yhtenään on puuha karvas, saks. Den ganzen Tag hat man die Hände voll, 179 s. No, saakeli soita (= soikoon).

Sanojen järjestys on tosin runoudessa hyvin vapaa, kuitenkin se tuntuu seuraavan laisissa esimerkeissä liian luonnottomalta: 98 s. Sa voithan keittää, 160 s. Hän hullupa ois, 26 s. Sua pysyttää — sit' enpä voinutkaan, ja parissa paikassa on sanain luonnottoman järjestyksen kautta koko lause käynyt sekavaksi:

40 s. Kovia näitte, korkeimmalta
Sai aulis avun auttajalta,
ja 162 „ Luo silmäs puoleen
Mun tuskan huoleen.

Mielestämme luvattomia ellipsiä on esim. seuraavissa lauseissa: 141 s. Ja meidän täytyy pois, 148 Pitäähän teidän neitolaan.

Nominimuotoja on joskus käytetty sopimattomasti: 34 s. Syhyykö selkääs kolmannesti, 39 Ja sysää yhteen impehen (mitä?), saks. Da stiess' er an ein Mädchen an, 46 Se etsii isäntään, 69 Meit' usko yht', saks. Glaub' unser einem, 148 Mun lämmetä suo hänen helmoissansa (sylissään, helmassansa), 169 Kun oot nyt kerran huora, Sit' (= se) ole kelpo-lailla, 198 s. Ja lehto, jonka kalvehella Niin hausk' oli ennen armastella. Outo superl. viimeisin tavataan paikoin.

Lauseesen sopimattomia verbimuotoja on esim. 25 s. Ne harvat — — Ei voineet — — ja uskoi, 38 s. He salaa sentään suudellaan, 68 Mua tieto jo kauvan ilvottaa (on ilvottanut), 143 s. Kaikk' aattelee ja kaikki ties (tietää), 162 s. Ken tuntoo — runtoo, 176 s. Ällös siellä häntä visko (viskoko), 194 s. Sohivat sekä loihtii (loihtivat).

Muuten virheellisiä lauseita ovat esim. 40 s. Se oikein teiltä, tohtor' on, 102 s. Kruunua vielä vajaan (Kruunu vielä minulta vajaa), 108 Myötä reunojen (reunoja myöten), 197 Ken pyys' sitä heidän selvittää (k. p. heitä sitä selvittämään).

Vääriä muotoja ovat: 156 s. kuollon (kuolon) ja pakottaida (pakotaida).

Kuitenkin tulee mainita, että moni kieliseikka, jota vastaan tässä ylempänä on muistutettu, tavataan muussakin nykyaikaisessa kirjallisuudessa, vaikka se sotii vastoin kansan kieltä, sen mukaan kuin allek. tämän tuntee, ja että useimpia moitteen-alaisia kohtia saattanee puolustaa ainakin „licentia poëtican“ tai murteen avulla, koska eivät ole suorastaan virheellisiä. Verraten teoksen laveuteen ovatkin muistutukset niin harvat, että kauneuden ja rikkauden lisäksi saatamme tämän käännöksen kielen tunnusmerkiksi panna puhtaudenkin.

Siitä mitä tähän saakka on mainittu, saattaa jo päättää minkälaisen vaikutuksen Faust'in käännös ylimalkaan tekee: mitan sujuvuuden, loppusointujen täysinäisyyden, kielen monipuolisen etevyyden viehättämänä lukija ylimalkaan harvoin muistaa käännöstä lukevansa, sillä Hra Forsman on onnellisesti täyttänyt runollisen kääntäjän päävelvollisuuden: hän on suomeksi runoillut Faust'in uudestaan. Runolliselta kääntäjältä ei nim. mielestämme saa vaatia käännöksen tarkkuuden suhteen muuta, kuin että hän selvästi lausuu samat ajatukset kuin originaali sisältää, lisäämättä tai pois jättämättä mitään, joka ei ole aivan vähäpätöistä. Tässä suhteessa hra Forsman kuitenkin on usein menetellyt ehkä liian vapaasti; ainakin enimmät muistutuksemme koskevat käännöksen ja käännettävän keskinäistä suhdetta. Tärkeimmät niistäkin saakoot vielä sijansa tässä.

Epäselviä, osaksi sen kautta että yhteenkuuluvia sanoja on erotettu toisistaan, ovat esim.

9 s. Ken halvat lehvät palmikoida
Joka ansiolle seppeleiksi saa;
12 „ Ken? Ihmisnero, jonk' ilmi runoja saa;
„ „ Sen (nim. maan) päällä päivä kirkas kierii
Tai synkkä yöhyt hirmuinen;
15 „ Jos palvelus maan öihin hairahtuu;
22 „ Kaikk' ilmestykset suuret multa
Pilaapi kuivan imarrus;
27 „ Sorassa-eläjän ja -syöjän, kun
Sen käymär' astuu, hautaa tomuhun;
„ „ Haitanne haarakas, vaan sill' ei taitu salvat;
31 „ Luominen sielläkö
Sull' ilon antavi?
Kurjia vieläkö
Maan povi kantavi?
35 „ On kerjääjänkin sydän lievä,
Jos suotte hälle antimet;
„ „ Iloinen antaja vaan on;
48 „ Vesille elon sielu halaa
41 „ Näkisit, ettei suurin voi
Ei poikaa eikä isää ylistellä;
56 „ En minä suinkaan väijynyt sua ois;
Ken käski pistää ansaan kaulaas?
Kun pirun sait, hänt' älä laske pois
(Sua ja sait eivät tarkoita samaa henkilöä);
58 „ Nurmella, maall' on
Toisia; hyörii
Karkelo, pyörii;
61 „ Ja toivomatta (ohne Wunsch) jäämään liian nuori;
„ „ Oi kielly (= kieltäydy);
63 „ Ja hurskaat
Soi itkuvirret kaunihista;
65 „ — — — — — jo toisellen
Sulholle lemmen silmiä loi ja huoli;
103 s. Ja runoja käen,
113 „ Heti lahjat. Niin hän kiinni saa tuon tähden;
121 „ Ota naapur-akka liittoihin!
Ja muista: koruja hän (= Gretchen) on vailla!
177 „ Taas vuona juosten helmakkain;

188 s. Ken huolii tuommoisista paimenissa (S. in einer Schäferstunde).

Lisätty on lauselmia, joita ei ole originaalissa, esim.
9 s. Keväältä kaikki kaunokukat ostaa;
18 „ Se mailmas! ah, sa hourailet!
23 „ Ja kaukosilmin, hajamielin;
27 „ Sulimet, putket, rattahat ja kalvat
(Mit Rad und Kämmen, Walz' und Bügel);
38 „ Kylästä jo riemun melskeen kuulet:
Tää kansan taivas! — vai mitä luulet . . . ?
41 „ Levähtää saamme hiukan kangasalla
47 „ Valaisee usko poveani,
Parempi „minuus“ ilmaiksen;

Pois jätetty on lauseen-osia, esim.
16 s. Tomua syöpä hän on ruokanaan (S. Staub soll er fressen, und mit Lust);
17 s. Ja kymmenen vuotta jo suistelin
Yl'oppilaitani oikeaan (An der Nase kääntämättä);
13, 14 s. Paremmin mullassaan hän ehkä vois,
Jos taivaan tult' ei hälle suotu ois (S. Hätt'st du ihm nicht den Schein des Himmelslichts gegeben);
15 s. Ett' oikeen tien kyll' löytää ihminen (S. Ein guter Mensch —);

Käännös paikoin ei ole tarkka, ei hyvin vastaa originaalia, esim.
18 s. Medelläs (kuun medellä!) juottaa sieluani (S. In deinem Thau gesund mich baden);
23 „ Se alkuvoiman aateselko (S. Und mit urkräftigem Behagen);
„ „ Ei auta häntä vilpin kiel',
Hän kalskukaapun riisukaan (S. Er =te);
36 „ Tulevan sulhoni nähdä haamussansa (S. leiblich);
37 „ Niin sotajoukko
Käy kotihin (S. Und die soldaten Ziehen davon);
39 „ Siit eihän eukot kieli (S. Und Hüft' an Ellenbogen);
44 „ Ruijasta (S. von Norden);
45 „ Kutenka koirat vainunee (S. auf seine Weise; konsessiivi sopimaton);
46 „ Se etsii isäntään, ja häpee pahoillansa,
Sen eestä kun vaan oudot tavattiin (S. statt seines Herrn);
48 s. Sen (= Uuden testamentin) alkusanat lukea ma mielin (S. Grundtext; kohta alempana on käännöksessä: „Alussa oli sana,“ jotka eivät olekkaan U. T:n alkusanoja);
51 s. Vai tuoko koirast' irti lähti (Das also war des Pudels Kern);
52 „ Ma osittain oon voima tuo (S. ich bin Ein Theil von jener Kraft);

64 „ Et saa sä olla tuskas teuras (S. Hör auf mit deinem Gram zu spielen);

84 „ Ja hiiren maailma soukaks jää (S. Da ward 's so eng ihr in der Welt);

92 „ No kuinkas (= ei suinkaan)! purra vois se omaa nilkkaa (S. Wär' es ein bischen viel gewagt);

105 s. Mutt' ihmiset ei siitä paranneet (S. Allein die Menschen sind nicht besser dran);

119 s. No kautta hylky-lemmen (S. verschmähten Liebe);

169 „ Oi veikko! Jumala, lankesin! (S. Mein Bruder! Gott! Was soll mir das?);

Margareetan nimen lyhennys Kreeta on julman ruma eikä ollenkaan tee samaa vaikutusta kuin Gretchen. Eiköhän olisi sopinut käyttää Kerttu muotoa, vaikka oikeastaan onkin = Gertrud.

Moni paikka originaalissa on semmoinen, ett'ei sitä kääntämällä saa selväksi; esimerkiksi mainitsemme vaan 41 s. venerabileen, 49 s. Salomonin avain, 87 s. Rippach, Hannu herra j. n. e. j. n. e. Sentähden olisi ollut välttämätön varustaa käännös selityksillä, esim. samantapaisilla kuin löytyy J. Andersson'in ruotsalaisen käännöksen liitteenä.

Painovirheitä on liiemmäksi, vaikk'ei juuri erehdyttäviä; semmoisista kuin yktäläinen (13 s.) kokta (93), Läpyttäväni (= lep.) taivaan jumalaa (41) sopii päättää, että Porvoossa on puute Suomalaisista latojista, joka seikka varmaan haittaa hrain Söderström'ien kustantajatointa.

A. G.

Kirjallisia tietoja.

„Duodecim, kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan alalta" nimistä aikakauskirjaa, jota muutamat suomen kieltä harrastavat nuoret lääkärit tämän vuoden alusta rupesivat toimittamaan, on nyt ilmestynyt kolme vihkoa. Kirjoitukset siinä, esim. Paikkakunnan-lääkärinviroista, Tupakoimisesta, Suomen kielen käyttämisestä lääketieteellisissä kirjoituksissa, ovat kansantajuisesti ja hauskasti esitetyt. Aikakauskirjaa seuraava lääketieteellinen suomalainen sanasto on nyt ehtinyt D-kirjaimen alkuun. Toivomme että yleisö suo tälle yritykselle kannatustansa, jota se hyvin ansaitsee.

Huomautamme lukijoillemme „Ny svensk tidskrift" nimisen aikakauskirjan helmikuun numerossa olevaa ansiokasta kirjoitusta „nykyaikaisesta ru-

noudesta ja sen taipumuksesta tautikuvauksiin" S. Ribbing'iltä; sama numero sisältää myöskin uuden runoelman Carl Snoilskyltä nimeltä „Klabanterman," joka perustuu hollantilaiseen kansantaruun sen nimisestä meripeikosta. — Aikakauskirjan maaliskuun numerossa luetaan m. m. varsin kiittävä arvostelu salanimen Daniel Stenin novellisarjasta „Bland ödebygder och skär, berättelser från Finland." Daniel Stenin takana piilee, niinkuin useat lukijamme tietänevät, Suomesta kotoisin oleva, nykyään Ruotsissa asuva kirjailijatar.

Kristianiassa ilmestyvän „Ny Tidskriftin" toinen vihko sisältää m. m. esityksen „amerikkalaisesta jury-laitoksesta" N. Greostadilta.

Aikakauskirjassa „Magazin für die Litteratur des In und Auslandes" tavataan viime numeroissa lukemista ansaitsevat kirjoitukset „pessimismi kirjallisuudessa" ja „franskalaisia runoilijoita maakunnista" sekä Bacon of Verulamin merkityksestä filosofian historiassa, uusi tutkimus, jossa koetetaan näyttää, että tätä merkitystä usein on liialliseksi arvattu.

Kaikkien Pohjoismaiden kirjallishistorian harrastajain suosioon suljemme Georg Brandesin Holbergin 200-vuotisen muistojuhlan kunniaksi julkaiseman mainion „Ludvig Holberg, et festskrift."

Venäläinen ruhtinas Meshtshersky julkaisee par'aikaa saksaksi moniosaista romaania „Naiset Pietarin seuraelämässä."

Tunnettu kirjallishistorioitsija J. Scherr on äsken kirjoittanut teoksen nimeltä „Die Nihilisten," jossa hän kannaltaan kuvaa tämän kumouspuolueen syntyä ja eri kehitys-asteita.

Leipzigissä ilmestyi 1884 v:n lopussa erään nuoren kirjailijan W. Wallothin tekemä historiallinen romaani „Octavia," joka tapahtuu Romassa keisari Neron aikana ja on saavuttanut saksalaisten arvostelijain kiitosta, vaikkapa tekijä liian vapaasti muodostelee historiallisia tapauksia.

„Im Kampf um Gott" on nimenä eräällä Berlinissä v. 1885 ilmestyneellä teoksella, joka kertomuksen muodossa koettaa esittää erästä aikamme

henkikysymystä, kuinka ajatteleminen, hävitettyään tiedottoman uskonnollisen tunteen, on itsetietoiseksi eläväksi uskonnoksi kehkeävä. Tämän merkillisen kirjan tekijä käyttää salanimeä Henri Lou, jonka alla kuuluu piilevän eräs n a i s kirjailija.

Prof. W. Schwartz Berlinissä on julkaissut varsin viehättävän lisän Germaanein uskonnonhistoriaan entis-aikoina „Indogermanischer Volksglaube.“

K. Th. Gædertz, joka v. 1884 julkaisi „historian Ala-Saksan näytelmäs taiteesta“ on Hamburgin kaupungin senaatilta saanut vastaan-ottaa kunnialahjan, 1000 saksan markkaa.

Saksassa on äsken päättynyt yleinen kilpailu paraimmasta saksalaisesta ylioppilaslaulusta, ja huomattiin nimilippuja avattaessa, että eräs n a i n e n, neiti Frida Schanz Dresdenistä, oli ensimmäisen palkinnon saaneen runoelman „Am Rhein!“ sepittäjä.

Franskassa ilmestyy yhä uusia esityksiä Saksan ja Franskan sodasta 1870—71. Varsin ansiokkaat ovat kreivi d'Hérissonin „Journal d' un officier d'ordonnance“ ja kenraali Ambertin „Récits militaires,“ joiden kolmas osa „Le Loire et l'Est“ on nyt painosta tullut. Vilkkaasti kerrottu on samoin „Guerre Franco-Allemande, notes et souvenirs d'un curé“ J. P. Derameyltä.

P. Húnfalvy on Pestissä 1885 unkariksi julkaissut erään tutkimuksen „Kuinka tehdään historiata?“, jossa hän useilla esimerkeillä näyttää, miten Rumanialaiset kirjailijat ovat historiallisia tosiasioita väännelleet herättääksensä vihaa Ukarilaisia vastaan.

Suomalainen Teaatteri.

H a m l e t kuuluu niihin kappaleihin, joita näytettyään suomalainen teaatteri voi ilolla ja ylpeydellä katsoa uuden askeleen urallaan astutuksi, kunniallisen voiton voitetuksi. Ei niin paljon ulkonaisesti, kuin niin sanoakseni sisällisesti. Sillä Hamlet-näytäntöjen menestys tosin ei ollut niin suuri, kuin moni entisen kansallisen teaatterin voitto. Vaan teaatteri on kaikissa tapauk-

sissa tullut toimeen tässä arvokkaassa tehtävässä ja liittäen kappaleen näytelmälistoihinsa, vahvistanut pohjaansa. Kun Hamlet on edes siinä määrässä onnistunut, kuin nyt suomalaisella näyttämöllä, niin kasvaa näyttelijäin luottamus melkoisesti ja samalla kertaa laajenee myöskin koko teaatterin näköala sekä vaikutuspiiri yhä kauvemmaksi.

Olisiko muutama vuosi sitten, kun hra Ahlberg ei millään tavalla saanut valtaa uppiniskaisen näyttelijäntoimeen jotenkin sopimattoman ruumiinsa sekä väärään suuntaan pelottavasti taipuvan lausumatapansa yli ja jolloin hra Sala ensin esiintyi horjuvin askelin ja ääni sorroksissa, olisiko silloin voinut luulla, että kumpanenkin näin lyhyen ajan kuluttua saattaisi jotenkin tyydyttävällä tavalla suorittaa näyttelijätaiteen ehkä vaikeimman tehtävän, Hamletin esittämisen? Siinä on ollut heille kovaa työtä kylliksi ja se seikka on otettava lukuun, kun arvostelee tulosta.

Tilaisuus kieltää tarkastamasta perinpohjin, kuten olisimme suoneet, hra Ahlbergin ja hra Salan eri käsitystä sekä sen esittämistä. Lausuttakoon ainoastaan muuan vaikutus näytännöistä.

Hamlet-luonteen käsittämiseen on runoilija antanut näyttelijälle erinomaisen lavean vapauden. Rooli kuuluu niihin, joita runoilija ja näyttelijä yhdessä luovat. Sentähden on se niin vaarallinen koetinkivi näyttelijälle, sentähden riippuu melkein yksinomaan hänestä, josko Hamlet esiintyy heikkona, vaimollisena haaveksijana vaiko kylmästi suunnittelevana filosoofina vaiko tahdoltaan voimallisena ritarina. Vaan sentähden myöskään ei voi tuomita, toisen eikä toisen näyttelijän käsitystapaa ehdottomasti vääräksi. Runoilijan kuva ei ole niin määrälleen ohjattu mihinkään varmaan suuntaan, että tekisi oikein, jos halveksisi näyttelijän luomaa luonnetta, kun se vain on itsenäisen työn hedelmä sekä selvästi ja johdonmukaisesti tehty.

Ja sitä oli hra Salan Hamlet epäilemättä. Myönnämme kyllä, että näyttelijä ehkä olisi voinut olla vähemmän mietona muutamassa kohtauksessa. Vaan tämän heikkouden melkein unhotti, kun joka kohdassa tuli näkemään, miten näyttelijä oli käsittänyt tehtävänsä totiselta kannalta, kuinka hän oli työskennellyt saadaksensa vähimmätkin vivahdukset ilmi, ja kuinka hän siten oli ikään kuin voittanut itselleen Hamlet-kuvansa. Tarkasti ajateltuna pienimmissäkin kohdissa oli hra Salan esittely myöskin sangen hieno ja miellyttävä sekä katsottava isoksi edistys-askeleeksi näyttelijän kehityksessä.

Hra Ahlbergin käsitys Hamletista näytti olevan aivan toisellainen kuin hra Salan, milt'ei vastakohtainen sille. Kuohuvan voiman, hillitsemättömän innon näyttää hra A. pitävän Hamletin pääasiallisena luonteenmerkkinä, vaan antaa niiden ohessa myös muille vaikutuksille tilaa. Tämä katsantotapa voi kyllä olla oikea sekin, mutta jos tahtoo onnistua sen esille saamisessa, niin täytyy tarkalla älyllä sovittaa kaikki erilaiset luonteenhaarat yhteen, niin että hetken vaikutuksien takana aina vivahtaa sama henkilö. Ja tätä hra A. mie-

lestämme ei voinut tehdä. Hän koetteli esim. ylimalkaan välttää liiallista hellyyttä, vaan oli kuitenkin alussa perin hento, milt'ei raukkamainen. Kun voimat eivät vielä riitä Hamletin kokonaisen luonteen käsittelemiseen, niin on parempi tehdä niinkuin hra Sala, s. o. hakea joku osa siitä ja sen nojassa valmistaa koko henkilö.

Hra Ahlberg ei vielä ole täydelleen voinut unhottaa entisiä huonoja tapojaan. Väliin oli hänen lausuntonsa väärä ja hänen liikuntonsa jäykät — niin esim. käveli hra A. usein pitkin askelin edestakaisin yli näyttämön hyvin epäkauniilla tavalla ja usein tapahtui, mitä jotensakin kehittyneeltä näyttelijältä ei olisi odottanut, että hra A. lausui repliikkejään teaatterin yleisöön päin kääntyneenä.

Riittäkööt täksi kerraksi nämät huomautukset. Toivomme vast'edes ehkä saavamme tilaisuutta lausumaan enemmän näiden molempain näyttelijäin esiintymisestä Hamletin vaikeassa osassa.

Kappaleen muut roolit ovat sivu-rooleja. Ainoastaan Ofelialle on runoilija yhdessä kohtauksessa antanut suuremman merkityksen. Miten neiti Aalberg tässä kohtauksessa saattoi loistavan kykynsä ilmi, siitä ei ole voinut olla kahta mieltä. Mikä enimmin meitä ilahutti oli se, että näyttelijätär ei silmänräpäykseksikään mennyt liiallisuuteen. Tähän kohtaukseen loi neiti A. aivan hurmaavan tuoksun, puhtaan, jalon vaikutuksen ihmeen hienosta taiteilijahengestään. — Ensimmäisessä kohtauksessa, jossa Ofelia esiintyy, sitä vastoin emme voineet käsittää neiti Aalbergin kasvojenliikuntoja.

Poloniuksena oli hra Aspegrén samanlainen kuin jokaisessa muussakin roolissaan. Hänellä on isossa määrin taipumusta lausua suoraan yleisölle kaikki, mitä hänellä on lausuttavana. Rouva Aspegrenin kuningattaresta puuttui voimaa ja ylevyyttä. Hra Leino esitti nuhteettomasti kuninkaan osan, vaikk'ei hän juuri näyttänyt isompaa mielihalua tehtäväänsä. Hra Veckman oli hurja kuin tuuliaispää ja hra Böök kaunis koristus.

W. Söderhjelm.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1886.

Surkastuneista elimistä eläinkunnassa.

Yleisenä sääntönä on, että kaikki ruumiin osat keskenään sopivat yhteen kuin hampaat myllyn rattaissa, niin ett'ei mikään niistä ole tarpeeton; tämän mukaan ei siis pitäisi löytyä elimiä, joita ei ruumis palveluksessaan tarvitsisi, ja tietysti vielä vähemmin sellaisia, jotka olisivat esteenä toisten elimien toiminnalle. Mutta todellisuudessa löytyy tästä säännöstä sentään poikkeuksia, sillä tunnetaan ruumiin-osia, jotka ovat, sen verran kuin voimme arvostella, epätäydellisesti kehittyneitä ja tuskin miksikään hyödyksi, ovatpa kokonaan tarpeettomiakin ja saattavat puuttua. Tällaiset muodostumat ovat paljoa yleisempiäkin, kuin mitä ensi silmäyksellä voisi luulla, sillä kaikilla olennoilla, etenkin ylhäisemmillä, tapaamme jälkiä tällaisista n. s. surkastuneista elimistä.

Ennenkuin lähdemme näitä ruumiin-osia lähemmin tarkastamaan, ottakaamme ensin muutamia esimerkkiä itse luonnosta.

Kuten tunnettu ovat silmät useilla vastasyntyneillä nisäkkäillä jonkun aikaa suljettuja. Jos jollakulla koiran pennulla sattuisi silmäluomien reunat todellakin olemaan yhteenkasvettuneita, niin ett'ei niitä voisi toisistaan irroittaa, vaan että ne muodostaisivat yhtenäisen ihopeitteen silmän yli, niin sanoisimme tätä abnormiseksi (poikkeus-) tapaukseksi, eikä kukaan epäilisi, ett'ei tuon ihopeitteen alla olevat silmämunat sentään ole muodostuneet näkemistä varten, toisin sanoen että niissä on mykiö (kristalli linssi), lasiainen (lasineste), hermokalvo ja näköhermo kuten muittenkin koirain silmässä. Tässä erityisessä tapauksessa ei tosin kukaan ihmettelisi, että luonto niin sanoaksemme tarpeettomasti on tuhlannut voimiaan kehittääkseen tuollaisen monimutkaisen elimen, josta sen omistajalle ei sentään ole mitään hyötyä. Mutta entä jos näin olisi laita säännöllisesti jok'ainoan samaan eläin-lajiin kuuluvan

yksilön; silloinpa tuo ehkä sentään näyttäisi vähän kummalliselta. Ja melkeinpä niin onkin laita erään vesiliskon (*Proteus*), joka elää kallion rotkoissa Krainissa; sen silmät ovat nimittäin pienet ja kehittymättömässä tilassa sekä ihon peitossa. Eläin ehkä erottaa päivän yöstä, mutta tuskin mitään sen tarkempaa.

Vieläkin pätevämpiä esimerkkiä löytyy. Tavallisella myyrällämme (*Talpa europaea*) on säännöllisesti muodostuneet näkö-elimet, mutta sen likeisin sukulainen etelä-Euroopassa (*Talpa cœca*) on sokea; tosin on silläkin silmät, mutta ne ovat paksun tiheäkarvaisen nahan peitossa kuten ruumiskin. Silmä, joka ei voi ainoallakaan saman lajin yksilöllä olla näkemisen välittimenä, on siis kieltämättä yksistään ylellisyystavaraa, varsinkin koska sillä sen verran kuin tiedetään ei ole mitään muutakaan tarkoitusta täytettävänä; eläin voisi nähtävästi vallan hyvin tulla toimeen ilmankin sitä. Samoin on myös laita erään pienen kalan (*Amblyopsis spelæus*), joka elää synkimmässä pimeydessä Mammut-luolassa Kentuckyssä ja on vallan sokea.

Muutamia muita esimerkkiä surkastuneista elimistä voimme saada lähempää. Kuten helposti käsittää täytyisi ruumiin-osan välttämättömästi jäädä vaillinaisesti kehittyneeksi, jos estettäisiin sitä saamasta ravintonestettä. Jos tekisimme tämän jo silloin, kun elin vasta on aiheella, niin voisi koko elin joutua hukkaan ja puuttuisi täysikasvuiselta eläimeltä. Toden teolla tapahtuukin joskus, vaikka tosin hyvin harvoin, että joltakulta nisäkkäältä puuttuu joku elin, joka sen lajin eläimillä tavallisesti löytyy, esimerkiksi joku varvas tai ehkäpä koko ulotinkin. Mutta tällainen poikkeus koskisi ainoastaan tätä yhtä yksilöä ja olisi vaan samanlainen poikkeustapaus kuin tuo äskeinenkin, jolloin nahka oli kasvanut yli näkö-elimen. Mutta tämä viimeksi mainittu vajanaisuus voi, kuten ensin mainittukin, tulla säännöksi eräillä eläin-lajeilla. Varvasten luku on usein, kuten tietty, 5 kussakin jalassa niinkuin esimerkiksi kissa-eläimillä ja koirien etu-ulottimissa; mutta jo viimeksi mainituilla eläimillä on takajaloissa ainoastaan 4 täysin kehittynyttä varvasta ja sama määrä on sialla kaikissa jaloissa. Sen lisäksi on sialla vielä molemmat ulkosorkat niin pienet, ett'ei eläin niistä voi saada mitään tukea ruumiilleen. Sarviraavailla ovat nämät n. s. lisävarpaat vielä pienemmät ja kameleilta ne katoavat tykkänään ja ainoastaan 2 vankkaa sorkkakaviota jää jäljelle. Hevosella vihdoin on ainoastaan yksi varvas kehittynyt, mutta sen sijaan sanomattoman vahvaksi.

Joskus voi täysikasvuisilla eläimillä olla kokonainen ulotin surkastunut tai kadonnut. Tiedämme, että liskot usein liikkuvat siten, että ruumis on suorastaan maassa ja etenee vähä vähältä sen kautta, että eläin ulottimillaan potkaisee ulospäin. Mutta jos ruumis itse omin neuvoin voi kiemurrellen päästä eteenpäin, niin silloin tulevat ulottimet tarpeettomiksi, jopa olisivat suorastaan esteeksikin. Siitäpä syystä ovatkin ne useilla ulkomaalaisilla liskoilla verrattoman pieniä, ja eräillä, esimerkiksi meidän vaskikäärmeellä, ovat ne surkastuneet siihen määrään, että ainoastaan nahan alla voi havaita jälkiä hartian luista, joissa ulottimien kuten tavallista tulisi olla kiinni. Todellisilla käärmeillä katoaa tämäkin jäännös, sillä ainoastaan muutamilla harvoilla, esimerkiksi jättiläiskäärmeellä tavataan vaan hieman jälkiä ulottimista.

Samalla tavoin tekee valailla pursto-evä taka-ulotinten virkaa. Nykyään elävillä valailla on nimittäin ainoastaan surkastuneita jäännöksiä lantiosta ja joskus, mutta sangen harvoin, vielä lisäksi eräs pieni luu, jota on arveltu reisiluuksi. Mutta eräällä maadunnaisella valaalla, Halitheriumilla, joka niin' muodoin oikeastaan on luettava Sireeni-eläimiin, oli selvä lantio ja lisäksi vielä nivelkuopat reisiluita varten, joten sillä siis myös on ollut takaraajatkin.

Samoin jää myös eräillä eläinlajeilla säännöllisesti joku osa hampaita kehittymättä. Jokainen tietää, ett'ei märehtijöillä ole etuhampaita yläleuassa; mutta märehtijäin aiheellisessa hammas-järjestössä löytyy kyllä etuhampaittenkin aiheet. Niin ikään on hetulavalailla kuten niiden sukulaisilla hammasvalaillakin ensi aikoina aihe täydelliseen hampaistoon, mutta ensinmainituilla lakkaavat ne kehittymästä jo ennenkuin ovat puhjenneet ikenistä esille, ja surkastuvat; niitten siaan kehittyvät hetulat (valaskalanluut), joista eläimellä sittemmin ravintoa tavottaessaan on todellista hyötyä.

Nämät esimerkit olemme tahallamme ottaneet ainoastaan sellaisista eläimistä, jotka kukin jokapäiväisestä elämästä tuntee, mutta tuskin tarvinnee erittäin huomauttaa, että laita on samallainen muittenkin ruumiin-osien, joita ei yleensä ole niin helppo tarkastella. Kun jättiläiskäärmeellä samoinkuin liskoilla ja useimmilla ilmaa hengittävillä eläimillä on 2 keuhkoa, niin ei kyykäärmeellä sitävastoin ole toisesta keuhkostaan paljon apua, se kun on peräti pieni ja surkastunut. Niistä kahdesta aorta-(päävaltimo-)kaaresta, jotka alkuaan lähtevät sydämmestä, toinen oikealle toinen vasemmalle puolelle, ja jotka sittemmin alempana yhtyvät ja muodostavat pitkin selkärangan sisäsivua

yhden ainoan yhteisen aortan, kehittyy nisäkkäillä ainoastaan vasemman puoleinen, linnuilla taas oikeanpuoleinen; vastaisen puolen aorta lähettää haaroja ainoastaan kaulaan ja ulottimiin, mutta ei ota osaa yhteisen aortan muodostamiseen.

Runsaimmin tapaamme esimerkkiä kehittymättä jääneistä elimistä alhaisemmilla eläimillä. Useimmilla kovakuoriaisilla on lenninsiivet, mutta useilta jäävät ne myös kehittymättä niinkuin esimerkiksi maakiitäjältä Carabus, joka on yleinen maanteillä ja puutarhoissamme. Useimmille niistä hyönteisistä, jotka elävät loisina toisten eläinten iholla, ei kehity siipiä lainkaan, vaikka niitten lähimmillä vapaina elävillä sukulaisilla on sellaiset. Useimmilta loisäyriäisiltä surkastuu niin ikään kaikki jalat samalla kun ruumis siihen määrään muuttuu, ett'ei kukaan voisi tuntea niitä niveljalkaisiksi eläimiksi, ell'eivät niitten toukat liiankin tuntuvasti muistuttaisi heidän sukulaisuudestaan säännöllisesti kehittyneitten äyriäis-eläinten kanssa.

Voisimme luetella useampiakin esimerkkiä, mutta tilan ahtaus kieltää meitä sitä tekemästä eikä tämän kirjoituksen tarkoituskaan anna siihen aihetta.

Voipa nyt itsekseen kysyä: miten on käsitettävä ja selitettävä tuollainen merkillinen ilmiö, kun luonto eräille eläimille runsaalla kädellä jakelee elimiä, joita ne eivät voi lainkaan käyttää, mutta toiselta puolen taas kitsaana kadehtii eräiltä eläimiltä elimiä, jotka kuitenkin useimmilla ovat näyttäneet olevan sangen hyödyllisiä. Miten on selitettävä tällaiset surkastuneet elimet?

Ennenkuin rupeamme kysymykseen vastaamaan pyydämme mieleen johdattaa erästä asianhaaraa. Kieltämättä perustuu jokaisen lausunto asiassa missä hyvänsä siihen näkökantaan, mikä hänellä asiassa on. Taideniekka katselee metsää peräti toisilla silmillä kuin tukkikauppias, ja molemmat taas toisin kuin nyky-ajan järjellinen maanviljelijä tai luonnontutkija; lapsella on siitä toinen käsitys kuin täysikasvuisella ja ainoastaan ajattelematon ei ajattele siitä mitään. Kukin voi omalta kannaltaan olla oikeassa, jos hän vaan johdonmukaisesti tätä katsantotapaansa seuraa saattamatta sitä liian yksipuoliseksi ja siten ristiriitaisuuteen muitten katsantokannan kanssa.

Niinpä on surkastuneita elimiäkin käsitetty vallan eri lailla aina sen mukaan, miltä kannalta niitä on katsottu, ja seurauksena tästä on ollut, että niille on annettu milloin minkäkin verran arvoa.

Yleisö, joka ei kysymyksessä olevia elimiä tarkemmin tunne, ei niihin

siitä syystä pane huomiotansakaan, jos eivät ne jollakin tuntuvalla tavalla, esimerkiksi epämuodostumina, pistä silmään. Suurinta huomiota herättävät silloin kaikki satunnaiset epäsäännöllisyydet, etenkin jos joku yleensä tuttu ja tärkeä ruumiin-osa kokonaan puuttuu ja jos elämä siten joutuu vaaraan.

Toisin on laita tutkijain, vaikka eivät hekään kaikki pane niihin saman verran huomiota.

Kokeita tekevä fysioloogi, joka tahtoo seurata elimien toimintaa pienimpäänkin sivuseikkaan saakka, ottaa helposti käsitettävistä syistä vasta toisessa sijassa huomioonsa tuollaiset elimet, jotka toimivat epätasaisesti ja huonosti. Ainoastaan silloin kannattaa niitä tarkastella, kun elimen toimen häiriytymiseen suorastaan on syynä joku puutteellisuus elimen rakenteessa ja kun tämän nojalla voi saada selville elimen säännöllisen toimen. Kokonaan puuttuvat elimet ovat tietysti fysioloogille vallan arvottomia; hän ottaa silloin yksin-omaan tutkiakseen niitä elimiä, jotka ovat tällaisten puuttuvain sijassa ja hoitavat niitten toimia.

Tärkeämpiä ovat sitä vastoin kysymyksessä olevat elimet luonnontutkijalle. Tuskin tarvitsee huomauttaa, mitenkä juuri tuo eri määrä, jossa elimet surkastuvat toisten sen sijaan kehittyessä yksipuolisesti, antaa enemmän vaihtelevaisuutta olentojen ruumiinrakennukselle, joita sentään voi erottaa useampia eri laatuja. Jokainen tuntee, miten varpaitten ja hammasten laatu ja lukumäärä ovat läpensä omituiset lajeille, suvuille, heimoille jopa suuremmillekin nisäkäsryhmille. Silloinkin, kun joku tärkeä elin kokonaan on hävinnyt, on juuri tuo puute omituinen ehkäpä koko suurelle joukolle lajeja.

Suurimman arvonsa saavat surkastuneet elimet epäilemättä sillä luonnontieteellisen tutkimuksen alalla, jota nimitetään morfologiaksi. Fysiologiassa oli elimen toiminta pääasia, mutta morfologiassa ei siihen panna lainkaan mitään arvoa, sillä tässä ovat ratkaisevina ainoastaan elimen kehityshistoria, sen anatoominen rakennus ja sen asema muihin ruumiin-osiin verraten. Jos siitä syystä embryologia (alkio-oppi) ja vertaileva anatomia ovat tulleet siihen päätökseen, että eräät osat kahdella eläimellä täydelleen vastaavat toisiaan eli ovat homoloogeja, niinkuin sanotaan, niin ovat ne myös homoloogeja aina, olkoon tämä elin toisella eläimellä muodostunut miten tahansa, olkoon se vankka- tai heikko-kasvuinen.

Tässä on etenkin yksi seikka sangen tärkeä. Kokemus osottaa, että kaikki vastaavaiset elimet aihetilassaan ovat keskenään yhdenlaiset tai kum-

minkin melkein yhtäläisiä, surkastuneet tai katoavat elimet siis aiheellisina samallaisia kuin vastaavat täysin-kehittyvätkin. Niinpä on 4- ja 3-varpaisilla eläimillä aikaisempana kehityskautenaan aiheita viiteen varpaasen; jok'ainoalla hevosella on jalan-aiheessaan ollut useampia varpaita kuin tuo yksi, joka lopullisesti jää jäljelle — yleensä otaksutaan niitä olevan 5. Vaskikäärmeen alkiolla on ulottimien, märehtijöillä yläleuan etuhampaitten ja hetulavalailla täydellisen hampaiston aiheet. Kyykäärmeen sikiöllä on 2 aiheellista keuhkoa ja sekä nisäkkäillä että linnuilla on alkuaan aiheita kahteen aortakaareen, toiseen vasemmalle ja toiseen oikealle. Nämät embryologian totuudet on usea koettanut selittää siten, että on tuonut esiin itse tosi-asian vaan toisilla sanoilla: surkastuneet elimet olisivat kehkeytymis-aikana olemassa muka vaan symmetrian vuoksi; mutta tällaisen selityksen tyhjäperäisyyttä tuskin tarvinnee huomauttaa, se pyrkii kyllä itsestään ilmi.

Toisin ratkaisee asian morfologia. Olemme jo ennen huomauttaneet, että surkastuneilla elimillä tarkoitamme sellaisia elimiä, jotka vielä aiheellisina ollessaan ovat lakanneet kehittymästä ja jotka siitä syystä toimivat vajanaisesti tai ei ollenkaan. Jonkun yksilön satunnaista epämuodostumaa voisi niinmuodoin selittää siten, että elimen kehittyminen on sattumalta tullut häirityksi; ja voipa tällaisen häiriön kokeellisestikin saada aikaan: jos kalan mätiä sen kehittymis-aikana yhtämittaa hiljaa huljuttelee, esim. kuljettamalla sitä rautatievaunussa, niin kehittyvät useat yksilöt epämuotoisiksi. Mutta eihän tässä nyt enää olekkaan kysymystä tuollaisista yksinäisistä, ainoastaan eräitä yksilöitä koskevista tapauksista; kysymys on sellaisista kun jonkun lajin jok'ainoa yksilö vallan säännönmukaisesti saa aiheellisia elimiä, jotka sitte yhtä säännönmukaisesti lakkaavat kehittymästä tai katoavat kokonaan. Näin yleisellä säännöllä täytyy löytyä vastaava yhtä yleinen perussyy. Morfologia selittää meille, ett'ei tällaisen elimen kehittyminen olekkaan tauonnut vasta tämän eläin-yksilön alkiotilassa ollessa, vaan että se on tauonnut jo silloin, kun koko tämä eläinlaji kehittyi.

Morfologiassa selitetään surkastuneet elimet sellaisiksi ruumiin-osiksi, jotka entisinä aikakausina ovat olleet täysin kehittyneitä mutta jotka sittemmin ovat joutuneet viralta ja siitä syystä nykyjään, eläimelle vähemmän hyödyllisinä, saaneet tyytyä ainoastaan vähäiseen kehitykseen. Ne ovat joutuneet toimettomiksi sen kautta, että jotkut toiset elimet ovat ruvenneet samaa virkaa hoitamaan, mutta suorittaneet tämän tehtävän paremmin kuin nuo entiset virka-

miehet ja siitä syystä ovat ne saaneetkin kehittyä vahvemmiksi. Tällainen viranmuutos on tapahtunut tietysti vähitellen, sillä vasta jokapäiväisen harjoituksen kautta sukupolvesta toiseen saa elin tarpeellisen sukevuuden. Mutta olkoon, että tottumus voikin tulla toiseksi luonnoksi, niin perinnöllinen ruumiinrakenne on sentään ensimmäinen. Perimyslaki on organismeilla niin järkähtämätön, että joku elin vasta pitkän ajan kuluttua voi joutua viralta pois; mutta vielä paljoa kauemman aikaa sen jälkeen muodostuu yhä aihe tuohon elimeen, vaikka ei se sittemmin enää kehitykkään. Näyttää siltä kuin luonto tahtoisi varmuuden vuoksi pitää takaisinpääsön auki tuolle entiselle viranhoitajalle, joll'ei koe onnistuisikaan tyydyttävästi. Sillävälin ovat kuitenkin nuo uudet virantoimittajat valtavasti kehittyneet ja muutkin elimet verrannollisesti muuttuneet. Eläinlaji ei ole enää sama kuin ennen — se on entisestään erilaistunut (differentsieeraantunut) kuten sanotaan. Juuri tällöin, lajin näin kehittyessä, on näitten, sille nyt omituisten elimien kehitys tullut ehkäistyksi, elimet ovat surkastuneet.

Lienee siis nyt jokaiselle selvää, ett'emme saa otaksua tällaisten elinten lakkaavan kehittymästä — joka nyt tapahtui niitten vielä aiheellisina ollessa — ainoastaan siitä syystä, että joku yksinkertainen mekaaninen vaikutus estäisi ravintonestettä niihin virtaamasta; ja eihän yleensä olekkaan luvallista fysioloogisia ilmiöitä selittäessä turvautua yksistään fyysillisiin ja kemiallisiin voimiin. Tässä täytyy meidän olettaa tuon taukoomisen syiksi jotkut syvemmät meille vielä hämärät bioloogiset vaikuttimet, jotka ovat mitä likeisimmässä yhteydessä tuon suuren perimyslain kanssa, joka eleellisessä luonnossa on kaikkialla voimassa. Mutta tämäpä peruslaki onkin liian laaja, jotta vielä tähän aikaan tuntisimme likipitäinkään sen syyt, ja eipä luonnontieteen tulekkaan yksin sen selvittämiseksi työskennellä.

Vaan ehkäpä nyt joku kysyy, tokko luonnosta todellakin voi saada esimerkkiä elimestä, jonka surkastuminen ja sen sijaan jonkun toisen elimen vaurakkaammaksi kehittyminen olisi historiallisesti todistettu. Voi kyllä, ainakin jossakin määrässä, sillä esim. hevosen kehkiämishistoria tunnetaan kumminkin pääpiirteiltään. Niinsanotun maailmanhistorian kehykseen tämä historian palanen sentään ei mahdu; sillä luonnossa ei tapahdu muutokset niin äkkiä ja mielivaltaisesti, kuin muotimaailmassa, päinvastoin kuluu niihin pitkän pitkiä aikakausia. Tietolähteinä ja aikakirjoina käytämme tällöin geoloo-

gisten aikavaiheitten muistomerkkejä, noita luonnon hieroglyyfejä ja nuolenpää-kirjoituksia, joita tutkijat par'aikaa selittelevät.

Tapahtuu joskus, vaikka harvoin, että aiheellinen elin, jonka tulisi surkastua, ei sitä teekkään, vaan jatkaa kehittymistään. Tämä elin on silloin kuni kummitus muinois-maailmasta ja koko ilmiötä sanomme atavismiksi eli taantumiseksi.

Siten saattaa hevosen kolmesta aiheellisesta varpaasta joskus tuon tavallisen ja säännönmukaisen varpaan rinnalle kehittyä yksi tai kaksikin, vaikka ne silloin tosin ovat tavallisesti pieniä. Meidän aikana on niitä hyvin tarkoin tutkittu, ja tunnetaanpa jo klassilliselta muinaisajaltakin yksi sellainen tapaus: Julius Cæsarin mielikki-hevosella, jolle hän pystytti muistopatsaankin, oli 3 varvasta kussakin jalassa. Tällainen atavismi on tähän maailman aikaan, kuten sanoimme, hyvin harvinainen; mutta toisin oli laita sillä aikakaudella, jolta meillä on ensimmäiset todisteet ihmisen olemassa olosta. Solutrén luona likellä Lyonia on tutkittu erästä erin-omaisen runsasta luukokoa, jossa oli sadoin tuhansin hevosien luurankoja quaternääri-aikakaudelta ja siinä oli nähtävinä jos jonkinlaisia välimuotoja hevoseen, jolla oli 2 lisäkaviota pääkavion vieressä. Hevosen likeisimmällä paleontoloogisella edeltäjällä, Kreikan maasta löydetyllä Hipparionilla — nuoremmalta mioceeni-aikakaudelta — oli 2 säännöllisesti muodostunutta, vaikka pienempää, lisäkaviota. Suurempia olivat ne vanhemman mioceeni-aikakauden hevosella Miohippuksella; sitäkin vanhemmalla Mesohippuksella oli lisäksi vielä neljäskin surkastunut varvas etujalassa. Tämä neljäs varvaskin on ollut täydelleen kehittynyt kaikkia edellisiä vanhemmalla Orohippuksella; ja vanhimmalla tunnetulla Eohippuksella oli näitten neljän täysin kehittyneen varpaan lisäksi vielä viides surkastunut varvas etujalassa, mutta takajalassa kaikkiaan ainoastaan 3.

Käsikädessä tämän kaikkien sivuvarvasten surkastumisen kanssa hevosen geoloogisen kehittymisen aikana käy toiselta puolen keskivarpaan nivelvälien ja kynnen yhä täydellisempi ja yksipuolisempi vaurastuminen, kunnes siitä vähitellen muodostuu meidän aikamme hevosen kavio. Samalla kun keskivarvas näin yhä vahvistuu, yhtyvät myös ulottimien muut luut lujemmin toisiinsa, ja eläin tulee kooltaan yhä suuremmaksi: hevosryhmän vanhin ja pienin edustaja oli näet vaan ketun kokoinen. Itseselvästi ovat näitten omituisuuksien muuttuessa suhteellisesti myöskin kaikki muut elimet muuttuneet, etenkin on tämä saatu selville mitä tulee hammasrakennukseen.

Lopuksi on vielä mainittava eräs erityinen ryhmä ehkäistyjä elimiä, jotka tähän asti selitettyihin varsinaisiin surkastuneisiin elimiin ovat omituisessa suhteessa.

Eräät osat organismissa voivat, ensin aiheelle päästyään, jäädä jonkun aikaa kehittymättä, mutta kehittyä sittemmin sentään täydellisiksi. Voisimme mainita monta esimerkkiä korkeammista eläimistä, mutta otamme tässä kernaammin esimerkkejä etupäässä hyönteismaailmasta. Viime keväänä teimme eräässä tilaisuudessa tiliä siitä, miten erästen hyönteisten, esim. tavallisen huonekärpäsen, ulottimet eläimen koko toukkanaolo-ajan ovat vallan kehittymättömiä, mutta miten ne sitten koteloaikana rupeavat kehittymään ja ovat täysin kehittyneitä valmiilla hyönteisellä (imagolla). Samoin on laita koko päänkin. Löytyypä myös hyönteisiä, joilla toukkana ollessaan on hyvin kehittynyt ilmaputkisto; mutta itse ilmaputkien suut eli stigmat ovat kehittymättömiä ja suljetuita eivätkä aukea ennenkuin vasta imago-ajaksi. Nämät molemmat esimerkit voimme selittää samaan tapaan kuin ylempänä morfologian kannalta selitimme surkastuneet elimet, sillä erotuksella vaan, että tässä on kysymys elimistä, joiden kehitys ainoastaan toistaiseksi, temporäärisesti on lakannut: toukat elävät nimittäin toisissa olosuhteissa kuin täysinkehittyneet eläimet ja tämäpä seikka onkin painanut tuohon ensimmäiseen elinjaksoon omituisen leimansa.

Jos tahtoo tällaisiakin elimiä sanoa surkastuneiksi, niin on silloin kumminkin aina pidettävä mielessä, että ne ovat todellakin aiotut elimiksi ja ovat vielä sangen lupaavia, vaikkapa ne vaan odottavat aikaansa — siis ovat ne oikeastaan peräti toisenlaisia, kuin sellaiset elimet, jotka organismi antaa auttamatta perikadolle alttiiksi.

Mutta vaikkapa ero näinmuodoin oikeastaan onkin suuri kyllä, niin on itse teossa raja niitten välillä hyvin vaikea määrätä. Sillä jos tarkastamme jonkun elimen surkastumista, niin huomaamme erään kriitillisen ajankohdan, jolloin juuri on kysymyksessä, voiko pysyä pystyssä, vai täytyykö sortua. Havainnollisesti voimme nähdä tämän sellaisessa elimessä, joka muutamilla yksilöillä on tuon koetuksen voittanut ja jatkaa kehittymistään, mutta toisilla taas on joutunut tappiolle ja surkastuu. Voimmepa tässä saada esimerkin ihmisestäkin. Takimmaiset poskihampaat tulevat kyllä aiheelle samaan aikaan kuin muutkin hampaat, mutta ne puhkeavat esille vasta ihmisen täysi-ikään joutuessa, jostapa syystä niitä usein sanotaankin ikähampaiksi. Mutta usein

saattaa yhden tai parin niistä esille pääseminen viivähtyä, voivatpa joskus jäädä kokonaan esiin puhkeamattakin. Samalla henkilöllä voi siis olla näitä molemmanlaatuisia hampaita, jotka oikeastaan keskenään ovat vallan erilaatuisia.

Jos asetumme morfologian kannalle ja otamme tarkastettavaksemme ruumiinrakennuksen koko eläinsarjassa, niin huomaamme helposti vielä erään parven elimiä, joita usein kyllä sanotaan surkastuneiksi, mutta vallan väärin. Jollakulla alemmalla eläinluokalla, josta morfologia on huomannut erään toisen ylemmän eläinluokan suorastaan kehittyneeksi, löytyy usein monta yksinkertaista osaa, jotka vähän erilaistuttuaan antavat aihetta vastaavalle ruumiinosalle tuossa korkeammassa eläinluokassa. Alhaisemmilla kaloilla — n. s. rustokaloilla — on esim. rustoinen luuranko, joka vastaa korkeampien kalojen aiheellista rustorankoa, tuota n. s. primordiaalirankoa, joka myös ottaa osaa lopullisen luurangon muodostamiseen. Jos nyt tahtoisi nimittää rustokalojen rankoa surkastuneeksi, niin ei se olisi oikein. Tämä rustoranko on tosin suhteellisesti alemmalla kehityskannalla, kuin korkeampien eläinten luuranko, mutta se ei ole sentään mikään ehkäisty elin, koska se myöhemmin kehittyy luurangon yhdeksi osaksi. Mutta jos jonkun korkeamman eläimen luuranko alusta pitäin jäisi rustomaiseksi eikä luutuisikaan, niin silloin saisimme sanoa sitä surkastuneeksi, joll'ei sen ehkäistystä vaikuttaisi joku patolooginen häiriö.

Niinkuin helposti havaitsemme, antaa tämä morfologian käsitys surkastuneista elimistä tutkijalle runsaasti työtä ja suuria toiveita päästä eteenpäin, sillä kaikkialla löytyy tällaisia muodostumia ja kaikkialla on teroitettava silmä tarkaksi ja kriitilliseksi, ett'eivät selitykset joutuisi väärälle tolalle. Jokainen oikein tehty morfolooginen johtopäätös vaikuttaa näet sangen suuresti useitten tärkeitten tieteellisten kysymysten ratkaisuun. Jokainen morfoloogiassa saatu varma päätös vie meidät tietysti etupäässä morfologian omaa päämaalia kohti, mutta sitä paitsi se edistää myöskin eläinlajien ja eläinryhmien keskinäisten sukulaisuus-suhteitten selville saamista ja on siten tärkeänä apukeinona geneetisen (kehitykseen nojautuvan) eläinjärjestön luomisessa.

Tässä tietysti emme ole voineet muuta kuin lyhimmiten käsitellä tätä laajaperäistä ainetta.

Ennenkuin lopetamme, tahdomme vielä lyhyesti viitata, mitenkä muittenkin tieteitten aloilla löytyy niin sanoaksemme surkastuneita elimiä. Jokai-

nen tuntee, miten sanoja johdettaessa ja eräitä päätteitä muodostettaessa useastikin kirjoitetussa sanassa tulee löytymään yksityisiä kirjaimia, joita puhekielessä ei äännetä; ennen ovat kyllä nekin äännetyt, mutta nyt ovat ne arvottomia ja katoavat vihdoin kirjakielestäkin. Kansan tavoissa ja puvuissa voimme huomata jotakin samanlaatuista, sillä usea entisinä aikoina kylläkin tärkeä toimitus, usea ennen kyllä luonnollinen järjestys puvussa on vähitellen kadottanut arvonsa, mutta siitä huolimaita säilyy se usein jossakin määrässä myöhempiinkin aikoihin, vaikk'ei sen alkuperäisestä merkityksestä monella ole aavistustakaan. Myöskin sivistyslaitoksissa voi huomata tällaisia paljaita muodollisuuksia; ja useita muinoin ehkä tärkeitä kappaleita pidetään vielä nykyaikana, vaikka ne ovatkin vaan tarpeettomia lisiä, joilla ei ole arvoa muuta kuin jonkunlaisina tunnusmerkkeinä, ja pitääpä niitä usea sellainenkin, joka ilman niitä tulisi yhtä hyvin toimeen.

Syntyypä siis tuollaisia surkastuneita elimiä muuallakin kuin vaan luonnossa, syntyypä niitä myös sivistys-elämässä ja on niillä silloinkin omituinen morfolooginen merkityksensä.

J. A. Palmén.

Kuvaelmia Pohjois-Norjasta ja Norjan-Lapista.

Kirj. *Magdalena Thoresen.*

Käännös „Nyt Tidskriftistä".

Kun joskus lähtee Trondhjemista, Olavi Trygvenpojan muinaisesta kuninkaan linnasta, ja ohjaa kulkunsa kohti pohjan periä, niin tekee sen suurissa toiveissa, jopa pelkäävinkin tuntein. — Pohjois-Norjan ja Ruijan rannikoilla on tarunsa, joka ei aina olekkaan auringon säteiden piirtämää kimeltelevään meren kalvoon. Mielikuvitus ei voi pysähtyä, sen täytyy alituisesti rientää kokemuksen edelle ja siten se jo osittain on edeltäpäin nähnyt sen mikä on tulossa — on ihaillut ja innostunut, ja odottaa nyt, että todellisuus antaisi lisää mielikuvitukselle, vaan matkan alussa ei tämä toivo toteennu. Päinvastoin haihtuu suuri osa mielikuvituksen liiallista kaunistelua ja jonkunlainen laimea jokapäiväisyys astuu sen sijaan. Vaan tietäähän olevansa matkalla suurenmoisten näköalojen maille, ja vaikk'eivät mielikuvituksen kaikki

toiveet toteutuisikaan, niin oikeuttaa kuitenkin seudun maine vaatimuksiin, joita todellisuus tosin voipi muuntaa, vaan ei kokonaan saada olemattomiksi.

Juhannus-aika läheni. Trondhjemin vuonon ihanilla rantamilla metsä oli vihantana ja kaikki järvet ja joet kimeltelivät lämpimästi korkealla kaartelevan auringon valossa. Vähitellen, mikäli matka kului, katosivat silmistä kesän kukoistavat jäljet, — alaston tunturirannikko kohosi ykstoikkoisena harmaakiviselänteenä idässä, ja lännessä lukuisat saaret ja luodot muodostivat tokeen mertä vastaan. Luonnossa ei ollut hitustakaan, joka olisi kiihoittanut tunteita innostumaan — ja semmoisena se ei miellytä, vaikka alati hymyilisikin meitä kohtaan niinkuin täysikuu. Ensimmäinen esine, joka vetää huomion puoleensa, on kari majakkoineen. Se ilmoittaa samalla vaaraa ja pelastusta näillä myrskyisillä, ahtailla vesillä, joilla laiva lakkaamatta heittelehtii — siitäpä sillä tuo korkea asema ja niin omituinen sija yhteiskunnassa. Merikotkan pesä vuorenhalkeamassa ei ole sen autiompi. Ja tavallisesti istuu täällä vanha merimies vartijana; päätettyään vaaralliset retkensä merellä, on hän ottanut tähän tyyssijansa levätäksensä! Myrskyn aikana saa hän kestää meren alinomaista raivoa, tyvenellä ympäröipi häntä kuolontapainen hiljaisuus. Se on tavaton yhteiskunnallinen asema, jonka erakko-luonne kyllä voisi vaatia aineellisia etuja. Suurenmoinen luonto vaatii paljon kansaltaan, vaan toisinaan on heidän välillänsä epäsuhde, jota vastaan kaikki, mikä on ylevää, on voimaton.

Kun on kuljettu aavan tyrskyisen vuonon yli, käännytään pienempään lahdekkeesen, jossa vihdoinkin lasketaan ankkuri ensimäisen kaupungin, Namsos'in, edustalle. Se on kauniilla paikalla ja tuntuu rauhalliselta ja levolliselta.

Mikä tuolla Trondhjemissa osotti täyttä suvea, ei täällä ole ehtinyt edemmäs, kuin alkavan kevään kiistaan poistuvan talven itsepäisyyttä vastaan.

Rannikko-kaupungin ulkomuoto pistää aivan elävästi esiin, kun näin höyrylaiva tulee rantaan; sillä silloin täytyy välttämättömästi pitää ajatuksensa koossa. Tavarain purkaminen ja lastaaminen kokoo nopeasti suuren joukon erilaisia ihmisiä: käytökseltään vakavaa vakinaista työväkeä, kätyrejä, jotka kurkistelevat laivasi puoleen, kädet valmiina työhön ryhtymään. — Siinä on konttooripalvelija, jolla on oikea Januksen katsanto, yhtähaavaa lukua-laskeva, hintaa-määrivä, mittaileva — siinä tullivirkamiehet, naamassa tuo tun-

nettu epäluuloisuus — toriakkoja, juoksupoikia ja töllistteleviä pikkulapsia, totisen, taikka tyytyväisen näköisiä matkustajia ja lopuksi joutenolijoita kaikenmoisia, joiden huoleton parvi on kuten pohjana kuvassa, toimivan elämän muodostaessa sen edustan.

Vaan aika on lyhyt, ja liikettä ohjaa kaikkea edeltäpäin arvaava älykkäisyys; tässä ei tehdä työtä nurinpäisesti, tässä ei törmätä tiellä oleviin esineisiin, sillä jos niitä on, niin juostaan niiden yli, tahi viedään ne viipymättä tieltä pois — ja kaikki tapahtuu ilman noita vanhanaikuisia komentohuutoja, jotka saivat sivultakatsojankin vavahtamaan.

Sitte taukoo työ, kiireinen homma huoahtaa, ja nyt syntyy lomahetki, jolloin myöhästyneet kiitävät joukon läpi kuin raketit — viimein taltuu kaikki, kuten kiehuva vesi jäähtyessään, ja laivan vitkalleen uidessa laiturilta pois, vaipuu kuva jälleen tuohon velttouteen, joka seuraa jokaista ponnistavaa puuhaa.

Ja eteenpäin käy matka, mielikuvituksen mukaan yhä ylemmäksi. Pysähdyspaikat vaihtelevat, vaan luonto pysyy melkein samanlaisena. Odotus käy ärsyttäväksi; jo tekee mieli kutsua esiin luonnon haltijoita. Jouten ollen alkaa tutkistella laivan suuruutta ja tukevuutta. Sillä on tuo ystävällinen avuliaisuus ja taipumaton lujuus, jotka usein tapaa yhtähaavaa kovin koetelluissa luonteissa: se kulkee niinkuin hetki käskee, milloin mukavasti, milloin kamppaillen elämästä ja kuolemasta.

Vihdoin kuljetaan suurenlaisen vuonon poikki, ja meren tyrsky kohisee laivan kokassa. Samassa taivas pimenee, ja muutamia suuria lumihiuteita väippyy alas, ikäänkuin valkoisia ruusunlehtiä. Luonto on vähitellen riisunut yltänsä sekä kesän että kevään koristukset, ja on nyt täydessä talvipuvussaan. Se muuttaa muiston milt'ei valheeksi: mitä siitä, että on nähnyt kesän, olisihan tuo yhtä hyvin saattanut olla menneen vuoden kesä. Lumivalkoinen tunturirannikko, jota tummansinisen meren aallot huuhtelevat, ei kärsi mitään kevytmielisiä kesäntunteita läheisyydessään — ei hymyä, ei mitään kaikesta siitä raittiista elämänkyllyydestä, jolla kesälinnut, niityn kukat ja tuoksuvat lehdet elähyttävät sielua. Nyt on vain tyytyminen tilaansa ja unhottaminen entiset. Synkistä laineista nostavat karit mustia päitänsä. Niillä istuu joukottain suuria merilintuja, muutamat räpyttelevät läpikastuneita siipiänsä, suoriutuen uudestaan lentoon — toiset seisovat tuossa kuten haaksirikkoiset, jotka

kovan taistelun kestettyään vihdoin ovat pelastuneet maalle, vaan vielä ovat vaaran suussa.

Vähitellen pistäyvät nyt mahtavat tunturiharjat esiin. Komeana kohoaa luminen ranta aalloista, jotka yhä mustenevat ilman synkkyydestä. Taivas näyttää todellakin uhkaavalta. Äkilliset tuulen puuskaukset kiitävät vinkuen laivan köysissä ja ennustavat myrskyä merellä; ja raskaasti, voipi sanoa läähättäen, käy kulku eteenpäin sen valtavan tunturin ohitse, jonka hartioilla on Svartisen, Norjan kauniimpia jäätiköitä.

Tuota suunnatonta jääkenttää ei kuitenkaan näe muuta, kuin ainoastaan siellä täällä vilahduksen meren puolelta, paljasta lunta vaan, vuoren juurelta sen huippuun saakka.

Siis vihdoinkin lähestytään napapiiriä ja se herättää kunnioitusta. Ei kukaan enää vaadi luonnon haltijoita taisteluun. Kumpahan vaan niiden nukkuessa voisi hiipiä etuvartijain ohitse, tarvitsematta päästä likemmin noiden hauskaan tuttavuuteen. Ei ole niinkään leikintekoa joutua suurien voimien valtaan; mielikuvitukselle käy se kyllä laatuun, vaan todellisuus on toista. Yhä jylhemmäksi käy nyt rannikko, vaikka sen halenneet ja louhuiset kukkulat peittyvätkin pehmeään lumivaippaan. Tuossa on Salten syvälle sisämaahan pistävine vuonoineen, mainioine kuljuineen ja pyörteineen, jotka kuuluvat voittavan yksin kehutun Lofot'inkin nielun raivoisan voiman. Vuonon aukosta näkee sisämaan mahtavien tunturinhuippujen kummitusten tavoin häämöttävän läpi kimaltelevilla lumikiteillä täytetyn ilman, ja vihdoin saavumme lähimmän kaupungin, Bodön, rantaan.

Sillä ei ole mitään omituista ulkonäössään. Muinaisista ajoista sillä tosin on historiallisia muistoja, jotka voisivat huvittaakin; nykyaikaan kertoo koko sen ulkomuoto vain elämän jokapäiväisiä pyrinnöitä. Kumminkin ympäröi Bodötä suurenmoinen luonto, ja jos pitää kaupunkia ainoastaan asemana, josta katselee laveita näköaloja länsivuonon suulla ja ihania tuntureita, jotka osaksi läheisiltä saarilta ja manterelta kohoilevat huimaavan korkealle ja osaksi siintävällä ilmanrannalla aaveenmoisina pistävät päitään merestä, silloin saa se toisen ja suuremman arvon.

Bodön jäätyä, kohtaa meitä eräs noita nimiä, joita tavantakaa tapaa vaarallisilla seuduilla pitkin koko rannikkoa ylöspäin. Se on saari Lande-gode, hyvämaa. Jokainen uloneva kärki, joka onnettomuuden hetkenä on näyttänyt pelastuksen tietä tai ollut levähdyspaikkana, saa merimieheltä hyvän-ni-

men. Onhan se sana aivan paikallansa. Vaan Lande-godesta, ei ole kauvan suojaa. Länsituuli puhuu vinhana vastaamme ulapalta hajoittaen lumipilvet. Laiva on jättänyt raskaan kulkunsa ja rientää ylpeänä läpi meren lakkapäitten aaltojen — nyt on sen tilaisuus käyttää voimiansa ja uljaasti se sen tekeekin. Tuosta tullaan kuuluisalle Länsivuonolle, joka kuohuu Lofotin kallioseinän ja Hammersaaren välitse ja tyrskyää leveässä väylässään useinkin mahtavana kuin valtameri.

Varustautaan vastarintaan, sillä väistyminenhän on mahdotonta — ja ketä vaara ei peloita, sille se antaa rohkeutta. Vasten tahtoansakin kääntyy tarkastelemaan kärsimyksen kumppaneitaan. Äänettömiä ryhmiä kaikensäätyistä väkeä istuu ja seisoo missä vaan on tuulensuojaa, ovatpa jotkut sentään asettuneet suoraan meren ja myrskyn puuskia vastaan. Alakuloisuutta ei kenenkään kasvot ilmaise, — tunteet ovat erilaisia, vaan mielenlujuus on kaikkein pääluonne. Tarkemmin tutkistellen voisi varsin täsmälleen lukea rannikon historian noiden ihmisten olennosta, ihan niinkuin jonkun perheenhistorian taulukokoelmasta.

Eräs satunnainen lause toteutti tämän ajatuksen. Erilaisten luonteiden ilmaukset ovat aina huvittavia, joko sitte koko kansoissa taikka vain yksityisissä henkilöissä.

Tuossa nousi mies, henkilö rannikon kuvakokoelmasta. Hän oli hyvinvoipa ja tyytyväisenä; hän sen myönsikin.

„Minä olen nykyään niitä miehiä, jotka ovat päässeet perille“ hän virkkoi. — „Kaikkein meidän on näillä mailla ponnisteleminen vaaroja ja vaivoja vastaan. Vaan kylläpä on voittokin kuinka kulloinkin. Toiset saapuvat eheinä tyyneen veteen, toiset taas elävät ja kuolevat ulkopuolella kareja, — minä olen, kiitos Jumalan, noita edellisiä.“

Mieli teki miestä tarkemmin silmäillä. Hän oli noin viidenkymmenen ijässä. Kasvot leveät, katsanto suora ja hieman sukkeluutta osottava. Vuodet olivat hänen olentoansa tasottaneet ja kokemus oli hänen sivistyksensä. Muuten oli hän rannikkoelämän mies, sen huomasi yhtähyvin, kuin mitä merkitsi nuot sanat: perille päässyt. Hän jatkoi puhettansa jonkunlaisella hartaudella. „Niin, te saatatte jotensakin arvata mille kannalle olen päässyt, vaan enpä luule teidän säntilleen käsittävän asiata. Pian saavumme pysäyspaikkaan, missä voin antaa enemmän todisteita, sillä siellä olen asuntoa. — Se on kovasäinen seutu, vaan kun kerran suvi saa tulleeksi, niin on se var-

sin kaunis — ja se on tuottava. — Siellä asuu useita kalastajia likitienoilla ja he ovat kaikki kaupoissa minun kanssani. Sitäpaitsi varustan itsekkin joitakuita venekuntia ja vuokraan sekä aluksia että useita tilavia kalastajamökkejä."

„Puolen neliökyynärän alan kunkin hengen osalle?"

„Ei maar, tulee sitä vähän enemmän. Vaan paljonko te vaadittekaan, kalastus-aikaan tilat ovat ahtaalla."

„Vaan sen viljemmältä tauteja ja kurjuutta!"

„Totta kyllä. Ei meillä pyyt paistettuina suuhun pyörähtele." Samassa katsahti hän ympärilleen ikäänkuin pyytäen luontoa todistamaan hänen sanojansa — ja sattuvan kuvan se antoikin. „Minä olen nyt," jatkoi hän, „toimeentuleva mies, vaan olenpa tehnyt työtäkin."

„Mitä siitä, kun se on onnistunut."

„Se on totta. Tahdon kumminkin huomauttaa että kun vähän yli kolmekymmentä vuotta takaperin tulin tänne ja otin haltuuni rappiolla olevan maakaupan — lainarahat kukkarossa, — niin eipä ollut silloin suuria toiveita, vaikka minulla oli koko Jäämeri kauppaa käydä. Ensimäiset kymmenen vuotta meni suurin osa ansiotani Bergeniläisten kukkaroon; sillä maakaupasta olivat velat suoritettavat ja melkein kaikki kalat, mitkä sain laivatuksi, menivät Bergeniin, jossa vanhan tavan mukaan sain hintaa sen kuin velkojani itse määräsivät. — Samaan aikaan joutui kolmena talvena peräkkäin aina yksi ja kaksi venekuntaa haaksirikkoon, ja kun olin milt'en yksinäni varustanut ne, niin oli tuosta tuntuva kolaus, uskokaa pois. Mutta kun sitte vaimoni kuoli, olin vähällä sortua, en ainoastaan sentähden että hän oli ollut hyvänä apunani maailmassa, vaan kun menetin hänet niin kauhealla tavalla."

Hän mietti hetkisen ja silmäsi uudestaan maata ja mertä hyvin oudolla katseella. Siinä oli tuota järkevyyttä, rohkeutta ja varovaista arvelua, jota aina tapaa sekaantuneena pedonkesyttäjän lujaan silmäykseen.

„Hän hukkui mereen," jatkoi hän vihdoin. „Täällä on, näettekö luonnossa jotain kauhistavaa, se on kuin väijyvä pahansuopa voima. Jäämertä ei voi edeltäpäin arvata. Sillä on oikkunsa, en tahdo sanoa kuten naisväellä, koska se pikemmin on joku noita hirmuvaltiaita, joiden kerrotaan tulleen mahdistaan mielipuoliksi." Taaskin silmäili hän ympärilleen tuolla oudolla katseella, hänen suupielissään näkyi karkeanlainen juonne, joka kuitenkin muuttui vähitellen surumieliseksi. „Vaimoni kävipä näin," jatkoi hän, „olimme vie-

raissa erään perheen luona parin peninkulman päässä meistä. Ilma oli säällinen, kun iltapuoleen laskimme rannasta palataksemme kotia kohden, ja kuu oli nousemallaan, ei meitä arveluttanut, vaikka ehtookin meidät matkalla olisi saavuttanut. Vaan olimme, kuten sanotaan, tehneet laskumme isäntää kysymättä; ja isäntänä oli täällä Jäämeri, sen saimme pian kokea. Silmänräpäyksessä pimeni ilma, ja lumipyry tulla kohautti tuulenpuuskissa lounaasta, ihan niinkuin tuonaan itse saitte nähdä, hiukan vinhemmin vaan. Minulla oli kaksi ravakkaa miestä muassa, ja kun tuuli oli myötäinen, pidimme hetken aikaa kaksi kokkapurjetta yläällä, ja vaikk'emme heittäneet luottia käsistämme, niin hädin tuskin taisimme estää venettä vedellä täyttymästä. Vaan mitäpä se auttoi. Tuota pikaa oli vene kumossa ja aallot loiskahtivat ylitsemme. Kumminkin pääsimme kaikki neljä tuossa lumituiskussa onnellisesti veneen selkään. Vaimoni oli uuvuksissa ja minä tu'in häntä niin paljon kuin jaksoin; vaan vene oli tuulen-ajona eikä maata ollut näkyvissä. Näin ajelimme kaiken yötä ja koetimme, mikäli suinkin taisimme, rohkaista toisiamme. Toinen miehistä alkoi veisata virttä. Ehkäpä olisin maalla kieltänyt häntä parkumasta; vaan Jumala siunatkoon sekä häntä että virttä, hädän hetkenä kuului se lohduttavalta ja kauniiltakin. Olen sittemmin usein muistellut virren veisuuta tuona hirveänä yönä, lukeissani että uskonto aiotaan hävittää. Armahda Jumala! olen ajatellut — joudutaanpa vaan yönaikaan ajelemaan tuollaisessa venehylyssä aavalla merellä, niin ehkäpä otetaan Herra taas armoihin. Niin, tekee hyvää, kun saa katsella kuolemaa silmästä silmään.

Vihdoinkin koitti päivä idästä. Näin, ett'ei vaimoni enää voinut kestää. Hän ei lausunut sanaakaan koko yönä, kauhistus ja kylmä olivat hänet tyrmistyttäneet. Kun aurinko pilkisti pilvestä luoden punervaa valoansa meren kalvoon, käänsi hän silmänsä minua kohti kuten sanoaksensa jotakin, sitte ummisti hän ne taas, hellitti kätensä ja vaipui hautaansa.

Jonkun tunnin päästä tuli veneitä merelle ja ne pelastivat meidät. Toinen pojista oli pidellyt minua venehylyn selässä, muutoin olisin seurannut vaimoani, sillä oikein tunnoillani en ollut."

Vilusta hytistäin nousi hän seisaalleen ja käyskeli ravakasti kannella. Hetken kuluttua seisahtui hän ja jatkoi kirkastunein katsein: „Huomaatte kai, että elämässäni on kaksi puolta ja että nyt olen näyttänyt teille synkemmän puolen. Saattaa tapahtua että juuri raskaina aikoina pystytetään tienviitta, josta kohtalo niin sanoakseni kääntyy ja poikkee toiselle uralle; niin ainakin mi-

nun on käynyt. Tuosta onnettomuuden yöstä asti onnistui kaikki minulta paremmin. Sain velkani maksoon ja uuden talon rakennetuksi — menin naimisiin jonkun vuoden päästä ja istun nyt, kuten tuonaan lausuin, sisäpuolella kareja, kelpo vaimon, kahden reippaan pojan kera tuottavassa toiminnassa — —."

„Ja muistoinenne?"

„Tietysti. Jos kyynel silloin tällöin herahtaakin silmääni, niin kirkastuuhan se siitä vaan. Näettekö miestä tuolla, tuota joka istuu kädet leuan alla. Hän on toinen niistä miehistä, jotka istuivat kanssani veneen-anturalla, mutta hän ei ole se joka veisasi. Nikol ei ylimalkaan ole oikein hyvässä sovussa Luojamme kanssa: hän on niitä, jotka huokailevat, ja meillä on täällä pohjoisessa paljon hänen moisiansa. Onneton mies saa usein kärsiä syyttänsäkin. Ja kun hän nyt lujasti uskoo Luojan harkkivan ja määräävän edeltäpäin, mitä on tapahtuva, niin vertailee hän kohtalon vaiheita ja silloin, kuten sanottu, huokailee hän."

„Hän näkyy olevan noita jotka vielä ovat ulapalla."

„Niin hän onkin. Ensiksi pakotti kohtalo hänet siihen, nyt pakottaa hän itse itsensä."

„Hän voisi siis pitää hyviä päiviä, vaan ei tahdo? Se on omituista."

„On todella. Omituinen hän onkin. Näillä seuduin syntyy paljo omituisia ihmisiä, vaan mitä siitä, kalastajina he sittenkin elävät ja kuolevat! Tuo Nikol on ollut oiva kalamies. Nuorena kalasteli hän koukuilla ja se vaatii kelpo miestä. Sitte nai hän ja asettui asumaan niille paikkeille, missä minäkin, ja seurasi minun venekuntiani. Hänellä oli kunnon vaimo ja kaksi kaunista poikaa, senlisäksi piti hän vanhaa isäänsä luonansa. Tämäkin oli ollut nuorena roteva mies, nyt oli hän työstä hivunut eikä saanut kokoon edes senkään vertaa, että olisi päässyt vanhoilla päivillään armoleipää syömästä, ja tuo tuntuu katkeralta kuten tiedetään."

„Niin tuntuu. Se täytyy siunata kahdesti."

„Vaan niin käy harvoin, hyvin harvoin!" puhkesi hän puhumaan. Samassa tapasi hänen silmänsä Nikolin synkän katseen. Tämä istui tuossa näyttäen aavistavan tuon silmäyksen merkityksen. Hän nousikin ylös ja katosi johonkin noiden monien kannelle pinottujen tavarakasain taakse. „Se oli Nikolin onnettomuudeksi," jatkoi mies, „ett'ei hän, ehkä tekikin halusta työtä ajalleen hankkiakseen perheen tarpeet, voinut olla työstään puhumatta juuri-

kuin punnitsisi leivän heidän käteensä, vaikk'ei hän lainkaan sitä tarkoittanut. Ei voi sanoa Nikolin perhe-elämää onnettomaksi, vaan ei se juuri hauskaa ollut. Vaimo oli ylen arkeillaan kaikista talontarpeista ja vanhus — niin, hän söi armoleipäänsä eikä se mahtanut hyvältä maistua.

Eräänä iltana sattui Nikol tulemaan myöhäseen kotia mereltä. Hän oli väsynyt ja kyllästyksissään ja kun isä mainitsi jotakin veneestä, joka oli jäänyt ankkuriin valkaman suuhun, se kun hänen mielestään voisi käydä vaaralliseksi, jos tuuli kääntyisi, niin antoi poika hänelle äreän vastauksen. Vanhus oli tapansa mukaan vaiti ja meni huoneesensa ja muut panivat levolle.

Yön kuluessa kääntyikin tuuli ja puhalsi vinhasti meren puolelta. Jos tahtoi estää venettä musertumasta rantaa vastaan oli se soudettava valkamaan ja vedettävä kuivalle. Tätä juuri oli ukko aavistanut ja puhumatta muille mitään kömpi hän alas satamaan. Täällä tapasi hän sen miehen, joka oli ollut Nikolin kanssa merellä ja jolla oli myös osaa veneessä. Hän oli juuri menossa hakemaan Nikolia avukseen ja hän suostui vastahakoisesti ottamaan vanhuksen Nikolin sijaan, vaan kun tämä väitti pojan olevan kipeän ja tarvitsevan lepoa, niin ei vihdoin muu auttanut. He astuivat sitte yhdessä veneelle, joka hankasi jo rantakiviin niin että liitteet kitisivät.

Minä juttelin sittemmin asiasta tuon miehen kanssa ja hän vakuutti ukon panneen väkeä kahdenkin edestä ja kun he viimein saivat veneen soudetuksi valkamaan ja kun se oli vedettävä kuivalle oli hän työntänyt selällään sitä hiekkatöyräälle niinkuin kelkkaa lykätään ylös mäkeä. Sitte oli nuorempi mennyt viemään jotakin nuottalatoon ja kun ei hän palatessaan tavannut ukkoa, niin arveli hän tämän menneen ehkä kotiin, eikä tuota sen enempää ajatellut. Aamusta päivää oli Nikol itse rannassa ja puhui toverinsa kanssa ja kuultuansa asian kiirehti hän takaisin isäänsä katsomaan. Vaan häntä ei ollut sisällä eikä kukaan tiennyt hänestä mitään. — Kun poika tuli rantaan kohtasi häntä tuo surkea sanoma, että vanhus oli löydetty — kuolleena veneen alta. Ukkoraiska! hän oli ponnistanut yli voimainsa ja, kuten täällä sanotaan, antanut kuitin elämästään.

Kaiken päivää istui Nikol ruumiin vieressä — juuri ihan kuin äsken näitte hänen istuvan tuolla, kädet leuan alla, tupakkaa purren. Minä ja muutkin olimme hänen puheillansa koettaen saada häntä järjilleen vaan yhtä hyvin olisimme voineet saada vuoret tottelemaan. Vaimo kävi sitte poikineen

istumaan hänen viereensä ja illan suussa saimme vihdoinkin hänet auttamaan meitä ruumista korjaamaan. — Nikolin oli vaikea tointua tuosta tapauksesta eikä hän siitä tointunutkaan, pikemmin voisi sanoa hänen piityneen siihen. Ei tunnu hyvältä jäädä kuolleelle velkaa, ja voipa se olla niinkin tukalaa, ett'ei elinaikanaan siitä pääse.

Vuosi sen jälkeen kuoli hänen vaimonsa. Se ei näyttänyt kovinkaan häneen koskevan — luulenpa hänen niin paatuneen tuosta raskaasta iskusta, jonka sai isänsä kuollessa; hän ei siitä välittänyt. Vaan kahdeksan vuotta myöhemmin, kun molemmat hänen reippaat poikansa hukkuivat samassa haahdessa, silloin, vakuutan sen, tunsi hän iskun. Muistan hänen eräänä päivänä kohta tapaturman jälkeen tulleen puotiin ja ostaneen pullon paloviinaa. Minä seisoin juuri puotikamarissani ja näin hänen menevän sen kera matkaansa. Iltapuolella tavattiin hän makaamasta venevalkamalla tunnottomana päissään. Samoin kävi kahtena seuraavana päivänä ja silloin tajusin hänen olevan huonolla laidalla ja aloin pitää hänelle järkevää puhetta.

Kummallista se oli — en ollut koskaan huomannut Jumalan sanan pystyneen häneen. Hän kävi kyllä kirkossa niinkuin muutkin, se kun kerran oli tullut tavaksi, vaan siitä ei näkynyt jälkiä ei sanoissa eikä töissä, — ja kumminkin juuri uskonnon avulla sain hänet vähän parantumaan. En tosin ole mikään palkattu pappi, vaan tunnemmehan me kaikki Jumalan sanan, ja minä puhelin niin hyvin kuin taisin. Kun olin jo puhunut loppuun kaikki, mitä tiesin, juolahtivat mieleeni nuot yksinkertaiset sanat: Pitäähän sinunkin Nikol, toki muistaa, että sinun on vastaaminen kuolemattomasta sielustasi.

Sanat sattuivat hänen sydämmeensä, sen taisin havaita hänestä. Älkäät luulko, että hän minulle sanaakaan vastasi, mutta hän ei juonut enään ja olihan sekin vastaus, ja siitä asti on hän käytäinnyt kuin kunnon mies ainakin."

„Vaan te olette vielä velkaa todistuksen siitä, että hän pääsisi onnellisesti satamaan, jos tahtoisi. Hänen kohtalonsa näkyy sentään pidättäneen häntä etäällä tyynestä kotirannasta."

„Se kohtalo, jota hän on kokenut, tulee näillä mailla monen osaksi; jos he nyt kaikki syyttäisivät siitä Luojaamme niin olisivat asiat huonolla kannalla, vaan se juuri on, kuten teille sanoin, Nikolin pää-onnettomuus. Hän voisi nyt olla toimeentuleva mies, vaan hän ei tee mitään sen eteen, hän, niin sanoakseni, ei ota vastaan mitä Herra hänelle tarjoo. Hän kieltää itseltään sen onnen, jota voisi nauttia — ehkäpä tahtoo hän täten sovittaa enti-

set rikoksensa, vaan silloin menettelee hän Herraa kohtaan varsin niinkuin isävainajatansa: hän suorittaa velkansa — vaan vaatii siitä kuitin. Myönnätte toki, ett'ei siten käy tekeminen tiliä Herramme kanssa."

„Ei suinkaan. — Niin vaipuu kai hänkin tuohon samaan suureen hautaan kuin poikansakin!"

„Niin kyllä hänenkin käy. Mitäpä siitä! Meri tarjoo useinkin paremman vanhuudenturvan kuin vaivaishoito. Vanhalla, riutuneella kalastajalla on tavallisesti vaan armoleipä, ja olimmehan äsken samaa mieltä: se maistuu usein katkeralta."

„Onneksi ei siinä säätyluokassa olla juuri hienotunteisia."

„Oh, hienotunteisuus on kukka, joka itää kaikissa säätyluokissa. Minä puolestani olen sen tavannut yhtä usein alhaisemmissa, kuin ylhäisemmissäkin piireissä. Tiesi Herra, eikö ihminen voine siihen määrään hienoksi tulla, että hienotunteisuus katoaa."

„Ja hän itse syntyy uudestaan keinotekoisena, niinkuin kuihtunut ruusu haju-ruukussa?"

„Aivan niin! Vaan minusta tuo meriläisen hienotunteisuus, johon olen tutustunut, on parempaa laatua — se ei ainakaan tiedä mitään itsestään. Mutta — pysyäkseni vertauksissa — eihän kukkakaan tiedä tuoksuvansa?"

Tämän sanottuaan käyskeli tuo vikkelä kauppias vilkkaasti edestakaisin kannella, myhäilevänä nyökytellen päätänsä, ja seisahtui komentosillalle tähdystellen luotsin kiikarilla. — Niin, hän oli satamaan saapunut, se oli varma, ja kyllä hän sen ansaitsikin. Vaan tuo ulkopuolelle karia jäänyt mies? — Tuolla sivukannella nojausi tuo ahavoittunut olento heinäkasaan ja hänen pienet, rauhattomat silmänsä harhailivat sinne tänne. Hänen ohuilla huulillaan sitä vastoin oli nyreän tyytymättömyyden juonne, joka varmaan ei ilmoisna ikänä niistä muuttanut pois. Se, joka oli kuullut jotakin hänen vaiheistansa, taisi selvästi lukea näillä kasvoilla: „Syntiluettelo on minulla niinkuin muillakin, vaan minä olen siitä osan sovittanut ja olen sitä tehdessäni kaikki menettänyt — missä nyt on kuitti?" — Oliko siinä: kiitoksella maksetuksi myönnetään? — Ei, sitä ei siinä ollut. Herra ei tee kuittiansa siihen tapaan.

Vaan kovaapa sai ihminen kestää näillä mailla taistelussaan luontoa vastaan. Merimiesten kesken käy se vanha sanantapa että mereenhukkuneet tulevat autuaiksi. Mistä tuo luulo tulee? Uskonkappale ei se ole. Pikemmin on se saanut alkunsa hellästä suhteesta Jumalan ja ihmisen, Isän ja lapsen

välillä. Sillä missä Jumalan sanaa ei kuulla eikä käsitetä, siellä kuiskaa Hän pyhiä ilmoituksiaan sieluun. — Niinpä on kentiesi meren rannalla seisova vaimo, tuon meren joka on niellyt hänen armaat omaisensa, kerran kuullut nuot sanat sielussaan silloin kun kaikki muut sanat vaikenivat; ja hän on saanut niistä lohdutusta — ja kauhea rätinki on kuitattu.

Nyt syntyi laivankannella liikettä, me lähenimme pysäyspaikkaa, höyrypilli vihelsi ja laiva seisahtui. Kaksi venettä sousi nopeaan sen sivulle, toisessa niistä seisoi kaksi nuorta miestä viipotellen hatullansa tervetuloa, johon kauppias innokkaasti vastasi ja helppo oli arvata heidät pojiksi, joista oli puhuttu. Niin reippaasti, kuin mikä vaan taisi, olivat he kiivenneet ylös laivaan, ja vaikka heitä oli vaan kaksi, näyttivät he vilkkaassa innossaan ja hellyydessään ympäröivän isänsä joka taholta; sillä kilvan kiirehtivät he kaikkialla hänen apuunsa. Köysiportaita alas astuttaissa kävi toinen hänen edellään toinen jäljessään ja veneessä ympäröivät he häntä samalla tapaa. Sitte viittaus Nikolille ja sanaakaan sanomatta totteli tämä viittausta, töyttäsi alas portaista, asettui tuhdolle ja lykkäsi airot veteen. Hänen ensi tempauksensa antoi veneelle kelpo nytkähdyksen — ehkäpä siksi että hän sousi toisen onnea rantaan — vai ehkä hän näin karkoitti mielestään muiston noista kahdesta uljaasta pojastaan, joita ei meri milloinkaan antanut takaisin? Varmaa vaan on, että noista miehistä toisen kasvot kuvastelivat riemua siitä, kun oli päässyt ohitse karien, ja että toinen oli iäksi jäävä niiden ulkopuolelle.

Vihdoinkin nostaa lumipilvi raskaat liepeensä ja yli vesien luo aurinko välkkyvän silmänsä. Kaikkialla kimaltelee ja säteilee seutu etäälle silmikannon päähän ja Lofotin kallioseinä näyttää suuremmalta ja selvemmältä hohtavalla ilmanrannalla. Se ennustaa hyvää säätä.

On komeata katsella ruijalaisen veneen kiitävän täysin purjein pitkin Länsivuonoa. Sen on täysi työ; sillä vaikka meri onkin tyynehkö, niin se keikuttaa tuollaista venettä kelpo lailla. Vaan veneen koko muoto osottaa vankkaa merenkulkijaa. Sen kokka on tavattoman korkea ja jyrkkätaipeinen, laidat ihan päinvastoin matalat, niin että kohoavat tuskin puolta kyynärää vedenpinnasta. Kokonaisuudessaan on se kumminkin luonteva, eikä voi nähdä merellä sirotekoisempaa kalua kuin ruijalainen vene kellutellen ylös ja alas korkeita aallonharjoja, tuulen pullistama, nelikulmainen purje mastossa. Omituiset nähdä ovat sen temput laineilla. Toisinaan töyttää se suoraan niitä vastaan, halaisten ne etukeulallaan ja häm-

mästyksissään unohtavat ne hyökätä yli matalain laitain, toisinaan koittaa se lähestyä kylki edellä niin liki aaltoa että tämä kohottaa sen selkäänsä ja kantaa sitä harjallaan toisen matalamman laineen päälle. Ruijalainen vene on omituinen, rannikon henkisen edistymisen synnyttämä tuote, ja sitä katsellessaan ihmettelee, ett'ei asumuksissa ilmaannu myöskin sama hyödyn ja kauneuden aisti; nämät ovat, näet, kaikki yhtä muodottomia ja rumiakin, tuhmannäköisinä töllistellen suurenmoista luontoa, jonka yhteyteen ne ovat asetetut. Ne täyttävät ainoastaan tarpeen. Vaan sen tekee venekin ja kuitenkin on se tämän ohessa rannikon kaunistukseksi ja soveltuu niin hyvin sen luontoon.

Eikä ainoastaan luontoon, vaan ihmisiinkin; ruijalainen on, näet, varreltaan tanakka, ryntevä ja hartiokas ja sen ohessa sekä sukkelatuumainen että suora. Tuo alituinen veneessä-istuminen kehittää etupäässä yläruumista alaruumiin haitaksi, vaan merihän onkin hänen valtatiensä! Kun hän ohjaa venettänsä, varsinkin jos hän on perämies, joksi aina valitaan uljahin ja kokenein, loistavat hänen silmänsä uhkamielisinä ja terävinä, hänen olonsa osottaa niin järkevää rohkeutta, että vaikka hän näyttäisikin menettelevän kuinka hurjasti tahansa, kaikki näyttää edeltäpäin vakavassa neuvottelussa toimitulta. Mutta niin ei ole laita; se on vaan seuraus hänen äärettömästä kuolonhalveksimisestansa. Vaikka päivää ennen jotkut hänen omaisistansa tai ystävistänsä ovat lähettäneet viimeisen viestinsä: tyhjän, vesillä ajelevan venehylyn, menee hän sittenkin merille — samaan tuuleen, samaa tietä, kohti samaa päämäärää. Oikea Ruijan perämies jättää höyrylaivankin jälkeensä, ja purjehtii penikulmia aavalle merelle rajussa myrskyssä, kun tavalliset alukset saavat katsoa, että saavat purjeensa korjuusen.

Vaan vielä on kolmas omituisuus rannikon luonteessa ja se on sen kauniit linnut, varsinkin kajavat.

Rannasta lähtee kajavaparvi uiden ulapalle, kaikki samankokoisia, yhtä valkeita, yhtä puhtaita, kuin tunturin häikäsevä lumi. Ne eivät ole kalanpyynnillä; tasaisesti kellutellen uiskentelee koko seura pitkin meren tummansinistä pintaa. Ne ovat poikasia, jotka myrskyjen lomassa uskaltavat lähteä uimaharjotukselle. Omituista on katsella täysikasvuisten liehuvan ilmassa niiden pään päällä; he eivät ole saaliin haussa, pikemmin huvimatkalla. Vartioitsevatko ne noita, vai näyttelevätkö heille vainen temppujansa? — Komealta näyttää kun suuri kajava levittää siipensä ja kiitää äkkiä korkealle il-

maan, pyöräyttää laajan kaarroksen ja tekee temppuja kylkimyyryä ja takaperoa heittäytyen aivan kuin taitava luistelija jäällä. Vaan eipä ilo vatsaa täytä — ja niinpä muuttuukin näytös toiseksi. Niemen kärjestä, jonka yli laineet loiskivat, kuuluu kimeä, nälkäinen kirkuna ja kolme, neljä kajavaa alkaa kiertää ilmassa yhä tarkasti pitäen silmällä meren pintaa. Lento on raskas ja horjuva ja siivet räpyttävät taajaan ja väristen samalla kuin kaula kurottaa kohti saalista. Pieni kalaparvi ui veden kalvossa ja yht'äkkiä tekee kajava hajalla siivin suuren kaarroksen, sitte kierukan tapainen keikaus ja nuolena syöksyy se alas kalan niskaan.

Nämät ovat nyt rannikon kolme pääilmiötä, joita taivas, maa ja meri ovat luoneet taululleen ja jotka eivät milloinkaan katoa niinkauvan kuin syystä johtuu vaikutus.

(Jatket.)

Morsian.

Pulska poika Antti omî oivan talon Isolan;
Penikulman pæssæ kukkî, vîhtŷ neiti Væhælæn:
Ihana siveæ Sîma, Antin sulo-morsian,
Aina ahkera, vân varsin hæitæn valmistaissa nyt.
Antti sîvo, sydæn kultâ, kovin tuittu-pæinenkin,
Sûttui, tulta iski, kun ei hæntæ saanut ennemmin.

Hæ-pæivæ jo ilta-ruskot ihanasti levittæpi
Taivâlle. Jo hæ-talossa kîrên touhut tŷntŷ tŷten.
Morsian se itseksensæ iloitsêpi ihannellen
Hæiden, illan ihanûtta, hymyin hiljâ lausuellen:
„Antti armas kævi tællæ, koko kûkaus sîtæ on,
„Sillon isæ hyvæ pætti laittâ tænæn meille hæt.
„Kyllæ kohta tulê Antti; eikøhæn jo nækyne"?! — — —

Kaikki kutsu-vêrât kôssa; Pappikin jo onpi tullut,
Leukinêt sen leuan alla valû lumi-valkoisina,

Musta selkine selæssæ rîppû poimuissa somasti;
Mut ei næ'y ori sulhon, tuli-silmæ, tulevan.

Vîmen sulhon vîpymistæ Pappi paheksî pakisten:
„Sumu-sŷ tok sulhon estæ̂ hæihinsæ nyt sâpumasta,
„Sana sille laitettînkin, vân se eittæ̂ tulevansa.“

Morsian nyt vâlenê ja hókâ, hiljâ valittâ:
„Antti antoi auvon, onnen suloisimman,
„Minut kihlasi kas! morsiameksên,
„Sydæn sykkî sulo-toiveista, hæ̂t valmît,
„Pæ̂ni seppeløitty, sîstitty hænelle.
„Hænên lîtyn kunnes kôlo katkô sitêt! — — —
„Mut ei kûlu Anttia — — — onko kadonnut?
„Sønyt sanansa, mun hylænnyt katala?! — — —
„Ilon, ihantên *), hæn rêmun toi minulle, — —
„Mèlut, ihantêt vei kaikki multa nyt! — — —
„Armas — ovela oi! mua onnetontâ — — —
„Miten mustû, mitætøntŷ mèleni!“ — — —

Morsiuttân impi iloitsi, ihanteli;
Mut ihanne mûttui mustaksi murêksi,
Mure mêltæ mursi, jærki jalo sammui,
Sulho, tûli-vîri, kun ei tullutkân.

Sitoi seppelên suruisen,
Kèhkuran kutoi mureisen
Soreista sanoista Sómen,
Jalo-kèlen kukkasista,
Tunteista tosi-pyhistæ,
Sivên immen sydæmestæ,

*) Ihanne on tŷni viaton syvæ mêli-hyvæ, ilo.

Jonka taittoi tuittu-pæinen. —
Tòn sitoi solakka poika:
Nimi min omî tekiæ
Pulskasti, kaunîsti kaikû:
Uljas Vòri Vøllæ-Mėkka.

Ylile.*)

Ylile tò mėli-kuva jalo-ylevin,
Hengen tòma, sointua ja ihanûtta tæynnæ;
Jolle tæmæ taivân iki-lapsi tæhteilê,
Sille se suloa ihannetta sæteilê,
Rėmua sanomatonta sîhen se sytyttæ̂;
Kaikki tomun tuskat tŷten unehtuilevat.
Mâsta matalasta Ylile ylentæ̂ sėlun
Tònne taivâsên ainoisên auvôn, autûtên.

Ratoksên tæmæn tekæsi,
Iloksên, ihanteheksên
Uinun ukko uineloinen,
Kyssæ-selkæ, sammal-nâma.
Sanonko nimen? No menkôn!
Se nimi sulâpi sûssa:
Vėno Voin-vòlia Søjæ.

*) Ylile, ideâli.

Valtiollisista ja yhteiskunnallisista oloista Elsass-Lothringissa.

Napoleon III:nen kevytmielinen sotajulistus heinäkuun 15 p:nä 1870 herätti suurta levottomuutta Ranskanmaan läntisissä departementeissä. Sillä aikaa kuin kansa muualla Ranskassa riemahti innokkaassa ilossa, ja sitä hurmautti tulevan voiton ja kunnian ajatus, katseltiin Elsass-Lothringissa tulevaisuutta mitä suurimmalla pelolla. Siellä, paremmin kuin muualla Ranskassa, tunnettiin vihaa kantava itäinen naapuri ja isänmaalliset lauseparret eivät sentään riittäneet pelon asettamiseen. Asujamet entisissä saksalaismaakunnissa tiesivät sitä paitse sangen hyvin, mitä vihollinen, jos hän voittaisi, olisi palkkioksi vaativa. Jo vuonna 1813 oli Saksa vaikka tehotta esiintuonut evätyn oikeutensa Elsass-Lothringiin ja vuoden 1866 jälkeen, kun Saksa jo oli edistynyt melkoisen askeleen kansallisyhteyttä kohti, juurtui se ajatus yhä enemmän Saksalaisten mieleen, että maan luonnollisena rajana idässä oli oleva Vogesit eikä Rhein. Saksan sanomalehdet käyttivät liian selvää kieltä jott'ei aie, sopivassa tilaisuudessa yhdistää Elsass-Lothringi Saksaan, olisi ollut ilmeinen. *) Kokonaisen vuosituhannen on Elsass muodostanut osan kansakuntaamme sekä ollut Saksanmaan vahvana muurina tuota rauhatonta ranskalaista naapurikansaa vastaan. Miksikä on tämä Elsass tullut? Nykyään se ei ole muuta kuin kukistettu maakunta, jossa jokaista itsenäistä pyrintöä, saksan kielen ja saksalaisten tapojen hyväksi, ehkäistään. Tosin olette elsassilaiset Ranskan alamaisina syntyneet, vaan oletteko sentähden kansallisuutenne puolesta ranskalaisia? Eikö saksalainen Rhein, eivätkö Saksan kirkot ja Saksan laulut joka päivä huudahda teille: Te olette saksalaisia? Vaan väkisin tahdotte olla ranskalaisia ja laulatte: „Oh France, oh ma patrie,“ meidän „Deutschland über alles, über alles in der Welt“ sijasta. Näin yhä kaikui vaihtelevissa toisinnoissa Saksan sanomalehtikirjallisuudessa. Saksalaisten kansoittamien ranskalaismaakuntien valloittamista ei katsottu anastamiseksi, vaan ryöstetyn laillisen omaisuuden jälleen hankkimiseksi. Saksalaisten har-

*) Useimmat yksityistiedot ovat otetut A. v. Rappoltsteinin kirjasta, Elsass-Lothringen 1870—1884, Basel 1884.

taat toiveet toteutuivat vihdoin. Rauhan hieromisessa tammikuussa 1871 vaati Saksa Elsass-Lothringin luovuttamista ja voipuneen Ranskan täytyi vihdoin suostua tähän. Ainoastaan vähäinen osa Elsassista, Belfortin linnoitus ja sitä lähinnä ympäröivä seutu, pelastui Thiers'in diplomatian avulla Ranskalle. Entiset Ranskan maakunnat olivat nyt Saksan omaisuutena. Saksa „das grosse Vaterland“ riemuitsi, vaan uudessa maakunnassa tämä riemu ei saavuttanut kajahusta. Vapautetussa ja uudestaan valloitetussa Elsass-Lothringissa näkyi kyky käsittää saksalaisten rajua veljeisrakkautta peräti puuttuvan.

Jo ennenkuin julkinen yhdistäminen tapahtui oli saksalaishallinto omistanut ratkaisevan luonteen sekä alkanut johdonmukaisen saksalaistuttamistyön. Strassburg oli antautunut syysk. 28 p:nä ja lokak. 1 p:nä asettautui kenraalikuvernööri Bismarck-Bohlen samaan kaupunkiin. Jo syysk. 21 p:nä olivat koulut asetetut saksalaishallinnon alaisiksi ja huhtikuun 14 p:nä 1871 määrättiin koulupakko alemmalle opetukselle ja saksan kieli säädettiin käytettäväksi sekä pientenlasten- että alkeiskouluissa. Syyskuussa 1870 pantiin saksalaismielisiä sanomalehtiä voimaan, ja niiden välityksellä koetti hallinto virittää propagandaa uuden aseman hyväksi, sekä levitteli runsaita lupauksia onnellisesta tulevaisuudesta, sotapalveluksen vapaaksi asettamisesta, itsenäisistä laitoksista, itsenäishallinnosta syntyperäisten miesten kautta j. n. e., lupauksia, joita ei laisinkaan täytetty. Väliaikaisen hallinnon toimet olivat aluksi jotensakin lempeät. „Elsassin kunniaksi olemme pukeutuneet hienoihin hansikkaihin,“ lausui muuan korkea-arvoinen saksalainen sotaherra.

Kesäkuun 9 p:nä 1871 säädettiin järjestetty laki Elsass-Lothringia varten. Äsken valloitettu maakunta, „voittopalkinto niistä taisteluista, joissa kaikki saksalaisheimokunnat yhteisesti olivat vertansa vuodattaneet“, ei ollut kuuluva mihinkään erityiseen liittovaltioon vaan koko Saksan valtakuntaan „als untrennbares Ganzes dem ganzen Reiche einverleibt, nicht einem Bundesstaate überantwortet, nicht unter mehreren getheilt werden.“ Sen tuli muodostaa valtiomaan, jossa valtakunta keisarin kautta käskee ja hallitsee. Perustuslaki oli voimaan astuva vasta tammik. 1 p:nä 1873. Lakia säätävää valtaa tuli keisarin, liittoneuvoskunnan (Bundesrath) ja valtiopäivien väliaikaisesti toimittaa, muu valta annettiin keisarille. Hallituksen esimieheksi Berliniin määrättiin ylipresidentti, jota virkaa v. Möller vuosina 1872—1879 toi-

mitti. Kaikkialla paitse kunnissa, joidenka asiat valitut yhteiskuntaneuvokset nimeltä „Gemeinderäthe“ ratkaisivat, oli hallinto itsevaltainen.

Lempeä hallitus muuttui nyt päinvastaiseksi. Nuoret miehet asetettiin ehdottomasti sotapalvelukseen. Ne, jotka olivat ilmoittaneet tahtonsa (opteeranneet) siirtyä Ranskaan, käskettiin kohta maasta muuttamaan. „Gemeinderath“ Strassburgissa hajoitettiin ranskanmielisyytensä tähden. Uudet saksalaiset virkamiehet vainosivat innokkaasti kaikkea, mikä muistutti ranskalaisia oloja ja oikeudenistuimet menettelivät ankarasti kotoperäistä väestöä vastaan. Kaikilta, jotka virastoihin tahi oikeustoihin pyrkivät, vaadittiin valtiollisen valan teko. Seurauksena kaikesta tästä oli syvä mielipaha, joka muun muassa ilmaantui siinä, että puolestatoista miljoonasta asukkaasta 400,000 opteerasi Ranskan hyväksi. Vaikka suuri osa näitä optioneja julistettiin laittomiksi oli kuitenkin laillistenkin luku suuri. Syntyi varsinainen vaellus Ranskaan. Useimmat nuorukaiset, joiden piti astua saksalaisrykmentteihin, menivät rajan yli.

Vuonna 1874 otti Elsass-Lothringi ensi kerran osaa valtiopäivävaaliin. Kaikki ehdokkaat otettiin n. s. protesti-puolueesta. Tämän puolueen ohessa, joka vastustaa yhdistämistä, löytyi jo tähän aikaan syntyperäisen kansan keskenken toinenkin puolue nimittäin itsehallitusta vaativa (autonomisti)-puolue. Ei tämäkään puolue ole vähimmässä määrässä saksanmielinen, mutta se tunnustaa kuitenkin Frankfurtissa tehdyn sopimuksen sekä vaatii itsenäistä asemaa Elsass-Lothringille ja kotimaisia miehiä hallitukseen sekä edusmiestä liittoneuvostoon. Autonomisti-puolue syntyi vuonna 1874 kun „Landesausschuss“ asetettiin. Sen etevimmät miehet olivat Klein, Köchlin ja F. Schneegaus. Hallitus, joka puolueen perustamisessa näki saksanmielisyyttä, suosi sitä, jonka vuoksi tämän puolueen onnistui päästä melkoiseen valtaan, onnistuipa sen vielä valtiopäiville 1877 saada muutamia ehdokkaitansa valituksi. Toiveet itsenäishallinnon suhteen, jotka osittain perustuivat hallituksen turhiin uskotteluihin, pettyivät kun vuoden 1879 asetus säädettiin. Itsenäishallintoa vaativan puolueen arvo aleni jälleen ja, vaikka yksityiset vielä suosivat sen pyrintöjä ja toiveita, lienee se jo melkein herennyt olemasta järjestettynä puolueena protestipuolueen rinnalla. Viime valtiopäivävaalissa (1884) eivät autonomistit ensinkään vaaliin asettaneet omia ehdokkaitansa, vaan kotimainen kansa äänesti joka mies protestipuoluelaisia. Strassburgissa, josta vuonna 1877 oli lähetetty autonomisti Bergmann valtiopäiville, pääsi protestipuolueen etevin mies Kablé suurella enemmistöllä voitolle.

Vastamainittu nykyään voimassa oleva laki vuodelta 1879 sisältää seuraavat tärkeämmät määräykset. Elsass-Lothringilainen osasto valtakansliiassa ja „Oberpresidium" Strassburgissa hajoitetaan. Valtiomaan hallituksella on istuimensa Strassburgissa. Keisari luovuttaa itsevaltaisen oikeutensa maaherralle, jonka ohessa perustetaan ministeristö, joka on jaettuna neljään osastoon, joista ministeri johtaa yhtä, muut ovat ala-valtiosihteerien johdonalaisia. Eräs valtaneuvosto antaa lausuntonsa lakiehdotuksista ja sääntöohjeista. Valtaneuvostoon kuuluvat ministeri, alavaltiosihteerit, presidentti, valtion asiamies ylioikeustossa sekä 8 jopa 12:kin keisarin määräämää jäsentä, joista 3 on Landesausschuss'in ehdottamana. Maa on jaettuna kolmeen „Bezirk"iin ja 22 piiriin, joita johtavat Bezirki-presidentit ja piiri-esimiehet. Paikallinen eduskunta „Landesausschuss" on kokoonpantu 58 Bezirk-, Gemeinde- ja Municipalneuvosten valitsemasta jäsenestä. Sillä on esitysoikeus. Lakiehdotuksia Elsass-Lothringille esittävät Saksan liittoneuvosto ja Landesausschuss. Vaikka viimemainittu vastustaisikin jonkun lain, voipi kuitenkin valtiopäivä-päätös panna sen voimaan valtiomaassa.

Valtiomaalla on siis tätä nykyä paikallishallitus, vaan ei kuitenkaan itsenäisyyttä. Kotimaisiin lakiehdotuksiin vaaditaan liittoneuvoston hyväksymys, voidaanpa vastoin „Landesausschuss"in tahtoakin säätää uusia lakia. Valtiomaalla ei ole edusmiestä liittoneuvostossa, niinkuin kaikilla muilla Saksan valtioilla on. Tämä seikka on kuitenkin käytännöllisessä suhteessa vähemmän tärkeä, koska maan edusmiehenä silloin tulisi olemaan keisari, Preussin kuningas. Suurempi merkitys on sillä seikalla, että hallituksen esimiesten ei tarvitse olla, eivätkä ole kotimaisia miehiä, kuten autonomisti-puolue vaatii, vaan ovat Saksalaisia. Kun uusi hallitus asetettiin, sai ainoastaan yksi elsassilainen nimittäin autonomisti Schneegaus korkeamman viran ministeri-alineuvoksena, mutta koska hän virkaveljeinsä silmissä oli jonakuna outona sisääntunkijana, täytyi hänen pian jättää tämä paikka.

Luonnollista on, että kansa tällaisissa oloissa on tyytymätön, eikä hallitus ole sille mieleen. Viha, jolla kansa alussa kohteli valloittajiansa on kuitenkin lauhtunut kärsivällisemmäksi vaikkapa kylmäksi mielialaksi. Uuden hallituksen leppyisä käytös on paljon vaikuttanut tähän. Sotamarsalkki Manteuffel on Elsass-Lothringin maaherrana osoittanut suurta varovaisuutta käytöksessään kotimaisia asujamia kohtaan. Nämät myös osoittavat hänelle persoonallisesti kunnioitustansa ja kiitollisuuttansa syystä että hän on ottanut osaa

heidän tunteihinsa ja ajatustapaansa, sekä pitävät arvossa hänen jaloa mieltänsä ja hienoa käytöstapaansa. Strassburgin vastapuolueitten etevimmät miehet ovat usein vieraina hänen pöydässänsä. Sen sijaan ovat maaherran toimet ja käytös usein herättäneet tyytymättömyyttä ultra-saksalaisessa puolueessa, joka toivoo aikaan saavansa väkivaltaista saksalaistuttamista. Äskettäin esimerkiksi oli hallitus maahan muuttaneiden saksalaisten ankaran moitteen alaisena, syystä että se kielsi aiotun suurenmoisen tulisoihtujuhlan toimeenpanoa Strassburgissa Bismarckin 70:ntenä syntymäpäivänä huhtikuun 1 p. tänä vuonna. Hallituksen mielipide oli, että juhlan hänen kunniakseen tuli olla yksityistä laatua, jotta alkuperäisen kaupunkiväestön tunteita ei loukattaisi sekä julkisia protesteja ja eksessejä vältettäisiin. Saksalaispuolueen sanomalehti „Strassburger Post," joka ei ole ymmärtävinään sovinnollista ja varuisata politiikkia piti tätä määräystä loukkauksena saksalaisia asujamia vastaan.

Manteuffel siis ei ole osoittaunut varsinaisesti vihamielisenä vastapuolueita ja oppositioni-sanomalehtiä vastaan; mutta Frankfurtin sopimuksen suhteen on hän ankara; siihen ei saa julkisesti ryhtyä. Herra Kablén toimittama lehti „Presse" teki niin kuitenkin kerran, jonka tähden se paikalla lakkautettiin.

(Jatket.)

Edv. Hjelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

Zaengerle, M., Kemian Alkeet. Saksan kielestä mukailemalla suomennettu. Vih. 1—3. Porvoossa 1884. W. Söderström, kustantaja.

Mielihyvällä tervehtinee jokainen kansallisen sivistystyön ystävä jokaista uutta edistymisen osotusta, varsinkin kun se ilmestyy alalla, jolla tuotteliaisuus tähän saakka on ollut verrattavasti vähäinen.

Luonnontieteet ovat suomenkielisen oppikirjallisuuden niinkuin yleensä Suomen kielen viljelemisen suhteen aina viimeisiin aikoihin asti olleet pahan puutteen alaisina; puuttuupa tässä suhteessa vielä nytkin muutamilta luonnontieteen haaroilta ensimmäinen alkujohdatuskin tieteen tutkimiseen. Tätä epäkohtaa osaksi poistaakseen ryhtyivät muutamat nuoret asiaa harrastavat miehet, filos. kand. F. J. Pätiälä sekä ylioppilaat Leon. Lindelöf ja K. A. Relander prof. Edv. Hjeltin kehoituksesta suomentamaan erästä tarkoitukseen sopivaksi katsottua kemiallista teosta: Zaengerle, M., Grundniss

der Chemie. Heidän työnsä hedelmä on se kirja, Kemian alkeet, jonka täten pyydämme sulkea Valvojan lukijakunnan huomioon.

Ennenkuin käymme arvostelemaan suomennosta sallittakoon meidän lausua muutama sananen itse alkuteoksesta. Ensimmäisen vihon kanteen liitetyn prospektin mukaan ovat Kemian alkeet aiotut hyödyttämään sekä yliopistossa kemiallisia alkeistutkintoja harjoittavia ylioppilaita, että kauppa- ja teollisuus-koulujen oppilaita tutkinnoissaan. Emme tiedä onko kirjan tekijä teokselleen itse toivonut näin monipuolista käytäntöä. Jos niin on, rohkenemme epäillä, vastaako Zaengerlen teos kaikenpuolisesti tarkoitustaan. Paikoittain näyttää siltä, kuin kirjan tekijä olisi, estääkseen teoksensa liiallista paisumista, ahdinkoon saakka kokenut supistaa toisia kohtia esityksessään, samalla kun toisille pyysi hankkia laveampaa alaa. Tämän kautta on esitykseen syntynyt jonkinmoinen epätasaisuus, joka milloin vaivaa teoksen puhtaasti tieteellisiä puolia, toisinaan taas sen enemmin käytännöllisiä tarpeita tyydyttäviä osia. Varsinkin edellisessä suhteessa on tämä epäkohta huomattava. Teoksen johdannollinen, tieteen perusteellista kantaa ja järjestelmää selittävä osa olisi syystä saattanut olla täydellisemmästi esitetty; ainakin kemiaa tieteellisesti tutkiville olisi siitä ollut hyötyä, tahtokootpa sitte käyttää teosta vaan alkujohdatuksena vastaisille laveammille tutkimuksille, taikka tyytyä sen antamaan oppimäärään. Varsinaisina puutteina tahdomme tässä osassa tuoda esiin seuraavia seikkoja. Puhuessaan kaasujen laajenemisesta olisi tekijän pitänyt antaa tieto tuosta laajenemismäärästä (laajenemis-koefficientin suuruudesta). Siinä pykälässä, jossa atomiteoriaa selitetään, kaipaamme jokaista tiedon antoa atomipainon ja ominaislämmön välisistä suhteista, sekä siitä tärkeästä laista, joka näiden kesken vallitsee. Olisipa niin ikään ollut syytä huomauttaa siitä, että atomipainon määrääminen paitsi volymi-laista suuresti riippuu muistakin seikoista, niinkuin atomilämmöstä ja kemiallisten yhdistysten isomorfisuudesta. Vihdoin emme ole voineet tavata mitään selitystä kemiassa usein käytetystä käsitteestä allotropia.

Mitä kirjan aineelliseen osaan tulee, tarjoo se kyllä monta varsin tervetullutta tietoa ja viittausta useitten aineitten käytännöstä teollisuudessa, niiden merkityksestä luonnon, varsinkin elimellisen luonnon taloudelle ja menestymiselle, vaan toiselta puolen emme saata olla valittamatta, että tekijä melkein tykkänään on jättänyt silmällä pitämättä niitä tapahtumia ja vaihtomuutoksia, joita jotkut yleisemmin levinnneet aineet, toisen toiseen vaikuttaessa tahi vaikutuksen alaisena ollessa, elimettömässä luonnossa matkaansaattavat ja kärsivät. Tämä muistutus koskee erittäinkin alkuaineita, hiiltä ja piitä, niiden yhdistyksiä hapen ja alkalisten metallien kanssa, sekä sitä verrattoman suurta merkitystä, joka niiden vaikutuksesta toisiinsa ja muihin alkuaineihin alati lähtee maapallomme kuoressa tapahtuville ainemuutoksille. Ompi kyllä totta, että kemiallisissa teoksissa tälle kohdalle harvoin suodaan täysi arvonsa, vaan

kirjassa senlaatuisessa, kuin käsillä oleva, olisi sen esittäminen epäilemättä ollut paikallaan.

Se parannustyö, jonka alaiseksi suomennos alkuteokseen verrattuna on tehty, on edelliselle kieltämättä ollut suureksi eduksi. Sen ansio ei rajoitu yksinänsä siihen, että pahimmat epäkohdat alkuteoksen esityksessä ovat tulleet poistetuksi, se tarjoaa sitä paitse sen kautta, että alkuaineitten kertomisessa on noudatettu luonnollista järjestystapaa, paljon huokeampaa tilaisuutta tutustua niitten luonnonmukaiseen liittymiseen toisiinsa, niitten ryhmittäiseen jakoon ja toisiinsa verraten vastakkaisiin ominaisuuksiin. Ainoastaan muutamissa kohdissa pydämme lausua muistutuksiamme parantajan toimia vastaan. Olisi ollut suotavaa, että käännökseen otettu lyhyt viittaus ominaislämmön ja atomipainon välisistä suhteista olisi saanut sijansa jo johdannollisessa osassa. Tuo käännöksessä tarkemmin, alkuteoksessa vain vaillinaisesti, noudatettu alkuaineitten jako epämetalleihin ja metelleihin olisi vaatinut, että kummankin ryhmän toisistaan eroavia ominaisuuksia olisi esitetty täydellisemmässä ja vastakkaisesti jyrkemmässä muodossa, kuin nyt on tapahtunut. Jos toiselta puolen arseniikin suurempi yhtäläisyys epämetallien kanssa, toiselta puolen antimonin metallien kanssa, tekee niitten siirtämisen eri ryhmiin välttämättömän tarpeelliseksi, niin olisimme kumminkin toivoneet, että jossakin määrässä tyydyttävää tiliä olisi tehty näiden aineitten ja niiden yhdistysten yhtäläisyydestä keskenänsä, varsinkin mitä jälkimmäisten kemialliseen ja fysikaaliseen rakennukseen tulee.

Suomentajilla on nähtävästi ollut monta vaikeutta voitettavana, pakotetut kun olivat luomaan koko joukon uusia sananmuotoja uusia käsitteitä varten. Tähän katsoen täytyy tunnustaa, että he kiitettävällä tavalla ovat tehtävänsä suorittaneet. Helposti huomaa, että yrityksen oudonmukaisuus alussa paikoittain on tehnyt käännöksen hiukan kankeaksi, jota vastoin tämä sujuu varsin huokeasti, kuta edemmäksi työ edistyy.

Seuraavassa tahdomme tuoda esiin muutamia kohtia, jotka meistä antavat syytä muistutuksiin. Suomentajat ovat jokseenkin johdonmukaisesti *) tieteellisten termien ja vieraitten sanojen kirjoittamisessa käyttäneet foneetista kirjoitustapaa. Emme tiedä, kuinka oikeutettu tämä menettely kielelliseltä kannalta lieneekään, mutta meitä ainakin ja, olemme varmat siitä, moniaita muitakin suuresti on oudostuttanut nähdä ennaltaan tuttuja sanoja kirjoitettuina niinkuin esim. ekspansiooni, absorptsiooni, operatsiooni, sinooperi, j. n. e. Kun ajattelee, että kirja etupäässä on joutuva sivistyneitten lukijain

*) Sanomme jokseenkin johdonmukaisesti, sillä oksida*tsioo*nin ohessa tapaa myöskin oksidat*ioo*nia ja dissocia*tio*nia; *si*nooperin ohessa *Z*ologiaa, *Z*irkonia. Puhutaan ots*oo*nista ja ots*o*nomeetteristä. Suomenkielisten sanojen suhteen yksi esimerkki: alkuainetten ja alkuaine*i*tten.

käsiin, niin saattaa myöskin edellyttää, että lukijalla on se kielen taivutus-kyky, sen verran tietoa sivistyskielessä yleensä tavattavien sanojen käytännöstä, että hän näitä esteettömästi pystyy lausumaankin. Kellä näitä lukutaidon ehtoja ei ole, häneltä sopii huoletta vaatia, että hän ne piammiten hankkii itselleen. Me puolestamme emme ensinkään voi käsittää, mitä erityistä hyötyä ja etua lähtisi kansalliselle sivistykselle siitä, että sanoja ja sananmuotoja, jotka aikojen kuluessa ovat tulleet koko sivistyneen maailman yhteiseksi omaksi, turmellaan pahanpäiväisiksi ja tuntemattomiksi, sen vuoksi muka vaan, että kansalliskielen vaatimuksia tyydytettäisiin.

Lauserakennuksen suhteen ovat suomentajat meidän käsityksemme mukaan tehneet itsensä syypäiksi siihen virheesen, että toisinaan ovat käyttäneet liian ahdasta, supistettua lausemuotoa niissäkin tapauksissa, joissa aineen tärkeys hyvinkin olisi sietänyt hiukan laveampaa esitystapaa. Niinpä epäilemme, josko aineelle outo lukija heti ensi hetkessä täydelleen huomaa seuraavan lauseen merkitystä: „Jos tarkastellessa määrättyjen yhtymispainosuhteitten alkusyytä, lähtee alempana esitetystä atomiteoriasta, niin sanotaan suhdelukua atomipainoksi;“ olisi kenties käynyt esittää lausetta täten: jos vasta alempana esitetyn atomiteorian kannalta tarkastelee niitä alkusyitä, joihin muuttumattomien yhtymispainosuhteitten määrääminen perustuu, niin sanotaan kunkin aineen siten saavutettua suhdelukua atomipainoksi. Epäselvä on niin ikään seuraava lause: „erottamalla saatujen tuloksien painojen summa on sama kuin yhdistyksen paino;“ tässä tekevät nuo toisiaan välittömästi seuraavat monet genetiivit lauseen raskaaksi, jota paitse sana „erottamalla“ ei tyydyttävästi ilmaise millä tavalla syntyneitä tuloksia tarkoitetaan. Olisi ollut tarpeellista sen asemesta käyttää jotain enemmin venytettyä lausetapaa, esim. yhdistyksestä hajoittumisen kautta saatujen j. n. e. N. s. Avagadron lakia selittäessään ovat suomentajat saksalaisen sanan Raum asemesta käyttäneet sanaa tila. Me epäilemme voiko tila yksinänsä täydelleen riittää ilmaisemaan sitä, mitä tässä tarkoitetaan, ja olisimme suoneet, että siihen olisi liitetty joku asiaa tarkemmin määräävä sana esim. avaruus: avaruus-tila. Lausetta „molekyylien painot, molekyylipainot, ovat toisiinsa samassa suhteessa kuin saman lämmön ja saman painon alaisina olevien kaasumaisten aineitten yhtäsuurten kokojen painot“ vaivaa jälleen pahasti nuo monet (5) genitiivit; sitä paitsi sitä syystä saattaa sanoa huonosti stiliseeratuksi. Me puolestamme olisimme tälle lauseelle antaneet seuraavan muodon: molekyylien painot, molekyylipainot, ovat toisiinsa samassa suhteessa kuin yhtä suurten kokojen painot vastaavia kaasumaisia aineita, saman lämmön ja saman painon vallitessa.

Ainoastaan viittaamalla tahdomme johdattaa lukijan huomion muutamiin muihin osaksi samanlaatuisiin epäkohtiin suomennoksessa. Siv. 26 sanotaan,

että kemiallinen vetovoima pääsee täyteen voimaan (= täyteen vaikutukseen).

Siv. 17: suhdeluku ilmaisee pienintä määrää, mikä alkuaineesta yhtyy kuhunkin yhdistykseen (rupeaa johonkin yhdistykseen).

Vaikea on (siv. 65) rikkianhydridin muuttamisesta rikkihapoksi sanoa että edellinen „muodostuu" jälkimmäiseksi. Parhainta olisi tässä tapauksessa ollut sanasta sanaan seurata alkuteoksen sanoja, ja kirjoittaa: se (SO_3) liukenee, lämpöä levittäen ja rikkihappoa synnyttäen, sähisten veteen. Yleensä olisi ollut suotavaa, että suomentajat muutamien usein käytettyjen sanojen suhteen, niink. muuttua, muodostua, syntyä, synnyttää j. n. e. olisivat noudattaneet erinomaisen huolellista tarkkuutta, niin että kutakin sanaa vain olisi käytetty jossakin määrätyssä merkityksessä. Muistutuksen alaiseksi tahtoisimme vielä tehdä yhden pienen kohdan siv. 89. Sanotaan „Fosforin ilmassa hapettuessa irtautuva lämpö saattaa suurempia määriä sulamaan." Miksi tämä ahdas, epäselvä lausetapa? Varmaankin olisi lukija kiitollisempi jos ilman pitempää mietiskelyä saisi tietää, että se lämpömäärä, joka irtautuu, kun fosforia ilmassa hapetetaan, voipi saattaa suurempia määriä tätä ainetta sulamaan. Epähuomiosta lienee tuo jokaista kivimielistä luonnetta kovasti loukkaava lausetapa „graniitin-tapainen mineraali" (siv. 101) alkuteoksesta puikahtanut suomennokseen.

Jos jätämme lukuun ottamatta muutamia vähäarvoisempia kirjoitusvirheitä, niin emme tiedä että suomennos muissa suhteissa antaisi syytä erinomaisempiin muistutuksiin. Päinvastoin saapi tähän saakka ilmestyneistä vihoista sen käsityksen, että suomentajat varsin taidokkaasti ja onnellisesti sekä hyvän keksimis-aistin turvassa ovat suorittaneet vaikean tehtävänsä. „Kemian alkeille" on, niin hyvin niiden sisällyksen kuin kielenkin puolesta, suotava etevä sija suomenkielisessä oppikirjallisuudessa. — Kirjan ulkonaista pukua kohtaan on meillä vain se muistutus tehtävänä, että nimilehdellä kaipaamme teoksen ansiokkaan parantajan ja sen taitavien suomentajien nimiä.

Hjalmar Gylling.

P. Päivärinta, Minä ja Muut. Sakeus Pyöriän kertomuksia. Vihkot 1—4. Porvoossa 1885. Werner Söderström. Vihkon hinta 1 m.

„Sakeus Pyöriän kertomukset" sisältävät yhteisten puitteitten sisässä sarjan kertomuksia, — „muista," jotka elämän vaiherikkaalla polulla ovat joutuneet „minun" eteen. Onnellinen ajatus oli epäilemättä tekijässä valita tämä ulkomuoto. Tällä tavoin hän sekä voi vapaasti esittää noita kertoelmia, havaintoja elämästään, joiden kuvaamisessa hän on niin mainio, että on tilaisuudessa yhdistää ne suuremmaksi kokonaisuudeksi. Erityistä viehätystä saavuttaa

kirja elävyytensä kautta; huomaamme että tämä kaikki on kansamme kesken todellakin koettua, elettyä, tekijä ei ole muuta kuin järjestellyt, kertoillut sitä meidän nautittavaksemme.

Eri kertomukset ovat enemmässä tai vähemmässä yhteydessä toistensa kanssa; kuitenkin käy „minun" kehitykseni punaisena lankana useimpain läpi. Lasten leikeissä solmittu ystävyys kivulloisen Maunon kanssa, tutustuminen pulskaan ja hyväntahtoiseen, vaan kiusauksille liian heikkoon Palkolan Hannoon, Maunon aikainen kuolema vaikuttavat epäilemättä syvästi Sakeus Pyöriänkin elämään ja muodostavat yhtenäisen, monta viehättävää kohtaa tarjoovan kertomuksen. Erittäin pyydän saada huomauttaa „Muita mutkia" nimisessä luvussa kerrotusta kurjasta käynnistä Kivisen Heikin luona, jonka arvelen luonnollisuudessa, realistisuudessa vetävän vertoja millekin uusimpain naturalistien kuvauksille tahansa, ehkä liiaksikin, — ja kuitenkin, kuinka idealinen, aatteellinen Päivärinnan kanta on! Kuvaus tuosta kummallisesta ja salaperäisestä Jässi ukosta tosin ei liity yhtä likeisesti päähenkilöön, mutta lapsuuden muistona se hyvin puolustaa paikkansa ja on erinomaisen liikuttavasti ja hienosti esitetty sivukohtaus. — Vähemmin onnistuneet ovat kertomukset „Susivoudista" ja „oudoista uutisista," edellisen luulisin voittaneen, jos susivoutijuttu olisi saanut siirtyä sivulle ja ylipäänsä kokemukset ulkona maailmassa olisivat tulleet pääasiaksi. Heikoin on kuitenkin uskonnollisia oloja kuvaava luku; se ei millään tavoin vaikuta tapausten juoksuun eikä se muodosta mitään kokonaista itseksensäkään. Se muistutus, jonka tein „Torpan poikaa" ilmoittaessani (Valvoja 1883, n:ot 17—18), että kertomus paikoittain olisi ollut selvempi ja miellyttävämpi, jos se vähemmin olisi takertunut sivuasioihin, pitää nytkin paikkansa. Tahdoin tässä uudestaan muistuttaa siitä, koska mielestäni tämä Päivärinnan viime teoksessa on tärkein puutos, jonka siis senkin tahtoisin nähdä poistetuksi.

Päivärinta on jo yleisössä saanut suuren ystävä- ja ihailijapiirin, joten tämäkin teos varmasti on saava lukuisan lukijakunnan, niinkuin se ansaitseekin.

G—t.

Strån. Skizzer af *Aarne.* 226 siv., hinta 3 m. 50 p. Helsingissä, G. W. Edlund, 1884.

Viime jouluksi täällä ilmestyneiden kirjojen joukossa oli tämäkin pieni novellikokoelma, joka näkyy herättäneen verrattain suurta huomiota yleisön puolelta. Jo se seikka että nimimerkki oli ihan uusi, ja että huhu kertoi sen alla piilevän naiskirjailijan, vaikk'ei varmaan tiedetty nimittää ketään, oli omansa uteliaisuutta synnyttämään. Ja lisäksi tuli vielä että kirjaa lukiessa pian huomattiin tekijän kohoovan keskikertaisuuden kantaa ylemmäksi. Ne viisi kertoelmaa, jotka kirja sisältää, osottavat kaikki suuremmassa tahi vä-

hemmässä määrässä tekijän kykyä vilkkaasti ja elävästi kuvailemaan jokapäiväisen elämän ilmiöitä. Keskustelut henkilöiden välillä sujuvat hyvin, pitkäpiimäisiä paikkoja tuskin tavataankaan; joskus, esim. „Agneta" nimisessä jutussa, esittelytapa on ehkä liiankin lyhyt, niin että kertomus paikoittain on ikään kuin rikki hakattuna palasiksi. Tekijä ei suinkaan ole pilventakaa kotoisin, niin kuin joskus vasta-alkavien naiskirjailijain on laita. Päinvastoin esiintyy hänessä silmiinpistävä taipumus uudenaikuiseen realismiin, kuitenkin niin että hän harrastaa ajan aatteellisiakin rientoja. Hyvällä havaintokyvyllä hän esim. ottaa vaarin eri kansanluokkien omituisuuksista. Ensimmäisessä jutussa „Kahdeksan tunnin kokemus," joka muutoin kokoonpanoonsa katsoen näyttää meistä heikolta, tekijä osottaa tuntevansa talonpoikais-kansan elämää semmoisena kuin se on Savossa. Toiselta puolen hän hyvin tuntee seuraelämää muissakin maamme kansanluokissa. Kaikesta liiallisesta hentomielisyydestä vapaana, hän sattuvalla satiirilla ruoskii sitä pintapuolisuutta ja turhamielisyyttä joka, pohjattomaan ruotsikiihkoon yhdistyneenä, niin usein löytyy juuri niissä kansamme piireissä, jotka enimmiten kerskaavat hienosta sivistyksestään. Oikein mestarillisesti ja aivan luonnon mukaan hän esim. „Agnetassa" kuvailee hovineuvoksen rouvaa ynnä tämän tytärtä, ja ehkä vielä paremmin viimeisessä jutussa „Tädin luona" nuoren upseerin ynnä hänen yksinkertaisen morsiamensa „hienosta sivistyksestä" lähtenyttä käsitystä siivouden vaatimuksista.

Ennen kaikkea viehättää kuitenkin Aarnetta naiskysymys. Naisten oikeudet ovat hänessä saaneet innokkaan puolustajan. Naisen aseman korottaminen, hänen oikeutensa päästä laajempaan vaikutusalaan, jossa hän saa vapaammin toteuttaa taipumuksiaan, tämä aate on pääaineena kaikissa kappaleissa. „Kiillettä" nimisessä kertomuksessa tekijä hyvin luonnonmukaisesti kuvailee sitä „kurtiisia", jota moni nuori mies harjoittaa paljaana leikkinä omaksi huvikseen, mutta jonka uhriksi nainen helposti joutuu. Mielestämme samassa kappaleessa oleva naisellisen „koketteeraamisen" kuvailus ei ole yhtä onnistunut, vaikka tekijä tosin koettaa tasapuolisesti jakaa letkauksiansa molemmille sukupuolille. Seuraavassa uutelossa („Sokea") näemme lääkärin sisaren palavalla innolla tahtovan antautua lääketieteesen, mutta siitä estävät häntä veljensä etuluulot, siksi kuin hän vihdoin rohkeasti päättää katkaista kahleensa. „Agnetassa" kerrotaan, kuinka väärä käsitys naisen alemmuudesta viepi muuten jalomielisenkin miehen harhateille ja vierottaa hänestä itseänsä arvossa pitävän naisen. Tämä kertomus, joka päättyy sovittamattomaan epäsointuun, jättää jälkeensä surullisen vaikutuksen ja osottaa tekijässä enemmän taipumusta pessimistiseen katsantotapaan kuin toiset kertomukset. Mielestämme tendensi Aarneen novelleissa silloin tällöin esiintyy häiritsevällä ja niiden taiteellista arvoa alentavalla tavalla, sillä hän ei vielä voi täydellisesti muuttaa aatteitansa lihaksi ja vereksi toimivissa henkilöissä. Puolestamme luulemme Aarnetta ja useimpia muitakin naisemansipatioonin ystäviä yksipuolisiksi siinä,

että he naiskysymyksessä pitävät liian vähää lukua luonnosta; naisen asema perustuu luullaksemme organillisen luonnon lakeihin eikä minkäänlaisiin „etuluuloihin" paljoa enemmän, kuin mitä emansipatioonin harrastajat myöntävät. Mutta tämä seikka ei suinkaan estä meitä tunnustamasta että naisen yhteiskunnallinen asema monessa suhteessa vielä on parannettava; kokemus on aikaa myöten osottava, mitä siinä on luonnosta riippuvaista ja siis mahdotonta muuttaa.

Kieltämättä on vielä paljon kypsymättömyyttä sekä tekijän katsantotavassa että hänen esittelyssänsäkin. Hänen voimansa tuskin vielä riittäisivät suurempien ja eheämpien teosten aikaansaamiseen. Mutta nyt puheena oleva teos antaa luullaksemme perustettua toivetta siitä, että hän vast'edes on saavuttava suurempaa täydellisyyttä. Hänen kykynsä ottaa avoimin silmin vaaria tosimaailman oloista ynnä se into, jolla hän harrastaa ajan tärkeitä rientoja, ovat takeina siitä, että ruotsinkielinen kirjallisuutemme voi hänestä paljon toivoa. Me toivotamme siis hänelle onnea tästä kirjallisesta esikoisesta, kehottaen häntä jatkamaan niin kauniisti alotettua uraansa.

Th. Rein.

Magdalena Thoresen. Uusia Kertomuksia. Suom. H. F. Helsingissä, Wickström ja kumpp. 1—2 vihko 1883—84. 100 + 55 siv., hinta yhteensä 1 m. 50 p.

Nämä norjalaisen naisen kädestä lähteneet kertomukset esittävät kuvia, jotka ovat otetut norjalaisen rahvaan keskuudesta. Niiden suurin viehätys on luonteiden kuvauksessa, joka on tehty hyvin huomattavalla taidolla. Muun muassa sattuvasti kuvaillaan pari eri tyyppiä (perikuvaa) noista jokapäiväisistä ihmisistä, joiden henki on arkipäiväisyyden oloissa, kovien elämänkokemuksien alla kangistunut koneelliseksi, kaavanmukaiseksi, itsekkääksi, niin ett'eivät enää tule ajatelleeksikaan tuntehikkaita asioita, sydämmen vaatimuksia ja kysymyksiä, — ihmisistä, jotka yhä viettävät samaa jokapäiväistä, yksitoikkoista elämää, mutta kuitenkin joka kerta, kun „sielu kolkuttaa ja vaatii keskustelua kahden kesken," niin heillä aina on semmoinen kiire muihin ulkoelämän toimiin, ett'ei ole koskaan tullut tehdyksi tuo tilinteko oman sielunsa kanssa. Tuommoiset tyypit ovat surulliset katsella; mutta niissä on todellisuuden merkki, ja sen vuoksi nämä Magdaleena Thoresenin vähäiset kuvaelmat, jotka yleensä ovat tuntehikkaat ja runolliset, eivätkä siis ollenkaan nykyaikaisen realistisen tendensirunouden kaltaiset, nekin pakottavat totuuden voimalla jokaista lukijaa kääntämään silmänsä omaan itseensä, tarkastamaan omia heikkouksiansa, omaa itsekkäisyyttänsä ja jokapäiväisyyttänsä. Uskallan sanoa, että ne sen tekevät yhtä voimallisesti ja voimallisemminkin kuin hyvin useat realistisen tendensirunouden tuotteet. — Joku voisi tehdä sen muistu-

tuksen, että kertomuksien juoni ei ole aina täydelleen todennäköinen. Todenteossa esitettyjen tapauksien juoksu on usein hieman romantillinen, ihmeellinen, jommoinen todellisuus ei usein ole, — useimmat nykyajan ihmiset ainakin luulevat ett'ei todellisuuden tapahtumissa voi saada nähdä sitä tunteellisuuden valtaa, jota näissä kertomuksissa kuvataan, eikä todellisissa ihmisissä täydelleen niin voimakkaita luonteen omituisuuksia. Mutta vaikka tämä muistutus onkin kieltämättä osaksi oikeutettu, vaikka tapauksien juoksu ei ole aina täydelleen todennäköinen, niin muistutus koskee vaan niin sanoakseni sommittelun ulkonaista todennäköisyyttä. Pääpiirteissään ja pääsuunnaltaan nuo omituiset luonteet, joiden kuvaamiseen huomio etupäässä kiintyy, ovat kuitenkin mielestäni sattuvat, todelliset ja täynnä elävyyttä. Sanalla sanoen: kertomuksissa on huomattava määrä sielutieteellistä totuutta sekä viehätystä, ja sen vuoksi ne miellyttävät ja jännittävät lukijaa.

Suomennosta on yleensä jotenkin taitavasti toimitettu, mutta se on hiukan epätasainen. Kääntäminen ei ole ollut aivan helppo. Esitystapa kirjassa on yleensä varsin kaunis ja runollinen; useasti siinä tapaa noita kehittyneessä kirjallisessa kielessä tavallisia omituisia käänteitä ja puheenparsia, taikka noita vanhemmissa sivistyskielissä jo aivan kodistuneita puoleksi lausuttuja vertauskuvia, luonnonvertailuja ynnä muuta semmoista, joiden suomentaminen vaatii kääntäjältä suurempaa kekseliäisyyttä, itsenäisyyttä ja makua, koska niitä ei saa kääntää sanasta sanaan. Kiitokseksi suomentajalle on mainittava, että nuo hienot ja kauniit kohdat esityksessä enimmäkseen käyvät näkyviin myös suomennoksessa. Mutta siellä täällä suomennoksessa tavataan myös häiritseviä, huonoja kohtia; löytyy paikkoja, joissa se ajatus, jota on tahdottu lausua, on kerrassaan hämmentynyt aivan epäselväksi, niin ett'ei suomennoksessa ole ollenkaan jäljellä mitään yhtenäistä ajatusta; käännös on joko liian sananmukainen taikka muuten koneellisesti toimitettu. Noita kohtia ei ole aivan tiheältä, mutta kuitenkin voisi mainita useita. Epäilemättä kääntäjä olisi, jos hän vaan olisi pannut enemmän huolta työhönsä, voinut suurimmaksi osaksi välttää niitä heikkouksia, jotka nyt teosta haittaavat. — Syytä olisi mielestäni lakata kirjoittamasta suomeksi Martha, Christian y. m. s., ainakin kun toisia nimiä on täydellisesti suomennettu.

—i —t.

Suomalainen Teaatteri.

F a u s t -tarina on merkillisimpiä keskiajan synnyttämiä tarustoja. Jo kristinuskon ensimmäisinä aikoina liikkui kertomuksia mahtavista tietäjistä, jotka ihmetöihinsä haettuansa voimaa paholaiselta vihdoin olivat joutuneet tämän valtaan, taikkapa Kristuksen ja Jumalan Emon armoista pelastuneet. Tämä

tarusto levisi milt'ei kaikkiin kristittyihin maihin; Espanjan suuri runoilija Calderon käytti tätä aihetta draamassaan „Ihmeellinen taikuri." Saksassa tämmöiset tarinat liittyivät Faustin nimeen, jolla (faustus = onnellinen) eräs 16:n vuosisadan alussa elävä taikuri (joka muutoin oli Melanchtonin tuttava) nimitti itsensä. Neljäkolmatta vuotta paholainen sopimuksen mukaan mainitaan palvelleen Faustia, mutta, kun aika oli mennyt, kuristaneen hänet eräässä pimeässä metsässä ja vieneen mukaansa. Lavea tarusto versoi Saksassa Faustin oudosta kohtalosta, varsinkin Wittenbergin tienoilla, ja ehti pian Englantiinkin, missä jo eräs Shakespearen edelläkävijöistä Marlowe siitä sepitti näytelmän, jolla on monta ansiota.

Kun Goethe kääntyi Faust-tarinaan, josta hän oli luova suurimman nerotuotteensa, hän ei voinut tyytyä tuohon ainoastaan taikaverhon ympäröimään Faustiin; hän tahtoi painaa satuun syvemmän merkityksen. Harvoin, jos milloinkaan, lienee nähty että runoilija koko elämänsä aikana, kuutenakymmenenä vuonna, sepittelee yhtä ja samaa teosta, niinkuin Goethe Faust-näytelmäänsä. Kun teos vihdoinkin ilmestyi (ensimmäinen osa v. 1808, toinen 1832) herätti se koko Saksassa, voipi sanoa koko Euroopassa, ääretöntä huomiota, ihailua toiselta puolen ja vastustusta toiselta. Mikä oli niin erillaisesti arvostellun teoksen pääsisällys? Näytelmän Faust on tuo tulinen, mahtava ihmishenki, joka ei tunne mitään rajoja riennolleen, joka yhä korkeammas pyrkii, ja Goethe tahtoo näyttää kuinka tuo henki kyllä voi erehtyä ja hetkeksi pahaan antauta, mutta kuinka se ei voi siihen tyytyä, siihen iän kaiken puuttua. Faust on tieteistä turhaan hakenut tyydykettä hengelleen, hän ottaa avukseen pahan hengen, Mefistofeleen, joka lupaa hänelle mailman viehätteet hankkia, siksikuin hän enempää pyytämättä antaun tuokion sulouteen — silloinpa on Mefistofeles käskevä Faustia. Faust heittäytyy lemmen hurmoksiin, vaan saattaa kevytmielisyydellään sekä itsensä että viattoman Margareetan onnettomiksi, syöksee sittemmin kunnian häikäisevää loistoa kohti, nauttii hovi-suosiota ja sotasankarin mainetta, mutta hän ei niissä viihdy, ainoastaan muisto Margareetan puhtaasta lemmestä on hänelle jäänyt ja tukee häntä. Siihen viittaavat nuo kuuluisat sanat, joihin Faustin toinen osa päättyy:

„das Ewig-Weibliche zieht uns hinan."

Vasta kun Faust vihdoin tekee työtä toisten hyväksi, silloin hän löytää tyydytyksen, hän kuolee ja paha henki tahtoo ryhtyä vaivalla ansaitsemaansa saaliisen, mutta Jumalan Armon enkelit estävät häntä ja vievät Faustin kuolemattoman sielun taivaasen päin. — Samoin on Mefistofeles näytelmässä kokonaan Goethen uudestaan muodostama, kansansatuin ja Goethen mielipiteitten sekasikiö. Hän on kyllä sadun paholainen kukonsulkineen ja hevoiskavioineen, joka tahtoo syöstää ihmisen pahaan, vaan hän esiintyy samalla „sivistyksen" vaikutuksesta hienona seuramiehenä „aatelismiehenä," mutta pääeroi-

tus on kuitenkin siinä että hänen ponnistuksensa saada Faustia valtaansa menevät lopullisesti surkeasti mittömiin, koska hän on, niinkuin hän itse esittelekseen Faustille:

„ein Theil von jener Kraft,
die stets das Böse will, und stets das Gute schafft.“ *)

Goethen mielestä paha hävittää itsensä, eikä siis voi olla ikuisesti olevaa. Tämän tähden Mefistofelesta taivaassa (alkunäytöksessä, johon Goethe oli saanut aiheen Raamatusta Jobin kirjasta) kohdellaan jonkunlaisella säälillä, sentähden hän muutamissa paikoin, etupäässä toisessa osassa, ilmestyy meille milt'ei naurettavana, varsinkin lopussa kun enkelit vievät Faustin hengen hänen käsistään ja Mefistofeles — rakastuu enkeleihin.

Tämä suurenlainen näytelmä-luonnos sai kuitenkin ainoastaan puolittain täysin vastaavan ulkonaisen puvun. Näytelmän toiseen osaan, jossa esitetään Faustin pyrkiminen maineen kukkuloille, kutoi Goethe pitkänlaisia, usein hyvin vähässä yhteydessä Faustin kohtalon kanssa olevia allegorisia sivukohtauksia, joiden rinnalla pääjuoni jäi tarpeeksi kehittämättä. Että tekijä itse ymmärsi tämän puutteen, nähdään siitä että hänen viimeiset korjauksensa Faustissa, muutama viikko ennen kuolemaansa, juuri koskivat, niinkuin hän päiväkirjassaan sanoo „pääjuonten tarkempaa esitystä, joita minä, loppuun päästäkseni, olen liian harvasanaisesti käytellyt.“ — Faust-näytelmän ensimmäinen osa, joka verrattomalla taidolla kuvaa toivottoman Faustin liittoa Mefistofeleen kanssa ja Margareetan hempeätä rakkautta Faustiin, se se iäksi asettaa Goethen runomahtajain ensi riviin. Se myöskin tavallisesti yksin esitetään näyttämöllä. Että kuitenkin täten saadaan ainoasti katkonainen ja osaksi toisellainenkin käsitys näytelmästä, ei ole kiellettävissä. Faust ei koskaan lausu tuokiolle: „oi viivy vielä, armahin!“ ja kumminkin päättyy näytelmä näennäisesti siihen että hän joutuu Mefistofeleen valtaan — aivan päinvastoin Goethen ajatusta. Tämä on tietysti huomattava kohta arvosteltaessa ensimmäistä osaa erikseen.

Kun Suomalainen Teaatteri otti esittääkseen Faustin ensimmäistä osaa, ryhtyi se tehtävään, joka yleisesti tunnustetaan olevan vaikeimpia näytelmätaiteen koko alalla. Se, joka on teaatteria ja sen taitavaa johtoa seurannut, ei tosin epäillyt, ett'ei tehtävää, johon ryhdyttiin, välttävästi suoritettaisi; mutta tähän lienevätkin useimpien toiveet supistuneet. Faust-näytännöt antoivat kuitenkin uuden todisteen kansallisen teaatterimme tavasta yhä käydä eteenpäin. Lyhennykset olivat taitavalla kädellä tehdyt ja ylipään tarpeen vaatimat, jos kohta mielellään olisikin kuullut esim. Mefistofeleen neuvot ylioppilaalle. Näy-

*) Nämä sanat eivät ole oikein onnistuneet käännöksessä:
Ma osittain oon voima tuo,
Jok' aina pahaa suo, ja aina hyvää luo.

telmä esitettiin pienimmissäkin kohdissa hyvin ja häiritsemättömästi ja pari pääosaa varsin etevällä tavalla; koristukset ja valmistukset olivat (paitse onnistumatonta Maahisen ilmestystä ensimmäisessä näytöksessä) näyttämöön ja meidän oloihimme katsoen erinomaiset. Faustin lukukammio, Auerbachin kellari juopuneine ylioppilaineen, noita-akan keittiö marakatteineen *), keskiaikaisen kaupungin sunnuntai-elämä porvaris-tyttöineen ja sotilaineen, ja ennen kaikkea nuo Faustin lumoavat unelmat varmaankaan eivät niin helposti mene katsojan mielestä.

Hra Sala Faustina onnistui paremmin mietteihinsä vaipuneena oppineena, kuin sittemmin Margareetan lempijänä, siksi hän oli liian hento. Liiallinen ujous liikkeissä tavataan usein hra Salan näyttelemisessä, niin tässäkin osassa. Se, joka Faustin lailla mailmaan kyllästyneenä heittäyy lemmen huumaukseen ja joka käskee paholaista palvelijanaan, se ei esiinny aivan tavallisena armastavana nuorukaisena. Enemmän pontevuutta olisi esim. tarvittu kun Faust Margareetalle tekee tuon kiitetyn tunnustuksen uskostaan. Varsinkin viimeisessä kohtauksessa houraavan Margareetan vankihuoneessa tämä Faustin niin sanoaksemme saamattomuus astui huomioon.

Mefistofeleen osa oli uskottu hra Leinolle, joka suoritti vaikean tehtävänsä varsin ansiokkaalla tavalla. Hän yhdisti sangen onnistuneesti kokonaiskuvaksi nuo eri puolet tuossa ivaavassa ja hirvittävässä luonteessa, jonka Faust näytelmän ensimmäinen osa antaa Mefistofeleelle; äänivivahdukset, liikkeet olivat kaikki tarkoin ja selvin mietityt. Tuo pitkä mykkä kohtaus, kun Mefistofeles puutarhassa piilostaan kuuntelee Margareetan varoituksia Faustille, etenkin osoitti hra Leinon näyttelemistaitoa. Kuitenkin olisimme parissa paikassa suonut enemmän hienoutta hra Leinon esityksessä, mielestämme Mefistofeles ainoastaan noita-akkain ja niiden kaltaisten seurassa osoittaa raakaa käytöstä, Faustia kohtaan hän aina säilyttää hienon seuramiehen muotoa ja tapoja.

Neiti Aalbergin antama kuva Margareetasta oli uusi osoitus hänen rikkaasta taiteilijahengestään. Ensimmäinen kohtaus Faustin kanssa kirkon edustalla, lapsellinen ilo löytäessä Faustin ja Mefistofeleen tuomaa petollista lipasta, avosydämmisyys Faustille ensimmäisessä puutarha-kohtauksessa esitettiin tavalla, joka antoi mitä herttaisimman kuvan viattomasta, puhtaasta lapsensielusta. Välttämättömästi heltyi joka sydän kun Gretchen kertoi kodistaan, miten hän siinä oli saanut kaikki toimittaa:

„meill' ei oo piikaa; yksin kudon, neulon,
lakaisen, juoksen, keitän, seulon;"

taikkapa kun hän myöhemmin, rakkauden voittamana antauten Faustin tahtoon, lausui:

*) Ohimennen olkoon muistutettu että mitä syytä näytelmälliseltä kannalta lieneekin antaa Faustin tällöin taikapeilissä nähdä Margareetan, ei tekijä sitä suinkaan ole tarkoittanut.

„jos kerrankin sua silmäilen,
on tahtos mulle pyhä — tunnen sen.
Niin paljon oon jo antanut ma sulle
ett' tuskin mitään säilynyt on mulle!"

Yhtä hennosti ja naivisesti kuin neiti Aalberg esitti nämä kohtaukset, yhtä luonnollisen liikuttavana ilmestyi hän Margareetana kärsimyksissä ja vihdoin rauenneena, houraavana ennen kuolemaa. Hyljäten kaikki sivutarkoitukset hempeydellä tai kauniilla liikkeillä vaikuttaa katsojiin, antautui hän kokonaan ja yksinomaisesti Margareetan tuskan ja vaivain esittämiseen.

Myöskin useat vähempäin osain esittäjät ansaitsevat kaikkea kiitosta; niin neiti Stenberg miestä-haluavana Marttana monta kertaa sai katsojat hymyyn, hra Ahlberg oli reipas Valentin ja hra Lindfors oli noita-akkana varsin hauska ja hyörivä. *Kust. Grotenfelt.*

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluus-oppia.

Augustinus, kirkko-isän tunnustukset. Suomensi K. S. Lyhennetty Suomennos. Pietarissa, A. Lindeberg. —: 80.

Biblia, se on koko Pyhä Raamattu. Varustettu 230:llä Gustave Dorén piirtämällä kuvalla. Vanha Testamentti. 16 ja 17 vihko. Helsingissä, Weilin & Göös. à 1: —.

Bäck, J. Taivaalliset häävaatteet. Tutkinto Math. 22: 2—14 vv. johdosta. Suomennos. Helsingissä, Luth. evankeliumi-yhtiö. —: 10.

Granfelt, Axel Fredr. Apologetiskt och polemiskt. Uppsatser. Första häftet. Porvoossa, G. L. Söderström. 1: 25.

Jngraham, J. H., professori. Taavetin huoneen Herra eli kolme vuotta Jerusalmin pyhässä kaupungissa. Kokoelma kirjeitä, joita Aleksandrialainen juutalais-nainen, Adina, kirjoitti Jerusalmista Herodeksen hallituksen aikana isällensä, eräälle rikkaalle juutalaiselle, ja joissa hän omin silmin nähneenä todistajana kertoo kaikki Jesus Natsarealaisen elämän tapaukset ja ihmeelliset tapahtumat aina hänen kasteestansa Jordanissa ristinkuolemaansa saakka Golgatalla. Suomensi E. T. Tampereella, Emil Wesanderin kirjakauppa. 2: 25.

Merle D'Aubigné, J. H. Kuudennentoista vuosisadan Uskonpuhdistuksen historia. Ensimmäinen osa. 9—14 vihko. Suomentanut J. Hedberg. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. à —: 50.

Langbein, B. A., t:ri. Matkustus maallisesta taivaalliseen isänkotoon. Lahja elämäntiellä matkustajille, varsinkin rippilapsille. Suomentanut K. K:s. Waasassa, F. W. Unggren. —: 40.

Pyhän Pietarin Epistolat, tohtori *Martti Lutheruksen* selityksillä. Porissa, G. A. Heinonen. —: 50.

Opetuksia lapsille Enkeleistä. Kirjoitti J. W. Helsingissä, Luth. evankeliumi-yhtiö. —: 10.

Pikku Leena eli Valkea kuin lumi. Suomennos. Helsingissä, Luth. evankeliumi-yhtiö. —: 20.

Roos, M. F., Saarnoja Sunnuntai- ja Juhlapäiväin Evankeliumeista. Ruotsalaisesta käännöksestä suomentanut J. F. Grönberg. Tampere, Emil Hagelberg. 6: —.

Roos, M. F., Kristillinen Rukouskirja, sisältävä aamu- ja ilta-rukouksia, rukouksia vuoden juhlapäivinä y. m. tiloissa, ynnä niihin sovitettuja virsiä Sionin kanteleesta, Sankeyn lauluista y. m. Suomennos. Pietarissa, A. Lindeberg. —: 60.

Rosenius, C. O. Mitä pitää minun tekemän, että autuaaksi tulisin? Mukaileva suomennos, jonka teki J. R—r. Tampereella, Emil Wesanderin kirjakauppa.

Saarna 10:ntenä sunnuntaina kolminaisuudesta. Kirjoittanut J. P. Joensuussa. Myydään Joensuun Alkeiskoulun stipendiorahaston hyväksi. —: 15.

Frits ja Rupert. Tosi kertomus. Suomensi M. C. Helsingissä, Luth. evankeliumiyhtiö. —: 6.

Oikeus- ja valtiotiedettä.

Fångvårdsstyrelsens i Finland Berättelse för år 1883. Helsingissä. —: 50.

Kalender för Landtdagen i Helsingfors 1885. Helsingissä, M. Schauman. 1: —.

Pieni Asetuskokous. 21. Lisäys Suomen Merilakiin sisältävä myöhemmin ulostulleita Merikulkutointa koskevia asetuksia. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 50.

Protokoll fördt hos Finlands Ridderskap och Adel vid landtdagen år 1882. 3:s vihko. Helsingissä, Ritarihuoneen johtokunta. 5: —.

Ruotsin Valtakunnan Laki, hyväksytty ja noudatettavaksi otettu Valtiopäivillä vuonna 1734. Ynnä niiden lisäysten, muutosten ja selitysten kanssa, jotka ovat voimassa Suomen Suuriruhtinaanmaassa. Toinen painos. (Suom. Kirj. Seuran Toimituksia. 54 osa). Helsingissä, Suom. Kirj. Seura. 12: —.

Suomen Valtiopäiväin Kalenteri vuonna 1885. Helsingissä, M. Schauman. 1: —.

Suomen Vankeinhoitohallituksen kertomus vuodelta 1883. Helsingissä. —: 50.

Filosofiaa.

Järvinen, N., Naiskysymyksen periaatteita. Jyväskylässä. Tekijä. —: 50.

Kansatiedettä.

Heikel, A. O. Kansatieteellinen sanasto kuvien kanssa. Vähäinen alkuteos muutamien Kalevalassa mainittujen esineitten selittämiseksi. (Ylipainos Suomi-kirjasta). Helsingissä, Suom. Kirj. Seura. 2: —.

Historiaa ja muinaistiedettä.

Aalto, Fredrik. Kertomuksia Uudenkirkon ja Uudenkaupungin entisiltä ajoilta. Turussa, G. W. Wilén.. —: 75.

Aspelin, J. R. Suomen asukkaat Pakanuuden aikana. Koetteeksi kirjoitettu. Helsingissä, K. E. Holm. 3: 50.

Bergh, Edv. Vår styrelse och våra landtdagar. Återblick på Finlands konstitutionella utveckling under de sednaste tjugu åren. 9 ja 10 vihko. 5: —.

Gripenberg, G. A. Lyhyt ote Suomalaisten sotajoukkojen historiasta. 14:llä maalikuvalla, jotka kuvaavat 1808 vuoden univormuja. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Gripenberg, G. A. Kort utkast till de finska truppernas historia. Med 14 bilder i färgtryck, framställande 1808 års uniformer. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Hausen, R. Bidrag till Åbo stads Historia. I. Utdrag ur Åbo Domkyrkas Räkenskaper 1553—1634. Turussa, Turun historia-seura. 5: —.

Leinberg, K. G., professor. Handlingar rörande Haapaniemi krigsskola. (Ylipainos Finsk Militär Tidskriftistä 1884). Jyväskylässä, Julkaisija. 1: 50.

Mönstring med Kämparne från Vörå 1808—1809 års krig. Toinen painos. Waasa, Painoyhtiö. —: 25.

Yleinen Ihmiskunnan Historia. Weberin, Wallisin y. m. mukaan. Suomensi Aatto S. 19 vihko. Porvoossa, W. Söderström. 1: 75 ja 2: —.

Kielitiedettä.

*F. J. Petersen*in Lauseopillinen Esimerkki-kokoelma, Suomen vanhemmasta kansanrunoudesta kerätty. Tekijän kuoleman jälkeen painettavaksi suorittanut K. Hämäläinen. (Ylipainos Suomi-kirjasta). Helsingissä, Suom. Kirj. Seura. 1: 50.

Suomi. Kirjoituksia isänmaallisisia aineista. Toinen jakso. 17 osa. Helsingissä, Suom. Kirj. Seura. Sisältää: *Genetz, Arvid.* Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kieli-oppi. — Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran keskustelemukset v. 1883—1884. — Luettelo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Satukokoelmista. Johdoksi kansansatujemme kerääjille toimittanut K. Krohn. Liitteenä: Taikanuotta eli Opas taikojen kerääjille. Toimittanut O. F. Mustonen. — Helsingissä, Suom. Kirj. Seura. 3: —.

Kaunokirjallisuutta.

Canth, Minna. Roinilan talossa. Näytelmä 3:ssa näytöksessä. Porvoossa, W. Söderström. 1: 50.

Canth, Minna. Työmiehen vaimo. Näytelmä viidessä näytöksessä. Porvoossa, Werner Söderström. 2: 25.

Cygnæus, Fredrik. Samlade arbeten. Poetiska arbeten. Första bandet. 3 & 4. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 25.

Feuillet, Octave. Sibylla. Ranskan kielestä suomentanut F. J. P. Porvoossa, Werner Söderström. 2: 50.

Hellgrén, S. W. Калевала, Финскій народный эпосъ. Три первыя пѣсни. (Kalevala. Suomalainen kansallis-epos. Kolme ensimmäistä runoa. Käännös). Helsingissä, kääntäjä. 1: —.

Holberg, Ludviikki. Niilo Klimin maan-alainen matka. Ruotsinkielisen kolmannesta painoksesta suomentanut Arvo Lempiranta. Waasassa, painoyhtiö. 2: 50.

Kertoelmia ja Jutelmia. Suomennoksia ja alkuperäisiä. I. Tampereella, Hjalmar Hagelberg. 1: —.

Koitar. Savo-Karjalaisen Osakunnan Albumi. IV. Helsingissä, Savo-Karjalainen Osakunta. 2: 50.

(Mäkinen, A.) Lieto. Korven Peura. Alkuperäinen kertomus. Tampereella, M. Niininen. 1: 50.

Paavo-Kallio, Es. Honkain huminoita. I. Oulussa, Tekijä. 1: —.

Päivärinta, P. Minä ja Muut, Sakeus Pyöriän kertomuksia. 1—4 vihko. Porvoossa, W. Söderström. à 1: —.

Reijonen, Juho (-ijo-). Kertoelmia. Vihot 2 ja 3. Porvoossa, W. Söderström. à 1: 25.

Schwartz, M. S. Novelleja. Tampereella, Eemil Weseanderin kirjakauppa. —: 50.

Solowieff, W. En ung herrskare. Historisk berättelse i 3 delar. Öfversättning från ryskan af H. A-ll. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

A. W:nen. Ihana Ulla ja hänen sulhonsa. Kaunis kertomus kansalle vuosien 1808—9 sota-ajoilta Oulusta ja vuonna 1822 tapahtuneesta Oulun kaupungin palosta. Kuopiossa, V. Weurlander. —: 50.

A. W:nen. Sormus. Rakkaus koetuksen tulessa eli Kuvaus elämästä. Tosi tapaus. Kuopiossa, V. Weurlander. —: 75.

Kirjallishistoriaa, kuvaamistaidetta ja musiikkia.

Finsk Bok-katalog. 1883. Sjette årgången. — Suomalainen kirjallisuus 1883. Kuudes vuosikerta. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 50

Förberedande Pristäflan för Hans Majestät Kejsaren-Storfursten Alexander II:s äreminne, den 18 Oktober 1884. Meddelande till landets Ständer af deras för monumentets förberedande utsedda Delegation. Helsingissä. —: 50.

Godenhjelm, B. F. Runous ja runouden muodot. I. Runous kuvausvoimana ja kansanhengen tuotteena. Helsingissä, Weilin ja Göös. 4: 50.

Rikström, Anton. Kaksiäänisiä Lauluja Kansakouluille. Ensimmäinen vihko. Wiipurissa, Toimittaja. —: 80.

Valmistava palkintokilpailu Hänen Majesteettinsa Keisarin ja Suuriruhtinaan Aleksanteri II:n kunniapatsasta varten Lokakuun 18 päivänä 1884. Ilmoitus maan Säädyille siltä valiokunnalta, joka muistopatsaan toimeen-panoa varten on asetettu. Helsingissä. —: 50.

Wasenius, C. G. Femton trästämmiga sånger med svensk och finsk text. Turussa, G. W. Wilén. —: 50.

Matematiikkaa.

J. E. Bergrothin alkeiskurssi Geometriassa. Uudestaan toimittanut T:ri E. J. Mellberg, suomentanut Ivar Wilskman. Helsinki, G. W. Edlund. 5: —.

Bonsdorff, E. Samling af Algebraiska Exempel och Problem. Öfversättning från finskan. Helsinki, Weilin & Göös. 3: 40.

Forsman, W. V. Grunderna till Projektionsläran för handtverkare- och lägre industriskolor. Bearbetning. Helsingissä, K. E. Holm. 3: 50.

Sandman, G. Z. Oppikirja Alkeis-Geometriassa ja kolmiomitannossa merikoulujen tarpeeksi. Wiipurissa, Tekijä. 8: —.

Luonnontiedettä.

Bidrag till kännedom om Finlands Natur och Folk. Utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten. 40:s vihko. Helsingissä, Suomen Tiedeseura. Sisältää: Thysanoptera fennica, descripsit O. M. Reuter. — Om guldletningar i Finland åren 1837—1850, af A. F. Thoreld. — Materiaux pour servir à la connaissance des crânes des peuples finnois. Crânes rassemblés dans la paroisse de Paldamo, gouvernement d'Ouléåborg, par K. Hällstén. — Bidrag till kännedom om nattfrostfenomenet af Th. Homén. — Statistiska bidrag till belysande af brännvinskonsumtionen i Finland, af K. E. F. Ignatius. — Materiaux pour servir à la connaissance des crânes des peuples finnois: Crânes lapons de la paroisse d'Utsjoki, gouvernement d' Uléåborg, par K. Hällstén. — Crânes Ersa-morduins du gouvernement de Tambow en Russie, par K. Hällstén. 3: —.

Thomas, Louis. Suuret Keksinnöt. Suomeksi sovittanut ja mukaillut K. Suomalainen. 4—5 vihko. Porvoo, W. Söderström. à —:85.

Zaengerle, M., T:ri. Kemian alkeet. Saksan kielestä mukailemalla suomennettu. 3:s vihko. Porvoossa, W. Söderström. 2: —.

Öfversigt af Finska Vetenskaps-societetens Förhandlingar. XXVI. 1883—1884. Helsinki, Suomen Tiedeseura. 3: —.

Lääketiedettä.

Bonsdorff, E. J., prof. emerit. Zur Behandlung der Diphteritis. (Ylipainos „Zeitschrift für klinische Medicin"-nimisestä aikakauskirjasta). Helsingissä, tekijä. 1: —.

Lundström, C. Studier öfver Gonococcus (neisser). (Akad. väitöskirja). Helsingissä, Tekijä.

Spoof, Axel R. Hvad kostar renhållning i stad? En hygienisk-ekonomisk studie. Turussa, Tekijä. 1: —.

Taloutta.

Hannikainen, P. W. Metsien hoidosta. Toinen vihko. Metsätalouden järjestämisestä. Helsingissä, Tekijä. 3: —.

A. Liljenstrand, Finlands Skogar. I. Förordning, angående Skogarne i Storfurstendömet Finland. Gifven i Helsingfors den 9 Sept. 1851. II. Frågan om ny skogslag för Finland. Betraktelser. Helsingissä, G. W. Edlund. 3: —.

Malmgren, And. Joh. Relation om timmerflötningen i konungarikena Sverige och Norge, afgifven till Jordbruksexpeditionen i Kejserl. Senaten d. 30 Nov. 1884. Helsingissä, Keis. Senaatti.

Protokoll, fördt vid Andra allmänna Finska Köpmannamötet i Wiborg. Wiipurissa. 1: —.

Protokoll, fördt vid Tredje allmänna Finska Köpmannamötet i Åbo. Turussa. 1: —.

Protokoll, fördt vid Fjerde Finska Allmänna Industri-idkaremötet i Wiborg den 14, 15 och 16 augusti 1884. Wiipurissa. 3: —.

Pöytäkirja, tehty Toisessa Suomen yleisessä Kauppiaskokouksessa Wiipurissa. Wiipurissa. 1: —.

Pöytäkirja, tehty Kolmannessa Suomen yleisessä Kauppiaskokouksessa Turussa. Turussa. 1: —.

Pöytäkirja, tehty Neljännessä Yleisessä Suomen Teollisuusharjoittajain Kokouksessa Wiipurissa, Elokuun 14, 15 ja 16 p. 1884. Wiipurissa. 3: —.

Tilikirja Kodin sisällisestä taloudesta. Kaikille tarpeellinen muistikirja tuloista ja menoista hyvin järjestetyssä kodissa. Sovittanut B. F. G—m. — Kontobok för Hemmets inre hushållning. En anteckningsbok för alla inom ett väl ordnadt hem förekommande inkomster och utgifter. Sammanställd af B. F. G—m. Helsingissä, Lång & Ståhlberg. 1: 80.

Tutkimuksia Suomen maalais-oloista. Mikkelin läänin Savon-puolinen osa. Nils Grotenfeltin, K. G. Hegerströmin ja F. Alf. Serlachiuksen tekemä. —: 50.

Raittiuskirjallisuutta.

Berg, C. O. Elävä lähde ja kurjat kaivot. Raittius-esitelmä. Suomeksi mukaeltu. Toinen painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 10.

Berg, C. O. Kussa on kipu, kussa murhe. Toinen painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 10.

Berg, C. O. Ensimmäinen päihtymys ja sen seuraukset. Toinen painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 10.

Berg, C. O. Työnteko, jumalanpelko ja raittius. Toinen painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 20.

Betänkande rörande i bränvinslagstiftningen önskvärda reformer och förbättringar, afgifvet af en vid det allmänna nykterhetsmötet i Jyväskylä den 9 och 10 Juni 1884 utsedd Komité. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 50.

(A. A. Granfelt) Kuusi. Viinalaki Mainessa. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 20.

(Laurén, L. L.) Lapsuuden-ystävät. Kuvia todellisesta elämästä. Toinen painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 20.

(Laurén, L. L.) Juho ja Maria, eli mihin juopumus vie. Neljäs painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 20.

Lehtisiä 1—20. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. Yht. —: 50.

Maunulan Matti ja hänen viimeinen markkinaretkensä, kirj. G. C. Kolmas painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 10.

Mietintö koskeva Viinalaissa suotavia muutoksia ja parannuksia, valmistanut Jyväskylässä 9 ja 10 p. Kesäkuuta 1884 pidetyn yleisen raittiuskokouksen asettama Komitea. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 50.

Rampa Lauri. Kolmas painos. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 10.

Ströskrifter 1—20. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. Yht. —: 50.

Suomen yleinen Raittiuskokous Jyväskylässä 8 ja 9 p:nä Kesäkuuta 1884. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 50.

Tarkkanen, Matti. Sanasia Raittiudesta. Esitelmä eräässä nuorisoyhdistyksessä. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 10.

Muuta kirjallisuutta.

Enkel undervisning om det vigtigaste vid pastoral-expedition jemte en kort minneslista för kontraktsprostar, gällande hufvudsakligen för Åbo erkestift. Af A. T. S. Turussa, Ulosantaja. —: 50.

Fabritius, Aug. Lärobok i Svensk Stenografi (Gabelsbergers system). Enligt uppdrag af stenografiska föreningen i Finland utarbetad på grund af Lektor Johan Edvard Svans lärobok i Stenografi. Helsingissä, Pikakirjoittajain-yhdistys. 3: 50.

Finska Värnepligtiges läroböcker N:o 5. Instruktion för Skjutöfningar. Första delen. Öfversättning. Helsingissä, G. W. Edlund. 3: 75.

Kejserliga Alexander-Universitetets i Finland Katalog. Vårterminen 1885. Helsingissä, Yliopisto. —: 75.

Kultajyviä joka päivälle vuodessa. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 15.

Meurman, A. Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten. 5:s vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Ohjesääntö Kenttäpalveluksesta. (Suomen asevelvollisten oppikirjoja. N:o 6). Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Pilvi, E. Esikoinen. 1 vihko. Huviksi ja opiksi! Kuinka voi olla Räätäli Taiteilia, Vaatteusten teossa, sekä niiden muotojen ja tekotapojen vaalissa, Kaikkien Kotiin, joissa hyvinvalittuja vaatteuksia tarvitaan Miehille ja Naisille! O. Olanderin y. m. etevimpien Räätälien mukaan. Tampereella, kymmenen kysymysmerkkiä. 1: —.

Polytekniska institutets i Finland Katalog. Vårterminen 1885. Helsingissä, Polyteknikkolais-yhdistys. —: 50.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1885.

Mietteitä äsken päättyneiden valtiopäiväin johdosta.

I.

Ne yleiset, jotakin huomiota ansaitsevat arvostelut 1885 vuoden valtiopäivistä, joita tähän asti olemme saaneet kuulla tahi jotka ovat olleet nähtävinämme, ovat kaikki käyneet melkein samaan suuntaan. Toiselta puolen myönnetään että suuri joukko tärkeitä kysymyksiä on saanut sangen tyydyttävän ratkaisun, ja että valtiopäivät siis eivät suinkaan ole jääneet tuloksia vaille. Mutta toiselta puolen kuitenkaan ei olla juuri tyytyväisiä; näyttää päinvastoin siltä kuin äsken päättyneet keskustelut olisivat ihmisten mieliin jättäneet jälkeensä kaikellaisia vastenmielisiä ja harmillisia muistoja.

Onpa todellakin nyt saatu selville monta mutkallista asiaa, niiden joukossa semmoisiakin, joita jo peljättiin melkein ratkaisemattomiksi, niinkuin esim. rustholli- ynnä siihen liitetty vakanssiasia, sekä kysymykset pappeinpalkkauksesta, uudesta veroparseelein osotuksesta, käräjäkapoista ja kihlakunnan lautakunnasta. Jos vielä muistuu mieleen säätyjen nyt hyväksymä esitys-oikeus, sotaväen rangaistuslaki, postisäästöpankki, metrinen mitta ja paino, metsälaki, viinalaki, parannukset lahjoitusmaiden väestön asemassa, maaverojen muutos Viipurin läänissä, rautatiet Savoon, Poriin ja Kotkaan, niin täytyy todellakin sanoa tätä oivalliseksi tuotteeksi ainoastaan neljän kuukauden työstä. Sellaiset veron-alennukset kuin vakanssimaksun poistaminen, veroruplan arvon alentaminen ja käräjäkappojen vähennys, ynnä hallituksen ilmianto eräiden tullimaksujen lieventämisestä riittäisivät monessa muussa maassa hankkimaan hallitukselle ääretöntä luottamusta ja kansansuosiota. Täällä ne vastaan-otettiin jokseenkin tyynellä mielellä. Säädyt päättivät nekin puolestaan ryhtyä verokuorman helpottamiseen poistamalla tulosuostunta-veron. Tätä päätöstä on tosin monelta taholta moitittu kevytmieliseksi; mutta ehkä oli tarpeellista kerrassaan luopua siitä tähän asti käytetystä tavasta että hallitus latoo kokoon suunnat-

tomia säästöjä, jotka odottamattomien asianhaarain sattuessa kenties kerran pannaan vallan toisiin tarpeibin kuin säädyt olisivat katsoneet suotaviksi. Vakuutuksemme on muutoin että ainakin aatelissäädyssä tulosuostunta-asia olisi päättynyt aivan toisin kuin se päättyi, ell'ei valtiovarain-hallinnon varsinaiset edustajat (ainakin herra Mechelin) olisi hyvin laimeasti vastustaneet mainitun veron poistamista. Juuri siitä moni tuli siihen vakuutukseen että se lienee tarpeeton valtion ylläpitämiseen. Että tulovero, joka periaatteelliselta kannalta on aivan oikea, ja joka meillä on milt'ei ainoa valtiovero, joka tuntuvammin koskee suureen joukkoon varallisimpia kansalaisia, pian taas palautetaan, lienee kuitenkin varmaa; se tapahtuu arvattavasti jo ensi valtiopäivillä. Suotavaa olisi vaan että silloin mahdollisuutta myöten poistettaisiin ne viat, jotka tähän asti ovat tehneet sen toimeenpanon niin epätasaiseksi ja useasti herättäneet oikeutettua tyytymättömyyttä.

Anomus-ehdotukset ehkä tällä kertaa eivät ole vetäneet huomiota puoleensa eivätkä määränneet valtiopäiväin luontoa niin suuressa määrin kuin joskus ennen, paitsi kenties se anomus, joka koski Suomen virkakielen asemaa. Vaan muidenkin seassa oli monta tärkeää, ja verrattain suuri joukko niistä on, kaikkien kiirastulien läpi käytyään, tullut säätyjen puolelta hyväksytyksi. — Ilahuttavana edistys-askeleena sopii pitää sitä suurta parannusta, joka on tehty säätyjen keskustelujen julkaisemisessa, nyt kun vihdoin on päätetty että ne täydellisesti painetaan. Hauskaa oli todellakin nähdä mitä edistyksiä pikakirjoitustaito täälläkin on tehnyt. Esim. plenum plenorumin keskustelujen pikaisella julkaisemisella se oikein sai ihmeitä aikaan.

Mutta kuten jo yllä huomautettiin, 1885 v:n valtiopäivät eivät suinkaan ole aikaan saaneet paljasta iloa ja tyytyväisyyttä. Nyt niinkuin ennenkin säädyille suotu aika oli liian lyhyt, ja tämä seikka vaikutti epäedullisesti niiden töihin. Puolestamme emme kuitenkaan niin suuresti valita sitä, että uusi rangaistuslaki tällä kertaa jäi käsittelemättä. Sillä sen toimeenpano lienee kuitenkin vallan mahdoton, ennenkuin on saatu vankilaitoksemme siihen kuntoon kuin uusi rikoslaki edellyttää, voidaksensa astua voimaan, ja siihen kulunee kai vielä muutamia vuosia. Pahempi oli että tuo ylen suuri kiire nytkin oli asiain tunnolliselle käsittelylle suureksi haitaksi. Melkein viimeisinä hetkinä havaittiin esim. valtiovaliokunnan budgettilaskussa suuria virheitä, joihin tietysti oli syynä valiokunnassa vallinnut kiire, ja joita sitten täytyi hät'hätää parantaa niin hyvin kuin ehdittiin.

Ikävintä oli kuitenkin säädyissä ilmaantuva eripuraisuus, joka esti niin monen tärkeän kysymyksen suorittamista. Tietysti ne asiat, jotka vähänkin koskivat kieliasiaan, ennen kaikkea herättivät tätä eripuraisuutta. Niinpä esitys vaalioikeuden parantamisesta porvarissäädyssä, anomus Suomen ja Ruotsin kielten virallisesta tasa-arvoisuudesta ynnä anomukset suomalaisista tyttökouluista, teknillisistä ja kauppakouluista raukesivat kokonaan. Olivatpa säädyt myös vähällä pääsemättä mihinkään päätökseen Längmanin testamenttirahojen jakamisesta, kun riideltiin sinne tänne 1500 markan suuruisesta summasta, ja sen johdosta asetettiin ehtoja, joidenka perustuslaillisuus oli kovin epäiltävä. Sellaisetkin asiat, jotka eivät ensinkään koskeneet kieliriitaa, joutuivat helposti sellaiselle uralle että mielipiteet niistä jakautuivat tavallisen puoluejaon mukaan. Sellainen oli esim. säätyhuone-asia, jota käsiteltäessä tapahtui sellaisiakin skandaaleja, että ehdotettiin edellisten säätyjen asettamain valtuusmiesten oikeuteen vetämistä, ja niiden maksettavaksi korvauksia tekemistään menoista! Vieläpä koetettiin yhdessä säädyssä näitä jäävräämällä purkaa säätyjen jo tehty päätös ja pakottaa 3 muuta säätyä uudestaan ottamaan käsiteltäväkseen jo ratkaistu asia. Täydellä syyllä lausuttiin täys'istunnossa että tällaiset puolevimman purkaukset todistavat valtiollista rappiotilaa. Samoin tuli puoluejako osaksi näkyviin kysymyksessä sotaväen siveellisistä oloista, osaksi myös viina-asiassakin, vaikka siitä kuitenkin vihdoin saatiin selkoa. Minkä tähden suomenmielisyys vaatii että säätyhuone on rakennettava prameaksi, ruotsinmielisyys että se on rakennettava halpaiseksi; minkä tähden suomenmielisyys kammoo sotaväen kiroelemista ja veneerisiä tauteja, mutta ruotsinmielisyys ei pidä niitä niin vaarallisina; minkä tähden juopumuksen inho säädyissä oli suurempi tahi pienempi melkein samassa suhteessa kuin suomenmielisyyskin — nämät seikat ovat vaikeat käsittää, ainakaan niitä ei voi, kuten Runeberg sanoo, ilman täyttä läkkitolppaa paperilla selittää. Ei käy kieltäminen että puolueriitoihimme sekaantuu paljon persoonallistakin myötä- ja vastatuntoisuutta, joka usein, kaikista periaatteista huolimatta, määrää ihmisten valtiollista olemaa. Puolustetaan tahi vastustetaan jotakin ehdotusta siitä syystä että se on herra A:n tahi herra B:n tekemä. Tämä seikka todellakaan ei ole ilahuttavaa laatua, päinvastoin on se taudin merkki.

Tietysti kumpikin puoli sanoo sen toisen syyksi, kun puolueriidan tähden jääpi ratkaisematta joku tärkeä asia. Usein syy on molemmissa. Ett'ei esim. voitu saada toimeen mitään säätyanomusta virkakielen asiassa, se on luullak-

semme kummankin puolen viaksi luettava. Kuten tiedetään oli ennen valtiopäiväin alkua muutamien suomenmielisten ja liberaalien edusmiesten välillä pidetty keskusteluja, jotka tarkoittivat anomuksen antamista keis. esityksestä jo näillä valtiopäivillä, ja jossa pyydettäisiin kielten täydellistä tasa-arvoa virallisessa suhteessa. Valitettavasti tämä kaikin·puolin kiitettävä yritys ei onnistunut, koska vastahakoisuutta ilmaantui joka haaralta. Talonpoikaissääty ei suostunut tällaiseen anomukseen, vaan tahtoi lykätä asian hallituksen ratkaistavaksi. Yleinen valitusvaliokunta viivytti anteeksi antamattomalla tavalla mietintöänsä, ja kun se vihdoin ilmestyi, oli se oikea näyttötaulu kaikellaisista toisiinsa yhdistymättömistä mielipiteistä. Mietintöä käsitellessään sitten sekä aateli että porvarissääty, vaikka ainoastaan suljetun lipun avulla, hyväksyi viikinkien vastalauseen, joka puolusti tuota onnetonta O. K:n 24 luvun 3 §:n selittämistapaa, minkä välttämätön johtopäätös on, että Suomen kieli on vieras kieli Suomessa. Toivo virkakielen kysymyksen saamisesta suoritetuksi säätylain pohjalla raukeni siis tällä kertaa. Onhan tämä kysymys niin muodoin joutunut umpikujaan, josta sen on vaikea päästä. Hyvä on mielestämme kuitenkin että yritys on tehty kummankin puolen maltillisten välillä sovituksen aikaansaamiseksi virkakielen asiassa. Onpa siten ainakin seurausta ansaitseva esimerkki annettu, ja valtiollisen transaktionin mahdollisuus meidänkin oloissamme vielä kerran todistettu. Jos säädyt vielä saavat tilaisuutta käsittelemään tätä asiaa, se on toivottavasti heräävä säätyesityksen muodossa, jolloin käsittely tulee paljoa yksinkertaisemmaksi ja useat niistä salakareista, jotka nyt ovat olleet sen tiellä, kerrassaan poistetaan. Ilahuttava on myös talonpoikaissäädyn osottama perustuslaillinen tunnollisuus siinä, ett'ei sääty yksityisesti pyytänyt Keis. Majesteettiä hallinnollista tietä ryhtymään asiaan, vaikka muutamat edusmiehet hartaasti siihen kehottivat. Että asiassa, jota on käsitelty säätyjen yhteisenä anomuksena ja semmoisena rauennut, sittemmin yksi tahi toinen sääty tekee yksityisen anomuksensa, se tosin ei ole valtiopäivä-järjestyksessä suorastaan kielletty, mutta sotii sen henkeä vastaan ja on arveluttava käytöstapa, se kun on varsin omiansa heikontamaan säätyjen vaikutusvoimaa. Sillä kun säädyt kerran ovat käsitelleet jotakin asiaa yhteisenä säätyanomuksena, ne sen kautta jo ovat lausuneet sen yleisluontoiseksi, ne ovat jo myöntäneet sen koskevan kaikkia. Onpa siis väärää ja johdonmukaisuutta vailla että yksi sääty sittenkin perästäpäin ottaa asian omakseen, koska se edellyttää että asia koskee vaan tätä säätyä. Talonpoikaissääty on viime valtiopäivillä tässä suhteessa luonut

hyvän entispäätöksen, joka vastaisuudessa on vaikeuttava sellaista käytäntötapaa.

Äskenmainittu tilaisuus ei ollut ainoa missä nähtiin jaon syntyneen talonpoikaissäädyn suomenmielisissä jäsenissä. Päin vastoin kahakkaa pidettiin yhtä mittaa „vanhojen johtajien“ ja „nuoren johtajan“ hra J. Castrénin välillä. Totta puhuen oli meillä alussa hiukan toivoa että nyt esiintyvä nuorten suomenmielisten joukko ehkä hyödyttäisi koko suomalaista puoluetta tuottamalla sille uusia aatteita, laajempaa näköalaa ja vapaamielisempää katsantotapaa, sanalla sanoen puhaltamalla siihen raittiimpaa henkeä. Mutta se toivo ei ainakaan vielä tähän saakka ole juuri käynyt toteen. Nuoremmat eivät ole tietääksemme osottaneet suurempaa vapaamielisyyttä kuin vanhemmatkaan, vaikka heillä olisi ollut tilaisuutta siihen esim. vastustamalla hra Meurmanin ehdottamaa Juutalaisvainoa tahi puolustamalla laajennettua kansallista itsehallintoa ääninkäräjissä. Myöntäen että hra J. Castrén on osottanut parlamenttaarista kykyä, emme kuitenkaan ole huomanneet juuri muuta mainittavaa periaatteellista erotusta „nuorempien“ ja „vanhempien“ välillä kuin että edelliset ovat kielikysymyksessä olleet jälkimmäisiä jyrkemmät ja yksipuolisemmat. Yllämainitussa anomuskysymyksessä vanhemmat puolustivat perustuslaillisempaa ja siis meidän mielestämme oikeampaa mielipidettä kuin nuoremmat.

Jälkimmäiset tahi ainakin niiden ystävät näyttävät valtiopäiväin loputtuakin olleen vilkkaassa liikkeessä, sillä arvattavasti on tämän lahkokunnan kynistä lähtenyt se tyhjä pauhina, joka muutamissa maaseudun lehdissä on nostettu „vanhoja johtajia“ ja U. Suometarta vastaan. Valvojakin on siinä sivumennen saanut iskuja; meitä moititaan siitä, että muka olemme liian paljon taipuvaisia „perustuslaillisuuteen“ (!!). Tietysti otamme mielellämme sellaista moitetta vastaan, joka meidän korvissamme kuuluu kiitokselta. Puolestamme pysymme siinä mielipiteessä, jota aina olemme lausuneet: että suomalainen puolue ei ole voitolle pääsevä mitään jyrkkää yksikielisyyttä puolustamalla, vaan sen kautta että se yhä enemmän tulee kaikkien ajan oikeutettujen aatteiden ja todellisen edistyksen lipunkantajaksi. Se kansan-aines maassamme, joka tässä suhteessa on oleva toista etevämpänä, se tulee epäilemättä täällä „vallitsevaksi“ kansan-ainekseksi, tarvitsematta sen vuoksi ensinkään sortaa toista.

Ilolla tunnustamme että se oleellinen yhteys, joka itse teossa on olemassa suomalaisen kansallisliikkeen ja valtiollisen vapaamielisyyden välillä, kai-

kista lyhytnäköisyyden luomista sumuista huolimatta kuitenkin on viimeisinä aikoina ruvennut yhä enemmän selviämään. Näilläkin valtiopäivillä on suomalainen puolue ainakin yhdessä asiassa yksimielisesti kannattanut suurta vapaamielistä ja kansanvaltaista aatetta, jättäen vastustajilleen valtiollisen taantumisen puolustettavaksi. Tarkoitamme tietysti kysymystä vaalioikeuden laajentamisesta porvarissäädyssä. Suomenmielisten moraalista voittoa tässä asiassa pidämme yhtenä tämän säätykokouksen tärkeimpänä tuloksena.

Ylipäänsä on näillä valtiopäivillä vanhojen puolueiden hajaantuminen uusiin haaroihin yhä lisääntynyt. Niin on asian laita ei ainoastaan suomenmielisten vaan ruotsinmielistenkin leirissä, jossa juopa viikingein ja Dagbladilaisten välillä on kasvamistaan kasvanut. Porvarissäädyssä vanha „liberaalinen" joukko supistui jokseenkin pieneksi sitten kuin kaikki ne, joissa kieli-into on vapaamielisyyttä palavampi, olivat käyneet viikingiläispuolelle. Aatelissäädyssä oli kuitenkin puhtaan viikingiläisyyden pääkortteeri; tässä viikingein lukumäärä oli melkein yhtä suuri kuin liberaalien ja suomenmielisten yhteensä, ja koska ensinmainituilla oli ankara sotakuri, jota jälkimmäisillä tuskin oli nimeksikään, niin viikingit tavallisesti voittivat äänestyksissä. Seuraus onkin että korkea-arvoisa sääty nyt on komprometteerannut itseänsä maan edessä niin perin pohjin, kuin sen pahimmat viholliset suinkin ovat saattaneet toivoa. Esim. hyväksymällä vapaaherra R. Wreden, törkeimpää rahavaltaisuutta uhkuavan vastalauseen porvarissäädyn vaaleja koskevassa asiassa, 1885 vuoden aatelissääty kieltämättä on julkisemmin kuin kukaan ennen tässä maassa nostanut reaktionin ja vapauden-vihan lipun. Se on jyrkästi katkaissut kaikki vapaamieliset traditionit vuodelta 1863. Että sääty myöhemmin, sovitus-ehdotusta käsitellessään, koetti asettua lievemmälle kannalle, merkitsee sitä vähemmän, koska vallan hyvin tiedettiin, mitä eräs enemmistön puhuja (vapaah. v. Born) keskustelussa suoraan sanoikin, ettei tästä yhteensovituksesta kuitenkaan voinut tulla mitään. Täytyy siis olettaa, että edellinen päätös osottaa säädyn oikean mielipiteen. Aatelissääty on menettelynsä kautta itse saattanut päivänjärjestykseen kysymyksen: sopiiko sallia tänlaatuisen yhteiskunnan tässä maassa enää hoitaa lainlaatijavirkaa? Sotahuuto: „Aateli pois!", joka on alkanut kuulua, on vaan luonnollinen vastaus aatelissäädyn yhtä yllyttävään kuin tyhmän-rohkeaan menettelyyn.

Yksi seikka on luullaksemme viime valtiopäivillä tullut entistä selvemmäksi: että edustuslaitoksemme muoto tekee puolueriidat mitä haitallisimmiksi. Helposti sattuu että kahdesta toisillensa vastakkaisesta mielipiteestä toinen pääsee vallalle kahdessa ja toinen niin ikään kahdessa säädyssä; silloin ei mitään enemmistöä voi syntyä, ja asia jää entiselleen. Kuitenkin asia saattaa olla sitä laatua, että kaikki myöntävät muutoksen välttämättömäksi, vaikka ollaan erimielisiä sen laadusta. Silloin syntyy semmoinen asema, kuin jos kaksi hevosta pannaan valjaisin vetämään kärryjä eteenpäin ja kaksi toista hevosta vetämään niitä taaksepäin. Kärryt eivät pääse paikaltaan. Epäilemättä puolueriitoja saattaa syntyä toisellaisessakin edustuskunnassa, kuin meidän, mutta ne eivät voi yhtä kelposti viedä sellaiseen liikkumattomuuteen lainsäädännössä, koska siinä, jos se ei ole aivan järjettömästi laadittu, helpommin päästään määrättyyn enemmistöön. Ja tuo liikkumattomuus ehk'ei olekaan pahin seuraus edustuslaitoksestamme; arveluttavampi on vielä se että hallitusta joskus milt'ei pakotetaan ryhtymään asioihin, joita säädyt eivät ole voineet ratkaista, mikä seikka tietysti on edustuskunnan vaikutusvoimalle suureksi haitaksi.

Luullaksemme nämät seikat ovat syynä siihen että *kysymys edustuslaitoksemme parantamisesta* nyt on alkanut enemmin saavuttaa yleistä huomiota, kuten nähdään niistä monista lausunnoista, jotka viime aikoina ovat olleet sanomalehdissä nähtävinä. Valvoja puolestaan on jo aikaa sitten ja monessa tilassa käsitellyt tätä kysymystä. Viittaamme ainoastaan vuosikerrassa 1881 n:o *22* olevaan kirjoitukseen „Edustuslaitoksemme kehittämisestä“. Mutta sellaista muutosta ajaessaan ei saa kammoa saman asian useasti kertomista.

Niin tärkeää parannusta vaatiessa ei ole mielestämme paljaisin teoreettisiin syihin nojautuminen — esim. siihen että muka edustuslaitoksemme eroaa kaikesta mitä nykyajan tiede pitää oikeana, mikä on muissa maissa tavallista. Tällaiset syyt eivät riitä, vaan muutoksen puolustajien tulee välttämättömästi osottaa että tärkeitä käytännöllisiä puutteita on olemassa nykyisessä laitoksessa ja että niitä voi välttää toisellaisessa laitoksessa. Sitä ei olekaan ylen vaikeaa todistaa, kuten osaksi jo äsken olemme koettaneet osottaa. Vieläkin käy mielestämme todistaminen ett'eivät nykyiset puutteet ole sitä laatua, joiden sopisi toivoa aikaa myöten itsestään katoavan. Sillä vaikka nykyistä puoluejakoa, joka parhaasta päästä perustuu kielikysymykseen, toivottavasti saataisiin poistetuksi nykyisenkin edustuksen vallitessa, koska luullaksemme porvarissääty kaikissa tapauksissa kerran muuttuu suomenmieliseksi, niin saattaa sitten-

kin syntyä muita puolueriitoja, jotka nekin helposti vievät siihen että kaksi säätyä pysyy kahta vastassa.

Mutta tämä kysymys, ovatko edustuslaitoksemme eroamattomat viat niin suuret että nyt täyttä totta on ryhtyminen sen parantamiseen, kaikista vaikeuksista huolimatta, tämä kysymys ansaitsee erinäistä tutkimista. Samoin se, mihin suuntaan tällainen parannus olisi tehtävä. Aikomuksemme on vastaisessa kirjoituksessa ottaa vastataksemme näihin kysymyksiin.

Th. Rein.

Kuvaelmia Pohjois-Norjasta ja Norjan-Lapista.

Kirj. *Magdalena Thoresen.*

Käännös „Nyt Tidskriftistä".

(Jatkoa.)

Yhä vuorottelevat kuvat vaikka ne monesti yhteen vivahtavatkin. Suuria ja pieniä saaria, kapeita salmia, mereen pistäyviä niemekkeitä ja syviä vuonoja, joista kukin erikseen vetää huomion ja ajatuksen puoleensa ja siten toisten avulla luo suuren, täydellisen kokonaiskuvan. Vihdoinkin saavutaan niin Tromsön leveään salmeen ja laiva laskee ankkurinsa.

Meren rantavierulla näkyy tuo pieni, kaunis kaupunki, samanniminen kuin saari, jolle se on rakennettu ja joka metsäisinä kunnaina kohoo sen takaa. Nyt pistäyvät vaan koivujen valkoiset rungot ja ruskeat varvut esiin hangesta; vaan saaren yli käy kevään säteilevä hymy luvaten riemuja, joille kylmänsiniset lumitunturit salmen toisella puolella näyttävät purevan hammasta.

Niin menee päivä levolle ja puoli-yö lähenee. Vaan nuot kaksitoista väräjävää tornikellon lyöntiä eivät ilmoita mitään aaveiden hetkeä; sillä yö ei kummituksia synnytä, vaan pimeys. Ja nyt nousee juuri pimeyden mailta, jääkylmiltä pohjanperiltä, aamurusko niin elävä, niin ihmeen hehkuva kuin virtailisi se sulana valona ja värinä yli koko maan.

Siellä täällä noilla hiljaisilla rantakaduilla näkee vilahdukselta jonkun elävän olennon, joka näyttää pikemmin unissakävijältä kuin varhain heränneeltä. Merellä uivat alukset levitetyin purjein ja luulisi niiden kelluvan aa-

mun hattaroilla, niin läpikuultava on veden punerva kalvo. Jotkut pikkuvenheet soutavat laivoille, toiset laivoilta laiturille ja tuolta salmen suusta häämöittävät muutamain kalaveneiden tummat piirteet yksinäisine kalastajineen. Alastomissa puissa pitkin rannikkoa ovat linnut alituisessa liikkeessä, vaan se ei ole päivän kiireistä puuhaa, se on tuota levotonta liehumista, joka käy niiden lyhyen makuu-ajan edellä — yhdestä kolmeen.

Ja sitte tulee hetki — sentäänkin aaveiden hetki — jolloin kaikki käy levolle. Se on ihanin taulu. On kuin koko luonto sulaisi Luojan kuvaksi — eivätkä pahat enkelit olisi vielä olemassakaan. — Kaikki, vähimmästä suurempaan, on yht'äkkiä verhoutunut runopukuun, yksin tuo tyly jäätunturikin seisoo punertavana kuin riemu-unelmassa, — liekö se sitte voittoriemua pohjanjäiden etenevästä vallasta vaiko unta tulevan kesän toiveista: kuinka se on kiirehtivä sulattamaan hyisen vaipan, jotta tuhannet kukkaset voivat kohota sen rinteiltä?

Vaan hetket vaihtelevat ja luonto herää lapsuuden unestaan. Tornikello säräyttää kaksi lyöntiä, aamun-aurinko tervehtää uutta päivää, itä valkenee ja pohjoinen vaipuu takaisin kylmiin varjoihinsa — ihmenäky on ohi.

Ja, ikäänkuin päivä tahtoisi jyrkästi vastustaa yön haaveiluja, nousee mustia pilviä lounaan taivaalle ja tuuli laulaa vanhaa virttänsä laivanköysissä. Taas käy matka suurten ja pienien saarten välitse, vuonojen yli, ohi mahtavien tunturiryhmäin, vaan kun näkee ympärillänsä kaikkialla tuon luonnonylevyyden, joka kuitenkin komeudessaan on sydämetön asujilleen, niin asettuu vähitellen niiden ihmisten ja elukkaparkain puolelle, jotka kerran tässä mailmassa ovat joutuneet niiden alustalaisiksi. Mistä saa elantonsa tuosta mahtavasta luonnosta, joka sydänkesälläkin pukeutuu kimeltelevään lumiverhoonsa? Siitä saadaan pian selvä.

„Onko näillä mailla todellakin asujamia? „Useita.“ Millä he pysyvät hengissä yli pitkän talven? „Niukalla ruoalla.“ Mitä elukat sitte saavat? „Hätärehua.“ Kauvanko ne sillä elävät? „Ihmeen kauvan, vaan kauheasti kituen.“ Ja ihminen, joka on ottanut pitääksensä niistä huolen? — „Jumala pitää huolta ihmisistä, mutta ne näkevät sittenkin nälkää.“

Hän näytti tylyltä tuo mies, joka antoi nämät lyhyet vastaukset, ikäänkuin olisi hän, tunteensa tukahuttain, tullut siihen tilaan jolloin ihminen odottaa että vasta kuolema sovittaa elämän vääryydet. — —

Nyt tultiin varsinaiseen Norjan-Lappiin, jossa ensimäinen pysäyspaikka

on Loppen. Sitä osaa Pohjois-Jäämerestä, joka hirvittävänä riehuu sen rantaa vastaan, kutsutaan Loppenin mereksi ja se on saanut nimensä noista monenlaisista sumuhattaroista, jotka ajelehtivat tänne napapiirin seuduilta ja verhoavat saarten lohkareisia kallioita. Ruijan asukkaat kutsuvat näitä ajelevia usvia: skylopper (lop, =tukku, pilven tukku).

Kohta kyntää laivan korkea kokka Loppenin meren mahtavia laineita. Tällä merellä sanotaan olevan oikkunsa, joita se äkkiarvaamatta vaihtelee; kun se on hyvällä päällä, on se vaaraton, vaan voi sitä, joka sen pahalla tuulella ollessa joutuu saaren vaarallisten rantojen pakeille, sillä silloin on turmio tarjona. Loppenilla on vaan avonainen ankkuripaikka (redd), joka on varsin altis tuulille ja usein tapahtuu maallenousu siten että annetaan aallon ajaa vene rantaan ja tartutaan siihen joutuisasti kiinni, jott'ei sama aalto vie sitä mukanansa takasin mereen. Vaarallisen sään aikana kokoontuvatkin saaren asukkaat rantaan ottaaksensa ajoissa kiinni aallon tuoman veneen. — Niin vaikeapääsöinen, kuin tämä paikka onkin, niin kalastajat käyvät kuitenkin usein siinä, sillä se ei ainoastaan ole Länsi-Ruijan paras kauppapaikka, vaan myös etelään ja pohjaan kulkevain purjehtijoiden puolimatkan pysäyspaikka.

Vaan sen ohessa että Loppen on tärkeä kauppapaikka, on se vielä papin-istuin ja sen kirkko on pitäjän kirkko. Ruijan väestö asuu hajalla pitkin saaria ja Jäämeren alastonta rannikkoa ja papin tulee tietysti asettua seurakuntansa oloihin — ja kylläpä saakin pappi tällaisessa paikassa kovan kokea!

Tavallisesti eivät elämäntaistelut jätä tuntuvia jälkiä ihmisen ulkomuotoon, aniharvoissa vaan on kohtalo silminnäkyvä — sellaisissa, joissa sielun tuska on riehunut niin äänekkäänä että yhdellä ainoalla huudahduksella ovat ilmaisseet minkä sadat ovat pitäneet salassa ja kantaneet ruumista ja sielua rasittavana lyijytaakkana — kunnes hauta on lopullisesti pannut sinettinsä olemuksen salattuun vajauteen.

Täällä kerrotaan eräästä papista, jonka olot olivat pakottaneet asettumaan tähän erämaahan. Hänet oli luvattu vapauttaa, ellei, kuten nykyjään, kahdeksan vuotisen palveluksen jälkeen, niin kumminkin kahdesti niin pitkän ajan kuluttua. Jos hän oli nuoruutensa näyttämöllä astunut esiin rohkeammalla elinvoimalla kuin aika taisi suvaita — niin kylläpä kuudentoista vuoden olo Loppenissa oli sen elinvoiman masentava. — Vaan pappi ei voinut-

kaan antaa ajan vaikuttaa; eräänä sunnuntaina kävi hän, jumalanpalveluksen lopetettuansa, tuolle kolkolle rannalle ja syöksyi koko seurakunnan nähden mereen.

Tämä on tosin kuva menneiltä ajoilta; vaan pitkin koko Norjan länsirannikkoa esiintyy kumminkin eri muodoissa sama synkkä tarina ja ulottuupa se nykyaikoihinkin asti. Mahdotontahan se olisikin että luonnon vaikuttamat olot muuttuisivat raskaista helpoiksi, ja syystä voi sanoa: että jos kaikista noista hengen majakoista, jotka ovat sytytetyt tuolle autiolle rannikolle näyttämään pelastuksen tietä, löytäisi ainoankaan, jonka valo tunkisi läpi hylkääntymisen sumun — niin voisi syystä sanoa: kiitos ja kunnia!

Loppenista alkaen kuljetaan taas saaristovesiä, pitkin tuon suuren, kallioisen Sörön rannikkoa, kunnes tullaan Hammerfestihin, Norjan ja asutun mailman pohjoisimpaan kaupunkiin. Suurten kallioiden, karien ja tyrsky-aaltojen lomassa on tuo luonnon hylkimä kaupunki, taistellen olemuksestansa; sillä luonnon voimat ovat lausuneet jyrkästi: tähän saakka, ei etemmäksi, ja jos kaupunki sadan vuoden ikäänsä saisi laskea vielä kaksi sataa, pysyisi se sittenkin muotoansa muuttamatta, järkähtämättömänä rajan edessä. — — —

Täällä viipyessämme tyyntyy tuuli, vaan ilma pysyy yhtä koleana ja eteenpäin kuljettaissa tuntuu kuin värisisi koko luonto pakkasesta.

Kaikkialla minne silmänsä luo, näkee vaan tummansinisen taivaan, joka näyttää laskeutuvan tiviisen kiinni mereen ja sulkeutuvan kannen tavoin lumivalkoisen maan yli. Kaikki yhtyy jääkylmään puhtauteen, johon elon henki ei vielä ole koskenut.

Luoteisesta häämöittää maa, aluksi tuskin eroten siitä vaaleasta juovasta missä meri ja taivas yhtyvät, sitten yhä läheten. Se on Ingöen ja sen lähellä pieni luoto, jonka nimi on Fruholmen. Tällä saarella on Norjan pohjoisin majakka — äärimmäinen rajavahti äärettömän meren vastassa.

Fruholmenistakin on taru, josta sillä vielä on nimensä. Koko Ruijan monisoppisella rannikolla, kaikissa sen lukemattomissa komeroissa ei löytynyt paikkaa kyllin syrjäistä, että olisi voitu uskoa sille tuo salaisuus, niin valittiin tämä äärimmäinen kulma — vaan se oli puheliaampi kuin luultiin. Vielä tänäpäivänä tietää jok'ainoa kalastaja näillä vesillä että saari on saanut nimensä eräästä ylhäisestä rouvasta, joka kaikille outona eli ja kuoli sillä; ja polvesta polveen käyvä taru on kuvaillut hänet niin selvin piirtein että niistä voi selittää taulun vaikka aika onkin vaalentanut värit.

Laskipa kerran Tanskan vallan aikaan vahvasti miehitetty laiva ankkuriin Ingöen'in edustalle, jossa siihen aikaan oli oma kirkko ja oikeusvirastot. Laivan päällikkö ojensi paikkakunnan korkeimmille viroille leimalla varustetun kirjeen, jonka näöstä taisi arvata lähettäjän olevan korkeata säätyä, ja kun sen sisältö oli selvitetty ja sen salainen tarkoitus tajuttu, kyhättiin kaikin kiirein mökkinen sanotulle luodolle ja varustettiin tuntemattoman vieraan asua. Kun huone oli niin valmis että ihmisen kävi siinä elostaminen, tuotiin ylhäinen nainen laivasta maalle ja asetettiin sen asujaksi. Kohta sen jälkeen levitti laiva purjeensa ja ohjasi kulkunsa takaisin etelätä kohden — ja tuo outo nainen jäi jälelle.

Rouvaksi häntä kutsuttiin, vaan ken hän oli, mikä oli ollut hänen rikoksensa, sitä ei kukaan tiennyt. Hän sai avuksensa vaimosen palvelushengen ja luvan vapaasti liikkua tuvan neljän seinän sisällä, vieläpä koittaa kuinka liki kuohuvaa merta voi lähetä saaren jyrkillä rannoilla, vaan sitä ulommaksi ei hän päässyt.

Kuten vangittu pääskynen lentää räpytteli hän häkissään, — akkunasta akkunaan — kohti etelää, kohti pohjosta, yhä vaan etsien, raivoisan tuskan ja avuttoman hurjuuden vallassa. Vapauden lavea näköpiiri ympäröitsi häntä, elon lavea tie avausi hänen eteensä ja sentäänkin oli hän kahlehdittuna! Eikö siis ollut tässä pelastusta — eikö tietä pakenemaan? Äänettömyys vastaukseksi.

Vaan kerran oli apu tuleva, pelastuksen tie löytyvä! Olihan hänellä tallella suuri pääoma nuoruutta, säätyarvoa ja kauneutta, koska on tuo tähän saakka tuomittu arvottomaksi?

Vaan vuosi umpeen — tai ehkä kaksikin, vietettynä tuossa kauheassa tilassa, voisihan se saada hänen poskensa vaalenemaan ja sammuttaa hänen silmäinsä loisteen? Eiköhän noiden pitkien kullankeltasten hiustenkin käyne kuin kedon kukkien: ne lakastuvat ja kuihtuvat? Se ei saa tapahtua! Tuo mies, jonka hän kauneuden loistollaan oli voittanut omakseen — ja jonka vihitty vaimo hän oli kaikkien mailman valtojen kiellosta huolimatta — hän ei ole tullessaan löytävä ihanuuden aarrettansa kuihtuneena, — oli vaan malttaminen mielensä ja kärsiminen.

Vaan hänen mielenmalttinsa ei kestänyt kauvan eikä ollut se kärsivällisyyden synnyttämä. Pääskynen liehui taas yhä harhaillen häkissään etsien aukkoa, tutkimistaan tutkien pelastuksen mahdollisuutta, kunnes siipi väsyi ja nääntymys sulki sen silmät.

Sai näin ensimmäinen vuosi kuluneeksi, toisena istui hän hiljaa odotellen mereltä laivaa, joka oli tuleva. Hänen sulhollaan oli toki älyä miehittää laiva ja purjehtia itse tänne pohjan perille vapauttamaan hänet tuosta hirveästä vankeudesta — hän, hänen puolisonsa! — Sitä paitsi: tuo viha, joka oli saattanut korkeat vallanpitäjät päättämään hänen salaisen maanpakonsa, oli ehkä lauhtuva — voisipa kuolemakin tehdä mitättömäksi tuon mielivaltaisen tuomion! — hänen täytyi vaan malttaa hetkisen.

Ja nyt maltti hän mielensä. Pitkällinen pimeys muuttui loppumattomaksi valoksi — avaran taivaankannen alla samoilivat merilinnut suurissa parvissa, joutsenet palasivat kaukaiselta retkeltänsä, ja kurottelivat ikävöiden kaulaansa kohti Pohjan suvantoja ja tuuheita metsikköjä; sillä aikoivathan ne täällä viettää lemmen-elämäänsä taivas-alla, jolta päivä ei kuukausiin poistunut. Tuo oli ainoa viesti, mikä hänelle tuli mailmalta ja aina yhä piti hän sitä toivonmerkkinä. Tuli tuosta syksy. Halki aaltoilevien sumuhattaroiden, raskain siivin lensivät joutsenet taas saaren päällitse ja pitkäveteisellä, kimakalla huudolla näyttivät ne heittävän surulliset jäähyväiset tuolle tylylle Ruijalle, joka mieluummin karkoittaa luotansa kaikki elävät olennot, ollakseen yksinänsä pahojen henkien kera valjussa pimeydessä. Silloin joutui hän taas raivoihinsa. Hän ei enään odotellut pelastusta, tieten ett'ei se koskaan tullut, vaan tahtoi lähettää varotushuudon maan ääriin: voi sitä ken nuoruuden toiveissa päättyy tänne äänettömyyden ja pimeäin kauhujen maahan!

Vuodet vierivät hänen viimeisen taistelunsa kestäessä, silloin väsyi hän kuollakseen ja herkesi taistelemasta. Hänelle oli vihdoin viimeinkin suotu „suosio ja armo" käydä sunnuntaisin Ingöenin kirkossa; hän kävi siellä, vaan hänen elontoiveensa oli mennyt, se oli vihdoinkin vaipunut Ruijan myrskyiseen mereen, jonka raivoisat aallot hyökyivät tuvan seinuksille. Vähitellen himmentyi muisto ja hengen elo kuihtui samalla kuin ruumiinkin; tuosta ylpeästä, hehkusilmäisestä, ihanasta rouvasta oli jäljellä vaan hapuileva ihmisarka vaimo, jonka rauhattomat silmät yhä turhaan etsivät jotakin.

Tuli vihdoin yö, jolloin tuo vangittu rouva kertoi itsestänsä: — — Pienessä kirkossa oli puolihämärä — alttarilla paloi kaksi pientä kynttilää ja alttarin edessä seisoi vanha pappi kirja tutisevissa käsissä. — Oli kylmä, syysmyrsky vinkui tuon köyhän herranhuoneen nurkissa; se kuului ketun ulvomiselta ja huuhkaimen huudolta. Kaksi kehnosti puettua talonpoikaa seisoi ovensuun puolella eräässä penkissä, ijäkäs palvelija puettuna punertavaan viit-

taan seisoi kuorin edessä, kaikki näyttivät he kurkistelevan peloissaan ympäri kirkkoa missä pitkät varjot väippyivät kurotellen käsivarsiansa valoa kohden. — — Silloin astui pariskunta alttarille — morsian ja sulho. Uljas ja kuninkaallinen oli mies, morsian ylen ihana. Sulhon otsa osotti uhkamielisyyttä ja omavaltaisuutta, morsiamen vilastavaa vihaa ja tuskallista kiirettä: vitkalleen valuivat sanat vanhan papin huulilta ikäänkuin olisi hän siunannut ruumista haudan poveen, — olisi tuon kaiken voinut jättää lukemattakin, kunhan vaan tuli lausutuksi sana, joka ainiaksi sitoi hänet ylhäiseen sulhoon ja kohotti hänet jalan-käymästä upeaan kultavaljakkohon. Hän ei voinut malttaa mieltänsä. Niin lausuttiin tuo sana vihdoinkin ja he julistettiin laillisesti vihityksi aviopariksi. — Mitä Jumala on yhteen sovittanut sitä ei ihmisten pidä erottaman. — — Lujaan liittyivät heidän kätensä toisiinsa ja voitonriemu katseissaan he katsoivat toistensa silmiin — hitaasti kulkivat he käsikädessä ovea kohden kirkon kivikäytävää pitkin; nyt ei enään tarvinnut kiirehtiä, voitto oli saavutettu. Kauheasti ravisteli myrsky lahonnutta kirkkoa, se piti outoa ääntä — kuului kuin pyöräin kolinaa ja ihmisten huudahtuksia. Äkkiä temmattiin kirkon ovi auki, synkkiä olentoja hyökkäsi sisään, tuimat kourat tarttuivat häneen — hän meni tainnoksiin. Kun hän tuli taas tunnoilleen, oli hän yksinään, suljettuna vaunuihin ja vaunut kiitivät yli kivien, kantojen yön pimeässä ulvovat myrskynpuuskat saattojoukkona. Tällaista vauhtia hän kyllä oli aina halunnutkin — vaan toisenmoisella tiellä. — Sitte pysähdyttiin erääsen taloon, jossa ihmiset olivat hänelle outoja ja välittivät hänen kysymyksistään ja valituksistansa yhtä vähän kuin tomusta jalkainsa alla. — — Vieri päiviä, vieri öitä, niin teljettiin hän ahtaasen kojuun jollakulla laivalla — — mitä huolittiin hänen tahdostaan, täällä toteltiin mahtavampaa käskijää. — — Hän tahtoi selon asiasta — malttakaa mielenne, vastattiin — Hän ei voinut. Niin oppikoon!

Tämä oli pääjuoni kuolontaistelun katkonaisissa huudahduksissa. Tuskissaan taistellen kävi hän äkkiä heränneellä tunnolla läpi elämän kauhean koettelemuksen — selkoa, huudahti hän — selkoa asiasta! ja siihen raukesi hänen silmänsä.

Olisi luullut hänen saaneen tarpeeksi selkoa asiasta, kun kolmenkymmenen kesän pitkä päivä oli paistanut yli meren eikä vielä näyttänyt hänen vaanivalle silmälleen laivaa, jota hän odotteli.

Rouva-vainaja laskettiin sitten nimettömään hautaansa, ja kulkupuheista

tehtiin sopivalla tavalla loppu; vieläpä koitettiin hämmentää tapausta lisäämällä siihen kohtia, jotka antoivat sille toisen karvan. Tämä ei kumminkaan muunna pääkohtia. Fruholmenin nimi säilyttää tarinan tuosta vangitusta rouvasta, ja kun kysytään luonnolta, on se kertova kuinka hän kärsi ja taisteli vuosia kestävässä kuolonkamppailussaan. Vaan samalla lisää se historiaan lehden, johon on piirretty: Fruholmen on autiossa avonaisuudessaankin yksi noita komeroita, joissa ylivalta pani toimeen salaperäiset tuomionsa ja joissa sen ei tarvinnut peljätä kysyttävän mikä on oikein, mikä väärin. — Tähän aikaan valaisee tuosta samasta sijasta majakka vaahtovia vesiä ja varottelee vaaran suuhun menemästä — kullakin aikakaudella on merkkinsä.

Jopa näkyy silmikannon päässä hämärä piste, joka näyttää olevan manteren äärimmäinen reunus aavan meren puolella — se on Nordkap. Etäältä ei erota sitä alhaista kannasta, joka on kallion yhteydessä, niin että tämä näyttää kaikilta puolin meren ympäröimältä, vaan niin ei ole laita. Tuolla luonnon jättiläisellä on naapuri-pahanen, josta se ei pääse erilleen; Mageröenin alastomat riutat ulottuvat, näet, sen molemmin puolin ja sen taakse, missä salmi erottaa sen mannermaasta.

Norjalaiset nimittävät tämän maan Finmarkeniksi ja nimi onkin omansa, sillä „marken" on sama kuin raivaamaton seutu, takamaa — Norjan-Lappi on enimmäkseen ollut ja suurimmaksi osaksi yhä pysyvä takamaana. Luonnonvoimilla on täällä mahti ehkäistä kaikki yritykset. Vaan luonnon omat lapset — maan alkuasukkaat — ovatko hekin saman säälimättömän lain alaisia?

Laiva hiljentää kulkunsa ja kaksi kehnoa pikkuvenettä laskee sen kylkeen — niissä on väki merilappalaisia. Pysäyspaikan nimi on Gjäsvär ja se on viimeinen ennenkuin tullaan Nordkapin ohi. Se on autio, harvaan-asuttu seutu — kumminkin tykyttää tuon autiomaan läpi yksi noita tykyttäviä valtasuonia, jotka panevat koko mailman liikkeelle — nimittäin sananlennätin.

Lappalaiset kapuavat reippaasti ylös kannelle. Kolme, neljä heistä sälyttää vähän rahtitavaraa määrätylle sijalle ja kaksi — eräs ukko poikineen, jotka ovat asettuneet sivukannelle, ällistelee ihmeissään ympärilleen. Ei mikään elävä olento voi selvemmin kuvata luonnon kehnostumista. Matalakasvuisia, kokoonkäpertyneitä, vääräsäärisiä, tukka tuuhea ja takkuinen, mustat, tuijottavat silmät, leveä suu ja terävät hampaat ja näivettyneet jäsenet — ja kaupanpäälle kaikki nuo elimet ikäänkuin lialla yhteen paatuneet — tuossa Meri-

lappalainen tavallisessa asussaan. Mikä kurjuuden kuva! Sen rinnalle jos asetettaisiin Norjalaisen köyhyys kurjimmassa asussaan, niin se näyttäisi oikein sivistyksen helmalapselta!

Onko siis tuolla kansalla tulevaisuutta? Ensi katseella ei sitä luulisi; se näyttää auttamattomasti häviöön tuomitulta. Juuri tällä tavoinhan lajit katoavat mailmasta, kun ei niitä väkivalta raivaa pois, ne menehtyvät itsestänsä siten että ydin juoksee pois ja ulkokuori vaan pysyy ikäänkuin kuoleman työtä peittävä naamio.

Kun vertaa Lappalaista Norjalaiseen, saa selvän esimerkin väkevämmän — se on elinvoiman — oikeudesta. Ja siihen katsoen luonnon ankara laki vallitsee Lappalaista yhtä säälimättömästi kuin hänen synnyinmaatansa. Luonnonlain rinnalla vallitsee, näet, toinen, joka vaatii kehkeytymistä, muutosta ja tämän kautta katoo hänen periluonteensa. Jos hän siis kulttuurilailta hakee turvaa luonnonlakeja vastaan on hän hukassa.

Surullista on häntä nähdä mahtavampien kesken, joiden ylenkatsetta hän tuntee silloinkin kun ei tätä osotetakaan. Kun katselee hänen teräviä silmiään, jotka rauhattomasti vilkkuvat paikasta toiseen, niin huomaa niissä jotakin, joka osottaa hänen tuntevan itsessään alentumisensa; vaan hän ei kykene ajattelemaan että tuo on seuraus lainmääräyksestä, jota ei mitkään vallat voi peruuttaa.

Tuo lappalais-äijä, joka seisoi tuossa poikineen, oli ihmeesti muutamien Roman Ghetton juutalais-ukkojen näköinen. Sama halveksitun katsanto ja sen alla kytevä viha, joka sentään Juutalaisessa on myrkkyhammas, vaan Lappalaisessa, jos hänessä sitä on ollutkaan, on hyvällä kohtelulla aikain kuluessa kadonnut. Pojalla oli nähtävästi hyvä halu juosta ukon luota, vaan tämä piteli häntä kiinni. Molemmat olivat samaan tapaan puetut; ja samat omituisuudet, joiden vuoksi ukko näytti kivettyneeltä, vaikuttivat että lapsi näöltään ja käytökseltään näytti viittä vuotta vanhemmalta. He olivat molemmat saman kansan jätteitä ja heidän oli siis pysyminen yhdessä.

Pian ajelehtivat veneet laivan kuohulaineissa rantaan päin ja ylpeänä ui laiva kohti pohjan vakaista etuvartijaa.

Mahtavana kuin mailman äärimmäinen kulmakivi kohoaa kallio kuohuvista aalloista korkeuteen. Se eroaa varsin tumman värinsä kautta muusta maasta, joka on lumivalkea. — Nyt hiljentää laivakin vauhtinsa; kaunehim-

malta tosin näyttää Nordkap etäältä katsottaissa, vaan suurenlaisimmalta näyttää se sentään juuri kuin ollaan sen jyrkän kallioseinän kohdalla.

Juhlallisena seisoo edessämme tuo jättiläinen, lumikaapu leveillä hartioilla ja uhkamielinen otsa merta kohden käännettynä. Näkee ett'ei hän väisty. Meri syöksyköön hurjimmalla voimallaan häntä vastaan: hän ei järkähdä; eikä helly hän, kun se hymyilevin katsein hyväilee häntä. Vuosituhansien kokemuksesta tuntee hän meren petollisen hempeyden ja sen aallottaren sydämen, hän ei anna viekotella itseään! Hän on samassa suhteessa mereen, kuin kaksi suurvaltaa toisiinsa — he voivat tehdä aselevon, vaan eivät milloinkaan ystävyyden liittoa.

Vähitellen katoo maa näkyvistä ja itäinen meri levenee laajana eteemme — se on se osa Jäämerta, joka aaltoilee Nordkapin ja Nordkynin välillä, ja joka yhä on uhkaava, yksin hyvällä säälläkin. Syvyydessä on se tyyni ja säihkyvä kuin tummansinisen teräksen pinta ja kylmässä voimassaan paljoa ihanampi, kuin Neapelin hymyilevä lahdeke. Jäämerestä pistää kolme suurta vuonoa Länsi-Ruijaan; suurin niistä on Porsangerin vuono, jonka suulla voi nähdä eriskummaisen näyn. Äärimmäinen kallionkärki, jota nimitetään Sværholtklubbeniksi, on näet yksi Ruijan suurimpia lintuvuoria.

Kallion etelänpuolinen kylki oli täpösentäynnä merilintuja ja se näytti yhdeltä ainoalta elävältä möhkäleeltä. Joka rako, joka kolo oli täynnä elävää — siinäkö riistettiin ja raastettiin, kiruttiin ja paruttiin, kun toinen yhä tunki toisen tieltänsä. Ainoastaan joku noista havumetsän suurista muurahaispesistä voi antaa käsityksen tuosta perpetuum mobile-vuoresta; eikä sekään ole riittävän kuvaava. Muurahaispesässä vallitsee jonkunlainen yhteiskunnallinen järjestys, lintuvuoressa taas luonnonlait äärimmäisessä mielivaltaisuudessaan.

Laivalta ammuttiin nyt laukaus ja koko lintuparvi lähti vuoresta lentoon päästäen yhteen ääneen sellaisen kauhistuksen ja hurjuuden huudon, jota ei sanoilla voi kuvailla. Ääretön oli sekasorto. Hetkeksi täyttyi taivas noista räpyttelevistä olennoista. Se oli kurjaa lentoa, vaikka jotkut harvat vaan kiitivät kauvemmaksi ja pääparvi kiersi yhdessä rykämässä — töyttien toisiinsa ja kirkuen ikäänkuin apua huutaen, kokonaan tyhmistyksissään pelosta ja saamattomuudesta. — Vaan kirkasta taivasta vastaan näytti tuo sekamelske kumminkin viehättävältä, kun joka siiven kärjestä heijasti valonsäde ja kiiltävät

päät muodostivat pieniä loistavia pisteitä, jotka kimallellen kieppuivat kuin virvatulet tuossa auringonpimittävässä tohussa. — —

Pienemmän vuonon, Pjöllefjordin, suulla näkee omituisen kiviroukkion, jota sanotan Lapinkirkoksi. Se on louhikkoinen tunturi, joka on tuulen ja ilman käsissä vähitellen muodostunut kirkonraunioiden näköiseksi ja jota lappalaiset pakanuuden aikaan käyttivät uhrialttarinansa. — —

Sitten purjehditaan Nordkynin ohi, joka ulottuu vielä kappaleen Nordkapiakin ulommalle mereen ja on siis Europan manteren pohjaisin kärki. Se on matala, kyhmyinen kallionkieleke, jonka tyly alastomuus ei viehätä luoksensa ja ellei samassa näkisi paria nopeaa, somaa pohjan-norjalaista venettä, jotka kyntävät tummansinistä merta purjeet yläällä tuulta kokoamassa, eipä luulisi mitään ihmispyrinnöitä voivan löytyä tällä autiolla, onnen hylkäämällä maalla.

Tälläkin rannikolla on oma satunsa, joka ei ole niin salaperäinen kuin äskenkerrottu vaan täynnä julkista ryöstöä, murhaa ja rosvoamista. Meren kuultavan kalvon alla vilisee petokaloja ja hirviöitä — ahnaita raatelijoita, jotka syövät omaa sukuansa yhtä halukkaasti kuin muitakin, — veden pinnalla on muinaisista ajoista meidän päiviin saakka väkevin ollut valtiasna, varsin petokalojen tapaan. Venäläinen on varsinkin ollut mahtava rosvo, vaan eipä hänkään yksinään ole saanut vallita; ja kun Norjalaiset kulkivat merirosvoina muilla mailla, niin karkasivat vieraat sillävälin heidän rannoillensa. Muinais-aikaan ei tällä rannikolla ollut lainturvaa ja nykyaikaankin on siellä lait vaikeita toimeenpanna. Vaan Luojan katselmus? Niin, olihan se olemassa muinoin kuten nytkin, vaan ellei ihminen sitä omassa itsessään tunne, silloin ei hän havaitse sitä tuolla taivaan korkealla laella, tuolla äärettömällä merellä ja erämaissa. Tuo ääretön tyhjyys saanee hänet arvelemaan ett'ei itse Jumalallekaan täällä tunnu kotoisalta, tai että hänellä on muuta tointa kuin vaalia tämän elämän menoa.

Täällä kerrotaan eräs tapaus äskeisiltä ajoilta. Pitkin rannikkoa ajelehti vienossa tuulessa Nordlandin haaksi täysine kalalastineen. Yö ei ollut varsin pimeä, ja kulkuväylä jokseenkin turvallinen, laivuri oli käynyt levolle kajuuttaan ja vartija nukkui kannella. Silloin lähti rannasta vene, soutaen hiljaan vaan nuolen nopeudella, pian laski se aluksen sivulle ja soutajat, joita oli vaan kaksi miestä, hyppäsivät ylös kannelle — tuota pikaan vaivutettiin sekä vartia että laivuri ikuiseen uneen ja venemiehet saivat nopean, ja paha

kyllä, varman lisän maalliselle tavaralleen. — Rannikolla oli kyllin kauppapaikkoja missä sai kalalastin myydyksi, vieläpä aluksenkin, ilman että nousi kysymys omistus-oikeudesta — eikä ollut mikään hämmästyttävä uutinen että joku haaksi pienine miehistöineen hävisi äkkiä teille tietämättömille. Olihan meri niellyt monta monituista tuollaista haukkapalaa, hengenvetoakaan hiiskumatta, yhä odotellen useampia, ahnas kita ammollaan.

Epäluulo antoi kyllä vähän vihiä asiasta, vaan mistä saatiin todisteita? Avaraan, autioon mailmaan katoo kaikki, niin todistetut kuin todistamattomatkin seikat. Tämä on pelon ja yksinäisyyden turvaama luola petoeläimelle, kutsuttakoonpa tätä puhumattomaksi luontokappaleeksi tai ihmiseksi.

Yhä enemmän pistäytyy Lapin erämaa esiin. Jyrkät, tasakukkulaiset kalliot antavat hiukan omituisuutta seudun luonteelle vaan maa alenee alenemistaan, kunnes se on vihdoin ainoastaan jono alastomia karia jäämeren vastassa. Tästä saakka on Jäämeri vallanpitäjä.

Sinertävänä ulonee se äärettömään etäisyyteen, kunnes kimalteleva ilmanrannan piirre erottaa sen taivaasta. Ei mikään mailmassa ole sitä petollisempi luonnoltaan. Yhä eteenpäin yllyttää se: — se voisi tosin kertoa tilasta — tuolla tuon luokseen houkuttelevan sädekehän takana; mutta se ei lausu mitään, se viittaa vaan kehää ulommaksi — Pohjannavan vaiheille, missä jättiläinen istuu hyisellä valta-istuimellaan pitäen käsissään tuntemattoman valtakunnan avaimet. „Seuraa viittausta!“ — houkuttelee se — „tempaa avaimet hänen kädestään, — ainoastaan lyhyen hetkisen nukahtaa hän kesäyön uneensa — käytä sitä hyväksesi — vaan ole varoillasi!“

Tuo „ole varoillasi!“ ei kumminkaan ole pidättänyt ketään, se on päinvastoin yllyttänyt suuremman joukon vapaehtoisia kuin mikään muu taistelu ylivaltaa vastaan täällä mailmassa. Jokainen kasvava poika on koittanut ensimäisiä voimiansa tuota pientä hirviötä vastaan, jonka nimi on „ole varoillasi!“ ja se kasvaa nuorukaisen rinnalla, se vanhentuu miehen kera; taistelukenttä laajenee vuotten vieriessä, vaara suurenee mikäli vaatimuksetkin — vaan halu päästä tuon hirviön kimppuun ei koskaan lauhdu.

Jäämeren säteilevä näköpiiri on aina viehättävä rohkeata luonnontutkijaa, houkutteleva häntä eteenpäin aste asteelta, kuten tunturi vetää puoleensa kukkulalta kukkulalle, kunnes hän on suljettuna pääsemättömiin tuohon hirveään arvotusten maahan. Moni on menehtyvä, jotta yksityinen oppisi ja paljo on tapahtuva, jota mailma sanoo mahdottomaksi ja edeltälasku tuhmuu-

deksi; mutta yhä vaan on ihminen paneva henkensä alttiiksi jonkun aatteen saavuttamiseksi eikä romanttisuuden tuli ole koskaan sammuva, kuinka monelle uhrille hyvänsä se valaisneekin tien hautaan.

Kerran ehkä saadaan napapiirin liikuttavan tarinan katkonaiset kappaleet kerätyiksi yhdeksi kokonaisuudeksi, ja silloin on siitä mailmalle uhkuva uudet aatteet, joissa lahosydäminen naturalismi on kuvasteleva kuihtuneita kasvojaan elämän ikuisessa nuoruudessa ja käsittävä että lause: ei ihminen elä yksinään leivästä, johtaa elämän korkeinta kehitystä.

Luoteen puolelta hämärtää haamu — Huippuvuoret, — etäältä idän taivaan rannalta kangastaa Venäjän rannikko, — jäädyttävä viima kiitää suoraan pohjoisesta, kiemurrellen kuin mustansininen kärme meren aavalla, — se tuntuu kuoleman hengähdykseltä. Vihdoinkin kääntyy laivan keula mannermaan äärimmäisen kärjen ympäri — suoraan edessämme on Vardö ja saaren luoteisella niemekkeellä liehuu Norjan lippu mailman pohjoisimman linnan harjalta.

Valtiollisista ja yhteiskunnallisista oloista Elsass-Lothringissa.

(Jatkoa.)

Hallituksen politiikkina on tosin Elsass-Lothringissa asettaa saksalaisia korkeammille hallinnollisille vaikutus-aloille, mutta syy siihen että kotimaiset miehet ovat melkein kokonaan ilman mitään vaikutusta maan asioihin on kuitenkin osittain heissä itsessään etsittävä, sillä he eivät osota mitään halua päästä valtiovirkoihin. Perusteellisesti tunnustavat he kyllä oikeaksi sen menetystavan, että kotimaisetkin miehet pyrkisivät valtakunnan tärkeihin hallinnollisiin virkoihin, mutta personallisesti eivät ollenkaan huoli siihen ryhtyä. „Protestation et action“ saksalais-anastuksen vastustaminen sekä uuttera toiminta sitä vastaan kaikissa julkisissa asioissa kuuluvat tosin protestipuolueen perus-aatteihin, vaan ohjelman viimemainittua kohtaa toteutetaan käytännössä perin harvoin. Syynä tähän on että riippuvaisuus korkeammista saksanmielisistä virkamiehistä, sekä yhteinen työ ja yhdessä-olo saksalaisten virkaveljien kanssa tuntuu kotiperäiselle Elsass-Lothringilaiselle tuskalliselta. Myös val-

tiollisen valan vannominen pidättää monta vaihtamasta yksityis-elämäänsä virkamies-uraan. Samasta syystä on moni elsassilainen kieltäytynyt ehdokkaaksi rupeamasta Landesausschussiin, ja sillä tavalla kuin tämä nykyään on kokoonpantuna, se ei oikein osota yleistä mieltä maassa. Jospa maan etevimmät mukaantuisivat ottamaan sijaa tässä eduskunnassa, niin se voisi vaikuttaa ja toimittaa enemmän maan hyödyksi, kuin tähän saakka on tapahtunut.

Koulun kuten myöskin kirkon palvelukseen antautuvat kuitenkin kotiperäiset mielellään ja varsinkin papistossa löytyy varsin harvassa maahan muuttaneita saksalaisia. Muutoin valitsevat ne nuorukaiset, jotka ovat saavuttaneet korkeampaa sivistystä, paraasta päästä lääkäri- tahi asioimis-uran, ell'eivät antaudu teknilliselle, kauppa- tahi muulle alalle. Ylipäätään pyrkii syntyperäinen Elsass-Lothringilainen elämässä sellaiseen asemaan, joka tekee hänet mitä mahdollisimman vapaaksi maahan tulleitten saksalaisten suhteen, ja varsinkin välttää hän huolellisesti jokaista vaikutus-alaa, joka saattaisi hänet saksalaisen virkamiehistön lähempään yhteyteen. Että hän näin käyttäytyen panee suuremman arvon omaan yksityiseen hauskuuteensa kuin valtiollisesti viisaasen menetystapaan on vika, jonka olemassa-olon hän itse myöntää.

Yksityis-elämässään syntyperäiset asukkaat pysyvät melkein kokonaan erillänsä maahan tulleista saksalaisista. Seuraelämässä on tuskin mitään yhteyttä molempain kansakuntain välillä. Ani harvoin tavataan esimerkiksi Strassburgissa saksalaista elsassilaisessa seurassa tahi päinvastoin. Yhdistykset, armeliaisuusseurat j. n. e. ovat joko kokonaan kotimaista tahi puhdasta saksalaista laatua. Vieläpä pääkaupungin ravintolat, kahvilat ja huvituspaikatkin vivahtavat määrättyyn poliitilliseen suuntaan. Strassburgin kuuluisimman torin „Broglieplatz“in varrella löytyy kaksi kahvilaa vieretysten, seinä seinässä kiinni. Toisessa käy ainoastaan saksalaisia, toisessa melkein yksinomaisesti elsassilaisia ja ranskalaisia. Muukalaisesta tuntuu se turha tarkkuus, jota alkuperäiset Strassburgilaiset tässä suhteessa osottavat, usein jotenkin mitättömältä, mutta heidän tunteitansa „anastajia“ kohtaan käsittää hän kuitenkin kyllin helposti, jott'ei voi panna pahaksensa näitä vähäpätöisiä osotteita heidän saksalaisvihaan yhtyneestä isänmaallisuudestansa.

Yleisenä puhekielenä on yhä niinkuin ennen sivistyneissä perheissä ranskan kieli. Vilkkaammassa keskustelussa kääntyy puhe kuitenkin usein omituiseksi saksalaismurteeksi „Strosburjer Dietsch“, jota maan varsinainen väestö puhuu. Harvoin käyttävät elsassilaiset keskenänsä saksalaista kirjakieltä, vaikka

useimmat heistä ovat suuremmassa tahi vähemmässä määrässä siihen perehtyneet. Valtiomaassa puhutaan „maan molemmista kielistä", vaan tätä nykyä on yksin-omaisesti saksa virallisena kielenä. Jopa Landesausschussissakin on nyt pari vuotta ollut kielletty ranskalaisia lausuntoja antamasta. Kun tämä määräys julkaistiin herätti se suurta katkeruutta koko maassa. Moni edusmies osasi ainoastaan töin tuskin lausua ajatuksensa tällä kielellä. Ranskan vallan aikana, varsinkin Napoleon III:nen hallitessa, ylenkatsottiin saksan kieltä monella tavoin ja elsassilaiset tekivät kaiken minkä vain taisivat säilyttääksensä kansan kielelle sen luonnolliset oikeudet. Nykyään on suhde aivan päinvastainen. Saksan kielellä on mahtavia liittolaisia ja senpä tähden täytyy nyt, niin arvelevat Elsassin asujamet, ranskan kieltä voimassa pitää. Niin tehdään varsinkin siitä syystä, että se on „muisto muinaisista paremmista päivistä".

Maan saksalaistuttaminen edistyy kumminkin, kaikesta vastustuksesta huolimatta; sitä ei käy epäileminen. Aivan luonnollista onkin, että näin täytyy tapahtua, koska väestön suuri enemmistö on saksalaista kansallisuutta. Vanhempi sukupolvi, jolla on Ranskan vallan aika ja äskeinen sota tuoreessa muistissa, pysyy luonnollisesti yhä edelleen kiinni Ranskassa ja säilyttää vanhat traditionit, mutta nuoriso, joka ylenee ja varttuu uusissa oloissa, joka käy saksalaista koulua saksalaisten tovereitten kesken ja suorittaa sotapalveluksensa saksalaisessa armeijassa, ei enää voi tuntea samaa tylyyttä ja kylmäkiskoisuutta Saksanmaata ja sen väestöä vastaan, samaa mieltymystä Ranskaan ja samaa rakkautta ranskalaisia ihanteita kohtaan, kuin toisissa oloissa kasvaneet vanhemmat.

Vanhoissa traditioneissa pysyminen onkin paljoa enemmän kuin vaikeat tahi onnettomat olot vaikuttanut tyytymättömyyttä uuteen hallitukseen; saksalaisten ynseä käytös on ainoastaan ollut lisäsyynä siihen. Useissa, jos kohta ei kaikissa, suhteissa on maalla nykyään onnellisempi asema kuin Ranskan vallan aikana; sen myöntävät kaikki, jotka kohtuudella ja puolueettomuudella oloja punnitsevat. Muu Ranska ja varsinkin Ranskan hallitus laiminlöivät nimittäin ennen aikaan suuressa määrässä Elsassia ja Lothringia, vaikka oman väestön ahkeruus ja intelligensi olivat kohottaneet nämät maakunnat melkoiseen vaurauteen. Suosiollinen mieliala, joka nykyään on niin yleinen Ranskassa näitä maakuntia ja niiden asukkaita kohtaan, sai varsinaisen alkunsa vasta vuoden 1870 tapauksista. Varsinkin oli protestanttilaisella väestöllä Elsassissa viime keisarivallan aikana monta vaikeutta voitettavana, joita katoli-

suuden vaikutuksen alaisena oleva hallitus oli synnyttänyt. Nykyään evankelisella kirkolla Elsassissa on tuki tuossa voimakkaassa hallituksessa. Saksalaistuttamisen vastustaminen on sentähden katolilaisen väestön puolelta sitkeämpi kuin protestanttien puolelta.

Edv. Hjelt.

Karhun palveluksesta. *)

Useimmat luonnon kansat osottavat joillekuille eläimille suurta, välistä jumalallistakin kunnioitusta. Karhu, joka pohjoisilla mailla on metsän peljätty kuningas, on Suomen sukuisilta ja muilta pohjoisilta kansoilta saanut tämmöisen kunnian osakseen. Karhun palvelemisen huomattavin kohta on n. s. karhun peijaiset eli ohdon päälliset, joilla ymmärretään pidot tapetun karhun kunniaksi eli muistoksi. Niitä vietetään Europan ja Aasian pohjois-osissa, Köölin harjanteilta Amuriin ja Suureen valtamereen saakka. Tosin ne kansat, joista tietoja tässä suhteessa olen saanut **), asuvat pitkien välimaiden päässä, Amurvirran suulla ja saarilla sen edustalla, kahden puolen Uralivuoristoa sekä Suomessa ja Lapissa; kumminkin on sen verran aineksia koottu että juhlan viettämistavassa voi huomata ei ainoastaan eroavaisuuksia, vaan myöskin yhteisiä kohtia.

Arvelen että ne eri tavat, joilla juhlaa nykyaikana vietetään, voisivat olla hajalle joutuneita jäännöksiä ja pirstaleita yhdestä kokonaisesta kehityssarjasta, ja että vertailemalla ja järjestämällä voisi jälleen saada selville ainakin kehityksen pääkohdat.

Karhun peijaisia vietetään pääasiallisesti kolmella eri tavalla, aina sen mukaan missä muodossa karhu on palveluksen esineenä. Ensimmäiseen luokkaan kuuluu se kanta milloin karhu tai karhun penikka pidetään aljona, kotijumalana kunnioitetaan ja vasta raavaaksi tultuaan tapetaan. — Toisena muotona pidän tapetun karhun ruumiin-osien kokoamisen, yhteensovittamisen ja asettamisen julkisen palveluksen esineeksi — kolmantena karhun nahan täyt-

*) Esitelmä, jonka Muinaismuistoyhdistyksen kokouksessa 7 p. toukok. piti *Hj. Appelgren.*

**) Pääasiallisesti A. H. Reinholmin kokoelmista.

tämisen ja muodostamisen kuvaeläimeksi, taikka ylimalkaan karhun kuvien palvelemisen.

1. Alkuperäisin ja vanhin on epäilemättä aljona-pitämisen kanta ja raaka eläimen palvelus. Se on nähtävästi saanut alkunsa siitä suuresta arvosta minkä luonnon kansat aina antavat ruumiin voimille. Karhulla sanotaan näet olevan „yhden miehen mieli ja 9 miehen voima", ja on niin peljätty olento että esim. Samojedit tekevät valansa karhun kuonon kautta.

Samoin kuin moni luonnonkansa vielä tänä päivänä syöpi petojen taikka raakojen vihollistensa lihaa siinä tarkoituksessa että sen kautta perisivät vastustajainsa ruumiin voimat ja rohkean luonnon, niin on epäilemättä sama tarkoitus synnyttänyt halun pitää karhua aljona, teurastaa ja syödä sen liha.

Tällä kannalla ovat Goldit, Giljakit ja Ainu-kansa.

Giljakit, jotka asuvat Sachalin-saaren pohjois-osassa ja alisen Amurin varrella ja erinomattain Goldit, jotka samoin asuvat Amurin seuduilla, elättävät karhuja ja viettävät vuotuisia karhunpitoja. Näihin, kertoo Nordman, pyydetään karhun penikoita, jotka sitten vuosia kaloilla syötetään lihaviksi. Penikkain puutteessa rupeavat metsämiehet täysikasvuisten kimppuun, jossa moni mies saa korvapuustia, vieläpä pääkamaransa menettää. Pyyntöön lähtee tammikuussa 10—12 vahvaa miestä, koirain vetämissä re'issä, varustettuina seipäillä, köysillä ja varan vuoksi myöskin keihäillä. Karhu on jo talven alussa kierretty. Pesälle tultua ja aseet varalle otettua, loihtijat makaavan ohdon mieliksi laulavat eräitä lauluja. Ellei metsän kultainen kuningas siitä suostu tulemaan pyylystänsä esiin, niin survaistaan pari kertaa aika railla kylkeen, muistutukseksi että hänen kunnioittajansa soisivat häntä nähdäkseen. Kun unelias mesikämmen siitä on armollisesti noussut, hyökkää koko seura hänen päällensä, ja ennenkuin hän on kerjennyt rukoilijoitansa silmäillä on hän jo kääritty ja köytetty kuin kapalolapsi, vahvaan seipääsen sidottu ja valmiisen rekeen kumottu. Jos joku karhulta on saanut korvalleen eli päänahan pidellyksi, ei siitä olla millänsäkään; karhun repimät pidetään urhoina ja suuressa kunniassa. Mieluimmin ryhtyvät vanhaan emäkarhuun, joka penikkainsa kanssa makaa talviuntaan; vanha pistetään kuolijaaksi, penikat köytetään elävinä.

Onnellisesti rekeen saatua, kuljettavat sen julkisessa voittoretkessä kotia erittäin rakennettuun aitaukseen. Karhun peijaisia pidetään talvikuukausina, Tammikuusta Maaliskuuhun, ja kun melkein joka kyläkunnalla on karhu-saaliinsa, niin kestää niitä talvikauden. Kun aiotaan juhlaa viettää, annetaan hyvään

aikaan siitä sana naapureille, jotka suurissa joukoissa tulevat, kukin kalan ja muun ruokaveronsa kanssa. Seura kokoontuu ainoastaan ensimmäisinä täysikuun öinä. Loihtijat rupeevat julkiseen lauluun, joka kuuluu vienolta ja voihkaavaiselta. Sen jälkeen vanhimmat loihtijat tuovat ohdon aitauksestaan ja kuljettavat sen jokaiseen tupaan eli jurttiin, joka näiksi pyhiksi on höylän lastuilla kaunistettu. Tuvassa hän on vedettävä eli talutettava ympäriinsä kullakin neljällä seinällä ja viedään viimein isoimpaan taloon, jossa hiiluksen (kiukaan) päälle on rakennettu lava ohdolle yön levätä. Väki viettää yön syömisellä ja juomisella, jossa yltäkyllin on paraita herkkuja: merieläinten rasvaa, marjoja ja lämmitettyä riisiviinaa.

Seuraavaksi päiväksi on jäälle rata luotu kilpa-ajoa varten. Aamulla valjastetaan parahimmat koirat rekien eteen; ohto, joka myöskin huvituksessa on osallisena, istutetaan pöyhkeästi rekeensä ja niin lähdetään ajamaan. Vaan silloin tapahtuu muutos kunnioitetun mesikämmenen tilassa. Se kytketään kiinni vaajaan jäällä, ja kaikki aika pojat sivumennessään joka taholta ampuvat ohto paran niin täyteen nuolia että nahkansa on kuin siilin eli piikkisian. Joku loihtijoista keihäällä lopettaa häneltä hengen, jonka perästä se nyljetään, lihat paloitetaan ja jaetaan. Pitoja vielä kestää pari päivää, ylöllisellä ahmimisella ja juomisella; sitten vasta kukin tyytyväisenä lähtee kotiinsa.

Samalla kannalla on myös Ainu-kansa, joka asuu japanilaisen Jessosaaren länsi- ja itärannoilla, eteläosalla Sachalin-saarta ja Kurileillä. Joka heimolla on oma elättikarhunsa, jolle suurinta huolenpitoa ja jumalallista kunniaa osotetaan ja jota vihdoin käytetään uhrieläimeksi. Tämän „suuren hengen" kunniaksi pidetään tarkkojen temppujen mukaan karhunjuhlia, joiden valmistuksessa Ainu-vaimoilla on se toimi että saavat kiinniotettuja karhunpentuja itse elättää, kunnes ne vahvistuvat. — Kasvatus-äidit osottavat tavallisesti karvaisille holhoteillensä suurinta hellyyttä, joka tämän tappopäivänä puhkee ilmi itkussa ja valituksissa. Karhujen pääkallot, sekä metsissä tapettujen että uhrattujen, saavat heidän majoissaan kunniapaikan.

Mitä mainittu karhun kuljetus mökistä mökkiin Goldeilla oikeastaan merkitsee, on vaikea selvittää. Vertauskohtana mainittakoon kuitenkin että Suomessakin vielä joskus alju-karhuja kuljetetaan pitkin kyliä näytteeksi rahan edestä. — Karhun kesyttäminen lieneekin vanhempina aikoina ollut jotenkin tavallinen Suomalaisilla. Olaus Magnus sanoo: „Aljo-kontiot ymmärsivät pol-

kea syvien vesikaivojen vivutus-rattaita, nostivat säkkiä, vetivät rekiä ja karhun penikat leikittelivät lasten kanssa."

2. Vaan ennenkuin tuo aljona pitämisen kanta on voinut muuttua kuvan palvelemiseksi, tarvitaan joku välityskanta. Semmoisena voisi pitää sitä tapaa, joka monessa paikoin vielä on valloillaan että karhun luut' pitojen jälkeen kootaan, ja myös pääkallon ja nahan nostamista puuhun.

Niinpä Lappalaiset (Dübenin muk.), kohta kun liha on syöty, kaivavat karhun pituisen kuopan maahan, johon suurella huolella kaikki luut kootaan; ne lasketaan haudan pohjalle luonnolliseen järjestykseen: pää ja häntä pannaan paikalleen ja niiden välille muut luut siihen asemaan, missä ne elävässä karhussa ovat. — Samoin on monessa paikassa Suomessa ollut tapana Laskiaisena syödä karhun käpälille keitettyä velliä, jolloin kaikki luut on tarkkaan koottu ja viety metsään uhriksi jonkun pyhän puun juurelle.

Vast'ikään mainittiin että Ainut majoissaan antavat karhuin pääkalloille kunniapaikan. Se muistuttaa paljon meidänkin maassa monessa paikoin tavattavaa tapaa nostaa kalloja n. s. „pitämys-puihin". Koska Suomalaisten karhunpeijaiset siitä syystä ja myös aloittelevan draamallisuutensa vuoksi näkyvät kuuluvan tähän ryhmään otettakoon ne tässä puheeksi.

Kalevalan 46 runossa kerrotaan Väinämöisen karhun kaadannosta seuraavalla tavalla:

Väinämöinen sanoo Ilmariselle:

Veli, seppo Ilmarinen,
Taos mulle uusi keihäs,
Tao keiho kolmisulka,
Varren vaskisen keralla.
— — — — — — —
Seppo keihyen takovi,
Eikä pitkän ei lyhyen
Takoi keskilaaullisen;
Sen susi sulalla seisoi,
Kontio terän kohalla,
Hirvi hiihti suoverossa,
Varsa varrella samosi,
Peura potki ponnen päässä.

Kun on satanut vähän uutta lunta lähtee V. metsään, matkallaan pyytäen Tapiota ja Tellervoa olemaan hänelle pyynnössä avullisina ja manaa otsoa siivosti pysymään paikoillaan siksi kun hän on pesän suulle kerjennyt. Pesälle tullessaan on koira haukkumassa ja

Vaka Vanha Väinämöinen
Siinä otsosen tapasi,
Säteriset sängyt kaati,
Säät kultaiset kumosi.

jonka jälkeen hän kiittää Jumalaa saaliistansa ja virkkaa otsolle:

Otsoseni, ainoseni
Mesikämmen, kaunoseni!
Elä suutu suottakana,
En minä sinua kaannut,
Itse vierit vempeleeltä,
Hairahit havun selältä
Puhki puiset kaatiosi,
Halki haljakan havuisen;
Syksyiset säät lipeät,
Päivät pilviset pimeät.

Sitten hän kehottaa otsoa heittämään kylmille entisen halvan majansa ja lähtemään urhojen asunnoille „alle kuulun kurkihirren, alle kaunihin katoksen“, jossa häntä muka hyvin pidetään, syötetään ja juotetaan.

Siitä vanha Väinämöinen,
Laulaja iän-ikuinen
Astui soitellen ahoja,
Kajahellen kankahia
Kera kuulun vierahansa,
Kanssa karvalallusensa;
Jo soitto tupahan kuului,
Alle kattojen kajahus.

Kun Väinämöinen on pihalle ennättänyt, tervehtii väki otsoa, jota jo kauvan ja ikävällä on odotettu ja käskee viedä sen „alle kaunihin katoksen“.

Siell' on syömät suoriteltu,
Juomaneuvot jou'utetut,
Kaikki sillat siivottuna,
Lakaistuina lattiaiset,
Kaikki vaimot vaatehtinna,
Pukemihin puhtahisin,
Soreihin pää-somihin
Valkeihin vaattehisin.

Vaimot käsketään nyt olemaan varoillaan, ett'ei muka „karja kammastuisi“ ja pojat, piiat ja akat siirtyvät syrjään

Miehen tullessa tupahan,
Astuessa aika pojan.

Sen jälkeen Väinämöinen tervehtii otsoa, kutsuen sitä Jumalaksi:

Terve tännekin Jumala,
Alle kuulun kurkiaisen,
Alle kaunihin katoksen!
Mihin nyt heitän hempuseni
Lasken karvalalluseni?
Väki vastahan sanovi:
Terve, terve tultuasi!
Tuohon liitä lintusesi,
Kulettele kultaisesi
Petäjäisen pienan päähän,
Rautaisen rahin nenähän,
Turkin tunnusteltavaksi
Karvojen katseltavaksi!
— — — — — —
Siitä vanha Väinämöinen
Otatti otsolta turkin,
Pani aitan parven päähän,
Lihat liitti kattilahan,
Kuparihin kullattuhun,
Vaskipohjahan patahan.

— — — — — .—
Kun oli keitto keitettynä,
Saatu kattilat tulesta,
Jopa saalis saatettihin
Käpylintu käytettihin
Päähän pitkän pintapöyän
Kultaisihin kuppiloihin
Simoa sirettämähän,
Olosia ottamahan.

Kun kaikki kupit olivat karhunlihalla täytetyt, käskee Väinämöinen koko Tapion kansan tulemaan näihin ohdon „häihin“ eli „pitoihin“, laulaa karhun synnyn ja kertoo pitovieraille miten hän oli saaliinsa saanut, jossa uudistetaan se selitys että karhu itse oli horjahtanut havun selältä ja risuihin rikkonut rintapäänsä. Sitten otetaan otsolta toinen toisensa perästä nenä, korva, silmä, otsa, turpa ja kieli ja vihdoin riistetään hampaat irti loitsusanoilla.

Sen jälkeen on Väinämöisellä vielä yksi tehtävä. Hän viepi karhun pääkallon metsään ja nostaa sen petäjän oksaan, iroonisesti lausuen:

„Hyvä siin' on ollaksesi,
Armas aikaellaksesi
Kuuluvilla karjan kellon,
Luona tiukujen tirinän.“

Sieltä palattuaan vastaa V. kysyvälle kansalle:

„Tuonne saatin saalihini
Ehätin erän vähäni
Kultakunnahan kukulle
Vaskiharjun hartioille;
Panin puuhun puhtahasen,
Honkahan havu-satahan
Oksalle olovimmalle
Lehvälle leveimmälle
Iloksi inehmisille
Kunnioiksi kulkijoille.“
„Ikenin panin itähän
Silmin loin on luotehesen,
Enkä aivan latvasehen,
Oisin luonut latvasehen,
Siinä tuuli turmeleisi,
Ahava pahoin panisi;
Enkä pannut maavarahan,
Oisin pannut maavarahan
Siat siinä siirteleisi,
Alakärsät käänteleisi.“

Lopuksi V. laulaa illan kunniaksi ja pyytää että Jumala vastakin soisi samallaista iloa vietettäväksi.

Vaikka se tapa, millä, Kalevalan kertomuksen mukaan, juhlaa vietettiin, oli jotenkin pilkallinen, todistaa kuitenkin moni seikka että Suomalaiset ovat karhua jumaloineet. Se saa runoissa nimitykset: Jumala, Pyhä Jyrki ja sille pidetään rukouksia ja uhria. Halikossa on ollut tapana karhun lavoa metsässä tehtäessä, pari viikkoa ennen tappoa, pitää hyvitys- ja suosituspuheita karhulle ja monessa paikoin on tapana kaadetun karhun vieressä lukea „Isä meidän“ rukousta, vieläpä joskus tarvitaan kristitty lukkari virsiä veisaa-

maan hartauden kohottamiseksi. — Salmin pitäjässä on pidetty härkäuhreja karhun poistamista varten. — Myöskin Lappalaiset pitävät karhun palvelusta pyhänä toimituksena; niinpä kutsuvat karhun laulua sida-låt, s. o. pyhä laulu ja kun he karhunluiden hautaamisen ovat päättäneet, käskevät he karhun mennä kertomaan tovereilleen siitä suuresta kunniasta, jota hänelle on osotettu, jotta hekin mielellään suostuisivat tulemaan pyytäjän saaliiksi.

Mitä pilkallisuuteen tulee, todistaa se ainoastaan juhlan vanhuutta. Alkuansa on epäilemättä kaikilla toimituksilla ollut tarkoituksensa; myöhemmin, kansan käsitystavan muuttuessa, ovat ne kadottaneet merkityksensä, vaan kumminkin säilyneet tavoissa: juhla on siis muuttunut alkuperäisestä jumalan palvelemisesta leikiksi eli huvitilaksi, seikka, joka selvään astuu silmiin myöskin Vogulien juhlassa, josta alempana.

Suomalaisten ohdonpäälliset ovat, kuten jo Lönnrot (H:fors Morgonbl.) huomauttaa, „draamallisuuden etukartanoilla“ ja senkin vuoksi sopii niitä hyvin lukea tähän välitysryhmään. Ne säilyttävät tavallisen metsästysjuhlan luonteen, jossa tosin kaikki toimitetaan juhlallisella laululla, vaan jossa ei ole mitään muuta kultillistä- eli palvelustoimitusta kuin jo mainittu pääkallon nostaminen puuhun.

Tärkein välikanta lienee kumminkin karhun taljan asettaminen palveluksen esineeksi. Niin tekevät Syrjänit; he nostavat nahan korkeaan puuhun, osoittavat sille kunniaa ja pyytävät anteeksi siitä että karhu on tapettu. Samallaista kohtaamme Lappalaisilla. Karhun nahka, joka syömisen ja luiden hautaamisen aikana messingillä koristettuna on ollut hakojen peittämänä ja vaimoilta näkymättömänä, levitetään nyt poikkipuilla varustetulle puu-saitalle, joka pistetään lumeen seisomaan, taikka puita eli kiviä vasten nojaamaan. Sitten viedään vaimoväki sidotuilla silmillä kodasta ulos; käteen annetaan itsekullekin jousi eli leppänen keppi, jolla hän ampuu eli heittää vuotaan, jota ei näe, vaan josta ainoastaan saa tietää missä päin se on. Jos vaimo osaa vuotaan, saa hänen miehensä muka vasta ampua ensimmäisen karhun, jos tyttö osaa, saa hän kelpo karhuntappajan mieheksen.

Syy nyt kerrottuun ohdon ruumiin-osien kokoamiseen ja palvelemiseen on epäilemättä ollut se usko, että sen tappaminen oli paha työ, jos kohta välttämätönkin. Sen todistaa se seikka että tappaja koettaa torjua päältään syyn karhun kuolemaan. Kalevalan sanat siinä kohden tosin ovat täynnä pilkkaa, vaan kun tuo vastahakoisuus karhulle, eli sen hengelle, tunnustamaan

tekoa monella eri kansalla on tapana, täytyy otaksua, että se ainakin vanhemmalla juhlan kehitys-asteella on ollut todellisesti tarkoitettua. Kun siis paha työ oli tehty oli tarpeellista sovittaa rikos ja ohdon ruumiin jäännöksille osottaa yhtä suurta kunniaa, kuin mitä elävä karhu oli saanut nauttia.

3. Sanoin taljan palvelusta tärkeimmäksi väliasteeksi siitä syystä, että se likeisemmin kuin muut liittyy karhun kuvan palvelemiseen. Vuota täytettiin pian ja siitä tehtiin kuvaeläin. Turjan Lappalaisilla (Kuvalehti n:o 144) on poron-uhreissa tapana että, kun uhrilihan ovat syöneet, täyttävät nahan sarvineen risuilla tai vetävät sen „puuhevon" päälle, että olisi vielä elävän poron näköinen.

Arsjokelaiset ja Turjalaiset olivat pitäneet suuret pidot milloin 12 poroa oli uhrattu. Uhrien jälkeen pystytettiin „uhripuut" toiset toistensa viereen, niin että uhrien loputtua oli 12 poron kuvaa metsässä rinnatusten seisomassa.

Eräs Hra Ostrovski (Kieletär 1875) kertoo Votjakien uhritavoista muun muassa, ett'ei kuvain palveleminen nykyisille Votjakeille ole tuttu, mutta että jotain sen tapaista ennen vanhaan on ollut. „Eräs ukko", sanoo hän, „kertoi minulle että hänen muistamaansa oli yhteistä jumalanpalvelusta pidettäissä tapana kettää kuori puusta, kääriä se uhrattavan eläimen vuotaan ja asettaa se maahan seisomaan. Sitten pidettiin tavalliset rukoukset ja lopuksi ammuttiin kuvaeläimeen nuolia." — Näissä esimerkeissä tosin ei mainita erikseen karhusta uhrieläimenä, vaan koska useimmat uhritavat epäilemättä ovat yhteydessä toistensa kanssa, sopivat nämät kertomukset varsin hyvin puheena olevaakin asiaa valaisemaan.

Täydellisessä loistossaan näkyy karhunkuvan palveleminen olleen Voguleilla. J. Ph. Strahlenberg v. 1730 kertoo heidän luona nähneensä että kun useampia karhuja oli tapettu, uhrattiin niistä kolme jumalille. Puusta huonosti rakennettuun jumalanhuoneesen oli alttarin asemesta pöytä asetettu; sen takana seisoi rinnatusten kolme karhua, joilla oli ainoastaan päät eheät ja koskemattomat vaan nahka nyljetty ja topattu eli täytetty; kummallakin puolella näitä seisoi mies, jolla oli pitkä ridva kädessä. Kun tämä oli valmistettuna tulee kolmas sisälle kirves kädessä ja on karkaavinansa karhujen kimppuun, jota nuo kaksi karhujen suojelijaa ridvoillansa estävät; sen ohessa lausuvat syyttömyytensä siihen että karhut olivat tulleet ammutuiksi: sitä eivät he olleet tehneet, vaan rauta ja nuolet, joita Venäläiset olivat takoneet.

— Sillä välin muut palvelushuoneen ulkopuolella paistoivat ja keittivät karhun lihaa; vaimot, jotka olivat itsekseen, saivat myöskin lihapalasensa ja alkoivat jumalan palveluksen päätettyä lystiä pitämään.

Myöhempänä haarauksena tästä suuresta täytetystä nahkakuvasta, voinee pitää niitä pienempiä, muutamia tuuman pituisia vaskesta valettuja karhun kuvia, jotka Perman vanhemmassa rautakaudessa ovat niin yleisiä. Juhla siinä muodossa, missä sen Vogulit ovat viettäneet, on nähtävästi ollut yhteinen useammalle kyläkunnalle. Voi siis ajatella että kun sitten korkeammalla henkisellä kannalla perheessä ja yksityisessä henkilössä heräsi tarve suojelushengen läheisyydestä, oli tarpeellista tehdä pienempiä idooleja ja amuletteja, joita voi pitää joka kodassa ja ripustaa jokaisen kaulalle.

Aivan omituisella tavalla on puheena oleva juhla viime aikoina kehinnyt Voguleilla: äsken kerrotusta karhun kuvan palvelemisesta on se muuttunut varsinaiseksi draamaksi, jossa entisistä oloista nyt ei ole muuta jäljellä kuin pöytä, nahkakuva näyttämön fondissa ja karhun tappaja istumassa sen vieressä, kaikki kuitenkin riittäviä muistuttamaan meitä samasta juhlasta, 150 vuotta sitten.

Kanslianeuvos Ahlqvist antaa äsken julkaisemassaan kertomuksessa Voguleista ja Ostjakeista tästä juhlasta viehättävän kertomuksen, josta valitettavasti tila ei salli refereerata muuta kuin pääkohdat.

Juhlaa vietettiin, niinkuin ennenkin, onnellisen karhun tapon kunniaksi; nyt se tapahtui eräänä iltapäivänä kunnallishuoneessa Sortingje'n kylässä. Huoneen perässä oli karhun vuota sillä tavoin asetettu pöytää vasten nojaamaan, että näytti niinkuin karhu olisi pitänyt etukäpäliään pöydällä ja niiden päälle laskenut päänsä. Kumpaiseenkin silmäkuoppaan oli pistetty hopearaha, ja käpälien kynsiin sormuksia. Karhun vieressä istui mies, joka oli sen kaatanut ja hänen vieressään taas soittoniekka. Katsojat istuivat penkeillä ja lattialla ulompana; näyttelijät, jotka olivat Voguleja, pukeutuivat toisessa huoneessa. Näytäntö alkoi sillä että eräs mies tuohinaamarissa astui esiin ja ensin piti monoloogin, jossa kaikellaisilla laverruksilla kerskaili voimistaan ja urhoollisuudestaan sekä monesta tappamastaan karhusta, vaan samassa silmänräpäyksessä säikäkti oravan häntää, jonka muudan lähellä istuva on sitonut hänen jalkaansa; hän rupesi vapisemaan, piehtaroi ja potki lattialla ja lausui kauhistustaan tuosta hirviöstä, joka muka oli purrut hänen jalkaansa. — Tarkoitus kaikella tällä oli tuossa naurettavassa pelkurissa osoittaa vastakohtaa

sille urhokkaalle miehelle, joka nyt mahtavana istui saaliinsa vieressä. — Sen jälkeen seurasi kaikellaisia muita, pieniä draamallisia kappaleita, joita kaksi eli kolme miestä näytteli. — Nämät kappaleet kumminkaan eivät olleet minkäänlaisessa yhteydessä juhlan varsinaisen tarkoitusperän kanssa, vaan olivat ihan vapaita kuvauksia Vogulien elämästä.

Jos luo silmäyksen nyt kerrottuihin eri juhlatapoihin, huomaa helposti että yksi toimitus useimmissa on yhteinen: tuo omituinen keihään heitto eli nuolilla ampuminen, joka näkyy todistavan että kaikki alkuaan ovat lähteneet samasta juuresta. Kun Goldit ja Giljakit ampuvat uhrattavan karhun täyteen nuolia on sen vielä luonnollisena tarkoituksena eläimen tappaminen ja siinä tarkoituksessa sitä näkyy käytetyn muissakin eläin-uhreissa. Niinpä kerrotaan että asukkailla Vogulikylissä on ollut tapana joitakuita kertoja vuodessa mennä ulkopuolelle kylää edessään ajaen härkää, joka sitten metsään tultua nuolilla on ammuttu kuolijaaksi, metsän haltialle uhriksi.

Mutta kun seuraavissa kehitys-asteissa sama temppu uudistetaan nyljetyn eläimen vuotaa kohtaan, niinkuin Lappalaisilla, taikka täytettyä nahkakuvaa kohtaan, niinkuin Votjakeilla, on selvä että edessämme on vanhoista ajoista peritty metsästystapa, joka palveluksen esineen kehittyessä on jäänyt entiselleen ja vihdoin tullut tyhjäksi taikatempuksi. Tähän arveluun on sitä suurempi syy kun ei yksikään mainituista kansoista nykyaikoina käytä keihään heittoa eli nuolen ampumista kierretyn karhun kaadannassa metsässä; kaikkialla on tavallista että keihäs painetaan karhun rintoihin. —

Missä historiallisessa yhteydessä eri kansojen tavat ovat toisiinsa ja mihin aikaan juhla on voinut muuttua eläimen jumaloimisesta kuvan palvelemiseksi, ovat kysymyksiä, joihin vastaus on vielä liian aikainen. Jos Perman varhemmassa rautakaudessa tavalliset vaskesta valetut karhunkuvat, jotka kuten edellisessä olen koettanut näyttää, edustavat karhun palveluksen viimeistä astetta, ei näytä mahdottomalta että koko kehitys olisi tapahtunut sitä ennen.

Kuinka vähäiseksi karhun palveluksen edistyminen luontokappaleen jumaloimisesta symbooliseen kuvan palvelemiseen arvattaneekin nykyajan sivistykseen verraten, ilmaisee se kumminkin Suomen heimoissa heräävätä fantasiaa ja abstraktionia, joka muinaisuuden henkisessä viljelyksessä on ollut äärettömän suuri edistys-askel, ja heimojemme kulttuurihistoriassa on se saavuttava ansaitun arvonsa.

Kotimaan kirjallisuutta.

Bergenheimska Realskolan i Åbo, tecknad af *K. G. Leinberg*, (ylipainos Kasvatus-opillisen yhdistyksen aikakauskirjasta), Helsingissä 1885.

Handlingar rörande Haapaniemi krigsskola, offentliggjorda af *K. G. Leinberg*, (ylipainos Finsk Militär Tidskrift aikakauskirjasta, Jyväskylä 1884.)

Kasvatus-opillinen kirjallisuus ei ole meidän maassamme suuri, niin että jo senkin tähden sopii iloita milloin se lisiä saapi. Sitä enemmän tarkastajaa tietysti ilahuttaa kun sellaisia kirjoja saapi ilmoittaa, jotka tuntuvasti laajentavat tietojamme.

Jyväskylän seminaarin nykyinen tirehtori, hra K. G. Leinberg, sitä ennen Helsingin tunnetun yksityislyseon johtaja, on ennenkin rikastuttanut kirjallisuuttamme valasemalla kasvatus-opin historiaa Suomessa; mainitsemme ainoastaan hänen Helsingin yksityislyseon vaikutuksesta vuosina 1831—66 antamansa valasevan kertomuksen sekä tuon äskettäin ilmestyneen laajan kokoelman: Handlingar rörande Finska skolväsendets historia under 16:de, 17:de och 18:de seklen, joka jo on ollut tässä lehdessä ilmoitettuna. Kummallakin näistä teoksista on pysyväistä eikä aivan vähäistä arvoa. Nykyään on saman miehen toimesta ilmestynyt kaksi kirjasta, jotka kuten yllä luettavista nimistä selviää, valasevat ennen tuntemattomia, mutta hyvin huomattavia oloja.

Useimmat muistavat nykyään kuollutta arkkipiispaa Edvard Bergenheimiä hänen korkean arvonsa ja tavattoman pitkän vaikutus-aikansa tähden; sekin on kaikille tunnettu, että hän niinkuin lukemattomat muut oli koulun palveluksesta siirtynyt kirkon toimiin. Että sama mies aikoinaan on ollut maamme etevimpiä pedagogeja, se sitä vastoin on seikka, josta nuoremmalla polvella ei ole muuta kuin hyvin hämärät ja vaillinaiset tiedot. Varsinkin meidän aikoinamme, jolloin realisen opetussuunnitelman tärkeys silminnähtävästi voittaa alaa, tullakseen — sitten kun nykyään polttava kysymys koulujen kielestä on tullut jotakuinkin ratkaistuksi — koulukysymyksen ytimeksi, on ylen tärkeätä tutustua menneitten aikojen yrityksiin, jotka ovat käyneet samaan suuntaan.

Yleensä on huomattu, että Bergenheimin luonteessa löytyi paljon notkeaa taipuvaisuutta, sitä vähemmin uudistajan kykyä ja rohkeutta käydä omia uria. Tämä luonteen-ominaisuus on selvästi painanut leimansa hänen kasvatus-opilliseen vaikutukseensakin. Odert Gripenbergin tunnettu opisto, perustettu Hämeenlinnaan, mutta sitten siirretty Poriin ja vihdoin Sääksmäen Voipalaan, niinpä myöskin Suomen kadettikoulu, jossa Bergenheim kauan oli itse ollut opettajana, olivat silminnähtävästi lähimpinä esimerkkeinä realisemmasta

opetusjärjestelmästä ja sen eduista, puhumatta niistä ulkomaan opistoista, joitten vaikutusta hän oli käynyt tutkimassa. Mutta jos Bergenheim tässä kohden ei ollut uutten aatteiden ensimmäinen kannattaja ja tienraivaaja meidän maassamme, niin toinen ansio on sitä varmempi, ja siitä tirehtori Leinbergin kirja antaa selvät ja varmat tiedot, kun ennen sai tyytyä suullisiin kertomuksiin ja arveluihin. Se kyky ja taito, jolla Bergenheim perustamassaan opistossa on näitä uusia aatteita toteuttanut, ansaitsee mitä suurimmat kiitokset. Me huomaamme hänessä miehen, jonka esiintymisessä kuvautui aivan tavaton maltti; taito itseänsä hillitä, — ominaisuuksia, jotka erittäinkin kouluopettajille ovat niin suuresti tarpeen — sekä laajat tiedot ja opettajalahjat, jommoisia hyvin harvoin tavataan. Vieläpä hän opetustavassa on kehittänyt itselleen omaa järjestelmää, jolla tuskin lienee ollut vertaistansa; tunnit olivat osaksi luentoja ja vapaata keskustelua, ja ainoastaan vähimmäksi osaksi läksyin kuulustelemista. Näitä monipuolisia ansioita hra Leinberg on voinut kuvata joutumatta tuohon „äreminne“- ja korulause-stiiliin, joka muuten niin usein pääsee valtaan niissä, jotka etevän vainajan paperein nojassa ottavat hänen vaikutustaan kuvattavaksi.

Emme katso tarpeelliseksi tässä ruveta kasvatus-opillisia yksityisseikkoja luettelemaan, jotka hra Leinbergin kirja sisältää; ne lukijat, jotka sellaisia tietoja haluavat, tahtovat varmaankin itse alkuteosta lukea. Se vaan lisäksi mainittakoon, että Bergenheimin perustaman ja johtaman realiopiston oppilaitten joukossa, joista tietoja on annettu kirjasen lopussa, tavataan maamarsalkki 1882 ja 1885 vuoden valtiopäivillä, vapaaherra S. V. von Troil, senaattorit A. W. Wallensköld ja V. von Haartman, kenraalit H. L. von Haartman ja A. Örn, veljekset Svante ja Hampus Dahlström, edellinen vihdoin valtiokonttorin tirehtori, toinen rakennushallituksen ylitirehtöri, y. m.

Kuuluisampi kuin ensimmäiset realiopistot Suomessa on Haapaniemen kadettikoulu, jonka oppilaista joku ainoa vielä on elossa. Sittenkin täytyy tunnustaa, että me yleensä tunnemme perin vähän tästä nerokkaan Y. M. Sprengtportenin luomasta opistosta, joka niin suuresti lienee vaikuttanut Suomen upseeriston vuosina 1788—90 ja 1808—09 osoittamaan kuntoon. Eri kirjailijat ovat kyllä siitä puhuneet: Adlersparren ansiokas kokoelma Krigssamlingar, IV, (painettu v. 1798) sisältää muun muassa kirjoituksen nimeltä: „Anteckningar om nuvarande Ryska General-Lieutenanten Georg Magnus Sprengtportens lefnad och förrättningar i sit Fäderneslands tjenst“, jossa siv. 291—295 nimen-omaan puhutaan Haapaniemen koulusta, ja tämä kertomus olisi ansainnut sekin tulla mainituksi hra Leinbergin esipuheessa, semminkin kun kaikki kirjoitukset mainitun kokoelman neljännessä osassa, (siv. 268—424) välttämättömästi ovat käytettävät, jos joku tahtoo näitä hra Leinbergin nykyään julkasemia asiakirjoja käyttää. Kirjassa Svenska krigsmanna sällskapets handlingar, (Tukholmassa 1797, sivv. 105—120, eikä sivv. 108—123 ku-

ten hra Leinberg mainitsee) löytyy laajempi kirjoitus, josta emme ennen tietäneet että se on J. H. Cygnæuksen tekemä, ja sille hra Leinberg syystä on antanut sijaa puheena olevassa vihossa. Sittemmin provasti von Knorring vainaja kirjasessaan Krigsmanna skolor i Finland on kertonut vähäsen Haapaniemen opistosta, jonka lisäksi Gregori Tigerstedtin kertomia muistelmia löytyy eräässä hra Leinbergin mainitsemassa sanomalehti-numerossa. Vihdoin on tohtori K. K. Tigerstedt pitkässä kirjoitussarjassaan Sprengtportenista puhunut samasta opistosta, kuitenkaan tuomatta siinä kohden esille mitään tähdellistä uutta, jos saamme muistoomme luottaa.

Kieltämättä näitten teosten arvoa, niin Brahelinnan, sittemmin Haapaniemen opetuslaitoksella on historiassamme niin tärkeä sija, että se kyllä ansaitsee tulla tarkemmin esitetyksi. Sellaisten esitysten antaminen vaatii tietysti varsinaisen asiantuntijan tarkkoja tietoja, eikä hra Leinberg ole ryhtynyt siihen. Mutta hän on tehnyt hyvän valmistustyön, etsiessään kiitettävällä menestyksellä esille asiakirjoja puheena olevan opiston kuvaamiseksi. Neljä numeroa on Ruotsin kuninkaallisesta valtioarkistosta, kolme Ruotsin kuninkaallisesta kirjastosta, muutamat niin kutsutun „kanslersgille"-viraston asiakirjoista löydetyt. Tärkeimmät ovat kenties ne asiakirjat, jotka kirkkoherra J. H. Cygnæus, — muuten tunnettu tavattomista luonnonlahjoista ja omituisista elämänvaiheistaan — on jättänyt tuomiokapitulille kun kaikilta kirkkoherroilta vaadittiin että antaisivat tietoja kukin pitäjänsä opetuslaitoksista ja opetustoimesta. Onnellinen sattumus oli tosiaankin että juuri sellainen mies silloin oli paimenena Rantasalmen pitäjässä, jolla on tavallista merkillisempi sija Suomen kasvatuslaitosten historiassa.

Epäilemättä Ruotsin arkistoista voisi muitakin tärkeitä tietoja saada Haapaniemen opistosta; tuskinpa hra Leinberg on koettanutkaan ammentaa tyhjäksi sota-asiain registratuuria määräajalta. Mutta sekin, joka on saatu, on tervetullut lahja historian, kasvatus-opin ja isänmaan sotalaitoksen tutkijoille.

E. G. Palmén.

Utdrag ur Åbo Domkyrkas räkenskaper 1553—1634, utgifna af *R. Hausen.* (Bidrag till Åbo stads historia I.) 210 sivua neljän kuvalehden kanssa. Helsingissä 1884. Hinta: 6 m.

„Turun tuomiokirkon tileistä" ei löydä aivan monta tietoa Suomen valtiolliseen historiaan. Mutta tavataanpa viittauksia senkin alalta, esim. niinkuin toimittajakin huomauttaa, Suomen papiston kannasta Sigismundon ja Kaarlo herttuan taistelussa, jolloin mainitaan Eerikki piispan toimittaneen lähettilään kysymään herra Klaus Flemingiltä, kuinka Hevonpään Krister rankaisematta oli heittänyt papit kirkkomaan muurin ylitse, taikka kun kerrotaan kuinka

v. 1599 suomalaiset huovit väkisin ottivat kirkon hirsiä ja tuomiokapituli salaa antoi Jaakkima Schelille tiedon, ett'eivät olleet yhdessä neuvoin suomalaisten kapinoitsijain kanssa. Vaan paljoa rikkaammat tiedot saadaan tileistä maamme sivistyshistorian alalta. Uskonpuhdistus päätti tosin Suomessa, samoin kuin Ruotsissa, kirkon mahtavuuden ja loiston ajat. Mutta liian monet juuret oli katoliskirkko kasvanut Suomen maahan, että niitä olisi voitu yhdellä iskulla katkaista. Muisto kirkon maallisesta erikoisvallasta oli vielä tuores koko kuudennellatoista vuosisadalla, niinkuin ylempänä mainitut pikkutiedot nekin osaltaan voinevat todistaa, ja aina Turun akatemian perustamiseen asti kirkko Suomessa oli korkeamman opin ainoana edustajana. Katsaus tuomiokirkon vaiheisin on sentähden itsessäänkin varsin tärkeä ja tutkijalle huvittava, siitä me saamme oppia tuntemaan pappien, kouluopettajain ja teinien jokapäiväistä elämää Turussa siihen aikaan. Joka vuosi annettiin „vanhan tavan mukaan" tuomiokirkon varoista muutamat kannut viiniä tuomiokapitulin jäsenille ja kaupungin kappalaisille, välistä otettiin rahoja köyhäin ylioppilasten auttamiseksi; v. 1626 mainitaan että on maksettu palkka kolmelle teinille, jotka suomeksi ja ruotsiksi kopioivat kuninkaan kirjettä, j. n. e.

Turun kaupungin historiaan sisältää kirja tietysti paljon uutta. Tuomiokirkon tilit eri ammattilaisten kanssa antavat varsinkin useita arvokkaita tietoja. Samoin hautausluettelot, jotka elämäkerrallisille tutkimuksille ovat suuriarvoiset ja tarjoovat monta uutta pikkutietoa. Ikävä on ainoastaan se erehdys eri tilien vuosiluvuissa, joka on tapahtunut, vaan se on korjattu eräässä liitetyssä lisälehdessä. — Kuvalehdet antavat sija- ja pohjapiirroksia tuomiokirkosta eri ajoilta ynnä kuvan sen ulkomuodosta ennen 1827 vuoden tulipaloa.

Toimittaja hra R. Hausen on tämän kautta liittänyt arvokkaan lisän entisiin lukuisiin julkaisuihinsa. Teos on Turun historiallisen museon toimikunnan painoon toimittama ja on aiottu ensimmäiseksi osaksi aljettavaan sarjaan „Lisiä Turun kaupungin historiaan".

G—t.

K. M. Lindeberg. Harjoitusesimerkkejä fysikassa. Suomentanut A. N. H. Helsingissä, G. W. Edlundin kustannuksella 1884.

Tämä esimerkki-kokoelma liittyy saman tekijän ruotsinkieliseen laitokseen H. Christie'n teoksesta: „Lærebok i Fysik for Middelskolen", josta myöskin on ilmestynyt suomalainen käännös, (Oppikirja fysikassa, H. Christie'n toimittama. Suomentanut P. W. Helsingissä, G. W. Edlundin kustannuksella, 1879.) Teos sisältää 739 harjoitus-esimerkkiä, joista 62 nesteiden ja 27 kaasujen yleisistä ominaisuuksista, 364 tasapainosta ja liikkeestä, 41 äänestä, 89 valosta, 47 magnetismista ja elektriciteetistä sekä 109 lämmöstä.

Erityisten osastojen johdantona on esitys tarpeellisista fysillisistä kaavoista, jota paitsi myöskin löytyy pienempiä tauluja kappalten ominaisista painoista, laajenemis-koefficienteistä ja specifisestä l. ominaisesta lämmöstä. Tämän kautta lisääntyy esimerkki-kokoelman käytöllisyys, eikä se välttämättömästi edellytä opetusta Christie'n oppikirjan mukaan tapahtuvaksi, jonka tähden teosta on katsottava oppikirja-kirjallisuutemme hyväksi lisäykseksi. Sekä metrijärjestelmää että vanhaa ruotsalaista, Suomessa laillista mittajärjestelmää käytetään mekanillisissa esimerkeissä; muutoin säilytetään tavalliset empiriset yksiköt, vaikka absolutisten fysillisten yksiköiden tarkan käytäntöönpanon ei oppikirja-kirjallisuudessammekaan pitäisi synnyttää mitään voittamattomia vaikeuksia.

A. F. S.

J. O. I. Rancken, M. A. Castréns medarbetare Johan Reinhold Bergstadi, biografiskt tecknad, och dennes dagbok öfver resa till östliga länder 1845—46. 88 + 136 siv. Waasassa 1884. Hinta 3 m.

Ei voi kieltää, että meidän yleisömme suuremmassa osassa ei vielä ole täysin herännyt se mieli, joka antaa arvoa menneille muistoille. Erittäinkin kirjallisuus- ja sivistyshistorian alalla menee sentähden, luullaksemme, vuosittain hukkaan paljo, joka kyllä voi vähäpätöiseltä näyttää, mutta jolla kokonaisuuden osana on suuri arvonsa, niinkuin pienellä kivellä mosaiikki-teoksessa. Onni on silloin, että yksityisiä on, jotka hellällä huolella kokevat auttaa mitä toisilta puuttuu. Ja usein heidänkin on kiittäminen ainoastaan sattumusta, ett'ei heidän tutkimuksensa ole ollut menestymättä. Kaikki tämä tekee sen, että kiitoksella tulee vastaan-ottaa jokaista työtä tällä alalla, vaikkapa aine ei näyttäisikään niin kovin tärkeältä eikä esitys malliksi kelpaavalta.

Nyt esitettyjä näkökohtia ei luullaksemme saa jättää huomaamatta, kuin oikein tahtoo arvostella yllä mainittua teosta.

Juhana Reinhold Bergstadi on näet niitä monia unhotettuja, jotka ovat ennen aikaan kaatuneet. Hänen elämänsä ei ehtinyt niin pitkälle, että sen kertominen tuottaisi suurempaa viehätystä. Syntynyt 1820 Täydenniemen rusthollissa Pälkäneellä, kävi B. menestyksellä Turun trivialikoulun sekä yhden luokan läpi lukiossa. Privatistina suoritti hän ylioppilastutkinnon keväällä 1839. Hänen terävä päänsä, kelpo luonteensa ja miellyttävä, iloinen käytöstapansa oli jo kouluaikoina hänelle hankkinut lavean ystävä- ja ihailijapiirin. Hänen lukemisistaan odotettiin suuria. Mutta järjestystä näkyy ainakin niiltä puuttuneen. Neljä lukukautta yliopistossa „venyttyänsä“ ja stipendiaatti-tutkinnon suoritettuansa, rupesi hän kotiopettajaksi, eri paikoissa. Palattuansa luki hän, niinkuin halutti, varsinkin suomea, otti vireätä osaa pääkaupungin seuraelä-

mään ja nähtiin usein isänmaallisissa ylioppilaspiireissä. Ruvettuansa halpelemaan „äänilukemista“, lykkäsi hän vuodesta vuoteen kandidaatti-tutkintonsa, ja kun hän marraskuussa 1844 sen suoritti oli hänen äänilukunsa ilmeinen protesti tavallista tutkinnon lukemista vastaan. Sitä ennen oli hän kumminkin jo suostunut Castrénin tarjoomuksesta rupeamaan kumppaniksi tämän ensi tutkimusmatkalle Siperiaan. Tarpeellisten valmistusten ja lähtöjuhlien perästä aljettiin matka maaliskuussa 1845. Vasta kesäkuussa 1847 palasi B. jälleen Suomeen.

Matkalla kirjoitti B. varsin lavean päiväkirjan, ja hra Rancken on nyt huolellisimmalla tarkkuudella julkaissut sen osan, joka on löydetty, nimittäin Pietarissa 18 p. maalisk. 1845 alkavia ja Turukhanskissa 20 p. kesäk. 1846 päättyviä muistoonpanoja. Nämä vaikutusten tuoreina ollessa tehdyt muistoonpanot ovat hupaisin osa koko kirjassa. Lukija ei voi myötätunnotta seurata matkustajia tuolla pitkällä matkalla vastuksineen ja vaikeuksineen viinaan antauneiden tshinovnikkien ja pitkäsormisten ravintolan-isäntien kesken. Mutta hyvää luottamusta näyttää Castrénilla ja hänen kumppanillansa olleen ja humoristinen mieliala vilkkuu päiväkirjan riveistä. Palkintonsa saivat matkustajat myöskin. Milloin oli se rikas posti kotimaalta; milloin iloinen ilta yhteen sattuneitten kansalaisten seurassa; milloin asuminen jonkun varakkaan kupjetsin luona, jonka vaimo toivoi anopiksi pääsevänsä. Lisäksi monta hauskaa pikku-seikkailua. Suurinta tyytymystä antoi luonnollisesti kuitenkin edistys tieteellisessä työssä. Tästä annetaan hajanaisia tietoja, samoin kuin siellä täällä tavataan muistoonpanoja niiden suomalaisten heimojen tavoista ja kielistä, joiden asumus-aloilla käytiin. Kuinka suuri osa B:llä oli Castrénin julkaistuissa teoksissa on nyt enää mahdotonta päättää; tunnettua on kuitenkin että hän latinaksi on kääntänyt ostjakin kieliopin. Mutta Castrénin karkeaan ja käskevään käytökseen B:n vallaton ja vapautta rakastava luonne ei ajan pitkään näy oikein suostuneen. Tähän aikaan B. myöskin kovin sairastui, ja hänen aikeensa asettua Kasaniin tutkiaksensa likellä asuvien suomalaisten heimojen kieltä ei voinut toteutua, kun hän ei saanut toivottua venäläistä stipendiä. Yksin ja pahoilla mielin palasi B., niinkuin mainittiin, heinäkuussa 1847 kotimaahan. Kukkaro oli tyhjä ja terveys murtunut. Muistoonpanojen valmistaminen painoon ei asiain näin ollen voinut tulla kysymykseen. Vastenmielinen opetustoimi ja n. s. „ylioppilas-leipominen“ elätti häntä lukuvuonna 1848—49. Seuraavana syksynä rasitti häntä alinomainen sairaus ja 13 p. tammik. 1850 hänen innokas henkensä jätti nämä ajalliset.

Lyhyellä elämän-ajallaan Bergstadi ei ehtinyt paljoa toimittaa kirjallisella alalla: muutamat kuvaelmat Siperiasta, kirjeinä Suomettaressa julkaistut, olivat näytteitä siitä laveammasta matkakertomuksesta, jonka suomeksi aikoi julkaista. Ei mikään hänen valmistavista kielitieteellisistä teoksistaan tullut painosta; ne annettiin hänen kuoltuaan suom. kirjallisuuden seuralle. Hänen

päiväkirjansa ja paperinsa menivät kädestä käteen ja myytiin lopuksi muun „romun“ kanssa eräälle henkilölle, joka lahjoitti päiväkirjan julkaisijalle, vaan muu osa on nähtävästi kadonnut iäksi. Surullinen kuva katoavaisuudesta!

Lämpimällä myötätunnolla on toimittaja käsitellyt tätä köyhää biografista ainesta. Varsinkin hän mielisuosiolla kuvaelee ylioppilas-elämää 1840-luvulla. Mutta tähän ei vastaa hänen stilistinen kykynsä. Hän latelee kaikki ainekset esiin, kuin jos joka yksityis-asia olisi kalleus ihmiskunnalle eikä ainoastaan hänen yksityiselle muisto-mailmalleen. Itse hän myöskin huomaa tämän puutteen. Mutta lukija rupeaa kuitenkin epäilemään tekijän tahtoa pitää subjektivisuuttansa ja taipumustansa pikku-seikkoihin kahleissa, kun hän kerta toisensa perästä saa kuulla Bergstadin lempijutuista, silloinkin kuin ovat olleet aivan ohimenevää laatua, taikka eri henkilöin vatsakivuista taikkapa tekijän tuhkarokosta.

Nämä muistutukset ovat kuitenkin vähäpätöiset sen kiitoksen rinnalla, jota toimittaja oikeudella voi vaatia palkattomasta työstään isänmaan sivistyshistoriassa, jonka alalla hän on ahkerimpia kokoilijoita. Parhaiten hän epäilemättä katsoisi vaivansa palkituksi, jos hänen kaunis esimerkkinsä saavuttaisi seuraajia.

A. Ht.

Suomalainen Teaatteri.

Anne Charlotte Edgren, Hyväntekeväisyyttä.

Tuoreessa muistissa on meillä vielä kuinka voimallisesti rouva Edgren'in Todelliset naiset pani mielet liikkeelle, kuinka se toisille antoi vapautusharrastuksien tunnussanan, toisista taas näytti tarjoavan aseita samojen harrastuksien vastustamiseksi. Melkoisella uteliaisuudella sentähden odotettiin etevän kirjailijan uuden näytelmän esittelemistä meidän teaatterissamme; uteliaisuutta lisäsi vielä se seikka että tiedettiin Tukholman kuninkaallisen teaatterin sulkeneen siltä näyttämönsä, syistä, joita ei tarkemmin tunnettu, vaan joiden ei sanottu koskevan kappaleen taiteellista arvoa. Eivätkä yleisön odotukset pettyneetkään. Uudessakin näytelmässä, jonka nimi on suomeksi Hyväntekeväisyyttä, ilmaantuu sama tarkka havaitsemis- ja kuvaamiskyky, sama innokas vapauden ja oikeuden harrastus, sorron ja vääryyden viha, joita tunnemme rouva Edgren'in edellisistä teoksista ja etenkin hänen Todellisista naisista; yleensä saattaa sanoa että kappale on hyvin vaikuttava.

Todellisissa naisissa tekijä oli kuvannut niitä epäkohtia, jotka per-

heessä saattavat syntyä sen kautta, ett'ei miehen ja vaimon väliä määrää yhdenvertaisuuden ja oikeuden periaate. Uudessa näytelmässään hän on astunut ulkopuolelle perheen piiriä ja ottanut kuvatakseen epäkohtia eri kansanluokkien keskinäisissä suhteissa. Tälläkin alalla hän on etupäässä kääntänyt huomionsa naiskysymykseen. Mutta naiskysymys esiintyy täällä toisessa, hirveämmässä muodossa, kuin edellisessä kappaleessa. Synkillä väreillä kuvataan kuinka ylhäiset ja rikkaat kansanluokat käyttävät työväen luokkaa tylyn itsekkäisyytensä välikappaleena, pitämällä sen miehiä niin paljon kuin mahdollista ala-ikäisyyden tilassa ja vietellen sen naisia turmelukseen, ja kuinka he, sen sijaan että tekisivät köyhille oikeutta, tuudittelevat omaatuntoansa makeaan uneen „hyväntekeväisyydellä", joka sekin on köyhille enemmän vahingoksi kuin hyödyksi.

Sen kautta että sekä sortajat että sorretut on kuvattu selvästi määrättyjen suurten kansanluokkien edustajiksi, heidän taistelunsa tekee katselijoihin mahtavan vaikutuksen; hän tuntee että ne persoonalliset taistelut, joita näytelmässä taistellaan periaatteista, saattavat tosi-elämässä muuttua toisenlaiseksi taisteluksi, jossa ratkaistaan kokonaisten kansanluokkien olemuksesta. Mutta sama seikka tekee myös kuvauksen vähemmin yleis-inhimilliseksi, kuin se, joka esitettiin Todellisissa naisissa. Sen huomaa parhaiten, kun kappaletta näkee vieraassa maassa, vaikkapa semmoisessa, jonka olot ovat niin yhdenlaatuiset ruotsalaisten kanssa, kuin Suomen ovat. Ihmissydämen syvimmät tunteet, ne, joihin perhe-elämä perustuu, ovat kaikkialla samat; mutta ei ole kahta maata, joissa kansanluokat olisivat aivan samat; vieläpä niiden keskinäiset suhteet samassakin kansassa muuntuvat ihmispolvesta toiseen. On meilläkin pohatoita — vaikka harvemmalta kuin Ruotsissa —, saattaa niidenkin joukossa olla köyhien halveksijoita ja sortajiakin. Mutta niillä ei ole varsinaista perinnöllistä luokkakunnan tuntoa, jommoista voi syntyä ainoastaan missä on olemassa aristokratia, jolla on ollut historiallinen tehtävä. Siinä tuo ylpeä vakaumus oman luokan etuoikeudesta muita hallitsemaan ja halveksimaan, on kehkeytynyt vuosisatojen kuluessa, niin että yksilöt ottavat sen perintönä vastaan yhteydessä oikeudenkäsitteittensä alkeiden kanssa. Kapteeni Artur Wulf esim. olisi Suomessa tuskin mahdollinen. Sillä häntä käsitetään luullaksemme perin väärin, jos häntä pidetään konnana, kovasydämisenä sortajana. Sitä hän ei ole; hän on etevä, hyvää harrastava mies, mutta koko hänen ajatus- ja menetystapansa on tuon luokkaomituisuuden määräämä; hyväksyyhän luokassa vallitseva mielipide senkin, että halpasäätyisiä tyttöjä, tehtaanlikkoja ja niiden vertaisia — jos ne nimittäin ovat kauniita — pidetään määrättyinä „yliluokan" nuorten miesten himojen uhreiksi. — Yhtä vähän kuin meillä on tuota yliluokkaa, yhtä vähän on meillä tätä nykyä mitään itsetajuista työväen luokkaa, joka olisi ryhtynyt taisteluun työnteettäjien ylivaltaa vastaan; tuskin sitä vielä on Ruotsissakaan, paitsi Tukholmassa ja muutamissa muissa suurenpuo-

lisiosa kaupungeissa. Kaikki tämä tekee että kuvatut olot tuntuvat meistä oudoilta vieläpä hieman luonnottomiltakin. Siksi tämä kappale tuskin voinee suomalaisten katselijain mieleen tehdä niin syvää, pysyväistä vaikutusta, kuin Todelliset naiset.

Selvemmin kuin Todellisissa naisissa ilmaantuu Hyväntekeväisyydessä eräs rouva Edgrenin kirjailijaluonteen omituisuuksia, joka mielestämme on hänen teoksilleen haitaksi. Hänen innostuksensa tuntuu niin sanoaksemme kylmältä, järkiperäiseltä; hän rakastaa kyllä ihannetta, vaan näyttää siltä kuin häneltä puuttuisi se rakkaus, joka kaikissa ihmisissä, heikoissakin ja huonoissa, havaitsee ja tunnustaa niitä ihanteen pirstaleita, joissa (käyttääksemme Peer Gyntin lausepartta) „mestarin tarkoitus" ilmaantuu. Jos esim. vertaamme rouva Edgrenin Hyväntekeväisyyttä rouva Canthin Työmiehen vaimoon, niin saattaa tulla siihen päätökseen että edellinen kirjailija osaa kyllä vihata yhtä tulisesti kuin jälkimmäinenkin, vaan ei osaa rakastaa yhtä lempeästi kuin tämä. Luullaksemme tämä omituisuus on rouva Edgrenin uudessa näytelmässä saanut suuremman vallan juuri sentähden, että ihmisiä siinä käsitetään eri luokkien, eikä ihmisyyden edustajina. Siksi on päähenkilö, Blanka, kuvattu niin kovasydämiseksi olennoksi; hän vihaa lapsuutensa muistoa, hänessä ei ole rakkautta omaa äitiänsä eikä hellää kasvatus-äitiänsä kohtaan; isäänsä hän on ihaellut etupäässä todellisen gentlemanin perikuvana; ainoa lempeä tunne, joka löytyy hänen sydämessään, on rakkaus kapteeni Wulfia kohtaan. Samasta syystä paroonitar von Dühring on tehty naurettavaksi irvikuvaksi — vaikka katselijan on sittenkin vaikea uskoa, ett'ei hän olisi ansainnut vähintäkään kiitollisuutta ottolapselta, miehensä äpärälapselta, jota hän on kuitenkin kohdellut niin, ett'ei tyttö hetkeksikään tuntisi olevansa muun kuin todellisen armaan äidin luona. Siksi on myös neljännessä ja osaksi kolmannessakin näytöksessä Blankan suuhun pantu parhaasta päästä tekijän omat innokkaat vaan samalla järkiperäiset väitteet, jotka tuntuvat luonnottomilta hetkellä semmoisella, jolloin odottaisi että kova tunteiden ristiriita tekisi järkeistelemisen mahdottomaksi.

Kuitenkin meidän on myöntäminen että päähenkilöä ehkä ei ole aivan ilman erityistä tarkoitusta kuvattu noin kovaluontoiseksi. Tekijä on ehkä tahtonut sillä tavoin näyttää, kuinka se luonnoton asema, johon Blanka isänsä „jalouden" ja kasvatus-äitinsä „hyväntekeväisyyden" kautta on joutunut, on ollut omiaan hänessä hämmentämään ja kuolettamaankin sydämen luonnollisia tunteita. Mutta tämä motiivi ei esiinny kuvauksessa niin selvästi, että se vaikuttaisi katselijassa täyttä myötätuntoisuutta sankaritarta kohtaan.

Tarkastellessamme Hyväntekeväisyyttä-nimisen kappaleen suhdetta Todellisiin naisiin, ovat muutamat omituisuudet, jotka mielestämme jossakin määrin heikontavat uuden kappaleen vaikutusta, etupäässä vetäneet huomiomme puoleensa. Että se kuitenkin on etevä teos, olemme jo alussa tun-

nustaneet. Todella nerokkaasti keksitty ja suuresti vaikuttavainen on erittäin se keino, jota tekijä on käyttänyt herättääksensä katselijoissa inhimillisen solidariteetin tunnon, veljellisyyden tunnon. Blanka ja Svea, hienon societeetin baalikuningatar ja kurja kadunkuljeksija, naisellisesta arvostaan ja henkensä vapaasta lennosta ylpeä aatelisneiti ja koditon, toivoton ilolikka on kuvattu sisaruksiksi, saman isän ja saman äidin lapsiksi! Kun he kohtaavat toisiansa, silloin emme ainoastaan näyttämöllä näe paljastettavan hirveätä, luonnotonta vääryyttä, me tunnemme omassakin sydämessämme jotakin sen tunteen kaltaista, joka tekee tuon kohtauksen käännekohdaksi Blankan ja hänen kauttansa Sveankin elämässä.

Suomalaiselle teaatterille tämä kappale tarjosi jotensakin vaikeaa tehtävää, eikä voitu odottaakaan että sen suorittaminen kaikin puolin onnistuisi. Siksi Tukholman ylimysseuran olot ja niiden kehittämät tyypit ovat meidän näyttelijöille — samoin kuin yleisöllemmekin — liian outoja. Niin esim. meidän maan tavat eivät tarjoa näyttelijöille minkäänlaista esikuvaa sen basaarikuvaelman esittämistä varten, joka täyttää ensimmäisen näytöksen. Näyttelijöiden on siinä kuvaaminen kuinka hienon hienot ylimysneidet „hyväntekeväisyyden" nimessä käyttäytyvät bufettimamselien tapaan, mutta samalla vaativat, ett'ei heidän todellista arvoansa unohdeta. Helposti ymmärtää että semmoinen tehtävä on kaikkialla hankala; aivan mahdoton se lienee näyttelijöille, jotka eivät tosi-elämässä ole nähneet semmoisia seuraelämän oikkuja. Koko tuo lavea basaarikuvaelma on vähän höllästi sidottu muun kappaleen yhteyteen, ja suomalaisesta katselijasta se tuntuu jotensakin joutavalta, koska ne tavat, joita siinä ruoskitaan, ovat meille tuntemattomia. Tosin on keskelle basaarin hälinää asetettu varsinainen toiminnan alku (näytelmän exposée). Mutta ainakin suomalaista katselijaa tuon oudon basaari-elämän monet pikkukohtaukset häiritsevät, niin ett'ei voi kylliksi kiinnittää huomiotansa niihin seikkoihin, jotka ovat toiminnalle tärkeitä.

Neiti Avellanin Blanka ei ollut hänen parhaimpia roolejaan. Se Blanka, joka kappaleen alussa tukehduttaaksensa lapsuutensa kamalat muistot heittäytyy hurmaantuneena ja hurmaavana loistavan, iloisen seuraelämän pyörteesen, ei astunut ollenkaan näkyviin; sentähden luonteenkuvaus jäi puolinaiseksi, vaikka neiti Avellan kyllä sitten kuvasi taisteluun ryhtynyttä Blankaa sillä syvällä innostuksella ja pontevuudella, joita tunnemme hänen Bertastaan (Todellisissa naisissa).

Herra Ahlberg ansaitsee kiitosta siitä hienosta luonteen käsityksestä, joka ilmaantui hänen esittelemässänsä kapteeni Wulfin roolissa. Hänen Wulfinsa ei ollut mikään itsekkäisyyteen paatunut ulkokullattu sortaja, vaan ihminen, jonka sydän todella on hellä kanssa-ihmisten kärsimyksille, vaikka lujasti juurtunut vakaumus yliluokan synnynnäisestä johtaja- ja holhojatoimesta tekevät hänet mielivaltaiseksi ja taipumattomaksi. — Tällä ei ole sa-

nottu että hra Ahlberg olisi roolista tehnyt kaikkea, minkä tekijä on sillä tarkoittanut. Se mahtava miehuullisuus, joka on voittanut Blankan sydämen, ei juuri tullut katselijalle näkyväksi. Sitä paitsi hra Ahlbergilta, samoin kuin useimmilta muilta näyttelijöiltä puuttui kokonaan ulkonainen roolin mukaisuus; Tukholman muhkeasta upseerintyypistä ei hänen kapteeni Wulfissa ollut rahtustakaan.

Svean harvapuheinen rooli on niitä, joissa tekijä on jättänyt näyttelijälle paljon itsenäistä tehtävää. Ett'ei se nuori näyttelijätär, jolle tämä osa oli annettu, voinut kaikin puolin täyttää tekijän vetämiä ulkoviivoja, sitä ei voi kummeksia, erittäinkin kun pitää silmällä roolin omituista laatua. Toisessa näytöksessä, jossa sisarukset sattuvat yhteen äitinsä kodissa, neiti Asp osotti kumminkin hienoa käsitystä ja hyvää lupaavaa näyttelijäkykyä. Erittäinkin teki hänen mykkä näyttelemisensä mainitun näytöksen lopussa todella mahtavan vaikutuksen. Kun hän, jäätyänsä yksin näyttämölle, sanaakaan virkkaamatta taisteli sisäisen taistelunsa kunnes vihdoin hyvät tunteet saivat voiton ja hän vaipui alas, tyrskähtäen haikeaan mutta pelastavaan itkuun, silloin ei teaatterissa moni silmä pysynyt kuivana.

Yleensä toisessa näytöksessä on enemmän tosidraamallista elämää ja samalla enemmän yleis-inhimillistä luonnonperäisyyttä kuin näytelmän muissa osissa. Sen näyttäminen onnistuikin suomalaisessa teaatterissa kaikin puolin. Herra Lindfors maalari Österberginä oli kerrassaan erinomainen, ja neiti Stenberg näytteli myös varsin hyvin hänen vaimonsa osaa.

Herra Kilpi näytti uljaan Frithiof Hellqvistin osan hyvin luontevasti ja samalla pontevasti; olisi vaan suonut, että hän olisi vähän hillinnyt äänensä voimaa. Kaikissa tapauksissa tämä rooli antoi nuoresta näyttelijästä hyviä lupauksia.

Emme voi lopettaa arvosteluamme mainitsematta sitä erinomaista taitoa, jolla tälläkin kertaa oli näyttämöä järjestetty. Että Arkadiateaatterin ahtaasta näyttämöstä on saattanut tehdä jotakin semmoista kuin Wulfin palatsin komea ylöskäytävä portaineen, pylväineen, komeroineen, näyttää melkein ihmeeltä.

Samall'aikaa kuin suomalaisessa teaatterissa, näytettiin rouva Edgrenin Hyväntekeväisyyttä myöskin kaupunkimme ruotsalaisella näyttämöllä. Valitettavasti tämän arvostelun kirjoittajalla ei sattunut olemaan tilaisuutta katsella kappaletta molemmissa teaattereissa; vertaus olisi kyllä saattanut olla hauska ja opettavainen. Että ruotsalaiset näyttelijät saattoivat todenmukaisemmin kuvaella sitä mikä tässä kappaleessa on erityisesti tukholmalaista, on luonnollista.

Viimeksi ennen lähtöänsä Helsingistä Kuopioon otti Suomalainen Teatteri näytäntösarjaansa Shakespearen ennen näytetyn „Venetsian kauppiaan,“ Moserin „Ultimon,“ ja „Don Cesar de Bazanon“ eli niinkuin se teaatterin ohjelmassa nimitettiin „Kuningas ja katulaulajatar.“ „Venetian kauppiaassa“ hra Leino Shylockina kokonaan vetää huomion puoleensa; hän näytteli sorrettuna ja vihaavana Juutalaisena sydämmeen koskevalla voimalla. Neiti Avellan'ille Portian osa ei ole mikään sopiva, se viaton naivisuus ja lapsellinen reippaus, jotka ovat pääpiirteitä Portian luonteessa, eivät oikein luonnistu häneltä. Aivan sopimaton on rouva Aspegrén Nerissana. Hra Lindfors näyttää Lancelotin osan hyvällä, ehkäpä paikoin liiallisella koomillisuudella. — „Don Cesar de Bazano“ on myöskin osaksi vanha tuttava Suomalaisen Teaatterin ensi ajoilta, jolloin joku näytös siitä esitettiin. Kappaleesta ei ole paljon sanottavaa; siihen on kaikilta mailman haaroilta haalittu kauniita laulupätkiä, vaan juuri sentähden katselee sitä mielellään ajan vietteeksi. Kahdella nuorella teaatterin jäsenellä neiti Borgilla ja hra Valleniuksella oli siinä pääosat, joita tyydyttävästi, jos kohta vasta-alkajan heikkoudella, esittelivät. — Moserin „Ultimo“-niminen kappale on tekijänsä tavallisia sepustuksia, ilman syvempää pohjaa. Hyvän kuvan loi hra Lindfors tuosta itsepäisestä, äkäisestä, vaan perin hyvätahtoisesta professorista. *T. & G—t.*

Kilpailu tieteellisestä palkinnosta.

Meitä on pyydetty ilmoittamaan:

Että Ruotsin kuningas Oskar II on päättänyt 60:ntena syntymäpäivänään, 21 p. tammik. 1889, jakaa palkinnon jostakin tärkeästä keksiunöstä puhtaan matemaatisen analysin alalla.

Palkinto on 1000 francin arvoinen kultamitali sekä 2500 kruunun suuruinen rahasumma. Kilpailu-lautakunnaksi on kuningas määrännyt hra C. Weierstrassin Berlinissä, hra C. Hermiten Pariisissa ja hra G. Mittag-Lefflerin Tukholmassa.

Lautakunta on etupäässä ehdottanut seuraavat kysymykset vastattaviksi:

1. Oletetaan systeemi aine-pisteitä, jotka toisiansa attraheeraavat Newtonin lain mukaan. Pyydetään, että, edellyttämällä ett'ei kaksi pistettä milloinkaan törmää yhteen, koordinaatit määrätään joka pisteelle sarjana, joka etenee ajan tunnettujen funktionien mukaan ja konvergeeraa yhtäläisesti jokaiselle ajan määrätylle arvolle. Tämän probleemin suoritus enentäisi varsin suuressa määrässä tietoamme mailman-järjestelmän laeista.

2. Fuchs on useissa kirjoituksissa todistanut, että löytyy yksiarvoisia funktioneja kahdelle variabelille. Ehdotetaan että jossakin yleisemmässä tapauksessa osotettaisiin näiden funktionien pääasialliset ominaisuudet.

3. Tutkimus niistä funktioneista, jotka rajoitetaan tarpeeksi yleisellä ensimmäisen luokan differentiali-ekvationilla, jonka vasen jäsen on kokonainen ja rationalinen variabelista, funktionista ja ensimmäisistä johdannaisista johtuva polynomi. Briot ja Bouquet ovat kirjoituksessaan tästä asiasta avanneet tien tämmöisille tutkimuksille. Näyttää todenmukaiselta, että uudet katsantokannat voisivat johdattaa analysille varsin tärkeitten keksintöjen perille.

4. Se päättymätön sarja uusia funktioneja, jotka Poincaré on tieteesen saattanut nimellä „fonctions fuchsiennes“ ja joita hän on suurella menestyksellä käyttänyt, on epäilemättä sangen suuriarvoinen analysille, mutta ne kaipaavat vielä kaikkea esitystä algebran kannalta. Tutkimus tällä alalla olisi varsin tarpeellinen.

Ne tutkimukset, jotka kilpailuun ottavat osaa, ovat, nimi ja osoite suljetussa eri kotelossa, hra Mittag-Lefflerille Tukholmaan lähetettävät ennen ensimmäistä päivää kesäkuuta 1888. Tutkimusta tulee seurata franskankielinen käännös, ell'ei alkuperäinen kirjoitus ole franskaksi.

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluus-oppia.

J. S. P., Uskonpuhdistus Ranskassa. Lyhyt kertomus sen vaiheista nykyaikoihin asti. (Kansanvalistus-seuran toimituksia. XLVII.) Helsingissä. —: 75.

J. S. P., Reformationen i Frankrike. En kort framställning om dess öden intill närvarande tid. (Kansanvalistus-seuran toimituksia. XLVII.) Helsingissä. —: 75.

Kristillisyyden oppikirja Tohtori Martti Lutherin vähän katekismon perusteella. Ehdoitus, jonka toimitti ensimmäisen Suomen seurakuntakokouksen asettama katekismus-komitea. Turussa, G. W. Wilén. —: 50.

Lärobok i kristendomen, grundad på Doktor Martin Luthers lilla katekes. Förslag, utarbetadt af den utaf första finska kyrkomötet valda katekes-komitén. Turussa, G. W. Wilén. —: 50.

Katekismus-ehdoitukset, jotka toimitti ensimmäisen Suomen seurakuntakokouksen asettama katekismus-komitea. I. Toht. M. Lutherin vähä katekismus varustettu osoituksilla Raamatun historiaan ja Raamatun lauseilla. II. Kristillisyyden oppikirja Toht. M. Lutherin vähän katekismon perusteella. Turussa, G. W. Wilén. —: 60.

Kirkko-käsikirja, jossa säädetään miten Jumalanpalvelus Suomen Suuriruhtinanmaan evankelis-lutherilaisissa seurakunnissa on pidettävä. Esitys, jonka teki kirkolliskokouksen v. 1876 valitsema toimikunta. Turussa, G. W. Wilén. 1: —.
Sama ruotsiksi.

Murén, Emil. Totuuden tunnustaja. Kristillistä maailmankäsitystä kannattava aikakauskirja. I. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Laitinen, Aatu. Katekismosaarnoja. Oulussa. 1: 25.

Nissen, J. Keskusteluja Raamatun historiasta. Suomennos alkuteoksen kolmannestatoista painoksesta. Uusi Testamentti. Edellinen vihko. Sortavalassa. 1: 75.

Merle d'Aubigné, J. H. Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Suomentanut Juuso Hedberg. 15—17 vihko. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. à —: 50.

Pyh. Sergein ja Hermanin veljeyskunnan toimituksia. I. Saarna pyhien isiemme Wa-

lamonluostarin perustajain Sergein ja Hermanin muistojuhlana kesäkuun 28 päivänä (uuden luvun mukaan heinäkuun 10 p:nä). Suomennos. Sortavalassa. —: 15.

Vartijanääniä Suomen sionista. Vuosikerta suomalaisten pappien evankeliumi-saarnoja. Toimittanut Elis Bergroth. 1 ja 2 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. à — 65.

Väktare-rop. En årgång evangelii-predikningar af finska prester. Samlade af Elis Bergroth. 1 ja 2 vihko. Porvoossa, W. Söderström. à — 65.

Evankeliumi- ja Rukous-kirja, ynnä siihen kuuluvat kappaleet, käytettävä Suomen Suuriruhtinanmaan Evankelis-Lutherilaisissa seurakunnissa. Esitys, jonka teki kirkolliskokouksen v. 1876 valitsema toimikunta. Turussa, G. W. Wilén. 1: 50.

Boisen, B. O. Aamu- ja Ilta-rukouksia joka päivälle viikossa. Turussa, G. W. Wilén. — 40.

Lobstein, J. F. Sydämmen salaisuudet. Viisitoista tutkistelemusta. Ruotsin kielestä suomensi L. H. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 60.

Muutamia evankeliumin suloisia kukkasia. Kiehkuroiksi kokoili E. T. 1:nen kiehkura. Tampereella, Emil Wesander. —: 40.

Oikeus- ja valtiotiedettä.

Suomen Suuriruhtinanmaan Asetus-kokous vuodelta 1884. Helsingissä, K. Senaati. 5: —.

Sama ruotsiksi.

Asiaregisteri Suomenmaan Asetuskokoukseen. 1870—1879. Helsingissä, K. Senaatti. 3: —.

Tilasto- ja maatiedettä.

Suomenmaan virallinen tilasto. VI. Väkiluvun tilasto. 11. Suomenmaan väkiluku 31 p. Joulukuuta 1880. Jälkimäinen vihko. Kahdella kartalla. Helsingissä, K. Senaati. 2: —.

Bidrag till Finlands officiela statistik. VI. Befolknings-statistik. 11. Finlands folkmäng den 31 December 1880. Senare häftet. Med två kartor. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: —.

Suomenmaan Virallinen tilasto. VIII. Sokeain, kuuromykkäin ja mielivikaisten tilasto. 2. Heikkojärkisiä lapsia koulu-ijässä, asiantilan mukaan maaliskuulla 1883. Helsingissä, K. Senaati.

Ignatius, K. E. F. Suomen maantiede kansalaisille. Ensimäinen osa. Toinen vihko. Kuvilla ja kartoilla varustettu. Helsingissä, G. W. Edlund. 6: —.

Historiaa ja muinaistiedettä.

Yleinen ihmiskunnan historia, sisältävä myöskin tärkeimmät sivistys-, kirjallisuus- ja kirkkohistorialliset tapahtumat. Weberin, Wallisin y. m. mukaan. Suomensi Aatto S. 20 vihko. Porvoossa, W. Söderström. 1: 75 ja 2.

Finska Forminnesföreningens Tidskrift. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja. VII. Helsingissä, S. Muinaismuisto-yhdistys. Sisältää: Muinaisjäännöksiä Ilomantsin kihlakunnassa. Kertonut Reijo Tirronen. Messukylän ja Hauhon kirkot. Muinaismuistoyhdistyksen toimesta tutkinut Eliel Aspelin. Suomalaisia kalkkeja. I. Porvoon tuomiokirkon suuri kalkki. Kirjoittanut Eliel Aspelin. Muutamista luultavasti gotilaisista ruumiinpolttopaikoista Liivinmaalla, joita Virolaisetkin myöhemmin ovat käyttäneet. Kirjoittanut J. Jung. — Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnassa. Kert. Kust. Killinen. — Sommaire. — Explication des gravures. — 2 valopainokuvaa, 6 kivipiirrostaulua ja 2 muinaistieteellistä karttaa. 3: —.

Kielitiedettä.

Hämäläinen, K. Finsk formlära för elementar-undervisningen. Helsingissä, Lång & Ståhlberg. 2: 25.

Krohn, J. Lappalaisia tekstejä sanakirjan kanssa. Helsingissä, Weilin & Göös. 1: 75.

Kaunokirjallisuutta ja runoutta.

Jahnsson, Evald Ferd. Hatanpään Heikki ja hänen morsiamensa. Kertomus Tuomas piispan ajoilta. Palkinnon saanut teos. Porvoossa, Werner Söderström. 2: —.

Kurikka, Matti. Ihmekös tuo! Huvinäytelmä 1:ssä näytöksessä. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. — 60.

Päivärinta, P. Kylään tullessa. Oulussa, K. F. Kivekäs. — 50.

Cygnæus, Fredr. Samlade arbeten. Poetiska arbeten. Andra bandet. I—III. Tredje bandet I & II. Helsingissä, G. W. Edlund. 6: 50.

Kalevala, das Volksepos der Finnen. Übersetzt von Hermann Paul. I. Helsingissä, G. W. Edlund. 5: —.

Runeberg, Johan Ludvig. Fänrik Ståls sägner. En samling sånger. Ny upplaga. Helsingissä, G. W. Edlund. — 75.

Lindqvist, Liina. Kultakotelo. Turussa, Tekijä. — 75.

Tegnér, Esaias. Frithiofin satu. Runoelma, Suomentanut Em. Tamminen. Ynnä runoilijan muotokuva ja tohtori V. Vasenius'en kirjoittama elämäkerta. Porvoossa, Werner Söderström. 2: 75.

Kielland, Aleksander L. Työmiehiä. Suomentanut T. P. Oulussa, K. F. Kivekäs. 1: —.

Dilling, L. Jutelmia. Tekijän luvalla suomentanut Uno von Schrove. Helsingissä, Wickström'in ja kump:nin jaettavana. 1: —.

Schwartz, M. S. Novelleja. Tampereella, Emil Wesander. —: 50.

Eckstein, Ernst. Insnöad. Novell. Öfversättning. Turussa, Adolf Allardt. 1: 25.

Kirjallishistoriaa, kuvaamistaidetta ja musiikkia.

Rindell, Edvard. Framställning af teorierna om det komiska före Solger och Hegel. Akademisk afhandling. Helsingissä, Tekijä. 2: —.

Kuvia Vänrikki Stoolin tarinoihin. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 50.

Illustrationer till Fänrik Ståls sägner. En samling sånger af Johan Ludvig Runeberg. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 50.

Matematiikkaa.

Forsman, W. V. Projektioniopin alkeet käsityöläis- ja alhaisempia teollisuuskouluja varten. 76 kuvan kanssa. Helsingissä, K. E. Holm. 3: 50.

Luonnontiedettä.

Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk. Utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten. 41 vihko. Helsingissä, Suomen Tiedeseura. Sisältää: Klimatologiska iakttagelser i Finland föranstaltade och utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten. Andra delen. År 1856—1875. I. Fenologiska anteckningar ordnade och sammanstälda af Adolf Moberg. 4: —.

Suomalaisesta tutkimusretkestä Sodankylään ja Kultalaan vuosina 1882—83 ja 1883—84 ynnä kuvaelmia Lapista. Matkueen jäsenten kirjoittamat. Yhdellä värikuvalla ja yhdeksällä alkuperäisten valokuvain mukaan tehdyllä valopainokuvalla. Helsingissä, G. W. Edlund.

Sama ruotsiksi. 3: 50.

Palmén, J. A. Internationelt ornitologiskt samarbete och Finlands andel deri. Ett upprop till kännare af Finlands foglar. Helsingissä, Tekijä. —: 75.

Finlands geologiska undersökning. N:o 8 (kartta) ynnä Beskrifning till kartbladet N:o 8 af K. Ad. Moberg. Helsingissä, Teollisuushallitus. Yht. 2: 50.

Meddelanden af Societas pro fauna et flora Fennica. Elfte häftet. Med en karta. Helsingissä, Fauna et Flora Fennica seura. 2: 50.

Lääketiedettä.

Esmarch, Friedrich. Ensimmäinen apu äkillisissä tapaturmissa. Viisi luentoa johda-

tukseksi Samarialais-kouluille. Neljännestä muuttamattomasta painoksesta suomentanut E. W. Helsingissä.

Nordman, G. A. Om konstgjord starrmognad. Akademisk afhandling. Helsingissä, Tekijä. 2: —.

Lindén, K. E.. Kliniska Studier öfver rosen. Akademisk afhandling. Helsingissä, Tekijä. 3: —.

Pippinsköld, J. A. J. Om urogenitala firstlau, observerade i Finland. I. Helsingissä, Tekijä.

Hjelt, Otto E. A. Det Finska Universitetets Patologisk-Anatomiska institution under åren 1871—1883. Helsingissä, Tekijä. 3: —.

Pharmacopoea Fennica. Editio qvarta. Helsingissä, G. W. Edlund. 5: 75.

Taloutta.

Forssell, T., 1885. Maamiehen kalenteri ja käsikirja. Helsingissä, Wickström ja kumpp. jaettavana. 2: —.

Raittiuskirjallisuutta.

(Granfelt, A.) Raittiuden riennot. Sananen niiden kehityksestä ja nykyisestä kannasta ulkomailla. Esitelmä, jonka Raittiuden Ystävien vuosikokouksessa 16 p. Helmikuuta 1885 piti seuran esimies. Helsingissä, Raittiuden Ystävät. —: 20.

Muuta kirjallisuutta.

Acta Societatis Scientiarum Fenniæ. Tomus XIV. Helsingissä, Suomen tiedeseura. 12: —.

N. —aini—. Lyhykäisiä ohjeita Suomen reservimiehille kivääritemppuja ja ruumiinliikkeiden tekemistä varten. Tampereella, J. F. Olan. —: 60.

Cunning, Robert. Ihmistuntia. Aikamme välttämätön käsikirja kaikille, jotka ulkonaisesta ihmisestä tahtovat tulla tuntemaan sisällisen. Suomentanut J. Tsk. Toinen painos. Turussa, G. W. Wilén. —: 50.

Finska Värnepligtiges läroböcker. N:o 6 Reglemente för fälttjensten. Öfversättning. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Suomen asevelvollisten oppikirjoja. Helsingissä, G. W. Edlund:

N:o 7. Ohjesääntö rintamapalveluksesta jalkaväessä ja ohjesääntö komppanian ja pataljonan tehtävistä taistelussa. Ilmaantunut 1881. Suomennos. 3: —.

Kristendom och Press. Öfversättning af H. O. Indebeton. Tammisaaressa, F. v. Haartman. —: 50.

Tasku-aikataulu junille valtionrautateillä Suomessa 13 (1) p:stä Toukokuuta 1885 toistaiseksi. Ynnä kartta. Helsingissä, A. Källgrén. —: 25.

Bonsdorff, K. R. Pyöreiden puiden kuutio-sisältö ja niiden hintaluettelo kuutiolle, Suomen mitan mukaan, ynnä neuvoja ja liittokirjan kaavoja metsäomistajien, metsämyyjien ja metsäostajien hyödyksi. Jyväskylässä, Weilin ja Göös'in kirjakauppa. 1: —.

Channing, W. E. Itsensä-kasvatus. Esitelmiä sivistyksen laadusta ja välikappaleista. Englannin kielestä suomennos. Oulussa, K. F. Kivekäs. —: 80.

Taxeringen i Helsingfors 1885. Takseeraus Helsingissä 1885. Helsingissä, Rahatoimikammari. —: 40.

På tok! Några ord i en undervisningsfråga af —r—. Helsingissä, Wickström ja Kump. jaettavana. —: 25.

Fabritius, L. Kalender för finsk trafsport 1884 & 1885. Hämeenlinnassa, Tekijä. 2: —.

Keskustelut Suomen kuudennessa yleisessä kansakoulukokouksessa, pöytäkirjaan laatineet O. A. Forström ja K. Raitio, kokouksen sihteerit. Sortavalassa.

Sama teos myös ruotsiksi.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1885.

† Victor Hugo.

Vaan yksi ainoa franskalainen on samoin kuin Victor Hugo häntä ennen levittänyt kirjallisen maineensa yli koko sivistyneen maailman — Voltaire; vaan kerran ennen on sellaisia hautajaisia kuin Victor Hugo'n Pariisissa nähty — Lafayette'n; mutta koskaan ei ole löytynyt miestä, joka elinaikanaan sillä tavoin kuin Victor Hugo on noussut kansansa jumaloiduksi ihanteeksi, joka on saavuttanut neljännenyhdeksättä ikävuotensa ilman että nimensä loisto olisi hetkeksikään himmentynyt taikka työnsä arvo halventunut kansalaistensa silmissä. Sukupolvet ovat muuttuneet ja riennot ovat muuttuneet, kirjallisissa asioissa etenkin, mutta yhä vaan on Victor Hugo pysynyt istuimellansa taivaan ja maan välillä, huolimatta siitä mitä maailman pikku olennot tuumivat ja toimivat. Häntä jumaloitseminen oli jo niin luonnollista, että siihen yhtyivät kaikki ilman kritiikkiä; — olisipa ollut pyhyyden loukkausta, jos ken uskalsi saattaa hänen toimensa kylmämielisen arvostelun alaiseksi.

* * *

Victor Hugo syntyi 1802. Lapsuutensa ja ensi nuoruutensa ajat olivat siis täynnä mahtavia historiallisia tapauksia. Isänsä, kreivi Hugo, oli yksi Napoleonin kenraaleja, joka seurasi keisaria tahi lähetettiin hänen käskyjänsä täyttämään ympäri valloitettujen maitten. Victor Hugo'n kehto oli kuormaston rattaat, sotamiehet hänen leikkitoverinsa ja heidän laulunsa — milloin ei tykkien jyrinä — soivat hänen unelleen. Hän vietiin syntymäkaupungistaan — Besançon Franche Comté'ssa — Marseille'en, sieltä Elban saarelle, sieltä taas Pariisiin, Italiaan ja vihdoin v. 1811 Hispaniaan, mihin isä Hugo seurasi keisarin veljeä.

Kummallinen oli aika ja kummallista sai poika nähdäksensä paljon. Milloin vaikutukset eivät itsestään painuneet hänen nuoreen mieleensä, niin saattoivat myöhemmin äidin ja sisaruksien kertomukset niitä selvenemään.

Vaan jo Hispanian olosta lienee hänen varhain kehittyneesen mielikuvitukseensa jäänyt poistamattomia jälkiä. Matka Madrid'iin oli täynnä peloittavia ja eriskummallisia kohtauksia: vaunujen vieressä ratsasti soturisaatto täysissä aseissa ja kun vaan tultiin johonkuhun ahtaasen vuorisolaan, niin alkoi kuulia vinkua ylt'ympäri, sillä joka kohdalla oli rosvoja eli franskalaisia vihaavia maan asukkaita piilossa. Madrid'issa vietti Victor Hugo kaksi vuotta. Hän suljettiin veljensä kanssa erääsen luostariin, jossa munkit heitä kasvatti ja eräs kääpiö heitä hoiti. Siihen aikaan tapahtui myös, että Victor Hugo'n isä sai tehtäväksensä tunnetun rosvonpäällikön Fra Diavolon vainomisen, ja useasti lienee poika kuullut mielikuvitusta kuumentavia kertomuksia tästä hurjasta jahdista.

Kuinka silminnähtävästi ovat nuoruuden muistit jättäneet jälkiä Victor Hugo'n teoksiin! Kummallista ja kauheata yhdessä, vaihtelevia kohtauksia, monenkaltaisia ilmiöitä, väririkasta luontoa — kaikkea sitä löytyy niissä kyllä, vieläpä runoutensa ensimmäisenä tunnusmerkkinä. Ja eräille henkilöilleen on hän varmaan ammentanut piirteitä muistoonsa kätketyistä kuvista: eiköhän Fra Diavolo ole ollut Hernani'lle esikuvana niinkuin luostarin kääpiö Quasimodo'lle ja Triboulet'ille?

Aikaiseen runoili Victor Hugo. Viistoista-vuotisena sai hän erään akatemian ensi palkinnon runoistaan ja olisi sen myös saanut filosoofisesta kirjoituksestaan „Tutkimusten onnesta“ jos ei olisi luultu hänen väärin ilmoittaneen ikänsä. Nuoruutensa runoelmain seassa löytyy yksi romaani, kaksi murhenäytelmää ja koko joukko lyyrillisiä kappaleita. Aineet ovat otetut sieltä ja täältä, muoto on erinomaisen taitavasti käsitelty ja poliitillisessä suhteessa osoittavat nämät runot nimen-omaista kuninkaanvallan kunnioitusta.

Nämät kokeet on vasta viimeisinä aikoina julkaistu. Ensimmäiset isommat teokset, jotka yleisö sai Victor Hugo'n kädestä nähdä, olivat romaanit *Bug Jargal* sekä *Hau d'Islande*. Toisessa tapahtuu toiminta perimmän pohjan maissa, toisessa taas etelässä; molemmat ovat täynnä eriskummallisia ja kamalia tapauksia. Yleisön suosiota ne eivät täydelleen voittaneet. Vaan muutamissa nuorissa piireissä herättivät ne tulista ihastusta ja kaikkialla nähtiin että jotain uutta oli saapumassa. Isointa huomiota herätti muoto: Victor Hugo kehui myöhemmin itse, että näissä romaaneissa olisi kirjaimia K Y H W käytetty useammin kuin missään franskalaisessa kirjassa ennen; henkilöitten ja paikkojen nimiä voi tuskin kansan kieli lausua — Guth Stersen, Orugit, Cascadthymore j. n. e.

Vaan kuuluisammaksi tekivät Victor Hugo'n lyyrilliset runoelmansa *Odes et Ballades*, joita vähässä ajassa ilmaantui kolme painosta. Niin kauniisti ei ollut franskan kieli vielä kaikunut kenenkään kanteleesta, niin soreasti ei vielä ollut kukaan ylistänyt isänmaan suuruutta ja rakkautta. Kuin kastettu etelän auringon säteihin oli kielensä, mielikuvituksensa lavea kuin näköala Alppien kukkuloilta ja ajatuksensa tuoksuivat runollisuudesta niinkuin etelän komeat kasvit.

Kauas ulkopuolelle Franskan rajoja leveni sanoma että pyrstötähti oli noussut sen runouden taivaalle. Itse vanha Goethe Weimar'issa ihastui uudenkaltaisiin säveleihin.

Ja sill'aikaa kun hänen maineensa tällä tavoin kasvoi kasvamistaan, mietiskeli Victor Hugo ei ainoastaan uusia teoksia vaan myös teoreetillistä perustusta niille taipumuksille, joihin runollinen mielensä kääntyi. Vuonna 1827 tulivat ne kypsyneenä esille tunnetussa esipuheessa *Oliver Cromwell* nimiseen draamaan — Franskan romantiikin kuuluisassa herätyshuudossa.

Siinä ei vaadittu uudennuksia toisia toisten jälestä eikä vähitellen tapahtuvaa käännöstä pois vanhan-aikaisista muodoista ja pariaatteista. Siinä vaadittiin muutos yht'äkkiä, kaiken vanhan kumoominen kerrassaan. Ensiksi muoto-klassilliset säännöt ajan, paikan ja toiminnan yhteydestä, nuot „vapaitten ajatuksen tullivartijat" ovat poistettavat, niinkuin kaikki, minkä klassillisen aikakauden runolliset lakikirjat olivat säätäneet, sanalla sanoen kaikki, mihin aika oli runollisuuteen nähden tottunut. Pois nuot menneiltä vuosisadoilta perityt, teeskennellyt lausetavat ja ihmiskuvat, jotka ainoastaan ovat ajateltuja eikä koskaan nähtyjä, pois tuo jäykkä aleksandriini-värssy, pois kaikki epäluonto ja koko vanhan-aikuinen laatu! Runoilijan täytyy pysyä luonnon ja totuuden rajoissa, etenkin sen runoilijan, joka kirjoittaa draamoja. Hänen pitää kuvailla ihmiset heidän aikansa ja asemansa mukaan, antaa kuninkaan puhua kuninkaan tavalla sekä työmiehen työmiehen tavalla. Eikä runoilija saa välttää rumuuden ja kauheuden kuvaamista; ne kuuluvat runollisuuteen yhtä hyvin kuin kauneus, sillä nekin ovat tosielämässä olemassa. Tämä viimeinen periaate on Victor Hugo'lle erittäin merkillinen ja harvat ne teokset, joissa hän ei olisi juuri sen nojassa asettanut kamaluuden ja ilettäväisyyden kauneuden sekä hellätuntoisuuden rinnalle.

Kirjallinen nuoriso innostui; vanhuus teki kovan vastarinnan. Ei kumma — Victor Hugo oli nojaantunut Shakespeare'en, samaan Shakespeare'en,

jota klassilliset runoilijat niin kauhistuivat että he, kun englantilainen teaatterijoukko näytti hänen kappaleensa Pariisissa, nostivat huudon: „kirottu olkoon Shakespeare, sillä hän on Wellington'in adjutantti!"

Vaan he eivät voineet vastustaa kauan. Kun Victor Hugo lähetti maailmaan joukon draamoja käytännölliseksi nojaksi periaatteilleen — *Marion Delorme*, *Hernani*, *Ruy Blas* j. n. e. — nousi innostus nousemistaan; siitä saakka, kuin Hernani ensikerran näytettiin (v. 1830), pidettiin Victor Hugo'ta „nuoren Franskan" ensimmäisenä miehenä, ja tähän nuoreen Franskaan liittyi vähitellen kaikki, mitä maassa löytyi todellista älyä sekä pyrintöä edespäin.

Samaan aikaan kun hänen teaatteri-kappaleitaan näytettiin ja niiden ympärillä varsinainen riita riehui, loi Victor Hugo yhä uutta. Kolme lyyrillistä runokokoelmaa — *Les orientales*, *Les feuilles d'automne* (syys-lehtiä) ja *Les chants de crépuscule* (hämärä-lauluja) — missä löytyi suurimmassa määrässä kaikki ne ominaisuudet, jotka aikaisemmin olivat hänen runonsa levittäneet etäälle, vahvisti maineensa. Ja v. 1831 ilmestyi romaani *Notre Dame de Paris*, jonka tuskin kukaan franskalainen lienee jättänyt lukematta.

Yllämainituissa draamoissa olivat jo Victor Hugo'n muuttuneet poliitilliset mielipiteet tulleet ilmi. Luonnollinen seuraus uudennusrientojensa perusteista oli kai, ett'ei hän voinut pysyä entisessä katsantokannassaan yksivallan oivallisuudesta. 1830 vuoden tapaukset jouduttivat hänen muutostaan ja, kuten sanottu, taistelee hän jo esim. Marion Delorme'ssa innokkaasti vapauden edestä kuninkaanvaltaa vastaan, ylistäen kansan-älyä ja sen oikeutta vapaasen kehitykseen. Mainittu kappale olikin aikanaan kielletty näytettämästä.

Mitä enemmän vapaavaltaiset ajatukset Franskassa kehittyivät sitä yltiöllisemmäksi muuttui Victor Hugo ja sitä suuremman tilan saivat runoudessaan poliitilliset sekä yhteiskunnalliset mietteensä. 1848 vuoden kumouksen jälestä oli hän puhunut niin paljon Louis Bonaparte'a vastaan ett'ei hän, kun tämä 1851 saavutti kuninkaallisen arvon, voinut pysyä Pariisissa enään. Hän muutti Jersey-nimiselle saarelle, missä hän eli siihen saakka kunnes Napoleon III:n valta loppui. Sieltä kirjoitti hän ensiksi keisaria vastaan merkillisen iva-kirjasen *Napoléon petit* sekä yhtä merkillisen poliitillisen runojakson *Les chatiments* (rangaistukset). Sieltä lähetti hän myöhemmin ulos joukon teoksia, osaksi jälleen poliitillisiä ja historiallisia, niinkuin lyyrillinen epos *La légende des siècles*, osaksi käsitellen yhteiskunnallisia kysymyksiä kuin romaanit *Les misérables*, *Les travailleurs de la mer* ja *L'homme qui rit*. Myös palattuaan

takaisin Pariisiin kirjoitti hän poliitillistä: runoelmat *Le pape* sekä *L'année terrible* ja romaanin *Quatre-vingt-treize*.

Viimeisen aikansa eli hän rauhassa, kunnioitettuna ja rakastettuna. Jokainen tuntee, kuinka hänen huolensa liikkuivat lastenlastensa ympäri ja kuinka sydämmellisesti hän niille on laulanut. Itse oli hän siihen tyytyväinen: maailman kunnioitus häntä ei paljon liikuttanut. Vaan välistä, kun joku oikeuden loukkaus saattoi hänen sydämmensä aaltoja liikkeelle, kohoitti hän äänensä ja laski sanansa kaikumaan vääryyttä vastaan. Usein oli muoto, jossa hän sen teki, milt'ei naurettava; vaan mielessä oli sama ylevyys kuin aina ennenkin, ja sentähden hänen sanansa eivät koskaan jääneet vaikuttamatta.

* * *

Kirjallisuuden historiassa on Victor Hugo tietysti aina mainittavana ensimmäisten taistelijain ja uudistajain seassa. Romantiikki on ollut suuri ja kaunis ilmiö, olkoon se esiintynyt missä tahansa; sen nimeen liittyy aina taistelu vanhentunutta vastaan niinkuin myös innokas ihanteiden ihailu ja rakkaus. Että se Franskassa on ollut ihanampi ja mahtavampi kuin missään muualla, että se niin loistavasti voitti akatemiallisen vallan, että sen tuotteista monet ovat herättävät ihastusta kauan sen jälkeen, kuin koko suunta halveksittuna ja unhoteltuna luetaan menneitten sukupolvien erhetyksiin — tämä kaikki on Victor Hugo'n ansio.

Kun hänen omia teoksiaan yksityisesti arvostelee, niin kiitos ei ole yhtä ehdoton.

Jotain suurta löytyy hänessä aina. Sen vaikuttaa erinomainen mielikuvituksensa. Vaan se vie hänet myös kummallisille teille, joille häntä on vaikea seurata. Lyriikissään kuitenkaan ei niin usein kuin muulloin. Sentähden on hän mielestämme suurin tässä runouden haarassa. Hehkuva kielensä, voimakas värssynsä, erinomaisen elävät kuvansa, syvämielinen rakkautensa kaikkiin olentoihin sekä isänmaahan on jotain, mitä kaikkialla ymmärretään ja mikä kaikkialla tekee Victor Hugo'n suureksi.

Draamatikko ei hän ole. Näytelmissään on kyllä draamallista vaikutusta usein sekä kaikuvaa kieltä, vaan omia periaatteitaan, niinkuin ne olivat Cromwell'in esipuheessa lausutut, hän ei ole voinut seurata. Historiallinen puku on väärä ja ihmisensä ovat aatteita ilman luontoa. Liiallisuuksiin vei hänet sitä paitsi lyyrilliset taipumuksensa. Cromwell'issa esiintyy enemmän kuin

sata henkilöä; Les Burggraves nimisessä draamassa saamme nähdä satavuotisen vanhuksen poikansa, pojanpoikansa sekä pojanpojan poikansa kanssa näyttämöllä.

Romaaneissa oli samoja vikoja. Kielensä muuttui aikaa myöten yhä enemmän teeskennellyksi ja deklamoitsevaksi, henkilönsä yhä luonnottomiksi, mielikuvituksensa yhä rohkeammaksi. Sellaisia kohtauksia löytyy paljon, kuin se Quatrevingt-treize nimisessä romaanissa, jossa eräs kanuuna laivan kannella pääsee irti sekä juoksee sinne ja tänne, viskoen nurinniskoin kaikki mikä on tiessä.

Vaan tämä ääretön mielikuvitus oli, kuten sanottu, Victor Hugo'n varsinainen suuri lahja. Se eksytti hänet kyllä, vaan se antoi hänelle syvimmät ajatuksensa sekä kauniimmat runonsa. Se teki hänet romantikkojen päälliköksi ja sen kautta seisoi hän elämänsä loppuun saakka suurena ja loistavana nuoren sukupolven keskessä. Se olisi voinut luoda mahtavimpia teoksia, jos ei se juuri itse niin usein olisi valloittanut hänen ja murtanut terveen ymmärryksensä rajat. Sille näyttäytyi kaikki suurissa muodottomissa kuvissa, joita Victor Hugo ei voinut eikä tahtonut muodostaa, sillä juuri tämä ääretön vapaus vaikutti häneen niin erin-omaisesti.

Se se myös oli jonka kautta kansalaisensa hänet niin hyvästi ymmärsivät. Heidän mielessään löytyy tuollainen kumman naiivinen innostus kaikkeen, mikä on korkea-aatteista ja pauhaavaa. Victor Hugo oli kansallis-ihanteen laulaja, niinkuin ei kukaan muu. Ja kun siihen tuli että hän aina pysyi omassa runoudessaan, että hän oli yltiöromantikko myös realismin ajoissa, niin sai hän jonkun ylimaallisen loisteen kansalaistensa silmissä. Kuinka ajat, hallituksen muodot ja muut olot muuttuivatkin, Victor Hugo oli aina Victor Hugo. Kansa oli tottunut siihen ajatukseen että hän kerran oli niin todesti ja niin komeasti antanut sen taipumuksille ja unelmille muodon.

Franskalainen tarvitsee tuollaista ulkonaista ilmiötä, joka itsessään käsittää kaikki sen ihanteet, ja jota se siis voi jumaloida ylimaallisena olentona. Luultavasti tulee Victor Hugo pysymään kansalaistensa silmissä sellaisena hyvin kauan — ainakin niin kauan, kunnes toinen esiintyy, joka voi ajan kuluessa ehkä muuttuneita haaveita luoda ajanmukaisiin muotoihin.

W. Söderhjelm.

Palanen kansantajuista kielitiedettä.

Aika, jolloin kiisteltiin siitä, mikä tahi mitkä tieteet ansaitsevat korkeimmat kunniapaikat ihmiskunnan kehityshistorian Pantheonissa, on ollut ja mennyt. Kaikelle työskentelemiselle tieteitten alalla olemme oppineet antamaan yhtä suurta arvoa, olkoonpa sen aineena aurinkokuntamme rakennus tahi maaemon laatu, ajatuksemme lait tahi veren kierto eläimellisessä ruumiissa, kun se vaan täyttää sen ehdon, minkä järkemme ja kokemuksemme panevat tällaiselle työlle: sen tulee nykyistä edistystä vastaavalla, luotettavalla tavalla ja tarkoituksen mukaisilla keinoilla pyytää rikastuttaa tietojamme ja saattaa meitä totuutta lähemmäksi. Vaan vaikka annammekin samaa itsenäistä arvoa kullekin tieteelle, joka on saanut paikan meidän vuosisatamme henkisen ritarikunnan „pyöreän pöydän" ääressä, on kuitenkin luonnollista, ett'eivät kaikki voi olla meitä yhtä likellä, eikä samassa määrässä kutakin meistä miellyttää. Onhan päivän selvää, ett'ei suuri yleisö samalla tarkkaavaisuudella voi seurata oppineitten tutkimuksia maapallon maneetti- ja sähkövoimaa koskevista suhteista, kuin esim. — säätyjemme aprikoitsemisia ja päätelmiä, joiden mukaan kansallistaloudelliset olomme muodostuvat.

Jatkamalla tätä vertailua voimme kenenkään kieltämättä väittää, että se tiede, jonka tutkimus-aineena on ihmisen kieli, epäilemättä on meitä kaikkia mitä lähinnä. Sillä kieli — tämä kyky, joka pääasiallisesti eroittaa meidät ihmiset muusta luonnosta, jonka avulla voimme ilmoittaa ihmisellisiä ajatuksia ja joka on meidän ja lähimmäisemme henkisen elämän täydellisin välittäjä, jonka kautta meidän ulkonaiset ja sisälliset havaintomme selvenevät meille itselle ja muille — onhan se samalla kunkin ihmis-yksilön likeisin lahja, koska se perustuu juuri hänen omaan itseensä, hänen persoonalliseen omituisuuteensa. Tästä syystä voipi kielitiede vaatia suurta osan-ottoa yleisönkin puolelta; senpätähden sopinee tällä kertaa tarjota Valvojan lukijakunnalle niitä näitä kielien alalta. Emme kuitenkaan yritäkään tässä esiintuoda jotakin uutta, tähän saakka kuulumatonta; tahdomme vaan koettaa antaa jonkinmoista johdantoa, ikäänkuin alkulausetta, siihen kielelliseen tietovarastoon, jonka kukin vähitellen on itselleen hankkinut.

Ylimalkaan voipi eroittaa kolme erilaatuista kielitutkimista: 1) *käytöllistä oppimista varten;* 2) niin sanottua *filoloogista* ja 3) n. s. *lingvististä tutkimusta varten.* Tarkastakaamme kutakin näistä erikseen.

Käytöllinen kielitaito on kieltämättä erinomaisen tärkeä asia ja suuressa arvossa pidettävä. Opimme yhtä, kahta tahi monta vierasta kieltä, tullaksemme toimeen näitä kieliä puhuvien ihmisten kanssa, tahi voidaksemme omistaa ja nauttia niillä kielillä löytyviä aarteita kaunokirjallisuuden, runouden ja tieteen alalta, taikka voidaksemme, kääntämällä niitä omalle kielellemme, tehdä nämä vieraan sivistyksen hedelmät meikäläisille hyötyä tuottaviksi. Muuttaa ajatuksensa oman kielen alalta vieraasen kieleen, on samalla tapaa kasvattavaa ja kehittävää, kuin matkustaa vieraissa maissa ja tutustua niitten oloihin. Joka täydellisesti on perehtynyt johonkin vieraasen kieleen, se on samalla johonkin määrin hyväksensä käyttänyt sen kansan katsantotapaa ja elämänkokemusta. Ja vaikka kuka hyvänsä meistä tunnetuilla esimerkeillä voisi näyttää, ett'ei vieraitten kielten taito ja tosi sivistys aina käy käsikäsin, ei sen kautta muuta ole todistettu, kuin ett'ei tällainen taito ole ainoa, eikä yksinään riittävästi tehokas sivistyksen välikappale. Samoin kuin vanhat Kreikkalaiset olivat maailman etevin kansa, vaikk'eivät huolineet oppia vieraita kieliä, niin saattaa, päinvastoin, montakin kieltä puhuva henkilö olla hyvinkin raaka. Asia rippuu nähtävästi siitä, miten opittu taito käytetään. —

Jo vanhoista ajoista alkaen on tällaiselle käytölliselle kielitaidolle tiedetty antaa arvonsa. Roomalaisten tietoa haluavat nuorukaiset opettelivat Kreikan kieltä ja lukivat sen kirjallisuutta, vieläpä tekivät matkoja Kreikanmaahankin; heidän etevimmät kirjailijansa pitivät aina Hellaan kansan voimaa ja elämää uhkuvat henkiset aarteet mallinaan. Historia tietää kertoa, että Mithridates Suuri taisi kaksikolmatta eri kieltä, jotka oli oppinut niiltä kansoilta, jotka olivat aikojen kuluessa tulleet hänen alamaisiksensa, ja Kaarlo V:neltä on säilynyt tämä lauselma: quot lingvas calles, tot homines vales — niin monen miehen veroinen olet, kuin kieliä taidat.

Mutta vaikka joku aivan puhtaasti osaisikin puhua kuinka monta kieltä hyvänsä, niin ei se siltä ole mikään kielentutkija. Toista on ymmärtää tahi puhua jotakin kieltä, toista tehdä se tieteellisen tutkimisen esineeksi. Tuollaisen, enemmän mekaanisen taidon saa moni melkein lahjaksi, ilman mitään suurempaa vaivannäköä ja ponnistusta. Kielelliset suhteet kodissa tahi kotiseudussa tuovat sen usein mukanaan; tunnettuhan on, että esim. meillä mo-

nessa kodissa Viipurissa puhutaan kokonaista neljää kieltä. Käytöllistä kielitaitoa pidämme siis vaan kykynä, joka saavutetaan suuremman tahi vähemmän harjoituksen kautta. — Tieteellisesti voi kieltä tutkia kahdessa eri tarkoituksessa. Voipi, näet, tutkia kieltä niin, että pitää sitä pääasiallisesti keinona, välikappaleena, jonka avulla koettaa selittää asianomaisen kansan kulttuuri-elämää, oppia perin pohjin tuntemaan sen henkiset tuotteet, sen kirjallisuuden, sen tavat ja laitokset erityisimmissäkin kohdissa. Tämän tapaista tieteellistä tutkimusta sanotaan Kreikan kielestä lainatulla nimellä *filologiaksi*, tieteeksi, joka harrastaa, tutkii kieltä, s. o. kielitieteeksi.

Nimitys filologia on meille ainakin tässä yhdistyksessä tuttu: klassillinen filologia. Että tällä tarkoitetaan tiedettä, jolla on tekemistä Kreikkalaisten ja Roomalaisten kirjailijain ja heidän kielensä kanssa, tiedämme vanhastaan. Vaan mitä tietää sana klassillinen? Asian laita on tämä. Siitä ajasta alkaen, jolloin kirjoitustaito keksittiin ja kirjoja ruvettiin sepittämään, noin vuoteen 200 saakka, oli kirjailijain ja kirjojen luku karttunut niin suureksi, että jo oli epämukavaa ja vaikeaa pitää ne kaikki silmällä ja saada niistä selvä katsaus. Jotta tämä hankaluus saataisiin poistetuksi, ryhdyttiin tuohon käytölliseen keinoon valita tästä sekalaisesta seurakunnasta paremmat ja paraimmat pois, sekä järjestää ne eri luokkiin, lat. classes. Loput, joita ei koroitettu tähän arvoon, saivat vähitellen joutua unhotuksiin. Nimitys klassillinen, joka johtuu äsken mainitsemastani sanasta, on siis muisto tuosta kirjallisuus-historiallisesta luokituksesta, ja pysyy nyt omituisena kunnianimenä Latinan ja Kreikan kielelle ja kirjallisuudelle. Vaan palatkaamme tämän poikkeuksen jälkeen takaisin aineesemme.

Filologiasta puhuttuamme, on toinen laji kielitiedettä tarkasteltavana, ja se on *lingvistiikki*. Nimi tulee latinalaisesta sanasta lingva, kieli, ja sen mukaan tämäkin nimitys, samoin kuin filologia, merkitsee kielitiedettä, vaan aivan toisellaista. Lingvistiikin esineenä on kieli sellaisenaan, se tutkii kieltä juuri sentähden, että kieli on välikappale, millä ihmiselliset olennot ilmaisevat ajatuksiaan; se kysyy yhtä vähän sitä, onko tällä kielellä sisällön puolesta arvokasta kirjallisuutta olemassa vai eikö ole, kuin sitä, onko kansa, joka tätä kieltä puhuu maailman historiassa mainio vai eikö. Edellisestä seuraa, että filologia saattaa työskennellä ainoastaan sellaisten kansojen ja kielien alalla, missä jo löytyy melkoista sivistystä, kirjallisuutta ja henkistä edistystä; vaan näistä lingvistiikki taas ei välitä yhtään, se kun kielessä tarkastaa sen

omituista luontoa ja kehitystä. Tavallisesti ovatkin juuri ne kielet, joilta kaikki kirjallisuus puuttuu, lingvistiikin kannalta katsoen merkillisimmät, koska ne muita tarkemmin ovat säilyttäneet alkuperäistä luonnettansa. Filologia tyytyy yhden ainoan kielen tutkimiseen kerrallaan, vaan lingvistiikki pyrkii mitä suurimpaan yleisyyteen; tulokset tulevat sitä runsaammiksi, tutkimus sitä luotettavammaksi, jota useampia kieliä saapi tutkimuksen piiriin vedetyiksi ja toisiinsa verratuiksi. Tästä menettelemisestään on tämän tapainen kielitiede saanut seuraavat eri nimitykset: komparatiivinen lingvistiikki eli kielitiede, vertaileva kielitutkimus, vertaileva kielioppi, historiallinen kielivertaus, ja ehkä vielä muitakin.

Vaikka tässä olemme perusteellisesti eroittaneet toisistaan filologian ja lingvistiikin, on kuitenkin selvää, että molemmat käyvät rinnan tieteen palveluksessa. Filologi, s. o. filologian tutkija, ei voi olla lingvistiikistä huolimatta, jos hän mielii saada kypsiä hedelmiä tutkimuksistaan; hän käyttää ja valmistaa lingvistiikin antamia kielellisiä raaka-aineita, ja samoin lingvistiikki taas käyttää hyväkseen filologian saavuttamia tuloksia. Ei kumpikaan saa kokonaan irtautua toisestaan, yhdessä tulee heidän pyrkiä kaikkien tieteitten yhteistä maalia kohti, päästä syntyjen syvien perille. Esimerkkinä siitä, millaista vuorovaikutusta tässä tarkoitamme, voimme Suomen sukuisten kielten alalta mainita Aug. Ahlqvistin Saksan ja Ruotsin kielellä ulos-annettua arvokasta teosta läntisten Suomalaisten kielten kulttuurisanoista; se on tutkimus etenkin filologiseen suuntaan, vaan perustakse lingvistisiin vertailuihin. Siinä tarkastaa tekijä erikseen kaikki suhteet, joissa vieraan kansan vaikutus saattaa tulla näkyviin, nimittäin karjanhoidon, maanviljelyksen, käsityöt, elinkeinot ja elämäntavat, kaupan ja yhteiskunnalliset olot, sekä näyttää, mitkä sanat kullakin alalla ovat lainoja germanilaisilta, slaavilaisilta ja litvalaisilta kansoilta, joitten kanssa Suomalaiset muinaisina aikoina olivat joutuneet yhteyteen. Tämä laaja ja runsas-aineinen tutkimus antaa selvän ja luotettavan kuvan Suomalaisten oloista vanhempina aikoina, ja näyttää, kuinka onnellisesti he ovat voineet omistaa ja omien suhteittensa mukaan muodostaa enemmän edistyneitten kansojen kokemuksia. — Emme tarvitse mainita, että muissa kansoissa löytyy kielitieteellisiä teoksia samaan suuntaan.

Filologia on pääasiallisesti historian tapainen tiede. Lingvistiikki sitä vastoin menettelee, jos katsoo sen tutkintotapaa, nähtävästi luonnontieteitten lailla. Niinkuin luonnontutkija perustaa jakonsa selviin, silmään pistäviin tun-

tomerkkeihin, niin kielentutkijakin koettaa, vertaamalla kielet toisiinsa, löytää niissä yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia. Kun tuntematon kieli on tutkittavana, etsii kielentutkija siinä omituisia, määrääviä tuntomerkkejä, ja sen mukaan miten nämä ovat yhdenlaiset jonkun jo ennestään tunnetun kieliryhmän tuntomerkkien kanssa, viedään tutkittava kieli tähän. Näitten erilaisten tuntomerkkien mukaan on lingvistiikissä kaksi eri suuntaa eroitettavana. Kun kussakin kielessä löytyvät yksityiset ja erikohtaiset omituisuudet tutkitaan, syntyy tulokseksi *kielioppi*, joka ääniopissaan selittää kielen äänilait, muoto-opissaan sanojen muodot ja taivutukset, sekä lauseopissaan kielen lauseellisen rakennuksen. Kun taas yleinen kieli-organismo, kielirakennus, jonka jäseninä kaikki kieliyksilöt ovat, tarkastetaan yhtenä kokonaisuutena, saadaan siitä *kieli-etnografia*, jossa kansojen täten keksitty sukulaisuus määrää kunkin kielen paikan tässä kieliruumiissa.

Tuo kolmijako, jonka teimme katsellessamme millä lailla ja missä tarkoituksessa yleisesti saattaa kielien alalla työskennellä, vastaa kielitutkimuksen historiallista kehkeytymistä. Käytöllistä kielten oppimista on tavallaan harjoitettu aina „Babelin kielisekoituksen“ ajoista alkaen. Korkeampaa merkitystä sai se vasta silloin, kuin sitä ruvettiin käyttämään kielitieteen, ensin filologian, sitten lingvistiikin pohjana. Molemmista viimmeiseksi mainituista on jälkimäinen pidettävä kielitieteen korkeimpana asteena, jo senkin puolesta, että vuosituhansia oli kulunut, ennenkuin kieliä ymmärrettiin tältä kannalta tutkia, mutta etenkin sentähden, että tutkimus tällä asteella kohoaa aivan yleistieteelliseksi ja heittäen pois kaiken itsekkään rakkauden johonkin erityiseen kieleen, tarkastaa koko ihmisyyden kieli-organismoa ja miten se ihmiskunnan kanssa kehittyy alhaisemmista muodoista täydellisempiin. Ja tämä lingvistiikki on vasta meidän vuosisatamme lapsi. Vaikka muinaisuus taiteitten ja muitten tieteitten alalle on saanut niin monta mallikelpoista luonnosta aikaan, ei se tällaisesta kielitieteestä tiennyt mitään eikä juuri paljoa filologiastakaan; syy tähän on nähtävästi se, ett'ei vanhaan aikaan ymmärretty tarpeeksi antaa arvoa muille kansoille ja kielille kuin omalle. Vanhat kreikkalaiset runoilijat nimittivät kaikki heille vieraat kansat yhteisellä nimellä „muukalaisiksi“, „vieraskielisiksi“, j. n. e. ja puhuvat niinkuin Aiskylos halveksimisellakin esim. Persialaisten kielestä, joka kumminkin on läheistä sukua Kreikan kielen kanssa; se kuului heidän korvissaan melkein linnun viserrykseltä. Vanha Testamentti eroittaa vaan Jahven palvelijat pakanoista. Ett'ei

asiain näin ollessa pidetty lukua eri kansojen kielistä, on selvää, emmekä tiedä mainita yhtä ainoata vanhaa kirjailijaa, joka olisi tutkinut jotakin vierasta kieltä voidaksensa siinä tehdä kielitieteesen kuuluvia havainnoita. Nekin vanhoista kirjailijoista, jotka laajimmasti ja tarkimmasti kertovat vanhan ajan kansoista, niinkuin Herodotos, puhuvat melkein yksinomaisesti kaikellaisista ulkonaisista suhteista.

Kristinusko, joka teroittaa kaikkien ihmisten ja kansain yhden-arvoisuuden, teki tässäkin kohdin muutoksen. Kun ei se kotimaassaan Juutalaisten kesken löytänyt sopivaa maan-alaa, läksi se pakanoiden luo, koettaen saada heissä jalan sijaa. Tämän kautta sai kieli, opetuksen välikappaleena, niin erinomaisen arvon, että, kuten tiedämme, vierailla kielillä puhuminen luetaan Uudessa Testamentissa Pyhän Hengen lahjaksikin. Kristillisessä kirkossa olivat pyhien kirjojen kielet, Heprea, Kreikka ja Latina, suuressa kunniassa; tiedämme että moni suurimpien kirkkoisien joukossa — niinkuin Hieronymus, Augustinus ja Origenes — sujuvasti taisi kaikki kolmet kielet. Ja tässä arvossa pysyvät ne sitten läpi koko keski- ja uuden ajan; ja uuden ajan alusta alkaen pääsivät etenkin niin sanotut klassilliset kielet ja niiden harrastus, filologian muodossa, kukoistamaan. Kaikkien sivistyneitten oli niitä, yksin Hepreankin kieltä oppiminen; kuuluisa on tässä suhteessa Lutheruksen vaatimus ylioppilailta, että heidän piti Hepreaakin lukea, joll'eivät tahdo että heitä pidetään eläiminä ja oppimattomina raukkoina („et vos ergo dabitis operam, ut hanc quoque lingvam discatis, si non pecora campi et indoctum vulgus haberi vultis"). Ruhtinaatkin pitivät kunniana lukea näitä kieliä; ainakin tiedämme että Hutterus opetti Sachsenin kuuriruhtinaalle Augustille Hepreaa, ja että Ruotsin oppinut kuningatar Kristiina luki vanhoja kieliä tavattomalla innolla ja menestyksellä.

Näitten harrastusten rinnalla oli näköpiiri uudessa ajassa muutenkin laajentunut. Bartholomeo Diaz'in, Vasko di Gaman ja Kolumbon keksinnöt edistivät kansojen keskenäistä kanssakäymistä arvaamattomassa määrässä. Uskonpuhdistuksen jälkeen koettaa katoolisuus, lähetystoimensa kautta, maapallon etäisimmissä osissa voittaa takaisin mitä se Euroopassa oli kadottanut. Amerikkaan ja Intiaan laitetaan saarnaajia; näitten alkuasukkaista antavat ensimmäiset lähetyssaarnaajat arvokkaita tietoja, jotka usein ovatkin ainoat, kuin meillä näistä alkuasujamista on. Kiinasta ja Jaapanista saamme oppineitten Jesuiittain kautta luotettavia kertomuksia. Italiassa, Hispaniassa ja Portugaa-

lissa, sekä sittemmin vähitellen muussakin Euroopassa, rupesi joukottain ilmestymään uusia teoksia, uutteran työn hedelmiä, kansojen ja kielien alalta. Emme kuitenkaan näistä teoksista ja mitä kielten tunteminen niiden kautta voitti tahdo tässä laveammalta puhua; sen vaan mainitsemme, että tähän kuuluvan kirjallisuuden meidän vuosisataan saakka luettelevat J. Chr. Adelung ja J. S. Vater laveassa, neljä osaa pitävässä teoksessa, joka Saksan kielellä tuli ulos Berlinissä vv. 1806—1817. Tämän teoksen nimi on „Mithridates, tahi yleinen kieliopastus," ja siinä on muun muassa Isä-meidän rukous kielinäytteeksi painettu noin viidelläsadalla eri kielellä. — Varsinaista kielitieteellistä arvoa näillä teoksilla kuitenkaan, aina tähän vuosisataan saakka, ei ollut; ne olivat tieteellisen tutkimustavan, metoodin, puutteessa, ja sentähden tämän työn tulokset useimmiten olivat, kielitieteen kannalta katsoen, arvottomat.

Olemme nähneet, kuinka pyhien kirjojen kielet, Heprea ja Kreikka, kauan nauttivat erinomaista arvoa, edellinen senkin tähden vielä suurempaa, että se milt'ei yleisesti pidettiin kaikkien muitten kielten äitinä. Siitäpä syntyi erääsen aikaan Euroopan oppineissa toivo ja halu, saada oma kotikielensä mitä likeisimpään sukulaisuuden yhteyteen näitten vanhimpain ja jaloimpain kielten kanssa; tätä toivettaan toteuttaaksensa, työskentelivät asianomaiset tutkijat niin hartaasti, kuin jos se olisi ollut kielitutkimuksen ainoa enää jälellä oleva tehtävä. Huolimatta näistä isänmaan kunniaa tarkoittavista, mutta epätieteellisistä ja sentähden turhista tutkimuksista muissa maissa, katselemme niitä lyhyesti vaan mikäli meitä koskevat; sillä meidän, pyhien kielien kotimaista niin kaukaisilla rajoilla, ei suinkaan näitten hommien suhteen oltu takapajulla. — V. 1662 koettaa Turun yliopiston oppinut professori Enevald Svenonius eräässä jumaluusopillisessa teoksessa näyttää toteen, että Suomen kieli on saanut suurimman osan sanavarastoansa Heprean ja Kreikan kielistä, sillä perustuksella, että niissä kielissä löytyy sanoja jotka äänen ja merkityksen puolesta ovat suomalaisten sanojen kaltaisia. Otamme pari sellaista sanaa tässä näytteeksi. Heprealainen sana *em* vastaa meidän kielessä sanaa *äiti*; *jalak* (kävi) muistuttaa suomalaista *jalka* sanaa; *hulel* vastaa sanaa *hullu*. Suurempi oli saalis hänen vertailemisistaan suomalaisia ja kreikkalaisia sanoja toisiinsa; mainitsemme muutaman niitäkin: kreikkalainen aikaa merkitsevä sana *aioon* = *aina*; *poimeen* = *paimen*; *kheilos* = *kieli*. — Samalla tavoin tehtyjen vertailujen kautta keksi, pari vuosikymmentä myöhemmin, Ericus Caja-

nus paljon kieliopillisia yhtäläisyyksiä Heprean ja Suomen kielten välillä ja päätti niistä, että nämä kielet olivat toinen toisensa sukua. Upsalassa aikoi kuuluisa professori Olavi Rudbeck kirjoittaa laajan teoksen Suomen ja Lapin asukkaista, ja sen viimmeinen, 12:tas osa „Then Hebræiska Lapen uthi Norden“ piti näyttämän, kuinka Lapin kielen sanat johtuvat Hepreasta; vaan kävi niin onnettomasti, että käsikirjoitus tähän jättiläisteokseen joutui tulen omaksi, ennenkuin muuta kuin alku, v. 1701, oli ennätetty saada painetuksi. Paitse muita vähemmin tunnettuja miehiä, oli mainio sanakirjan tekijä Daniel Jusleniuskin samaa mieltä kuin edelliset; hänkin pani heidän tekemiinsä vertailuihin uusia lisään, esim. thygateer = tytär; nakee = nahka; laleoo = laulaa; meekaomai = määkyä; korsee = korsi; hylaoo = ulvoa; noeoo = neuvoa; labee = lapio; ereemee = erämaa, j. m. s. Enimmästi tunnetuksi tämän koulun miehistä tuli rovasti Niilo Idman, joka on tehnyt laajimman ja ainakin näennäisesti hyvin järjestetyn tutkimuksen Kreikan ja Suomen kielten sukulaisuudesta, joka tuli painosta Turussa v. 1774; hänen kirjansa herätti niin suurta huomiota, että se pari vuotta myöhemmin ilmestyi Strassburgissa franskalaisessakin puvussa. Kun kielitutkimus kerran oli luullut saaneensa tämän totuuden ilmi, riensivät historian miehet asiain kulkua tarkemmin selittämään: Jafetin poika Kittim tuli Skytalaisten esi-isäksi ja heistä olivat sitten Suomalaiset saaneet alkunsa; joka oli todistettava.

Näitä erehtyviä tuumia muistellessamme, emme saa unhottaa että ne ansaitsevat kunnioitustamme samoin kuin kaikki rehellinen työ mihin suuntaan tahansa. Meidän tulee muistaa, että tuleva aika meidänkin kielitutkimuksessa kentiesi on löytävä suuria puutteita ja onhan ylimalkaan mahdollista, ett'ei itse totuuden täydellinen löytäminen tässäkään kysymyksessä ole meidän kaltaisille olennoille sallittu; me emme kuitenkaan saa heittää totuuden etsimisen sikseen, vaikka se kärsivällisyyttä kysyykin.

Vanhat Egyptiläiset elivät ennen muinoin siinä luulossa, että he olivat vanhin kansa maan päällä. Mutta heidän kuninkaansa Psammitikos tuli tutkimustensa kautta toiseen päätökseen, että muka Fryygialaiset oli heitä vieläki vanhempi kansa. Herodotos, historian isä, kertoo meille tavallisella tarkkuudellaan miten Psammitikos oli tullut tähän päätökseen. Kun ei kukaan hänen aikansa oppineista tyydyttävästi voinut näyttää, mihin tämä Egyptiläisten aatelisuus perustui, otti hän kaksi vastasyntynyttä lasta, jätti ne paimenensa huostaan ja käski häntä ankarasti kasvattaa nämä lapset niin, ett'ei

kukaan saisi heidän kuullen mitään ääntä hiiskua; heidän piti oleskeleman kahden kesken yksinäisessä majassa, paimenen tuli vaan määrättynä aikana viedä pari vuohta heidän imeä, ja siten ravittuansa heidät maidolla, palata muihin askareihinsa. Näin teki Psammitikos, saadaksensa kuulla minkä sanan he ensin lausuisivat, sen jälkeen kuin maitolapsen epäselvä soperrus oli kieleksi varmistunut. Paimen teki niinkuin häntä oli käsketty, ja kävi niin, että kun hän kerran, kahden vuoden kuluttua, avasi oven ja astui sisään, juoksivat molemmat lapset hänen luokse, ojensivat pienet kätensä häntä vastaan ja huusivat bekos! Alussa ei paimen puhunut tästä kuninkaalle mitään; mutta kun lapset melkein joka kerta kun hän tuli heitä ruokkimaan, lausuivat saman sanan, ilmoitti hän asian herrallensa, sekä toi heidät kuninkaan eteen. Kun Psammitikos omin korvin oli kuullut tämän sanan lasten suusta, kuulusteli hän oppineiltaan, käyttikö mikään kansa bekos-sanaa ja mitä se merkitsi. Ja katso! vastaus kuului, että se on leivän nimitys Fryygialaisten kielessä. Tämän johdosta täytyi Egyptiläisten myöntää, tämän kansan olevan heitä vanhemman ja heidän kielensä Egyptiläisten kieltä alkuperäisemmän.

Mutta ompa tämä sama kysymys, mikä kansa ja kieli on vanhin, keskiajan alkupuolella, siis satoja vuosia Psammitikon jälkeen, ratkaistu toisinkin. Juutalaisten mystillisten Raamatun selittäjäin mukaan voipi seuraavan keinon avulla tunkeutua pyhän kirjan syvyyteen ja ikäänkuin sen rivien välissä lukea salaisuuksia, joita tavalliset oppimattomat kirjaniekat eivät voi aavistaakaan. Heprean, samoin kuin Kreikankin, kielessä ovat kirjaimet samalla kertaa numeroita ja sentähden olivat nämä Juutalaisten oppineet vakuutetut siitä, että sanat, joissa konsonanttien yhteenlaskettu numero-arvo tekee saman summan, ovat likeisessä suhteessa toisiinsa. Kysymykseen, mikä se kieli oli, jota puhuttiin ennen Babelin kielisekoitusta, saamme tämän keinon mukaan vastauksen juuri siitä paikasta Raamattua — 1 Mos. 11, 1 — missä tästä kielisekoituksesta puhutaan. Sanat kuuluvat: „Ja oli koko maailmassa yksi kieli ja yksi puhe"; „yksi kieli" kuuluu Heprean kielellä safáh ekhát, joissa kerakkeitten numero-arvot yhteensä tekevät juuri saman summan joka syntyy kerakkeista sanoissa haláschôn haqqádôsch, nimittäin luvun 794. Haláschôn haqqádôsch sisältää vastauksen kysymykseemme; se on suomeksi = pyhä kieli — jolla tietysti Heprean kieltä tarkoitetaan.

Niin on kullakin aikakaudella ollut omat tapansa tieteilemisessäänkin. Vanhat rabbiinit eivät tyytyneet Psammitikon antamaan vastaukseen heidän

kysymykseensä, ja samoin ei meidänkään aikamme luota menneen vuosisadan kielitutkimukseen. Meidän aikamme tutkijain tulee kuitenkin olla kiitolliset edelläkävijöitänsä kohtaan siitä, että heidän eksymisensä oikeasta suunnasta pois on näyttänyt, mitkä tiet vievät taaksepäin eikä eteenpäin. Tarkastaessamme, miten kielitiede taas löysi oikean polun, on meidän hauskaa mainita, että ensimmäinen tositieteellinen teos lingvistiikin alalla tutkii juuri sitä kieliryhmää, jota Suomenkin kieli on. Tämä teos painettiin v. 1799 Latinan kielellä Göttingenissä, ja siinä tekijä, Unkarilainen Samuli Gyarmathi, todistaa Unkarin kielen sukulaisuuden Suomen, Syrjän, Vatjan, Vepsän ja Vogulin kielten kanssa, vertaamalla toisiinsa näissä kielissä havaittavat yhtäläiset kieliopilliset muodot. Syystä voimme sentähden pitää Gyarmathia uuden kielitieteen isänä. Samanlaatuisen, tieteellisesti vertailevan tutkimustavan kautta muitten kielten piirissä tuli Franz Bopp, professori Berlinissä, maailman mainioksi; vuosikymmeniä kestäneen väsymättömän työn jälkeen valmistui häneltä v. 1852 kuudes ja viimeinen osa kielitieteen historiassa ylen merkillistä teosta, jossa hän vertaa keskenänsä Sanskriitin, Zendin, Kreikan, Latinan, Litvan, Slaavein, Gootein ja Saksan kielet.

(Jatket.)

Edv. Stenij.

Muistelmia Edenistä.

Maaliskuun loppupuolella jätimme, mieli synkkänä, Birminghamin. Ei ole hauskaa Edenille jättää hyvästi, ei edes sellaiselle pienelle vaatimattomalle blackcountry Edenille kuin meidän on.

Ja kuitenkin — hyvien enteiden vallitessa jatkoimme matkaa. Birmingham'ilaisilla ystävillämme oli hyviä tuttavia Bristol'issa. Nämät tahtoivat mielellään nähdä muukalaiset luonansa. „Bristol sijaitsee kauniissa seudussa, sieltä voidaan tehdä mitä hauskimpia huvimatkoja sisämaahan kuten myös meren rannalle päin. Ystävät asuvat kauniissa kartanossa Avonin varrella, he ovat erittäin miellyttäviä sekä uppo rikkaita — siellä mitä mieluisimmalla tavalla tutustutte englantilaiseen maaelämään“. Näin arvelivat ystävämme ja pyysivät meitä lähtemään. Tottelimme.

Eihän sopinut jättää sellaista tilaisuutta käyttämättä, ei sopinut lähteä Englannista näkemättä mitään muuta, kuin nuo kaikkea luonnon kauneutta kaipaavat tehdas-alueet. Mutta, kuten sanottu, iloisilla tunteilla emme myrskyisenä maaliskuun päivänä kahden ja puolen tunnin matkan jälestä pikajunassa saapuneet Bristol'in asemalle.

Tietysti olemme vaihtaneet tunnetun hyvän huonompaan tuntemattomaan, kuka tiesi minkälaiset ne ihmiset ovat joitten luo nyt lähdemme vieraisin, kuka tiesi miten nyt ikävään joudumme. Birmingham'in jälkeen täytyy pettyä Bristol'in suhteen, muu ei ollut mahdollista. Nämä mietteet mielessä, ja kuten pelkään karvas hymy huulilla, kohtasimme uuden isäntämme ennenkuin vielä olimme ehtineet vaunuista.

Eipä hänkään iloiselta näyttänyt. Hänellä oli paksu kääre kaulassa, ja nenäliina suun edessä, kuiskaten sanoi hän kylmettyneensä, sekä vei meidät sitte vaiti ollen ylös ja alaspäin pitkiä portaita myöten ja vetoisia siltoja pitkin ovelle, jossa hänen vaununsa olivat. Palvelija kantoi silmänräpäyksessä tavaramme sisään, auttoi meidät vaunuihin, kääri ympärillemme suuret ketunnahkaiset peitteet — ja niin matkaan.

Uuden silkkisen sateenvarjoni unhottaminen vaunuihin oli mitättömyys, josta en rohjennut hiiskahtaakaan. Miten uskaltaisi pyytää tuota hermoheikkoa, kiirehtivää herraa, jolta päällepäätteeksi ääni oli sortunut, kärsivällisesti odottamaan vielä viisi minuuttia, tahi hänen muhkeata palvelijatansa vielä kerta vaivaamaan arvokasta persoonaansa tuonne etäisimmälle sillalle, missä „Midland“ juna seisoo. Altistuneella huokauksella heitin sateenvarjon oman onnensa nojaan, sekä loin salaisen silmäyksen vastassa istujaan, vanhaan herraan, isäntäämme.

Ajoimme ensin Bristol'in vanhemman kaupungin-osan kautta, jossa on kapeat kadut — löytyypä siellä eräs niinkin ahdas, että asukkaat eri huoneuksista yläkerroksista saattavat käden lyönnillä tervehtiä toisiaan — kiravine korkeapäätyisine huoneuksineen ja pienine pyöreine tahi kolmikulmaisine avonaisine kenttineen.

Isäntämme koetti ylläpitää keskustelun kertomalla ja selittelemällä niitä paikkoja, joiden ohi kuljimme, ja osoitti melkeän tiedon syntymäkaupunkinsa historiassa sen aikaisemmista ajoista. Koetin näytäitä miellytetyltä ja siten säilyi ulkomuoto.

Mutta ukko näytti tylyltä, minä puolestani olin ennakkoluulojeni valtaamana, ja ystävättäreni peloissaan. Hän kuiskasi hiljaa minulle: „Dear me, — täällä emme koskaan viihdy, minä pelkään häntä — kolmen päivän päästä lähdemme täältä“ ja silloin hänen iloiset kasvonsa muuttuivat niin synkiksi ja surullisiksi, että minäkin jouduin huonolle tuulelle. Niin, alku ainakaan ei ollut hauska.

Nuo viisi englantilaista penikulmaa, jotka meidän oli matkustaminen, tuntuivat tavattoman pitkiltä, huolimatta pikaisesta vauhdista ja mukavista vaunuista, komeimmat mitkä milloinkaan olivat alhaista persoonaani suojelleet. Olimme jättäneet Bristol'in taaksemme, sekä olimme nyt esikaupungissa, ylimysten city'ssä.

Komeat huoneukset balkongeineen ja kukkineen, ihanat puutarhat ja lehvakat käytävät osoittavat tuota Avon'in varrella olevilla kukkuloilla rakennettua kaupunkia, jonka etevin katu rajoittuu „the downs'iin“, laajaan ruohoa ja osaksi pensaita kasvavaan tasankoon, joka päättyy äkkijyrkkään mereen viettävään vuoriselänteesen. Tämän tasangon poikki ajamme nyt. Vanha herra käärii huolellisemmin sekä itsensä että meidän ympärillemme peitteet, vaan ei siinäkään kylläksi, kuomi pystytetään, sillä täällä käy merituulia, emme ole etäällä Bristol'in kanavasta.

Toisella puolen „the downs'ia“ lähempänä virran suuta, löytyy toinen tienoo, esikaupungin esikaupunki, avonainen paikka, johon Bristol'in kauppamaailman rikkaimmat ovat asettuneet nauttiaksensa „maaelämätä“.

Me ajamme lehtokujan kautta, jota molemmin puolin huvilat ja kauniit puutarhat ympäröivät, sitte pitkin muuria, joka näkyy piirittävän laajaa puistoa. Näemme muhkean lodge'n tornien kohoavan muurin yli, rautaportit avataan — „olemme perillä“ sanoo seurakumppalimme, ja tehtyään jyrkän käännöksen kukkais-astioilla koristetun nurmen ympäri pysähtyvät vaunut korkeaan porttikäytävään. Ilosta huoahdellen astuin vaunuista, ystävättäreni myös näytti vähemmän jäykältä, vanhus rukka vähemmän väsyneeltä. — „Tervetulleet, my dear young ladies, käykäät sisään“.

Etehisessä tuli meitä vastaan nuori emäntä, eräs Mr Jeremy'n veljentyttäriä. Breakfast-huoneessa, johon hän meidät vei, tutustuimme vanhaan naiseen puettuna syvään leskipukuun pitkine suruharsoineen. Hän toimittaa dame d'honneur'in virkaa, koska Jeremy'n vaimo oli kuollut ja veljentytär jotenkin nuori. Levähdettyämme hetkisen palvelijatar opastaa meitä huonei-

simme, missä matkalippaat jo ovat. Tarkoitus on että pukeudumme päivällisille. Kohta soi gong'i, kiiruhdamme alas, ja ilta kuluu hupaisesti. Isäntä on elpynyt, äänensä ei enää ole niin sorroksissa, eikä hän enää näytä niin tuimalta. Hänen veljentyttärensä, hempeä suloinen tyttö, malajilaisine kasvonpiirteineen ja sametinruskeine silmineen, laulaa meille espanjalaisia lauluja, sekä kertoo lapsuudestaan, jonka vietti Manila-saarella, jossa isänsä oli konsulina. Äitinsä oli ylhäistä sukua, niin ylhäistä että etiketti muun muassa kielsi häntä käyttämästä omia sääriään, jopa huoneissakin häntä orjat kantoivat. Kun pieni Mercedes kymmenen vuoden ikäisenä tuli Englantiin, ei hän saattanut kävellä portaita myöten enonsa talossa, hän ei saattanut istua tuolilla, vaan ryömi mieluimmin matolla uunin edessä, johon jäi istumaan tunnin toisen perästä tuijottaen tuleen, espanjan kieltä itsekseen laverrellen. Pikku vieras rukka. — Sanottiin hänen silloin sangen omituiselta näyttäneen, jotenkin puhtaalta malajilaiselta. Nykyään ei ole paljoa jälellä mikä muistuttaisi Manilalaista syntyperää. Kasvojen muodostus ehkä on vähän omituinen, ääni hennompi ja koko olento notkeampi, kuin mitä Albion'in tyttärissä on tavallista. — Hän on suloinen tuo pienokainen, vanha nainen sangen kohtelias, nuori tyttärentytär iloinen ja leikillinen, ja talon herra on muuttunut aivan ystävälliseksi. „Olot selviävät“ kuiskaa minulle ystävättäreni monta kertaa illan kuluessa „olot selviävät, luulenpa voivamme viipyä viikon loppuun“.

Jättäessämme hyvää yötä kysyy emäntä mihin aikaan suvaitsemme aamiaisen, tahdommeko tehdä perheelle seuraa tahi huoneisimme jäädä. Päätämme tehdä seuraa, vaan vasta kello yhdeksän s. o. tuntia myöhemmin kuin talon herra syöpi.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Emme olleet monta päivää S— Park'issa viettäneet ennenkuin huomasimme täydellisesti erehtyneemme ennakkoluuloissamme. Vieläpä Birmingham'in jälkeen saattoi Bristol „käydä laatuun“ — isäntäväkemme ei antanut meidän paljon kaivata ystäviämme Eden Lodge'ssa, ja elämämme S—ssä oli — niin, saattaahan sitä sanoa lumoavaksi. Ei ollut ihmeteltävää jos se ihanuus, loisto ja rikkaus, mikä täällä meitä Pohjolan lapsia ympäröi, hurmasi meitä, jos luulimme elävämme haltioiden maailmassa, ihmetten maassa, tahi Untamon kartanoissa. Yhtä vähän kuin Suomen luonto saattaa tuottaa jotain niin vienoa ja rikasta, niin ylen ihanata kuin seutu, jossa S— Park sijaitsee,

yhtä vähän saattaa Suomen ilman-alalla hyöstyä sellainen kotielämä kuin siellä, tahi olla olemassa sellainen koti kuin Eden Hall.

Eden Hall?

Birmingham'issa oli unhotettu meille lausua millä nimellä Mr Jeremy'n hovia nimitettiin. Jospa olisimme sen tietäneet, ehkä silloin iloisemmalla mielellä olisimme Eden Lodge'lle jättäneet jäähyväiset. Jos Lodge oli mieluinen, ja elämä siellä niin onnellinen — mitähän ei sitte olisi odotettavana Hall'issa. Koska sallimus oli alkanut viemällä meidät Eden Lodge'en, niin oli kohtuullista että sieltä jouduimme Eden Hall'iin.

Ihastuksemme ei kuitenkaan heti noussut siihen määrään, että olisimme tahtoneet tunnustaa tälle paikalle niin uhkeata nimeä. Jäykkä suomalainen luonne taipui vaan vähitellen, mutta se taipui kokonaan. Ensin hämmästyimme loistoa, melkeinpä pelkäsimme, myöhemmin mukaunnuimme siihen hyvinkin, alussa vaivasivat meitä vanhan isäntämme synkät aamukatseet, myöhemmin poistimme niitä naurulla.

Vanhus raukka, joka ei enää saata iloita ja nauttia, joka ei näe sitä suloutta, mikä häntä ympäröi. Hän on paljon kärsinyt tuo vanhus. Neljäkymmentä ajastaikaa hänen puolisonsa sairasti parantumatonta tautia. Kun neljänkymmenen vuoden kuluessa näkee rakastettunsa sairasvuoteen omana, onpi tuo koettelemus, jonka vaikutukset ovat elämän ajan kestäviä. Nyt on hän kuollut hänen aina rakastettu Mary'nsa, vanhus on ypö yksinänsä ja viettää nyt aikansa synkässä kärsivällisyydessä, yksivakaisena Eden Hall'in hallitsijana.

Vaan hän ei saata tehdä tätä paikkaa vähemmän miellyttäväksi, yhdessä oloa hänen veljen- ja tyttärentytärtensä kanssa ilottomaksi. — Päin vastoin meillä on niin hauskaa ja olemme niin iloiset, että houkuttelemme Jeremynkin kanssamme iloitsemaan. Silmänsä eivät enää niin synkästi tuijota, kasvonsa piirteet eivät näytä niin alakuloisilta. Jeremy ottaa osaa keskusteluihin ja iloon, Jeremy mieltyy kävely- ja huvimatkoihin — sanalla sanoen — Jeremy on muuttunut. — Mutta olihan minun kertominen elämästä jota Eden Hall'issa elettiin, eikä sen asujamista. Jättäkäämme siis heidät sikseen, ja kertokaamme ensiksikin Hall'ista.

Se ei ole suurempia. Jeremy oli oikeastaan sangen vaatimaton kun hän sen rakennutti. Hän olisi mielellään saattanut kustantaa kaksi „drawing-room'ia“ yhden tosin suuren ja komean vaan ei ylen kalliisti sisustetun ase-

mesta. Se on moniosainen, hauska rakennus. Ruokahuone on avara, kauniilla uutimilla varustettu, josta pienen oven kautta tullaan marmorihuoneesen, jossa ainoat huonekalut ovat nojatuoli sekä muutamat persialaiset posliiniistuimet — vihreät ikkunaverhot estävät päivää sisään tunkemasta — tarkoitus on täällä hakea vilvoitusta tahi lepoa Morfeuksen helmassa. Toisella puolen Hall'ia on arkihuone — the breakfast-room. Isoista lasiovista päästään kasvihuoneesen. Kahta seinää peittävät kirjahyllyt. Kolmannella seinällä on piano. Toinen piano löytyy isossa salissa. Ikkuna, joka on portille päin, ulottuu aina laattiaan saakka; joka päivä kun palvelija ajaa esille, luulen hevosten aikovan sisään, suoraan suuren pöydän luo lampun alle, jossa istun. Siinä ne huoneet, jotka ovat tässä kerroksessa, paitse kyökkihuoneita, joita löytyy useita. Tahdotko tehdä tutkimusmatkan Mrs Cook'in omalla alalla? Etehisestä tulet huomaamattoman oven kautta pitkään käytävään. Käy ensin vasemmalle — siellä näet melkoisen laattiasta kattoon asti posliiniastioilla täytetyillä hyllyillä varustetun huoneen, näet aamiaista, teetä ja päivällistä varten tarvittavia pöytäkaluja, sekä arki- että pyhäpäivien varaksi. Sen jälkeen tulemme hopeahuoneeseen. Täällä kimaltelee kuten hopeasepän luona ainakin. Suurimman tilan ottavat isot kannet, joitten tulee peittää jokaista astiaa, kun se kannetaan pöytään.

Vuorossa seuraa nyt „the servants' Hall". Täällä ison pöydän ääressä palvelijat nauttivat puolipäivällistä. Pehmeillä lavitsoilla he levähtävät toimitettuaan askareensa. Suuri kukkaisvihko tuoksuaa pöydällä, ikkunassa kukkii eräs atsalea, nuoret palvelijattaret lienevät puutarhurin suosiossa.

Kyökki näyttää kansakoulu-juhlasalilta, valo tulee somasti ylhäältä päin. Mrs Cook'illa on kaksi liettä käytettävänä, toinen aivan tavallinen, toista lämmitetään kaasulla. Helposti tasoitetaan nuo viisikymmentä pientä kaasuliekkiä, jotka lämmittävät paistinpannua.

Kyökin toisella puolella on „the back kitchen" jossa pesut ja karkeammat askareet suoritetaan. Sieltä tullaan erilaatuisiin askarhuoneisiin ja vihdoin tallipihalle. Mutta minnekä vievät nuo synkät portaat tuolla käytävässä? Käy varovasti niin saat nähdä. Täällä pengerryksellä on jalkimenpuhdistajan virkahuone — vastassa olevassa huoneessa „the kitchen maid" kynii lintuja. Pientä kylmää kammiota uunin päässä käyttää Cook vispilöimispaikaksi. Täällä on maitohuone päivämerkillään varustettuine munineen järjestettyinä tarjottimilla. Tuolla säilytetään muita ruokatavaroita — tästä päästään viinikellariin.

Kulje nyt pitkin tätä pientä käytävää, niin tulet toiseen osaan pohjakerrosta. Ensin suuri etehinen, sitte biljardi- ja tupakoimishuone, vihdoin avara tyhjä sali, jossa lasten talvella on ollut tapana leikkiä croquet'ia ja lawn tennis'tä.

Vaan olemme liiaksi viivytelleet täällä alhaalla, sinä kai jo haluat päästä ylemmälle. Seuraa siis minua pitkin leveitä matoilla peitetyitä portaita, jotka vievät yläkertaan. Täälläkin on suuri etehinen, josta ovet vievät monelle taholle. Suoraan edessämme on „the norkroom", jossa kamarineitsyt laskostaa nuoren neitinsä kaulustimia, sekä pitää huolta talon liinavaatteista. Vasemmalla ovat vierashuoneet. Käy ensimmäiseen, se on meidän huoneemme. Iso makuusija on varustettu esiripuilla, jotka ovat vihreästä silkkikankaasta valmistetut, ikkunat samoin, laattian peittää samanvärinen smyrnalainen matto. Onpa siellä vielä kaksi kaunista vaatetuspöytää peilineen, laatikkoineen, kukkineen. Sitä paitse löytyy suuria mukavia kaappia vieraita varten. Yläkerrassa asuu talon emäntä. — Vihdoin olemme tornissa. Mikä korkeus! Hyvä, että aituus on tukeva, minua huimauttaa. Mutta näköala on mainio. Vasemmalla näemme Avon'in luikertelevan korkeitten kallioitten ja metsäisten kukkuloiden välitse, oikealta juoksee leveä Severn vitkalleen viheriöitsevien kenttien kautta. Ja näitten välillä näkyy puistoja, huviloita, sievästi kallistuvia tornia, ja laitumella käypiä sarvaita. Suoraan edessämme levittää Bristol-kanava tummansinisen pintansa, näköpiiriä himmentävät Wales'in vuoret hämärissä siintävissä piirteissä. —

Makeasti nukutaan leveässä makuusijassa vivustimilla varustetulla alustimella ja höyhenpatjoilla, ikkunauutimien takana yölieden himmeässä valossa — niin makeasti, että tuntuu raskaalta herätä ja vielä raskaammalta jättää mukava sijansa jo neljännes yli seitsemän, kun palvelijatar koputtaa ovea lausuen, „kuumaa vettä miss", sekä jättää kannusensa oven eteen. Olemme jo kuin kotonamme Eden Hall'issa, sekä otamme osaa perheen aamiaisiin kello kahdeksan. Muutama minuutti varhemmin kuuluu gong'in mahtava basso kaikuvan kautta talon. Silloin on alas rientäminen. Muuten jääpi osattomaksi aamusiunauksesta. Isännän pieni kello kutsuu sisään palvelijakunnan. Juhlallisessa kulussa käyvät he esiin, Mrs Cook, arvokas nainen valkoisessa päähineessä, etunenässä. Sen jälkeen tulee kamarineitsyt sileässä mustassa silkissä, sitte talon muut neitsyet pienissä, sievillä roseteilla varustetuissa päähineissä sekä vaaleissa aamupuvuissa. Käskyläinen ja kyökkipiika päättävät

rivin. Muut miespuoliset palvelijat ovat naineita eivätkä siis ota osaa perherukoukseen.

Kumarrettuaan isäntäväelle ottavat he paikkansa rivittäin ovella. Me herrasväkeen kuuluvat istumme joukottain uunin ympärillä. Isäntä lukee luvun raamatusta. Sen jälkeen nousee hän, laskeutuu polville — ja kaikki seuraamme hänen esimerkkiänsä. Nyt lukee hän rukouksen, milloin vapaasti, milloin kirjasta. Sen jälkeen nousee hän, palvelijat lähtevät, ja ruoka kannetaan sisään.

Aamiaisessa on etiketti hylätty. Palvelijat katoovat. Isäntä omassa persoonassaan edustaa kohteliaisuutta, sekä katsoo, että jokainen saapi niin paljon kuin — tahi enemmänkin kuin jaksaa syödä. — Mitäpä tarjotaan? — Ei minkäänlaisia herkkuja. Teetä ja kahvia hopeakannusta — munia hopeakupeissa — liikkiötä, kieltä, paistettua kalaa, munakakkua, kaikki hopeakannen alta — voilà tout!

Kun kello on lyönyt yhdeksän ajavat katetut vaunut esille — isäntä nyökäyttää jäähyväisiksi ja lähtee virkakonttoriinsa.

Silloin olemme me nuoret herroina talossa. Mitenkä käytämme valtaamme? — Väliin kuljeskelemme puutarhassa, käymme „kanapalatsissa" kuten joku leikillisesti kuuluu nimittäneen siivellisten kaakottajien kotia. Se on jotenkin suurenmoinen. Jokaisella kanalla on erityinen makuuhuoneensa sekä oma kävelykäytävänsä. Eiliset, toispäiväiset sekä sen edellispäiväiset kananpojat katselevat toisiaan ristikoiden kautta, vaan eivät saa lähemmin yhtyä. Pojattomilla kanoilla on paikkansa matkan päässä, nekin ovat joukkoihin jaetut. Jokaisella parvella on erityinen kävelypaikkansa ison kentän rajalla, jossa vuorotellen saavat käydä löytömatkoilla. Toisella puolen kenttää käy muutamia lehmiä laitumella. Onhan siellä pieni — navettakin, vajaksi sanoisin sen mieluummin. Vajana sitä pidettäisiin köyhimmässä suomalaisessa torpassa. Niin vähänpätöinen ei ole kuitenkaan tie, joka sinne viepi. Se johtuu pitkin köynnöskasveilla varustettua muuria, sekä pidetään hyvässä kunnossa. Käytävän toisella puolella kasvaa primrose — säynäskukkia mitä runsaimmassa määrässä. Ne ovat suloiset nämät englantilaisen keväimen himmeänkeltaiset lapset, missä lepäävät mehevinä kukkaiskimppuina murattien sekä hienolehtisten sanajalkain keskellä.

Kymmenen minuuttia käveltyämme joudumme pengerrykselle jossa tummanvihreät cypressit kasvavat keskellä rododendron kukkasia. Pitkät kukka-

lavat, joissa kasvaa hyacinttejä, narcisseja, sekä muita kevätkukkia, tuoksuvat auringon paisteessa. Muutamat porrasaskeleet johdattavat isoon etehiseen, kukkaisastioilla koristettuine aituuksineen, jotka mutkissa ja koukeroissa kahden puolen ympäröivät huonetta. Tänne johtuu ovia kaikista huoneista. Käymme kasvihuoneesen, koko taloa täyttävän väkevän tuoksun mieluiseen keskustaan.

(Jatk.)

Onko nainen luonnostaan viekas?

Kirjoittanut *—io.*

Kysymys naisen tilan kohottamisesta on myöskin saattanut muutamia tarkemmin tutkimaan hänen luonnettaan. „Luonnon kukkaa", joka on luotu viehättämään ja taitettavaksi, ihaillaan kyllä vieläkin, mutta sen ohessa pyrkivät kuitenkin sielutiede ja luonnontiede tutkimaan hänenkin henkensä sisimpiä syvyyksiä.

Stuart Millin mukaan *) on nainen vielä käsitettävä mysteerinä, jonka olentoa ei voi varmuudella arvostella, osaksi siitä syystä että hän tähän saakka on elänyt oloissa, jotka tavalla tai toisella ovat ehkäisseet hänen vapaata kehkeytymistä, osaksi siitä syystä että häneltä tähän saakka on puuttunut sekä tilaisuutta että kykyä arvostelemaan itseänsä ja asemaansa, kuin myös lausumaan siitä omaa ajatustaan.

Ehkä moni yhtyy tähän mielipiteesen, ovat ihmiset kuitenkin luulleet huomanneensa naisen luonteessa muutamia pääpiirteitä, jotka vähitellen ovat muuttuneet yleisesti tunnustetuiksi totuuksiksi (aksiomeiksi) ja semmoisina vaarallisiksi aseiksi naista vastaan.

Muun muassa syyttävät sekä ystävät että viholliset häntä taipumuksesta valheellisuuteen, ja tämä syytös on ehkä enimmin alentavainen ja vaarallinen.

Kuitenkin tämä syytös käsitetään hyvin eri lailla. Esimerkiksi Schopenhauerin ja Hartmanin mukaan on naisilla synnynnäinen taipumus valheellisuuteen ja petokseen. Hartman arvelee että melkein kaikki naiset pettävät

*) Pyydämme tässä saada mainita tuon suuren ajattelijan mietteitä, sillä kuitenkaan asettumatta hänen kannallensa naisen aseman suhteen.

oikein sydämmen halusta. He ovat „Defraudantinnen aus Passion.“ Hän huudahtaa: „Das weibliche Geschlecht ist das unrechtliche und ungerechte Geschlecht“ j. n. e.

Schopenhauer epäilee pitäisikö sallia naisen tehdä valaa, koska hän muka niin usein tekee väärän valan. (Tämän väitöksen kumoo kuitenkin naisten ystävä Bonneville de Marsangy todistamalla että sadasta hengestä, jotka syytetään väärästä valasta, on 75 miestä ja 25 naista).

Saksalainen Lotze ja Englantilainen Lecky ovat molemmat sitä mielipidettä ett'eivät naiset voi käsittää eivätkä rakastaa totuutta semmoisenaan, kuin myös että heidän käsityksensä totuuden suhteen on sekä väärä että rajoitettu. Siihen perustuu Lotzen mukaan heidän taipumuksensa ulkomuotoon ja surrogaateihin. Lecky väittää että naiset harvoin rakastavat totuutta, mutta että he sitä vastoin innolla rakastavat muutamia lauseita, joita he nimittävät totuuksiksi. Edelliset syytökset ovat siis alentavaisia naisen luonteelle jälkimäiset hänen järjelle.

Molemmat syytökset ovat naiselle mitä vaarallisimpia. Jos nainen on luonnostaan petollinen, miten hän silloin kasvattajana, äitinä voi kasvavaan nuorisoon istuttaa rakkautta totuuteen? Jos hänellä toiselta puolen ei ole halua pyrkiä totuuteen, jos ei rehellinen epäilys häntä pakoita tutkimaan asioita, miten hänestä voi tulla itsenäisesti ajatteleva ja itsenäisesti toimiva ihminen? Voiko hän käsittää ja voiko hän omistaa suuria periaatteita, katoamattomia ihanteita henkisellä alalla? Voiko hän, ilman totuutta pohjanaan, vaikuttaa hyvää suurissa tai vähissä.

Kuitenkaan eivät yksityiset tiedemiehet ole ainoat, jotka syyttävät naista valheellisuudesta. Naisen viekkaus ja naisen petollisuus ovat käsitteitä, jotka vähitellen ovat juurtuneet kaikkiin kansoihin ja ilmaantuvat runoilijoiden kautta. Voisi esiintuoda koko sarjan semmoisia lauseita eri kansojen runoista. Muistutamme vaan ohimennen muutamista enimmin tunnetuista. Alfred de Musset huudahtaa: Oi viekkaus, sun nimes on nainen! Tegnér:

Den första tanke, som Loke hade,
Det var en lögn, och han sände den
I qvinnoskepnad till jordens män.

Heine ivaa:

Dein Herz so süss und so falsch und so klein,
Es kann nirgends was Süssres und Falscheres sein.

Epäilemättä yllämainitut syytökset eivät ole aivan perättömiä. Ylemmissä kuin alemmissakin luokissa harjoittaa moni nainen viekkautta. Moni talonpojan vaimo ja tytär myy salaa jyviä ja jauhoja ja pitää itse rahat. Maakauppiaan vaimo näpistelee avonaisesta rahalaatikosta kauppapuodissa. Hienon maailman nainen tekeytyy puheensa ja pukunsa kautta useampia vuosia nuoremmaksi.

Mikä on syynä tähän? Talonpojan ja maakauppiaan vaimo varastaa, koska hän, miehensä ensimmäinen palvelija, tekee työtä ilman palkkaa, eikä saa edes itse pitää mitä hän omalla työllään on ansainnut. Hienon maailman nainen tekeytyy nuoremmaksi, koska hänen, yleisen mielipiteen mukaan, tulee olla kukka, lelu, nukke, ja hän joko selvään tai vaistomaisesti tuntee, ett'ei hänestä ole semmoiseksi, sitten kuin hän ei enää ole nuori. Koska hänen päätarkoituksensa, suoraan sanoen, on päästä naimisiin, täytyy hänen aina olla nuori, sillä nuoruus on hänelle tässä suhteessa parhaana keinona.

Me olemme vakuutetut että aineellinen tai henkinen kahle useimmiten on syynä naisen petollisuuteen. — Eikä siinä kylliksi. Kasvatuskin tässä suhteessa paljon vaikuttaa. — Kasvattajat eivät opeta tyttöjä vetoomaan yksinomaisesti Jumalaan ja omaantuntoonsa. He opettavat heitä kammoamaan tuota kauheata „ei käy laatuun.“ Tosin opetetaan tätä myöskin pojille, mutta verrattoman paljon vähemmin. „Kelpo mieskö huolisi siitä tai tuosta,“ sanotaan aina pojille, mutta tytöille yhtä usein: „ei se sovi, ei sitä käytetä, ei se käy laatuun.“ „Leikkaa kaulareikäsi laajemmaksi, — sitä käytetään niin. Ei käy laatuun että sinä niin paljon olet kotona. Ei se sovi että sinä lausut mielipiteesi noin suoraan“.

Tuommoisen kasvatuksen kautta joutuu tyttö — tietysti tavallisesti tietämättään — välikäteen, kumpaako hänen on noudattaminen omaatuntoaanko vai tuota maailman mielilausetta: „ei käy laatuun.“ Onko kumma, jos hän usein noudattaa viimemainitun neuvoa hyljäten edellisen, koska hänen käsityksessään lapsuudesta asti oikea ja sopiva ovat hämmentyneet.*) Viime-

*) Muistutamme tässä eräästä vanhasta jutusta: nuori nainen, jonka kaulareikä oli isompi kuin hänen häveliäisyytensä, huudahti inholla eräissä tanssijaisissa: „sieh doch die Miller, wie unanständig! Sie ist gar nicht decolletée!“ Kaikessa yksinkertaisuudessaan on tämä juttu kuvaava todiste naisen asemasta oikean ja sopivan suhteen. Se, joka on muodin vaatimuksien mukaan pukeutunut avokauloin, harmistuu kun hän näkee toisen kainosti ja luonnollisesti puetun.

mainittu, joka vaihtelee ihmisten mielten mukaan, asetetaan oikean rinnalle suurivaltana, ja tyttö, näiden välillä kahdella päällä ollessaan, tulee monesti esiintymään valheellisena. Hänen täytyy, varsinkin jos hän on vilkas ja lahjakas, alituisesti tukehduttaa jotakin itsessään. Hän tuntee olevansa sidottuna näkymättömiin kahleisin ja seuraus siitä on että hän sillä alalla, joka on hänelle sallittu, menee liiallisuuksiin.

Hän väärentää luontonsa, esiintyäksensä semmoisena kuin häneltä vaaditaan.

Se nais-ihanne, joka tähän saakka on ollut kaikkivaltias, on itse teossa sallinut jopa vaatinutkin jonkunmoista petollisuutta. Se nähdään selvimmin vanhoista kasvatusopillisista kirjoista. Käteemme on sattunut eräs semmoinen, viime vuosisadan lopulta, ruotsiksi käännetty neljännestä saksalaisesta painoksesta, siis kirja jota aikanaan on paljon suosittu. Kirjan tekijä, herra J. L. Ewald, näkyy hyvällä tahdolla ja suurella innolla opettavan naissukupuolelle miten heidän tulee menetellä, tullakseen hyväksi tyttäreksi, hyväksi puolisoksi, äidiksi ja emännäksi.

Saadakseen naisia niin mieluisiksi miehille kuin mahdollista, tahtoo hän kasvattaa heistä näyttelijöitä ja vielä enemmän, hän ei salli että heidän todellinen luontonsa koskaan ilmaantuisi edes heille itselleen. Hän kehoittaa nuorta puolisoa tiedustelemaan, mikä se oli joka ensiksi „tuotti hänelle miehensä rakkauden," ja kun hän on sen keksinyt, tulee hänen „koettaa kehittää sitä ominaisuutta, oli se sitten lapsellisuus, viattomuus, lapsellinen rakkaus, helläsydämmisyys, tarkkuus, sukkeluus, tunteellisuus." „Sekös vasta pitää miehen rakkauden lujana, kun hän näkee, että näitä ominaisuuksia on hänen tähtensä niin kehitetty." Ewald vaatii että vaimon pitää aina ja johdonmukaisesti laskea mitä etuja hän voi saada miehensä kautta. Ett'ei miehensä kyllästyisi häneen, täytyy hänen usein kehoittaa häntä matkoille lähtemään, vaikk' ei mies sitä itse tahtoisikaan. Hänen täytyy oppia, huomata, lukea, kehittää makuaan, sekä käsitystään väärästä, koomillisesta, ainoastaan voidakseen huvittaa miestään hauskalla keskustelulla. Vieläpä tekijä varoittaa vaimoa olemasta kovin täydellinen, „sillä miehet ylipäätään eivät kärsi täydellisyyttä vaimoissaan". Ewald siis lausuu samaa kuin Michelet lähes sata vuotta myöhemmin: „madame, ne soyez pas parfaite!"

Miehet, sanoo vieläkin Ewald, eivät mielellään anna vaimoilleen anteeksi sitä, ett'ei heillä koskaan ole heille mitään anteeksi annettavaa, „koska he eivät

voi olla huomaamatta omia monia virheitään ja koska he eivät tahdo yhteydessään korkeampaa olentoa, vaan naisen, vaimon." — „Mutta," lisää hän tunteellisesti, „tuolla kummallisella ylpeydellä on myöskin hyvä puolensa. Ei niin pahaa ole, josta ei Kaikkivaltias voisi löytää jotakin hyvää. Anteeksi antaminen on suloinen tehtävä, joka ei eroita ihmisiä toisistaan, päinvastoin se yhdistää niitä. Ehkä mies kaipaa tätä sydämmen suloista tehtävää vaimonsa suhteen. Mies ei tyydy siihen, että hänelle vaan aina annetaan anteeksi, sillä hän on tottunut yhdistämään kaikki lempitehtävänsä vaimoonsa."

Emme oikein ymmärrä miten tekijä on ajatellut että ihannevaimon tulisi menetellä. Näyttää siltä kuin hän kehoittaisi vaimoa tekemään pienempiä virheitä, — vaikkapa tällä olisikin lempeä ja taipuvainen luonto, jonka avulla hän voisi niitä välttää, — hankkiakseen miehelleen tilaisuutta antamaan anteeksi. Johtopäätös tässä on selvä: miellyttää miestään on parempi kuin noudattaa omantuntonsa käskyjä.

Puhuessaan vaimon vaikutuksesta, varoittaa Ewald häntä koskaan koettamasta syillä vaikuttaa mieheensä. „Mies on kuin onkin semmoinen, ett'ei hän mielellään tahdo luopua mistään vaimonsa syiden tähden. Mies miestä vastaan syyt vaikuttavat paraimmiten, mutta miehen ja vaimon kesken päinvastoin. Se loukkaa hänen itsetuntoaan kun hän huomaa vaimonsa syiden pätevyyden. Hän suuttuu, kun hän en voi niitä kumota, ja pysyy sen vuoksi vielä lujemmasti päätöksessään. Hän tuntee että hänen tulisi olla vaimoansa järkevämpi ja että siis hänen vaan tulisi syillä vaikuttaa."

Ihannevaimon tulee vaan sivumennen ja muodon vuoksi mainita syy, antaa miehensä näennäisesti kumota se ja sitten olla vaiti ja odottaa kunnes se vähitellen vaikuttaa hänessä. Silloin mies itse esittää samaa, niinkuin hän olisi sen itse keksinyt. Hän yhdistää sen johonkin periaatteesen niin kuin miesten tapa on. Vaimo lausuu muodon vuoksi muutamia vastaväitteitä, jotka mies kumoo, ja — vaimo on voittanut miehensä, koska hän antoi hänen voittaa itsensä.

Tekijä lisää: „elkää koettako todistaa ja arvostella. Ei teillä ole mitään tekemistä miehenne järjen kanssa, vaan ainoastaan hänen sydämmensä kanssa. Pyytäkää että hän muuttaa käytöstään, ei sen vuoksi, että se on väärä, mutta sen vuoksi, että siitä on teille surua. Te ette vaadi sitä hänen velvollisuutena, vaan teille osoitettavana kohteliaisuutena, todisteena hänen rakkaudestaan. Riippukaa hänen kaulassaan, kolkuttakaa hänen sy-

däntään, antakaa kyyneltenne, kasvonne, asemanne, koko olentonne puhua. Jos te olette äitejä, ottakaa lapsenne avuksi. Opettakaa lapselle mitä hänen tulee sanoa isälleen. Vaimo on aina enimmin viehättävä kun hän on lastensa seurassa.“

Tänlaista inhoittavaa näyttelemistä neuvoo Ewald oikein innokkaasti kahdelle olennolle, joiden tulisi olla yksi Jumalan ja ihmisten edessä.

Me kysymme: kuka rehellinen nainen ei häpeäisi sekä itsensä että miehensä puolesta, jos hän olisi koettanut semmoisia keinoja ja mies olisi antanut niiden vaikuttaa itseensä. Kuka rehellinen mies ei halveksisi itseään, jos hän — ei vakuutuksesta, vaan vaimonsa rukouksien tähden, olisi muuttanut päätöstään.

Väitetään ehkä ett'ei nykyaikana enää ole syytä muistuttaa 18 vuosisadan mielipiteistä naisten kasvatuksesta.

Me olemme tehneet sen näyttääksemme tämänlaisen nais-ihanteen syviä juuria. Sitä paitse uskallamme väittää että ainoastaan näiden mielipiteiden muoto on omituinen 18 vuosisadalle. Niiden perusaate elää vielä nytkin. Jos näitä mainitusta kirjasta lainatuita lauseita muutetaan nykyajan muotoisiksi, niin tulisivat niitä epäilemättä hyväksymään kaikki ne, jotka vastustavat naisen aseman parantamista, jos he nimittäin tahtovat olla rehellisiä. Avattakoon mikä kansantajuinen romaani tahansa, olkoonpa se sitten franskalainen, saksalainen, englantilainen tai skandinavilainen tusinateos, niin on siinä kuvattu avioliitto-ihanne, jotakuinkin yhtäpitävä herra Ewaldin ihanteelle.

Myöskin avioliiton ulkopuolella yleinen mielipide ei ainoastaan kärsi, vaan myös vaatii tuota valheellisuutta, jonka se luulee naisen syntyissään perineen. „Ennen viaton koketteeraus,“ joka miellyttääkseen varovasti välttää kaikkea loukkaavaa, kuin rehellinen rohkeus ja suoruus, joka ei voi tukehduttaa mielipiteitään, vaikk'ei joka mies niitä hyväksy.

Kuta korkeammalle ihminen nousee yhteiskunnassa, sitä enemmän häneltä vaaditaan teeskentelemistä. Tosin löytyy yksi kohta naisen elämässä, jolloin hänen täytyy johonkin määrin teeskennellä. Tarkoitamme aikaa jolloin hänen sydämmensä herää. Koska kainous ja puhtaus ovat naisen luonnosta irroittamattomia osia, ei hän tavallisesti voi — tätä luontoaan kieltämättä — muuta kuin salata tunteitaan. Mutta nainen, joka on kasvatettu totuudessa ja vapaudessa, löytää tässäkin oikean tien. Hän ei tahdo pettää

kaikenlaisien pienien vehkeiden kautta, hän laskee vaan verhon sydämmensä ja koko maailman väliin.

Elköön ylipäätään syytettäkö naista petollisuudesta, ennenkuin on poistettu ne kahleet, joihin kasvatus ja ennakkoluulot ovat sitoneet hänen. Ihan varma on että se kaksikielisyys, joka nyt on monessa naisessa tavattava, vähitellen katoaisi. Tapa ja kasvatus eivät tee kaikkea, mutta ne tekevät paljon. Kuka uskaltaa väittää että petollisuus on silmään pistävä ominaisuus miehessä, ja kuitenkin saattoivat esimerkiksi muinoiset Spartalaiset — kehittää itsessään viekkautta suuressa määrin, koska poikaa kasvatuksen kauttaa systemaatillisesti pakoitettiin siihen.

Mitä meihin tulee, toivomme kaikesta sydämmestämme, että tulevaisuuden nais-ihanne on oleva aivan toisenlainen kuin nykyajan, sillä suloisen hymynsä takana kätkee tämä paljon teeskentelemistä ja valhetta. Vielä vaaditaan naiselta viekkautta, — häntä ei kärsitä, jos hän on suora. Kaksikielisyys ja teeskenteleminen ovat epäilemättä osaksi muuttuneet hänen toiseksi luonnokseen. Emmekö saata toivoa että toisenlaiset olot voivat poistaa häneltä nämä ominaisuudet? Mutta kenties tulevat yksin naisen innokkaimmatkin puolustajat inholla kääntymään pois tulevaisuuden vapaasta, totuutta puhuvasta ja totuutta rakastavasta naisesta.

Kaksi Petöfi'n runoelmaa.

Määrä kävi väärään.

Mä pitkin tietä kotiin päin
Tuot' aina aattelin,
Kuink' ammoin nähtyä äitiäin
Mä tervehyttäisin:

„Mit' armasta ja kaunista
Sanoa keksinkään,
Kun mulle kallis kantaja
Levittää syliään?"

Ja määräti mun mielehen'
Tul' lauseet armaimmat; —
Mut aika tuntui tauonneen,
Vaikk' kiiti rattahat.

Jo riensin pikku kammioon,
Lens äiti vastahan' —
Huul' huulta vasten ... *vaiti oon,*
Kuin marja varressaan.

Suomensi A. G.

Mintähden katsot huoneeseni?

Mintähden katsot huoneeseni
Uteljas kuu?
Ei enää valostas kuin ennen
Se kirkastu.

Kun minuun öiselt' uraltasi
Loit katsehen,
Povehen näit, mi liekehtien
Nous, taistellen.

Siin' elon, kuolon vaihe'ella
Ottelo on,
Toiseltaan murhe, ilo pyrkii
Siin' voittohon.

Se muinoin ol'. Kun katseletpa
Nyt kasvoihin',
Ne omaa kuvaas heijastavat,
Kuin kuvastin.

Ma kylmä oon, ja äänetönnä
— Oi mistä saa
Tuo mielen' marras, jähmettynyt —
Kuin kirkkomaa.

Suomensi Leimu.

Kirjallisia Tietoja.

Täydellinen kokoelma Topeliuksen satuja suomalaisessa käännöksessä alkaa syyspuolella ilmestyä hra Verner Söderströmin kustannuksella.

Mainio löytöretkeilijä Henry Stanley on julkaissut kuvauksen matkoistaan Kongo-virran alueilla, jotka niinkuin tiedetään äsken on yhdistetty euroopalaiseksi valtioksi Belgian kuninkaan suojeluksen alla. Kirja on kohta käännetty monelle kielelle, ja myöskin suomeksi ilmestyy se hra Verner Söderströmin kustannuksella (ensi vihko elokuussa).

Saksaksi on Berliinissä painosta tullut G. Retziuksen kirja Finnland, Schilderungen aus seiner Natur, seiner alten Cultur und seinem heutigen Volksleben, C. Appelin kääntämänä. Saksalaisten on tässä hauskassa ja hyvässä esityksessä (joka on 93 puupiirroksella ja Suomen kartalla varustettu) hyvä tilaisuus laventaa tietojansa pohjoisesta maastamme.

„Zeitschrift für Bildende Kunst“ niminen aikakauskirja sisältää äsken ilmestyneessä vihkossa referaatin ja kuvia toht. Eliel Aspelinin kirjoituksesta Porvoon tuomiokirkossa säilytetystä keskiaikaisesta kalkista.

„Russische Leute von Friedrich Dernburg“, Berliinissä 1885, on tehdyn matkan johdosta kirjoitettuja muistoonpanoja, jotka ovat sujuvasti esitetyt mutta näyttävät liian pintapuolisilta.

Ny Svensk Tidskrift'in toukokuun numero sisältää m. m. E. Lundquist'in kääntämän Fr. Coppéen näytelmän „Ohitse!“ ja esityksen S. Farinalta italialaisesta teaatterista, nimellä „Eräs italialainen sairas“.

Ruotsin historian alalla on ilmestynyt uusi tärkeä teos, ensimmäinen osa prof. C. T. Odhnerin kauvan odotetusta teoksesta „Sveriges politiska historia under konung Gustaf III:s regering“.

H. S. Vodskovin kirja „Spredte Studier“ on hyvä opas sille, joka tahtoo tutustua kaunokirjallisuuden uusimpiin edustajiin Skandinaviassa; muitten muassa tavataan siinä kuvattuina Kirkegaard, Grundtvig, J. P. Jakobsen, H. Bang, A. Kielland ja C. Snoilsky.

Holger Drachman on julkaissut uutta runoutta „Fjeldsange og Eventyr“; muutamasta reippaasta runoelmasta huolimatta, ei vihko voi usealle tekijänsä edelliselle tuotteelle vertoja vetää.

Karl Gjellerup on sepittänyt draamallisen runoelman „Brynhild“, joka käsittelee Völsunga-suvun kovaa kohtaloa.

Rudolf Schmidt, nuori lahjakas tanskalainen kirjailija on äsken julkaissut kertomuksen „Jochen Hinrichs, en fortaelling fra den förste slesvigske krig“.

Norjalainen Joh. Norman, jonka romaani „Fritz Randel“ joku vuosi sitten herätti huomiota, on äsken Köpenhaminassa painattanut novellikokoelman „Intermezzoer, ny samling“. Kertomukset osoittavat terävää kynää ja hyvää kuvaamiskykyä. Tekijä seisoo, päinvastoin kuin muut Norjan nykyiset kaunokirjailijat, konservatiivisella kannalla ja karkaisee mielellään ivansa nuolia Norjan „radikaalista“ puoluetta vastaan. Että hän kumminkin voi myös vanhoja lahonneita oloja suomia, osoittavat esim. kertomukset „Lighed“ ja „Aegteskab“. Joskus näyttää täydellinen pessimismi vallanneen kirjoittajan, niinkuin tuossa sydäntä viiltävässä kuvaelmassa „Ellen“.

Köpenhaminassa ilmestyvän Tilskueren nimisen aikakauskirjan viime vihkoissa tavataan G. Brandesilta huvittavia „Muistelmia Venäjän Puolasta“.

„Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes“ sisältää viime numeroissaan m. m. „Nicolaus Lenau und Ungarn“, varsin ansiokkaan kirjoituksen Max Voglerilta „Finnische Lyrik“ Kantelettaren käännöksen johdosta, ja „Nochmals der Shakespeare-Mythus“ W. Kirchbachilta, joka sattuvalla tavalla näyttää niiden väitetten mitättömyyttä, jolla on tahdottu todistaa Francis Baconia Shakespearen draamain tekijäksi.

Bismarckin juhla on Saksassa antanut aihetta useihin suurelle yleisölle aiottuihin elämäkertoihin, joista halullinen voi rautakoura valtiomiehen elämän vaiheihin tutustua. Semmoisia ovat esim. H. Wiermannin „Fürst Bismarck, siebzig Jahre 1815—85“, Leipzigissä 1885; W. Müllerin „Reichskanzler Fürst Bismarck 1815—85“, Stuttgartissa 1885.

Eräs nuori kirjailija Martin Bauer on Breslaussa painattanut romaanin nimeltä „Unter Rosen“, jota kiitetään vilkkaasta ja voimakkaasta stiilistä. Teoksen nimessä, joka viittaa johonkin ulkonaiseen, on samalla syvästi traagillinen mieli.

Léon Duplessis, Franskan konsuli Königsbergissä, on sepittänyt näytelmän „Novella d'Andrea“, joka käyttelee nais-emansipationia aineenaan ja jota kiitetään erittäin viehättäväksi ja tosirunolliseksi.

Gordonin Kartumissa piirityksen aikana pitämät päiväkirjat ovat nyt Englannissa painetut kuutena osana; ne sisältävät myöskin huomiota ansaitsevia mietteitä Englannin politiikistä yleensä. Helppohintainen laitos tästä päiväkirjasta on pian odotettavissa.

Aladár György on „Ungarische Revue“ aikakauskirjassa julkaissut kirjoituksen muinaisten Unkarilaisten jumalista, huomauttaen kuinka rikkaita

lisiä tälle alalle kansansatujen tarkka tutkiminen voi tuottaa; Kalevalaan ja Suomalaisten mytologiaan on tekijä myöskin perehtynyt.

Mauri Jókailta on äsken ilmestynyt uusi romaani „Mustalaisparoni“, joka liikkuu viime vuosisadan alulla.

Kotimaan kirjallisuutta.

Muuan suomalainen soturi Kristiina kuningattaren aikakaudelta. Historiallinen romaani kirj. *Evald Ferd. Jahnsson.* Porvoossa, W. Söderström 1884.

Viime aikoina näyttää suomalainen kirjallisuus olevan versomaan päin. Uusia tuntemattomia nimimerkkejä sukeltaa esiin ja vanhemmat, jo ennen tunnetut, näyttävät vielä elossa olevansa.

Näitä vanhempia on herra Jahnsson, joka on kirjallisuuttamme lisännyt useilla teoksilla, näytelmillä, romaaneilla ja novelleilla, käyttäen kirjailijakielenänsä vuoron kumpaakin kotimaisista kielistä. Nyt muutaman vuoden kuluessa on häneltä ollut nähtävänä pari pitempää historiallista romaania, joista toinen *Hatanpään-Heikki ja hänen morsiamensa* on ollut Uuden Suomettaren novelliosastossa julkaistuna ja on tältä lehdeltä saanut 300 markan palkinnonkin, toinen taas *Muuan suomalainen soturi Kristiina kuningattaren aikakaudelta* vasta eri kirjana painosta ilmaantunut hra W. Söderströmin kustannuksella.

Tästä viimemainitusta on aikomuksemme tässä lausua muutama sana, jättäen arvostelun ensimainitusta siksi kuin se on eri kirjana ilmaantunut.

Hra Jahnsson ottaa mielellään ainekset kyhäelmiinsä kotimaansa historiasta, koskettaen milloin mitäkin aikakautta. Käsillä olevassa teoksessaan ryhtyy hän kuvailemaan sitä aikaa, jolloin Kristiina kuningatar oli Ruotsin valtaistuimella, ja jos hänen kuvaelmansa yleisöä miellyttää, aikoo kirjailija jatkaa ja antaa meille vielä yhden uuden „Soturin„ lähinnä seuraavalta aikakaudelta eli Kaarlo X:n Kustaan. Siis jonkunmoinen samanlainen kertomussarja kuin Topelius'en „Välskärin kertomukset“. Mutta tämän jatkamisen sanoo tekijä riippuvan yleisöstä ja etenkin arvostelijoista, noista „todellakin vaarallisista vihollisista“, jotka „ovat saaneet monen nuoren soturin hengeltä pois“. Se ei ole suinkaan mikään komplimangi asianomaisille arvostelijoille, vielä vähemmin, kun heistä pilkallisesti sanotaan, että „he pyytävät tylyjä ja kohtuutta puuttuvia rynnäkköjä tekemällä osoittaa olevansa oikein aika uroita“.

Ei allekirjoittanut tiedä, tuleeko hän seuraavassa noudattamaan kirjailijan mieltä vai täytyneekö hänenkin pitää itsensä luettuna noitten kohtuutta puuttuvain rynnäköntekijäin joukkoon.

Arvostelu jostain teoksesta riippuu (useimmiten) siitä, mille kannalle arvostellessaan asettuu ja mitä vaatimuksia sille asettaa. Ja mitä nyt puheena olevaan teokseen tulee, täytyy se heti tunnustaa, nykyajan vaatimuksien kannalta sitä ei saata laisinkaan katsella. Ei saa panna sitä lähellekään niitä taideteoksia joita nykyisin aika on yleiseksi ihastukseksi ilmoille asettanut. Sitä, mitä nykyaika kirjailijoiltaan vaatii, nimittäin varmaa aatetta kertomuksessa, ihmissydämmen perinpohjaista tuntemista, olojen kuvaamista semmoisina kuin ne meille todenmukaisesti esiintyvät, sanalla sanoen luonnollisuutta — ei ruumiittomia haamuja, ei hengettömiä ruumiita eikä luonnottomia seikkailuja — sitä kaikkea ei puheena olevassa romaanissa ole juuri sanottavasti ollenkaan tavattavana eikä sen esittäminen näytä juuri olevankaan kirjailijan tarkoitus. Hän asettuu kokonaan vanhojen ritariromaanien kannalle, joissa kummalliset seikkailut ja odottamattomiin vaaroihin joutumiset sekä yhtä odottamattomat pelastukset ovat pääasiana ja joista koko kertomuksen jännittävä voima riippuu. Kerrottakoon tässä lyhykäisesti romaanin sisällys.

Alussaan, ensimmäisessä luvussaan, näyttää kertomus lupaavan hyvää. Kuvataan varsin sattuvasti sitä tilaa, joka vallitsee alhaisessa kansassa, ja niitä mielipiteitä, joita liikkuu porvarispiireissä kuningatar Kristiinan hallituksesta. Lukija viedään muutamaan salaiseen seuraan, jonka tarkoituksena on työskennellä Kristiinan kukistamiseksi prinssi Kaarlo Kustaan kohottamiseksi valtaistuimelle mitä pikemmin sitä parempi. Näissä tuumissa esiintyvät henkilöt ovat parhaiten kuvattuja koko kertomuksessa ja yksi johtajista ja kertomuksen päähenkilöistä, Jakobson, tyydyttään kautta koko kertomuksen kohtuulliset vaatimukset mitä luonteen kuvaukseen tulee. Tuntuu siltä kuin olisi tuo miellyttävä kansan mies ja aateliston vihaaja todellisuudesta otettu ja hän näyttää olevan aikakautensa luonnetta jotensakin kuvaava siltä alalta missä hän liikkuu. Siinä onkin mielestämme se vähäinen alkuperäisyyttä, mitä romaanissa löytyy. Sillä heti toisesta luvusta alkaa jo tavallinen romaani, jollaisia löytyy kymmenittäin kaikkien kansojen kirjallisuudessa. Ainoana uutena, joka yleis-romantillisten tapahtumain seasta vähän viehättää, on tuon jo mainitun salaisen seuran toimet, niinkuin roistojoukon kapina ynnä moniaat muut samanlaatuiset tapahtumat. Ne, niinkuin sanottu, antavat alkuperäisyyden eloa muuten jotenkin tavallisesti kokoonpannulle kertomukselle.

Seuraavassa luvussa saadaan tutustua romaanin päähenkilöön, tuohon suomalaiseen soturiin. Ollaan ylhäisissä häissä, joissa kuningatarkin on läsnä iloiten ja tanssien. Mutta tuolla syrjempänä akkunan komerossa seisoo muuan hajamielinen nuori mies ja häneen kiintyy kuningattaren huomio. Hän kutsuttaa miehen puheilleen, mies miellyttää häntä ja saavuttaa hänen suosionsa

Sitä ennen on kuningatar antanut kertoa itselleen, että nuori mies on kapteeni (Stålsköld on hänen nimensä) n. s. „sinisessä rykmentissä“, on ollut urhoollinen sodassa, köybä myöskin, sekä jonkunmoinen ottopoika saman kenraalin perheessä, jonka tyttären häitä nyt vietetään. Ja tuon saman tyttären, tämäniltaisen morsiamen, kasvinkumppani hän myöskin on — ja rakastaa häntä. Mutta tyttö on ollut pakoitettuna menemään toiselle miehelle, parooni Gyllenström'ille, vaikka rakastaa Stålsköldiä. „Sillä kenraalilla on isänvallasta sellaiset mielipiteet, että lasten kaikissa asioissa ehdottomasti tulee noudattaa isänsä tahtoa.“ Siksipä nuori kapteeni on haja- ja surumielinen, siksi ei hän tule iloiseksi kuningattaren suosion osoituksistakaan ja siksi on morsian yhtä haaveksivainen ja vaalea ja surumielinen. Vaan vieraat väistyvät tanssisalista ruokasaleihin ja muiden mentyä lähtee sankarimmekin liikkelle. Mutta eräässä huoneessa kuulee hän „syvän huokauksen“ ja „jää liikkumattomana seisomaan“. „Hohtava puna lentää nuolen nopeudella hänen poskillensa“, sillä „eräällä sohvalla istuu Elviira (morsian) nojaten päätänsä käteensä“. — Seuraa kohtaus, jossa vasta vihitty morsian tunnustaa rakastavansa lapsuutensa ystävää, mutta „juuri sillä hetkellä“ sattuu siihen tulemaan sulhanenkin. Punastuksia, huudahduksia, vaalenemisia ja pyörtymisiä yhtäältä — toisaalta taas uhkauksia, kaksintaisteluun vaatimista ja katkerata vihaa, „jota kynä ei voi kuvata“. Stålsköld lähtee, vannottuaan pitää silmällä, ett'ei mies saa vaimolleen kostaa, ja harhailee sen jälkeen synkkämielisenä pitkin Tukholman syrjäisiä katuja ja joutuu siellä kohta muutamaan omituiseen seikkailuun. Ensimäisessä luvussa esiintyneistä tyytymättömistä ovat näet muutamat hääyönä panneet toimeen jonkunlaisen kapinan yrityksen, joka kuitenkaan ei onnistu. Yksi näitä, jo mainittu Jakobsson, sepäksi puettuna, on joutumaisillaan poliisin käsiin. Hän pakenee, mutta „yht'äkkiä liukahtaa hän muutamilla katukivillä, jotka sateen kautta ovat tulleet niljakkaiksi ja kaatuu“. Vasarakin, hänen ainoa aseensa, lentää silloin hänen kädestään, tiesi minne. „Tuskan hiki kihoilee hänen otsaltaan“, mutta „onneksi on hän kaatunut suinpäin“. „Sen kautta on hän päässyt sellaiseen asemaan että hän nelin ryömin saattaa pelästyneen jäniksen tapaan loikahtaa eteenpäin. Mitä, millaista hyötyä hänelle karttuisi tällaisesta loikahduksesta, sitä ei hän itsekään voi arvata — mutta hei vaan! — tulkoon tuosta mikä hyöty tahansa, umpimähkää hän loiskahtaa kuin loiskahtaakin ja lyö nenänsä jotain kovaa esinettä vastaan, luultavasti kiveä vastaan — niin hän arvelee. Mutta ei, se ei ollutkaan kivi. Mahdoton on kuvata hänen iloansa, kun hän huomaa, että hän on lyönyt nenänsä — *omaa vasaraansa vasten!* *) Tuo siunattu vasara, — hän tarttuu siihen kuumeentapaisella innolla!“ — Jakobsson pääsee taas puolusta-

*) Meidän alleviivaama.

maan itseänsä, mutta ón taas sortumaisillaan, kun juuri hädän suurimmillaan ollessa saapuu nuori sankarimme paikalle ja pelastaa hätyytetyn miehen. Mutta tästä laittomasta sekaantumisesta joutuu hän itse vangiksi; pääsee kuitenkin vapaaksi ja nousee yhä enemmin kuningattaren suosiossa, joka yht' äkkiä nimittää hänet omaan henkivartijaväkeensä. Vaan uudet vaarat ja vauriot uhkaavat meidän suomalaista soturiamme. Kruunausyönä kävelee hän taas Tukholman katuja, joutuu siellä yht'äkkiä väijytykseen, jonka ilkeä parooni Gyllenström on hänen tiellensä laittanut ja kaatuu tainnoksissa maahan, kangella takaapäin päähän lyötynä muiden edestä ahdistaessa. Siihen hänet jätetään, mutta kohta löytää hänet Jakobsson ja toimittaa hyvän välskärin hoitoon, joka saakin hänet ei ainoastaan henkiin herätetyksi, mutta myöskin vähitellen aivan täydellisesti parannetuksi. Se paranemisen aika on suloista aikaa, sillä kuningatar, joka on saanut käsiinsä erään tämän nuoren upseerin kirjoituksen (hän on näet oppinut ja taitaa latinaa), käy häntä tervehtimässä, ja, mikä vielä enemmin on, sairas saa nauttia erään nuoren tytön hellää hoitoa. Tyttö, Elsa, on kaunis, viehättävä enkeli ja he milt'ei rakastuvat toisiinsa, vaikka ei sitä kumpikaan tunnusta toiselleen eikä itselleenkään. Tautivuoteelta päästyään pysyy sankarimme yhä kuningattaren suosiossa, saapipa vielä everstiluutnantin valtakirjankin. Suosio kun hänelle nyt on olemassa, olisi hänelle tarjona ylennykset y. m. edut, jos hän tätä suosiota osaisi käyttää. Mutta vaikka hän osaisikin, ei hän tahdo, sillä hän on „perin suomalainen luonne, jossa kavaluuden ja imartelemisen vihaaminen ovat pääjuonteita“. Siitä huolimatta osoittaa tuo muutoin imartelua rakastava kuningatar hänelle luottamustaan, jota toinen taas palkitsee sillä, että asettuu puolustamaan kuningatarta hänen parjaajoitaan vastaan, onpa joutua kaksintaisteluunkin sen johdosta. Mutta yht'äkkiä katoaa häneltä kaikki halu ihailemaan kuningatarta. Sattumalta joutuu hän erään oven takana kuuntelemaan erästä keskustelua kuningattaren ja muutaman valhepukuun puetun jesuiitan välillä, josta keskustelusta hänen suureksi kauhuksensa käy selville, että kuningatar onkin katoolismielinen. Tästä pitäen kallistuu nyt sankarimme yhä enemmin niiden puoleen, jotka toimivat Kaarlo prinssin hyväksi. Ei hän siinä kuitenkaan sanottavasti muuta toimi, kun on kerran kirjeen kulettajana prinssille. Tällä matkalla joutuu hän kuitenkin osoittamaan epäkohteliaisuutta ja väkivaltaa kuningattaren suosikkia Bourdelot'a kohtaan, josta kohta on se seuraus, että sankarimme joutuu kuningattaren täydelliseen epäsuosioon ja lähetetään valtakunnan rajalle palvelemaan muutamassa rykmentissä Käkisalmen läänissä. Tavallaan hän onkin tyytyväinen kohtaloonsa, sillä hän on „kovin kyllästynyt näkemään, kuinka valtakunnan arvokkaimmat miehet jäävät syrjälle Bourdelot'in ja muiden hänen kaltaistensa rinnalla. Ja hän lähtee, matkustaa laivalla yli Turkuun — mutta ilman seikkailua ei tietysti merimatka voi päättyä, kun on niin hyvä tilaisuus myrskyjä ja tuulia hyväkseen käyttää. Eikä vaan

myrskyt ja tuulet tule avuksi silloin kuin tarvitaan jotain aivan erittäin intressanttia saada aikaan, ei, kohtalo, sattuma liittyvät nekin yhteen liittoon. Ja kuinka käy? Samalla laivalla matkustaa parooni Gyllenström, jonka katseissa tulinen viha palaa ja hänen onneton vaimonsa, jonka silmäyksestä voi huomata, että hän yhä vielä rakastaa entistä kasvinkumppaniaan. Paroonilla on paha mielessä, hän näyttää salaa juttelevan kätyrinsä kanssa ja seuraus kaikesta, nimittäin nousseesta myrskystä ja salaisista jutteluista, on se, että tuo kätyri, eräs hra Mörk, survaa salaisesti everstiluutnantti Stålsköldin — mereen. Mutta suuresti erehtyy parooni, jos luulee uhrinsa hukkuneen. Ei tämä vielä jouda hukkumaan ja sopimatontahan romaanisankarin olisikin kesken kertomuksen Ahvenanmeren laineisin kadota. Hän pelastuu. „Ja pelastuksestaan tulee hänen kiittää taivaallista herraansa ja se oli sanan oikeassa merkityksessä Luojan armollinen sallimus“, niinkuin tekijä antaa hänen lausua. Jouduttuaan kuohuviin aaltoihin tuo näet onnellinen sattumus hänen lähellensä jaalan. „Se purjehtii niin lähelle häntä, että sen keula on vähällä musertaa hänen. Hän huutaa apua ja *yksi noista siunatuista ihmisistä sattuu seisomaan laidan luona köysi kädessä,* heittää tämän heti mereen. Onneksi putoaa köysi poikittain hänen päällensä, jotta aivan helposti saattaa tarttua siihen ja heti vedetään hän laivaan“. — Ja niin on kirjailija pelastanut sankarinsa uhkaavasta vaarasta. Vasta mainitun ylen tärkeän tapahtuman jälkeen ei sankarillemme mitään mainittavampaa tapahdu. Kaukana Käkisalmen läänissä hän vähän aikaa elelee, hänen sanotaan järjestelevän oloja siellä, josta sotamiehet nurisevat, mutta väestö on kiitollinen, ja hän saa Ruotsista kirjeitä ja tietoja hiukan. Muun muassa saa hän lukea eräästä kirjeestä, että Elsa, tuo hänen entinen hoitajansa, johon hän oli hiukan rakastunut, on joutunut naimisiin. Mutta sitä kirjettä ei hän pitemmältä saata lukea, se putoo hänen kädestänsä ja „pari kolme päivää pysyy hän lukittuna huoneesensa eikä huoli ruoasta eikä juomasta“. — Mutta kuningatar luopuu hallituksesta ja ennen luopumistaan peruuttaa hän epäsuosionsa everstiluutnantti Stålsköldiä kohtaan sekä nimittää hänet everstiksi. Ajat taas kulkevat, Kaarlo Kustaa nousee Ruotsin valtaistuimelle ja lähtee sotaan (kaikesta tästä mainitaan kertomuksessa vaan, että niin tapahtuu, mitään kuvauksia siitä ei ole). Mutta eversti Stålsköld ei saa häntä seurata, hän saa käskyn puolustaa omaa maataan venäläisiä vastaan, jotka ovat tehneet hyökkäyksen aina Hämeesen saakka. Tällä sotaretkellä ollessaan tulee hän muutamaan paikkakuntaan, jossa kuulee asuvan entisen vihollisensa, parooni Gyllenströmin. Hän rientää hänen luokseen ja vaatii häntä kaksintaisteluun, sillä hän saa tietää, että parooni on mitä ilkeimmällä tavalla kiusannut ja kiduttanut vaimoansa, Elviiraa. Parooni suostuu ja heti illan hämärässä lähdetään suorittamaan tämä teko, mutta ennen sitä on parooni määrännyt saman hra Mörkin, jonka jo tunnemme, kulettamaan rouva Elviiran lähelle sitä paikkaa, jossa kaksin-

taistelu on tapahtuva. Siellä, venheessä lähellä muutamata kosken niskaa odottaa Mörk paroonia. Mutta kaksintaistelu on päättynyt siten, että parooni, koettaen viekkaudella voittaa vastustajansa eikä tässä onnistuen, lähtee pakenemaan ja joutuu odottavan venheen luo. Mutta Stålsköld on ajanut häntä takaa ja juuri kuin hän on hyppäämäisillään venheesen, tarttuu takaa-ajaja häntä niskaan. „Kuolema ja helvetti“, änkyttää parooni. Mutta kun Elviira on huomannut entisen rakastajansa olevan elossa (häntä on pidetty siinä luulossa, että tämä on meren pohjassa), huudahtaa hän: „se olet sinä! Taivaan Jumala — se olet kuitenkin sinä, Kustaa!“ hypähtää ylös ja kaatuu eversti Stålsköldin syliin. Silloin heittää tämä paroonin käsistään, nakkaa hänet menemään, „mutta paroonille sattuu se hyvä onni, että hän putoaa venheesen ihan uskollisen taloudenhoitajansa viereen“. Mutta onni ei ole pitkällinen, paroonin pudotessa liikahtaa venhe ja lähtee luistamaan kohden kosken kuohuja, jonne katoaa ja rannalla seisovien korviin kuuluu Mörkin parkuna „kuni hautasäveleet helvetin alhosta“. Sinne suistuu siis paha parooni, mutta hyvät ihmiset, Stålsköld ja Elviira, jäävät sylikkäin rannalle seisomaan ja lausuvat, että „taivaan armo elää — Jumalalle olkoon kiitos siitä!“

Ja kun hyvät ja pahat ovat palkkansa saaneet, on romaaninkin tehtävä tehty ja niin se loppuukin 266:lla sivullaan.

Viittasimme alussa siihen, mitä nykyaika kirjailijoiltaan vaatii, nimittäin ihmisten tuntemista ja ennen kaikkea luonnollisuutta. Kuinka puheena olevan kirjan tekijä tätä vaatimusta noudattaa, se käynee lukijalle selväksi siitä, mitä yllä olemme kirjan sisällöstä puhuneet. Emme tahdo olla ankarat, mutta se täytyy meidän kuitenkin tunnustaa, että ei se meitä ole tyydyttänyt. Niinkuin jo mainitsimme, emme huoli sitä verratakaan nykyajan parempaan romaanikirjallisuuteen, joiden tunnusmerkkinä on kertomuksen läpikäyvä aate, ynnä luonnollisuus ja karakteristiikki, mutta sitäkin suurta vikaa anteeksi antamalla, ei kertomuksessa kuitenkaan ole mitään, joka sille jotain pysyväistä arvoa saattaisi antaa niidenkään romaanien joukossa, jotka kuuluvat samaan piiriin. Sitä mitä tässä romaanissa on, sitä on jo vuosikymmeniä sitten ollut saatavana mistä keskinkertaisesta romaanista tahansa, joita kyllä on meidän kielellekin käännetty. Walter Scottiin, Topeliukseen ynnä muihin etevämpiin historiallisten romaanien kirjoittajiin näkyy kirjoittaja hyvin perehtyneen, heidän vaikutustaan hänessä näkyy enemmän kuin yhdessä kohden, mutta häneltä puuttuu kokonaan edellisen syvyys ja selvyys luonteiden kuvaamisessa ja jälkimäisen runollinen esitystapa. Päähenkilö esim. on niin tavallinen romaanisankari, että häntä ei tunne eroittaa sadansadoista virkaveljistään. Ei hänellä oikeastaan ole juuri luonnetta ollenkaan eikä hän kehity vähääkään, eikä muutu, ell'ei sitä sanottane muutokseksi, että hän kertomuksen kuluessa tehdään kapteenista ensin everstiluutnantiksi, sitten everstiksi. Suomalaista taas hänessä ei ole sen enempää kuin että hän yhtä hyvin saat-

taisi olla vaikka mikä kansalainen hyvänsä ja soturi vaikka minkä kuninkaan taikka kuningattaren ajalta tahansa. Yhtä hämäriä romaani-ihmisiä ovat sitten muutkin henkilöt. Kristiina kuningatar, Jakobsson ynnä moniaat muut ovat kyllä vähän selvempiä, mutta ei nekään mitään uusia ole. Joka vähänkin on tällaiseen romaanikirjallisuuteen tutustunut, tuntee ne kyllä vanhastaan.

Mitä sitten kuvattuihin historiallisiin tapahtumiin tulee, joiden ympärille kertomuksen juoni mukaantuu ja joiden johdosta nuo jo mainitut luonnottomat seikkailut syntyvät, eivät nekään sanottavasti kertomuksen arvoa lisää. Useimmat niistä olisivat saattaneet jäädä kokonaan pois ja kuitenkin olisi varsinainen juoni voinut aivan hyvin kulkuaan kulkea. Aikakauden luonteen kuvaukset, niinkuin paalit, oppineitten kokoukset y. m. eivät tuo esiin mitään uutta tai viehättävää. Tutuilta ne kyllä tuntuvat, mutta ainoastaan siksi, että semmoista jo ennen on saanut muista kirjoista lukea.

Vaikka siis kaikkien yllä lueteltujen puutteellisuuksien tähden puheena olevalta romaanilta puuttuu kaikki ne ansiot, joita etevämmältä romaanilta sopii vaatia, emme sillä tahdo sanoa, ett'ei sen lukeminen huvittaisi. Kertomustapa on sujuva, kieli ylipäänsä hyvää (vaikka kyllä „svetisismiä" löytyy, jotka välistä tuntuvat ikäänkuin suorilta käännöksiltä ruotsinkielestä) ja tapaukset, semmoisia kuin ne nyt ovat, kylläkin jännittävästi kerrotut.

J. A—o.

G. Z. Sandman, Lyhykäinen käytännöllinen oppikirja alkeisgeometriassa ja kolmiomitannossa. Merikoulujen tarpeeksi. Viipurissa 1884.

Se menestys, jolla opetus jossain aineessa voi tapahtua, riippuu suureksi osaksi siitä onko se oppikirja, jota seurataan, kaikissa kohdissa sopiva. Jos tämä jo koskee oppikoulua, niin se sitä suuremmassa määrässä koskee niitä kouluja, joissa opetuksen on tapahtuminen enemmän käytännöllisesti, kouluja, joiden tarkoitus on valmistaa henkilöitä eri ammatteja varten. Etenkin on tärkeätä, että matematiikin oppikirjat näissä kouluissa ovat tarkoituksen mukaisesti kokoonpantuja. Usein on matematiikin opetus uskottu sille henkilölle, joka antaa varsinaista ammatti-opetusta. Niin johtaa useissa meidän merikouluistamme sama opettaja, joku entinen merikatteini, opetusta matematiikissä ja laivakulussa. Luonnollisesti ei voi yleiseen tämmöiselta opettajalta vaatia niin suurta tietoa matematiikistä, että hän itse voisi loogilliseen järjestykseen asettaa niitä matematiikin osia, joiden tunteminen on tarpeellinen saavutettavalle päämäärälle. Opettajan täytyy tarttua oppikirjaan, jota hän itse on pakotettu seuraamaan ja johon hän osottaa oppilaansa. Sellaisen oppikirjan ei tule sisältää muuta, kuin välttämättömästi tarvittavat tiedot, eikä se kuitenkaan saa olla pelkkä kaava-kokoelma. Lausuttujen väitteiden todistukset tulee

siinä olla lyhyesti mutta kuitenkin ymmärrettävästi. Oppilaan on oppiminen käsittämään sitä suurta arvoa, joka on matematiikillä hänen tulevassa vaikutuksessaan, kun hän yksin ollen vaaran hetkenä on turvautuva niihin päätelmiin, jotka luvunlasku on antanut.

Ilolla voimme tällä kertaa ilmoittaa erästä suomenkielellä ilmestynyttä oppikirjaa, joka tämän tarpeen tahtoo poistaa; tekijä on Viipurin merikoulun johtaja G. Z. Sandman. Kirja täyttää kaikissa suhteissa tarkoituksensa. Ainoastansa 206 sivulla sisältää se sen tietomäärän, mikä itsenäiseltä merenkulkijalta vaaditaan, kaikki esitettynä tarkoituksen mukaisella sitovalla todistusvoimalla. Tämä seikka, sekä lukuisat hyvin valikoidut ja hyvällä kalkyylin järjestyksellä osotetut esimerkit, tekee kirjan varsin käytännölliseksi. Semmoisia nimityksiä vastaan kuin x log., x sin., x sin. log. voisi tosin tehdä muistutuksen, mutta se on vähemmin tärkeä. Ikävä on että kirjaan, paitsi oikaistut painovirheet, on pujahtanut toisiakin. Niin on esim. § 147 logaritmein opissa erehdyttävä sen painovirheen kautta, joka tavataan ensimmäisessä kaavassa $\sqrt[3]{a^6} = a^{\frac{3}{6}}$, kun pitää olla $= a^{\frac{6}{3}}$. Mutta tämmöiset mahdollisesti tavattavat virheet astuvat varmaan kirjaa käytettäessä huomioon ja oikaistaan, niinkuin toivomme, jossakin seuraavassa painoksessa. Olemme vakuutetut siitä että tämä ansiokas ja ulkonäöltään soma kirja on saavuttava sitä kiitosta, jonka se kieltämättömästi ansaitsee ja joka on palkitseva tekijää siitä ajasta ja siitä vaivasta, jotka hän on työhön pannut.

E. N.

F. de Chateaubriand, Atala. Kertomus. Ranskasta suomensi Into N. Hämeenlinnassa 1884.

——— Viimeisen Aabenserraagin vaiheet. Ranskan kielestä suom. I. J. M. ynnä tekijän elämäkerran kanssa. Porvoossa 1884. Werner Söderström.

Todellisia voittoja ovat suomalaiselle kirjallisuudelle molemmat ylläluetellut Chateaubriandin kertomuksien käännökset. Ne ovat tekijänsä paraimmat, ja niiden tekijä on Victor Hugon rinnalla suurin Franskan romantikoista. Enempää ei tarvittane sanoa niiden arvosta. Kielikin on tyydyttävä kumpaisessakin käännöksessä, etenkin hra I. J. M:n suomentamissa „Viimeisen Aabenserraagin vaiheissa“ on kieli huolellista. Muutamia muistutuksia olkoon minun suotu tehdä kääntäjälle huomautukseksi. *Toivioretki* on turha uudistus, kun on kielessä luontevampiakin sanoja sitä käsitettä varten nimittäin *pyhissä käynti* ja *pyhiin vaellus*. Sana *ma'ukas* olisi toki helpommin ymmärrettävä kuin

aistikas, jota kääntäjä on käyttänyt. Muukalaisuus on pujahtanut lauseesen: „ehkäpä *perästäkin*, sanoi hän itsekseen, kristittyjen Jumala on totinen Jumala“, jossa sana *perästäkin* on käytetty Suomalaiselle ihan ymmärtämättömässä merkityksessä.

Hra Into N:n kieltä vaivaa jonkunlainen kankeus, mutta pahempia virheitä on hänkin yleensä osannut välttää. Lause *toivoi voivansa osoittaa joku palvelus* s. 6 (pro *jonkun palveluksen*) osoittaa kuitenkin ett'ei hänen kielikorvansa ole oikein tarkka, ja ett'eivät objektisäännöt ole hänelle aivan selvillä. Sivulla 10 on *rankaistuksen* ja sivulla 18 *kuninkaattaren*, jotka ovat murteellisuuksia; kirjakielen ja yleisimmän puhetavan muotoja ei tarvitse niiden suhteen hyljätä. *Onnettomuuteni itse* (s. 29) on franskalaisuus; *mutta astuitko* (s. 40) samoin franskalaisuus tahi ruotsalaisuus.

O. H—nen.

L. Holberg, Niilo Klim'in maanalainen matka. Ruotsinkielisen kolmannesta painoksesta suomentanut Arvo Lempiranta. Vaasassa 1884. Vaasan painoyhtiö.

Kertomus „Niilo Klimin matkasta“ on niin vanha kirjallisuuden tuote, että se varmaankaan ei voi toivoa ylen suurta lukijakuntaa. Kuitenkin on varsin hyvä, että kirjankustantajat ovat ottaneet huomioonsa myös sen seikan, että on tarpeellista suomalaiselle kirjallisuudelle omistaa vanhempienkin mestarien teoksia käännöksinä. Puheena olevassa, aikanansa varsin huomatussa kirjassa ruoskii Holberg katkeralla ivalla oppimattomuuden ja yksinkertaisuuden erehdyksiä, kuvatessaan niitä kansoja, joiden tykö Klim kummallisella matkallaan joutuu. Vaan semmoisen kirjan kuin „Niilo Klimin matka“ pitää olla hyvin käännetty, että se ei pituutensa kautta (se on 221 sivua laaja) väsyttäisi lukijaa. Mutta heti ensiksi pistää silmäämme ilmoitus että se on ruotsalaisesta käännöksestä eikä alkukielestä suomennettu. Vielä pahempi on että käännöksen kieli on kovin kirjavaa. Muutamilla sivuilla, etenkin loppupuolella kirjaa, on kieli jommoistakin, mutta toisia on, joissa aivan kosolta tapaa muotovirheitä ja ihan ymmärtämättömiä sananmuodostuksia. Esimerkiksi voin mainita: „hänen täytyi maksaa joka *äyrin*“ (esip. s. V), „hänen täytyi ottaa kotiopettajan *toimen* vastaan“ (esip. s. IV), jotka ovat objektivirheitä. *Kannatti itseänsä* on ruotsalaisuus, *kannattaa* yksinään merkitsee *bära sig*. *Epäsyyllinen* on turha uudistus oikean suomalaisen sanan sijasta, joka on *syytöin*. Mitä *henkeishengitys* on? Vielä pahempia virheitä ovat *arvoluokoitus* ja *aseineen päivineen*. Nämät esimerkit osottanevat kylliksi, että hra Arvo Lempirannan pitää ahkerasti koettaa paremmin tutustua hyvään puhekieleen ja myös

kieliopin sääntöihin ja välttää kaikkea hätiköimistä, ennenkuin hän kykenee tyydyttävää käännöstyötä toimittamaan käsistään. Hänen intonsa on tietysti kaikissa tapauksissa kiitettävä.

O. H—nen.

Prof. *J. H. Ingraham.* Taavetin huoneen Herra. Suom. E. T. Tampereella 1884, E. Wesander.

Yllämainittu kirja on nimilehden mukaan „kokoelma kirjeitä, joita Aleksandrialainen juutalaisnainen, Adina, kirjoitti Jerusalmista — — —, ja joissa hän omin silmin nähneenä todistajana kertoo kaikki Jeesus Natsarealaisen elämän tapaukset“ j. n. e. Suomentaja alkulauseessaan esittää syitä, joiden nojalla hän päättää „ett'emme tarvitse epäillä niiden asiain totuutta, joita eivät evankelistat ole maininneet, vaan tässä mainitaan“. Tuosta saavat tietysti useimmat lukijat sen käsityksen, niinkuin kirja sisältäisi varmoja ja raamatun lukijalle uusia tietoja Jeesuksesta ynnä muista raamatun henkilöistä. Kirjaa lukiessa voinee kuitenkin jokainen helposti huomata että tuo luulo olisi erehdystä. Kirja on romaani, uskonnollinen romaani, jonka alkuperä on varsin uuden-aikainen; sen voi päättää jo esitystavastakin, joka on aivan nykyaikainen. Kertomuksen juoni on keksitty, vaan kertomus Adinasta ja hänen isästään ei ole mitään muuta kuin ainoastaan ulkonainen puku, johon on verhottu raamatunmukainen esitys Jeesuksen elämästä ynnä muista raamatun henkilöistä. Enimmäkseen kerrotaan juuri samoja tapauksia, jotka ovat jokaiselle tutut jo evankeliumeista, useimmin melkein evankelistain sanoilla; lisätty on ainoastaan pikkuseikkoja. Kertomus on epäilemättä kirjoitettu hartaassa kristillisessä hengessä ja voinee luullaksemme miellyttää lukijoita myös meillä, vaikk'ei saa lukea sitä niinkuin se olisi tarkkaa historiallista todellisuutta eikä myöskään niinkuin varsinaista kristillistä hartaudenkirjaa.

Kirja ei ole asetettava noiden n. s. apokryfisten evankeliumien rinnalle, jotka ovat täynnä mitä kummallisimpia ihmejuttuja. „Taavetin huoneen Herrassa“ tavattavat ihmekertomukset ovat melkein ainoastaan samat, kuin raamatussa, ja muutenkin kaikki, mitä Jeesuksesta kerrotaan, perustuu, niinkuin sanottiin, jotenkin tarkasti raamattuun. Kuvaukset ulkonaisista oloista Juudanmaassa Vapahtajan aikana ovat hyvinkin vilkkaat. Monessa kohdassa, esim. kun tekijä ottaa kuvaillaksensa matkustajien tuloa Jerusalemiin ja heidän tunteitansa sillä hetkellä, taikka maan herrojen, roomalaisten esiintymistä ja luonnetta, niin kaikki tuo asettuu lukijan eteen selvin, elävin piirtein. Useissa semmoisissa paikoissa esitystapa ansaitsee paljon kiitosta.

„Mitä suomennoksessa käytettyyn kieleen tulee", lausuu suomentaja alkulauseessa, „niin olen siinä seurannut vanhaa Raamatussa ja kansassa käytettyä kieltä, enkä uutta mutkiteltua ja säädytöntä (!) kieltä." Tästä voipi nähdä suomentajan kannan, jota hän lupaa „kyllä puolustaa kielen-uudistajia vastaan". Enimmin huomattavat omituisuudet hänen kielessään ovat semmoisia kuin esim. sana *että* merkityksessä *koska*, muodot *näjin*, *palaita*, *palainnut*. Yleensä kieli on helppoa, yksinkertaista ja sujuu aivan hyvin; kuitenkin tavataan muotoja, joita ei voi miltäkään kannalta puolustaa, niinkuin esim. komparatiivi *helpoimmin* (s. 22), koncessiivi *tulleneeko* (s. 116.)

—*i* —*t*.

Suomalaisesta tutkimusretkestä Sodankylään ja Kultalaan vuosina 1882—83 ja 1883—84 ynnä kuvaelmia Lapista. Matkueen jäsenten kirjoittamat. 155 siv. Yhdellä kivi- ja yhdeksällä valopainokuvalla. G. W. Edlund. Helsingissä 1885. 3 m. 50 p.

Suomalainen polaari-tutkimusretki Sodankylään ja Kultalaan on tietääksemme ensimmäinen tieteellinen yritys maassamme, jonka toteuttamista varten valtiomme yhdellä kertaa on tehnyt suuremman rahauhrauksen; retkikunnan johtajan, prof. *Selim Lemströmin*, antaman tilin mukaan nousevat kulungit itse retkestä ja sitä varten tehdyistä varustuksista noin 107,000 markkaan, johon arvellut kustannukset tulosten painattamisesta, noin parikymmentä tuhatta markkaa, vielä ovat lisättävät. — Melkoisen summan näistä kulungeista korvaa kuitenkin rikaslukuinen koneisto sekä retkikunnan omistamat asemarakennukset ja muu irtain omaisuus.

Jos uhraukset oloihimme verrattuina eivät olekaan pienenläntäiset, tulee meidän kuitenkin tarkoitusperän tieteelliseen tärkeyteen sekä siihen velvollisuuteen katsoen, joka jokaisella kansalla on yleis-inhimillisten sivistysrientojen kannattamisessa ja edistämisessä, olla säädyille ja hallitukselle kiitolliset siitä, että tekivät maallemme mahdolliseksi arvokkaasti täyttää siansa siinä kansainvälisessä rinnakkaistyössä, jota tämä yritys tavoitti.

Koska arvelemme että Valvojan lukijat haluavat jonkunlaisen selvityksen niistä syyseikoista, jotka johdattivat tutkijain mielet tähän yritykseen ja matkaansaattoivat sen toimeenpanemisen, koetamme tässä lyhyen lyhyesti antaa semmoisen.

Prof. Lemströmin, kirjan alussa löytyvän, johdannollisen kirjoituksen mukaan liittyy ensimmäinen ajatus tarkempien säännönmukaisten ilmatieteellisten ja maneetisten havaintojen tekemisestä Alexander v. Humboldt'in kuuluisaan nimeen. Gauss'in ja Weber'in tehokkaan vaikutuksen, varsinkin heidän perustamansa „der Magnetische Verein" nimisen yhdistyksen, kautta kehittyi hanke

yhä, ja matkaansaattoi loppupuolella tämän vuosisadan edellistä puoliskoa useampien uusien asemapaikkojen perustamista maneetisia ja ilmatieteellisiä havaintoja varten. Täten tehdyt vaarin-otot maamaneetisuuden suhteista eri seuduissa osoittivat muun ohessa, että n. s. maneetiset häiriöt, joiden selvittämistä tutkimukset etupäässä tarkoittivat, kasvoivat pohjoista kohden suuremmassa määrässä, kuin niitä arvelun mukaan synnyttävät seikat (vähenevä vaakasuora intensiteeti) olisivat vaatineet. Varsinkin suurta huomiota tässä suhteessa herättivät muutaman franskalaisen retkikunnan „la Recherche" laivalla tekemät havainnot, jotka osaksi ulottuivat napapiiri-seutuihin saakka. Kun sittemmin nuo monet, toisiaan seuraavat polaarimatkueet Ruotsista ja muista maista yhä laajensivat vaillinaiset tiedomme napapiiri-seutujen fysikaalisista suhteista, yltyi yltymistään tutkijain halu saada säntillisiä ja säännönmukaisia havaintosarjoja näiltä varsinkin maamaneetisuutta koskevissa asioissa niin ylen tärkeiltä aloilta. Meteorologian eli ilmatieteen alalla oli tämän vuosisadan edellisen puoliskon kuluessa pääasiallisesti työskennelty sääsuhteitten selville saamisessa. Äsken mainitun aikakauden viimeisinä vuosikymmeninä kestänyt kansainvälinen yhteistyö, johonka näistä tutkimuksista odotettava suoranaisempi käytännöllinen hyöty jo aikaisemmin oli houkutellut eri valtioita, oli jo tuottanut arvokkaita hedelmiä. Saatettiin muun muassa valmistaa synoptisia karttoja, jotka jokseenkin tyydyttävästi ilmaisivat tuulen kierteitten eli cyklonien laadun ja esiintymistavan, jota paitsi yleiset pääpiirteet Euroopan ja Amerikan sekä niiden välisen meren sääsuhteissa jokseenkin riittävällä tarkkuudella jo oli ilmi saatu. Vaan vasta silloin saattoi käytännöllinen hyöty näistä tutkimuksista kansainväliselle kulkuliikkeelle tulla täydelliseksi ja vasta silloin saattoi tiede puolestaan suuremmalla varmuudella tehdä johtopäätöksiään kun suurempia aloja maapallomme ilmavyöhykkeestä oli tehty tutkimuksen alaisiksi, sekä ennen kaikkia kun alkusyyt tahi ainakin niitä lähimmät syyperäiset seikat sääsuhteitten vaihteluihin oli selville saatu. Monet sekä ajoittaisin että tilapäisesti tehdyt vaarin-otot antoivat aihetta siihen luuloon että muutamien valtameri-osain, varsinkin tuon laivakululle tärkeän Atlantimeren pohjois-osan, sääsuhteet suuresti riippuivat napapiiri-seuduissa vallitsevista, vaan tähän saakka tuntemattomista ilmatieteellisistä ja muista fysikaalisista oloista. Hartaasti loivat tutkijat sen vuoksi katseitaan näitä seutuja kohden, joista ratkaiseva vastaus moneen himmeään kysymykseen oli odotettava.

Säännönmukaisten havaintojen tekeminen polaariseuduissa oli kuitenkin oleva laajaperäinen ja runsasmääräisiä rahavaroja kysyvä työ; sen toimeenpanemiseen vaadittiin ehdottomasti useain, hankkeessa jollakin tavalla osallisten kansakuntain myötävaikutusta. Kansainvälisessä ilmatieteellisessä kongressissa Roman kaupungissa 1879 tekivätkin luutnantti Weyprecht ja kreivi Wilczek ehdotuksen äsken viitattuun suuntaan. Ilmatieteellisten havaintojen tekemiseen olisi polaariasemilla liitettävä täydelliset havainnot maamaneeti-

suudesta ja muutamista muista fysikaalisista seikoista. Kysymyksen käsittelemistä ja valmistamista varten asetettu toimikunta ajoi asiansa niin hyvällä menestyksellä, että jo vuonna 1881 Pietarin polaarikongressissa saatettiin sopia yhteisestä ohjelmasta ja heti sen jälkeen ryhtyä hankkeen toimeenpanemiseen. Kaikkiansa 11 eri valtaa on ollut osallisina tässä tutkimustyössä; niiden perustamain havainto-asemain luku on 14, joista 11 pohjoisen ja 3 eteläisen napapiirin seuduissa.

Aivan omasta initiatiivista päätti suomalaisen polaarimatkueen esimies, prof. Lemström, tehtävien maneetisten ja ilmatieteellisten havaintojen ohessa käyttää tilaisuutta revontulten salaperäisen laadun ja synnyn tutkimiseen. Käyntinsä Lapissa talvella 1872—73 oli hänelle antanut aihetta mietiskelyihin tässä suhteessa ja samalla neuvonut keinot ja menetystavan, joita vastaisissa tutkimuksissa tämän asian suhteen tulisi noudattaa.

Saatuaan yritykseen tarpeelliset varat aloitti hän kokeitaan revontulten tutkimista varten Sodankylässä talven aikana 1882—83, vaan jatkoi niitä sitten paremmalla menestyksellä seuraavana vuonna Kultalan kullanhuhdonta-asemalla Ivalossa, jonne erityinen haara-asema oli perustettu. Tarkat tiedonannot sekä näistä tutkimuksista että matkueen muista tieteellisistä tuloksista julaistaan kylläkin aikoinaan, vaan sitä ennen ovat kuten tiedämme jo prof. Lemströmin tutkimusten kestäessä Oratunturi Sodankylässä ja Pietarintunturi Ivalojoen partailla ennättäneet tulla kuuluisaksi hänen kauniista ja tieteelle tuottavista revontuli-kokeistaan.

Suomalaisen polaaritutkijakunnan tehtävät saattaa siis jakaa kolmeen eri ryhmään:

1) kansainvälisen polaaritoimikunnan määräämät *maneetiset* havainnot (absoluutimääräykset havaintopaikalla, vaihteluhavainnot maneetisuuden suunnasta ja yhdysvoimasta);

2) Saman toimikunnan määräämät *ilmatieteelliset* havainnot: (ilman lämpö, paino, kosteus, tuulen suunta ja nopeus, taivaan laatu, sateen määrä sekä muut ilmassa ajoittaisin esiintyvät ilmiöt);

3) prof. Lemströmin toimeen panemat *revontuli-havainnot.*

Suomalainen polaarimatkue viipyi pohjan perillä Elokuun alusta v. 1882 Syyskuun alkuun saakka v. 1884, siis vähää paremmin kuin kaksi vuotta. Osallisina siinä olivat, paitsi matkueen esimies prof. Lemström ja Sodankylän aseman johtaja hra assistentti E. Biese, hrat K. Granit, S. Dahlström, A. Petrelius, N. Sundman, U. B. Roos, A. Heinrichs, E. Moberg, I. Eurén ja J. Biese; nämä eivät toki kaikki kerrallaan olleet läsnä asemapaikoilla, vaan täyttivät vuorotellen havainnontekijäin tarpeellista lukumäärää.

Kuinka runsasmääräinen se työ oli, joka heidän täällä tuli suorittaa, saatamme arvata siitä, että säännöllisten havaintojen luku tavallisina havaintopäivinä yhteensä teki 743 vuorokaudessa, mutta n. s. termiinipäivinä kahdesti

kuukaudessa nousi 4175. Niukkain aineellisten etujen palkitsemana, vaan vaivaloisia rasituksia kylläkin tuottaneena, on tämän työn suorittaminen teko, joka ansaitsee kiitostamme ja vaatii kunnioitustamme.

Järjestyksessä toinen kirjoitus edessämme olevassa kirjassa on hra E. Biesen tekemä. Erinomaisella mieltymyksellä lukee tätä sujuvalla kielellä, selvästi ja tarkkaan esitettyä kertomusta matkueen havaintotoimista ja tehtävistä yleensä. Se on vastuun-alaisuuttaan ja tehtävänsä tärkeyttä täydellisesti oivalta neen miehen tilinteko yrityksestä, jossa hänen alttiuttaan ja nerokasta myötävaikutustaan mitä runsaimmassa määrässä on kysytty.

Suomalaisen polaarimatkueen oloa ja seurustelua väestön kanssa kuvailee matkueen tähtitutkija hra Alfred Petrelius sangen huvittavalla tavalla. Matkueen jäsenten jokapäiväinen elämä, heidän harvat virkistyshetkensä, seurusteluyrityksensä seudun umpiuskoisuudesta ja röyhkeästä hartaudenkiihkosta paahtuneiden „sivistyneitten“ kanssa, heidän tunturimatkansa ja hauskat „Siurumaanretkensä“, Lapin herttainen kesä ja raitis kansanluonne astuvat näissä pienissä vaan reippaasti kyhätyissä piirrelmissä silmiemme eteen.

Hra Aksel Heinrichs kertoo meille elämästä Sodankylässä 1883—84 vuoden ajalla. Hänen onnistuneita tilapääkuvaelmiansa (Stimmungsbilder) ja lämpimiä luonnonkertomuksiansa luettaneen varmaankin suurella mielihalulla.

Seuraavassa kahdessa kirjoituksessa kertovat hrat K. Granit ja Uno Roos muistojaan matkasta Kultalaan ja olosta siellä. Pohjolan kolkko, talvivaippahan verhottu, vaan kuolon kylmässäkin mahtava luonto on edellisessä saanut tuntehikkaan sen jylhämielistä ankaruutta hyvin älyävän kertojan; jälkimmäinen kuvailee vilkkaalla, toisinaan hieman leikillisellä tavalla tuon pohjan äärimmäiseen perään sijoutuneen pienen tutkijaparven rasittavaa ponnistelua Pimentolan yötä ja Louhen kylmäkouraa vastaan.

Kirjan arvoa lisää yksi kivipainotaulu, jossa sähköllisen virtailukoneen synnyttämä revontulipylväs on kuvattu, sekä yhdeksän hra Granitin tekemäin alkuperäisten valokuvain mukaan valmistettua valopainokuvaa, joita selittävä teksti kirjan lopussa seuraa.

Kirjan vaihteleva ja huvittava sisällys on epäilemättä hankkiva sille kiitollisen lukijakunnan kaikkien niiden kansalaisten joukossa, jotka harrastavat noita liiaksikin usein syrjätyitä oloja maamme pohjan perillä ja avosilmin seuraavat tieteitten edistymistä aikakaudellamme.

Hjalmar Gylling.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1885.

Mietteitä äsken päättyneiden valtiopäiväin johdosta.

II.

Edustuslaitoksemme muutoksesta.

Huomautimme edellisessä kirjoituksessamme kuinka viime valtiopäivillä useat asianhaarat vaikuttivat sen, että huomio yhä enemmän on kääntynyt edustuslaitoksemme puutteihin. Kysymys tämän muutoksesta on sen kautta entistä selvempänä ilmaantunut valtiolliseen näköpiiriin. Sanomalehdistön asia näyttää siis olevan vakavasti ottaa tämä asia keskustelun-alaiseksi. Ja sen ensimmäisenä tehtävänä on tutkia ovatko mainitut puutteet todellakin niin suuret ja siinä määrässä eroamattomat vuosisatojen kuluessa kehittyneestä edustusjärjestelmästämme, että niissä on riittävä syy niin suurenmoiseen muutokseen kuin mainitun järjestelmän toiseksi muuttamiseen.

Se kokemus, joka meillä on saavutettu niiltä kuusilta valtiopäiviltä, jotka ovat tapahtuneet perustuslaillisen valtioelämämme eloon herättämisen jälkeen, vahvistaa täydellisesti sen arvostelun oikeaksi, jonka suuri italialainen valtiomies, Camillo Cavour, kerran keskustellessaan ruotsalaisen matkustajan kanssa, lausui entisestä Ruotsin nelikamari-järjestelmästä: „kömpelö koneisto“. Tämä koneisto työskentelee todellakin erinomaisen raskaasti, sisältämättä kuitenkaan mitään vakuutta työn perinpohjaisuudesta. Päinvastoin vaikuttaa se että hyvin helposti tehdään päätöksiä, joita päätöksen tehneet itse jälestäpäin katuvat. Kun neljän kokouston eri huoneissa samalla kertaa tulee käsitellä asioita, päättää tavallisesti yksi tuntematta toisissa esille tuotuja perusteita, olkootpa ne olleet kuinka tärkeät tahansa. Päätöksiä tehdään siis ilman että lainsäätäjä on saanut hyväksensä käyttää läheskään kaikkea sitä valaistusta asiassa, joka eduskunnassa olisi ollut tarjona. Todellakin kummallista lainsäätäjä-viisauden tuhlaamista, jota tavallisesti ei löydy niin runsaassa määrässä ett'ei tulisi tarkoituksen mukaisimmalla tavalla käyttää olemassa olevaa. Kun säädyt tekevät erilaisia päätöksiä, koetetaan n. s. „yhteensovituksilla“ saada aikaan

yhteyttä. Mutta tämä on sangen vaillinainen keino järjellisten päätösten saavuttamiseksi. Sillä osaksi sitovat valiokuntia säätyjen jo tekemät päätökset, eivätkä ne siis saa, valmistaessaan sovituksiaan, ylipäänsä ehdottaa hyväksyttäväksi sitä mikä säätyjen keskusteluissa on näytetty järjellisimmäksi, ja minkä kaikki kenties kernaasti hyväksyisivät, vaan sitä, joka on välitie säätyjen erilaatuisten päätösten välillä. Kuinka epävarmaa on, syntyykö siten mahdollisesti parhain sovitus-ehdotus, sen jokainen huomaa. Sovitus-ehdotuksia säädyissä käsiteltäessä riippuu lopullinen ratkaisu liian usein siitä, mikä sääty sattuu olemaan itsepäisin ja ensin onnistuu väsyttämään toiset. Erittäinkin valtiopäivä-ajan lopulla tapahtuu usein että joku sääty pelkästä väsymyksestä hyväksyy jonkun toisesta säädystä tulevan kutsumuksen ja luopuu omasta vakaumuksestaan. Meidän valtiopäivä-historiamme voipi näyttää mitä kummastuttavimpia esimerkkejä siitä kuinka yksi sääty samoilla valtiopäivillä on samassa asiassa kolme, neljä kertaa täydellisesti muuttanut kantaa, yhtä helposti kuin tuuliviiri muuttaa suuntaansa aina tuulen mukaan. Ylipäänsä täytyy sanoa että asiain käsitteleminen meillä, vaikka kylläkin lavea ja monimutkainen, ei kuitenkaan anna läheskään samaa vakuutta päätösten kypsästä harkitsemisesta, kuin on saavutettu muissa maissa saman lakiehdotuksen useamman „lukemisen“ säätämisellä, tahi että sama ehdotus käsitellään kahdessa kamarissa eri aikoina.

Valtiopäivä-järjestyksemme on koettanut 47 §:ssä mainittujen yhteisten keskustelujen eli n. s. „yhteis-istunnoiden“ (plena plenorumein) kautta saattaa mahdolliseksi suoranaisemman aatteiden vaihdon säätyjen kesken. Kokemus on luullaksemme osottanut että tätä muotoa tosin saattaa käyttää jollakin menestyksellä, kun on kysymyksessä niin sanoaksemme valtiollinen näytäntö, jossa eri puolueet tahtovat kaikella mahdollisella pontevuudella maan edessä esiintyä näkökantoineen yhdessä tahi toisessa tärkeässä asiassa. Mutta harvoin nämät keskustelut suuresti vaikuttanevat säätyjen päätöksiin. Ja säätyjen yhteis-istunto on, niinkuin kokemus myöskin on osottanut, koneisto, jonka käyntiin-asettaminen on niin vaivaloinen, että sitä vaan poikkeustapauksissa voi käyttää, eikä se koskaan voittane alaa niin sanoaksemme eduskunnan jokapäiväisessä elämässä.

Muistutus, joka vieläkin koskee nelikamari-järjestelmää, on se, että hallituksen yhdysvaikutuksen eduskunnan kanssa täytyy jäädä vaillinaiseksi, koska hallituksen jäsenet eivät voi olla kaikissa säädyissä saapuvilla itseään puolus-

tamassa. Vaikkapa se anomus, jonka professori Donner viime valtiopäivillä esitti hallituksen jäsenten pääsöstä kaikkiin säätyihin, niinkuin toivottavaa on, koroitettaisiinkin laiksi, tulisi mainittu epäkohta vaan vähässä määrässä poistetuksi.

Mutta mitä me puolestamme katsomme nykyisen edustuslaitoksen suurimmaksi viaksi, on: että se antaa ylen suuren valtiollisen vallan muutamille yhteiskunnan luokille, ja ylen pienen toisille. Se antaa aatelille ja pappissäädylle yhteensä puolet koko edustuskunnasta, vaikk'eivät nämät luokat lukunsa tahi yhteiskunnallisen merkityksensä tähden ansaitse niin suurta osaa siitä. Toiselta puolen se antaa porvaris- ja talonpoikaissäädyille yhteensä ainoastaan puolet, vaikka ne ansaitsisivat paljoa suuremman osan. Eri säätyjen asema edustuskunnassa on muinoisten historiallisten olosuhteiden seuraus, mutta olot nykyisessä yhteiskunnassa eivät vastaa siihen laisinkaan.

Mitä oikeudenmukaisia vaatimuksia muodostaa erityinen valtiosääty, vieläpä olla säädyistä „ensimmäinen", on esim. nykyisellä *aatelistollamme*, puhumattakaan edes siitä naurettavasta vaatimuksesta, jota viime valtiopäivillä saatiin kuulla, että muka aateli olisi „esimerkkiä antava" sääty? Suomen aatelistolla ei ole likimainkaan sitä suurta arvoa, joka muutamissa muissa maissa on antanut tahi vielä antaa sille jotakin oikeutta valtiolliseen valtaan. Eron jälkeen Ruotsista jäi maahamme vaan vähäinen luku sukuja, niiden joukossa vallan harvoja jostakin suuremmasta merkityksestä. Sitten kuin Suomen Ritarihuone perustettiin v. 1816, on heidän rivejänsä vahvistettu parhaastaan vasta-aateloiduilla virkamiehillä. Aatelisto on siis suurimmaksi osaksi vasta leivottu virkamies-aateli, köyhä, ilman mitään muistoja loistavasta entisyydestä, eroamatta sivistyksen tahi kasvatuksen, varallisuuden tahi ansioiden puolesta aatelittomasta virkamiesluokasta. Se vähäinen osa aatelia, joka viljelee maata tahi harjoittaa muita käytännöllisiä ammatteja, ei myöskään minkään puolesta eroa muista samojen ammattien harjoittajista säätyhenkilöiden luokassa. Ei löydy mitään Suomen aatelille omituista tunnusmerkkiä muuta kuin juuri laissa sille myönnetyt etuoikeudet. Suomen aatelilla semmoisenaan ei ole mitään „esprit de corps". Meillä ei ole olemassa mitään erityisesti aatelisia mielipiteitä. Mutta kun köyhyyden tähden enimmäkseen vaan Helsingissä asuvat aateliset virkamiehet saapuvat valtiopäiville, ovat valtiopäivä-aatelin enemmistön mielipiteet peilikuvana pääkaupungin virkamiespiirien ajatustavasta. Että nyt aateli, tämä katkelma virkamiesluokkaa, saapi valtiopäi-

villä esiintyä erityisenä lakiasäätävänä kuntana, on siis jotakin teennäistä, eikä ollenkaan perustu asiain omaan luontoon. Että jäsenet itseoikeutettuina ja ilman kenenkään toisen kutsumusta, harjoittavat lainsäätäjän tointa ei luonnollisesti suinkaan ole minään takeena siitä että tämä toimi joutuu arvollisimpiin käsiin.

Itseoikeuden puolustukseksi voipi tosin huomauttaa siitä edusta että edustuskunnassa on henkilöitä, joilla siellä on sijansa muulla kuin vaalin perustuksella, koska he näet ovat riippumattomia mielipiteitten satunnaisista tuulenpuuskista ja mahdollisista erehdyksistä, sekä voivat kaikessa vapaasti seurata omaa vakaumustaan, ja tarpeen tullen asettautua tuota „civium ardor prava jubentium'ia" — kansalaisten väärään viepää kiihkoa — vastaan, jonka mukaan valittu edusmies tavallisesti taipuu. Itseoikeutetut voivat siis kenties pelastaa kansan sen omista hairahduksista; ja maissa, joissa vaalit ovat hallituksen vaikutuksen alaisia, ovat itseoikeutetut edustajat siitäkin riippumattomia ja voivat siis rohkeasti vastustaa sortavaa hallitustakin („vultus instantis tyranni").

Me emme kiellä että itseoikeutettu edusmies *saattaa* jolloin kulloin arvostella asioita oikeammin kuin vaalimiehet ja heidän valitsemansa edustajat. Mutta yhtä helposti ja vielä helpomminkin kuitenkin tapahtuu että itseoikeutettu on väärässä; ja jos kerran kansan tulee kärsiä vahinkoa huonoista lainsäätäjistä, niin on parempi että se kärsii vahinkoa sellaisten tähden, joita se itse on valinnut, kuin sellaisista, joita se ei ole valinnut. Sillä ensiksi kärsii se edellisessä tapauksessa vaan vahinkoa eikä samalla vääryyttä, koska se kärsii omia] erehdyksiään; jälkimäisessä tapauksessa kärsii se sitä vastoin sekä vahinkoa että vääryyttä, koska on väärin että kansan on kärsiminen vissien henkilöiden tähden, joita ei kukaan ole lainsäätäjiksi pyytänyt. Toiseksi voipi edellisessä tapauksessa kansa, vahingosta viisastuneena, ensi tilassa valita parempia, joka jälkimäisessä tapauksessa on mahdotonta. Ja mitä siihen tulee, että itseoikeutetut edusmiehet voimakkaammin kuin valitut voisivat puolustaa yleisen hyvän asiaa huonoa hallitusta vastaan, joka vaikuttaa vaaleihin, niin lienee se tuskin odotettavissa kunnalta, johon, niinkuin meidän aateliimme, suurimmaksi osaksi kuuluu virkamiehiä, jotka elävät vaan valtiopalkastaan ja joiden yleneminen virassa y. m. riippuu hallituksesta.

Älkäämme kuitenkaan mitään liioitelko. Tunnustakaamme päinvastoin että, vaikka edustus synnynnän perustuksella onkin teoreettisesti väärä, se kuitenkin todellisuudessa usein kyllä on ollut parempi kuin, vaan periaatteihin

katsoen, ennakolta olisi luullut. Ruotsin aateliskamari sisälsi aina ja vielä olemassa-olonsa viime aikoina melkoisen määrän taitoa ja tietoa. Ja mitä meidän omaamme tulee, osottanee puolueeton valtiopäivä-keskustelujen tarkastus alkaen vuodesta 1863 aatelistossa olevan ainakin yhtä suurta taitoa, perusteellisuutta ja parlamenttaarista kykyä kuin missä muussa säädyssä tahansa. Luulemmepa että asian-ymmärtäväisyys aatelistossa useinkin on ollut suurempi ja monipuolisempi. Tämä on helposti selitettävä. Paitsi että hallituksen jäsenet ovat ottaneet osaa aatelin keskusteluihin usein sangen asiallisilla lausunnoilla, on tämä sääty verrattomasti lukuisin; kaikenlaatuisia, sekä siviili- että sotilasvirkamiehiä, lääkärejä, opettajia, joiden lisäksi sitä paitsi tulee maanviljelijöitä y. m., istuu tässä säädyssä, jonka kautta asioita valaistaan monelta eri puolelta. Virkamiesten sopivaisuutta vastaan kansanedusmiehiksi voi tosin muistuttaa yhtä ja toista, jonka tähden heitä, niinkuin tunnettu, monessa maassa ei edes saakaan sellaisiksi valita, mutta yhden hyvän ominaisuuden täytyy heillä ylipäänsä myöntää olevan, nimittäin asianymmärtäväisyyden siinä aineessa, joka on heidän virkatoimensa esine. Jos sitä paitsi muistaa, että nuoren perustuslaillisen elämämme ensi aikoina, kauan kestäneen valtiollisen horrostilan sekä painovapauden ja julkisen keskustelun puutteen tähden, mitään tietoa julkisista asioista tuskin saattoi olla muilla kuin virkamiehillä, niin on helppo ymmärtää että erittäinkin ensimmäisillä valtiopäivillä aatelin keskustelut olivat muiden säätyjen keskusteluja etevämmät. Mutta tämän suhteen täytyy vähitellen muuttua. Siinä määrässä kuin valtiollinen sivistys leviää, käy aatelin etevämmyys tässä suhteessa yhä pienemmäksi ja katoaa vihdoin kokonaan. Vakaumuksemme on että aateli valtiopäivillämme on yhtä mittaa mennyt alespäin, ei ainoastaan suhteellisesti muihin säätyihin verraten, vaan myöskin itseensä nähden. Tämä alentuminen näyttää alkavan rientää yhä nopeammin, viime valtiopäiväin keskusteluista päättäen.

Mutta ennen kaikkea on muistuttaminen että aivan varmaan arvostelee aateliskamariamme liian edullisesti, jos katselee yksinomaan sen *keskusteluja*. Myöskin ja ennen kaikkea ovat *päätökset* otettavat huomioon. Suurempi kuin missään muussa säädyssä on aatelistossa se kompakti joukko, jok'ei koskaan ilmoita ääntänsä, mutta kyllä äännöstää. Usein tosin keskustelussa esille tuodut syyt määräävät tämän äännöstävän joukon äännöstyksen. Mutta jos on kysymyksessä jotkut puolueseikat tahi sellaiset, jotka koskevat mainitun joukon

etuluuloja, niin vaikuttavat keskustelut vallan vähän tahi ei ollenkaan, ja äännöstys saattaa usein ilmoittaa päätöksen, joka mitä enimmin kummastuttaa sitä, joka on kuunnellut keskustelua, mutta ei tunne oloja kulissein takana. Sitä paitsi ei mikään voi olla vaihtelevampaa ja satunnaisempaa kuin äännöstävän kunnan kokoonpano. Aatelikamarin kokoonpano vaihtelee äärettömästi istunnosta toiseen, vieläpä samankin istunnon kuluessa. Jäsenien luku vaihtelee noin 130:stä 30 à 25:teen. Äännöstyksen päätös riippuu sen tähden siitä sattumasta, ketkä henkilöt sattuvat olemaan läsnä sinä hetkenä, jolloin äännöstys tapahtuu. Ja nämät haitat ovat yhteydessä itseoikeuden kanssa, jonka vuoksi niitä tuskin saapi poistetuiksi. Viime valtiopäivillä teki tosin vapaaherra von Born sitä tarkoittavan ehdotuksen. Mutta jokaista tämän tapaista järjestyssääntöä voisi kiertää jäsenien oikeudella jättää takaisin ja ottaa uudestaan poletit mielen mukaan. Kun jäsenillä luonnollisesti ei ole palkkiota käy sitä paitsi mahdottomaksi pakoittaa niitä, jotka ovat virkamiehiä Helsingissä, säännöllisesti olemaan läsnä istunnoissa, koska monen heistä samalla täytyy hoitaa virkaansa, joiden tuloista hänen toimeentulonsa riippuu. Sanalla sanoen, ne vaarat, joita synnyttää itseoikeus lainsäätäjä-toimeen, eivät ilmaannu niin selvästi aateliston keskusteluissa, kuin sen tekemissä päätöksissä.

Siinä keskustelussa, joka Ruotsissa tapahtui ennen edustuslaitoksen muutosta, huomautettiin muun muassa eräästä seikasta, jolta tosin käytännöllinen merkitys saattaa näyttää puuttuvan, mutta joka osottaa, kuinka luonnoton aatelin itseoikeus todellakin on. Kun aatelismies kyllä on oikeutettu, mutt'ei velvoitettu harjoittamaan edusmiestointaan, niin seuraa että aateliston jäsenet voivat, jäämällä joka mies pois valtiopäiviltä, tehdä ne kaikki mahdottomiksi. Heidän vallassaan on siis yksinkertainen keino, jolla he edesvastauksetta saattavat estää koko perustuslaillisen koneiston käymästä. Voipi ainakin ajatella että aateli, kiivaiden puoluetaisteluiden aikoina, tahtoisi tehdä mahdottomaksi reformin, jonka arvataan pääsevän voitolle kolmen muun säädyn päätöksen kautta, ja se voi silloin mainitulla yksinkertaisella ja täysin laillisella tavalla saavuttaa tarkoituksensa. Olkoonpa niin että tuollaisen tapauksen sattuminen on todennäköisyyttä vailla, koska niin lukuisassa kunnassa kuin ritaristossa ja aatelissa tuskin voi olla niin suurta yksimielisyyttä, kuin sitä varten olisi tarpeen; mutta ainakin saattaisi ehkä niin harvoja tulla saapuville että valitsijamiesten vaali, valiokuntain muodostaminen, y. m. olisi mitä vaikeinta.

Me emme kuitenkaan epäile ainoastaan „korkea-arvoisen" säädyn oikeutta yhä edespäin määrätä lainsäätäjä-vallan neljänneksestä. Meidän täytyy lausua sama epäilys myöskin „kunnian-arvoisesta" säädystä. Myöskin pappissääty on mielestämme liian harvalukuinen yhteiskunnan luokka, voidaksensa kohtuudella vaatia niin suurta osaa edustuskunnasta kuin sillä nyt on. Jos aateli viime valtiopäivillä teki yhden ja toisen päätöksen, josta sen edustus-oikeuden vastustajat saivat ilon syytä, niin voipi valitettavasti sanoa samaa pappissäädystäkin. Meidän tarvitsee vaan muistuttaa tuosta mainiosta päätöksestä, jolla kiellettiin valiokuntaan lähettämästä ehdotus naisen pääsöstä yliopistoon. Tällainen päätös ei antanut ainoastaan naurajille erinomaista tilaisuutta huvitteleimaan säädyn kustannuksella, vaan se vahingoitti sen arvoa vakavampainkin ihmisten silmissä, kenties vähemmin itsessään kuin edelläkäyneen keskustelun ja niiden eriskummallisten todistusten kautta, joita siinä käytettiin.

Kukaan ei voi hartaammin kuin me tunnustaa niitä suuria ansioita, joita Suomen papistolla on ollut kansamme sivistyttämisessä. Tiedämme sangen hyvin että tämä sääty, joka aina on ollut kansan enemmistöä lähempänä kuin mikään muu säätyluokka, myöskin valtiopäivillä on kunnostanut itseänsä hartaalla myötätuntoisuudella kansaa kohtaan, jonka elämää ja ajatuksia papisto on osottanat paljoa lähemmin tuntevansa kuin aateli ja porvarissääty. Juuri tämän kansan-tuntemisen kautta on pappissäätymme usein voinut tärkeästi vaikuttaa lainsäädäntö-työhön. Ja kansan etuja harrastamalla on papisto syystä saavuttanut ja yhä nauttii suurta kansansuosiota. Luulemme että tämän kansansuosion perustuksella pappissääty valtiopäivillämme olisi voinut olla vielä suuremmassakin määrässä „esimerkkiä antavana", että sen kanta olisi voinut vielä enemmän kuin on tapahtunut vaikuttaa sekä kansaan että hallitukseen, jos säädyllä olisi ollut käytettävänään laveampi ja monipuolisempi valtiollinen tieto. Me emme kiellä että sellaista tietoa on osittain löytynyt säädyssä. Mutta pappissäädyssäkin samoin kuin aatelistossa näyttää valtiollinen kyky olevan pikemmin alenemassa kuin ylenemässä.

Säädyn muodostaa kaksi pääasiallisesti eri ainesta: toinen lukuisampi, puhtaasti papillinen, ja toinen harvalukuisempi maallikko-aines, johon kouluopettajain ja yliopiston edusmiehet kuuluvat. Jälkimäinen näistä on aina ottanut etevää osaa säädyn keskusteluihin; niin viime valtiopäivilläkin. Mitä sitä vastoin tulee puhtaasti papilliseen ainekseen, on sillä ollut näytettävänä muu-

tamia hyviä kykyjä, erittäinkin sellaisten henkilöin joukossa, jotka aikaisemmin ovat olleet koulun palveluksessa ja sitten siirtyneet kirkon alalle. Mutta nämät katoavat vähitellen, ja samassa määrässä käy yhä mahdottomammaksi täyttää heidän jälkeensä jättämiään aukkoja. Yhä selvemmin tulee näkyviin, että olkoonpa kirkon ja koulun erosta ollut mitä etuja hyvänsä pappien kyvylle hoitamaan puhtaasti kirkollisia toimiaan, on tämä ero kuitenkin tuottanut säädylle *valtiosäätynä*, valtiollisena kuntana katsottuna, suorastaan parantamattoman vahingon.

Pappissäädyn keskustelujen omituisuutena on usein jonkunmoinen sydämmellisyys, joka vaikuttaa kuulijaan hauskasti, päinvastoin kuin väliin liian silitetty lausumistapa aatelin, ja liian kuivasti asioimismainen lausumistapa porvarissäädyn keskusteluissa. Täytyy kiittää sitä hartautta, jolla pappissääty käsittelee sellaisia asioita, kuin esim. siveys- ja sivistys-asioita. Mutta kun asiat vaatisivat erityisiä tietoja lakitieteessä, valtiovarain-opissa, talous- tahi valtiotieteessä, silloin huomataan pian että vaan harvoilla säädyn jäsenillä on nämät tiedot, vaikka tosin usein muutkin jäsenet ujostelematta lausuvat asiasta ajatuksensa.

Jota yksinomaisemmin pappi, uuden kirkkolain hengen mukaisesti, antautuu puhtaasti kirkollisiin toimituksiin, sitä harvinaisemmiksi tulevat heissä ne ominaisuudet, joita lainsäätäjän toimi vaatii, ja sitä vaikeammaksi tulee siis papiston riveistä täyttää kelvollisten edusmiesten puutetta. Tämän valittaminen olisi joutavaa, päin vastoin on uskonnon kannalta toivottavaa että pappi aina enemmän tulee olemaan vaan pappina, vaikkapa hän sen kautta vieraantuukin maallisista askareista, joihin lainsäätäjän täytyy ryhtyä.

Jos sitä vastoin siirrymme kahteen jälellä olevaan säätyyn, porvareihin ja talonpoikiin, niin on mielestämme selvää että heillä on suuremmat oikeudet osallisuuteen lainsäätämisessä kuin kahdella ensin mainitulla, ja että niiden oikeuksien ajan kuluessa täytyy suhteellisesti yhä enetä. Porvarissäädyn valitsee muutamilla vähäpätöisillä rajoituksilla kaupunkien väestö, siis sellainen kansan-osa, joka käsittää verrattomasti suuremman luvun sivistyneitä henkilöitä kuin aatelis- ja pappissäädyt yhteensä, ja joka sitä paitsi harjoittaa useimpia niistä ammateista, joita kansa ylipäänsä viljelee. Talonpoikaissäädyn taas valitsevat itsenäiset maanviljelijät, siis etevin osa verrattomasti lukuisinta yhteiskunnan luokkaa eli sitä, jonka ammatista koko kansan taloudellinen olemassa-olo ensi sijassa riippuu. Niillä yhteiskunnan luokilla, joita porvaris- ja

talonpoikaissääty lähinnä edustavat, on hallussaan melkein koko yhteiskunnan pääoma, heidän veronmaksunsa kautta yllä pidetään valtiojärjestys. Ja tämä on epäilemättä riittävä syy antaa ensi sijassa juuri niille valta tarkastamaan miten veroja käytetään yleiseksi hyödyksi. Ei kukaan, joka lähemmin tuntee valtiopäiväimme keskustelut, kieltäne että keskustelut porvaris- ja talonpoikaissäädyissä todistavat niiden valtiollisen sivistyskannan melkoista kohoamista vuodesta 1863 vuoteen 1885. Kenties näin on asian laita erittäinkin porvarissäädyssä. Mitä talonpoikiin tulee, luulemme että niin luonnollista kuin onkin että säädyn enemmistönä ovat „puhtaat talonpojat“, keskustelujen arvo kuitenkin nousee ja talonpoikain merkitys valiokunnissa — joka ylipäänsä on vähäinen — lisääntyy, jos sääty edustajikseen valitsee myös suuremman opin saaneita henkilöitä. Sellaisten henkilöiden luku onkin talonpoikaissäädyssä enentynyt. (Jatket.)

Th. Rein.

Suomalaisen maanviljelyksen tilasta puolitoista vuosisataa sitten.

(Katkelma, luettu Suomen Historialliselle Seuralle sen vuosipäivänä 9 p. Marraskuuta 1884.)

Maanviljelijällä ei nykyään ole Suomessa mikään helppo työ edessään, mutta paljon helpompi sittenkin kuin entisinä vuosisatoina. Koettakaamme lyhyimmiten kuvata itsellemme, mitkä olot viime vuosisadan keskipaikoilla olivat vallitsevina maamme tärkeimmän elinkeinon alalla.

Turun ja Porin läänin taitava maaherra Liljenberg (1749—1757) on eräässä mietinnössä — johon kenties Kalm tahi Gadd on antanut aineksia, koska siinä muun muassa puhutaan Rooman, Egyptin, Surinamin y. m. maitten taloudellisista oloista — kuvaillut senaikuisen maanviljelyksen asemaa Suomessa seuraavalla tavalla. Haitallisimpana esteenä viljelykselle oli maan vesiperäisyys. Jos tahtoi lukea kaikki järvet, suot ja rämeet yhteen, niin runsaasti toinen puoli maasta taisi olla veden vallassa. Suot eivät kasvaneet

muuta kuin rahkasammalta ja muita kelvottomia kasveja, olivat muka asuinpaikkana heisimadoille ja muille vahingollisille syöpäläisille, ja soistapa sen lisäksi hallat tulivat. Kelvollista juomavettä sitä vastoin puuttui; kaivot olivat tavallisesti tallin tahi karjapihan alla, ja sellaisista paikoista tuotu vesi „vaikutti ummehdusta, paksua ja sitkeää verta sekä teki kuumeesen taipuvaksi". Mutta jos tätä liiallista vesiperäisyyttä voisi auttaa, niin Suomi voisi kilpailla maailman paraimpain maitten kanssa, vakuuttaa Liljenberg, — joka itse oli meillä muukalainen ja sitä paitsi Ruotsin lähettiläänä oli käynyt sekä Pariisissa ja Konstantinopolissa, joten hänen väitteensä näyttävät olevan sekä puolueettoman että luotettavan todistajan sanoja. Hän kertoo myöskin, että Uudenmaan ja Hämeen maaherra Hjärne ennemmin oli ehdottanut, että liikanainen vesi olisi poisjohdettava ja vetelät paikat täytettävät kalkilla, joka tekisi lopun vesiruosteesta, mutta muistuttaa omasta puolestaan viimemainittua tuumaa vastaan, ett'ei voitu niinkään helposti saada kalkkia. Juomaveden puutteen auttamiseksi maaherra ehdottaa varsinaisella asetuksella säädettäväksi, että kaikkialla pitäisi kaivaa hyviä kaivoja ja varustaa niitä tiheillä ja kestävillä kehillä; paljaat kehoitukset, viralliset nuhteet ja maaherrain julistukset eivät siihen tarkoitukseen riittäneet. Pellot olivat ojitettavat, niittyjä piti raataa ja juuria, — johon tarkoitukseen monesti oli Suomeen pyydetty ja kenties joskus olikin saatu miehiä Taalainmaalta opettajiksi. Niin ikään mallikartanojen perustaminen on keino, jota usein tähän aikaan ehdotettiin.

Kun Suomen vanhimpia viljelysseutuja vaivasivat sellaiset epäkohdat, on tietty ja selvä, että olot maamme muissa osissa olivat ainakin yhtä alkuperäisellä kannalla. Erehdystä pelkäämättä voimmekin pääasiassa sovittaa tätä kuvausta muihin maakuntiin, vaikk'ei niistä kaikista satu olemaan käytettävänämme yhtä tarkkoja tietoja. Sen ohessa on erittäin huomattava, että Pohjanmaa, jossa Suomen oivallisimpia viljaseutuja nykyään löytyy, puolitoista sataa vuotta sitten arvosteltiin aivan toisin ja kuvattiin maaksi, jossa melkein kaikkialla oli heikko maanperä, „lentohiekka tahi vento savi" (flygande sand eller flytande lera). Ainoastaan kaskenviljelys kävi oivallisesti, ja sitä käytettiinkin ahkerasti kaikissa maamme osissa, metsää kun kyllä oli kosolta. Savon ja Karjalan puolelta mainitaan usein, että kaskenpoltto melkein oli ainoa viljelystapa, jota siellä käytettiin.

Maanviljelijää rasittavista vaikeuksista ei ollut vähäinen osa lainsäädännön tuottamia epäkohtia. Isonjaon puutteet ovat tunnetut; monta lohkoa

samalla talolla on nykyäänkin moniaalla sääntönä, noista pitkistä ja kaidoista metsäsaroista puhumatta, jotka usein tekevät säännöllisen metsänhoidon mahdottomaksi. Mutta isojako sittenkin aikoinaan oli niin tärkeä parannus, että se tekee ajankäänteen suomalaisen maanviljelyksen historiassa. Mikä sekasorto ennen isonjaon aikoja vallitsi, sitä voi pikemmin ajatella kuin kuvailla. Kymmenittäin, jopa sadottain pikku lohkoja, joista osa hyvin kaukana talosta, se oli jo itsessään hyvin arveluttava hankaluus, mutta monesti vielä pahempaa oli että yhteismaata löytyi paljon, sekä peltoa että metsää, jolloin ahkeran ja säästäväisen työ ja toimi eivät hyödyttäneet häntä itseään vaan tulivat laiskurin ja tuhlaajan palkinnoksi. Vihdoin verot olivat varsin raskas kuorma, — verivero rauhankin aikana kenties raskain, sillä kelvollisten miesten puute nosti pestausrahat hyvin korkealle, ja hätätilassa ruotuisäntä itse sai soturiksi ruveta, kun ei miestä saatu.

Ei tietysti ollut helppoa sellaisissa oloissa saada vähintäkään säästöä jäämään vuodesta vuoteen. Siitäpä maanviljelyksen surkea lamatila ja nuo alituiset valitukset kadosta ja köyhyydestä. Kovan kadon aikana jäivät kruununmaksot melkoiseksi osaksi maksamatta, sillä ankaruus olisi saattanut tiloja joukottain autioiksi joka kihlakunnassa. Säännöllisesti syötiin pettu- ja surveleipää, juuria ja sammalia jossakin osassa maata; suola ja tupakki, nepä saivat kukin tavallansa tuota luonnotonta ravintoa maustaa. Vähää väliin valitetaan, että yhteisen kansan täytyi myydä arvollisimmat tavaransa, raavaat, jopa vaatteetkin, voidakseen hengissä pysyä, j. n. e. Semmoisilla kertomuksilla voisi helposti arkkia täyttää ainoan vuosikymmenen ajalta, jos todistuksia olisi tarpeen.

Autiotilojen lukumäärästä luulisi tutkija helposti voivansa päättää suurta edistystä, sillä ajottain niitä ei ole ylen paljon. Suuresti kuitenkin erehtyisi, jos siitä päättää, että muka maanviljelys samassa oli ehtinyt entiseen kuntoonsa ja ison vihan hävitysten merkit olivat poistetut. Vapauden aikana samoinkuin ennenkin on ylen usein tapahtunut, että autiotiloja on otettu viljeltäviksi ainoastaan vapausvuosien tähden ja ajaksi, ja että niitä heti jätettiin sillensä niin pian kuin säännöllistä veroa ruvettiin vaatimaan. V. 1731 Turun ja Porin läänin maaherra valittaa, että kohta kuin entisen autiotilan asukas vaan on ehtinyt tynnyrin tahi kahden kylvöön, vaaditaan kymmenykset 8 kapalla tynnyristä, vaikk'ei olisi siemenenkään vertaa saatu sadoksi, puhumatta siitä, että ruotusoturille sen lisäksi tulee antaa viljaa, vaatteita sekä

torppa tahi heiniä ja olkia. Kruunun muista saatavista maaherra ei mainitse mitään, mutta niitäkään emme saa unohtaa. Autiotilojen kuntoon saattaminen on tietysti sellaisissa oloissa ollut Sisyfon työ, joka vasta vuosikymmenien yhtämittaisten je uutterain ponnistusten jälkeen on voinut johonkin määrin pysyväistä hedelmää kantaa. Eipä verotilallisetkaan aina olleet paljoa edullisemmassa asemassa.

Tunnettu taloudentutkija Gadd lausuu eräässä maanviljelyksestä kirjoitetussa teoksessa, että muussa Euroopassa arviolta siihen aikaan kuului jokaiseen vuosikymmeneen keskimäärin *yksi* katovuosi, *kaksi* niukkaa, *viisi* keskinkertaista ja *kaksi* hyvää viljavuotta. Sama lasku oli muka Ruotsissakin paikkansa pitävä, sillä erotuksella kuitenkin, että katovuosia tuli vähän useammin. Suomessa sitä vastoin Gaddin mielestä vuosikymmeneen kuului *kaksi* katovuotta, *kolme* niukkaa, *neljä* keskinkertaista, eikä aina edes *yhtä* hyvää viljavuotta. Tarkastaessa vuosikymmeniä 1720—50 tulemmekin siihen päätökseen ett'ei meidän maamme oloja siinä ole liian surkeiksi kuvattu; oikeastaan asian laita oli vieläkin pahempi. Erittäin täytyy huomata, että yhden kovan katovuoden jälkeen tavallisesti seuraa kaksi kolme samallaista, jos kohta hiukan parempaa, vuotta. Tätä ilmiötä Pohjanmaan maaherra hyvin sattuvasti v. 1750 selittää sillä, että katovuosina aina täytyy hankkia siemenjyvää muualta, mutta siitä ei ollut paljon apua, koska se tavallisesti saapui kovin myöhään, usein jo laivoissa oli joutunut pilalle ja palanut, sekä ennen kaikkea siitä syystä, että se oli eteläisemmissä seuduissa kasvanut ja kypsynyt. Tuommoinen vilja tarvitsi 2—3 vuotta ennenkuin siitä saatiin Suomen kylmälle ilmanalalle sopivaa siemenjyvää; ensi vuosina saatiin paraassakin tapauksessa varsin vähän satoa kylvöstä.

Meidän aikoinamme hyvät tahi ainakin välttävät kulkuneuvot välittävät yhteyttä eri maakuntain välillä, tasoittaen samassa tuontia ja tarvetta suuremmille aloille yhtäläisiksi, joka tietysti on lievennykseksi. Siinäkin kohden saamme huomata, kuinka tärkeitä hedelmiä meille kasvaa menneitten polvien raskaasta työstä. Kulkuneuvojen huono tila entisinä aikoina selittää myöskin tuota omituista seikkaa, että 1500 ja 1600-luvuilla, jopa vielä viimeiselläkin vuosisadalla, Suomi on voinut olla Ruotsin varsinaisena vilja-aittana, vaikka maamme säännöllisesti milloin missäkin osassa on itse ollut mitä suurimmassa jyvätuonnin tarpeessa.

Muutamat valtatiet poisluettuina olivat kulkuneuvot täällä mitä huonointa laatua; kauvempana asuville vasta talvi tarjosi mukavaa tietä, täyttäen notkot, rakentaen siltoja järvien ja jokiloitten yli; kaikki pitemmät matkat tehtiin siis vasta rekikelillä. Turun ja Porin läänin useimmilla talonpojilla ei edes ollut vaunuja tahi rattaita, sen mukaan mitä maaherra v. 1749 väittää, ja siinä läänissä olivat kuitenkin kaupungit verrattain lähellä; sitä vähemmin saattoi pitkiä kesäisiä ajoja muissa maakunnissa tulla kysymykseen. Mikä muu tavara kuin vilja olisi siis kuljetusta kannattanut? Vilja oli milt'ei ainoa arvollinen tavara, jonka sisämaan talonpojat saattoivat viedä rantakaupunkeihin niitten harvojen ulkomaantavarain korvaukseksi, joita he tarvitsivat. Jopahan Kyminkartanon läänin maaherra Stjernstedt lausui epäilevänsä, antoiko viljakaan tyydyttävää korvausta myyjälle, kun se oli kuljetettava 30—40 peninkulmaa ja enimmiten halvalla hinnalla maksettiin. Mutta mitäpä viisastelemisesta, kun ei muuta rahansaantia ollut; tervanpoltto oli ainoastaan muutamissa osissa maata mahdollinen, ja ell'ei muuta myytävää ollut, niin täytyi kuin täytyikin viedä rukiit kaupunkiin, ja niinpä tapahtuikin, että talonpojat ensimmäisellä talvikelillä joukottain pyrkivät tavalliseen kaupunkiinsa myymään sitä vähäistä määrää viljaa, joka liikeni, vaikk'ei siitä olisikaan saatu hinnaksi sen enempää kuin kymmenen talaria hopeassa. Rantakaupunkien porvarit sitä vastoin olivat siinä edullisessa asemassa, että heillä joka kesä oli meritie avoinna Tukholmaan, jossa myynti oli mukavin ja verrattain edullinenkin, vaikka suomalaisilla oli kilpailijoina Ruotsin paraat viljaseudut. Pääkaupunkiin porvarit veivätkin ostoksensa. Seuraavana vuotena sama Suomi kenties oli suurimmassa jyvän tarpeessa; monestipa yhdeltä maakunnalta liikeni viljaa kun toisessa vallitsi kova kato, mutta tuosta paikottaisesta ylöllisyydestä ei ollut apua, kun kulkuneuvot olivat niin kovin huonot.

Nämä kurjat olot kuvautuvat viljanhinnoissa. Emme tahdo ottaa niin harvinaisia poikkeuksia lukuun, kuin että esimerkiksi ruistynnyristä maksettiin yhtä paljon kuin naulasta espanjalaista nuuskaa — vaikka luotettava historioitsija Lagerbring on takausmiehenämme, että sellaistakin saattoi viime vuosisadalla joskus tapahtua. Ottakaamme perustukseksi rukiitten hinnat Uplannin läänissä, koska valtakunnan hyvillä kulkuneuvoilla varustettu pääkaupunki oli hinnantasaaja verraton. Uplannin verohinnan määräysten mukaan ovat puhtaat ja täysinäiset rukiit vuosina 1719—38 maksaneet 6 talaria 13 äyriä hopeata tynnyriltä eli vähän päälle 12 Suomen markkaa keskimäärin. Se py-

syväinen keskiverohinta, joka v. 1735 hyväksyttiin hyvinä niinkuin huonoinakin aikoina noudatettavaksi, ja joka vuonna 1738 taisi ajaksi tulla Suomessakin käytäntöön, määräsi rukiin hinnan tynnyriltä 4:ksi hopeatalariksi, siis puoleksi kahdeksatta Suomen markaksi, jos raha-arvon laskeuminen jätetään sikseen. Tuskin lienee tarpeellista lisätä, että hallitus kyllä yritti pitää hinnat säntillänsä. Kun rukiit, ohrat ja maltaat kotona maksoivat $3^1/_2$ talaria hopeata, piti tullissa suorittaa 40 % ulkomaalta tuodun viljan arvosta; hintojen kohotessa tullimaksot olivat vähennettävât, ja jos ruistynnyri maksoi 6 talaria tahi enemmän, oli ainoastaan puoli-tulli vaadittava ulkomaan viljasta. Kuinka vähän nämä säännöt kuitenkin tekivät tarkoitettua hyötyä näkyy jo siitä, että valtiosäädyt itse muutamain vuosien perästä anoivat niiden peruuttamisen.

Näitten virallisten hintojen ohessa tavataan kuitenkin mitä vaihtelevaisimpia muitakin hintoja. Emme voi tätä nykyä esittää täydellisiä sarjoja numeroita, — sellaisia olisi tarpeen erikseen kustakin Suomen läänistä, — mutta sekin jo kuvaa Suomen silloisia oloja, että Pohjanmaalla, niinkuin läänin maaherra v. 1750 kertoo, yhteinen kansa hyvinä vuosina möi tynnyrinsä rukiita 2 ja $2\,^2/_3$ hopeatalarista, mutta huonoina vuosina maksoi siitä 10, jopa $13\,^1/_3$ hopeatalaria, siis viisi kuusi kertaa enemmän. Vaikeata on määrätä keskikohtaa näin äkillisissä ja säännöttömissä vaihetuksissa, mutta luulen kuitenkin voivani päättää, että $6^2/_3$ talaria hopeata sopii pitää jonakin keskimääräisenä hintana. Omituista kyllä tämä luku lähimmiten vastaa Upsalan läänin äsken mainittuun keskimääräiseen verohintaan vuosilta 1719—38, vaikka minä olen tehnyt laskuni käyttämällä useampia tarjona olevia kotimaisia tietoja rukiitten hinnasta markkinoilla, eri kaupungeissa ja kruunun viljan-ostoissa vuosilta 1730—50. Ohratynnyri maksoi tavallisesti 2 talaria vähemmän kuin rukiit.

Kun minä näitten yleisten muistutusten jälkeen koetan antaa muutamia tietoja viljatuoton laadusta Suomessa viime vuosisadan keskipaikoilla, minun ei tarvinne asiantuntijoille selittääkään, ett'ei läheskään täydellisiä tilastollisia tietoja ole tarjona. Kymmenestentilit ja Elfsborgin lunnaita varten tehdyt takseerausluettelot antavat 1500-luvun olojen tutkijalle verrattoman arvokkaita jos kohta työläästi käytettyjä aineksia, joitten avulla muutamissa kohden voipi täydellisen taloudellisen tilaston luoda, mutta seuraavilta vuosisadoilta ja aina meidän aikoihimme asti ei ole läheskään niin luotettavia ja yksityisseikkoihin meneviä tietoja olemassa. Pyydän ainoastaan saadakseni tällä kertaa esittää

muutamia verrattain tarkkoja ilmoituksia, jotka viime vuosisadan keskipaikoilta sattuvat olemaan tarjonamme, sekä vertailla näitä tietoja nykyajan oloihin.

Turun ja Porin läänillä oli vuoteen 1749 asti erittäin hyvä ja taitava maaherra Ehrenmalmissa, jota seurasi ennen mainittu Liljenberg (vihdoin vuorikolleegin esimies ja jäsen Ruotsin tiedeakatemiassa). Saamme kiittää näitten perättäin seuraavien maaherrojen hallinnollista intoa siitä, että tunnemme mainitun läänin viljelysoloja paremmin kuin asian laitaa maamme muissa osissa samalta ajalta. Vuosina 1747 ja 1748 saatiin Turun läänissä hyvä sato, ja meillä on tietoja sekä kylvöstä että vuodentulosta, — edelliseltä vuodelta puuttuvat kuitenkin Ahvenan ja Halikon kihlakunnat. Mainitulla poikkeuksella seuraavat numerot siis valaisevat läänin maanviljelyksen tuottoa täydessä tynnyriluvussa:

	Kylvetty.		Korjattu.	
	1747.	1748.	1747.	1748.
Vehnää	187 + ?	208.	698 + ?	855.
Ruista	19,688 + ?	24,418.	69,482 + ?	140,331.
Ohraa	9,110 + ?	7,264.	29,812 + ?	20,928.
Kauraa	1,180 + ?	861.	2,711 + ?	1,937.
Summa	30,165 + ?	35,753.	102,804 + ?	164,053.

Nämä numerot perustuvat kihlakunnittain koottuihin tietoihin. Jos koettaa arviolta lisätä 1747 vuoden numeroihin nuo puuttuvat tiedot kahdesta kihlakunnasta, niin molemmat vuodet antavat jokseenkin yhtäläisiä loppusummia, sillä erotuksella vaan, että eri jyvälajien keskinäinen suhta vaihtelee. Tämä erotus ei kuitenkaan ole muuta kuin satunnainen; 1746 vuoden syksyllä vallitsi näet puute rukiin siemenistä, ja sentähden täytyi v. 1747 kylvää verrattain paljo toukoja. Numerot vuodelta 1748 ovat säännöllisempinä pidettävät.

Vertaillessa näitä numeroita nykyajan vastaaviin tietoihin, — otamme siinäkin ainoastaan viljan neljä päälajia lukuun, — huomaamme ensiksi, että 1740-luvun säännölliseen 35,000 tynnyrin kylvöön vastaa nykyänsä 5—6 kertaa suurempi määrä. Pääasiassa samalla alueella kylvettiin v. 1879 184,600 ja 1880 189,127 tynnyriä vehnää, ruista, ohraa ja kauraa. Sato näyttää vastaavan erotuksen; 130—160,000 tynnyrin sijasta, joka silloin oli oikein hyvä sato, saatiin vv. 1879 ja 1880 924,345 ja 1,138,137 tynnyriä.

Oikean merkityksensä nämä muutokset saavat vasta kun ne asetetaan rinnatusten väkiluvun muutosten kanssa. Ensiksi pistää silmään, kuinka paljon suurempi sato nykyään tulee jokaisen maanomistajan osaksi. Savujen lukumäärä puheena olevassa läänissä mainitaan v. 1759 olleen 8,869 (siihen luettuina kaikki kruunun, rälssin ja perintömaan tilukset, latokartanot, rajapiiritilat, virkatalot y. m.), joten keskimääräinen viljatuotanto hyvänä vuotena teki noin 15—18 tynnyriä joka savulle. Nykyänsä jokaisen savun osamäärä sadosta nousee 80—97 tynnyriin, vaikka tuota mukavampaa kaskenviljelystä ei enää voi läänissä läheskään niin paljon käyttää. Toinen vertaus, läänin asukasluvun mukaan, saattaa tätä päätöstä täydentää. Vuosina 1747—48 saatiin Turun ja Porin läänissä noin 1 1/7 tynnyriä, mutta nykyään noin 3 tynnyriä jokaisen asukkaan keskimääräiseksi osaksi. Tilastotieteen ankarimpia vaatimuksia noudattaaksemme pitäisi meidän tosin muuttaa koko sato n. s. rukiin arvoon, jotta ei ulkonainen ja erehdyttävä tynnyrimitta, vaan viljan arvionmukainen ravitseva voima aina samalla tavalla kuvautuisi numeroissa, jyvälajista huolimatta, mutta tuommoinen tarkkuus näyttää tarpeettomalta, kosk'ei kussakaan tapauksessa sovi aivan varmoja päätöksiä rakentaa kahden yksinäisen vuoden numeroihin, ei liioinkaan kun tiedot muutenkin ovat vaillinaiset. Se vaan sanottakoon, ett'ei vertailu oikeastaan ole meidän aikakaudellemme niin edullinen kuin ensi silmäyksellä luulisi. Suuremman arvoiset rukiit (ja vehnät), jotka nykyään tekevät noin 42—44 % koko sadon tynnyriluvusta, olivat näet 1740-luvulla noin 85 %; menneen ajan tynnyrimäärällä oli suhteellisesti suurempi arvo. Mitä vihdoin tulee satojyvään, emme siinä näe aivan suurta edistymistä: vv. 1747—48 saatiin 4—5, vv. 1879—80 5—7 satojyvä. Lienee kuitenkin syytä olettaa, että vuodet 1747—48 olivat harvinaisen edullisia, jota ei voi sanoa vuosista 1879—80. Sekin on muistettava, että suomalaisen maanviljelyksen edistys arvattavasti tulisi paremmin näkyviin muissa seuduissa kuin juuri Turun ja Porin läänissä, jossa niin paljoa raskaammat verot ovat ehkäisseet ja yhä vielä tuntuvasti ehkäisevät maanviljelyksen kehkeämistä.

Jos me jo tähänkin asti olemme liikkuneet epävakaalla pohjalla, niin yksi seikka vielä on jäänyt lukuun ottamatta, joka suuresti supistaa luotettavain tilastollisten vertailujen mahdollisuutta. Potaatit seisovat aivan ulkopuolella antamiamme tietoja; tämä viljelyskasvi, joka meillä nykyään on tärkeimpiä, oli puolitoista vuosisataa sitten melkein tuntematon Suomessa. V. 1748

oli kyllä annettu käsky papistolle, että se kaikin mokomin koettaisi edistää potaattien eli maaperunain viljelemistä, ja yksityiset asianharrastajat ovat mikä milläkin tavalla koettaneet siinä kohden tehdä parastansa. Väittipä joku tilanhaltia, että potaatinlehdistäkin olisi paljon apua, koska ne muka olivat tupakkia makuisammat polttaa, luullen sillä voivansa houkutella talonpoikia uuden kasvin viljelemiseen! Mutta paremminkin perustetut kehoitukset eivät vaikuttaneet kuin hitaasti; vasta nykyisen vuosisadan alkupuoliskolla tämä kasvi tuli Suomessa yleiseen käytäntöön. Se puoli miljoonaa tynnyriä potaatteja, joka nykyänsä vuotuisesti korjataan ainoastaan Turun läänissä, näyttää siis kallistavan vaakaa aivan ehdottomasti meidän aikakautemme eduksi. Mutta toiselta puolen on muistettava, että löytyy viljelyskasvi, nykyään vähäpätöinen, jolla ennen on ollut vaikeasti määrättävä merkitys, nauris näet. Jos otamme huomattavaksi tarinat, sananlaskut ja nuo kaikkialla tavalliset jäännökset vanhoista nauriskuopista, olisi se päätös lähellä, että tämä ikivanhan kaskenviljelyksen säännöllinen seuralainen aikoinaan on ollut yhtä tärkeä kuin nykyänsä potaatit. Toiselta puolen se ei voi olla tutkijaa arveluttamatta, että nauriista ylen harvoin ja vähän puhutaan asiakirjoissa, vieläpä ett'ei tätä kasvia muistaaksemme koskaan ole käytetty veroituksen esineeksi, vaikka palkansaajat ja kantomiehet kuitenkin kyllä ovat vuosisatojen kuluessa tehneet parastansa ottaa mitä vaan on otettavissa ollut. Viime mainittua seikkaa voisi selittää sillä, että nauris niin helposti mätänee, mutta sittenkin seisomme tässä kysymyksessä hyllyvällä hetteellä. Rohkealta se näyttää olettaa, että nauriit viime vuosisadalla olisivat voineet vetää vertoja potaateille taloudellisessa arvossa, mutta jos pidämme mielessä, että nauriin merkitys viimeisen sadan vuoden aikana silminnähtävästi on ollut alenemassa, ja että se idempänä — aina Aunukseen asti — yhä vielä on paljoa tärkeämpi kuin länsi-Suomessa, niin täytynee myöntää varsin todennäköiseksi, että se melkoiseksi osaksi on täyttänyt potaattein sijaa.

Ylt'ympäri on tunnettu, että eri jyvälajit maanviljelyksen historiassa ovat ikään kuin taistelleet keskenään ensi sijasta. Ohra on entisinä aikoina ollut ensimmäisenä, ja mitä pohjoisemmalle tullaan, sitä sitkeämmin se on tuota etusijaa voinut säilyttää. Ruotsissa se 1500-luvun lopulla teki 63—68 % koko sadosta, ja pohjoisessa Suomessa sitä yhä vielä viljellään laajasti. Oulun läänissä se nykyäänkin on tavallisin jyvälaji. Mutta ohran tuottavampi ruis sysää syrjälle, ja rukiin aikakaudessa suurin osa Suomea vielä kauvan, kaiketi ainai-

seksi, tulee elämään. Missä ilmanala on lauhkeampi, siinä vehnä kuitenkin vuorostaan voittaa ruista, ja sen ohessa kauraviljelys viime aikoina on erinomaisen nopeasti edistynyt melkein kaikkialla. Suomessa kauraviljelys, niinkuin Tilastollisen viraston toimituksista selviää, on kahden viime kuluneen vuosikymmenen kuluessa noussut 80 %:lla, eli koko viljatuotannon suhteen 24:sta 34:ään %:iin, mikä tosiaankaan ei ole vähäinen muutos.

Etevä tutkija Hans Forsell on nykyään Ruotsin kamariarkiston sisältämäin tilien avulla esittänyt Ruotsin viljelysoloja Kustaa Vaasan aikoina ja myöhemmin. Tämä oivallinen tutkimus ei kuitenkaan suoranaisesti koske Suomeen; sen vaan huomaamme, että hän erään tilikirjan nojalla vuodelta 1573 arvelee kauran siihen aikaan tehneen lähes 1/4 Suomen sadosta, koska Suomesta suoritetusta 67,514 tynnyristä „verojyviä" 16,148 tynnyriä muka oli kauraa. Ruotsissa mainittu viljalaji sitä vastoin samaan aikaan oli ihan vähäpätöinen, eipä edes 1/100 koko sadosta (682: 73,020). Vaikk'en ole ehtinyt lähemmin tarkastaa tätä seikkaa, luulen kuitenkin voivani olettaa, että tavalla tahi toisella joku erehdys tässä on edessämme, — joll'eivät aivan satunnaiset seikat ole poikkeustilaa synnyttäneet. Sillä 1700-luvulla, jolloin kaura luultavasti jo rupeaa Ruotsissa alaa voittamaan, se Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa vielä on ylen heikosti edustettu, — tehden yllä olevien tietojen mukaan ainoastaan 1—2 % koko sadosta. Jos Forsell'in antama tieto on oikea, olisi tässä siis tapahtunut merkillinen keikahdus, jota ei voi helposti selittää, kun maanviljelyksen vaiheet muuten näyttävät Suomessa käyneen samaa uraa kuin muuallakin. Ohran ylivaltaa emme löytäne Varsinais-Suomessa lähempänä kuin 1500-luvulla; sitä vastoin ruis aivan verrattomalla tavalla oli vallitsevana jyvälajina 1700-luvulla. Vaikka edellisen vuoden kadon tähden kesätouot v. 1747 olivat tavattoman runsaasti edustetut, teki ruis silloin enemmän kuin 67 1/2 % koko sadosta, ja vuosi 1748, joka epäilemättä oikeammin kuvaa sen ajan viljelystapoja, osoittaa että yksin ruis teki 85 1/2 % koko sadosta. Niin suurta merkitystä ei 1500-luvulla läheskään ollut mainitulla viljalajilla Ruotsissa; Forsell pitää poikkeuksena, kun 15 kuninkaallisessa Uplannin kartanossa ruissato nousi 70 %:iin; rukiin säännöllinen suhta koko satoon oli Kustaa Vaasan aikoina 44 1/2—55 %. Nykyänsä ruis ei nouse Turun läänissä 44 % korkeammalle, ja pian se kyllä kadottanee etusijansa kauralle, joka jo seisoo 42 % paikoilla.

Vaillinainen on kuva maanviljelyksestä, joll'ei karjanhoidon asemaa samalta ajalta tunneta. Meidän on mahdollista tässäkin kohden johonkin määrin kuvata itsellemme asian laitaa samalla alueella, jota ennenkin olemme etupäässä pitäneet silmällä. Vuodelta 1745 ilmoitetaan kihlakunnittain karjan lukumäärä Turun läänissä; kuitenkaan ei nytkään saada tietoja Ahvenan ja Halikon kihlakunnista. Jos arviolaskulla koetamme noita puuttuvia numeroita täydentää, edellyttämällä, että mainituissa edistyneellä kannalla olevissa kihlakunnissa on löytynyt ainakin yhtä paljon elukoita kuin keskimäärin läänin muissa seitsemässä kihlakunnassa, saamme seuraavat ilmoitetut ja arvatut tiedot:

	Seitsemässä kihlakunnassa.	Arviolta koko läänissä.
Hevosia	10,925.	14,046.
Härkiä ja sonneja	11,345.	14,586.
Lehmiä	25,890.	33,287.
Summa	48,160.	61,919.

Varsoja ja nuorta karjaa silminnähtävästi ei ole tähän laskuun otettu. Siihen nähden, ett'ei meillä nytkään ole edessämme pitkä sarja tietoja, jonka ohessa myös lampaat, siat, vuohet y. m. ovat laskusta jätetyt pois, näyttää tarpeettomalta muuttaa numeroitamme arvon mukaan raavas-yksiköiksi, vaikka siten kyllä laskut tulisivat tilastollisesti tyydyttävämmiksi.

Vertaillessa näitä tietoja vastaaviin, jotka uusin Tilastollinen vuosikirja sisältää, näemme että hevosten luku on noin kolmekertaiseksi kasvanut (14,046: 43,840), kun sitä vastoin lisäännys härkien suhteen on vähäläntä (14,586: 17,630).

Tämä ei tosiaankaan näytä sanottavalta edistykseltä, kun me otamme lukuun, että Suomi — kaukaisemmasta isosta vihasta puhumatta — oli vähää ennen 1745 kärsinyt sodan hävityksiä, joten nuo numerot epäilemättä ovat tavallista alempia. Mutta asiaa lähemmin ajatellessa huomaamme, ett'ei tällä alalla saakaan niin nopeata edistystä vaatia. Paimentolaiskansojen varallisuus on äärettömissä karjalaumoissa, joita varten saapi yhä uusia laitumia etsiä; maata viljelevä kansa sitä vastoin koettaa saada yhä suurempaa aluetta auran alle, joten se antaa paljon runsaampaa elatusta. Peltoalan kasvaessa ha'at ja niityt supistuvat; viljellyt laitumet tulevat aikoinaan luonnon tarjoomien sijaan ja samassa myös karjaa vähennetään, ainakin suhteellisesti. Ruotsissa hevosten yhteenlaskettu lukumäärä ei ole viimeisten 300 vuoden kuluessa kasvanut kuin

$2^1/_2$ vertaiseksi, ja senkin karttumisen vaikuttavat etupäässä Norrlannin maakunnat, jotka v. 1571 suureksi osaksi olivat viljelemättömiä korpia ja salomaita, ja joissa hevosten kasvu sen jälkeen on ollut = 1: 4 tahi 1: 5. Melkein entisellään Ruotsin hevosto on pysynyt koko tämän vuosisadan kuluessa, — luonnollista kyllä, kun parannetut kulkuneuvot ovat olemassa ja koneet suorittavat melkoisen osan hevosten entistä työtä. Mitä taas raavaskarjaan tulee, näyttää omituiselta, että erittäin härkien luku Turun läänissä suhteellisesti on kasvanut niin vähän. Emme tiedä, käytettiinkö siellä härkiä entisinä aikoina enemmän kuin nykyään juhtina, mutta sellainen johtopäätös näyttäisi olevan hyvin lähellä. Joka tapauksessa on Turun läänissä raavaskarja kaikkiansa karttunut $2^1/_2$—3 kertaiseksi puolessatoista vuosisadassa, kun Ruotsissa on tarvittu kolme vuosisataa (1571—1871) samallaiseen karttumiseen. Ei tämäkään kummastuta, kun me ajattelemme kuinka paljoa edistyneemmällä kannalla Svealannin useimmat seudut 1500-luvulla olivat Suomeen verrattuina.

Sovittamalla yhteen sadosta ja elukoista saavuttamiamme tietoja huomaamme, että Turun läänissä 1740-luvulla saatiin noin $2^2/_3$ tynnyriä korjattua viljaa kutakin elukkaa kohti, mutta nykyänsä noin 7 tynnyriä. Forsell'in mukaan mainittakoon, että Ruotsissa 1500-luvulla $1^1/_2$ tynnyriä elukkaa kohti oli tavallinen, mutta että nykyänsä tarkan laskun mukaan jokaista elätettyä raavas-yksikköä vastaa noin $5^1/_2$ tynnyriä rukiinarvoa, — koko valtakunta silloin lukuun otettuna.

Paitsi elukkain lukumäärästä pitäisi myöskin tietää jotakin niiden kunnosta ja hoidosta. Siinä kohden en kuitenkaan tällä kertaa voi muuta tietoa antaa, kuin mitä Lagerbring teoksessaan „Yhteenveto Ruotsin valtiotieteestä" lausuu, että karjanhoito arveltiin Suomessa maanviljelyksen jälkeen olevan yhteisen kansan tärkeimpänä elinkeinona, mutta ett'ei Suomen talonpoika yleensä saanut yhdestä lehmästä kuin kenties yhden leiviskän voita, eikä sekään ollut parasta laatua. Tekijä lisää myöskin, että Suomen raavaskarja on pienikasvuinen. Vasta ilmestynyt Maanviljelyksen vuosikirja 1883 mainitsee, että Suomen nykyänsä etevimmässä meijeri-opistossa (Sysmän Hovilassa) on saatu arviolta noin 134—151 naulaa voita lehmästä, mikä kaiketi toistaiseksi on paraimpana mahdollisena tuloksena pidettävä. Lähemmät vertailut jääkööt asiantuntijain tehtäviksi.

Löytyy vielä näkökohta, joka erittäin selvästi valaisee, mikä erotus on olemassa 1700-luvun ja nykyajan välillä. Yleensä on meillä enemmän tietoja

poikkeuksista ja harvinaisista vahingoista kuin jokapäiväisen elämän säännöllisistä oloista. Niinpä tässäkin. Niistä tuhotöistä, jotka taudit ja pedot viime vuosisadalla tekivät kotieläimille, on meillä valitettavasti enemmän numeroita kuin elukkain tavallisesta lukumäärästä. Kuudessa Turun läänin kihlakunnassa oli v. 1745 kuollut eläinruttoon 222 hevosta, 362 härkää, 432 lehmää, 206 hiehoa, 133 vasikkaa, 197 sikaa, 165 lammasta, 7 pukkia ja 9 vuohta, muista kolmesta kihlakunnasta puuttuu tietoja. Ja Pohjanmaalta, jonka karjaston lukumäärästä ei satu meillä olemaan tietoja samalta ajalta, ilmoitetaan, että „edellisinä vuosina ja vihollisen hyökkäykseen asti" sekä sen jälkeen (arvattavasti vuosina 1733—44) oli kuollut ruttoon Korsholman pohjoisen kihlakunnan maanviljelijöiltä 4,731 hevosta ja juhtaa, 1,409 härkää, 5,911 lehmää, 4,648 hiehoa, 1,790 vuodenikäistä vasikkaa, 23,143 lammasta ja 1353 sikaa. Oulun eteläisessä kihlakunnassa oli vuosina 1733—44 kaatunut 2,572 hevosta, 875 varsaa, 483 härkää, 2,948 lehmää, 1,622 hiehoa, 3,207 vasikkaa, 14,703 lammasta ja 840 sikaa. Tiedämme muistakin lähteistä, että silloin kovat eläinrutot raivosivat, mutta summa on kauhea joka tapauksessa. Johdoksi vahingon arvaamiseen mainittakoon, että hevosen hinta vapauden aikana monesti nousi 46 talariin hopeata, mutta että säännöllinen hinta lienee ollut 35 talaria. Yksistään ruttoon kaatuneissa hevosissa oli siis 8 Suomen 25:stä kihlakunnasta noin vuosikymmenessä kadottanut 147,000 talaria hopeata! Petojen hävityksistä ei ole niin paljon tietoja. Aikaa kuvaavaa on kuitenkin mitä Lagerbring kertoo ennen mainitussa Yhteenvedossaan, että karhut ja sudet vuonna 1758 olivat Huittisten pitäjässä tappaneet 887 kotieläintä, ja että vahinko joskus oli vielä suurempi. Vertailun vuoksi panemme tähän, että koko Suomi vuosina 1877—80 kadotti ruton kautta 1,678 hevosta, 5,840 raavaseläintä, 11,530 lammasta, 167 vuohta ja 2,985 sikaa. Petojenkin tekemät tuhot lukuun otettuina oli koko vahinko samoina neljänä vuotena noin 1,400,000 markkaa, siis 350,000 markkaa vuotuisesti. Sekin aika summa, mutta vähäpätöinen 1740-luvun tappioihin verraten, semminkin kuin myöskin ajattelee Suomen yleisen varallisuuden tilaa silloin ja nykyänsä.

Tietysti harrastettiin näitten olojen parantamista, mutta yleensä vähällä menestyksellä, mikäli pikaisia muutoksia vaadittiin. Eräs maaherra ehdotti, että hopeatalarin sakon uhalla velvoitettaisiin jokaista $^1/_4$ tilan omistajaa hankkimaan itselleen vetohärkäpari, sekä ennen 3 vuoden kuluttua vielä toinen pari, „joten liiallinen hevosten käyttäminen tulisi ehkäistyksi, ja kansallisvoi-

toksi saataisiin tynnyrejä lihaa ja taljoja tuhansittain". Toinen ajatteli lammasmoisioin perustamista ja karjarodun parantamista, mutta kummastakaan tuumasta ei tullut paljon. Muuan vapaaherra von Liewen pyysi v. 1749, että jokaisesta kokonaisesta tilasta koko valtakunnassa maksettaisiin hänelle 2 hopeatalaria eräästä hänen keksimästänsä keinosta, jolla muka ilman hankaluudetta saattoi sudet hävittää ja estää muita tulemasta rajaseuduista entisten sijaan. Kaikkiin lääniin kirjoitettiin asiasta, mutta yhteisen kansan terve järki kykeni näitä lupauksia oikein arvostelemaan. Kuulealla ivalla muutamista suomalaisista pitäjistä vastattiin, että jos tuo keino ei ollut keksitty tuuma, jota ei vielä oltu koetettu, niin oltiin kyllä valmiit toisenkin verran maksamaan mokomasta keksinnöstä, „jonka käyttäminen tosielämässä kaiketi olisi herra Liewen'ille huvitukseksi arvattava ja yhteiskunnalle olisi erinomaisen hyödyllinen". Mihin vapaaherran keksintö sitten jäi, emme tiedä.

Taloudellisten olojen tutkijoille on nykyänsä erittäin hyvä apu kauppatilastosta; kun kotimainen tuotanto niinhyvin kuin tuonti ja vienti ovat tunnettuina, saattaa myöskin tehdä päätöksiä kansan tarpeista ja elämästä yleensä. Menneeltä ajalta ei tätä keinoa kuitenkaan voi usein käyttää. Eipä siten, että numeroita puuttuisi; päin vastoin, niitä on kosolta tullilaitoksen jälkeen jääneissä papereissa. Mutta jos tahdomme erittäin tutkia Suomen kansan taloutta, niin nuo numerot ovat kovin vähäarvoisia, koska on syytä olettaa, että tavarakuljetuksesta jommoinen osa on käynyt talonpoikien aluksissa. Tämä liike oli osaksi sallittu, osaksi kielletty, ja todennäköistä on että se suureksi osaksi on ollut hyvin vaillinaisen valvonnan alaisena. Tuskinpa koskaan voinee tällä alalla saavuttaa luotettavia päätöksiä; siltäpä ainakin nykyään näyttää.

Sitä vastoin on mahdollista antaa muutamia, jos kohta kovin vähän lohduttavia tietoja niistä säästöjyvästöistä, joita ruvettiin vapaudenajalla perustamaan. Tämä riento onkin itsessään niin tärkeä, ett'ei sitä voi jättää unohdukseen, kun suomalaisen maanviljelyksen tila viime vuosisadan alkupuoliskolla on kysymyksenä.

Maassa, jossa pari katoa vuosikymmenessä oli sääntönä, näyttää säästömakasiinein perustaminen olleen niin luonnollinen ajatus, että luulisi yrityksen saaneen alkunsa jo varovaisen ja säästäväisen Kustaa Vaasan aikoina. Tietääksemme ei kuitenkaan ennen kuin 1642 ja 1651 vuosien valtiopäivillä ole keskusteltu asiasta, mutta se lykättiin silloin toistaiseksi. Kruunu taisi kuitenkin jo silloin parissa paikassa perustaa jyvästöjä, etupäässä linnaväen yllä-

pitoa varten. Kaarle XII määräsi yhteiselle kansalle velvollisuudeksi kruunun makasiineja rakentaa, mutta siitä ei tullut mitään. Yhtä vähän vaikuttivat ne määräykset ja sopimukset, jotka n. s. Cederhjelmin tutkijakunta Uudenkaupungin rauhanteon jälkeen pani toimeen läntisessä Suomessa, ja josta joku on luullut voivansa väittää, että ne epäilemättä tekivät hyvän vaikutuksen. Nuo terveelliset säännöt, vaikkapa kuninkaallisen majesteetin vahvistamatkin, joutuivat kuitenkin alusta asti täydellisesti unohdukseen, ja varmaa on ett'ei kahteen kolmeen vuosikymmeneen mitään sellaista jyvästöä perustettu. Vuosina 1745 ja 1746 tuli asia uudelleen puheeksi ja 1749 oli Turun läänissä muutamissa paikoin ko'ottu rakennuspuitakin makasiineja varten; 1753 vahvistettiin muutamat tehdyt sopimukset uudestaan. Ylisen Satakunnan kihlakunnassa olivat asukkaat päättäneet, että joka keräjäkunnassa piti löytyä makasiini, 12 kyynärää pitkä ja leveä sisäpuolella, ja laillansa ennenaikaisella varovaisuudella, johon hallituksen käytös kyllä aikoinaan oli antanut aihetta, määrättiin samassa, ett'ei kruunu saisi siihen ko'ottuja varoja ottaa. Samaan aikaan tehtiin Uudenmaan ja Hämeen läänissä melkein joka ainoassa keräjäkunnassa sopimuksia jyvästöjen perustamisesta; muutamista pitäjistä kerrotaan että huoneetkin jo olivat rakennetut. Tätä suotuisaa päätöstä ei kuitenkaan ole hevillä saatu aikaan; kruunun palvelijat sanovat käyttäneensä „hyvin liikuttavia ja pontevia kehoituksia“. Joll'ei muu auttanut, oli aina se keino olemassa, että uhattiin panna uppiniskaisten nimet kirjaan, — jolloin rohkeimmatkin nöyristyivät; sitäkin tapaa on tällä kertaa paikottain koetettu. V. 1750 ei muka ollut muuta kuin 5 keräjäkuntaa koko läänissä, jossa ei sellaisia sopimuksia olisi tehty. Aluksi jokaisen tilanhaltijan tulisi panna jyvästöön 2 kappaa ruista ja 2 kappaa ohraa. Minulla on kuitenkin syytä olettaa, ett'ei näitä määräyksiä ole noudatettu. Pohjanmaalta, jossa jyvästöjen tarve oli vielä suurempi kuin muualla, valittaa maaherra 1736, ett'ei voitu millään tavalla taivuttaa yhteistä kansaa jyvästöjen perustamiseen. Kruununkymmenekset olivat mainittuna vuotena, jolloin hyvä sato oli korjattu, sattumalta saaneet melkoiseksi osaksi jäädä lääniin, ja seuraavana vuonna jo nähtiin, kuinka paljon hyötyä siitä saattoi olla; säästö teki silloin paljon hyötyä, vaikk'ei ollut suurempi kuin 1138 tynnyriä ruista ja 1320 tynnyriä ohraa. V. 1750 puhutaan kolmen makasiinin tarpeellisuudesta Pohjanmaalla, mutta kun hallitus tahtoi laskea koko taakan tilanomistajain hartioille, ei mitään tointa silläkään kertaa liene seurannut tuumaa. Kaksi vuotta myöhemmin maaherra pyysi

20,000 tynnyriä pysyväiseksi jyvästöksi; niin suuri määrä siis hänestä oli tarpeellinen. V. 1757 nostettiin Kyminkartanonkin läänissä puhetta jyvästöjen perustamisesta, mutta kun yhteinen kansa muistutti, että ko'otut varat niin lähellä rajaa olisivat vaarassa joutua vihollisen partiokunnan saaliiksi, sekä sen lisäksi ilmoitti tulleensa ennenkin sillä tavoin toimeen, että varakkaat olivat auttaneet köyhiä, suostui hallitus asukkaitten pyyntöön tulla vapautetuksi jyvästöjen perustamisesta, käskien heitä itse katovuosina pitämään huolta köyhäin toimeentulosta.

Kruunu ei voinut panna varoja talteen tulevan hädän lieventämiseksi; yhteiselle kansalle, joka moniaalla söi pettuleipänsä melkein säännöllisesti, oli sula mahdottomuus saada apujyvästöjä ko'otuiksi. Viljavuoden hyvät päivät olivat jonakin korvauksena huonon vuoden luonnottomista kärsimyksistä. Mutta vielä löytyi muka keino, ja sitäkin yritettiin panna käytäntöön. Kaupunkien porvaristo nautti melkoisia etuoikeuksia; olipa yhteinen kansa oikeastaan velvollinen tekemään ostoksensa juuri siinä ja siinä kaupungissa eikä muualla, oli siis laillansa jätetty sen armoille. Mutta Vaasa-kuninkaitten ajoista asti oli myöskin ollut sääntönä, että kaupunkien, näitten etujen korvaukseksi, piti olla „yhteiseksi hyödyksi". Vielä vapaudenkin aikoina tuota sääntöä silloin tällöin on muisteltu. V. 1742 kun hätä oli suuri julistettiin Kokkolan porvaristolle, että kuka ikinä viljaa omisti oli velvollinen maksun edestä jakelemaan sitä muille kansalaisille ruokakuntien henkiluvun mukaan „niin kuin esiisänne katovuosina 1696 ja 1697 ylistettävällä tavalla ovat tehneet". Porvaristo vastasi, että niin jo oli tehty, jonka tähden tuskin mitään eroitusta rikkaitten tahi köyhäin välillä silloin enää oli olemassa. Kruunu oli samaan aikaan lainannut asukkaitten useimmat laivatkin kuljetusta varten, eikä olisi ollut leipää kylläksi antaa laivaväelle muonaksi, ei siis voitu lähettää apua saamaan meren toiselta puolen. Silloin vihollinen seisoi maassa, ja kaikki kävi siis mullin mallin. Mutta vuonna 1747 kenraalikuvernööri von Rosen julisti muutamain suomalaisten kaupunkien porvareille, että niiden piti porvarillisten oikeuttensa menettämisen uhalla maksusta hankkia muonavaroja sotaväelle; hallitukselle antamassa kertomuksessaan hän kuitenkin lisää, että puute oli niin suuri että käsky luultavasti jäisi täyttämättä. Samaan aikaan vaadittiin Pohjanmaan kaupunkeja pitämään talven varalle 7,400 tynnyriä viljaa. Toisella kertaa kuin tarjona olevia viljavaroja lueteltiin, — varmaankin oli kruununkin varoja joukossa — havaittiin löytyvän Pohjanmaalla 2,759 tynnyriä, Turun ja Porin

läänissä 2,388 tynnyriä, Uudenmaan ja Hämeen läänissä 6,840 tynnyriä ja Kyminkartanon läänissä 7,495 tynnyriä, jonka ohessa löytyi enemmän kuin 20,000 leivottua leipää. Että silloin etupäässä ajateltiin linnaväen, eikä kansan tarpeita, selviää varojen epätasaisesta jaostakin. Ennen Kustaa III:n aikoja ja erittäin ennen 1786 vuoden valtiosäätyjen asiassa tekemää päätöstä nuo monet kauniit tuumat säästöjyvästöjen perustamisesta tuskin lienevät yleisemmin tulleet tosityöksi. Nykyään sitä vastoin tuo kauan harrastettu asia on hyvällä tolalla. Vertauksena mainittakoon että v. 1882 Suomen pitäjänmakasiineilla oli säästöä tilipäätöksen mukaan 330,612 tynnyriä viljassa ja 362,879 rahassa.

E. G. Palmén.

Muistelmia Edenistä.

(Jatkoa.)

Olemme kävelemisestä uupuneet. Asettautukaamme levolle aamiaishuoneen mukaville istuimille. Lukemisesta ei ole puutetta. — Niin sanotulla „the sideboard'illa", jonkunlaatuisella matalalla kaapilla, on kirjoituspöytä. Jos tahdot kirjoittaa jotain, niin on sinun vaan vetäminen se esille. Siellä on paperia ja kirjekuoria, postimerkkejä ja kirjekortteja yleisön käytettäviksi. Etehisessä löytyy kirjelaatikko, johon panet kirjeesi. „The bultons", juoksupoika, tyhjentää sen kahdesti päivässä.

On lauvantaipäivä. Kaikki tehtaat suljetaan silloin kello yksi, ja talon isäntää odotetaan päivällisille kotiin. Hän on yksinkertaisempaa elämää rakastavainen ja vanhanaikuinen sekä noudattaa siitä syystä esi-isien tapaa nauttien päivällisensä tänä viikon päivänä kello kaksi. Viiden ja kuuden välillä juopi hän teetä, illallinen tarjotaan yhdeksän ja kymmenen vaiheilla.

Kello herättää meitä unelmistamme kirjoituspöydän ääressä. Jo on aika pukeutua. Kun toistamiseen soitetaan riennämme alas. Isäntä tarjoaa kätensä jollekulle naisista, muut seuraavat. Meillä on arkipäivä — ei mikään erityinen etiketti pöydässä, eikä minkäänlainen moninaisuus ruuissa. Päivällisten

jälkeen levähdämme vähäisen, sitte kävelemme. Kävelemme puutarhan läpi, tunkeudumme erään oikeastaan läpitunkemattoman pensasaidan lävitse, ja joudumme pienelle hauskalle maantielle. Vaan emme kauvan sitä seuraa. Kenttien, viitojen, ojien ja aitojen yli johtuu tie alas virran rannalle.

Pieni puro — me Suomessa emme antaisi sille virran kunnianimeä — lirisee hauskasti mättäältä mättäälle yli hirsien ja kivien. Täällä polvessa muodostaa se pienenlaisen putouksen. Ennen muinoin pani se myllynrattaatkin liikkeelle, rauniot näyttävät vielä sieviltä puitten keskellä. Kohta saavumme sille paikalle jossa „the River Rhye" puro yhtyy Avon'iin. Ihana Avon tänään ei osoitaikse edukseen. Sen leveä uoma on mutaista limaskaista liejua, keskeltä vaan näkyy kapea hopeajuova luikertelevan liejun välitse — siinä kaikki mikä on jälellä virrasta, kun on pakoveden aika. Ja nyt täytyy meidän lähteä kotiin pitkin tuota kauheata virranuomaa, joka muistuttaa „the slough of despond'ia" elikkä toivottomuuden mutalätäkköä „kristityn vaelluksessa". Voidaanko mitään vastenmielisempää ajatella kuin tuota pohjatonta pehmoista mutakokoa — mielessäni moitin vähän isäntäväkeä, jotka eivät muistaneet että luode oli odotettavana kun veivät meidät tänne. — Illalla kokoontuvat kaikki „the drawing room'iin". Muutamia vieraita tulee luonakäynnille. Mr Jeremy asettuu muutamien muitten seurassa pelipöydän ääreen, hän on sangen huvitettu whist-pelistä. Matalan pöydän ääreen istutuvat iloiset tyttärentyttäret, me kaksi sekä eräs vieraista ryhtyen hauskaan ajatusleikkiin. Pieni Mercedes käy toisesta toisen luo, tirkistää yli enonsa olkapään ja antaa hänelle hyväntahtoisen neuvon, puhelee hetkisen uunin vieressä istuvien kanssa, sekä istuutuu vihdoin pienelle matalalle tuolilleen viereeni. Katsokaat ympärillenne — kuiskaa hän, eikö näytä hauskalta? Hän onkin oikeassa — huone tosiaan edustaa kylläisyyden ja kodikkuuden kuvaa. Kasvihuoneen ovet ovat selällään, kukkaistuoksu leviää sisään miellyttävän viileyden ohessa, kylläksi tarpeen, sillä valkea palaa kirkkaana uunissa huolimatta lämmöstä, koska „takkavalkeatta ei löydy muhkeutta" englantilaisen mielestä.

Ennen kello kymmentä tarjotaan illallista. Mr Jeremy'stä ovat nämät päivänhetket miellyttävimmät. Korttipeli on poistanut viimeisetkin alakuloisuuden jäännökset, hän on nyt pelkkää auringonpaistetta. Veljentytär tarjoaa cacaota, ukko taasen paistettua, kylmää lihaa, tahi lampaanpaistia. Senjälkeen seuraa pari erilaatuista „pie'tä". Jos mielit päästä suosioon, niin pyydä kaksi

annosta Jeremy'n mieliruokaa, rabarberi-molepim'iä. Silloin vakuuttaa hän sinun olevan sangen ymmärtäväinen nuori nainen, koska tiedät arvossa pitää molepim'in oivallisuudet.

Päivä lopetetaan rukouksella ja niin kukin lähtee kotiinsa. Jatketaanko seuraava päivä samoin kuin edellinenkin? Katsokaamme mitä muuta olisi kerrottavaa elämästä S— Park'issa. — Eihän kuitenkaan kaikki päivät kulu yhtä yksitoikkoisesti. Ei tosiaankaan. Väliin lähdemme ajelemaan ukon seurassa. Silloin pitää olla kerkeä jaloiltaan. Säntilleen kello yhdeksän ajavat vaunut portaiden eteen ja Jeremy puettaa päällystakin yllensä etehisessä. Jos ukko minuutinkin ajan saa odottaa, niin hän jo näyttää nyreältä ja kahden kuluttua on kärsivällisyys jo loppunut. Hän soittaa gong'ia. Silloin rientää veljentyttärensä, tuo kuhnustelijatar kevein askelin portaita myöten — „ah, miten käyttäydyt setä" — ja hänen iloisuutensa poistaa sedän synkän mielialan.

Lähdemme Bristol'iin, jätämme Jeremyn virkakonttoriinsa, ja lähdemme sitte kaupunkia katselemaan.

Ensin pysähdymme tuomiokirkon luona, joka on tavattoman suuri ja autio, synkkä, vanha temppeli, jossa mielestäni ylistyslaulut eivät koskaan saata kaikua — toivorikkaat rukoukset eivät koskaan kohota taivaasen.

Sieltä saavumme Bristol'in kaunistukseen, joka on eräs kirkko St. Mary Redcliffe; se on Englannin kaunihimpia. Se on uhkea rakennus, koristettu kapeilla ja korkeilla torneilla, mitkä vievät ajatuksen ylempiin maailmoihin. St. Mary Redcliffe näyttää ylevämielisen hengen rukoukselta, joka on pukeutunut kirkon muotoon, tuolla missä virran reunalla sen jalot sopusointuisat rajaviivat kuvastuvat taivaanrantaa vasten.

Sinä melkein olet peloissasi astua sisään, pelkäät että vaikutus häiritään, että huomaat itseäsi petetyksi. Vaan niin ei ole laita. Komeat pylväskäytävät, holvikaaret, sivukappelit, kaikki nuo vaikuttavat saman mielialan säilyttämistä. Päivä loistaa himmeästi kalliitten ikkunamaalausten läpi. Astu tänne „the readingdesk'in" luo — se on valmistettu niistä sipaleista, jotka jäävät kun nuppineuloja valmistetaan, suuri taideteos itsessään, ja tehtailijan lahjoittama. Luo silmäsi kuoriin päin, harvoin näet niin komean lacework'in kivestä ja niin maukkaan.

Ylhäällä pienessä tornihuoneessa näytetään arkkua, jossa nuori runoilija Chatterton sanoi löytäneensä joukon kallisarvoisia käsikirjoituksia, kansan tahi runoniekan lauluja entis-ajoilta, vaan jotka sitte huomattiin hänen sepittä-

miksensä. Täällä synkässä, pienessä huoneessa vietti hän aikansa — hänen ainoa huvituksensa oli ylhäältä tornista katsella kaupunkia.

Nyt vie Mercedes meidät „the merchants' Hall'iin". Mr Jeremy'n nimikortti on se „Sesam avaappas", mikä meille avaa ovet useampiin komeihin huoneisin, joista kuningas saattaisi kadehtia Bristol'in kauppiasta. Täällä mustasta puusta valmistetuissa kultanahkaisissa tuoleissa pehmeällä selkänojalla nuo arvoisat herrat keskustelevat kaupungin asioista — tuolla purppurasametilla vaatetetussa salissa, jota Englannin kuningasten kuvat koristavat, vastaanottavat he kunnioitettuja vieraitansa. — Niin pohatoita ovat nuo Bristol'in herrat. Mutta sanotaan heidän olevan myöskin sangen tarkat omasta edustaan, eivätkä koskaan laiminlyö aikaansa. „Bristolilainen nukkuu toinen silmä avoimena" kuuluu sananlasku.

Järjestyksessä seuraa nyt „the Mayors' Chapel". Se on vanha, puoleksi maanalainen kappeli, jossa juhlallisissa tilaisuuksissa Bham'in mayori seurueinensa — kaikki puetut keskiaikaisiin pukuihin, punaisilla reunoilla varustetut kauhtanat yllänsä, kolmikulmaiset hatut päässä sekä paksut tukevat kultavitjat kaulassa — viettää jumalanpalvelusta.

Olemme ehkä nähneet etevimmät Bristolin ihmeistä ja tarpeeksemmekin yhdeksi päiväksi. Mielihyvän tunnolla astumme vaunuihin, jotka pikaisessa vauhdissa saattavat meitä kotiin. Ruskeat juoksijat haluavat nähtävästi yhtä kiihkeästi päivällistä kuin mekin. Tänään se meille tarjotaan säntilleen kello yksi, kello seitsemän on suuret päivälliset vieraita varten. Aterian jälkeen vie emäntä meidät erääsen komeaan kyökkihuoneesen, jonka nimeä ja hyötyä en muista. Pöydällä suurella tarjottimella oli puutarhurin päiväniitto. Siinä vieressä ovat korkeat kristalli-kukkaisjalat ja muutama tusina pieniä erivärisiä ja erimuotoisia kukkaisastioita. Pieni Mercedes pyytää apua kukkien järjestämisessä. Vähäisen vaan on jokaiseen asetettava. Sievästi ja hienosti on kaikki toimitettava. Pieni vaaleansininen runsauden sarvi joka nojaa kuvastinta vastaan näyttää niin runolliselta. Panen siihen himeän vaaleankeltaisen ruusun, sen viereen orchiskasvin joka kallistuu hienoon sananjalkalehteen päin. Väritön vihko, vaan kaunis ja tuoksuva! Siinäpä on hienoutta, sanoo Mercedes. Kalpea kaunottaremme Beatrice on sen saava lautasellensa. Ja tässä, naapuriksi saa se heleänpunaisen clarodendron kukan ja varren amerikkalaista kanervaa. Hauskaa on päivällispöytään kukkia järjestäessä ajatella, mitkä paraiten sopivat kullekin. Vaan minä olen toisinaan niin häijynilkinen.

Kauniisti järjestetyt vihkoni, mitä vieraat ihaelevat, sisältävät usein arvostelun, jota eivät aavista. Tässä on iloisen Blanche'mme lempiruusu. Punainen ruusu sopii tuohon ja pari tummaa orvokkia. Blanche'n ajatukset kyllä synkistyvät, kun hän saa serkkunsa — tuon kammotun, tiedättehän — naapuriksi. Pieni haaveksiva Miss Peltuk saa valkoisia ja vaaleanpunaisia atsaleoja — hänen jäykälle, oivalliselle äidilleen sopivat kameliat parhaiten.

Kun kukkien järjestämistoimi on suoritettu, lähdemme huoneisimme. On aika pukeutua päivällisille, sillä muutamia vieraita odotetaan jo aikaisemmin.

Kun kello viisi astun „drawing-room'iin" istuu emäntä pienen pöydän ääressä teetä tarjoten, sill'aikaa kun naisia ja herroja istuu juhlallisina kasveilla koristetussa huoneessa. Istuudun matalalle sohvalle, höyhenillä komeasti koristetun Mrs Peltuk'in viereen — hän jolle Mercedes oli aikonut kameliat — ja saan kupin mustaa, maidon sekaista juomaa käteeni ynnä voileipä-palasen, niin ohuen ja kokoonkäärityn, kuin kermakakku.

Muutamaa minuuttia ennen seitsemää saapuu vielä pari vierasta, ja vähän myöhemmin ilmoittaa soittokello, että illallinen tarjotaan. Isäntä järjestää pikaisesti rivit s. o. osoittaa kullekin herralle naisensa ja sitte aloittaa hän jonon, pieni Mercedes lopettaa sen. Talon iloinen vävy on joutunut minun osalleni. Hän ylläpitää keskustelun mainiolla tavalla. On mukavata kun on saanut puheliaan naapurin, joka ei vaadi paljon tarkkaavaisuutta, jolloin on estetty tarkastamasta „mitenkä olla pitää" ja kuinka muut käyttäytyvät — joka on tärkeä asia. Voi sitä, joka ruokapöydässä tekee virheen. Hän ei ole sivistynyt, eikä hänelle mielellään suoda anteeksi. Voisihan tuo kuitenkin helposti tapahtua suomalaiselle raukalle, joka ei ymmärrä niitä erinomaisia herkkuja syödä, joita hienon hienossa englantilaisessa päivällisessä tarjotaan.

Alussa käy kaikki hyvin. Tiedän miten lientä, kalaa, kaaliksia ja paistia syödään. Sitten seuraa joukko kummallisia väliruokia niinkuin saksansimpukoita ja keitettyä juustosekoitusta. Katselen salaa naapuriini, — onko käyttäminen veistä vaiko lusikkaa? — Vai niin — siis tuota tylppäkärkistä hopeaveistä. „Hyvä, jatka vaan herra vävy, minä kyllä kuuntelen".

Puurot ja hyytyneet liemet syödään lusikalla. Sitten tarjotaan tuoreita saksanmansikoita. „Olen itse ne istuttanut, miltä ne maistuvat Miss, — sanoo isäntä tyytyväisenä. Löytyyhän niitä koko joukko kasvihuoneessa. Teillä on carte blanche".

Saksanmansikoita varten löytyy veitsi ja kahveli. Ne ovat todellakin niin suuria, että niitä sietää jakaa. Ananashedelmää on vaikea syödä, banaaneja olen onnekseni ennen oppinut kuorimaan. Sittekuin hedelmät on tarjottu, kannetaan pöydän ympäri pieniä vedellä täytettyjä kristallivatia. Pieni kukkaisvihko uipi kussakin. Tuo maalta tullut viattomuus on täynnä hämmästystä. Onko kukka käsin tehty ja syötävä, juodaanke vesi vai onko se vaan tuon keskellä uivan tuoksuavan ruoan kastekkeena.

Naapurini auttaa minut pulastani, ottaen varovaisesti kukkaisvihkonsa, pyyhkii varret mukana seuraavalla suupyyhkimellä sekä tarjoaa sen minulle lausuen: „Vaihdetaanko?"

Es geht mir ein Licht auf. Vesi on siinä hyppysiä varten, jotka hedelmistä ovat vähän takistuneet sekä ovat peson tarpeessa — kukkaisvihko on siinä senvuoksi että peso saattaisi tapahtua esteetillisesti ja että samassa voitaisiin suorittaa keskinäisiä kohteliaisuuden osoituksia.

Jo ovat kaikki vaikeudet voitetut. Loppupuolella päivällistä saatan levollisesti kuunnella naapurini leikkipuhetta, puhua saksaa nuoren Bonn'issa kasvatetun naisen kanssa, sekä laverrella franskaa tuon oivallisen Mrs Peltuk'in kanssa, joka tahtoo pöyhkeillä kauniilla ääntelemisellänsä.

Kello käy vielä kymmentä kun emäntä antaa lähdön merkin. Naiset lähtevät matkaan kukin hienosti nyykäyttäen isännälle, joka kumartaen pitää heille oven auki. Nyt lauletaan ja soitetaan, pakistaan ja nauretaan salissa, kunnes vähän ajan kuluttua herrat saapuvat. Silloin taritaan teetä ja kahvia ynnä leivoksia. Joku nuorisosta ehdottelee kävelymatkaa kasvihuoneisin. Jos oikein muistan, lähti tuo hienolle seuraelämälle outo ajatus minun omista aivoistani. Se saavutti kuitenkin suostumusta, ja salaisesti, sillä vanhempain tietysti ei pitänyt saada tietää mitään, hiivimme me ulos yksitellen — toiset ikkunan, toiset pienen sivuoven kautta penkerelle.

Minut pidätti kuitenkin seurakunnan pappi omassa korkeassa persoonassaan, ja pakoitettuna „pataa tunnustamaan" taivutin heti puolelleni tuon kunnon miehen. Me kävelimme yhdessä pitkin puutarhan synkkiä käytäviä ja sen avarain kuun valaisemien nurmikkojen poikki hedelmähuoneen sivutse, jossa aprikat ja viikunat, persikat, viinirypäleet ja banaanit kypsyvät, kukkaistemppelin luo, jota sininen kupukatto peittää ja hoikat pylväät kannattavat. Se on pyöreänmuotoinen huone, neljän suuren soikean komeron kanssa — kappeli jos niin tahdotaan. Keskustassa lorisee korkea suihkukaivo, vesi-

kasvien ympäröimänä, palmut luovat eriskummallisia varjoja, vesipisarat kimaltelevat hopeankirkkaina kuutamossa. Ruusuköynnökset, jotka ympäröivät pylväitä, sekoittavat lemunsa miehenkorkuisten orchiskasvien tuoksuun. Sametinkaltainen valkea stefanotis hohtaa punaiselta, clarodendron loistaa hämärässä. Me istuudumme ruusu- ja atsalealehdossa olevalle marmori-istuimelle ja katselemme tätä ihanuutta. Kaikki Floran temppelissä näyttää eloisalta, lehdet suhisevat, kukat liikahtavat, näyttää siltä kuin keijukainen kussakin tahtoisi särkeä kahleensa, tahtoisi ulos tanssiakseen puoliyön aikana ilmoisten sisariensa ja veljiensä kanssa kuutamolla, palmujen suojassa. —

Seuraavana päivänä istumme siivosti kotona, vietämme aikaa keskustellen lieden ääressä, käymme Mrs Pierce'n ja Mrs Rye'n, ajajan sekä puutarhurin kunnioitettavien vaimojen, luona katsomassa, mitenkä senkaltainen väki elelee. Mrs ajaja hallitsee kolme hauskaa huonetta sekä kyökin — puutarhurilla on kaunis huvila, joka meidän luonamme saaristossa pidettäisiin muhkeana ja vieläpä Kaivopuistossakin pitäisi puolensa. Kiitetään viimeisestä — poismennessään jätetään nimikortit etehisessä olevalle pöydälle.

Iltapäivällä kuuntelemme raamatunselitystä eräässä seurakunnan kouluhuoneessa. Isäntämme on, sivumennen sanottuna, yhdessä parin muun herran kanssa rakennuttanut kirkon sekä palkkaa papin. — Muutamat hurskaat notkistavat polvensa pehmeille jakkaroille, kuunnellen sielunpaimenen harrasta rukousta. Senjälkeen lauletaan virsi ja „the Reverend" puhuu aattehikkaasti sekä totisessa kristillisessä hengessä vertauksesta „tuhlaajapojasta". Mikä runsaus hyvistä, milt'ei erinomaisista saarnaajista on näillä dissenterseillä. Täkäläisen saattaa huoleti lukea erinomaisten joukkoon. Nuo keskinkertaiset ovat Englannissa ylipäätään ani harvat — ainakin kaupungeissa.

Illalla on konsertti. Bristolin musiikkiyhtiö suorittaa oivallisesti Gade'n Psyke'n, jonka kuitenkin olemme kuulleet huolellisemmin annettavan Birmingham'issa. Mainio laulajatar Marie Rose laulaa hyvällä menestyksellä tuon tunnetun remputuksen La notte è bella. Laulajattaren ääni on kyllä ollutkin bella aikoinaan, samaten hän itsekin. Nyt ovat kumpaisetkin vanhanpuoleiset. Ääni ohukainen — laulajatar paksunläntäinen. Mutta siitä huolimatta on hän taiteilija, jota mielellään kuuntelee.

Kotimatkalla tehdään suunnitelmia huomispäiväksi. Mr Jeremy ehdottelee huviretkeä Clevedon'iin, pieneen, kanavan varrella olevaan kylpypaikkaan — ja siksi jää.

Säntilleen kello kaksitoista, niin kuuluu ankaran isännän käsky, piti meidän seuraavana päivänä tavata hänet Clevedonin puistossa.

Ehk'emme, naisten tavoin, olleet oikein tarkat, tahi ehk'ei Mr Pierce antanut hevostensa juosta tavallista juoksuaan — varma on että, kun tulimme puistoon seisoi vaunujen haltija jo siellä — levottoman näköisenä.

Minä käskin teidän tulla kello kaksitoista, alkoi hän, niinpian kuin hän oli anastanut häntä varten säilytetyn sijan vaunuissa — ja nyt on kello kahdeksan minuuttia yli. Nuoret naiset eivät osaa olla tarkat, se on selvä se. — Ja te Pierce, te olisitte hyvinkin voineet jouduttaa hevosianne — mikä viivytti naiset — miks'ei Pierce jouduttanut kulkua. Minua ei odottaminen miellytä.

Ja loukatun näköisenä nojasi vanhus taaksepäin patjoja vasten. Hänen veljentyttärensä näytti huvitetulta, ja kuiskasi minulle hiljaa skotlannin murteella: haukunta on pahempi kuin purema — älkää olko sedälle suutuksissa. — Minä purskahdin nauruun. Ja nauru on tarttuva tauti. Vanhus siihen pian yhtyi.

Mutta kuinka huolimattomasti nuo nahkaiset roikkuvat — palelettehan te.

Minäkö palelisin kevätlämmössä ja auringon paisteessa! — Mutta tunnettu on, että kun Mr Jeremy on hyvällä päällä, kietoo hän aina seuralaisensa suurella huolella ketunnahkapeitteesen. Sentähden me tyynesti annamme verhoa itseämme, ikäänkuin olisimme kylmän vyöhykkeen maissa, pohjoisnapa matkan tarkoituksena. — Hyvin toimitettuaan työnsä, nyykäyttää vanhus tyytyväisenä päätään: Katsokaat nyt ympärillenne young ladies, se maksaapi vaivan.

Kelpasi todellakin katsella. Me kuljimme pitkin joenrantaa ja lähestyimme juuri sitä merkillistä siltarakennusta, joka täällä johtaa vuolaan Avon virran yli. Uljas rippuva silta on ikäänkuin jättiläisen rakkaalle lapsellensa tekemä outo leikkikalu, siinä missä se johtuu kalliolta kalliolle. Silta notkuu vaunujen painosta, alhaalla syvyydessä kulkevat laivat, ne näyttävät leluveneiltä, ja rannalla olevat työrattaat siltä, kuin hyvinkin mahtuisivat hevosineen ojennetulle kämmenelle. Me pysähdymme keskelle siltaa ja katselemme alas. Päätä huimaisee. Mikä kuilu! Tänne, the Suspension bridge'lle, rientää vuosittain maan kaikista osista onnettomia, täällä päättääkseen päivänsä. Se käy niin helposti päinsä. Kuilu viekottelee. Tarvitsee ainoastaan seisoa paikallaan

ja katsoa alaspäin — ja käypi kuin Göthen kalastajan. Vellamon neidot kutsuvat. Ainoastaan askel koruaidan yli, niin ollaan Manalan majoissa.

Meillä oli kaksitoista englantilaista penikulmaa kuljettavana suurimmaksi osaksi sangen kauniitten seutujen kautta. Rikkaita puistoja, uhkeita tornintapaisia vanhanaikuisia linnoja ja uudenaikaisia herraskartanoita; ihania maataloja, pieniä miellyttäviä kyliä, kotiseutuja muistuttavia männiköitä, korkeilla nelinurkkaisilla torneilla varustettuja ijästä harmaita sekä sammalia kasvavia kirkkoja, vihantia lehtimetsiä joissa muratti kietouu kaikkien vanhojen puunrunkojen ympäri, — loitolla siintäviä ylänköjä ja siellä täällä kaistale kanavaa. Me kuljimme myös vähän matkaa metsän läpi, jota pidettiin jylhänä. Viaton, sievä jylhyys. Säynäskukkiin ja vuokkoihin sekaantui köynnöskasvia, siten muodostaen tiheän nurmikon. Toiset kasvit kiersivät rungosta runkoon, ja olisivat ne ynnä okaiset giust-pensaat ehkä olleet haitaksi kulkijalle. — Siinä se jylhyys olikin.

Noin kahden tunnin matkan päästä saavuimme perille. Clevedon on sievä paikka — sangen kaunis — joka näkyy ikäänkuin merestä nousseen ja vähitellen raivaavan itsellensä tietä pitkin vuorenrinnettä ylös. Alempana on meri. Valitettavasti ei kuitenkaan nuo äärettömät sinitanteret, sillä Wales'in vuoret rajoittavat täälläkin näköpiiriä. Kuljimme pitkin nurmikkoa, jonka juurella — meri kuohuu, olin jo sanoa, vaan eihän se olisi ollut aivan totuuden mukaista, sillä muutama syli limaista savea eroitti meidät merestä, — oli luodeveden aika, luode se aina meille kiusaa teki.

Täällä on minun tapana usein kävellä, sanoi veljentytär — setä ja minä palaamme tavallisesti tänne, kun toimitetaan suuret siivoamiset, joita hän herrain tapaan kammoo. Täten vietämme me — kun sedän ei tee mieli pitempiä matkoja — sekä syksyllä että keväällä jonkun viikon tahi pari täällä ulkona. Katsokaat ympärillenne — täältä juuri kaikki näyttää niin ihanalta. Näettekö hienon savun nousevan tuolla taivaanrannalla, se nousee Cardiff'in uuninpiipuista. Ja tuo iso, muhkea sotalaiva tuolla, se on „the Formidable" n. s. „trainingship", kasvatuslaitos pahanjuonisia lapsia varten, joissa heitä kasvatetaan kunnon merimiehiksi.

Ja täällä takanamme on Clevedon ylimyksellisine huviloineen. Suurimman ja kauneimman ostivat äskettäin franskalaiset jesuiitat ja se tehtiin luostariksi. — Kukkulan huipulla näimme pari munkkia ruskeihin viittoihinsa puettuina. Heidän vartalonsa näkyivät selvästi tummansinistä ehtootaivasta vas-

ten. Se oli hyvin näyttämön tapaista. Puutarha, muuri ja komea luostari olivat myös sopivia kulisseja.

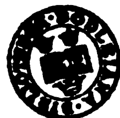
Kun paluumatkalla kuljimme ohi the Suspension bridge'n oli jo pimeä. Avon näyttäytyi kauniilta, monet valaistut veneet tummalla pinnallaan, Sea Walls'in luotojen ja synkkien honkametsien kummalliset rajaviivat vastaisella rannallaan.

Kello kahdeksan olimme taasen kotona Eden Hall'issa, sangen tyytyväisinä myös nähdessämme katetun päivällispöydän.

Sovereigni.

(Runoili Carl Snoilsky. Suomensi A. G.)

I.

John, poikanen köyhän Maryn,
Tuon neulojan nälkäisen,
Vilinässä Cityn suuren
Vaan seisoopi väristen.

„Sovereignia, herra!“ hän pyytää,
Ään' itkusta vavahtaa.
„Mun äitini kadulle syöstään,
Jos ei hyyryä maksetuks saa“.

Voi lampahut, lapsi rukka,
Et tottunut kerjuuseen.
Vai sovereignia — häpee!
Yks penny ois kohdalleen.

Yks penny, se uhri ehk'ei
Ois mikään mahdottomuus,

Ja kenties miljoonamiesi
Vois antaa pennyä kuus;

Mut sovereignia oitis —
Se pyyntö on kohtuuton.
Et tietäne, mikä arvo
Tuon kolikon kultaisen on?

Sovereigni se rihloinensa,
Kuvinensa Viktoorian,
Ehtoolla, kun Grisi laulaa,
Nojatuolin on hintana vaan.

Sen maksaa puolinen hieno
Kilp'konnan-lieminehen,
Sen maksaa syleily Fryneen,
Pään-täys Cliquotakin sen.

Sovereignia — kaikkea vielä!
Mee kotiis, pikkunen mies!
Ei niin oo viljalta niitä,
Ei rikkaassa Lontooss' ees.

Ykspäisnäpä poika viipyi,
Välin rohjeten pidättämään
Ohi kiirehtiväistä herraa,
Joka tuskin hänt' ymmärskään.

Mut turhaan! Taivahan Herra!
Ja äitini sairastaa!
Voi, missähän ois sovereigni,
Voi mistähän semmoisen saa!

Rahanvaihtajan ikkunassa
Niit' on sinun katsellas,

Niit' on satamäärin, ja niissä
Sama muoto valtiakas:

Tuo pää, jon piirteitä tuskat
Ei muuttane kurttuisaks,
Kuin Kullatar, saavuttamaton,
Ja huulta turpeeta kaks.

Hämäröi, sytytettiin kaasu,
Jopa loppui toivokin.
Kotipuoleen nyyhkivä poika
Käy askelin viipyvin.

Katukiviin kiinsi hän katseen,
Kuni hurjana etsien:
Jos loistais kolikko tuossa,
Kuva kultainen Onnettaren!

II.

Jo neljäkymmentä vuotta
Ajan mereen vuotanut on,
Siit' asti kun poika näki
Emon pantavan kalmistoon.

Mary, varjona, hoippuvaisna,
Nälän nääntämänä ja työn,
Sai sateessa viime puustin
Kadull' ollen koditta yön.

Ehk' oikeall' aiallansa
Ois auttanut yks sovereign';

Niin ainakin aatteli Johnny —
Käsin nyrkiksi puristunein!

Kuink' olivat tyynet ja myrskyt
Sen jälkehen vaihdelleet!
Vähäsimmät ja suurimmatkin
Oli muuttua ehtineet.

Yks ainoa vain, se on varmaa,
Oli jäänyt muuttumata:
Pien' kultakappale kirkas
Rahanvaihtajan puodissa.

Mut entinen pieni poika
Tuon neulojan nälkäisen
Sir John'ina Cityssä Lontoon
On joukossa rikkainten.

Lapsuutensa hältä pantiin
Väen köyhän kalmistohon;
Siell' itki hän itkunsa kuiviin;
Tuli mies — mutta tunnoton!

„On ummessa Luojan korvat,
Ei ihmeitä enää oo.
Äit' kullan vuoks vajos hautaan —
Haen kullalle kostantoo".

Hän mailmaan läks, haki kultaa,
Sai apua Onnettaren,
Ja vihaisen himoisna tarttui
Kiin' kurkkuhun Kullallen.

Miss' sortuu muut tuhansittain,
Yks ainoa voiton vie;

Mut miksikä tää juur' yksin?
Selititettynä tuot' ei lie.

Tuhansista hän valituisna
Näki edessään, polvillaan
Tuon haltian, kiiltävän, julman,
Kuin katuis se pattojaan.

Yhä kultaa ja vieläkin kultaa!
Mut himonsa tyydy ei.
Yhä velkaa on hälle tuo julma,
Joka häneltä äidin vei.

III.

Hän kulkee Pörssistä kotiin.
Osotuksia kunnian
Juur' saanut on ritari uusi,
Joka lahjoitti miljoonan.

Lasareeteista, höyrykyökeist',
Asumuksista köyhän väen —
Filantrooppina maineikasna
Baroneetiks tehty on hän.

Syvimmässäpä sydämmessään
Ylenkatse vain vallitsee
Metallia kirkasta kohtaan,
Jota viimein hän hallitsee.

Hän kadulle kylvää tahtois
Nuo kolikot loisteliaat
Ja tallata jalkains' alle
Kovat särmät rihlakkaat!

Hän miettien yksin kulki
Torin sumuisen poikki nyt.
Epätoivossa lapsena kerran
Oli tuossa hän käyskellyt.

Joko äidin häpeä, kuolo
Nyt kyllin kostettu on?
Ei, nyt vast' tuimelemassa
On tuska sammumaton.

Ja turha on taistelu pitkä,
Ja voitto on valhetta vaan.
Sitä kultaa vaan, jota kerjäs,
Ei saanut hän milloinkaan.

Mitä kaikist' aarteista mailman?
Mitä niistä hän välittäiskään?
Raha yks oli rahaa, se ainoo,
Jota tuolloin ei saanut hän.

Mi tuo? Joko aaveen hän nähnee?
Miks kiiltävi tuossa tie?
Joko unessa muuttuneena,
Taas etsivä laps' hän lie?

Sovereignin kirkkahan, uuden
Valo kaasun välkäyttää.
Vuoskymmentä neljä sitten
Sama siin' oli kuva kuin tää:

Tuo pää, jon piirteitä tuskat
Ei muuttane kurttuisaks,
Kuin Kullatar, saavuttamaton,
Ja huulta turpeeta kaks.

Avatussa kädessä hällä
Kuin hiili se kuumottaa,
Kuin nautinto vain keveäisnä,
Raskaampana kuolemaa.

Ja Maryn nälkäisen poika
Rahan viskasi rapakkoon
Ja itki kuin laps', epätoivoin,
Tuo köyhä, rikas Sir John.

Englantilainen arvostelu Kalevalasta.

Tunnetun englantilaisen aikakauskirjan „The Contemporary Review“ toukokuu-vihkossa tältä vuodelta luetaan laveampi kirjoitus „Kalevalasta“. Tekijä F. C. Cook on vertaileva uskonnon-tutkija, etenkin on hän tutkinut Intialaisten muinais-uskontoa, ja näkyy olevan varsin ihastunut kansallis-epokseemme. Ne syyt, jotka ovat saattaneet hänet esittelemään tätä ainetta englantilaisille lukijoille, ilmoittaa hän seuraavilla sanoilla: „En ole huomannut että mikään tarkempi esitys tästä epoksesta olisi ilmestynyt Englannin kielellä. Olen sentähden luullut että Review'n lukijat mielellään kääntäisivät huomiotansa vähän täydellisempään esitykseen tämän merkillisen runon sisällyksestä, ei ainoastaan kirjalliselta kannalta katsoen, vaan myöskin sen erityiseen tärkeyteen uskonnon historialle“. Hra Cook, joka itse osaa suomea, kertoo ensin lyhyesti Kalevalan synnystä ja Lönnrotin työstä sekä antaa sittemmin esittelyn sen sisällyksestä. Varsinkin näyttävät Aino-runot häntä viehättäneen; myöskin viideskymmenes runo on erittäin vetänyt hänen huomiotansa puoleensa. Väliin hän sovittelee omia mietteitänsä ja mielipiteitänsä, jotka voinevat olla valaisevia suomalaisillekin lukijoille.

„Eräs silmiin-astuva kohta koko Kalevalassa“, lausuu kirj., „on kotiaskareitten ja käsitöitten yhdistäminen melkoiseen henkiseen sivistykseen ja korkeaan käsityskantaan. Siinä maassa ja siihen aikaan kuin tämä runo kokoonpantiin, olivat nähtävästi tämän laatuiset askareet etevimpien toimena. Päähenkilöt eivät ole kuolemattomia jumalia, mutta he ovat jumalallista alku-

perää, puolijumalia; tosiaankin he ovat likempänä jumalia kuin Herakles, Teseus ja toiset kreikkalaiset herooit".

Varsinkin huomattavaa on mitä kirj. lausuu Väinämöisestä ja muinais-Suomalaisten taikauskosta. „Väinämöisen pääominaisuus on taikavoima. Mutta tämä taikavoima (magic) eriää shamaanein, Tataarien ja Mongoolien pappien ja noitien, taikavoimasta. Väinämöinen käyttää, ja voi ainoastaan käyttää voimaansa siveellistä ja ruumiillista pahaa vastaan. Jos hänen henkensä voimat ovat hetkeksi järkähtäneet, menettää hän voimansa käskeä vahingollisia vaikutuksia (vert. runot VIII, IX). Sitä vastoin on pahaa aikaansaava taikavoima annettu sumuisen Pohjan alhaisemmille roduille". Mitä Väinämöisen ja toisten pääurosten luonteihin Kalevalassa tulee, lausuu kirj. että ne ovat alkuperäisiä ja selvästi eriävät toisistaan, jonka tähden astuvat eteemme erinomaisen elävinä ja herättävät vilkasta myötätuntoa. — Väinämöisen synty ja päivän valoon astuminen verrataan Indran syntymiseen Rig-Vedassa.

Loppusanat hra Cook'in kirjoituksesta pyydämme saada tähän suomentaa.

„Kalevalalla on täysin ja oikein vaatimus kansallis-epoksen nimeen. Me huomautamme kokoonpanon erinomaista eheyttä, joka ei ole ainoastaan ulkonainen, jotta sillä tässä suhteen on harva kilpailija, eikä ketään voittajaa; paitsi tuota ainoata episoodia runoissa 31—35, käsittelee jokainen osa runosta noiden kolmen veljeksen toimia ja lauseita. Niistä on Väinämöinen esimmäinen. Hän on kaiken ennen-kristillisen sivistyksen pää ja edustaja. Runo alkaa hänen ihmeellisellä synnyllään ja päättyy hänen yhtä ihmeelliseen katoamiseensa. Hänen äitinsä on jumalallinen olento; ja hän joutuu samaan yliluonnolliseen piiriin. Hänen ensimmäiset toimensa maan päällä tarkoittavat sen viljelystä. Alusta viimeiseen saakka hän aikaan saa kaikki työnsä taikavoimallisten sanain avulla, jotka salaperäisellä tavalla osoittavat hänen syvää tietoansa maailman synnystä ja voimista. Ainoastaan yhden kerran hän esiintyy toimien pääasiallisesti aseitten voimalla, ja on tässä suhteen silmiin pistävä vastakohta Homeron uros-ihanteelle. Hän on aina esitetty syvätunteisena ja hellänä henkilönä; äitiänsä, veljiänsä ja kansaansa rakastavana. Hän on tuo suuri ihanteellinen soittoniekka, joka viehättää ja liikuttaa kaikkia luonnon voimia suloisilla sävelillään, ja viimeksi jättää kanteleensa perinnöksi omalle kansalleen. Ainoastaan kerran pettää hänen viisautensa hänet, kun hänen mielensä on joutunut tasapainostaan. Näemme että hän ei suinkaan katsele taikavoimaa, jota hän niin vapaasti omistaa ja käyttää, omaksi kyvykseen,

vaan hän tunnustaa yhtä Korkeinta Olentoa kaiken voiman lähteeksi, kaikkien hyväin lahjain antajaksi. Luultava on että Castrén tarkoittaa näitä paikkoja kristinuskon vaikuttamiksi, mutta aina kun tuo pyhä nimitys „Jumala“ tavataan, se käytetään samassa hengessä kuin näemme jokaisessa miettimättömässä kansassa varhaisina aikoina. Persoonallisen ja korkeimman Jumalan aate, ei kuvitelmana eli kummallisten mietteitten johtopäätöksenä, vaan kaikkialla läsnä olevana ja kaikki käskevänä prinsiippinä, hämärästi käsitettynä, vaan eriämättömästi liittyneenä ihmisen omaantuntoon, on minulle silminnähtävin ja huomattavin tosiasia, joka todistaa ihmiskunnan yhteyden ja kaiken uskonnon jumalallisen alkuperän.

Runoteoksen yhteyttä arvostellessamme, meidän tulee pitää mielessä että se nykyisessä muodossaan koottiin kansan suusta, ja sitä ennen oli alttiina kaikellaisille vaikutuksille, jotka voivat häiritä sen eheyttä. Moniaat uudestaan kertomiset, moniaat eriäväisyydet saavat tässä seikassa täydellisen selityksensä. Mutta me voimme itsellemme toivottaa onnea, että ei ainoastaan näin lavea erilaisia yksityiskohtia uhkuva runo, esimerkkejä kaipaavalla tavalla, muistossa pysyi, vaan luonteiden, aatteiden ja tunteiden yhteyskin vielä tavattomammin säilytettiin.

Mitä *kieleen* tulee, olkoon minun suotu lausua, että kun ensin aloin lukea suomea, minä hämmästyin sen varsin merkillisistä ominaisuuksista, ja sen yhdenkaltaisuudesta jaloimpien ja enimmin viljeltyjen kielien kanssa Arjalaisten muinaisuudessa. Säkeitten rakennus on samalla yksinkertainen ja vaikuttava. Se soluu helposti ja keveästi ja vie meidät mukaan vastustamattomassa liikkeessä, jota Rig-Vedan taikka Homeron runojen hienoimmat laulut eivät voita.

Joko katsomme Kalevalan kieltä, runoutta taikka uskontoa, löydän sattuvaa vahvistusta niille prinsiipeille, joita olen esittänyt teoksessani „The origins of religion and language“. Ensiksikin meillä on yhdistävä side arjalaisten, eli taivutus- (fleksioni-), ja turaanilaisten, eli n. s. liittävien (agglutinationi-), kielten välillä. Tämän tosiasian ovat nimen-omaan tunnustaneet tutkijat, joihin ei ole vaikuttanut se, mikä nykyään katsotaan dogmaatiseksi etuluuloksi. Castrén ja kaikki muut suomalaiset oppineet, Ujfalvy, Budenz ja muut unkarilaiset kielitutkijat, yhtä tunnetut terävyydestä kuin terveestä päätöskyvystä, ovat sitä mieltä, puhtaasti tieteellisistä syistä, että Suomen kieli on likimpänä Arjan vanhimpia muotoja, niinkin likellä että se oikeuttaa olettamaan suoraa haarautumista; ja toiselta puolen saattaa se kaikki muut turaanilaiset kielet järjellisen ja täydellisen järjestelmän piiriin, joka käsittää kaikki haarat vanhan mannermaan luoteisesta alkaen aina kaukaisimpaan itään asti.

Pitäen Suomen kieltä keskuksena näemme samalla sen likeisyyden Jafetilaisen rodun alkukieleen, joka puhtaimmassa ja enimmin kehkeytyneessä muodossaan säilyi vanhoilla Arjalaisilla; ja toisaalla päin turaanilaisten kielten vanhimpiin muotoihin, vanhan Median ja Akkadin eli Sumerin kieliin, puhumattakaan turkista ja unkarista, jonka nykyään kaikki syntyperäiset oppineet tunnustavat haarautuneen ugro-suomalaisesta alkukielestä.

Mitä laveuteen tulee on suomalanien epillinen *runous* Indo-Arjalaisten kansallisrunojen ja Iliaadin sekä Odysseian välillä. Rakennuksen yhteyteen, vaihtelevaisuuteen ja uskollisuuteen, luonteitten esitykseen nähden, tarjoaa se tosiaankin silminnähtävän vastakohdan Skandinaavilaisten ja Indo-Arjalaisten runouden rajummille piirteille. Väinämöinen on ihmisellisempi kuin klassillisen muinaisuuden uroot ja yht'aikaa näiden suurempain ruumiillisten voimain ja julmuuden puutteessa. Nämä seikat, minun mielestäni, ovat varsin tärkeät, kun ratkaistaan kysymys kaikkien ihmiskunnan haarain yhteydestä. Luontomme syvin myötätunto herätetään ja käsketään esiin.

Kalevalan *uskontoon* katsoen, tahtoisin, keskustelematta loppumattomista ja päätöstä tuottamattomista spekulatiivisista kysymyksistä, yksistään pysyä yhdessä varmassa tosiasiassa. Yksi korkein jumalais-olento, maailman Luoja ja Herra, nimitetään „Jumala", mikä nimi, Castrénin todistuksien mukaan, on paljoa vanhempi kuin mikään Jumalan nimitys Suomalaisten ja heidän heimolaistensa kesken. Luonteeltaan, ominaisuuksiltaan ja voimaltaan tämä Jumala omistaa aivan saman aseman kuin Varuna Rig-Vedassa, taikka Ahuramazda iraanilaisessa tarustossa; ja toiselta puolen, kuinka uskomattomalta näyttäneekin, kuin se Olento, joka myöhemmästä taikauskosta huolimatta tunnustetaan kaikissa turaanilaisen rodun heimoissa. Nämä kohdat vaatisivat kumminkin enempää tilaa ja aikaa, kuin nyt voin käyttää; mutta päätökset näyttävät minulle varmoilta, ja vaikka kaipaavatkin selvittelemistä, kumminkin pääkohdiltaan kumoamattomilta.

Toivottavaa on ainoastaan, että Englanti on ottava sille tulevaa osaa tämän Turaanilaisen hengen mahtavan tuotteen valaisemisessa. Paljon on epäilemättä tehtävänä moniaitten sen osain oikein sovittamiseksi, paljon myöskin teoksen oikean paikan osoittamiseksi kielellisessä suhteessa. Mutta yhtä seikkaa tulee minun varmana vakuuttaa. Mikään työ, jota oikein ja tunnokkaasti tehdään tässä runossa, ei ole käyvä hukkaan. Runoilija, kielimies, filosofi ja tieteellinen teologi, on jokainen löytävä palkkansa samassa määrässä kuin

hänen harrastuksensa on ollut kelpo ja tunnokas. Lopuksi en voi pitää sitä sopimattomana lausua iloani siitä, että tässä lyhyessä esityksessä olen saanut saattaa tämän aineen, niinkuin luulen, ensi kerran — ainakin riittävällä täydellisyydellä — kansalaisteni huomioon".

Kotimaan kirjallisuutta.

Th. Rein. Sielutieteen oppikirja. Helsingissä, 1884. Weilin & Göös.

Tätä ensimmäistä suomenkielistä alkuteosta suuren ja itsenäisen tieteen alalla on suomalaisen yleisön tervehdittävä täydellä ilolla ja tyytyväisyydellä. Meidän pienen kirjallisuutemme, joka yksityisissä haaroissaan luonnollisesti ei voi näyttää yhtämittaista kasvamista eli historiaa semmoista kuin suurten maitten, täytyy katsoa sitä tärkeämmäksi että se, jos ilman väliasteitakin, yksityisten ponnistuksilla eri aloilla kohotetaan ajan vaatimuksia vastaavalle kannalle. Ja niin on tässä epäilemättä käynyt sielutieteelle, tietysti siinä määrässä kuin lyhyen oppikirjan vaatimaton ohjelma siihen on voinut soveltua. Suomalaisen yleisön käsissä on nyt sielutieteen pääpiirteistä esitys, joka terveesen tieteellisyyteen katsoen ei ainoastaan ole etevämpi kaikkea sitä mikä ennen sillä alalla ruotsin kielellä maassamme on tullut käytäntöön, vaan myös erittäinkin voittaa kaiken sen mitä tähän asti sielutieteessä on julkaistu läntisessä naapurimaassamme, jossa konservatismi raskaimpana on painanut henkisiä tieteitä ja kuiva filosofeemi kauvan on ollut uutterana tekemään hedelmättömiksi laajoja tutkimuksen piirejä.

Seikka, joka useilla haaroilla ehkä enimmästi on viivästyttänyt liittymistä ihaniin ja lupaaviin edistymisiin sielutieteen alalla, on tuo hyvin heikoilla perustuksilla pysynyt luulo, että koko tämä uudenaikainen työ, joka erityisellä harrastuksella tarkastaa pelkkiä ruumiillisia toimia ja suhteita, sillä tarkoittaa sielutieteen enempää tahi vähempää sulattamista hermofysiologiaan ja että se siis tahtoo, joll'ei kokonaan kumota henkeä, niin kuitenkin kahlehtia sitä aineesen tavalla, joka ei vastaa meidän ihanteellisia rientojamme. Vaan oppikirjamme näyttää itse teossa kuinka vähänarvoinen tuo pelko on, ja että se tässä, kuin usein muulloinkin, on pelkkää tietämättömyyttä.

Niin muodoin tekijä toiselta puolen empimättä käyttää hyväksensä psykofyysillisen (tämän sanan laajemmassa merkityksessä) tutkimuksen tuloksia, joissa psykologian ja fysiologian harrastajat ovat käyneet käsi kädessä saadaksensa selville sielunelämän ja sen aineellis-elimellisen alustan väliset säännölliset suhteet. Hänen kirjansa antaa yleisen mutta varsin tarkan esityksen

hermostosta (§ 6, 7) ja myöntääkin sille, niinkuin kaikille ruumiillis-luonnollisille kohdille sangen lavean merkityksen ja painon sielunelämän omituisen laadun määräämisessä sekä indiviideissä että suuremmissa kansanryhmissä (§§ 8—10). Samoin saapi aistimus-oppi tarpeellisen fysiologisen valaistuksen §:ssä 23. Tästä §:stä niinkuin seuraavastakin, jonka aineena ovat nuo kvantitatiiviset riippuvaisuus-suhteet ulkonaisen kiihottimen ja itse aistimuksen välillä (psyko-fysiikki ahtaammassa merkityksessä), sopii varmaan sanoa, että niihin on tavallista onnistuneemmalla tavalla supistettu erittäin runsaat tieteelliset ainekset.

Vaan toiselta puolen on tekijän esityksessä annettu tarpeeksi tilaa puhtaan henkisyyden varttumiselle ja vähitellen tapahtuvalle irtautumiselle passiivisuuden ja mekaanisen välttämättömyyden vallasta, jonka huomaamme vallitsevaksi sielunelämän alhaisemmilla, aistillisemmilla aloilla. Onpa se niin suuressa määrässä hänen harrastuksensa osoituttaa sitä, jota voisimme, ottaaksemme kuvan aineen maailmasta, sanoa kullan murtamiseksi pimeistä kaivoksista, nimittäin korkeamman humaanisuuden oikeata syntyä, että hän jo teoksensa ulkonaisessa muodossa kokee tehdä selväksi *kehittymisen* lähtö- ja loppukohtineen jakamalla aineensa kahteen osaan, joissa sielunelämän kaikkia ilmiöitä tarkastetaan: I aistillisuuden kannalta, II henkisyyden kannalta. Tämän aon seurauksena tosin on, että tietoisuuden tunnettuja kolmea päämuotoa — tietoa, tuntoa, tahtoa — kosketetaan ja käsitellään kahdessa eri rupeamassa eikä yhdessä katkottomassa jaksossa, niinkuin siinä tavallisemmassa esitystavassa, joka juuri näihin muotoihin perustaa pääjakonsa, vaan jonka sen sijaan täytyy kolme eri kertaa (tiedon, tunnon ja tahdon puolelta) näyttää meille henkisyyden synty, s. o. sielunelämän teroittuminen korkeampiin, itsetietoisuuden ja itsensä-määrääväisyyden muotoihin. Mutta tekijän valitsemassa jaossa epäilemättä kuvastuu uudempi kanta sielutieteessä, joka ehkä parhaiten tulee näkyviin §§:ssä 17, 18, joissa sielun n. s. kyvyt ja niiden keskinäiset suhteet ansiokkaalla tavalla meille selitetään. Ollaan näet meidän päivinämme etäämpänä kuin koskaan tuosta harhaluulosta, että henki voidaan saada summaksi laskemalla yhteen suuren joukon erityiskohtia, joita kutakin erikseen on tarkasteltu. Sen sijaan että seurattaisiin kokonaista kehitysjuoksua jossakin psyykillisten tosiasiain isoleeratussa luokassa, ottamatta lukuun niitä toisissakin, tahdotaan enemmän kuin koskaan lakkaamatta pitää silmissä *koko ihmistä* eli toisin sanoin olla käsistänsä päästämättä tajunnan suurta jakamatonta tosiasiaa (jossa tieto, tunto, tahto yhdenvertaisina *näkökohtina* aina enemmän tahi vähemmän sisältyvät toisissansa). Vaan samallahan taas lähestytään sitä empiiristä kehitys-historiallista sielutieteen ideaalia, jonka aikoinansa Hegel, tosin eriskummallisella filosofisella tavalla, oli keksinyt, ja poistumme ajatuksesta rakentaa henki yksinkertaisista elementeistä, jotka semmoisinaan eivät kuuluisi suoranaiseen sielutieteelliseen empiriaan (kokemukseen), jotka olisivat syvemmässä kuin välitön sisällinen havainto.

Viimeksi mainittu kohta muodostaa melkeän eroituksen tekijän teoksen ja Herbart'in koulun oppikirjojen välillä, joita niin paljon ja oikeudellakin ihaillaan, mutta jotka tarkalta empiiriseltä kannalta eivät kuitenkaan enää näytä täydentekeviltä. Oppikirjan laatimiseen on Herbart'in kanta tositeossa paljoa kiitollisempi. Sen selvät lähtökohdat, loistoisat psyko-mekaaniset lait, kalkyyli, uskaliaat johtopäätökset antavat tälle sielutieteelle erittäin tieteellisen ja siitä syystä sangen viehättävän luonteen ja tulevat parin sadan sivun laajuisessa teoksessa aivan soveliaasti esitetyiksi. Koko aika siinä häälytään niin onnellisessa välitilassa kuvituksen ja todellisuuden, metafyysillisen hypoteesin ja empirian välillä, jotta yhtä haavaa onnistuu välttää edellisen abstraktista ikävyyttä ja tuota jälkimäisen onnetonta kohtaloa, ett'ei se milloinkaan valmistu, ei milloinkaan tarjoa kylliksi; voipa sillä tavoin synnyttää jotakin samalla kertaa runsasaineista ja kokonaista. Otamme esimerkkinä G. A. Lindner'in meidänkin yliopistossamme käytetyn „Lehrbuch der empirische Psychologie", joka juuri sen tavan kautta, millä se toteuttaa erään metodologisen ihanteen selittävälle tieteelle, saapi arvon opetuksessa, joka vähemmin tarkoittaisi täysin eksaktisen tieto-*aineen* antamista kuin ajatuksen muodollista kasvattamista tieteellisyyden palvelukseen. Tällaista arvoa eivät nuo toiset ja uudemmat samaa tarkoittavat esitykset yhtä helposti saata saavuttaa, jonka tähden niiden kautta melkein luulisi tulleensa takaisin heitetyksi aikaisemmalle sielutieteen kehityskannalle. Asia on, että sielutieteen (samoin kuin luonnontieteittenkin) oppikirjoja käy yhä vaikeammaksi kirjoittaa, osaksi syystä että puhdas yhdistämätön kokemus-aines kasvaa nopeammin kuin meidän kykymme sen alistamiseen järjestävän lain alle, osaksi syystä että haluamamme yhteys ei ole irtaleen heitetyn paulan kaltainen kaavallinen yleiskatse tahi koneellinen probleemin-ratkaiseminen, vaan piilee itse empiirisen esineen pohjalla ja sentähden, ollenkaan ilmitullaksensa, vaatii monipuolisempaa ja tarkempaa tutustumista tähän esineesen, kuin oppikirjan likimainkaan on mahdollista välittää.

Tämä seikka määrää menettelytapaa, millä tekijä ratkaisee vaikean tehtävänsä siitä huolimatta saada sielutieteen oppikirjan aikaan. Hän tyytyy siihen että kirjansa pääasiallisesti saa kertovan muodon ja tekee ehkä päämääräkseen saavuttaa semmoisen täydellisyyden, jossa kaikki nuo tunnetut ja nimitetyt psyykilliset ilmiöt ovat mainitut ja laadultaan määritellyt. Siten löydämme kirjasta, pienestä sivuluvusta huolimatta, tällaisten ilmiöiden varaston, jota varmaankin sopii sanoa rikkaaksi ja erityisseikoissaan varsin oikein ja vilkkaasti käytellyksi (vert. esitystä fantasian eri lajeista, epäsääntöisistä nukkumis- ja valvomistiloista, tarkkaavaisuudesta ja hajamielisyydestä, kielen syntymisestä, ymmärryksestä, järjestä, mielipuolisuuden eri lajeista y. m. Useilla tässä tavattavilla jaoituksilla on tietysti enemmän keinoperäinen tarkoitus antaa selkeä ja opettavainen esitys kuin ne ilmaisevat tieteellistä välttämättömyyttä. Y-

leensä tulee muistaa, että suurin osa niitä kategorioja, joihin naiivinen mietintä koettaa psykologista oppiansa supistaa, ja jotka alkeisoppikirjalla ensi kädessä ovat käyteltävinä, on keinoperäinen, koska läpitunkeuva tieteellinen tutkimus eroittaa ne yksinkertaisemmiksi tyypillisiksi toimituksiksi, jotka ovat useille niistä yhteisiä ja löytyvät jo tajunnan aikaisimmissakin ilmauksissa. Mutta tätä tieteellistä keinoa sisäisen yhteyden saavuttamiseksi ilmauksiin ja todellisten *geneetillisten* näkökohtien osoittamiseksi sielunelämän moninaisuudelle valitettavasti ei ole ainepaljouden takia saatettu vastaavassa määrässä käyttää, vaikk'ei tekijä jätä esiintuomatta viittauksia tähän suuntaan. Jonkinlainen hajanaisuus jää jälelle, joka ei juuri vaivaa sitä, joka itse tuo mukakaansa tahi ymmärtää ottaa vaariin yhteyttävät näkökohdat, vaan joka sokeammalle vasta-alkajalle ehkä pian tuntuu väsyttävältä, eikä saata täyttää häntä tuolla omituisella tieteellisellä viehätyksellä, jonka mainitsemamme herbartilaiset oppikirjat niin helposti vaikuttavat. Jos esim. otamme huomioon kaiken sen, minkä viimemainitut tavallisesti kertovat *apperceptioni*-ilmiöstä, yhdistäen siihen tarkkaavaisuuden, n. s. vallitsevat mielikuvat, minuuden (Volkmann), niin näyttää sama aine kylläkin hajotetulta, sen yhteinen perusjohto kylläkin pimennetyltä tekijän §§:ssä 32, 37, 38 y. m.

Mutta jos jätämmekin sillensä tämän vertaamisen vuoksi esiintuodun psykologisen koulun, arv. kuitenkin tahtoisi huomauttaa kahdesta kohdasta, joissa hän luulee, että teoksen nykyinenkin muoto ja ohjelma olisi sallinut suuremman yhteen-sulaumisen tieteellisen syväyntymisen kautta.

Ensimmäinen kohta on 44 §, jossa *tahto* otetaan tarkastettavaksi sittenkuin se 18 §:ssä on mainittu yhteydessä muitten n. s. sielunkykyjen kanssa. Jos tekijä sen sijaan että hän aivan lyhyen määrityksen jälkeen suorastaan kääntyy ulkonaiseen toimitukseen s. o. liikkeesen, olisi enemmin painanut mieleen oman osotteensa sivulla 34: „Esm. tietomme riippuu aina tahdostamme, tämä kun määrää tietämisen suunnan ja tarkkuuden . . .“, jos hän olisi käsittänyt tahdonilmiön yleisempänä ja asettanut sen painopisteen sisempään hengelliseen toimintaan, joka hallitsee apperceptionia, tarkkaavaisuutta myöskin sen n. s. passiivisessä muodossa, ja joka siis ilmaantuu ajatuksessa ja havainnossakin, niin olisi varmaankin tästä paikasta hänen kirjaansa sekä taakse- että eteenpäin levinnyt valo, jossa esineet olisivat toisiansa lähestyneet.

Toinen kohta on 11 ja 12 §, jossa esitys *tajunnasta* tuskin kahta sivulukua laveampaan tilaan supistettuna näyttää liian vaillinaiselta, niin että esim. suhde sen selvyyden asteitten ja laajuuden tahi ahtauden välillä ei tule täydelleen selkeäksi, eivätkä myöskään ne erityiset sieluntoimitukset näkyviksi, jotka ovat likimmässä suhteessa tajuntaan. Tässä olisi kuitenkin, arv:n mielestä, ollut pysähtyminen ja esittäminen selvittävä kuva sielunelämästä sen varsinaisessa perus-tosiasiassa, joka yhä enemmän näkyy valloittavan etusijan sielutieteellisessä samaten kuin tietoteoreetisessakin tutkimuksessa ja yleensä

sitä myöten otettavan huomioon kuin hedelmätön metafyysillinen spekulationi saa syrjääntyä. Myöskin antaa tekijä tälle jälkimäiselle heti sen jälkeen sitä suuremman tilan. Minä luulen että oppikirja, jota tahdotaan lyhyeksi ja käsitettäväksi, vähimmin voi välttää metafyysillistä pohjaa, koska tämä aina parhaiten vastaa meidän totuttua tapaamme kysyä ja saada vastauksen sekä helpoimmin saattaa meidät siihen päätökseen ja levähdyspaikkaan, johon tulematta emme kernaasti erkane kirjasta, mutta joka empiriassa on ainoastansa niin sanoaksemme regulatiivinen prinsiippi, jota on mahdoton saavuttaa. Mutta toiselta puolen löytyy tässä hankaluuksia, joita jokaisen kirjantekijän edeltäkäsin on tarkkaaminen. Pari lehteä käsittävässä ontologiassa ilmaantuu jonkinlaista katekismuksen kaltaista kankeutta, ja jos siinä ilmaantuvat epäselvyydet vaativat opettajan apua, saanee se sitäpaitse harvoin yhtäläisestä vakuutuksesta syntynyttä selitystä, koska yhtäpitäväisyyttä metafyysillisissä esineissä, kuten tunnettu, harvoin tavataan.

Arvostelijalle on viimemainittu seikka syynä olla ryhtymättä tarkemmin arvostelemaan teoksen metafyysillistä puolta samoin kuin esitystä vaalivapaudesta 60 §:ssä, jossa tekijä pontevasti vastustaa determinismiä. Siinä määrin riidanalaisissa kysymyksissä saattaa melkein sanoa vaitiolon olevan paraan ansion, koska itse asialle on aivan vähäarvoista, mille puolelle yksityinen taipuu.

Me tervehdimme tässä oppikirjassa kaunista askelta sielutieteen opintojen elähyttämiseksi maassamme. Tässä se ei tapahdu kouluasetuksella sielutieteen ottamisesta oppikoulujen opetussuunnitelmaan, vaan osottamalla ett'ei tarpeellisia opetusneuvoja puutu kun aika on tullut ja niitä vaaditaan. Ja sielutieteen yhä selvemmin esiintyvä merkitys perustavana keskusrenkaana henkisten tieteitten suuressa ryhmässä on varmasti läheisessä tulevaisuudessa antava sille etevän sijan opetuksessa. Silloin tullaan huomaamaan, että sielutiede on oikea ja täysin voimakas vastustaja tuolle pintapuoliselle naturalismille, jonka etäällä pysyttäminen tähän asti on, epätasaisessa taistelussa, ollut klassillisen opetuksen tehtävänä.

Suomen kielen ystäville on erittäin oleva hupaista tutkia, mitenkä tämä kieli soveltuu sielutiedettä tulkitsemaan. Varma on että tämä tiede, paremmin kuin mikään muu, kykenee kansantietoisuuteen hankkimaan aarteen todellisista kultuuri-käsitteistä. Vakaantumuksen antaminen taasen näille käsitteille ei milloinkaan saata olla yksityisen tehtävänä, vaan vaatii traditionia, s. o. koko yhteiskunnan myötävaikutusta. Me olemme ajan pitkään ihailleet metsiämme ja järviämme. Tehkäämme niin vieläkin, mutta samalla kasvakoon halumme yhä enemmän sisäisen tutkimisen iloihin!

W. R.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1885.

Mietteitä viime valtiopäiväin johdosta.

II.

Edustuslaitoksemme muutoksesta.

(Jatkoa.)

Voipi kysyä: ovatko edustuslaitoksemme haitat sellaisia, joita vähitellen osittaisten muutosten kautta saa poistetuiksi, vai vaativatko ne koko järjestelmän muuttamista yhdellä kertaa? Me puolestamme uskomme jälkimäistä välttämättömäksi. Muutamia osittaisia parannuksia saattaa tosin tehdä: vielä edustamattomat luokat, esim. aatelittomat virkamiehet ja kansakoulu-opettajat voivat saada vaalioikeuden, vaalioikeus porvarissäädyssä voidaan laajentaa ja tehdä varallisuudesta vähemmän riippuvaksi, talonpoikaissäädyssä voisi ainakin valitsijamiesten lukua lisätä, jonka kautta yhteinen kansa alkaisi enemmän harrastaa vaaleja, jota paitsi persoonalliset näkökohdat eivät niin helposti kuin tähän saakka määräisi niitä. Myönnämme viisaaksi ajatella tuollaisia vähempiä parannuksiakin, sillä eihän kukaan tiedä, kuinka pian voidaan saada laajempaa reformia aikaan. Mutta selvää on toiselta puolen ett'ei osittaismuutosten kautta koskaan tule poistetuksi edustuslaitoksemme tärkeimmät viat, jotka jo ennen olemme maininneet: asiain ylipäänsä vaillinainen käyttely, ne kun ovat jätetyt neljän samalla kertaa keskustelevan kokouksen ratkaistaviksi, ja se suuri osa mikä sen tähden sattumuksella on niiden päättämisessä; valtiollisen vallan väärä jako yhteiskunnan eri luokkain välillä. Nämä puutteet saa poistetuiksi ainoastaan itse nelikamari-järjestelmän kumoamisella. Ja sen tähden on mielestämme yleistä mielipidettä vähitellen valmistettava tuonlaiseen muutokseen, ja keskustelu aljettava siitä *kuinka* sen oikeimmiten pitäisi tapahtua.

Arvattavasti lausutaan monta epäilystä eri näkökannoilta jokaista sitä tarkoittavaa ehdotusta vastaan. Muutamalta taholta puhuttaneen siitä vaarasta,

jonka luopuminen „vuosisatoja-vanhasta historiallisesta perustuksesta“ synnyttäisi, huomautettaneen siitä edustuslaitoksemme ansiosta että se on, samoin kuin Englannin, muodostunut luonnollisesti, vähitellen, aina sen mukaan kuin käytännölliset tarpeet ovat vaatineet, eikä minkään abstraktisen teorian mukaan. Me myönnämme tämän ansion, mutta juuri säilyttääksensä sitä on eduslaitoksemme nyt muutettava, sitten kuin historialliset olot ovat niin muuttuneet, ett'ei sen muoto enää vastaa käytännöllistä tarvetta. Perinpohjaisenkaan muutoksen ei kuitenkaan tarvitse hävittää sitä mikä on todellisesti arvokasta nykyisessä eduslaitoksessa. Sillä sen varsinainen arvo ei toki ole jako neljään kamariin. Myöskin Ruotsi, jossa nelikamari-järjestelmällä kuitenkin on ollut paljoa lujemmat historialliset juuret kuin meillä, koskahan lähimmin varsinaisen Ruotsin, eikä Suomen, olosuhteet määräsivät valtio-oikeudellisen kehityksen, myöskin Ruotsi katsoi sopivaksi muuttaa tämän järjestelmän toiseen, kahdelle kamarille perustettuun. Moni kaiketi sanoo että juuri Ruotsin esimerkki tässä suhteessa on varoittava, koska muutos siellä ei ole kantanut ehdottomasti hyviä hedelmiä, vaan tuottanut liiallisen talonpoikaisvallan. Mutta ainoastaan vähäinen luku etuluuloisia taantumisen puolustajia valittaa Ruotsissa että muutos ylipäänsä on tapahtunut, ja pitää entistä parempana. Ja juuri se seikka, että Ruotsissa muutos jo on tapahtunut, on meille suureksi eduksi, sillä siellä saavutetun kokemuksen avulla saatamme välttää niitä erehdyksiä, joita siinä on tehty.

Toiset, ruotsinmielisyyden kiihoittamina, vastustanevat muutosta, joka epäilemättä on saattava eduskunnan selvemmin ilmaisemaan kansan-enemmistön tahtoa, ja siis yhä on lisäävä suomalaisen kansan-aineksen voimia. Toisten mielestä on päinvastoin kysymys liian aikaiseen nostettu sen tähden että suomenkielen asia ensin tulee saada ratkaistuksi, ennen kuin tähän ryhdytään. Me puolestamme emme pidä ollenkaan vahingollisena että eduslaitoksen muutos mitä pikemmin sitä parempi otetaan keskustelun alaiseksi, koska kaikissa tapauksissa kestänee kauvan ennen kuin mielipiteet niin selviävät ja yhtyvät että voidaan panna se toimeen. Ruotsissa oli sama muutos päiväjärjestyksessä tavallansa jo vuodesta 1809, jolloin siitä nostettiin kysymys perustuslaki-valiokunnassa, ja „polttavana“ asiana ainakin vuodesta 1840, kunnes se vihdoin päätettiin 1865 vuoden valtiopäivillä. Ennen kuin se meillä on kypsynyt ratkaistavaksi, on kieliasia toivoaksemme jo ratkaistu, siinä määrässä kuin lainsäädäntö-toimet sen voivat ratkaista. Muutoin luulemme että keskus-

telu edustuslaitoksen muutoksesta, jos suomalainen puolue ottaa sen ohjelmaansa, ei estäisi, vaan päinvastoin edistäisi kieliasian onnellista ratkaisua. Sillä jokainen puolue siveellisesti vahvistuu ottamalla omiksensa sellaiset aatteet, joilla on tulevaisuus puolellaan.

Vielä täytyy meidän odottaa sitäkin vastaväitettä ett'ei laisinkaan hyödytä keskustelu edustuslaitoksen muutoksesta, kun ei ole ollenkaan toiveita että toinen tahi toinen valtiovalta hyväksyisi ehdotuksen siitä. Luulemme kuitenkin turhaksi ennustaa tästä mitään, koska, niinkuin jo on huomautettu, asia ei suinkaan lähimmässä tulevaisuudessa tulle lopullisesti ratkaistuksi. Ken olisi 20 vuotta ennen nykyisen valtiopäivä-järjestyksemme julkaisemista, joka antoi meille määräaikaiset valtiopäivät, voinut uneksiakaan jotakin sellaista mahdolliseksi? Mitä säätyihin tulee, uskomme kyllä että joku aika on kuluva ennen kuin mielipiteet puheena olevassa asiassa vakaantuvat. Aatelisto ei niin helposti luopune itseoikeudestaan, erittäinkin jos samat taannehtivat aatteet, kuin viime valtiopäivillä, vastakin saavat vallita säädyn enemmistössä. Näyttääpä melkein noitaympyrältä, josta on mahdotonta päästä pois, että toiselta puolen aatelin itseoikeus voidaan kumota ainoastaan eduslaitoksen muutoksen kautta, mutta toiselta puolen itseoikeutetun aatelin suostumus on ehto samaan muutokseen. Emme kuitenkaan epäile reformin lopullista voittoa. Sen oman järjellisyyden täytyy antaa sitä kannattavalle mielipiteelle yhä lisääntyvää voimaa. Kun Ruotsissakin, jonka aatelilla epäilemättä oli verrattomasti suurempi vastustusvoima kuin meidän aatelilla, yleisen mielipiteen paino ajan pitkään kävi kyllin voimakkaaksi murtaakseen kaiken vastarinnan, täytyy meillä niin käydä sitäkin helpommin. Lopuksi voi muistuttaa että hallitsijan perustuslaillinen oikeus nimittää uusia aatelismiehiä saattaa hänelle mahdolliseksi, milloin hän niin tahtoo, vaikuttaa säädyn kokoonpanoon ja sen kautta sen kantaan määrätyssä asiassa. Sellaista keinoa on Englannissa muutaman kerran käytetty, jotta saataisiin voitetuksi ylähuoneen vastarinta hallituksen puoltamaa reformia vastaan.

Mitä tulee muihin säätyihin, niin ei kai pappien vastarinta missään tapauksessa tulle olemaan erittäin ankara. Pappissäätymme todella kansanmielinen kanta saattaa sen varmaankin, milloin niin tarvitaan, kansan parhaaksi uhraamaan omat valtiolliset etuoikeutensa; valtiopäivä-historiamme osottaa sitä paitsi, että, olkoonpa pappissäädyllämme mitä vikoja tahansa, ei niihin ainakaan tavallisesti kuulu itsepäinen omissa mielipiteissä kiinniriippuminen. Por-

varissäädystä tulee luultavasti, jos sen vaan onnistuu vapautua siitä ruotsinkiihkoisuudesta, joka on siihen tunkeutunut, tahi jos kieliasia muutoin ratkaistaan, muutoksen voimakas puolustaja. Talonpojat tarvinnevat kylläkin aikaa oikein perehtyäksensä uuteen aatteesen. Arvattavasti täällä, niinkuin Ruotsissakin, kammostuttaa alussa se pelko, että muutos muka on poistava eduskunnasta puhtaat talonpojat, ne, jotka omin käsin viljelevät maata, ja että herrat tahi puoliherrat tulisivat heidän sijaansa. Sanotaan — joka tosin onkin totta — että eduslaitoksemme kaikkein suurin ansio on, että se, antamalla talonpojalle sijan itse lainsäätäjäkunnassa, on pelastanut hänet kadottamasta omistusoikeutta maahansa ja joutumasta muiden luokkain sorrettavaksi niinkuin muualla on tapahtunut. Ja siitä tehdään se johtopäätös, että talonpoikain yhä edespäin on säilyttäminen oikeutensa muodostaa neljäs valtiosääty. Mutta tämä johtopäätös ei ole mielestämme oikea, ja luulemme että talonpojat itsekin pian kyllä sen huomaavat. Kokemus Ruotsissa on osottanut tuonlaisen pelon perättömäksi; talonpoikaissäädyn vaikutusvoima Ruotsin valtiopäivillä on nyt paljoa suurempi kuin ennen, ja myöskin puhtaita talonpoikia istuu siellä suuri joukko. Ei kukaan valita siellä nyt talonpoikain vaikutusta liian vähäiseksi, mutta moni kyllä liian suureksi. Muutoin tulee luonnollisesti yhteiskunnan eri ainesten suhteellinen vaikutus uusissa kamareissa kokonansa riippumaan siitä miten nämät muodostetaan.

Millaisen tulisi sitten uuden eduskunnan olla? Jos kerran pidetään nelikamari-järjestelmä hyljättävänä, niin on valittavana joko *yksi-* tahi *kaksi*-kamari-laitos. Yhtä ainoaa kamaria, yleisten vaalien kautta valittua, voisi puolustaa sillä, että se selvemmin ilmaisee kansantahdon joka eri ajankohtana ja siten täydellisemmin vastaa kansanvaltaisuuden ihannetta. Mutta puolestamme emme niin suuresti suosi tätä ihannetta, että puolustaisimme järjestelmää, joka antaisi *yksinomaisen* vaikutusvoiman kansan-enemmistön hetkeksi kannattamille mielipiteille. Sillä saattaa löytyä koko kansalle mitä tärkeimpiä asioita, joille hetken enemmistö ei ymmärrä antaa tarpeeksi arvoa ja joille sen tähden on hankittava tilaisuus tulla kuuluviin, enemmistön mielipiteihin katsomatta. Meidän maassamme olisi yleisiin vaaleihin perustuvan yksikamari-järjestelmän seurauksena epäilemättä talonpoikaisvalta, vielä yksipuoli-

sempi kuin nykyään Ruotsissa kaksine kamarineen. Pienempien maanviljelijäin luokka tulisi suuren lukunsa kautta niin yksinvaltiaaksi, että kaikki sekä henkiset että aineelliset yhteiskunta-edut tulisivat riippumaan sen mielivallasta. Ja vaikka kuinka kunnioitammekin tätä luokkaa, vaikka tunnustammekin sen innon, jota talonpoikaissääty on osottanut suomalaisille kouluille, suomalaiselle teaatterille, y. m., emme kuitenkaan uskaltaisi kaikeksi tulevaisuudeksi jättää yksinomaan sen haltuun esim. tieteen, taiteen ja muiden aatteellisten harrastusten huolenpitoa. Samoin ei kai teollisuuden eikä kaupan eduille olisi hyödyksi, että yksinomaan maanviljelijät määräisivät lainsäädännön niistä. Jos taas ajatellaan yhtä ainoaa, ei yleisten, vaan eri yhteiskunta-luokkien toimittamain vaalien kautta muodostettua kamaria, niin jäisi kuitenkin kaikissa tapauksissa haitaksi tuo röyhkeä vallankäyttäminen, jota niin helposti yksityiset ihmiset ja kokoukset harjoittavat, joilla ei ole rinnallaan muita yhtäoikeutettuja valtoja. Yhdessä ainoassa kamarissa enemmistöön päässyt puolue tuskin vastustaisi viettelystä yksinvaltiaasti käyttääkseen voimaansa muita puolueita vastaan. Sitä paitsi eduskunnan päätökset miten tahansa muodostetussa yhdessä kamarissa melkein aina tulisivat vähemmin mietityiksi kuin kaksikamarisessa edustuslaitoksessa.

Olkoonpa niin että haitat yksikamari-järjestelmästä vähemmin pääsevät vaikuttamaan siellä missä, niinkuin meillä, eduskunnan valtaa aina suuresti rajoittaa hallituksen valta. Ensimmäinen valtiovalta, hallitsija, on meillä niin voimakas että se ei, niinkuin moni muualla, tarvitse ylikamarin apua hillitäkseen alemman liiallisuuksia, sen uutuuden kiihkoa tahi halua vähemmistöjen sortamiseen. *Tätä* syytä kaksikamari-järjestelmän puolustukseksi ei meidän maassa ole. Mutta meilläkin saataisiin nähdä olevan kyllä malttamattomuutta yhdyskunnalla, joka yksinään edustaisi kansaa. Tuleehan sitä paitsi toivoa että meillä vähemmistön niin vähän kuin mahdollista tarvitsisi vedota hallitsijaan saadaksensa turvaa sorrolta, jonka tähden olisi suotavaa, että itse eduskunnassa aina löytyisi tarpeellista vastapainoa enemmistön vallan väärinkäytökselle.

Me puolestamme katsomme siis ehdottomasti *kaksikamari-järjestelmää* paremmaksi. Mutta minkälaista? Norjassa on asia järjestetty niin, että kansa valitsee kamarin, joka sitten keskuudessaan valitsee yläkamarin. Tämä on jonkinlainen yhdistys yksi- ja kaksikamari-järjestelmää. Sillä on kenties sama etu kuin kaksikamari-järjestelmällä siinä, että se vaikeuttaa liian pikaisia pää-

töksiä. Mutta sitä vastoin on sillä se yksikamari-järjestelmän vika, että se antaa kansan valitseman kamarin enemmistölle ylen helpon tilaisuuden ja liiaksi viettelee sitä tahtoaan toimeen pannessansa hylkäämään vähimmätkin kohtuullisuuden vaatimukset. Sillä yläkamarista tulee silloin luonnollisesti vaan kaiku alakamarin enemmistöstä. Tältä järjestelmältä puuttuu todellisen kaksikamari-järjestelmän etu, että molemmat lainsäätäjä-kunnat voivat tutkia asioita oleellisesti eri näkökannoilta, joten yksipuolisuus vältetään. Juuri siksi onkin kaksikamari-järjestelmän tärkeimpiä ominaisuuksia, että kummallakin kamarilla on erilainen luonne, siten aikaansaatu, että eri tavalla muodostetut vaali-yhdyskunnat ne valitsevat.

Tällaista järjestelmää me siis tahtoisimme puoltaa: alakamari edustaisi etupäässä kansan jokaisena eri ajankohtana vallitsevia mielipiteitä ja harrastuksia, yläkamari sitä vastoin sen vakavia, polvesta polveen kulkevia mielipiteitä, pysyviä harrastuksia; alakamari olisi sentähden rakennettava laajalle kansanvaltaiselle pohjalle, kansan suuren joukon valitsemana, toinen perustuisi ylimyksellisemmälle pohjalle vähempilukuisten valitsijain valitsemana, jotka sitä vastoin olisivat etevät korkeamman sivistyksen, varallisuuden tahi persoonallisen kyvyn puolesta.

Niistä, jotka vaativat valtiollisissa muutoksissa lähtemään jo olemassa olevasta ja säilyttämään historiallista yhdenjaksoisuutta, ei pitäisi muutoksen nykyisestä järjestelmästä kaksikamari-järjestelmään näyttämän liian pelottavalta. Sillä molemmat ovat itse asiassa toisiaan sangen lähellä. Naumann huomauttaa tunnetussa teoksessaan *Ruotsin valtiomuoto-oikeus* kuinka niistä aineksista — hengellisistä ja maallisista ylimyksistä, kaupunkien miehistä, vuorimiehistä ja talonpojista — jotka keskiajalla muodostivat Ruotsin valtiopäivät ja joiden vielä 16:lla vuosisadalla oli tapana kokoontua *samassa huoneessa*, yhtä helposti olisi voinut kehittyä kaksijakoinen eduskunta, niinkuin Englannissa tapahtui, kuin nelijakoinen. Voipi siis pitää jotenkin satunnaisena että eduskuntamme nyt kokoontuu neljässä eikä yhtähyvin kahdessa huoneessa. Eikä syyttä ole sanottu että Ruotsin uusi, v. 1865 toimeenpantu eduslaitos todellakin orgaanisesti liittyy ennen voimassa olleesen. Meillä voisi, niinkuin koemme osottaa, muutos käydä päinsä tavalla, joka vielä lähemminkin kuin Ruotsissa liittyisi olemassa olevaan, joten sen vielä paremmin pitäisi tyydyttää „historiallisen yhdenjaksoisuuden“ ystäviä.

Nykyisessä eduslaitoksessamme tulee tarkoin erottaa kaksi seikkaa, jotka

usein, vaikka väärin sekoitetaan: *nelikamari-järjestelmä* ja *luokkavaali-periaate*. Ne ovat niin vähän identtisiä, että edellisen voi poistaa ja jälkimäisen, ainakin osaksi, säilyttää. Eduskuntamme syntyi niin, että yhteiskunnan pääluokkain aikain kuluessa onnistui jokaisen saavuttaa itselleen valtiollisia oikeuksia, joista tärkein oli juuri edustusoikeus, ja niin muodoin muuttua valtiollisiksi yhdyskunniksi eli *säädyiksi*. Jokaisella valtiopäivillä esiintyvällä säädyllä oli siten niin sanoaksemme olemassa-olonsa periaatteena erityinen laji yhteiskunnallista työtä. Niin oli aateli alkuaan sotilassääty, sen toimena oli isänmaan puolustus, pappissäädyn tehtävänä oli ihmisen ijankaikkisen autuuden hoito ja ylipäänsä henkiset harrastukset, porvarissääty piti huolta kaupunkilais-elinkeinoista, teollisuudesta ja kaupasta, talonpoikaissääty maanviljelyksestä. Valtiopäivät neline säätyineen olivat siis peilikuva koko yhteiskunnasta ja sen toiminnan päämuodoista. Mutta nykyään edustavat neljät säädyt vaan sangen vähässä määrässä niitä yhteiskunnan etuja, joiden edustajia ne alkuaan olivat; aatelistosta on ainoastaan pieni osa sotilaita, vaikka tosin valtiopäiviin osaa ottavat sotilaat nytkin tavallisesti kuuluvat tähän säätyyn. Pappissäädyllä ei ole enää mitään korkeamman tieteellisen sivistyksen yksinoikeutta. Porvarissäädyn valitsevat suureksi osaksi vaalimiehet, jotka eivät laisinkaan harjoita mitään teollisuus- tahi kauppaliikettä; onpa itse nimikin „porvarissääty“ 1869 vuoden valtiopäivä-järjestyksen jälkeen pidettävä anakronismina. Meidän nelisäätyinen eduskuntamme kuvastaa nykyään vallan vaillinaisesti yhteiskuntaa. Ja todella ovatkin nykyisen yhteiskunnan edut sekä niitä kannattavat yhteiskunnalliset luokat niin moninaiset, muuttuvaiset ja toisiinsa sekaantuneet, että kaiketi olisi mahdotonta muodostaa eduskunta, jossa jokaisella sanotuista luokista olisi suhteellinen osansa. Eikä nykyinen valtio-oikeus katsokaan tätä tarpeelliseksi. Sillä eduslaitos ylipäänsä, niinkuin sen olemuksen nykyinen valtio-oikeus käsittää, on jotakin muuta kuin yhdistys eri „säätyjä“. Alkuaan ei eduskunta edustanut *kansaa*, ei valtiolliseen yhteyteen liittynyttä kokonaisuutta, vaan ainoastaan erinäisiä yhteiskunnallisia ryhmiä itsekseen valtiollisesti oikeutettuina. Mutta sitten kuin uudempana aikana *valtio-aate* on käynyt yhä selvemmäksi, sitten kuin on huomattu että valtion, oikeuden ylläpitäjänä, tulee olla yli yhteiskunnan luokkien, jotka ilman sellaista ohjausta, hurjassa, itsekkäässä taistelussa hävittäisivät toisensa, niin on sekin käynyt selville että eduskunta, joka on *valtio*valta yhtä hyvin kuin hallitus, on ja on oleva, ei yhteiskunnan eri ryhmien, vaan koko kansan edustaja.

Se on: eduskunnan ei ole valvominen ainoastaan erinäisiä luokkaetuja, vaan ensi sijassa *kokonaisuuden* etuja, yleistä oikeutta. Myöskin meidän valtiopäivä-järjestyksemme on 1 §:ssään tunnustanut tämän nykyisen valtio-opin periaatteen, lausuessaan, että Suomen säädyt edustavat „Suomen kansaa".

Mutta toiselta puolen ei tämän periaatteen tarvitsisi kärsiä mitään haittaa siitä, jos eduskunnassa, jonka kaikki jäsenet tosin ensi sijassa pitäisivät itsensä koko kansan edusmiehinä, kuitenkin istuisi henkilöitä, joilla olisi halu ja erityisesti kehittynyt kyky sen ohessa ajamaan erityisten yhteiskuntaetujen asiaa. Käytännölliseltä kannalta katsoen ei voi vahingoittaa, vaan päinvastoin hyödyttää lainsäädäntöä, jos valtiopäivillä kansallispuolustuksella, uskonnollisilla ja kirkollisilla asioilla, opetuksella, tieteillä, teollisuudella ja kaupalla y. m:lla, on taitavat ja hartaat edusmiehet. Missään tarkassa aritmeetillisessä suhteessa tosin ei voi määrätä eri yhteiskunta-etujen keskinäistä tärkeyttä, eikä sen mukaan antaa heille enemmän tahi vähemmän edustajia. Mutta ainakin voi eduskunnan järjestää niin että erinäisen edun, vaikka kuinkakin tärkeän, käy mahdottomaksi yksinomaan vallita koko lainsäädäntöä.

Emme tee tässä mitään täydellistä ehdotusta eduslaitoksen muutokseen, vaan esitämme ainoastaan muutamia yleisiä periaatteita, jotka mielestämme olisivat asetettavat sen perustukseksi. Niihin kuuluisi: samalla kertaa kuin pannaan toimeen kaksi kamaria, tehdään myöskin yläkamari vaaleista riippuvaksi ja itseoikeus poistetaan. Mutta vaalikuntia järjestettäessä otetaan jossakin määrässä luokka-periaate huomioon. Yläkamariin valitsisi a) *aateli* keskuudessaan määrätyn luvun edusmiehiä, b) *pappissääty* samoin; c) *aatelittomat virkamiehet*, niinkuin koulu- ja yliopiston opettajat, tuomarit, lääkärit y. m. niinikään; d) sitä paitsi valitsisivat erityiset sitä varten muodostetut vaalikunnat *läänien* edusmiehiä. Jos lääninkäräjät, niinkuin on ehdotettu, saadaan toimeen, olisivat ne epäilemättä sopivat tähän tarkoitukseen, muutoin toiset läänittäin järjestetyt vaalikolleegit, esim. kaikkien kunnallishallitusten tahi kunnallislautakuntain puheenjohtajat, valitsisivat tämän, yläkamarin 4:nen, osaston jäsenet. Ruotsissa on koetettu vakuuttaa varallisuudelle määräävä vaikutus vaaleissa ensimmäiseen kamariin, osaksi siten että vaali on jätetty lääninkäräjäin toimitettaviksi, joiden jäsenet puolestaan valitaan varallisuuden jälkeen, ääniasteikon mukaan, osaksi siten, että vaalikelpoisuutta varten ensimmäiseen kamariin vaaditaan sangen suuri varallisuus, jota paitsi sen jäsenet eivät saa ollenkaan palkkiota. Erittäinkin tätä palkkiottomuutta on katsottu

tärkeimmäksi vakuutteeksi ensimmäisen kamarin ylimyksellisestä ja konservatiivisesta luonteesta. Meidän maassa voi tuskin tulla kysymykseenkään edusmiesten palkkaamatta jättäminen, kun köyhyytemme silloin estäisi saamasta riittävää määrää toimeen sopivia ja suostuvia henkilöitä. Pelko että ensimmäinen kamarimme, jäsenien palkkaamisen tähden, tulisi liian kansanvaltaiseksi olisi poistettava sen kokoonpanotavan kautta. Juuri sen tähden täytyy meidän maassa valita ne luokittain. Että ensimmäisen kamarin jäsenet valitaan pitemmäksi ajaksi ja vähitellen muutetaan, kun taas toinen kamari valitaan lyhyemmäksi ajaksi ja muutetaan yhdellä kertaa, nämät Ruotsissa voimassa olevat määräykset perustuvat mielestämme asian omaan luontoon ja ansaitsevat noudattamista.

Jos kerran hyväksytään luokkavaali-periaate, tarvinnee tuskin erittäin perustella ehdotustamme sijan antamisesta yläkamarissa papeille ja virkamiehille. Papilla on kansan opettajana ja kansan henkisten harrastusten hoitajana liian tärkeä asema, jotta häntä voitaisiin eduskunnasta poistaa, ja virkamiehellä on suuremmassa määrässä kuin muilla ne erityistiedot, jotka ovat välttämättömät lainsäädännössä. Millä syillä muissa maissa onkaan vastustettu virkamiesten pääsöä eduskuntaan, olisi heidän poistamisensa meillä mahdotonta, koska erityistietoja, ulkopuolella virkamies-piiriä, on liian harvassa tavattavana. Läänittäin valittu osa olisi taas sen tähden tarpeen, jotta virkamiesten vaikutus ei kävisi liian valtavaksi, vaan että yläkamari ainakin osaksi ja välillisesti perustuisi kansan vaaliin, joten siis siinäkin kansan enemmistön ääni, vaikka heikompanakin ja taittuneena kaikuna, aina tulisi kuuluviin. Vaikeampaa on perustella sitä osuutta, jonka olemme tahtoneet aatelille antaa ensimmäisessä kamarissa, koska, niinkuin jo olemme myöntäneet, aateli meidän maassa ei ole mikään erinäinen, muista erotettu yhteiskunnan ryhmä. Ehdotuksemme tässä kohdassa tarkoittaa oikeastaan vaan sitä ett'ei erotus vanhan ja uuden välillä tulisi liian jyrkäksi, että ne, jotka vavisten pelkäävät kansanvaltaa ja kansankiihotusta, jossakin määrässä rauhoittuisivat ja muutoksen toimeenpano siten kävisi helpommaksi. Pääsön kieltäminen ensimmäiseen kamariin aatelistolta, samalla kuin sen myöntää papeille, monesta tuntuisi liian puolueelliselta. Sitä paitsi löytyy kieltämättä aatelistossa valtiollisia kykyjä, jotka hyödyttäisivät valtiopäivä-työtä ja jotka, jos aateli saapi valita, sinne pääsevät helpommin kuin päinvastaisessa tapauksessa. Tosin tulisivat aateliston enemmistössä vallitsevat puolue-mielipiteet määräämään nämät vaalit. Jos nelika-

mari-järjestelmä säilytettäisiin, ei siis meidän mielestämme olisi laisinkaan suotavaa että aateli keskuudessaan valitsisi edusmiehet. Mutta mikä olisi vahingoksi niin kauvan kuin aateli muodostaa eri kamarin, neljänneksen koko eduskunnasta ja ehdottomalla kieltovallalla perustuslaki-asioissa, siitä ei olisi niin suurta vaaraa, jos aateli olisi vaan noin neljännes toisessa eduskunnan kahdesta kamarista. Yläkamari on tietysti niin kokoonpantava, että sen eri ainekset joten kuten pitävät toisensa tasapainossa, niin ett'ei aatelis-aines itsekseen, ei myöskään pappis- eikä virkamies-aineskaan itsekseen voi muodostaa enemmistöä.

Muutamissa maissa hallitus valitsee osan yläkamarin jäseniä. Emme ole vaatineet mitään sellaista. Se on erittäinkin tarpeellista siellä, missä hallitsijan asemaa on turvattava eduskunnan mahdollisilta vallan-anastuksilta. Mutta meidän maassamme ei hallitsija tarvitse tätä turvaa, jonka tähden sellainen laitos meillä, ainakin siltä näkökannalta katsoen, olisi tarpeeton.

Alakamari tulisi pääasiallisesti vastaamaan nykyisiä porvaris- ja talonpoikaissäätyjä yhdistyneinä. Se sisältäisi kaupunkien ja maaseudun edusmiehet, valittuina kansanvaltaisempain perustusten mukaan kuin yläkamari. Mainituita perusteita voipi ajatella enemmän tahi vähemmän yhdenmukaisiksi niiden kanssa, jotka nyt ovat voimassa vaaleissa porvaris- ja talonpoikaissäätyihin. Kun ylähuoneessa on annettu sijaa niin mahtaville ylimys-aineksille, saattaisi toki vaaratta laajentaa vaalioikeutta alakamariin. Jos oikeudesta ottaa osaa vaaleihin kaupungeissa joku sensus määrättäisiin, voisi mielestämme vaalioikeus tämän sensuksen yläpuolella olla samallainen kaikilla. Mutta jos välttämättömästi tahdotaan vastaiseksi säilyttää ääniasteikkoa, olisi se ainakin tehtävä sellaiseksi, että äänimäärä kasvaa vitkallisesti, esim. yhden äänen lisäksi 3:sta à 4:stä kunnallis-veroäyristä, eikä korkein äänimäärä saisi olla 5:ttä à 6:tta suurempi. On itsestään selvää että nykyään muutamilla, ainoastaan jonkun satamäärän asukkaita sisältävillä, pikkukaupungeilla olevan erityisen vaalioikeuden täytyy kadota. Mitä tulee vaaleihin maaseudulla, on kysymys vaalioikeuden antamisesta muillekin kuin nyt vaalivaltaisille, esim. maatorppareille, joilla on pitemmäksi ajaksi tehdyt kontrahdit, samoin kuin muu vaalioikeuden laajennus otettava vakavasti harkittavaksi. Maaseudun vaalitapaa koskevia pääasioita olisi, että vaalimiehet voisivat valita edusmiehiä oman vaalipiirinsä ulkopuolelta, joten täysin sopivain edusmiesten saaminen näille vaalipiireille kävisi nykyistä helpommaksi.

Maaseudun edusmiehiä toisessa kamarissa tulee olla enemmän kuin kaupunkien edustajia, koska ensin mainitun väestö on jälkimäisten väestöä äärettömästi lukuisampi, melkein kuin suhde 10 : 1. Kuitenkin tulee kaupunkien edusmiehiä suhteellisesti olla enemmän kuin maaseudun. Tämä on mielestämme kohtuullista, koska kaupunkiväestön harjoittamat monellaiset ammatit ovat niin tärkeitä koko maalle ja kun kaupungeissa löytyy suhteellisesti paljon enemmän sivistystä ja tietoa kuin maalla. Ruotsissa valitaan alakamariin noin 130 edustajaa maaseuduilta ja 50 kaupungeista. Puolestamme tahtoisimme myöntää suhteellisesti yhtä suuren vieläpä vähän suuremmankin osan kaupungeille meidän maassa, esim. $^1/_3$:n $^2/_3$:tta vastaan.

Seikka, joka on melkein yhtä tärkeä kuin kamarien kokoonpano, on kysymys niiden *toimivallasta* (kompetenssista). Että molempain kamarien täydellinen yhdenvertaisuus, niin että toisella on ehdoton kieltovalta (veto) toista vastaan, voi synnyttää tukalia haittoja, siitä on Tanska nykyaikana pelottavana esimerkkinä. Siellä on syntynyt, niinkuin näyttää, perustuslaillisella tavalla ratkaisematon ristiriita, kun yläkamari säännöllisesti hylkää alakamarin päättämän budgetin, jonka jälkeen hallitus omavaltaisesti määrää väliaikaisia budgeteja. Selvästi on tämä kaiken perustuslaillisuuden pilkkaamista. Välttämättömästi tulee sen tähden mielestämme alakamarilla olla, joll'ei yksinään pätäntö-oikeus, niin ainakin suurempi valta kaikissa rahanmääräys- ja suostunta-asioissa. Tämä voidaan aikaan saada eri tavalla. Ruotsissa esim. siten että, milloin kamarit eivät tule yksimielisiksi tuollaisissa asioissa, jokainen kamari äännöstää itsekseen, jonka jälkeen kaikki annetut äänet lasketaan yhteen, ja se mielipide, joka siten on saanut useimmat äänet, on valtiopäiväin päätös. Kun alakamari on lukuisampi (noin 180 ääntä 120 vastaan) on sillä ratkaisuvalta, mutta se voidaan kuitenkin voittaa äännöstyksessä, jos se on keskuudessaan erimielinen ja yläkamari on yhtä mieltä. Sitä vastoin tahtoisimme lainsäädäntö-asioissa antaa molemmille kamareille saman vallan, niin että kummassakin voisi tehdä esityksen uuteen lakiin, ja että kummallakin olisi ehdoton kieltovalta. Alakamarin ylivallan rahanmääräys- ja suostunta-asioissa täytyy, jos sama kamari muuten onnistuu saavuttamaan arvoa kansassa, ajanpitkään hankkia tälle kamarille ratkaisevan vallan lainsäädännön alallakin. Luulemme paremmaksi että alakamarin suurempi valta lainsäädännössä, niinkuin Englannissa on tapahtunut, vähitellen kehittyy käytännön kautta, kuin että se nimenomaan säädetään itse hallitusmuodossa.

Huolimatta siitä osuudesta, jonka ensimmäisessä kamarissa olemme antaneet ylimyksellisille ja virkavaltaisille yhteiskunnan aineksille, meitä luultavasti moititaan liian suuren vaikutusvallan myöntämisestä sivistymättömälle kansan joukolle. Jo siihen, että alakamarissa, jolla tulisi olemaan raha-asiallinen ja vähitellen arvattavasti myöskin valtiollinen ylipaino, maalaisilla, tahi nykyis-ajan puhetavan mukaan, talonpoikaissäädyllä olisi enemmistö, kaupunkilaisilla tahi porvarissäädyllä sitä vastoin vähemmistö — jo siihen ei muutamalla taholla suostuttane. Eikä sillä taholla sekään parantane asiaa, että myöskin kaupunkein vaaleissa olemme tahtoneet laajentaa vaalioikeutta nykyistä laveammalle. Mutta tässä tullaan kohtaan, jossa se, mikä on oikeutettua kansanvaltaisuuden periaatteessa, esiintyy ja välttämättömästi vaatii oikeaksi tunnustamista. Olkoon kohtuullista että vähemmistöt turvataan enemmistöjen sorrolta, että edellisille annetaan tilaisuutta lausumaan ajatuksensa ja suojelemaan etujansa; tästä olemme itse ylempänä nimenomaan huomauttaneet. Mutta myönnyttää enempää ja saattaa vähemmistöt vallitsemaan enemmistöä, olisi väärin ja vielä suurempi vääryys kuin päinvastainen asian laita. Ylimyksellisille luokille olkoon suotu vastustaa lainmuutosta, jota kansan enemmistö toivoo, jotta kansa saisi miettimisen, vakaan harkitsemisen aikaa. Mutta niiden ei tule saada ijänkaiken estää kansan vakavan ja tarkoin mietityn tahdon toteuttamista. Sen tähden tulee kansan enemmistöllä olla valta mielipiteittensä mukaan määrätä enemmistön siinä kamarissa, jolla lopullisesti on ratkaiseva valta. Tässä älköön ruvettako puhumaan „sivistyksen" oikeudesta yksinomaiseen puhevaltaan eduskunnassa. Sivistys, jonka olemassa-olo todistetaan sellaisilla ulkonaisilla tunnusmerkeillä, kuin ne ovat, jotka tässä tulevat kysymykseen, ei ole siveellinen sivistys. Määrättyyn yhteiskunta-luokkaan kuuluminen, määrätyn ammatin harjoittaminen tahi määrätyn varallisuuden omaaminen saattaa synnyttää enemmän tahi vähemmän todenmukaisen luulon huolellisemmasta kasvatuksesta sekä sitä seuraavasta tietomäärästä ja ulkonaisesta siivoudesta. Mutta tämä tietomäärä ja tämä siivous ei ole minään takeena siitä ett'eivät niiden omaajat itsekkäästi etsisi omaa voittoa „sivistymättömäin" luokkain sortamisella. *Sivistymättömän oikeus on kuitenkin yhtä pyhä kuin sivistyneen*, ja valtiovaltain, niihin eduskuntakin luettuna, velvollisuus on suojella yhtä paljon edellisiä kuin jälkimäisiä. Ja kun vähemmin sivistyneet tavallisesti ovat kansan enemmistönä, käy tämä velvollisuus vieläkin tähdellisemmäksi. Mutta millään muulla tavoin ei voi olla varma siitä että eduskunta

tahtoo täyttää tämän velvollisuutensa, kuin että kansan enemmistö saapi ratkaisevan vallan edusmiehiä valittaessa. Tästä syystä tulee alakamarin perustua yleisiin vaaleihin. Nämät eivät kenties takaa sitä että nerokkaimmat valitaan kansan edusmiehiksi, mutta ainakin sen, että valituiksi tulevat sellaiset, jotka eivät kansaa sorra, vaan harrastavat sen parasta, ja tämä on kuitenkin tärkeintä. „Sivistys" on epäilemättä oivallinen asia valtiollisellekin valitsijalle; mutta siitä ei seuraa että kansan enemmistön tulee joutua yhden tahi toisen „sivistyneen" vähemmistön sorrettavaksi, aina siksi kunnes mainitun enemmistön katsotaan vastaavan jotakin mielivaltaisesti määrättyä „sivistyksen" ihannetta. Vaan siitä seuraa ainoastaan valtion velvollisuus katsoa, että sivistystä mitä runsaimmin määrin leviää niille, joiden tehtävänä on kansan edusmiesten valitseminen.

Th. Rein.

Anders Fryxell ja hänen Kertomuksensa Ruotsin historiasta.

Min historias historia. Autobiografisk uppsats af *Anders Fryxell.* Försedd med upplysningar och utgifven af *E. A. Fryxell.* Tukholmassa 1884.

I.

Vuosikymmen on runsaasti ehtinyt kulua siitä kuin tämän kirjoittaja eräänä talviaamuna kävi Ruotsin historioitsijain kunnianarvoisan Nestorin luona persoonallisesti tutustumassa mieheen, joka minulle lapsuudestani asti oli ollut rakkaimpia tuttaviani, vaikk'en häntä siihen asti ollut omin silmin nähnyt. Eos-lehden loistoaikoina kasvavalle polvelle tietysti Z. Topelius ja hänen verrattomat satunsa tarjosivat ensi silmäyksen oman kodin ulkopuolelle, mutta toinen hurmaava maailma, joka meille avautui, oli Anders Fryxellin „Berättelser ur Svenska historien." Nuo kertomukset, jotka niin lähei-

sesti koskevat Suomenkin kansan historiaa, olivat pitkät vuosikaudet se aarreaitta, josta etupäässä sain tietoja, herätyksiä, isänmaallista innostusta ja rakkautta historiaan. Siksipä sittemmin, kun oleskelin Ruotsin muistorikkaassa pääkaupungissa esikoistutkimuksiani suorittamassa, en voinutkaan olla „kertotomusten“ tekijän luoksi menemättä. Ja hyvänpä palkinnon tuntematon nuorukainen sai rohkeudestansa. Ystävällisesti ijäkäs tutkija uhrasi hetken kallista aikaansa puhuaksensa „nuoren virkaveljensä“ kanssa; vaivasipa itseään pari viikkoa myöhemmin kolmanteen, neljänteen kerrokseen, jossa minä silloin asuin, käskeäksensä minut luoksensa sen päivän illaksi jolloin täytti 80 vuotta. Sain minä senkin jälkeen jonkun kerran olla yhdessä reippaan, ystävällisen vanhuksen kanssa, joka viimeiseen asti oli „nuorin vanhojen joukossa ja vanhin nuorista“, niinkuin eräs hänen ystävänsä vielä v. 1881 lausui Fryxellistä. Syvillä, lähtemättömillä piirteillä nämä tilaisuudet ovat mieleen kuvautuneet, rinnakkaismuistoksi niille kallisarvoisille hetkille, jolloin on saatu olla J. V. Snellmanin ja Elias Lönnrotin parissa.

Olkoonpa siis vapaasti tunnustettu, että kun Valvojan ensimmäisenä elinvuotena Fryxellin kuolema vaati meidät asettamaan hänen kuvansa siihen sarjaan, jolla oli päätetty esittää lukijakunnallemme ulkomaan eteviä kirjailijoita ja tiedemiehiä, niin vaikk'en tietysti tahtonut jättää puutteitakaan huomaamatta, syvän kiitollisuuden ja rakkauden tunteet kuitenkin etupäässä valtasivat mieltäni, ajatellessani kuinka äärettömän paljon kasvava polvi oli Fryxellille velkaa mahtavista monenlaisista herätyksistä hyvään. Kernaastipa uudestaankin rupeaa niin mieluisaan aineesen, semminkin kun hyvä aika tällä kertaa on tarjona esittämään paljonkin, mikä viimein jäi huomaamatta tahi esittämättä. Myöskin niille, jotka eivät Fryxellissä näe ensimmäistä nuoruuden opastajaansa, löytyy runsaasti uutta ja viehättävää siinä vähähkössä teoksessa, jonka nimi on ylempänä luettavana. Fryxellin „Kertomukset“ ovat sekä tieteellisen että tosikansallisen arvonsa puolesta sitä laatua, ett'ei maailman kirjallishistoria voi monta sen vertaista mainita. Enemmän kuin monet valtiolliset vehkeet, sodat ja valloitukset, joilla jo koulupoikien päätä on tapana vaivata, ansaitsee tämän jättiläisteoksen synty huomiota, liioinkin kun meille samassa selviää harvinaisen jalo ja luja miehen luonne.

Esillä oleva kirja ei anna täydellistä kuvausta Fryxellin luonteesta kirjailijana tahi yksityisenä henkenä, ja totta on, että jos vainajan tytär, Eeva Fryxell, onkin ollut isänsä auttajana, „on kirjoittanut Fryxellin kertomukset,“

kuten ukko itse sanoi, esittäessään hänet, niin sellaisen kokonaiskuvan esittäminen ei sopinut hänelle. Mutta sen sijaan me tästä teoksesta saamme hyvin arvokkaita aineksia sitä laajempaa ja tyydyttävää kuvausta varten, jota toivottavasti ennen tahi myöhemmin joku ottaa tehdäksensä Ruotsin kansan Herodotosta. Puheena olevan vihkon tärkein osa on tietysti sivv. 22—98 tavattava kertomus „Historiani historia," jonka Fryxell vainaja itse on omaisiansa ja ystäviä varten kirjoittanut vuonna 1854, kun oli ehtinyt Kaarle XII:nen aikaan asti. Kehäksi tälle miellyttävälle kertomukselle, jota tekijä — harvoja myöhempiä muistutuksia tahi reunalisäyksiä lukematta, — ei ole sitten jatkanut, on suuren vainajan tytär kokoillut ja järjestänyt muitakin asiaa valaisevia muistelmia, milloin käyttäen persoonallista tuttavuutta lähteenä, milloin ammentaen tietoja tahi mietelmiä eräistä Fryxellin käsikirjoituksista, joita syystä tahi toisesta ei nytkään ole tahdottu kokonaisuudessaan julkaista. Tärkeimmät näistä liitetyistä kirjoituksista koskevat Fryxellin myöhempää kirjailijatointa: paljon tietoja saadaan esim. Kaarle XII:nen ja vapaudenajan historiasta sekä Svedenborgin ja Bellmanin elämäkerroista; samoin lukija mielellään tutustuu vainajan tyttären mietteihin Fryxellin kirjanteosta yleensä, jotka oikein vainajan omaan tapaan ovat eri näkökohtien mukaan jaettuina: Fryxellin siveellisestä ankaruudesta, Fryxellin polemillisesta suunnasta, Geijeristä ja Fryxellistä, Fryxellin filosofiaa vastustavasta suunnasta, j. n. e. Teosta seuraa Fryxellin sekä hänen hautansa kuvat.

Syystä on johdannoksi pantu kuvaus Fryxellin äidistä ja lapsuuden oloista. Äiti, Eeva Lovisa Ekman nimeltä, oli noita kodin jaloja sankarittaria, joitten nimikin tavallisesti jää suurelta maailmalta tuntemattomaksi, mutta joitten avuista ja huomaamattomasta työstä lapsien kunto etupäässä riippuu. Tässä tapauksessa pojan maine ainaiseksi säilyttää synnyttäjänsäkin nimen unohdukselta, — sitä paremmalla syyllä, koska äidin hyvät ominaisuudet, harras jumalanpelko, ankara siveydentunto ja kestävä, jalo luonne pojassa uudistuivat harvinaisen kauniilla tavalla. Ja omassa, alkujaan varakkaassa kodissaan Fryxellin äiti ei ollut niinkään paljon opetusta nauttinut, kuin nykyänsä monen mökkiläisen lapsi voipi kansakoulussa saada! Selvän järkensä, käytännöllisen kuntonsa ja lujan tahtonsa avulla hän kuitenkin voitti kaikki vaikeudet, jotka elämä hänelle toi, kasvattaa lapsiaan oivallisesti, samoin kuin kykeni pelastamaan perheen raha-asiat, jotka miehen herkkäuskoisesti kirjoitettujen takausten kautta olivat joutuneet rappiotilaan. Hyvinä ja varsinkin

huonoina aikoina hän oli koko seudun auttaja ja enkeli, aina valmis vähäisistä varoista antamaan mitä hädän lieventämiseksi tarvittiin, hurskaasti luottaen siihen, että Jumala kyllä pitäisi lapsista huolta.

Isä, Mattias Fryxell, oli arvossa pidetty ja rehellinen pappismies, joka sen lisäksi, aikaansa seuraten, oli menneen vuosisadan n. s. valistusfilosofian suuri ihailija. Kuten tunnettu, mitä suurimmat ristiriitaisuudet olivat sen aikakauden luonteesen yhdistyneet kummalliseksi kokonaisuudeksi. Voltaire'ä ja Diderot'ia ihailtiin äärettömästi, mutta samoin myöskin Rousseau'ta, vaikka niiden väitteet eivät liioin soveltuneet yhteen. Jälkimäisen ja aikakauden varsinaisena ihanteena oli ihmisen muka alkuperäinen puhtaus ja viattomuus. Huonot tahi itsekkäät ruhtinaat, joita 1700-luvulla oli niin paljon nähty, sekä ylpeä mutta rappiolle joutunut aateli, joka kyllä piti esi-isiensä vaatimuksista mutta ei niiden kunnosta kiinni, saivat olla todisteena, ett'ei sivistyksestä ollut kuin haittaa ja että luontotilan vapaus oli tarpeellinen. Tyynenmeren saarelaisten vilpittömyys à la Campe oli jonakin ihanteen maailmana, ja valtiollisessa suhteessa Pohjois-Amerikan Yhdysvallat, huolimatta orjuudesta ja muista poikkeuksista, saivat käydä toteutuneen Contrat social'in ja täydellisen vapauden luvatusta maasta. Toisin todellisuuden maailmassa ja aatteiden pilventakaisista oloista omiin oloihin palatessa. Talonpoikaissäädyn luonnonmukaista raakuutta — joka kyllin seisoi esim. Abba Tullen ja muitten Pelju-asukkaitten siveyttä korkeammalla — suuresti halveksittiin, ja lopulta keskisääty omasta mielestään oli ainoa luokka, jossa jumalanpelkoa ja oikeudentuntoa yleensä säännöllisesti oli olemassa. Samoin vapaudenkin aatteet kauniisti saivat väistyä tieltä, kun suuri valloittaja Napoleon seisoi onnensa kukkuloilla, miljoonien epäjumalana.

Anders Fryxellin koti teki kuitenkin tässä kohden huomattavan poikkeuksen. Napoleonin itsekkäiset tuumat ja veriset voitot, samoin kuin muutkin sellaiset siveellistä arvoa puuttuvat urotyöt, eivät tässä pienessä piirissä olleet ihailun, vaan inhon ja kammon esineinä. Isän mielestä ei suuri valloittaja ollut muuta kuin le *le Diable du Midi* eli Etelän perkele, ja hellän äidin oli tapana sanoa, kun ajatteli lapsettomiksi jääneitä vertaisiansa, että Napoleon ansaitseisi ihmisteurastustensa rangaistukseksi olla lapsivuoteessa jok'ainoan ihmisen tähden, jonka kuolemaan hän oli ollut syypää. Sellainen katsantotapa ei tietysti voinut jäädä lapsen mieleen vaikuttamatta, vaikka hän kyllä 7-vuotiaana oli suurimmalla ihastuksella lueskellut satuja Rolf Krakista,

Ragnar Lodbrokista, Ramundista ja muista mokomista uroista, joitten kunnia oli siinä, että he „hakkasivat väkeä maahan kuin vihantaa viidakkoa.“ Vielä 19-vuotiaana kertoo Fryxell olleensa innossaan ajatellen sitä kunniaa, jota ruotsalaiset muka saavuttaisivat Norjaa valloittamalla, mutta isä paheksi samaa sotaa, kosk'ei Ruotsilla hänen mielestään ollut mitään oikeutta anastaa mainittua maata.

Aikoinaan nämä lapsen tahi nuorukaisen mieleen lasketut siemenet itivät, varttuivat ja kantoivat satakertaisen hedelmän, kun oma ajatteleminen ja kokemus oli niitä edistänyt. Samoin Fryxell vasta miehistyneenä saavutti selvän käsityksen siitä, mikä arvo on annettava kansan alemmille kerroksille, joita vuosisadan alussa, jopa myöhemminkin, niin täydellisesti ylenkatsottiin. Mutta hänen vastaiselle kansalliselle kannallensa oli luja perustus jo lapsen mieleen laskettu niissä havainnoissa, jotka ihanan Vermlannin luonnon ja kansan välittömässä yhteydessä kasvavalle olivat silmien edessä. Lapsena hän jo tutustui rahvaasen, eläen suureksi osaksi sen elämää, ja pappina hän vielä lähemmin sai sen henkiseen maailmaan perehtyä. Niinpä tulikin kansan mieheksi harvinaisessa määrässä.

Mutta ei pidä toistakaan tulosta kodin ja kotiseudun yksinkertaisista tavoista unohtaa. Hamasta lapsuudesta Fryxell esim. oli niin tottunut avojaloin käymiseen, että syksyllä hankaluutta tuntematta saattoi juosta leikatun ruispellon yli. Vermlannin herrasväenkin asunnoissa sisä-ikkunat siihen aikaan olivat tuntematon ylöllisyys, eikä kakluunit vielä ehtineet asuinhuoneista saada tottoja käytännöstä. Sellaisen elämän kautta kasvoi ja varttui ruumis, joka korkeaan ikään saakka säilytti tavatonta voimaa ja kestävyyttä. Nuorena Fryxell jo tuli mestariksi kaikissa ruumiinharjoituksissa, metsästyksessä, uimisessa, luistelemisessa, tanssissa; hän oli sittemmin Ruotsin ensimmäisiä uimaopettajiakin, ja vanhana hän peloitti omaisiaan menemällä kerran 72-vuotiaana luistelemaan. Hyvä perintö oli kodista ja kotiseudulta saatu, kuin Fryxell tyhjin käsin mutta hilpein mielin läksi maailmaan tullakseen omilla voimilla toimeen. Mainio terveys, pienet tarpeet, harras jumalanpelko, murtumaton työhalu ja lapsellisesti puhdas mieli olivat hänen myötäjäisinään.

Niinpä tuli Upsalan yliopistoon, jossa varattomuutensa tähden ensin aikoi lyhyintä tietä käyttää, papiksi päästäkseen. Mutta kun opettajapaikka pääkaupungissa hänelle oli tarjona, jos suoritti filosofian kandidaattitutkinnon, niin hän kaikkia voimiansa ponnistelemalla sai lyhyessä ajassa mainitun opin-

näytteen suoritetuksi, jonka jälkeen ilolla ja riemulla oli maisterinvihkijäisissä osallisena. Sitten hän asettui Tukholmaan, jossa ansaitsi itsellensä niukan mutta riittävän leipänsä ahkeralla opettamisella. Hänen kaltaiselle miehelle oli pian parempia paikkoja avoinna, ja kun suuren Wallinin toimesta varsinainen tyttökoulu, Ruotsissa laillansa ensimmäinen, Tukholmaan perustettiin, kutsuttiin Fryxell sen rehtoriksi v. 1831. Sittemmin hän tuli Sunnen kirkkoherraksi, joten arvokas vaikutusala tarjoutui hänelle omassa rakastetussa kotiseudussaan. Mutta suuremmat tehtävät olivat jo sitä ennen anastaneet nuoren kouluopettajan huomiota.

Ennen kun tulemme Fryxellin kirjailijatoimesta puhumaan täytyy mainita, että hän jo yliopistossa oli oman kokemuksen nojalla, osaksi taistellenkin saanut kehittää vakaumustaan ja tutkia, kuinka nuoruuden ihanteet kestivät tosielämän kiirastulta. Nämä pikkukähäkät eivät olleet kuin johdantoa ja valaistusta sille läpi elämän kestävälle sodalle, jota Anders Fryxell sittemmin kävi kaikkea vastaan, mikä hänestä oli väärä, mutta niissä jo näkyy hänen itsenäinen ja suorapuheinen luonteensa: niissä muodostui ja vakaantui hänen vastainen kantansa.

Upsalassa silloin vallitsevat kirjalliset ja runolliset harrastukset, — tunnetut fosforismin eli fosforistien suunnan nimellä — oli ensimmäinen piiri, joka Fryxellille avautui. Alussa tämä kirjava maailma häntä suuresti miellytti, ihka uutena kuin se oli, ja hänellä oli „elysiset hetket.“ Mutta lähempi tuttavuus fosforistien johtajain kanssa jälleen vieroitti Fryxellin heistä. Raitisluontoinen nuorukainen kyllästyi tämän tuntehikkaan seuran „vetistelevään ikävöimiseen ja vaalenneihin aamu- ja iltaruskoihin;“ runoilijajoukko häntä parin vuoden päästä äitelöitti „aivan kuin jos olisi puolen leiviskää konfehtia syönyt.“ Jonkunmoinen vastalause kirjallisuuden silloin vallitsevaa huokailevaa ja itkullista henkeä vastaan oli hänen tekemänsä laulunäytelmä Vermlannintyttö, josta vielä nykyään tuo kaunis laulu: *Ack Vermeland du sköna* etc. on ylt'ympäri tunnettu. Mutta kaunokirjallinen tuotanto ei kuitenkaan ollut Fryxellin ala, vaikka hän kyllä nuorena — oman tunnustuksensa mukaan — oli siihen kuluttanut paljon aikaa. Selvästi käsittäen kykenemättömyyttään tässä suhteessa hän noin 25:nestä ikävuodesta asti heittikin runoilemisen sikseen. Ne havainnot, jotka nuorena oli saavuttanut ajan kirjallisista riennoista, jäivät toistaiseksi hänen omaan poveensa suljettuina, kunnes kypsyivät teokseen „Lisiä Ruotsin kirjallishistoriaan.“

Syvemmän juovan toinen seikka uursi Fryxellin ja hänen ikäveljiensä välille. Yltäkylläinen ihanteellisuus saattaa monesti tosielämässä olla hyvinkin maallista laatua. Niinpä oli silloinkin asian laita. Bellmanin lauluja yleisesti ja suunnattomasti ihailtiin Upsalassa, ja fosforistit antoivat esimerkin. Atterbom alotti, mitä eräät esteetikot — sellaiset, joista Ibsen on siveyttömyyden edistäjä, — yhä vielä niin ahkerasti jatkavat, uskotellaksensa jälkimaailmaa, että „Ruotsin Anakreon" on ollut hyvin hieno, viehättävä ja kansallinen ilmiö. Mutta käytännössä Bellmanin harrastus usein oli Mollberg korpraalin ja Movitzin roistomaisen elämän laatua: viinalekkeristä juominen oli monen ylioppilaan mielestä miehuuden osoitus ja jokapäiväinen urotyö. Juuri sellaisia raakoja tapoja vastaan Franzén varoittaen lauloi, kuinka Bacchus Phoebuksen veli ei ollut sama kuin Bacchus tynnyrin päällä.

Fryxell puolestaan oli iloinen ja hilpeä nuorukainen kuin harva; „iloserkuksi" hänet sukulaistensa parissa sanottiin, ja juhlissa hänkin lasinsa tyhjensi, iloitaksensa, ei juopuaksensa. Mutta senpätähden tämä vallaton elämä häntä iletti, vaikka se olikin sukkeluuden — laillansa isänmaallisuudenkin — vaippaan pukeuneena. Tunteitaan hän ei salannut, ja paikalla sai kokea, että nuoriso, joka on valmis itselleen vaatimaan milt'ei ääretöntä vapautta, muita kohtaan saattaa olla aika suvaitsematon hirmuvaltias. Melkeinhän tuli Vermlannin „kansakunnan" hylkäämäksi, kun oli uskaltanut sanoa, että toverit „elivät kuin siat." Hän sai yölliset naukujaiset ja muita epäsuosion osoituksia eikä jouluillaksi päässyt toverein seuraan, kun muut talveksi Upsalaan jääneet Vermlantilaiset olivat yhdessä. Puoleksi tämä tietysti masenti, puoleksi terästi yksin jääneen mieltä taistelemaan nurjaa suuntaa vastaan, joka hänestä ennusti kansan perikatoa. Horjumaton peruskivi oli jo silloin laskettu sille ankaralle Bellmanin-arvostelulle, jonka Fryxell puoli vuosisataa myöhemmin käytännöllis-siveelliseltä kannalta esitti. *)

Rinnatusten tämän kanssa sopinee mainita aate, joka sekin juurtui Fryxellin yliopistossa tekemissä havainnoissa, mutta joka tähtää vielä syvemmälle kuin edellinen. Kodissaan jo karaistuna nautintohimoa, nuorison vaarallisinta kiusaajaa, vastaan, Fryxell haikealla surulla näki, kuinka tuntuvasti si-

*) Asian esteetillisen puolen jätämme tässä sikseen, viitaten niihin muistutuksiin, jotka Valvojan v. 1881 Fryxellistä antama kuvaus sisälsi, minkä osan kirjoituksesta oli tehnyt tohtori V. Vasenius.

veyttömyys harventaa jokaisen sukupolven rivejä, etenkin vieden uhrejaan siitä nuorisosta, joka muka on hyvän kasvatuksen saanut. Vanhana kun kerran oli Marstrandissa lepäämässä hän alotti eri kirjoituksenkin siitä asiasta, nimeltä „Synkkä pimento“ (edessä olevassa kirjassa sivv. 176—186), jossa puhuu painavia sanoja kasvattajille ja kasvatettaville. Hän, joka on naissivistyksen ensimmäisiä pylväitä Ruotsissa, ei tietysti voinut olla huomaamatta, että höllät siveydenkäsitteet erittäin ovat vahvempaan sukupuoleen juurtunut pahe, ja inhonsekaisella säälillä hän ajatteli, mitä koetuksia sellainen asian laita laskee toisen sukupuolen hartioille. Isät eivät itse kylläksi ole poikiensa kasvatuksessa osallisina; pojat joutuvat liian aikaiseen perheen lempeästä maailmasta pois; nuoruudesta asti heitä kasvatetaan itsekkäisiksi sen kautta että äidit, sisaret ja muut hellitellen heitä palvelevat; nuorukaisen virheille on tapana silmänsä ummistaa, koska muka hänen olisi tarvis ensin vähän aikaa mässätä, muuttuakseen sitten säädylliseksi ihmiseksi; vihdoin huono kirjallisuus on tähän turmelukseen syynä, joka syöksee lukemattomia lahjakkaita nuorukaisia ennenaikaiseen hautaan tai kurjaan kivulloisuuteen, — siinä pääpiirteet tässä valitettavasti keskieräiseksi jääneessä kirjoituksessa, joka luonnoksenakin niin kauniilla tavalla valaisee Fryxellin niin pitkälle ulottuvaa tarkastusta ja horjumattoman jaloa siveellistä kantaa, ett'emme hennoneet jättää sitä mainitsematta, kun hänen nuoruutensa kokemuksista ja päätöksistä on puhetta.

Yliopisto-aika kehkeytti Fryxellissä täysieräiseksi toisenkin luonteenominaisuuden, joka on painanut leimansa hänen koko tulevaan vaikutukseensa, hänen empiirisen kantansa näet. Jo on mainittu, että 18:nen vuosisadan n. s. valistusfilosofia oli hänelle melkein kotiperintönä. Tuo alkujaan Englannista lähtenyt suunta, joka ei tunnusta muuta tietoa kuin kokemuksesta saatua ja jonka mukaan kaikki a priori väitteet, kaikki ihmisjärjen omasta luonnosta ja aatteesta kehitetyt päätökset ovat joutavia, se oli aikaiseen juurtunut Fryxellin käytännöllisiin taipuvaan mieleen. Yliopistossa häntä kohtasi toinen suunta, deduktiivinen, jolle ihmishengen oma syvyys muka on tärkeimpänä, milt'ei ainoana lähteenä, mutta joka niin helposti — kun ei todellinen nero ole sitä edustamassa, — muodostuu oikulliseksi viisastelemiseksi ja hämäräksi sanasotkuksi. Fosforistien filosofiset väitelmät olivat enimmiten sitä laatua, ett'ei hämäryyden syynä ollut syväaatteisuus vaan sekavuus; Schellingin filosofia oli samaan aikaan nuorukaisten luettavana, ja sekin on kyllin monimutkainen pannakseen lukijan päätä pyörälle.

Fryxell rupesi työhön nöyrällä luottamuksella, että viisaus tässä oli olemassa, jota hän ei hevillä pystynyt käsittämään. Ahkerasti hän ponnisteli järkeänsä voidakseen filosofian avulla ymmärtää ihmishengen syvimpiä salaisuuksia, kolminaisuutta, Kristuksen ihmistymistä, vapauden ja täytymyksen keskinäistä yhteensopua y. m. s. Mutta turhaan! Opettajain viisaudessa hän ei voinut löytää muuta kuin „tekosyitä, tyhjiä sananparsia, mielijohteita ja sanasutkauksia, jotka eivät ensinkään todistaneet mitä niillä oli tahdottu todistaa." Lapsuuden yksinkertainen usko tuli häirityksi, mutta todellista tietoa ei tullut sijaan. Vihdoin hän tässäkin kohden uskalsi luottaa omaan itseensä. Sisällisen taistelun jälkeen hän taivasalla eräänä syysiltana löysi sielunsa rauhan jälleen, muisteli äitinsä vilpitöntä uskoa, hartaita rukouksia ja selvää uskonnollista kantaa, jonka mukaan elämä merkitsi enemmän kuin oppi ja dogmit. „Minä aloin aavistaa ihmisjärjen kykenemättömyyttä selvittämään elämän ja kuoleman arvoituksia," sanoo hän itse, kerrottuaan tästä tapauksesta. Mutta spekulatiivistä filosofiaa Fryxell ei sitten enää voinut kärsiä. Joskus hän kysyi: „voiko kukaan minulle sanoa, mitä hyvää nuo mainiot Saksan filosofit viime sadan vuoden kuluessa ovat saaneet aikaan?"

Pianpa tämä periaatteellisesti empiirinen kanta tuli näkyviin elämässä. Nuori kouluopettaja koko innollaan antautui valitsemaansa toimeen, koettaen kansalaisena myöskin kantaa kortisensa yhteiskunnallisten olojen parantamiseen. Hän näki edessään paljon vanhentunutta, joka kaipasi korjausta: klassillisuuden läpi vuosisatojen vallinneet olot tuntuivat kangistuneilta. Eri kirjasissa hän toi mietteitään esille, ehdottaen Ruotsin opetuslaitoksen uudistamiseksi keinoja, jotka jyrkästi sotivat sitä vastaan, mihin oltiin totuttu. Hän vaati koulun erottamista kirkosta ja kaikkien opistojen järjestämistä yhden suunnitelman mukaan; puolusti kansakoulujen perustamista, latinan lykkäämistä korkeammalle luokalle hyödyllisempäin ainetten hyväksi, äidinkielen korottamista itsenäiseksi aineeksi, opetustoimen jakamista aineiden eikä luokkien mukaan, j. n. e. Silminnähtävästi uusia periaatteita tässä pyrki vanhojen sijaan: vastoin vanhaa klassillista järjestelmää nousi realistinen suunta ja uuden ajan liberalismi taisteluun.

Erillaisilla tunteilla näitä uudistustuumia kuunneltiin. Ruotsin silloinen arkkipiispa Rosenstein väitti suuttuneena, että sen jälkeen kouluopettajan ura niin hyvin kuin kirkollinen muka ijäksi päiviksi olisi rohkealta kirjoittajalta suljettu. Eipä toruttu, saati toruja aavistanut, että kirkon korkeimpiakin luot-

tamusvirkoja parin vuosikymmenen kuluttua olisi edelliselle niin tarjona, että ainoastaan pyytämällä pyytäen saattoi siitä kunniasta päästä. Ja oppineitten piirissä Fryxellin vaatimuksia ei otettu leppeämmin vastaan. Upsalassa, jossa nerokas Geijer silloin oli kuninkaana kirjamiesten yhteiskunnassa, — jättääksensä aikoinaan valtikkansa filosofille Boströmille perinnöksi, — suosittiin näissä kohden hyvin vanhanaikuisia mielipiteitä. Ivallisilla mahtisanoilla Geijer soti „opetuksen hyödyllistyttämistä,“ sekä „kierto-opettaja“ (= aineenopettaja)-järjestelmää vastaan. Tarpeetonta oli myöskin hänestä perustaa erinäisiä kansakouluja, koska rahvaan opetus muka oli pelkkään uskonnonopetukseen rajoitettava. „Täysi tarkoitukseni on, että alemmat ja työtä tekevät luokat täydellisesti ovat oppia vaille jätettävät,“ — niin kuului oraakelilauselma samean Fyris-joen rannoilta. „Jos yhteisestä kansasta joku tahtoo kirjoitusta ja luvunlaskua oppia, olkoon! vaikka heidän hyvä muistinsa tekee senkin tiedon yleensä heille hyödyttömäksi,“ — tässä siis hyödyn, muuten muka „epäsiveellinen“ periaate, jos kohta negatiivisesti, tuli arvoonsa. Sama mies oli valtiopäivämiehenä väittänyt, että arveluttavia siveellisiä epäkohtia syntyisi, jos laissa annettaisiin tytöille yhtäläinen perintöoikeus kuin pojille; hän oli vanhaa ammattipakkoa puolustanut, samoin aatelin ja papiston itsemäärättyä asemaa valtiopäivillä, j. n. e.

Monta lukijaa kaiketi hämmästyttää, että vielä tämän vuosisadan alussa on voitu tällaisia kuulla, vieläpä niin suuresti ylistetyn johtajan ja opettajan suusta, kuin Geijer oli. Me tahdomme siihen vastata, että hän kuuluisan „luopumuksensa“ aikoina teki jyrkän käänteen, siitä lähin innokkaasti itsetekemiensä käsitteiden ja mahtavan kuvitusvoimansa avulla vastustellaksensa mitä ennen oli samoilla apuneuvoilla puolustanut. Mutta kun Geijeriä aikoinaan niin suuresti Ruotsissa on ihailtu ja yhä vielä ihaillaan, niin asianomaiset tavallisesti unohtavat tehdä eroitusta hänen vastakkaisten kehityskausien välillä, muistuttaa syystä edellä olevan kirjan toimittaja. Etupäässä otetaan varteen mitä Geijer opetti ennen luopumustaan, — pahimmat erehdykset poisluettuina, unohdettuina, — vaikka samassa kyllä hänen liberaalisuutta ylistellään. Ja Boström, jonka vaikutus nykyänsä lienee vielä suurempi kuin ennen Geijerinkaan, kallistuu valtiollisissa asioissa seposelvään taantumiseen. Hänestähän Ruotsin vanha säätyedustus oli niin verraton, että jo ruukinomistajain laskeminen porvarissäätyyn turmeli laitoksen ihanteellista eheyttä. Tun-

nettu on samoin Boströmin taipumus yksinvaltiuden hallitusmuotoon, — joka myöskin oivallisesti soveltuu hänen muka „idealiseen" järjestelmäänsä.

Ainoastaan ottamalla Ruotsin yliopistoissa vallinnutta ja vallitsevaa „ultraismin" eli taantumisen henkeä lukuun, opimme antamaan ansaitun arvon Fryxellin vapaamielisyydelle. Se saavuttikin siihen aikaan kaikkien liberaalien innokasta kannatusta, ja useimmat hänen varsinaisista vaatimuksistaan ovat aikoja sitten, niin kuin jokainen tietää, toteutuneet. *) Siinä paras puolustus Fryxellin esiintymiselle, josta nykyinen polvi totta tosiaankaan ei tiedä niin paljon .kuin kohtuus vaatisi. Tuskin tarvinnee muuten lisätä, että uuden harrastaja, ollen kiireestä kantapäähän induktioonin, käytännöllisen järkiperäisyyden ja proosan miehiä, hänkin vuorostaan joskus meni liikoihin. Niinpä esim. kun epäsi deduktiivisen ajatustavan arvoa, asetti hyödyllisyyden opetustoimen ratkaisevaksi periaatteeksi tahi arvosteli runoutta proosan kannalta. Aate ja käytännöllinen ymmärrys, teoria ja empiria, idealismi ja realismi, runous ja proosa, — miten nuo ihmishengen vastakkaiset navat kulloinkin eri näkökohtien mukaan nimitetään, — ovat molemmat täysin oikeutetut ja täyttävät toinen toisensa puutteet. Toinen niistä saattaa yksityiselle olla tärkeämpi, kenties ainoa mahdollinen näkökohta. Mutta ihmiskunta ei voi kummastakaan luopua, ja ainoastaan ajaksi toinen suunta siis voi toisesta voittoa saada.

E. G. Palmén.

Suomenkielisiä merisanoja.

Erillaiseksi on kussakin merikansassa muodostunut se merisanasto, jota suuremmissa aluksissa, laivoissa käytetään, ja se, joka koskee rahvaan pienenpuolisia veneitä ynnä yleensä merikulkuun kuuluvia seikkoja. Aikaisempien merta kulkevain kansain, Hollantilaisten ja Englantilaisten, merisanat ovat saa-

*) Tärkeän poikkeuksen tekee kirkon erottaminen koulusta, joka ei vielä ole tapahtunut Ruotsissa. Ett'ei sama muutos meillä ole toivottuja hyötyjä tuottanut, on kyllin tunnettu, ja ainakin suureksi osaksi seuraus Suomessa vallitsevista omituisista valtiollisista oloista.

neet kaikkialla kansalaisoikeuden, missä hyvänsä kehittyneestä merikulusta syntyneet monipuolisemmat, mutkikkaammat varustuskeinot ja rakennustapa ovat tulleet tarpeelliseksi. Tämänlaatuisia sanoja lienee vaikea enää saada muutetuiksi, vaikkapa kansankielessä saattaisikin löytyä monessa kohdin hyvin somia omaperäisiä termejä; eikä aikomukseni olekaan ottaa niitä tarkastuksen alaiseksi jo siitä yksinkertaisesta syystä, että en ollenkaan ole perehtynyt meri*tieteesen*. Seuraavain rivien tarkoitus onkin vaan saattaa asianharrastajain tiedoksi muutamia kansankielestä poimituita merinimityksiä ja puheenparsia, jotka Suursaaressa olen pannut muistoon, ja jotka luullakseni myös muualla Viipurin läänin rannikolla ovat käytännössä. Toivottava on että erittäinkin Pohjanmaan rantamailta ynnä myöskin sisämaasta, missä jotain omituisia merisanoja löytyy, jonkunmoinen luettelo niistä saataisiin julkisuuteen. Siten varmaankin tultaisiin huomaamaan, että suomenkielinen kansa on usein hyvin sattuvasti tekaissut oman kielensä varoista ainakin yksinkertaisempaa merikulkua koskevia nimityksiä, jotka pääasiallisesti riittäisivät pienemmän purjeveneen varoiksi. Erittäin tärkeätä olisi, että ne „sporttimiehet," jotka tahtovat suomea käyttää venekielenään ja joille ei ole yhdentekevätä, millaista tahansa se on, ottaisivat asiaa ajatellakseen ja ajaakseen.

Niinkuin ylempänä mainitsin, kuvaa seuraava luettelo etupäässä Suursaaressa käytettyä merisanastoa, mutta olen väliin ottanut muualtakin sopivia sanoja, niin paljon kuin tiedossani on ollut; samoin kuin yhtäjaksoisuuden vuoksi aivan yleisesti tunnettuja olen avukseni käyttänyt. Suomalaisen nimen viereen olen tarpeen mukaan pannut selitykseksi ruotsalaisen.

Paitsi noita tunnetuita nimiä: *alus*, *vene*, *haapio* y. m. kuulee joskus yleisenä nimityksenä sanaa *asu*, esim. *avonainen asu* (= odäckad farkost), *pienenpuolinen asu*. Jos veneen eri osia tarkastamme, niin on huomaaminen: *pohjapuu* (muualla *emäpuu* = fasta kölen), *raji* (Kal. *talka* = lösköl), *keulapuu* (= förstäf), *peräpuu* (= akterstäf), *laita* (= bord, sida), *kaari* (= spant), *varve* (*varppeet* = sqvättbord). Laitoja tukee *parraspuut* (= vaterbord laivassa) ylimmäisen laidan sisä-ääreen kiinnitetyt, ympäri venettä kulkevat paksunpuoliset puitteet. Kaarien ja pohjapuun välillä löytyy pienet *luoko*-reiät, joiden lävitse vesi pääsee kulkemaan pitkin veneen pohjaa ja, kun vene on maalle vedetty, perä-*oustissa* olevan *naka*-aukon kautta ulos. Soutamista tai istumista varten on keulassa *keulapiitta* eli *tuhtalauta*, keskellä venettä *keskipiitta*, *piitta*, perällä peränpitäjää varten *perälauta*; *keulalauta* nykyään tar-

koittaa sitä lautaa, johon keulamasti nojautuu. Inkerissä piittaa sanotaan *istuslaudaksi*. Inkeriläinen on myöskin *kajuutin* sievä nimi: *alusmaja*.

Mástin kotoperäinen nimi, *pieli*, näyttää Suomen murteista tykkänään hävinneen. Että se kuitenkin on ollut yhteissuomessa tunnettu, sitä osoittaa toiselta puolen sekä Raamatun käännös että vanhat runomme: toiselta puolen se ilmestyy Viron ja Liivin kielessä (*pêl*, *pēl*) merkitsemässä mastipuuta. Tavallisissa purjeveneissä on kaksi mastia: *keulamasti* ja *perämasti*, joiden alipää on sijoitettu *mastinkantaan*. Toinen niinikään kielestä kadonnut nimitys on *keulankärki* (= bogspröt), jota nykyään sanotaan *pykröössiksi*, vaan joka Porthanin todistuksen mukaan on kielessä ollut olemassa. Harvoin tavattavissa ollee myös *vaatevarpa*, jonka merkitys Kalevalan 43: 14, 16 säkeistä ei käy oikein selville; Inkerissä kuulin sen merkitsevän *pirkkeliä*, *piiritankoa* (= spristång). Alkuperäisiä, nykyään vaan harvoin pienissä asuissa käytettyjä, nimiä ovat myös *ahtimet* (= brassar), *veinköysi* l. *veenköysi* s. o. *vedinköysi* (= fall), joka haapiossa samalla myös toimittaa *vantin* virkaa. Ahtimia sanotaan myös, kuitenkin enemmän leikillisesti, *nirkaleiksi*. Enimmiten käytetään nyt jo vierasperäisiä nimiä *rassi*, *valli*. *Koudilla* (= skot) on monta perin suomalaista nimeä: *jalku*, *jalus*, *jalustin*, *jalusnuora*, joista kolme ensimmäistä löytyy Stjerncreutzillä, viimeisen olen jossain muualla nähnyt tai kuullut. Vaatevarvan ylipäästä mastiin kulkeva melkein vaakasuora nuora, joka ylläpitää vaatevarpaa, on *kiikkanuora*. Muitten veneesen kuuluvain esineiden alkuperäisiä tai lainatuita nimityksiä ovat: *viskain* (= öskar), *jalankarttu*, jalantue soutaessa, poikinpuolin venettä asetettuna, *pesti* (= fånglina), joka tavallisesti kulkee vedenrajan alipuolella keulapuussa olevan *silmänreiän* kautta, *helmari* (= rorpinne), *tyyry*, *lokki*. Jos *peräsin* (= tyyry), jota usein näkee, löytyy kansankielessä, niin se ansaitsee tulla yleisempään käytäntöön.

Veneen eri asemista vedessä huomattakoon: *silmällään* eli *keulallaan* (= förlastad), *tasalastissa* (= jämlastad), *perseellään* eli *perällään* (= akterlastad); — *kallellaan*, kun vene makaa toisella kupeellaan, *kohallaan*, kun se seisoo kummallekaan puolelle kallistumatta, olkoonpa sitte silmällään, tasalastissa tai perällään. Rakennukseen katsoen vene saattaa olla keulaltaan: *paksu-* eli *leveärintainen* tai *kapearintainen*; perältään: *tasaperäinen* (= plattgattad) tai *ymmyriäisperäinen* (= rundgattad); pohjaltaan: *teräväpohjainen* (= skarpt bygd) tai *lamapohjainen*. Vene voipi olla sillä tavoin rakennettu, että se ei

pysy kohallaan, vaan pyrkii toiselle puolelle kallelleen, vaikka ei tuuli eikä muunkaan voima siihen vaikuta, silloin sitä sanotaan *toispuoliseksi* (= slagsida). Jos tahtoo eroittaa veneen eri puolet, niin purjehdittaessa *yli-, päällipuoli* eli *yli-, päälli-parras* on = lovart, *alipuoli* eli *aliparras* on = lä; kuulee myöskin *yli-* ja *ali-hanka*. Samoin kuin *yli-* ja *alipuoli* muuttuvat luonnollisesti päinvastaisiksi joka kerta kun käännös tehdään, niin *oikea* ja *vasen puoli*, perältä katsoen, (styrbord ja babord) pysyvät semmoisinaan joka tilassa. Jos muutoin tahtoo osoittaa jonkun maan, karin, laivan y. m. lovart- ja lee-puolta, niin käytetään *päällä, -ltä, -lle* tai *alla, -lta, -lle*, ja tavallisimmin prepositiooneina genitiivin kanssa, esim. kulkea päältä matalan, alla maan eli maan alla; samoin myös esim. päällä tuulen, alta tuulen.

Tuulen eri suunta tehtävän matkan suhteen saattaa olla: *perällinen* eli *peräntakainen* (= fördevind), jonka tuullessa purjeet pidetään *aasillaan* (= fläkterörn), *myötäinen* (medvind, rum vind), *puolituoli* (= halfvind), *alla puolen tuulen* (= vinden är på låringen); — *vastatuuli* (= motvind), *vastainen* (= knapp vind), *nenävastatuuli* (= stick i stäf). Kun vastatuulta *luovitaan* (= kryssa) täytyy *peränpitäjän* katsoa, että alus kulkee aivan *tuulen silmään* (= dikt bidevind), niin ett'ei se toiselta puolen pääsisi *menemään* liian *ylös* (= lofva), jolloin purjeet alkavat *tyhjänä palaa, elää, räpyttää*, (= lefva, lefra) ja mahdollisesti *lyövät takapurjeesen* (= backa), eikä myös toiselta puolen *juoksisi* liian *alas* (= falla), jolloin luoviessa vaan vähäisen *voittoa saadaan* eli *voitetaan*. *Saada voitto jostakin* merkitse myös: taga loven af någon. Luoviessa saattaa joskus käydä niinkin huonosti, että ei pääse palattaissa lähtöpaikkaankaan, ett'ei *päästä (vanhoille) jälillekään*. Silloin *tuuli* enimmiten on *pettänyt*. *Käännöksen* voipi tehdä joko *päin tuulta* (= stagvända) taikka *perällistä tuulta* (= kovända). Tavallisesti, kun ei mitään erityistä käskyä lisätä, *kääntämisellä, ympäri panemisella* tarkoitetaan edellisen laatuista käännöstä; käskysana peränpitäjälle kuuluu: *käännetään! ympäri!* merkiten samaa kuin: ror i lä! eli klar att vända! Muita käskysanoja ovat: *ylemmäks, ylöspäin!* (= loff!) tai *alemmaks, alaspäin!* (= falla af! håll af!); *anna sopia!* (= fulla segel!). Jos vene on kääntynyt niin ylös, ett'ei *purjeisin* ollenkaan *sovi*, sanotaan sen olevan *päin*. Käännettäissä vene siirtyy toiselle *hangalle* (= bog) eli juoksee toista *kankea* (= slag); slag-sanaa vastaa enimmittäin *käännös*, esim. kahdella käännöksellä saadaan maa kiin.

Alusta, joka *hankatuulta* (= bidevind, Stjerncr.) tai puoltuulta juostessaan tavoittelee kääntyä liiaksi tuuleen päin, *pyrkii päin, ylös*, sanotaan *jäykkäperäiseksi* (= lovgirig); jos sillä ei ole tätä vikaa, se *kuulee* hyvästi *peräänsä*. Veneen hyviksi puoliksi luetaan, että se luoviessa *nousee, kohoaa* (= äta sig i vinden; vastak. *kaatuu alas*), että se on *liukas, hyväkulkuinen, tuulta kestävä* (= styf).

Veneen eri kulkua kuvataan sen mukaan millainen se nopeudeltaan on. Tavallisesta juoksusta sanotaan: *mennä, kulkea, juosta;* kovempaa vauhtia osoittavat: *piirtää, viiltää, kyntää, halkaisee*, jälkimmäinen aina, edelliset tavallisesti yhteydessä *mennä*-verbin I:n inf:n kanssa; kiihtyvää nopeutta kuvaavat: *ampaisee, karkaa, lentää*. Hyvää kulkua saattaa myös ilmoittaa seuraavasti: *vesi kiehuu varppeiden välistä, varppeet piirtävät vettä*, jolloin *venettä kallistaa* kovin eli, kuten sanotaan, vene makaa *kallellaan, kupeellaan, rähmällään*. Aluksen liikuntoa pitkittäin niin että milloin keula, milloin perä kohoilee laineessa, sanotaan *kiikkumiseksi*, poikittaista liikuntoa, jolloin se heiluu toiselta kupeeltaan toiselle, *vaartamiseksi*. — Asianhaarojen mukaan täytyy jaluksia (kouteja) *kiinnittää, tiukata* tai *hellittää, päästää auki*. Jos tuuli on siihen määrään yltynyt, että vene ei voi kestää ylösvedettyjä purjeita, niin saattaa, jos ei tahdota niitä *alas maahan laskea*, (*vähentää*) *pienentää* niitä (harvemmin käytetty sana = refva = *rievata*).

Lopuksi muutamia ilman- ja merenlaadun nimityksiä. Niin kuvataan tuuletointa ilmaa, jolloin vähinkään *tuulenkoe* ei värehditä meren pintaa: *maitotyyni, nahkatyyni, henk(i)tyyni, taivaantyyni*. Ankaraa myrskyä, jolloin aallot kovin vaahtoilevat, sanotaan *paltinaiseksi*. Laineet saavat myös eri nimensä: *kertalaine* (= *emälaine* Inkerissä), määrätyn ajan perästä tuleva muita suurempi aalto, *ristilaine* (= korsvåg), *kuhjapää* eli *kuhjaus* (= störtvåg), *kuohu* (= bränning), *hyökälaine, hyökä* (= svallvåg), joka, aallon puhjettua esim. rantaa vastaan, syöksyy taas rannasta ulospäin, *ummikas* (= dyning). Tuulemisesta sanotaan: *tuulee kovasti, vinkeästi, väkevästi, vihaisesti, ankarasti, tuulta on keltanaan, tuulee että nuorat vinkuvat, viheltävät;* tuulen hiljenemisestä: *tuuli heittää, jättää, tasaantuu, asettuu, laimentuu*. — Tuulen puolella oleva ranta on *vastaranta;* maan suojaama puoli: *varjoranta* (= läsida), jolloin tuulta sanotaan *maanalustuuleksi;* myös *maanpäälliseksi tuuleksi*.

V. P.

Suomaata.

Kynäelmä, kirjoittanut *Aarne.*

Tuvan ympärillä oli soita ja rämeitä toinen toisensa vieressä. Kesäsydännä kun raatteet ja vehkat kukkivat, näki vaan aaltoilevan vaaleanpunaisen ja valkoisenkirjavan kedon, josta pisti esiin korkeat terävälehtiset miekkaheinät loistavan keltaisine kukkineen. Niiden yläpuolella muodostivat suomäntyjen lakastuneet latvat sumunkaltaisen peitteen, joka näytti sitä tiheämmältä, kuta kauvemmaksi katseli. Aikaisin keväällä pisti esiin karpaloiden veripunaiset varret lumen alta, joka kauan pysyi sulamatta, sillä suo oli hallan pesäpaikka. Sieltä se huokui turmiollisen jääkylmän hengähdyksensä yli seutujen ja keskellä kesäisten öiden lauhkeita tuulosia, puhalsi kylmät ja raa'at puuskahdukset läpi luonnon ikäänkuin kylmät väristykset kuumetaudissa.

Keskelle suota oli muodostunut lampi, jota sanottiin Suojärveksi; se oli aivan pyöreä ja vesi siinä oli ruskeata. Kuikka kirkui sen pinnalla ja ruohomättäiden seassa rääkyi litteänokkaiset sorsat; rantamatalikolla longerteli edestakaisin iilimatoja.

Soiden keskellä kohosi vaan yksi kumpu kovaa maata ja siihen oli rakennettu tupa vieretysten navetan ja lammaskarsinan kanssa. Tuvan toisella puolella oli karjatarha, toisella puolella oli peruna- ja kaurapellot. Niistä saatiin sen verran, että kaljaa piisasi kaiken vuotta ja perunoita riitti tavallisesti pääsijäisen tienoille. Helluntain aikana lehmäkin poiki ja sittehän sitä tultiin toimeen taas uudisperunoiden saantiin asti.

Yhdellä mäenrinteellä, joka kallistui suolle päin, oli nurmikkoakin, jossa kasvoi valkoapilaita ja vähän muutakin heinää, minkä lampaat kuitenkin olivat kalunneet hyvin lyhyeksi. Toiselta rinteeltä mentiin kapealle pyöreistä puista tehdylle sillalle, jonka lahojen pölkkyjen välillä kasvoi muuramen ja karpalon varsia. Sillalta tultiin metsäpolulle, joka vei myllytielle, sieltä taas päästiin kylätielle ja sehän sitte yhtyi valtamaantiehen; silta olikin siis yhdistysside sivistyneen ulkomaailman ja sydänmaan välillä.

Tupa oli matala savupirtti. Seinät olivat nokiset ja siltapalkit notkuivat jalan alla kehruu-rukkiakin polkiessa. Nokisen, paasikivistä tehdyn neli-

kulmaisen kiukaan raoissa laulelivat sirkat kesät talvet. Nurkkakaapin ja kuluneen pöydän jalat oli kierretyt jäniksen nahkalla, ett'ei sirkkojen pitänyt päästä maitoastioihin, sillä karvoihin ne eivät tahtoneet mennä. Yhdessä sopessa oli sänky, lammasnahkapeitteineen, toisessa oli kangaspuut; katon rajassa oli leipävartaat, joihin oli pantu paksuja reikäleipiä. Kylvettäessä piti niistä pari väistää syrjään — — — — sillä tuvassa kylvettiin myöskin. Uunilla oli parhaiksi tilaa ukolle hänen maatakseen koukussa kun hänen eukkonsa seisoi portailla paitahihaisillaan ja piikko-hame päällä hieroen häntä vastalla. Siitä oli apu hänen kovaa selkäkipuansa vastaan.

Kun he ensin tänne muuttivat, olivat he rakentaneet navetan; ensimmäisenä vuonna se oli asuinhuoneena ja saunana yht'aikaa. Sitte piti saada hyvin tärkeä saatava — lehmä. Senkös hintaa säästettiin ja kerättiin, mutta viimein lehmä saatiin, ja vietiin navettaan tuvan viereen. Sauna oli sen jälkeen heidän toivojensa maali, mutta vieläpä se oli kesken valmistumatta, kattamatta. Ukon voimat olivat viime vuosina niin kovasti riutuneet — hänen selkäänsä oli ruvennut niin särkemään — ja taivaan Herra oli kahtena vuonna jälettäin ottanut pois kaurat ja perunat. Tänä vuonna oli taas vähän parempi toivo toukojen sadosta, mutta sen sijaan oli heillä yksi suu entistä enempi ruokittavana. Metsäpirtin lois-Karoliina oli kuollut. Ukko oli vainajan oikea veli eikä heidän käynyt kieltäytyminen tyttöä vastaanottamasta, jos kohta hän olikin tullut maailmaan ilman että äidillä oli vihkisormusta ollut sormessaan — —. No olihan se Leena jo kuudennellatoista, eikä hän ainoastaan syönyt, vaan teki työtä myöskin. Pahinta oli kun hänen piti talven kuluessa käydä papin luona lukemassa. Joll'ei sitä haittaa olisi ollut, niin hän olisi saanut kaikki kudelangat kehrätyiksi jo pääsijäisen aikaan, mutta nyt hän kehräsi vasta viimeisiä.

Nyt oli juhannuksen jälkipälvä, vasta ensimmäinen lämmin ja helteinen iltapäivä koko alkupuolella kesää. Rippilapset oli edellisenä päivänä laskettu ripille. Leena oli yksin tuvassa kehräämässä; hänen kasvatusvanhempansa olivat poissa palolla. Hänen piti koettaa saada kehruunsa loppuun tällä viikolla, sillä ensi maanantaina hänen piti lähteä palvelukseen myllärin väelle ja sitä ennen hänen piti vielä ennättää pyykitä vaatteensa. Eihän hänellä vaatteita sanottavasti ollut, olihan yksi ehjä ja toinen rikkonainen paita, kaksi hametta ja röijy. Ripillä käydessään hänellä oli lainattu leninki. Voi jospa hän joskus maailmassa vielä voisi hankkia itselleen oman leningin — — —

Hänen jalkansa alkoi polkea rukkia vähän kiireemmin. Aurinko paahtoi helteisesti ikkunan ainoasta ruudusta, jonka päivä oli tehnyt kirjavan kiiltäväksi ja olihan se sitte paikattu nokisella pärekappaleella. Ikkunalla oli lankakerä, virsikirja ja sipuli. Muori tahtoo mielellään aamuisin pienen palan sipulia kahvin kanssa, sillä hänen mielestään se niin vahvistaa voimia.

Leena istui penkillä ikkunan kohdalla ja hänen vieressään oli musta kissa. Pölynjyvät leijuilivat ilmassa, niinkuin sumu, ympäröiden kehkeytymättömän hoikan tytön ruskeine, paljaine jalkoineen ja ahavoittuneine käsineen, jotka kiersivät lankaa. Tytön kasvonpiirteet eivät olleet hämäläisen näköiset; hän oli kapeaposkinen ja tummaverinen, nenä oli suora, silmät harmaat ja mantelin muotoiset. Hiuksien väri oli epäselvä ja tukka oli ohimoiden ympärillä vähän kähärissä sekä valui tänään kampaamattomana yhtenä palmikkona niskasta alas. Noissa kasvoissa oli jotain epäselvää, puoleksi virkeätä puoleksi uneliasta, näytti kuin se odottaisi herätystä virkistyäksensä. Ainoastaan hänen paisuvat punaiset huulensa olivat vilkkaan näköiset. — — Hänen resuinen sininen kaulahuivinsa, joka oli solmittu ristiin paidan päälle, peitti vaan vaillinaisesti kaulan ja hartiat. Vaalennut puuvillainen hame, joka ahtaissa poimuissa ympäröi häntä, näytti hänen soman lapsimaisen ruumiinsa muodon.

Aatteita tuli ja haihtui taas.

Eilen oli kirkossa niin paljon väkeä. Ja entäs herrasväkeä sitte! Rovastin poika, pappilan nuoriherra oli myöskin kirkossa. Ja kaikki kolme neiteä Kankaanmaasta; heillä oli jokaisella sininen leninki. Apulaispappi piti saarnan. Nyt oli jo yhdeksäntoista vuotta äidin puheen mukaan kulunut siitä kuin rovasti itse viimeksi oli saarnastuolissa. Rovastilan neidit olivat myöskin puetut sinisiin leninkeihin aivan niinkuin Kankaanmaan neiditkin. Äskettäin oli heillä puvut kirjavasta vaatteesta ja sen jälkeen ruutukaisesta. Nyt oli sinisestä. Mitähän he kaikki tekivät vanhoilla vaatteillaan.

Syvä huokaus sai sinisen kaulahuivin kohoamaan.

Kankaanmaan Miina sanoi, ett'eivät neidit koskaan lahjoittaneet vanhoja vaatteitaan; he möivät ne juutalaisille Helsinkiin. Ei niistä olisikaan ollut kellekään hyötyä, oli hän sanonut; eihän niissä ollut kyynäränkään vertaa kelvollista vaatetta; heidän leninkinsä tuotiin Helsingistä valmiiksi neulottuina.

Rovastin poika oli istunut aivan liki alttaria. Leena oli sattunut katso-

maan häneen juuri silloin kun hänen piti vastaaman papille ja joutui hämillensä — — — — Rovastin poika oli oikein hieno herra. Oikein hieno — ja hänellä oli viiksetkin. — — Minkähän vastauksen lienee pappi saanutkaan? Leena joutui niin pahasti hämilleen kun rovastin poika katsoi häneen. Ja hänen leninkinsä oli huonompi kuin kaikilla muilla rippilapsilla, sen hän kyllä itse oli huomannut. — Toisella Kankaanmaan neidillä oli vaaleansiniset sukat. Kankaanmaan neidit olivat niin hienoja. Eihän heitä koskaan nähnyt ilman parasollia ja harsoa ja hansikkaitta. Ja Miinakin sanoi, ett'eivät ne koskaan tehneet mitään työtä.

Rovastin poika oli häntä katsellut kaiken aikaa kun hän seisoi alttarin edessä. Minkähän vuoksi hän niin oli katsellut häntä?

Peltolan Tilda oli myöskin kirkossa. Olihan senkin Peltolan Tildan ihme ja kumma. Hän oli mennyt Helsinkiin muutama vuosi takaperin, neulomista oppimaan. Nyt hän oli tullut kotona käymään, tervehtiäkseen vanhaa äitiänsä. Neljässä vuodessa hän oli ansainnut niin paljon, että hän oli oikein herrasvaatteissa. Hänellä oli hattukin ja korea leninki. Toiset tytöt sanoivat hänellä olevan kaksi rannerengastakin. Leena ei ollut nähnyt kuin koreat korvarenkaat ja ison rintaneulan. Sanottiinpa myöskin hänen tuoneen mukanaan äidilleen koko topan sokuria ja puolen leiviskää kahvia. Niin ja vielä leninkivaatteenkin. Mutta olikohan se mahdollistakaan.

Rukki hyrisi taas kiivaammin.

Entäs jos Leenakin koettaisi päästä Helsinkiin? Eihän Tildakaan ollut häntä parempi sinne mennessään ja nyt oli hän ansainnut niin paljon.

Myllärin luona Leenalle luvattiin ruoka ja kolme markkaa koko kesältä. Jos hän menisi Helsinkiin, niin hän kenties — kenties muutaman vuoden kuluessa ansaitsisi yhtä paljon kuin Tildakin. — — Olikohan se totta, että Tildalla oli rannerengaskin?

Minkä takia se rovastin poika oli häntä niin tarkkaan katsellut? Nuori herra seisoi sakariston ovella kun pappi kutsui Leenan luoksensa antaakseen hänelle hänen ristimätodisteensa. Mylläri oli sitä kysynyt. He olivat äskettäin tulleet tälle paikkakunnalle ja olivat vakavaa ja ankaraa väkeä, — niin sanoivat kyläläiset. Rovastin poika oli sitte uudelleen katsonut häneen.

Eipä hänellä edes ollut kaunista todistusta. Pappikin oli sanonut: — mitäpä sinä lapsi raukka sillä teet? Sullahan ei ole isääkään.

Kun Leena meni kotiin, seisoi rovastin poika ja toinen Kankaanmaan

neiti kirkkomäellä. He juttelivat keskenänsä ja neiti katseli ruusua, jota hän piteli hyppysissään. Mutta rovastin poika katsoi Leenaan. Hän oli varmaankin erittäin ystävällinen herra. Ja niin hieno. Ja koreissa vaalean harmaissa vaatteissa. Päässä valkoinen lakki, pikkuruinen kultatähti otsassa. — —

Aurinko paistoi helteisesti. Tomu täytti koko mökin ikäänkuin sumulla ja sirkat laulelivat kimakasti. Tuvan ulkopuolella aaltoili suo valkoisen ja ruusunpunaisen kirjavana. Humisten kulki tuulen henkäys mättäältä mättäälle suokukkien ja vehkojen välillä. Tuoksu oli niin suloinen ja viehättävä. Musta haiseva suomuta oli viheriän ruohon peitteessä ja pehmoiset niittuvillat keinuivat somasti samalla paikalla missä sammakot kurisivat.

Tuvan edustalla kuului joku astuvan, ja karjapihaan levitetyt risut hiljensivät hänen askeleitaan. Aidan yli nousi joku nainen, jolla oli hameen helmat koholla, ja nyt hän kuului astuvan porstuaan. Hän avasi oven ja tuli sisään kumartaen päätänsä, sillä ovi oli matala. Kiertäen varovasti kaljatynnyriä laski hän punaraitaisen puuvillahameensa liepeet alas.

— Päiviä, päiviä tässäkin talossa. No kuinkas teillä eletään?

Leena oli seisottanut rukin ja kumartui eteenpäin, sillä aurinko paistoi aivan hänen silmiinsä. Sehän oli Peltolan Tilda, silkkihuivi päässä, korea neula rinnassa ja korvarenkaat korvissa.

— Kiitoksia kysymästä. Kuinkas Tilda itse voi?

— Mikäpä minun on voidessa? — Yksinkö olet kotona?

— Yksin. Tilda tekee hyvin ja käy istumaan.

— Kylläpä tarvitseekin. Onpa oikein helteinen päivä tänään.

Hän höllitti paksua silkkihuiviansa, niin että korvarenkaat kiiltävine kivineen tuli näkyviin. Hän oli roteva ja hartiakas, lyhytkaulainen, ja hänen hengityksensä oli epätasaisesti läähättävä. Kasvot olivat turpeat, silmät vaaleanharmaat, ujostelemattomat, ja huulet paksut.

— No kuolihan äitisi syksyllä?

— Kuoli.

— Olipa onneksi että pääsit häntä elättämästä. Sehän olisi tullut muutoin sinun tehtäväksesi: olihan äidilläsi keuhkotauti.

— Niin oli.

— No mitä sinä nyt tuumaat tehdä?

— Olen tuumannut mennä myllärin luo palvelukseen; he ovat luvanneet ottaa minut kesän ajaksi lapsenpiiaksi.

— Sanovat myllärin emännän olevan häjyn. Räätälin Iida sanoi menneensä pois heiltä kun olivat niin kovat hänelle. Ei sellaista isäntäväkeä ole hauska palvella. Paljonko he lupaavat sulle palkkaa?

— Ruoan ja kengät, ja kolme markkaa syksyllä kun lähden heiltä pois.

— Kolme markkaa? Kyllä kai niitä saat odottaa. Lukkarillakin luvattiin Niemelän Hetalle neljä markkaa, mutta kun hän lähti talosta, sanoivat he hänen tehneen heille kelvottomuutensa kautta niin paljon vahinkoa, ett'ei se ollut neljälläkään markalla palkittu. Eikä Heta rahoja saanutkaan.

Rukki pyöri hitaasti ja epätasaisesti.

— Niin, täytyy tyytyä siihen mitä saa.

— Missä työssä sinä nyt olet?

— Olemme kaiken talvea kehränneet herrastaloon kuteita; siitä pitäisi tulla pyyhinliina-kangasta.

— Vai niin. Luuleekohan Kankaanmaan rouva että tyttärille pian tarvitaan myötäjäislahjat valmistaa? Kyllä kai! Eipä nuorilla herroilla tätä nykyä ole liioin kiirettä mennä naimisiin.

Hän naurahti ja koetteli taskustaan jotakin.

— Varmaankin hän tähystelee rovastin poikaa, arvaan ma. Mutta sepä onkin liian viisas onkeen tarttuakseen. — — Mitä sinä haeskelet?

Leena meni levottomana nurkkakaapilta kasvatusäitinsä kistulle.

— Muistelinhan minä että meillä vielä piti oleman neljä palaa sokuria tän'aamuna. Mutta — —

— Kylläpä minä sen arvasin, ett'ei tässä kylässä sokuria viljavalta ole. Minä otin sen vuoksi kappaleen mukaani — — ja tässä olis vähän kahviakin. Ainahan nyt vanhoille tuttavillen voinen tarjota kahvitilkan. Sitä ei pidä kenenkään voida minusta sanoa, että olisin ylpeäksi muuttunut vaikka mulla onkin tavaraa tarpeeksi asti.

Ähkyen sai hän viimeinkin kätensä taskusta ja ojensi Leenalle paperikääröt. Hiilet liedessä puhallettiin hehkuviksi ja nokinen kahvipannu otettiin esiin. Leena otti nurkkakaapista vasaran muotoisen kiven, jota Suojärven eukko piti sokurivasarana, asetti tylsän puukonterän sokurikappaleelle ja hakkasi epätasaisella kolkutuksella muutamia paloja sokurikappaleesta.

— Aina te kai täällä raadatte ja näette kovaa vaivaa niinkuin ennenkin. Kun kävelee vaan edestakaisin Helsingin katuja, niinkuin minäkin, niin unohtuu kaikki kotoinen kurjuus.

Leena katseli häntä ujosti sivultapäin. Silkkihuivi, kiiltävät korvarenkaat ja sormukset sormessa saivat hänen sydämmensä sykkimään.

— Onko Tildalla paljon työtä siellä kaupungissa?

— Niin työtäkö? On tarpeeksi asti.

Hän nauroi taas.

Kahvipannu alkoi kiehua.

— Älä pane sikuria sekaan. Minä olen niin tottunut pelkkään kahviin, minun oikein rupee ahdistamaan sydänalaani jos juon sikurikahvia.

Lämmin väkevä kahvin tuoksu alkoi vähitellen levitä ympäri tupaa, jossa ilma sitä ennen tuntui leivän ja tupakan hajusta ja tomusta aivan raskaalta. Kaksi paria korvattomia kahvikuppia asetettiin penkille ja kehruurukki lykättiin vähän syrjään. Kermaa ei ollut talossa. Tilda kaasi teevadille ja joi niin että selvästi näkyi hänen siihen nautintoon tottuneen. Leena istahti kuppinsa kanssa nurkkaan. Ei kumpikaan puhunut mitään ennenkuin pannu oli tyhjennetty.

— No nythän taas jaksaa käydä edelleen — arveli Tilda, asettaen pois kupin ja pyyhkäsi suutansa. — Minä olin äsken räätälin muijan luona. Voi mimmoista kahvia hänellä oli! Olipahan kun jos olisi vingerporillinen kahvia pantu koko pannuun. Hän oli vielä minua vastaan niin kopea, oikein mahtava — mokoma! Ikäänkuin hän itse ei olisi — — Tiesiväthän sen kaikki, että vanhin poika — — Vai niin, vai myllärille sinä menet?

Leena piirsi sormellaan viivoja penkkiin.

— Kuuleppas — Tilda, kuinka sinä — — — tulit lähteneeksi Helsinkiin?

— Niin minäkö? Minähän menin sinne oppimaan neulomista.

— Eikö se ollut vaikeata alussa?

— Oli kyllä; kyllä se kovalle otti, minä kärsin nälkää ja vilua ensimmältä niin että luulin sieluni nääntyvän itsessäni.

Kova ja nälkäinen katse loisti hänen silmistään.

— Rouva, jonka luona minä olin, asui pienessä ahtaassa talossa Freedrikin kadun varrella. Hyvä ihme kuinka paljon siellä oli kärpäsiä ja likaa kesäiseen aikaan. En saanut milloinkaan nähdäkkään maitoa. Pelkkää huonoa sikurikahvia aamusilla, päivällä ja iltasellakin ja vielä yöllä kun piti valvoa. Siinäkös oli kurjuutta. Minä tulin voimattomaksi ja vaivuin uupuneena kuin vaaterepale. — Sitte minä sairastuin ja he lähettivät minut klinikkaan. Kun

pääsin sieltä, olin niin huono, että tuskin jaksoin sormeakaan liikuttaa. Ja sitten olin niin nälkäinen. Hyvä Jumala mimmoinen nälkä minulla oli! Sanovat, että jokaisella on semmoinen nälkä kun on päässyt kuumetaudista. Siinä olin kadulla. Rouva ei vielä ottanut minua työhön. Minustà ei vielä ollut mitään hyötyä, minä vaan häntä kuluttaisin. Eräänä päivänä löysin kadulla sanomalehden ja siinä näin muiden matkustavaisten seassa rovastinkin nimen. Minä menin hänen luoksensa ja pyysin, rukoilin oikein rukoilemalla häneltä apua, vähän rahaa, että saisin ruokaa kunnes taas voimistuisin voidakseni taas ruveta ompelemaan. Minä olisin kyllä maksanut toiste takaisin hänelle kun olisin päässyt pahimmasta pulasta. Mutta hän ei sanonut itsellään olevan mitään antamista sellaisille kuin minä olin. Minä olin aina ollut kelvoton höntti. Miksi minä olin lähtenyt pois kotopitäjästä tänne pääkaupunkiin aivan tyhjin käsin? — Ei ollut mitään antamista kun on rovastilassa monen tuhannen markan palkalla vuodessa — — — Semmoisille kuin minä! Oliko siinä mitään moittimista, että minä tahdoin lähteä muuanne ansaitsemaan kun olimme nälkään nääntymässä, äiti ja minä? Emmehän me voineet toimittaa miesten töitä torpassa ja molemmat veljet vaan joivat ja kuljeksivat kapakassa. Olinhan minä työtä tehnyt ja raatanut monta vuotta, sen jokainen tietää, ja monta kertaa minä oikein voimani panin liikkeelle kun tarvis vaati, eikä se tapahtunut vaan kerran tai kahdesti. Mutta eihän tuota ihminen ikuisesti kestä, ja viimein minussa heräsi halu ansaita vähän enemmän helpommalla työllä. Siitä syystä minä, Jumala paratkoon! läksin kotoa enkä minkään muun tähden.

Hän istui poski käden nojalla.

— Mutta sitte kaiketi sait apua, koska sinä nyt — —

Toinen sitoi jälleen kiinteämmälle ja avasi jälleen kahisevan silkkihuivinsa. Se tuntui niin miellyttävältä tuo kahina, muistellessa entistä kurjuutta, nälkää ja köyhyyttä.

— Kyllä minä sain apua.

— Kuka sinua auttoi?

Hän nauroi taas katkerasti ja pilkallisesti.

— Kukako minua auttoi? Kyllä silloin auttajia löytyy, kun rupee vaipumaan onnettomuuteen niinkuin minä silloin. Ja kun auttajat väsyvät, niin toisia kyllä löytyy, jotka ryhtyvät jatkamaan.

— Tuliko sitte parempi ollaksesi?

— Tulipahan.

— Onkos totta että sinä (ujosti) — — että sinä olet äidillesi tuonut tulijaisiksi kokonaisen sokuritopan?

— Kyllä minä toin.

Vapisevin käsin pani Leena pois kahvikupit ja kohensi sitte kekäleitä liedessä. Hän seisattui silmänräpäykseksi lähelle puhekumppaniansa ja sanoi puoliääneen: onkos se sitte totta, että sulla tosiaan on rannerengas?

— Ompa niitä kaksikin. Tiedäppäs, on mulla Helsingissä — hän hiljensi äänensä oikein riemusta kerskaten — silkkinen leninkikin. Ja monta kertaa olen käynyt teaatteriakin katsomassa.

— Silkki — nen lenin — ki — — —

Leena oli hämmästyksestä aivan äänetönnä ja suu puoleksi auki. Ikäänkuin jonakuna heikkona kaikuna jostakin, tuli hänen mieleensä sanat: „lihan himo, silmän pyyntö ja elämän koreus.“

Hetkiseksi syntyi äänettömyys. Aurinko alkoi iltapäivällä muuttua yhä punaisemman näköiseksi. Suo oli kultaisen ja viehättävän näköinen. Lakastuneitten mäntyjen oksat muodostivat ikäänkuin sumun, joka aivankuin läpikuultava harso riippui vaaleanpunertavien mättäiden päällä. Rohkeasti kohottivat miekkaheinät koreat keltaiset kukkansa petollisesta mustasta lietteestä, joka oli sydänkesäisen kukkaisverhon peitteessä.

Ovi avattiin ja sisään astui vieläkin yksi vieras, nuori mies, puettu metsästystakkiin viheriäisillä rintapielillä, pitkävartiset saappaat jalassa ja pyssy olalla.

Hän otti lakin päästään veltonpuoleisella kohteliaalla liikkeellä.

Leenaniiasi vavisten nurkassa — — — Kuinka rovastin poika oli tänne tullut? Toisen kasvot lensi tulipunaisiksi. Hän ja sisääntulija vilkaisivat salaman nopealla silmäyksellä toisiinsa, Nuori herra seisattui ovensuuhun seisomaan ja pyyhki paksuja vaaleita viiksiään. Tilda väistyi vähän syrjemmälle penkillä; Leena pyyhkäsi epävarmalla kädellä tomun pois rahilta uunin ääressä.

Nuori herra istui rahille.

Leena seisoi aivan lähellä. Hän ei päässyt väistymään edemmäksi, sillä sänky ulottui kauvas lattialle seinästä ja sulki häneltä tien. Hänen kätensä olivat kosteat kummallisesta pelosta ja tukahduttavasta ilosta, jota hän äkkiä tunsi. Hän hypisteli ja käänteli repaleisen huivinsa kulmaa ja katsoi järkähtämättä alas. Kuinka nuori herra oli tänne tullut? Hieno mutta läpitunkeva

hyvä tuoksu levisi hänestä, nenäliinasta, jonka hän otti taskustansa, päivettyneistä mutta hienoista käsistä, hiuksista, takista, pehmoisesta huopahatusta.

— Eikö täällä ole ketään kotona?

— Ei.

— Missä sinun vanhempasi ovat?

— Palolla.

Hän ei hoksannut edes sanoa: ei ne ole minun vanhempani.

Hitaasti ja hienolla komealla tavalla otti nuori herra esiin kiiltävän papyrossikotelon.

— Rovastilassa tarvitsee rouva apulaistytön kyökissä kesän ajaksi. Apulaispapilta sai hän kuulla että sinä käytit itsesi hyvin rippikoulussa.

Hitaasti ja pitkään veti nuori herra hienosti tuoksuvia savuja papyrossista.

— Ruustinna ottaisi sinun koetteeksi parin viikon ajaksi jos sulla on halu tulla.

Josko hän haluaisi tulla — — —

— Kankaanmaan nuori herra ja minä kävimme tänne päin — ja minä lupasin ruustinnalle, että toimittaisin sulle sanan. Niin että jos tahdot — —

Josko hän tahtoisi — — —

— Ruustinna lupaa palkkaa kolme markkaa kuukaudessa, paitse ruokaa tietysti.

Kolme markkaa kuukaudessa — — —

— Ja ehkä voisit syksyllä saada vähän vanhoja vaatteita — käski hän sanoa.

Vaatteita. Ja kolme markkaa kuukaudessa. Heinäkuu, Elokuu ja puoli Kesäkuuta: 7 markkaa 50 penniä. Melkein puoli mustan leningin hinnasta. Kenties hän vielä voisi saada juomarahojakin. Ruustinnaa kaikki kehuivat hyväluontoiseksi, ja ehkä hän auttaisi Leenaa syksyllä saamaan hyvän palveluspaikankin.

Huulet puoleksi auki ja läähättäen katsoa tuijotti hän laihoja ruskeita jalkojaan ja paikattua hamettaan. Hänen kasvoissaan, jotka nuoren herran katsoessa punastuivat hehkuvan kuumiksi, syntyi hitaasti varma katse.

— Haluttaako sua yrittää? — — —

Entäs mylläri. Hän muisti myllärin väen. Johan hän oli luvannut mennä muuanne.

— Miksi sinä et vastaa?

Nuoren herran melkein salainen silmäys, joka oli puoleksi hymyilevä, sattui häneen.

— No, minkä vastauksen minä vien ruustinnalle?

— Minä — — — minä — — kyllä tahtoisin — —

— No hyvä. Olethan sinä ymmärtäväinen tyttö. Perjantaina saamme rovastilaan vieraita, ja silloin tulee kiire. Voit tulla niinpian kuin vaan joudat. — Onpa nyt helteinen päivä. Voisitko antaa mulle raitista vettä juodakseni?

Vastaamatta sanaakaan meni Leena aivan kuin unissaan nurkkakaapille ja otti sieltä läkkituopin. Hän avasi oven ja meni alas lähteelle. Nuori herra tuli jo häntä vastaan puolimatkalla hänen palatessaan.

— Kuuleppas — sanoi hän juotuansa, kasvot poispäin käännettyinä ja pyyhkien suutansa ja käsiään nenäliinalla — sinun vieraasi — — tuolla tuvassa — — ei ole sovelijas seurakumppali siivolle tytölle. Pane se mieleesi jos tahdot palvella rovastilassa.

Leena jäi seisomaan tuoppi kädessä ja katseli hänen jälkeensä. Sitte hän meni tupaan. Paksussa tomussa, joka täytti ilman tuvassa, tuntui vielä hieno läpitunkeva hyvä haju. Leena veti henkeänsä itkeä nyyhkytellen.

— Herra Jumala, mitä minä teen?

Huolissaan tulevaisuudestaan unohti hän nuoren herran kummallisen varoituksen.

— Mene sinä rovastilaan — sanoi Tilda katkerasti naurahtaen. Hän situi vielä paikoillaan samassa asemassa kuin äsken. — Siellä sinun on hyvä ollaksesi eikä ole ruoan puutetta.

— Mutta entäs myllärin väki — sanoi Leena väännellen käsiään. — He lyövät minut kuolijaaksi. Lupasinhan minä tulla heille. — — —

— Onko sulla pestiraha?

— Ei mutta — — —

— Hyh, mikäpä sitte huolettaisi? Ätä ole hullu, että hylkäisit semmoisen paikan, kuin rovastilan, kun se on sulle tarjolla. Joka kerran on siellä palvellut, ei sen enää tarvitse sitte nälkää nähdä.

— Mutta mitä täällä kotona arvelevat?

— Kuta paremman palveluspaikan sinä saat, sitä parempi heille. Ukko

kuuluu kustantaneen rahaa äitivainajasi hautajaiskulunkeihin ja hän kuuluu sen sinulla maksattavan.

— Niinhän se sanoi. (Syvä huokaus.)

— Sinä olet tyhmä, joka istut huokaillen, kun toiset sinun sijassasi hyppisivät ja tanssisivat ilosta. Sinäpä olet oikein onnen myyrä.

Vieläkin syvä huokaus.

— Tiedätkö Tilda onko — — onko nuori herra, rovastin poikaa tarkoitan — — — tottako hän on oikein ylhäinen ja hieno ja — — rehellinen herra — vai kuinka?

Tilda oli kumartunut alas ja heilutteli ruumistaan edestakaisin kyynäspäät polvia vastaan.

— Niin hänkö? On, hän on oikein hieno ja ylhäinen, sen saat uskoa.

Leena silitteli ujosti esiliinaansa ja huokasi tyytyväisenä.

— Etkös luule Tilda, että seitsemän markkaa viisikymmentä penniä on puoli mustan leningin tai ainakin hameen hinnasta?

Tilda heilutteli vaan ruumistaan yhä edelleen.

— Kankaanmaan piiat sanoivat että kaupungissa kuuluu saavan mustaa vaatetta yhdeksälläkymmenellä pennillä kyynärän.

Kärpäset surisivat ikkunaa vastaan. Vielä tuntui huoneessa vähäinen hyvä tuoksu.

— Mutta ehk'ei se ole totta.

— Voih — alkoi toinen valitella — voi tämän maailman kurjuutta! Aivan niin minäkin ajattelin — — — puolialastonna, nälkäisenä ja kurjana, ja he kiusasivat minua. Oih voi! minua kadotuksen lasta!

Leena istui suu ammollansa ja silmät ällistyneinä.

— Minua kurjaa maan matoa, joka olen niin syvälle vaipunut synnin ja paholaisen valtaan.

Hän itki kohti kulkkua, ja nyhkien sekä puhuen katkonaisia lauseita heitteli hän ruumistaan edestakaisin.

— Perkele, maailma ja minun oma lihani — — vangitsivat minun valtaansa. Kulta ei ole muuta kuin multaa, mutta maailma houkutteli minun, turha mitätön maailma. Jumala, joka tutkit sydämmet ja munaskuut — — Herra Jesus Kristus laupias Vapahtaja — — ole minulle armollinen ja anna minulle pahat tekoni anteeksi ja anna minulle ikuinen elämä. Nimesi kunnian tähden -- — voi voi minua syntistä, suurta syntistä!

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon meitä, Tilda, mikä sinua vaivaa?

— Minä olen suuri syntinen — kauhea syntinen.

— Sellaisiahan olemme kaikki — Jumalan edessä.

— Niin, mutta minä — — —

Hän kohotti itkusta punaiseksi ja raukean näköiseksi tulleet kasvonsa lähelle tytön korvaa. Leena katsoa tuijotti häneen kauhistuksella.

— Mutta sellaisethan ovat — — —

— Niin, niin, sellaiset ovat hirveän syntiset, suuret synnin tekijät.

— Pappi sanoi ett'eivät sellaiset voi tulla taivaan valtakuntaan, ja rovastin poikakin sanoi — — —

— Rovastin poikako? — kiukkuinen katse sai äkkiä kyyneleetkin taukoamaan. — *Rovastin poikako?* No, mitä *hänellä* oli sanomista *minusta?*

— Hän sanoi vaan — jatkoi Leena ujostellen — ett'et sinä ole sovelijas seura siivoille tytöille.

Tilda nauroi raakaa naurun hohotusta, joka kaikui ympäri tupaa.

— Vai niin, minä en ole sovelijas seura — — en ole sovelijas seura. — Mutta sellaiset hienot ylhäiset herrat kuin hän, ne kyllä ovat — ne ovat sovelijas seura siivoille tytöille.

Hän purskahti taas äkisti itkemään, vääntelі käsiään ja voivotteli.

— Voi, voi minua kadotettua syntistä! Minua kurjaa olentoa!

Mutta taas tulivat nuo loukkaavat sanat hänen mieleensä ja suuttumus poisti katumuksen.

— Vai niin? *Rovastin poika* sanoi ett'en minä ole sovelijas seurakumppali sinulle. Jahka nyt ensin olet ollut jonkun aikaa rovastilassa — — — Mutta sen minä sanon sulle, että minun kaltaisiani on paljon. Moneen kertaan ne saa lukea sormillaan, jos niitä tahtoo lukea, eikä kellään ole meidän kanssamme tekemistä, sanon minä. Eikä kukaan meille sano vasten silmiä, että me olemme syntisiä. Ja meidän joukossamme kyllä löytyy yhtä kauniita neitoja kuin Kankaanmaan neidit, sanon minä. Ohoh! ihan yhtä koreita, se on ilmeinen tosi. Me olemme sellaisia, joita täytyy olla olemassa.

Hän kohotti helmojansa ja sitoi silkkihuivin vähän lujemmalle.

— Mene sinä rovastilaan vaan. Siellä sulla ei ole minkään puutetta ja hyvä siellä on ollaksesi. Se on oikea tie. Ihan suorin tie — — — koska jo olet oppinut ylenkatsomaan semmoisia kuin meitä — — Herra nähköön!

Tilda paiskasi mennessään oven kiinni niin rajusti, että sirpit helisivät porstuan seinällä.

Hämmästyneenä käveli Leena ympäri tuvan laattiata, korjasi pois kahvikupit ja pannun, siirsi rahin entiselle paikalleen ja pyyhkäsi penkiltä sokurimuruset kouraansa. Hän pisti muutamia muruja suuhunsa mutta jäi seisomaan yhdessä kohti syömättä niitä. Sekaisin pyörivät hänen ajatuksissaan Tildan käynti, silkkihuivi ja korvarenkaat, Tildan itku ja vihastus, rovastin poika, kolme markkaa kuukaudessa — — —

Kolme markkaa kuukaudessa!

Ihan varmaan voisi hän säästää mustan leningin hinnan. Tildalla oli silkkinen leninki. — — — Taas tuli hänen mieleensä outoja ajatuksia. Rovastila, runsas ruoka, hyvät vaatteet ja helppo työ; kärpäset, kuumuus kaupungissa, yölliset valvomiset ja tauti, ja sitte lopuksi häpeä, synti — synti. Hän ei tiennyt mistä syystä näihin ajatuksiin yhtyi rovastin pojan kuva. Tietämättä itsekään siihen syytä, syntyi hänessä tukehduttava tunne ikäänkuin häilyvillä laineilla ja hänestä tuntui niinkuin hän ei olisi enää voinut hengittää. Sanomaton epämääräinen suru ja tuska täytti hänen silmänsä kuumilla kyynelillä. Vapisevin huulin koki hän niellä alas sokurimuruset, mutta se ei onnistunut; ne tarttuivat hänen kulkkuunsa. Ja äkkiä hän heittäysi penkille, peitti kasvonsa repaleisella huivillansa ja purskahti katkerasti itkemään itsekseen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rovastin poika ja Kankaanmaan nuori herra astuivat matkaansa tuota loppumattoman pitkää puusiltaa myöten suolla.

— Minä olin äiti-vanhan piika-asioita ajamassa, virkkoi rovastin poika veltosti. — Äitini palkkaa täältä mökistä kesän ajaksi aputytön. Mitäs arvelet tuon mökin asemasta? Eikös se ole soma, vai kuinka? Ole varoillasi, älä mene siltaa ulommaksi. Jos kerran sinne pistät jalkasi, niin tuskin enää pääset ylös. Tämä suo on vaarallinen.

— Se leviää vuosi vuodelta — sanoi Kankaanmaan nuori herra. — Siitä ei näy mitään alkua eikä loppua. Ajatteleppas kuinka paljon se tukehduttaa!

— — — — — — — — — — — — — — —

Ilta-aurinko valaisi hiljaisen ja äärettömän lakean suon. Kuihtuneet puut, suomäntyjen alastomat rungot, humisivat hiljaa; iltaruskon kulta ja ruu-

sunpunainen väri tunki sen harmaan varjon lävitse, jonka niiden harallaan olevat oksat muodostivat. Suokukat ja raatteet muodostivat yhdessä niittuvillojen kanssa kauniin pehmoisen näköisen peitteen mättäiden yli. Ne peittivät petollisen liejun, kärmeen, joka luikerteli heidän varpujensa välissä, sammakot ja verimadot. Ne vaan hymyilivät suloisen viehättävinä lauhkeassa iltatuulessa.

Kotimaan kirjallisuutta.

E. Tegnér, Frithiofin Satu, suomentanut Em. Tamminen. Ynnä tekijän elämäkerran ja muotokuvan kanssa. (Runotar III). Porvoossa 1885. Werner Söderström. Hinta 2 m. 75 p.

Sangen tervetullut oli tämä uusi „Frithiofin Sadun" käännös; J. E. Blomin v. 1872 ilmestynyt „Frithiofin Sadun" suomennos ei enää tyydyttänyt kohtuullisiakaan vaatimuksia. Paremmat ovat sitten K. Saksan käännökset — vaikea lienee saavuttaa hänen käännöstään „Inkerin valitus" — vaan hän on ainoastaan kääntänyt moniaat kappaleet, jotka sitä paitse ovat hajallaan eri sanomalehdissä ja vihkosissa. Nyt ilmestynyt „Frithiofin Sadun" suomennos on suuri askel eteenpäin; hra Tammisella näkyy olevan kieli vallassaan ja varsinkin suurta varaa sointuvia, osaksi uusiakin, loppusointuja. Ylipään voisi sanoa että loppusointuiset runoelmat ovat häneltä paremmin onnistuneet kuin paljaastaan metriset. Varsin hyvin käännetyt ovat esim. Frithiof ja Ingeborg, Frithiofin onni, osaksi Bele kuningas ja Torsten Viikinginpoika, Frithiof merellä, „Frithiofin kiusaus; Ingeborgin valitus on myöskin hyvin käännetty, vaikk'ei vedäkään vertoja Saksan käännökselle. Viikinkikaari anapestisellä runomitallaan näkyy tehneen suomentajalle paljon vastusta ja se lieneekin vaikeimpia kääntää. Metrisissä kappaleissa, niinkuin Frithiof perii isänsä, Sovitus y. m., suomentaja ei ole osannut antaa runomitalle kyllin selvyyttä ja pontevuutta korvaamaan loppusoinnun puutetta. Varsinkin olisi odottanut parempaa käännöstä Ringin draapasta, missä ei olisi voinut olla mahdotonta saavuttaa Suomen kielelle niin luonnollista alkusointua.

Hra Tamminen lyhentää vahvasti sanoja. Myöskin arvostelijan ajatus on että Suomen runoudelle on tarpeellista tätä käyttää vähää yleisemmin kuin tavallisesti nykyään myönnetään. Hyväksyisin siis mielelläni lyhennykset, kuin *itse kotkalt' totta, rinteheU' lähtee, hyvä puhtaan' nousee, kuningast' palvella, vaikk' kuninkaan, siin' toinen, eik' ole*, ehkäpä menisi mukiin seuraavatkin *täyteen petoj', kummittel' yhä, kilven pan' nojaan alttarin, viittans levitti, kaikk' olemm' orjin', poik' kuninkaan, all' lehmusten*, mutta en tahtoisi puo-

lustaa semmoista lyhkäisyyttä kuin *kuningast' tottel'! kult'-tuoli, vanh' Halvar, ei terästäs hänen kultansa voit'*, taikka seuraavassa säeparissa:

Kuningas, herra, kuule lupaus multa *kans!*
On serkkun' nuori Frithiof, mä hänen *tuttavans.*

Mert' täynnä aluksista olisi sanain heitolla tullut kuulumaan kumminkin vähää keveämmältä.

Runoteoksen kääntäjän on oikeus joskus liittää sana, muuttaa vertauskin alkuperäisestä, mutta tämä lisä ei saa olla häiritsevä tai runoton, niinkuin mielestäni seuraava:

Björn ja Frithiof *köyryselin*
Istui ääress' sakkipelin.

Sallimaton sanain järjestys taikka koron polkeminen tavataan parissa paikassa, esim.

Mikään heihin *liit' ei* mua,
Heidän mies (?) en olla vois.

Suo arvo jumalille! *Hyvä* kuin pahakin!
Taivaasta on kuin myrsky ja päivänpaiste*kkin.*

Väärä muoto on *tervehdikkää* (s. 14), *eiks* ole länsimaissa neittä (s. 32); väärässä merkityksessä on käytetty *liikkui* (s. 68 = heltyi), *katkaisi* (s. 134 = puuttui puheesen). *Frithiof* nimi olisi paremmin kirjoitettu ilman h:ta.

Painovirheitä on valitettavasti paljon, oikaisemattomiakin, esim. Heimskringlan*d*(!) otsa, sa Pohjan maa (s. 91); sekä Freja*kin* ja runoilijat (s. 95).

Nämä huomautukset eivät kuitenkaan voi vähentää hra Tammisen käännöksen monta ansiota. Se on ensimmäinen, jossa suomalainen yleisö todellakin voi ihailla Ruotsin runouden etevimmän tuotteen monta kauneutta. Toivon sille siis hyvää menekkiä.

Tegnérin elämäkerta on asiantuntijan, toht. V. Vaseniuksen, kirjoittama ja muotokuva on hyvä.

G—t.

Koitar. Savo-karjalaisen osakunnan albumi. IV. Helsingissä 1885. — 225 siv. — Hinta: 2 m. 50 p.

Tämä uusi vihko Savokarjalais-osakunnan toimittamaa Koitarta sisältää, niinkuin edellisetkin, hauskaa ja vaihtelevaa lukemista. Sen alkua kaunistaa

Oksasen runo „Lönnrotin haudalla,“ jo ennestään tunnettu yliopiston murhejuhlan ajoilta. Niinkuin tämä alkuruno on pyhitetty suuren kansalaisemme muistolle, niin useat muutkin kirjoitelmat viittaavat hänen poismenoonsa ja hänen elämänsä työhön. Kauniisti on *A. G.* „Suomen kruunu“ nimisessä runossa tarun muotoon sovittanut kertomuksen „Lönnrot-Ilmarisesta,“ joka Kalevalan kankailla juoksevasta virrasta kokoilee ihania helmiä ja aamun kunnahilta tuopi laulun kultaa sekä niistä takoo viisikymmen-särmäisen kultakruunun. Elias Lönnrot'in hautajaisten ajoilta on niinikään *O. J. C—ll*'in „Puhe surujuhlassa huhtik. 3 p. 1884.“ Lönnrot'in ja Kalevalan muistoa pyytää myöskin virittää *Eero L*—n kuvaelma „Kansanlaulun lintu,“ ja saman nimimerkin „Tuntematon pesä“ johdattaa lukijan mieleen nuo Suomen kolme aimo miestä, Lönnrot'in, Runeberg'in ja Snellman'in.

Selvästi näkyy siis, kuinka maamme suurten vainajain muisto vireyttävänä voimana elää nuoren sukupolven rinnassa. Mutta ahtaammassakin piirissä Tuonen tuhotyöt ovat muiston säveleitä kajahuttaneet. Osakunnan entisistä jäsenistä kuoli hiljakkoin piispa Johnsson, ja viime vuonna poistui eläväin piiristä Jyväskylän opiston lehtori G. L. Pesonius; näiden tapausten johdosta vihko sisältää kaksi sururunoa. Noin neljä vuotta sitten meni Manalan maille Birger Ferdinand Salonen, nuori runsaslahjainen mies, taitava luonnontutkija ja opettaja, Koittaren lukijoille vanhastaan tunnettu somista, iloisista runoistaan, joita hän julkaisi nimimerkillä *bs.* Ystävän kädellä on *A. J. M.* piirtänyt hänen lyhyen elämäkertansa. Siihen on liitetty „jäähyväisiksi“ kahdeksan runoa Salosen jälkeen jääneistä papereista.

Lyyrillisiä runoja tarkastettaessa tavataan tässä vihossa vielä ennestään tunnetut salanimet *Juhani H.*, *Leimu*, *Väinö* ja *J. Aho* sekä nimimerkit *P. P.*, *jo*, *—o —l —m* ja *L. O. E.* Aihetta runoilemiseen antavat enimmiten nuo nuorten lauluissa tavalliset aineet: lempi, koti, isänmaa; se on kaikki niinkuin olla pitää. Leimu on antanut pari suomennostakin; muun muassa muutamista Heine'n kauniimmista pikkurunoelmista. — J. Aho on ottanut esittääksensä jotensakin arveluttavan aineen runossa „Tytön kirkossa käynti,“ mutta on osannut sen suorittaa naiivisella luonnonmukaisuudella, kansanrunouden tapaan, ja samalla tehdä siitä selvästi esiintyvän kuvaelman. — Muutoin tällainen esityksen selvyys on välttämättömän tarpeellinen kaikessa runoilussa, ei ainoastaan sellaisissa realistisissa kuvauksissa, kuin äskenmainittu on, tahi kertovaisessa runouden lajissa, vaan myös perin lyyrillisissä runoissa, vieläpä semmoisissakin, joissa tuodaan esiin kaikkein ihanteellisimmat tunteet. Sillä tunteita semmoisinaan ei voi lausua; vasta, kun ne muodostuvat ikäänkuin kuviksi sisällisen näkö-aistin tajuttaviksi, ne voivat kiintyä muidenkin huomioon ja tehokkaasti vaikuttaa toisen tuntoon ja mielikuvitukseen. Mitä nyt puheena oleviin runoihin tulee, muutamat kyllä asettavat eteemme selvästi muodostet-

tuja kuvia, toisissa taas vallitsee epämääräinen himmeys. Ottakaamme pari esimerkkiä. Runossa „Kevät-aamu" on tekijä tahtonut kuvata Pohjolan valoisaa kevät-yötä ja ihanaa aamunkoittoa sekä siihen verrata isänmaan heräjämisen. Mutta sen sijaan, että runoilija loisi silmiemme eteen elävän kuvan Pohjolan kevät-aamusta, eivät ensimmäiset kymmenen säettä sisällä muuta kuin yleisiä lauseita sen kauneudesta ja kehoituksia sitä katselemaan. Sitten seuraa lyhyt kuvaus, joka päättyy noilla epämääräisillä sanoilla:

— — — luontoki muu alkavi toimia taas.
Kaikki nyt lähtevät yölevoltaan, ilo täyttävi rinnat.
Kaikki nyt puuhailee, päivä kun koittanut on.

Sen jälkeen tulee muutamia säkeitä, jotka sisältävät loppu-ajatuksen. Ihan toisin on mainittu runontekijä menetellyt muutamissa muissa kappaleissa, joissa hän niinikään luonnonkuvauksen johdosta lausuu jonkun mietteen (esim. „Kerran tähtitornissa" ja „Lähteellä"); luonnonkuva selvänä painuu lukijan mieleen ja miete luontevasti siihen liittyy. Samoin Väinön lyhykäisessä runokappaleessa „Kuusamossa" sarja pieniä kuvia yhtyy kokonaisuudeksi ja niihin heijastuvat sydämmen tunteet.

Runojen ulkomuoto on ylimalkain moitteeton; kuitenkin sopii muistutuksia tehdä. Niin esim. runossa „Äidin kieli," jossa muutoin ajatus on kaunis, sanoja liian paljon katkotaan: „*Kautt'* salojen . .", „*tuot'* soittoa", „Soittoa *tuot'*, jok' *ain'* rintani rauhoittaa," „soittoa *oll'* soreampaa," j. n. e. — Daktyylien laskussa ei ole luvallista panna pitkiä tavuita eikä niin raskaita keskiarvoisia, että ovat melkein pitkien vertaisia, jonka tähden ei voi hyväksyä sellaisia daktyylejä kuin: terve nää, lauluistas, riennä siis, ylhäältä (siv. 98, 99). Runomitaltaan ihan epäselvä säe on: „Sä *valon oot* aamu, armahamme." — Kalevalan runomitan käytännössä havaitaan monessa paikoin sitä säännöttömyyttä, että nousussa on lyhyt pääkorollinen tavuu, esim. „Saiko *sa*nomat sotaiset," „Vitsausta *vi*hollisen" (siv. 96), „Kirkkoon *mu*a käskettihin," „Äitis *i*lo ainokainen," „Kerran *tä*näkin kesänä" (siv. 169), „Hyvä *ha*ju heinikosta (siv. 171).

Suoranaisista kaunokirjallisista kappaleista enimmät ovat kuvaelmia kansan-elämästä: *Eero L*—n „Jouluaamu", *Kaapro Jääskeläisen* „Perämiehet ja perämiesten vaimot," *—ijo—*:n (*J. Reijosen*) „Tohtori" ja *Pekka Pietarinpojan* „Päivä provastin kanssa". Kaikki, paitsi ensiksimainittu, noudattavat nykyaikana suosittua realistista esitystapaa. Niissä onkin osattu huvittavalla tavalla tuoda esiin omituisia kohtia kansamme luonteesta ja elämästä. Niin oikeutettu kuin tällainen karakteristinen eli luonteen-omainen kuvauslaatu onkin, jos vaan tuodaan esiin semmoisia kohtia, jotka kuvailemista ansaitsevat, ja vaikka havainnollisuus, kuten jo ylempänä mainittiin, on kaiken

runollisen esittelyn päävaatimuksia, niin on kuitenkin muistettava, että jokaisessa kertomuksessa tai kuvaelmassa pitää olla joku pääaate eli semmoinen sisällys, joka viehättää lukijan mieltä; muutoin yksityisseikkain tarkka kuvaileminen on perustusta vailla eikä meitä tyydytä. Tämä muistutus koskee viimeksimainittua kuvaelmaa, „Päivä provastin kansselissa", joka ei ole muuta kuin sarja hajanaisia erityiskohtauksia.

Tieteellistä tutkimusta edustavat kirjoitukset „Muutamia tietoja Juhani herttuan hovista Turussa" ja „Varallisuuden suhteista muutamissa Suomen kaupungeissa v. 1571," joista edellisen on tehnyt *Leimu*, jälkimäisen *K. P—n*, sekä „Pari paikallistarua Pohjanmaalta" (Pyhäjärveltä ja Lestijärveltä) *Väinön* muistoonpanemia. — Leimun kokoamat tiedot antavat selvän esityksen Juhani herttuan loisteliaasta hovielämästä vuosina 1557—1563. Vanhain asiakirjain johdolla tehdään selkoa hoviväestä, Turun linnan sisustuksesta, ruhtinaallisen pariskunnan sekä hovikunnan vaattehistosta, herttuan kirjastosta ynnä muista seikoista. Kirjoitukseen on liitetty kaksi todistuskappaletta, toinen osoittava, mitä kuvilla varustettuja tapetteja ja seinäverhoja oli Turun linnassa, toinen luettelo herttuan kirjoista. — Niinkuin äsken mainitusta kirjoituksesta saamme tietoja prameasta hovielämästä Turun komeassa linnassa, niin K. P—n'in tutkimuksesta opimme tuntemaan niitä — nykyaikaan verrattuina — yksinkertaisia oloja ja varallisuuden suhteita, jotka samaan aikaan vallitsivat Suomen porvarien kesken. Koittareen painetut tiedot koskevat pääasiallisesti Viipuria ja Helsinkiä, jotka siihen aikaan Turun jälkeen olivat Suomenmaan varallisimmat kaupungit, ja perustuvat niihin luetteloihin, jotka tehtiin kunkin veronalaisen omaisuudesta, kun v. 1571 n. s. hopeavero oli suoritettava ympäri Ruotsin valtakuntaa Elfsborg'in lunastamista varten. — Molemmat viimeksi mainitut kirjoitukset täydentävät siis toisiansa ja niiden avulla voipi muodostaa itselleen jotenkin tarkan kuvan muutamista meidän maan oloista kuudennellatoista vuosisadalla.

B. F. G.

Lappalaisia Tekstejä sanakirjan kanssa. Toimittanut *J. Krohn* Helsingissä 1885.

Tämä pieni, mutta tervetullut lisäys yliopistollisiin oppikirjoihimme on saanut alkunsa käytännöllisestä tarpeesta. Toht. Krohn viime lukuvuoden aikana aikoi oppilaillensa esittää tätä kolmatta kotimaista kieltä, jota ei liene yliopistossamme opetettu sen jälkeen kun allekirj. 8 vuotta sitten toimittaessaan suomen kielen professorin virkaa piti siitä luentojakson. Mutta puuttui riittävä määrä kappaleita Friis'in lukukirjaa „Lappiske Sprogpröver," jonka tähden hra Krohn täällä painatti uudestaan noin puolet mainittua lukemistoa lisäten siihen pari sivua suomen-lappalaisia tekstejä Lönnrot'in teoksesta „Ueber den

Enare-lappischen Dialekt,“ ja teki niin syntyneesen lukemistoon lappalais-suomalaisen sanakirjan. Tekstistä ei ole siis muuta sanottavaa, kuin että se on melkein virheetöntä, alkuperäisen mukaista; onpa paikoin originaalin virheitäkin jäänyt, esim. 12 s. 10 r. alh. hæive, lue hæjve; 21 s., 17 ja 2 r. alh. âlmajdi, gieđajdæsek, lue âlmaidi, gieđaidæsek; 25 s., 19 ja 10 r. alh. ja samoin sanakirjassa diervuođaid, lue diervvuođaid. — Sanakirja on sekä täydellisempi että paremmin järjestetty kuin Friis'illä, niin että luulemme suomalaisen lukijan, joka on vähäsenkin tutustunut lapin kielioppiin ja vähäsen alkuun päässyt, jokseenkin helposti saavan selkoa teksteistä. Virheitä ja vaillinaisuuksia olemme kuitenkin huomanneet muutamia: adnot, anoa, on prees:ssä anom; ajto ei merkitse samaa kuin suom. -pa, vaan on epäilemättä sama sama sana kuin ajdo; Uuden testamentin käännöksessä sitä' käytetään nähtävästi merkityksessä myös, -kin esim. Matth. 5, 46 ja Mark. 6, 28; dađemield ei ole: „sitä myöten kuin,“ vaan: sitä myöten; dainago ei merkitse: „siksi kun“ (= kunnes), vaan: syystä että; dassači go on = siksikun, ei paljas dassači, joka merkitsee: tähän l. siihen asti; ejsege merkitsee: ensinkään, ja ainoastaan kieltosanan kanssa: ei ens., ei suinkaan; fallat, tarjota, kuuluu prees:ssä falam; gaba, gappag ei ole „nainen“ vaan: vaimo; sanalla gær pikari, on myös täydellisempi nom. gærra; gæres ei ole mikä „reki“ tahansa; litte ei merkitse „ammetta,“ vaan ylipään astiata; saddit ei ole merkitykseltään eikä muodoltaan = saattaa, vaan = sända, sende; skippar (skeppare) tuskin on suomeksi „laivakumppani.“

Missä käännös ei suorastaan osota lappalaisen sanan suomalaista vastakohtaa, — niinkuin esim. dallo talo — siinä on tekijä useimmiten sulkumerkeissä lisännyt sen suomalaisen sanan, joka vastaa lappalaista, ja samoin osottanut skandinaavilaisia ja venäläisiä lainasanoja. Kuitenkin on sangen moni vertaus jäänyt pois, jonka perusteellisuudesta ei saata olla epäilystäkään, esim. aššo kekälekasa: ahjo; anger (37 s.) ahkera: ankara; astat joutaa: ehtiä; bagge päitset: panka; bargat tehdä työtä: pyrkiä (vert. esim. Matth. 6, 32); boaššo kodan pesä: pohja: davve pohjainen, selkäpuoli merta, syvä meri: syvä (vert. liiv. tōb syvä); duočka suoli: totku; fagge puinen koukku: hanka; favle meren selkä: väylä; gaggastet kohottaa kangella; lauko (myös louko, loavko) nurkka huoneessa: loukko; läddit tulla veneellä rantaan: landa; sajte keihäs: saitta; šat enää: sitte; čađa kautta, läpi: sydän; vuofsa härkä: oxe; vuofta hius: hapsi.

Toiselta puolen tavataan vertauksia, jotka eivät pidä paikkaansa; esim. bodne pohja — jossa *d* on vain *n*:n vahvistuksena — ei vastaa ruotsalaista botten, vaan norjalaista Bund sanaa; manne miksi, on muodoltaan sama kuin suom. ess. minä, ja mannen muodossa on nähtävästi kaksi ess:n

päätettä; latiivisen minne muodon kanssa niillä ei ainakaan ole mitään tekemistä; soagŋo kosinta ja Viron saaja häät eivät muodoltaan sovi yhteen; čabes kaunis, on muodoltaan aivan sama kuin suom. hemme' = hempeä, eikä merkityskään vastusta tätä vertausta, jota vastoin „kapoinen" ja „käpeä" ovat sekä merkitykseltään että muodoltaan tähän sopimattomia. Muutamat vertaukset, etenkin venäläisiin sanoihin, ovat niin rohkeita, että luulisi tekijän ne tähän pannen vain piloillaan; esim. gaddet luulla, ajatella (гадать), viekkat juosta (бѣгать), bafte (alk. bakte) kallio (bautasten), nuõske: nuskides dakkat tehdä tarpeensa (нужда), boattet tulla — joka löytyy kaikissa lapin murteissa ja mordvassakin — (пойтти lähteä).

Kiireen vaikuttamina ovat kaiketi pidettävät muutamat epäsuomalaisuudet, niinkuin porolehmä ja ripustaa kattila tulen yli, ynnä muutamat sotkuiset kohdat, joista toki arvaamalla saapi selkoa, esim. esipuheen viimeisillä riveillä: „*oa*:n *o*:n, *uo*:n t. *uö*:n *u*:n" j. n. e.; 57 s. „st = sijan" s. o. *st*-päätteisen sijan; 59 s. buokčalattet s. (s. o. sukeltaa) jäljestä; 63 s. gäski attr. (tarkoitetaan kaiketi: adv.)

A. G.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1885.

Anders Fryxell ja hänen Kertomuksensa Ruotsin historiasta.

II.

Anders Fryxell seisoi tähän aikaan täydellä sotakannalla oppinutta leiriä vastaan, edustaen yleensä toista maailmankäsitystä kuin siinä vallitsevaa. Geijerin kanssa hän jo oli joutunut asialliseen, vaikk'ei vielä mieskohtaiseen taisteluun, ennenkuin olivat paljon liikkuneet yhteisellä alalla. Eipä Geijerin luopumuskaan ollut omansa heitä lähentämään: tuommoinen äkillinen harppaus yhdestä kannasta vastakkaiseen soti jyrkästi vastoin Fryxellin säännöllistä ja tyynimielisesti punnitsevaa luonnetta. Hänkin oli samaan aikaan ruvennut historian esittämiseen, ja omaa metoodiansa seuraten hän vähitellen kehkeytyi vastakkaiseen suuntaan kuin entinen opettaja. Niinpä he ennen pitkää joutuivat ankaraan otteluun.

Lapsena Fryxell, niinkuin jo ohimennen mainitsimme, mitä suurimmalla ihastuksella oli lueskellut islantilaisia satuja, s. o. pakanuudenajan historiaa. Kun melkein osasi Björnerin „Kämpadater“ ulkoa, pyysi hän jatkoksi Kustaa ja Kaarle kuninkaitten „satuja“, mutta se minkä hän sai ei voinut ensinkään 8-vuotiaan lukuhalua tyydyttää. Kokemus tästä aikoinaan kipeästi tunnetusta puutteesta taisi olla mahtavimpana kehoittimena, kun Fryxell sittemmin v. 1822 rupesi isänmaansa historiaa kertomaan „nuorison luettavaksi.“ Suurta tulosta hän ei odottanut tästä yrityksestä; kirjoittipa vaan sisällisestä halusta, muiston avulla käyttäen siihen yön hiljaisia hetkiä, kun päivän tunnit olivat menneet opettajan velvollisuuksiin. Aina historia oli hänen rakkaimpia aineitaan ollut, ja yliopistossa hän Geijerin esimiehyydellä oli väittänytkin historiallisesta kysymyksestä. Muuten hän ei ollut tutkimuksia tehnyt tällä alalla. Niinpä Kertomukset pukeutuivatkin niin vaatimattomaan muotoon kuin mahdollista. Niiden lukua, laajuutta ja suunnitelmaa tekijä ei määrännyt alusta; se sai koko-

naan riippua aineesta. Esitystapa muodostui itsestään Snorre Sturlesonin ja muitten islantilaisten satukertojain mestarillisen stiilin mukaan; sen vapaassa ja luontevassa käyttämisessä Fryxellillä ei ole ollut vertaistansa.

Vuosien vieriessä osa toisen jälkeen ilmestyi. Kirjallinen arvostelu enimmiten oli tästä ilmiöstä ääneti, mutta menekki osoitti yleisön suosiota, ja se oli paras kehoitus jatkamiseen. Keskiajan vuosisadat, niin köyhät viehättävistä sankarimuistoista, tulivat ikäänkuin ohimennen ja yhdessä osassa kuvatuiksi, mutta Kustaa Vaasan muistorikkaat vuosikymmenet anastivat sitä laajempaa alaa. Kirjallisuus tuli yhä enemmän käytäntöön, pianpa myös arkistotkin, vaikka kurjiin huoneihin ahdetussa valtioarkistossa tutkiminen silloin oli hyvin vaivalloista ja muitten arkistojen käyttäminen vaati paljon matkoja. Eerik XIV:nen luonnetta Fryxell jo kuvasi toisin mutta ehdottomasti oikeammin kuin edelläkävijät, jotka enemmän olivat seisoneet kuninkaan puolella, ja kun herrojen taistelu Kaarle herttuaa (Kaarle IX) vastaan tuli esitettäväksi, niin hänen poikkeava esitystapansa vielä selvemmin astui näkyviin. Valtaavaksi kohoaa hänen isänmaallinen intonsa kuvatessaan Kustaa Aadolfin ja Aksel Oxenstjernan mahtavaa aikakautta: runollisen henkensä, taiteellisen kokoonpanonsa puolesta nämä osat ovat mainiot, samassa kuin tieteellisessä suhteessa — varsinkin osat 7 ja 8 — ovat tyydyttävät. Niinpä Fryxell, kuten itse kertoo, seisoi maineensa kukkuloilla 1830-luvun keskipaikoilla, jolloin nämä osat olivat ilmestyneet.

Sillä välin hän kuitenkin oli kypsynyt vaikeampiin tehtäviin. Loistavien sankaritöitten kuvaaminen saattaa innostuttaa kertojaa niinkuin lukijaakin, mutta ei riitä valaisemaan uuden ajan monihaaraista yhteiskunnallista ja kansallista elämää. „Kaarle XII ei ole samoin käsitettävä ja kuvattava kuin Ragnar Lodbrok,“ niinkuin Fryxell itse sanoo. Uhkuva uusi elämä tulee 1600-luvun alkupuoliskolta asti Ruotsin ja Suomen historiassa näkyviin, vastakkaisten aatteiden taistellessa. Kertomusten edelliset osat olivat laillansa olleet kansallisepopeoja, mutta vähitellen tulee tyydyttävän historian laatiminen Fryxellin tarkoitukseksi. Teoksen tieteellisyyttä hän kuitenkin huolellisesti kätkee, säilyttääksensä sen sujuvaa ja kansantajuista muotoa. Helppo ja satoisa oli edellinen tehtävä ollut; jälkimäinen oli verrattain vaikea ja antamaton, — ainakin miehelle, jonka mielipiteet jyrkästi poikkesivat yleisön mielipiteistä ja josta paremmin kuin Kaarle XII:nesta sopisi laulaa: „Ei väistyä hän tainnut, Hän kaatua vain tais.“

Monella tavalla Fryxell seisoi toisella pohjalla kuin Ruotsin yleisö. Utiitarismin eli käytännöllisen hyödyn kanta, joka hänessä oli eroamattomasti kasvanut yhteen ankaran siveydentunnon kanssa, on ensiksi mainittava; se loukkasi kansallisylpeyttä ja sotamaineen ihailijoita. Mutta kun sen ohessa esitti mieltänsä sisällisen historian kysymyksistä, erittäinkin kuninkuuden, ylimysten ja rahvaan keskinäisestä asemasta, niin Fryxell vasten tahtoansa lähestyi silloin par'aikaa polttavia riita-aineita, joista muuten pysyi erillään, jyrkästi kieltäen esim. rupeamasta valtiopäivämieheksi. Tarkastakaamme kumpaakin näkökohtaa erikseen.

Lähteihinsä tutustuessaan Fryxell oli tullut siihen vakaumukseen, joka hänessä vuosi vuodelta varmistui, että milloin jonkun hallitsijan, milloin itse kansan ylistykseksi oli esitetty menneen ajan tapauksia väärin. N. s. gööttiläinen koulu, muuten ansiokas, oli hänen mielestään tässä kohden vaikuttanut haitallisesti kansallisylpeyttä kiihoittamalla. Urhoutta, neroa oli totuttu semmoisinaan ihailemaan tutkimatta olivatko olleet kansan onneksi ja ennen kaikkea oliko niillä todellista siveellistä arvoa. „Tämä arvostelutapa on pakanuuden jäännös,“ muistuttaa Fryxell hyvällä syyllä; ovathan siveelliset velvollisuudet, säädystä ja asemasta huolimatta, kaikille ihmisille samat Kristuksen opin mukaan. Vanhemmiltaan hän jo lapsuudessa oli oppinut valloittajan itsekkäisiä rientoja halveksimaan, ja järjestelmäksi hän itse oli miehistyneenä kehittänyt inhonsa sitä nokkelan nokkelaa oikeudenkäsitettä vastaan, jonka mukaan valtioelämässä oivallisesti käypi päihinsä, mikä yksityiselämässä ehdottomasti olisi halpaa ja moitittavaa. Eikä maan mahtavia eikä omaa kansaansakaan varten hän voinut poikkeusta tehdä siitä, minkä oikeaksi katsoi, vaikka kyllä käsitti, että moni ihailtu ja Ruotsille hyödyllinen urotyö, moni jumaloitu sankari siten tulisi loistoa kadottamaan. „Kaunistakoot runoilijat huoleti maansa historiaa, Tegnér Sveassa, Geijer Manhemissa, Beskow Sverges Anor'issa,“ lausui Fryxell tämän johdosta. „Mutta historioitsijan pitää totuutta kirjoittaa. Yhtä innokas voipi kuitenkin hänen isänmaanrakkautensa olla. Se tulee näkyviin siinä ihastuksessa, jolla kertoo kansalaistensa jaloja ja loistavia urotöitä, mutta myöskin yhtä kieltämättömänä siinä valittavassa, surun painamassa äänessä, jolla kertoo omaa kansaa häpäiseviä tapauksia. Mutta hänen tulee ne kertoa, sillä totuus on hänen korkein tarkoituksensa.“ Ja kun Agardh moitti Fryxelliä siitä, että muka käytti Jumalan kymmenen

käskyä ojennusnuorana Ruotsin historiaa tuomitessaan, vastasi hän siihen: „Jumala suokoon, että niin aina tekisin!"

Valitettavasti tämä ylevä kanta ei vielä ole voitolle päässyt tutkijoissa, saati yleisössä, ja mielipahaa se kyllä herätti alusta asti. Tulivatpa Ruotsissa silloin riehuvat valtiollis-yhteiskunnalliset riitakysymykset lisään. Omien havaintojensa nojalla Fryxell melkoisesti oli tarkastanut ja oi'aissut niitä aatteita eri kansanluokkien arvosta, jotka nuorena oli saanut. Hän ei voinut rahvasta katsella tuolla ynseällä säälillä, joka niinkuin olemme nähneet silloin oppineissa oli tavallinen; vielä vähemmin hän, kansakouluaatteen innokas harrastaja, olisi tahtonut kansaa ainaiseen raakuuteen tuomita. Mutta hartaana kansanystävänäkään Fryxell ei voinut pysyä siinä Rousseaun ja ensyklopedistien perustamassa, Kotzebuen ja kumppanien aivan äärimmäiseen ajamassa opissa, että ylimykset ja korkeat virkamiehet muka kaikki tyyni olivat kurjaa, kelvotonta joukkiota, — siksi olivat hänen silmänsä liian selvät, hänen mielensä liian suora. Näkyihän jo Ruotsin silloin vallitsevistakin oloista, että moni kadehdittu mies, joka oli korkealle päässyt, Anckarsvärd, De la Gardie, Franzén, Hartmansdorff, Wallin y. m., luonteeltaan, ky'yltään oli paljoa parempi kuin ne, jotka heitä — tasa-arvon ja vapauden harrastuksen nimessä muka — herjasivat. Samaa ilmiötä Fryxell luuli huomaavansa historiassakin.

Aikana jolloin Geijer suurella mahtipontisuudella opetti, että „Ruotsin historia on sen kuninkaitten historia," — väite, joka järkevästi käsitettynä ja rajoitettuna kyllä pitää paikkansa, mutta jota jäljittelijäin märehtivä joukko on aivan mauttomaksi, mehuttomaksi pureskellut, — aikana jolloin Geijer liberaalien riemuksi lennätti julkisuuteen nuo kolme luentoansa, joitten rohkeat tieteelliset väitteet muka silloin eduskunnan muutoksesta kestävässä taistelussa tulisivat ratkaisevaksi iskuksi, rohkeni Fryxell tuoda eroavaa vakaumustaan esille entistä rakastettua opettajaansa vastaan. Omien tutkimustensa tuloksena hän päinvastoin esitti, että ylimykset sellaiset kuin Eerik Sparre, Aksel Oxenstjerna, Arvid Horn y. m., vaikkapa pikkukuninkaiksi, sortajiksi soimattuina, itse asiassa usein olivat kansan parasta ajaneet tunnollisemmin kuin hallitsijat, joille suuri joukko tavallisesti on niin valmis empimättä, pelkäämättä luottamustaan antamaan; hän väitti, että tätä historian väärentämistä oikein säännöllisesti oli harjoitettu muutamina aikakausina silloin hallitseville mieliksi, j. n. e. Lentokirjasilla ja Kertomuksissaan hän koetti nyhtää pois erehdykset,

vaikka tiesi samassa loukkaavansa sitkeitä etuluuloja, ennen kaikkea ruotsalaisten syvästi juurtunutta kuninkaanpuoleisuutta. Kun kysymys oli puhtaasti tieteellistä laatua, niin nämä väitteet eivät tietysti estäneet häntä vast'edeskin pysymästä entisessä vakaumuksessaan, että aatelin ja papiston asema valtiopäivillä oli poistettava kansanvaltaisemman edustuksen hyväksi, j. n. e. Siksihän ei voinut vanhallaolijainkaan täydellistä mieltymystä odottaa.

Niinpä syntyivät nuo erittäin Geijeriä vastaan kirjoitetut lentokirjaset „Ylimysten herjaamisesta Ruotsin historiassa," jotka heti tulivat hyvin kuuluisiksi. Kertomuksissa ilmestyi sama kanta. Kristiina kuningattaresta, jota Geijer niin hartaasti koetti puolustaa, oli Fryxell jo esittänyt paljon uutta, ehdottomasti todenperäistä, joka ei ollut kuvatun kunniaksi. Kaarle X:nen uhkarohkea seikkailija-politiikki, hänen vilpillinen menetyksensä Tanskaa ja Kuurinmaan herttuaa vastaan y. m. sellaiset seikat eivät koristaneet kuvaa, jota ammoisista ajoista oltiin totuttu pitämään virheettömänä. Vaarallisin oli kuitenkin yritys sysätä Kaarle XII, ruotsalaisten epäjumala, siitä paikasta, johon kansallisylpeys, runollinen innostus ja sotamaineen ihailu olivat hänet korottaneet. Sen Fryxell varsin hyvin tiesi, sitä paremmin kuin oli ennakolta saanut ystäviltään paljon v roituksiakin. Mutta juuri siinä kohden hänestä suuri tehtävä oli edessä. Historiahan on kansojen ja ruhtinaitten opettajana. Väärä historiallinen kanta opetti jälkimäisiä yhä tavoittelemaan ulkonaista loistoa ja halveksimaan hallitsijan korkeimpia velvollisuuksia; opetti kansoja pintaa ihmettelemään mutta todellisia avuja unohtamaan. Niin kauvan kuin historioitsijat ja kansat sellaista epäjumaluutta harjoittivat, tulisi maailma niin kuin siihen asti olemaan sotaa ja kurjuutta täynnä. Siihen tapaan, lyhyesti kerrottuna, vilpitön tutkija 1854 kirjoitetuissa muistoonpanoissaan esittää kantaansa, lisäten: „sen minä aion Kaarle XII:nenkin historiassa esittää, varmaankin seurauksella, että minua soimataan alhaisesta, pintapuolisesta, proosallisesta kannasta, j. n. e. Mieluisemmin kannan näitä syytöksiä kuin tuntoa, että olisin parempaa tietoani vastaan kiittänyt vääryyttä tahi kieltänyt totuutta. *Oikeus ja totuus* olkoon historioitsijankin valiolauseena" *).

Ennustus kävi täydessä määrin toteen. Avosilmin Anders Fryxell uhrasi saavuttamansa kansansuosion, kumotakseen kuninkuuden, isänmaallisuuden ja urhouden liiallista ihailemista („ultrarojalismen, ultrapatriotismen, ultra-

*) Silloin hallitsevan Oskar I kuninkaan valiolause.

heroismen"), ja niiden hyväksi keksittyjä vaihtelevia ja puolueellisia oikeudenkäsitteitä („den historiska kasuistiken"). Olipa sen lisäksi moittinut liberaaleja heidän käytöksestään vanhaa Kaarle Juhanaa vastaan; samaan aikaan Geijer oli luopumuksensa tehnyt. Niinpä vapaamielinen sanomalehdistö, joka melkein yksinvaltiaasti hallitsi yleisön mielipiteitä, sekin teki luopumuksensa. Vielä vähää ennen Ruotsin mahtavimmat äänenkannattajat, niinkuin Fryxell historiansa historiassa kertoo, „olivat yrittäneet vähentää Geijerin ansiot ja sitä vastoin suurentaa minun ansioitani niin paljon kuin mahdollista. Sillä tavalla minä yks kaks tulin suureen, liian suureen historialliseen maineesen kohotetuksi. — — Mutta nyt rupesivat liberaalit niin paljon kuin mahdollista ylistämään Geijerin ja alentamaan minun teoksiani, jotta samassa alentaisivat minun muistutuksiani liberaaleja vastaan. Geijerin ja minun asemani vapaan sanomalehdistön edessä vaihteli siis kokonaan." Tietysti tärkein syy siihen ankaraan myrskyyn, joka äkkiä syntyi Fryxelliä vastaan, kuitenkin oli periaatteellinen erimielisyys hänen ja yleisön välillä, joka, niinkuin jo sanottiin, oli monihaarainen ja syvälle käyvä.

Satelemalla rupesi satelemaan moitetta, pilkkaa ja loukkaavaa ivaakin Fryxelliä vastaan, ja pian hän oli kansan suosion kukkuloilta syösty. Geijerin vastaus oli katkera, eikä suoraan sanoen ole hänen kootuille teoksilleen koristukseksi. Oppilaat seurasivat mestarinsa esimerkkiä, kirjoittaen kykenemiseen, mutta verrattain harvoin tuoden arvokasta asiallista esille. Ennen oli oppineitten piirissä kuultu moitetta, että tieteen tärkein sisällys oli Fryxellin edellisissä osissa jätetty syrjälle: hän oli muka vaan „poiminut rusinat Ruotsin historiasta, tehdäkseen siitä makupaloja." Nyt lausuttiin sääliä, ett'ei pysynyt alkuperäisessä suunnitelmassaan, kirjoittaakseen huvittavia kertomuksia „nuorison luettaviksi"; isosta reduktioonista lukiessaan Atterbom väitti tulleensa melkein sairaaksi. Kun uusia osia yhä ilmestyi, niin niitten arvo tunnustettiin vielä vähemmän kuin ennen; joll'ei voitu moittia, niin oltiin vaiti. Mutta kun Carlson suuressa teoksessaan puolusteli Kaarle X:nen politiikin arveluttaviakin kohtia, kun Beskow julkaisi epäkriitillisiä, haaveellisia arvelujaan Kaarle XII:nestä ja Niklas Tengberg alensi vapauden-aikaa, — silloinpa sanomalehdillä oli suu mettä täynnä. Tärkein mielenosoitus Fryxelliä vastaan oli 1850-luvulla aljettu ja 1860-luvulla perille saatettu tuuma pystyttää kuvapatsas Kaarle XII:lle. Epäilemättä tämä yritys tuhansien mielestä oli jonkunmoinen kunnianpelastus sankarikuninkaalle Fryxellin moitetta vastaan.

Mutta tämä yhä jatkoi suurta teostaan, harvoin edes pannen pahakseen suuttumuksen ja vihan purkauksia. Sitä tavattoman pitkää ikää, joka hänelle oli suotu, sekä papillisista velvollisuuksista nauttimaa vapauttaan hän käytti mitä tunnollisimmalla tavalla. 65 vuotiaana hän kävi käsin vapaudenaikaan, josta oli laulettu, että silloin „kunniata ollut ei," ja 17 osassa hän esitti sen vaiheita, kertoen monta mainehikasta vaikka kyllä veretöntä urotyötä tämän halveksitun jakson alalta ja silläkin raivaten tietä oikeammalle käsitykselle. Mutta tästä ajasta hän ei voinut päästä joutumatta uuden raivonpuhdin esineeksi, jommoista tuskin sitä ennen oli kuultu, nähty. Fosforistien ja Atterbomin kannasta eroavia mielipiteitään 1800—1840 vuotten kirjallisista ilmiöistä hän jo ennen oli esittänyt teoksessa: Lisiä Ruotsin kirjallishistoriaan, saamatta siihen pitkään aikaan vastaustakaan, vaikka vastauksen antaminen silloin ei olisi ollut niin vaikea kuin tavallisesti. Toisin kun kertomusten viime nidosten yhä laajenevassa elämäkerrallisessa osastossa täytyi esittää Svedenborg ja Bellman, nuo nerokkaat, omituiset, säännöllisestä poikkeavat henkilöt, joista edellinen on uuden kirkollisen suunnan perustanut, jälkimäinen on kansallisrunoilijaksi katsottu, jonka muistoa yhä vielä kannattaa vuotuisesti runsailla juomingeilla viettää. Fryxell näitä miehiä arvosteli ymmärryksen, proosan ja siveyden kannalta, ja tuli toiseen loppupäätökseen. Siitäkös olletikin Bellmanin ihailijat suuttumaan! Ruotsin historioitsijain haudan partaalla seisovaa Nestoria silloin herjattiin tavalla, jolle ei edes viikingiläisten sala-ampujain myrkytetyt nuolet Topeliusta, kanervakukkain lempeätä runoilijaa, vastaan vedä vertoja.

Olemme myöntäneet, että periaatteellinen yksipuolisuus kieltämättä vallitsee Fryxellin luonteessa ja teoksissa. Sanomattakin käsittää ett'eivät siltä kannalta lausutut väitteet — yksipuolisuutena emme tietysti pidä hänen horjumatonta siveellistä ankaruuttaan — tule historian lopputuomioksi. Lisäämme, että yksityisseikoissa voipi tehdä painavia muistutuksia hänen tutkimustapaansa vastaan. Epäluotettavista riita- ja puoluekirjoista saatuja juttuja on jäänyt kertomuksiin, ainakin muka mahdollisesti todenperäisenä tietona; sitenpä esim. moni ison reduktioonin harrastaja esiintyy kovin synkässä valossa, vaikka ansaitsisi parempaa. Muutamissa asioissa Geijerin syvämietteiset arvelut osaavat kysymyksen ytimeen, paremmin kuin Fryxellin lukemattomiin pikkuseikkoihin perustamat päätökset. Eikä siinä kyllin. Osa toisen jälkeen Kertomuksista tulee syrjälle sysätyksi uusien tutkijain huolellisten teosten kautta,

joihin paljon enemmän aikaa ja vaivaa on pantu kuin Fryxell saattoi samalle ajalle omistaa, vaikka uhrasi pitkän elämän työhönsä. Niinpä Odhnerin Kristiinan holhoojain historia, Carlsonin Pfaltsikuninkaitten historia — jonka joutuisaa valmistumista sopinee vielä toivoa — ja Malmströmin Vapauden-aika näyttävät tekevän Fryxellin vastaavat osat vanhentuneiksi. Lieneeköhän vihdoin paljon jälkiä jälellä miehen vaikutuksesta, joka läpi koko elämänsä niin suuressa määrässä kuin Fryxell on ollut tiedemiesten ja yleisön epäsuosion alaisena? Olisikohan Fryxellin elämä samalla lailla kadotettu, hukkaan eletty kuin Kaarle XII:nen, joka itsepintaisuudellaan juuri edisti sitä mitä — innokkaimpain puolustajainsa arvellen — tahtoi estää ja tukehuttaa?

Lukija näkee, että me annamme paljonkin arvoa Fryxelliä vastaan lausutuille muistutuksille, enemmän kenties kuin neljä vuotta sitten, jolloin esitimme samaa ainetta. Mutta toiselta puolen lähempi tutkimus saattaa niin paljon suurta, nerokasta ja pysyväistä ilmoille Fryxellin toimesta, että olemme vielä varmemmat kuin silloin, että hänen nimensä ja maineensa tulee vastaisina aikoina olemaan yhtenä tämän vuosisadan kirkkaimpia tähtiä Ruotsin historiassa, silloin kuin syntymättömät polvet kummastellen kysyvät hänen laittajainsa nimeä ja ansioita.

Ensiksi täytyy huomata, kuinka syvästi nuo vaatimattomat Kertomukset ovat vaikuttaneet silloinkin kun kaikkein vähimmin ollaan niistä lukua pitävinään. Sopinee ottaa Kaarle XII:nen historiaa esimerkiksi, jota ennen kaikkea on yksipuolisuudesta moitittu. Varmaankaan Fryxell ei ikinä löydä armoa sen sukupolven edessä, joka järkähtämättä luottaa siihen, että „tuprussa sauhun, hiekan“ seisova nuori sankarikuningas oli Ruotsin suurin poika, jonka haudan ääreen Svean tuli suruhunnussa polvistua. Vastenmielisesti tämä polvi on tainnut luopua Narvan kuuluisasta, kansallisylpeyttä mairittelevasta: „yks kymmentä vastaan,“ mutta ainakin se luottaa siihen, että „kääpiönnurina“ jättiläistä vastaan on vaikeneva; se menee hautaan horjumattomalla vakaumuksella, että Fryxellin kanta on poroporvarillisuuden ja lyhytmielisen kaupin hengen kantaa. Kun hän mitä sattuvimmalla tavalla on Kaarle kuninkaan jalojakin puolia ja kansaa ylentävää vaikutusta kuvannut, niin esitys ei sittenkään sellaisia lukijoita tyydytä; kuva on muka eheyttä vailla, koska se ei ole Tegnérin mukainen; lähteitä noudattamalla kerrotaan myöskin seikkoja, jotka tahraavat kirkastakin mainetta. Vastaisille tutkijoille tämä suku-

polvi tuskaantuneena, julmistuneena huudahtanee niinkuin Fryxellille runoilija Talis Qvalis:

„Kuningas tää ei ikänään
Käy meille vierahaks.
Jo luontohomme juurtui hän
Vuossataa kohta kaks,
Tää sankar suora, suopea
Ja hellä voimassaan;
Vie sydän meiltä rinnasta,
Sylistä lapsi, mut et saa
Kajota kuvaan kuninkaan."

Mutta tutkimuksen rajoja ei nerokas runoilija innostusta säihkyvillä säkeillään määrää. Saippuarakko runojen kuvaama Kaarle on; jos siihen kajoo, niin se särkyy. Kaarle kuninkaan hallituksen synkät puolet, joista kansallisylpeys, sankaruuden jumaloitseminen ja ruotsalainen kuninkaanpuoleisuus eivät tahdo mitään tietää, ovat kuvatut hänen ja onnettoman Ruotsin historiaan lähtemättömiksi. Kasvava polvi, ennakkoluuloista vapaana, ei taida kuvaajaa siitä syyttää, että kuvatun luonne on ristiriitaisuutta täynnä. Jopahan näemmekin silmiemme edessä, kuinka vanha käsitys jo nykyään saapi väistyä sekä runouden että tieteen maailmassa. Kansan kärsimyksistä, eikä hallitsijan Rolandin tapaisista urotöistä, on suurin Ruotsin nykyisistä runoilijoista luonut ikiihailtavan kappaleensa „Vernamon markkinoilla" *), joka kauneudessaan voittaa kaikki nuo korskeat laulut, kuinka uljas Kaarle kuningas veti vyöltä miekan ja ryntäs taisteloon. Ja kun nykyänsä ijäkäs tutkija Carlson esittää mainitun kuninkaan historiaa, niin emme vielä kahdessa ensimmäisessä osassa voi sanaakaan tavata siitä, että tuo „sankar suora, suopea," muka niin *hellä* voimassaan, olisi hitustakaan huolinut kansansa äärettömistä kärsimyksistä, joihin hän itse oli syynä, — seikka, josta eräs arvostelija jo hämmästyksellä on huomauttanut, nöyrästi lisäten, ett'ei arvattavasti sellaisesta tunteesta mitään nähdä asiakirjoissa. Mitä Carlson lausuneekaan, ei häntä kohtaa sellainen raivo kuin Fryxelliä; tie on raivattu.

*) Ks. Valvojaa 1884, sivut 514—7.

Ja niinpä me voimme pitää varmana että samoin Odhner, Malmström ja muut tutkijat ovat nauttineet tahi tulevat nauttimaan suurta etua siitä, että jyrkempi Fryxell on käynyt edellä. Helpompi on seuraajille linnaa valloittaa kun ensimmäinen ryntääjä kuitenkin on murtanut muuriin aukon. Ja Fryxell on varmaan enemmän kuin ikinä joku muu historioitsija antanut lisiä Ruotsin ajantieto-tutkimukselle: Eerik XIV:nestä alkaen Kustaa III:nen vallankumoukseen asti ei löydy ajanjaksoa, tuskimpa edes tärkeämpää kysymystä tahi henkilöä, jonka kuvaamiseen hän ei olisi lähtemättömiä piirteitä antanut. Hänen osallisuutensa tutkimuksen edistymisessä saattaa olla vähän huomattu, mutta on olemassa.

Vaan samalle miehelle tulee toinenkin ansio, joka on ainakin yhtä suuri ja yhtä harvinainen. Fryxell on asettanut tehtäväkseen sellaisen historian luomisen, joka voisi mökkiin yhtä hyvin kuin palatsiin tunkeutua, kaikkialla levittämään laajempaa tietoa Ruotsin maan ja kansan vaiheista. Kansanopetuksen innokas puolustaja 1820-luvulta on ajatellut aikaa, „ehkä piankin tulevaa, jolloin koko Ruotsin rahvas voisi esteettömästi lukea mitä ruotsalaista kirjaa tahansa. Silloinpa Ruotsin maan ja Ruotsin kansan vaiheet tulevat olemaan ensimmäisiä tiedonhalun esineitä. Senkin ajan lukijoille olen minä koettanut esittää ne opetukset ja varoitukset ja sytyttää sitä isänmaanrakkautta, joita menneitten aikojemme tunteminen niin runsaasti antaa.“ Ja tämän suurenmoisen, kaukaisimpaan tulevaisuuteen ulottuvan tehtävän hän onkin pystynyt toteuttamaan: se ihmeellisen selvä yksinkertainen ja kaunis sekä kielensä suhteen puhtaasti kansallinen esitystapa, jonka hänen mestarikätensä on voinut muodostaa, tekee Fryxellin Kertomukset kansallisteokseksi, joka ei helposti vanhene. Vuosisatojenkin kuluessa se voipi olla nuorison ensimmäisenä lukemistona jokaisessa kodissa, missä Ruotsin ja Suomen yhteisen ajan suuria muistoja rakastetaan. Harvan kansan osaksi on tullut onni nähdä entisaikansa niin kerrottuna. Harras toivomme on sentähden, että ainakin osa tästä jättiläisteoksesta ennen pitkää käännettynä tulisi Suomenkin kansan suureen joukkoon leviämään.

Mainitsimme teoksen ulkonaiset ansiot, sen miellyttävän ja helposti tajutun muodon. Mutta verrattoman paljon enemmän painaa tietysti vaa'assa sen kauttaaltansa havaittava ylevä ja jalo henki. Sallittakoon meidän ottaa tähän ne sanat, jotka mainio Viktor Rydberg siitä kirjoitti Fryxellille, kun neljä päivää ennen jalon vainajan kuolemaa lausui hänelle ikuiset jäähyväi-

sensä, ikään kuin koko nuoremman sukupolven nimessä. „Ruotsi on oleva Teille kiitollinen siitä, että olette tutkijana rikastuttanut historiaamme ennen tuntemattomilla tiedoilla ja asettaneet tärkeitä ajanjaksoja puhtaampaan valoon. Mutta Teidän korkeimmaksi kunniaksenne luettakoon, että Te olette katsellut ja esittänyt menneitten aikojen tapauksia ja tarkastanut historiallisten henkilöjen sisällistä arvoa ikuisten aatteiden kannalta: vapauden, oikeuden, rakkauden kannalta. Kansallenne virtailee Teidän kirjoittamistanne asiakirjoista virvoitusta ijankaikkisen elämän lähteistä. Valitettavasti ne historioitsijat, joista tämän voi lausua, eivät meidän aikoinamme ole monta. Niinpä heistä useat tulevatkin unohtumaan silloin kuin Ruotsin kansa kiitoksella, rakkaudella mainitsee Teidän nimenne."

Tulkoon tässä lopuksi yksi näkökohta vielä mainituksi, vaikk'ei se vedäkään edelliselle vertoja. Laajemman julkisuuden avulla yleinen valistus kasvaa kasvamistaan, ja yleisen mielipiteen valta on nykyänsä suurempi kuin kenties koskaan ennen. Mutta erehtymätön tuo valtias ei ole enemmän kuin muutkaan; silloinkin kun hyvin mahtavalta ja varmalta näyttää, se saattaa olla onteva ja ontuva. Sittenkin se monesti suvaitsemattomana esiintyy, vaikk'ei vaino enää rovioiksi muodostu. Sitä tärkeämpi on että yksityinen voipi järkähtämättä pysyä siinä minkä parhaan ymmärryksensä mukaan oikeaksi käsittää, tulkoon mikä tuleekaan. „Yks kymmentä vastaan" oli ennen sankarein ylistys, mutta saattaapa näissä nykyajan taisteluissa „yks tuhansia vastaan" seisoa — ja voiton saavuttaa. Anders Fryxell on siinä kohden antanut mitä jaloimman esimerkin; senkin tähden me tässä olemme niin lavealti kuvanneet tämän rauhan sankarin miehenluonnetta ja miehenkuntoa.

E. G. Palmén.

Palanen kansantajuista kielitiedettä.

(Jatkoa.)

Likimääräisten laskujen nojalla saattaa sanoa maan päällä kajahtavan noin tuhat eri kieltä. Näistä on tuskin neljäs osa kielitieteellisesti tutkittu; loput tunnetaan enemmän tahi vähemmän luotettavien sanaluettelojen kautta

taikkapa vaan nimeltä. Kielitieteen tulee perin pohjin tutkia kaikki kielet maailmassa, voidaksensa sitten, työn päätteeksi, laatia todellisesti yleisen, vertailevan kieliopin. Työalan suunnaton laveus pakoittaa kielitieteen ensiksikin järjestämään eri kielet niin, että yleinen katsaus voipi työntekijälle antaa tarpeellista johtoa tutkimustaan suunnitellessansa. Kielitutkijan tehtävänä on siis aluksi määrätyn perusteen mukaan järjestää kaikki kielet maanpiirillä. Selvin jakoperustus on kielten rakennus. Kunkin kielen ensimmäisenä alkuaineena ovat sanajuuret, joukko vartaloja eli runkoja, jotka ilman mitään muotoopillista lisäystä ilmoittavat jonkun paljaan käsitteen. Tällainen määräämätön runko muuttuu varsinaiseksi sanaksi silloin, kun se käsitetään jollakin tavoin muodollisesti määrättynä. Kielien luokituksessa on pääasiallisena jakoperusteena se suhde, jossa sana ja sen juuri ovat keskenänsä, eli toisin sanoin, se keino, ne kieliopilliset muodot, joitten kautta kieli vartalossa ilmaisee kaikki ne suhteet, joihin tämän vartalon saattaa asettaa.

Nyt löytyy kieliä, joissa sanoilla on vaan yksi ainoa muoto; näitten kielten alkuainekset ovat aivan muuttumattomat, sanajuuren ja sanan välillä ei ole eroitusta laisinkaan. Niin esim. Kiinan kielessä yksi sama sana vastaa näitä suomalaisia: yhdennäköinen, yhdennäköisyys, olla yhdennäköinen, vertaus, vertailla, verraten, likimmiten j. n. e. Tämä ja muut tällaiset kielet eivät siis eroita eri puheen osia, nominia, verbiä ja partikkeleitä toisistaan, eivätkä tiedä mitään eri sijoista, tavoista ja ajoista. Kaikki sellaiset suhteet ilmaisee sekä sanojen tarkoin määrätty paikka lauseessa, että hieno, monituinen koronväritys, minkä puhuja lausuessaan antaa sanoilleen. Kun sanat näissä kielissä tavallisesti ovat yksitavuisia, sanotaan näitä kieliä yhteisellä nimellä *yksitavuisiksi* eli *monosyllaabisiksi* kieliksi. Tähän ryhmään kuuluu Kiinan ja useimmat Taka-Intian kielet.

Toisessa kieliluokassa näemme että käsitteet ja niitten suhteet kyllä ilmaistaan eri äänten kautta, vaan suhdetta ilmoittava osa sanaa on, tahi on ainakin alkujansa ollut, eri itsenäinen sana. Sen varsinainen merkitys on kumminkin kielen kehkeytyessä usein hävinnyt. — Esimerkkinä tällaisesta kielellisestä menettelemisestä, viittaan tässä siihen, miten paikallisuutta ilmoittavat sijat Suomen kielessä ovat syntyneet, sekä verbien taivutukseen. — Joskus sellaiset suhdemerkit ovat ääniä, jotka eivät milloinkaan ole itsenäisiä olleet, kuten esim. Suomen kielessä monikon merkit i ja t. — Tämän kieliryhmän yleinen luonne on siis se, että sanajuureen, joka useimmiten pysyy muuttu-

mattomana, liitetään ääniä, ilmoittamaan missä suhteessa juuren merkitsemä käsite on ajateltava; ja nämä äänet ovat oikeastaan itsenäisiä käsitteitä, omantakeisia juuria. Monessa kielessä ei sellaisia muodollisia liitteitä kirjoituksessa yhdistetäkään juuren eli vartalon kanssa, vaan kirjoitetaan eri sanoina. Puheessa korva tosin käsittää näitten eri osien sulaavan yhteen yhdeksi sanaksi, mutta tämä ei ole mitään elimellistä, orgaanillista yhteyttä, vaan siten aikaan saatua, että molemmat puolet ovat ulkonaisesti, ikäänkuin „liimaamalla" kiinnitetyt toisiinsa. Siitä on tämä kieliryhmä saanut nimeksi *liittävien, liitepeväisten* kielten luokka; latinasta lainatulla sanalla sanotaan näitä kieliä *agglutineeraaviksi.* Tätä luokkaa on suurin luku kieliä, kaikkien Amerikan, Afrikan, Austraalian ja Tyynenmeren saarimaailman alkuasukkaitten kielet, monet Aasian ja ne Euroopan kansojen kielet, jotka kuuluvat uraal-altailaisten kansain joukkoon. Tässä on huomattava, että nämä äärettömän suurelle alalle levinneet kielet luetaan samaan luokkaan ainoastaan yhdenlaatuisen rakennusprinsiipin puolesta, eivätkä suinkaan ole sukulaiskielinä pidettävät. Toiselta puolen on yhtä selvää, että tässä paljoudessa löytyy suurempia ryhmiä, joissa kansakunnat ja kielet ovat heimolaisuudessa keskenään. Niin jakautuvat *uraal-altailaiset* eli *turaanilaiset* kielet, Castrénin mukaan, viiteen suureen pääryhmään: *tunguusilaisten, mongoolilaisten, turkkilais-tataarilaisten, samojeedilaisten* ja *suomalais-ugrilaisten* kansojen kieliin. Edelleen jakautuvat suomalais-ugrilaiset kielet *suomalaiseen* ja *ugrilaiseen* haaraan; edelliseen kuuluvat *Suomen, Lapin, Mordvan* ja *Tsheremissien* kielet, jälkimäiseen *Unkarin, Permiläisten, Ostjaakien* ja *Voguulien* kielet murteineen.

Kolmanteen luokkaan luetaan kielet, joissa sanajuuret ja ne kieliopilliset suhteet, joita tämä juuri voi muodostua ilmoittamaan, eivät ole eri osia, vaan ovat yhtenä, jakamattomana sanana. Tämä tapahtuu sen kautta, että itse juuri säännöllisesti taipuu ja että sitten lause- ja muoto-opillisia suhteita ilmoittavat äänet sulavat yhteen lujaksi yhteydeksi tämän näin tarpeen mukaan muuttuneen juuren kanssa; vaan irroitettuina tästä yhteydestä eivät nämä taivutusneuvot voi käydä eri sanoina. Kun ruotsalainen sana *tand* saa monikossa *tänder*, tai kka verbimuodot *binda- band- bundit* ilmoittavat eri suhteita, joissa samaa toimintaa merkitsevä sanajuuri on ajateltu, niin on meillä siinä esimerkki sellaisesta juuren taipumisesta, josta nyt on puhe. Tällaisesta menettelemisestä sanotaan tätä luokkaa *taivutusluokaksi, fleksioonikielten* luokaksi.

Kielten kehkeytyminen yksitavuisuuden asteesta taivutusluokkaan on vuosituhansia kestänyt edistys. Liiteperäiset kielet muuttuvat vähitellen taivutuskieliksi. Niin on meidän Suomen kieli jo hyvin monessa kohdassa aivan taivutuskielen tapainen. Sellaiset muodot kuin *yö- öi-tä*, *tie- teitä*, tahi *vien-vein*, *lyön-löin*, *tuon-toin*, ovat aivan samaa laatua kuin ne, mitkä vast' ikään otimme näytteiksi taivutuskielten luokasta. Äsken jo viittasimme siihen, että paikallisuutta ilmoittavat sijat kielessämme ovat agglutineeraamalla syntyneet; aikojen kuluessa ovat nekin siihen määrään taivutuskielen sijain näköisiksi muuttuneet, että ainoastaan tutkijan silmä voi eroittaa niitten alkuperäiset osat. Ulkopaikallisuuden sijat, adessiivi, ablatiivi ja allatiivi kuuluvat sanasta *kala: kalalla*, *kalalta* ja *kalalle*. Sijapäätteiden ja vartalon *kala* välillä on *l* ääni; tämä ääni, joka nyt on ulkopaikallisuuden merkki, on nähtävästi jäännös sanasta *ala* (katso Aug. Ahlqvist, „Suomen Kielen Rakennus", § 165 ja ss.), joka sana vieläkin Lapin kielessä merkitsee tätä samaa. Suomen kieli on, ennenkuin kolme eri sijaa ulkopaikallisuutta varten löytyi, ilmoittanut sitä liittämällä vartaloon sanan *ala*. Vanhin muoto on siis ollut *kala* + *ala*. Sittemmin ovat vokaalit sanasta *ala* karisseet pois, joten paljas *l* ääni jäi jälelle: *kalal*. Kielen vielä edistyessä tuli nuo kolme eri päätettä lisäksi, ja niin saimme mainitut sijat. Yhtäpitäväisesti tämän kanssa ovat sisäpaikallisuuden sijat syntyneet. — Jos vielä ottaa lukuun, että varsinaisissa taivutuskielissä taas on paljon jälkiä niiltä ajoilta, jolloin nekin kuuluivat liiteperäisten kielten luokkaan, niin tulee tosiaan siihen päätökseen, ett'ei eroitus Suomen kielen ja taivutusluokan kielten välillä suinkaan ole suuri. Sellaisia agglutinatioonin jälkiä taivutuskielissä tuntuu esim. saksalaisessa sanassa *röthlich*, jossa liitetyt osat selvästi ovat roth + gleich, samoin ruotsalaisessa sanassa *trolig* = tro + lik; o + för + bätter + lig + t on sana jonka osat eivät juuri ole kiinteästi sulanneet yhteen, ja muita samanlaisia voi kuka hyvänsä kosolta luetella, puhumattakaan siitä, miten monenkertaisesti yhdistettyjä aikoja verbit näissä molemmissa kielissä saattavat synnyttää.

Taivutuskielet jaetaan *indo-eurooppalaisiin* ja *semiläisiin* kieliin. Jälkimäiset ovat saaneet nimensä siitä, että niitä puhuvat kansat ovat Raamatussa löytyvien sukutaulujen mukaan Semin, Noakin vanhimman pojan, jälkeisiä. Näitten kielten merkillisin ominaisuus on se, että kaikki juuret ovat kolmikonsonanttisia, eikä vokaaleja ole juuressa yhtään, vaan niitten avulla juuri taipuu. Esim. juuri qtl merkitsee paljaaltaan tappamista; jos tämän juuren

tahtoo panna johonkin määrättyyn, mahdolliseen suhteesen, tapahtuu se niin, että vokaalit, joitten avulla tämä juuri äännetään, muutetaan määrättyjen sääntöjen mukaan: niin on *qatala* = hän tappaa, vaan *qutilu* = hän tapetaan. Sentähden voi aivan lyhyesti ja yleisesti sanoa, että semiläisissä kielissä taivutussuhteet ilmaistaan siten, että juuri *sisällisesti* muuttuu, vaan indo-eurooppalaisissa niin, että juuri kasvaa *ulospäin*. Saattaa sanoa varsinaisen kielitieteen, lingvistiikin, syntyneen vasta silloin, kun opittiin eroittamaan indo-eurooppalainen kieliryhmä semiläisestä. Ikivanha, kunnian arvoisa Sanskriitin kieli teki kielitutkimuksen ennen aavistamattomassa määrässä hedelmiä kantavaksi; kiitos tästä tulee, niinkuin jo edellisessä kirjoituksessa on mainittu, Franz Bopp'ille. — Alkaen Sanskriitin kielestä, on tiede vähitellen saanut kansatieteellisen sukutaulun luoduksi, jossa melkein kaikki maailman tunnetut kansat saavat varman paikkansa. Paljon aikaa kului, ennenkuin varmuudella voitiin kielellisistä seikoista päättää että Euroopan kansat — paitse uraal-altailaisia kansoja, joita myös nimitetään turaanilaisiksi — arvaamattoman kaukaisessa muinaisuudessa ovat olleet yhtenä alkukansana, joka Aasiasta hajaantui eri suuntiin. *Intialaiset* ja *Persialaiset*, yhteisellä nimellä *Arjalaisiksi* sanotut, havaittiin pian toistensa sukulaisiksi; sitten tuli *Kreikkalaisten* ja *Roomalaisten* vuoro, ja niitten lisäksi vähitellen *Germaanilaiset*, *Slaavilaiset* ja *Littvalaiset* sekä lopuksi *Keltit*. Näitten kaikkien kansakuntien kielet muodostavat toisen ryhmän taivutusluokkaa. Tällä ryhmällä on monta nimeä; tavallisimmat ovat *indo-germaanilainen* ja *indo-eurooppalainen*. Edellisellä tahdottiin ikään kuin osoittaa tämän kieliryhmän itäisimmät ja läntisimmät rajat, ja selvästä syystä tämä nimitys on päässyt valtaan etenkin Saksassa; nimi indoeurooppalainen taas osoittaa kuinka suuren maatieteellisen alan tämä haara taivutusluokan kieliä on valloittanut itselleen. Nimitys arjalaiset kansat, joka lyhyytensä vuoksi olisi mukavin käyttää, ei ole täysin sopiva sen puoesta, että sillä oikeastaan tarkoitetean vaan tämän haaran Aasiassa asuvia kansoja.

Toisen ryhmän taivutusluokassa tekevät ne kielet, joita Semin jälkeläiset, Kaldealaiset, Syyrialaiset, Samaarialaiset, Foinikialaiset, Heprealaiset, Arapialaiset ja Etioopialaiset puhuivat ja puhuvat.

Ne kansat, joitten tiedetään tähän asti edustaneen koko ihmiskunnan henkistä kehkeytymistä, ovat siis kielensä puolesta kuuluneet taivutusluokkaan. Indo-eurooppalainen heimo pyrkii juurtumaan melkein joka paikkaan maail-

massa, ja edistys taiteissa, tieteissä ja kaupassa on etupäässä sen vaikuttama. Mutta voivatpa semiläisetkin kansat kehua alansa laajuutta, ja heidän merkityksensä ihmiskunnan historiassa nousee melkoisessa määrässä, vaan toiseen suuntaan ja toisina aikoina, nimittäin lännessä kun kristin-usko muinoin levisi sinnepäin, ja idässä ja etelässä islamin muodossa. Edistyksen kaikista mahtavimman välittäjän suhteen ovat semiläiset kansat olleet indo-eurooppalaisten opettajat. Uskontonsa kautta ovat he arvaamattoman syvältä vaikuttaneet koko sivistyneesen maailmaan: kristin-oppi, juutalaisuus ja islam ovat kaikki semiläistä juurta.

Tämä teoria, joka jakaa kielet yksitavuisiin, liiteperäisiin ja taivuttaviin, on Schleicher'in keksimä († professorina Jenassa 1868). Sitä vastaan tosin voipi tehdä monta sattuvaa muistutusta, etenkin sen, ett'ei löydy yhtään kieltä, jossa ei olisi muodostuksia, jotka oikeastaan kuuluvat toiseen luokkaan; kumminkaan emme ole edes maininneet, minkälaisia muita jakoja on tehty, sillä niihin verraten on Schleicher'in epäilemättä selvin. Tuo äsken huomautettu seikkakaan ei voi aikaan saattaa mitään epäselvyyttä, koska jo edeltäkäsin sopii pitää luultavana, että jonkun luokan tuntomerkit kussakin kielessä ovat enemmän silmään pistävät, kuin molempain muitten. Yhtä käsitystapaa, joka melkein näyttää seuraavan tätä jakoa, tahdomme kuitenkin vastustaa. Etenkin saksalaisissa kielitieteellisissä teoksissa näkee taivutuskielten melkein aina tekijän mielestä lähinnä vastaavan kieli-ideaalia, sekä viitattavan siihen, että fleksiooni jo sinään, prinsiipinkin kannalta, on esim. agglutinatioonia etevämpi, ja että sekin seikka, muitten ohessa, on pidettävä syynä siihen, että indo-eurooppalaiset kånsat ovat historiassa voineet päästä niin etevään asemaan. Meidän luullaksemme tuo etuluulo oikeastaan perustuu vaan turhaan itserakkauteen ja siihen, ett'eivät asianomaiset tahdo antaa tarpeeksi painoa sille tosiasialle, että nämä kulttuurikansat ovat perineet sivistyksensä perustuksen vanhemmilta ja enemmän edistyneiltä kansoilta, joiden yhteyteen ulkonaiset suhteet ovat heidät vieneet.

Kysymykseen, ovatko taivutuskielet prinsiipin kannalta muita kieliä etevämmät ja onko kieli pidettävä todistuksena kansan elävyydestä muissa suhteissa, vastaamme slis kieltävästi. Emme tiedä ketään, joka paremmin kuin prof. Lundissa E. Tegnér (eräässä kirjoituksessa kielestä ja kansallisuudesta aikakauskirjassa „Svensk Tidskrift,“ toim. H. Forsell, 1874 — sekä oivallisessa kirjassaan: „Språkets makt öfver tanken,“ Tukh. 1880) olisi esittänyt

tätä katsantotapaa. Rupeamatta laveammalta puhumaan tästä asiasta luettelemme vaan pääsyyt, jotka mielestämme vievät tuohon käsitykseen:

1:ksi se seikka, että esim. Kiinan kansa, kaikkien asian tuntevien yksimielisten todistusten mukaan, intelligensissä vetää vertoja mille muulle kansalle tahansa, ja että se on äärettömän vanhan sivistyksen omistaja, vaikka sen kieli on pysynyt alkuperäisellä yksitavuisuuden kannalla, ehkäpä tuon omituisen arkuuden vuoksi, millä tämä kansa on karttanut kaikkea likeisempää yhteyttä muitten kanssa.

2:ksi se tosiasia, että kaikki nykyajan etevimmät kulttuurikielet mielellään vaihtavat fleksioonin puhetapaan, joka enemmän kuuluu agglutinatioonin tahi — mikä etenkin koskee Englannin kieltä — yksitavuisuuden luokkaan. Mitä latina ilmaisee muodolla *amavit*, kuuluu Franskan kielellä *il a aimé*, Saksan kielellä *er hat geliebt*, Englannin kielellä *he has loved* j. n. e. Genitiivisuhdetta merkitsevät klassilliset kielet päätteellä; Franskalaiset taas siinä kohdin aina käyttävät prepositioonia *de*, Englantilaiset ja Hollantilaiset useimmiten *of* ja *von*.

3:ksi. Fleksioonimuodot eivät suinkaan ole syntyneet sen kautta, että muka ajateltaisiin säännöllisemmin kuin ennen, vaan siitä, että on ruvettu puhumaan nopeammin. Esimerkiksi kelpaa melkein kaikki yksityiskohdat, missä taivutusmuodon syntyä saattaa tarpeeksi kauvas taaksepäin seurata. Muotojen *kala-ala-la* ja *kalalla* välillä ei ole muuta eroitusta kuin se että jälkimäinen on lyhyempi edellistä ja sentähden mukavampi käyttää; samoin on *han hämnar sig* = *han hämnas* j. n. e. — Tähän kuuluu myöskin se seikka, että taivutuskielet ylimalkaan ovat muotojensa puolesta säännöttömämpiä, ja siitä käy niiden oppiminen vaikeammaksi kuin se muuten olisikaan; vaan eihän kukaan toki tahtone lukea Latinan, Kreikan, Franskan ja Saksan kielille ansioksi, että niissä toinen puoli verbejä taipuvat „säännöttömästi“ taikka että niissä on niin tarkka vaari otettava „sukusäännöistä“ — kun sitä vastaan Suomen kielestä näemme, että kieletär hyvinkin voi tulla toimeen ilman tuota outoa kieliopillista sukueroitusta, ja että verbitkin saattavat käydä säännöllisten konjugatioonien mukaan.

Meistä näyttää siis päivän selvältä, ett'ei kielten yksitavuisuus, liiteperäisyys tahi taipuvaisuus ole mitään asteellisia arvonmääräajiä. Pidämme epäilemättömänä, että kaikki kielet yhtä hyvin vastaavat asianomaisen kansan tarpeita, ja yhtä tarkasti kykenevät ilmoittamaan heidän ajatuksiansa, sekä että

historialliset olosuhteet yksinään määräävät, mitä kansa ihmisellisen kulttuurin hyväksi voipi aikaan saada.

Tässä emme tahdo jättää muistuttamatta, että meidän aikoinamme koko joukko tiedemiehiä — ensiksi tanskalainen Westergaard, sitten englantilaiset Rawlinson, Hincks, Norris ja Sayce, saksalaiset Mordtmann ja Schrader sekä etenkin franskalaiset Oppert ja Lenormant — ovat koettaneet näyttää toteen, että semmoinenkin kansa, jonka kieli on agglutinatioonin kannalla, aikoinaan on ollut muita kansoja korkeammalla sivistysasteella ja kukoistavan kulttuurin synnyttäjä. Mesopotaamian ja Persian nuolenpää-kirjoituksissa löytyy, kuten tiedetään, ryhmä murteita, joitten sukulaisuussuhteet ovat riidanalaisia. Äsken mainitut tutkijat ovat selittäneet, että merkillisin näistä, Akkaadilaisten eli Sumeerilaisten kieli, on turaanilainen; ja sille perustukselle kirjoitti Lenormant v. 1873 akkaadilaisen kielioppinsakin. Heidän todistustensa luotettavaisuutta on kumminkin paljon epäilty; asian erinomainen tärkeys vaatii suurinta varovaisuutta: sillä se kansa, joka muinoin on puhunut tätä kieltä, on alkuperäisesti ollut nuolenpää-kirjoituksen omistaja, ja siltä ovat sen sittemmin sekä Semiläiset että Arjalaiset eli Indo-eurooppalaiset lainanneet ja käyttäneet. Jos noitten tiedemiesten tekemä johtopäätös olisi oikea, niin seuraisi siitä, että tässä ikivanhan ja rikkaan kulttuurin vuoksi niin merkillisessä osassa maailmaa, tämän kulttuurin perustus on ollut turaanilainen, uraal-altailainen. — Vaan, kuten jo sanoin, asia ei vielä ole luotettavasti ratkaistu. Puhumattakaan niistä, jotka jo ennakolta, niinkuin Renan, julistavat, ett'ei voi olettaa, että Turaanilaiset, „qui n'a couru le monde que pour détruire,“ olisivat voineet seisoa sivistyksen eturivissä, on luotettaviakin kielitutkijoita, jotka Lenormant'in yllämainitun teoksen suhteen ovat sitä mieltä, ett'ei se, kielitieteen kannalta katsoen, oikeuta olettamaan että tämä kieli olisi turaanilaisten sukua. Kansalaisemme, joka tarkkojen ja monimutkaisten valmistustensa kautta olisi ollut omansa varsinaisesti tutkimaan tätä kysymystä, K. F. Eneberg'in, tempasi kuolema äkkiä pois, juuri kun hän oli ennättänyt näyttää, mitä olisimme olleet oikeutetut tulevaisuudessa häneltä odottaa.

Oli miten oli. Jos tuo „turaanilainen hypoteesi“ raukeaakin tyhjäksi, on meillä kyllin riittävä korvaus: tunnustaahan koko maailma, että Kalevalan, meidän jalon kansallis-epoksemme, olemassa olo selvästi todistaa suomalais-ugrilaisen kansanheimon henkistä yhdenvertaisuutta etevimpien indo-eurooppalaisten kansojen kanssa, jotka, samoin kuin meidän, ovat kansallis-epoksia

luoneet. Jos taas yhä vielä tahdottaisiin väittää, että taivutuskielet kumminkin ovat ja jäävät muita oivallisemmiksi, niin ei meillä sittenkään ole syytä tuntea itsiämme loukatuiksi, koska kielemme jo on kehittynyt täydelleen taivutusluokan kielten vertaiseksi; saatamme vielä lisätä, että se monessa lauseopillisessa suhteessa on enemmänkin latinan, tämän kaikkien niin eteväksi tunnustaman kielen tapainen, kuin mikään muu nykyajan kielistä (vertaa esim. lat. acc. c. inf. ja abl. absol. meidän kielen vastaaviin järjestyksiin). Tieteen kannalta katsoen, on meidän kieliheimollamme yleisesti se erinomainen merkitys, että kielitiede tässä on tilaisuudessa tutkia kielen edistystä asteella, jonka vanhemmat sivistyskielet jo ovat jättäneet. „Suomalaisen kielentutkinnon lähin tehtävä“ sanoo O. Donner (kirjoituksessa Castrénista, Valvoja 1881), „tulee olemaan, että se yhä lisääntyvistä aineista koettaa saada selville sen yhteisen peruskielen alkuperäiset muodot ja ääniseikat, jota yhteinen samojeedilais-suomalainen alkukansa on puhunut, kun se oli eronnut turkkilais-tataarilaisesta kieliryhmästä. Myöskin sen yhteisen sanavaraston, joka näillä kansoilla kaukaisessa muinaisuudessa on ollut, täytyy muodoltaan ja sisällykseltään tulla määrätyksi, jotta se kieliopillisen rakennuksen ohessa tulisi yksiöksi vielä kaukaisempaan yhteyteen Mongoolien ja Tunguusien kanssa vuosituhansia sitten.“

Siinä meidän *Suomalais-ugrilaisen Seuran* programmi. Toivokaamme, että tämä Seura on tuleva laajalle ulottuvien suomalais-ugrilaisten tutkimusten keskipisteeksi, ja että sen kerran on onnistuva täydellisesti hajoittaa se hämärä, joka vielä näissä kysymyksissä vallitsee!

Edv. Stenij.

Valtiollisista ja yhteiskunnallisista oloista Elsass-Lothringissa.

II.

Julkaistuamme ensimmäisen kirjoituksemme Elsass-Lothringin oloista tässä aikakauslehdessä, on valtiomaa kadottanut maaherransa. Sotamarsalkka Manteuffel päätti kunniarikkaan elämänsä juoksun Kesäkuun 17 päivänä tätä vuotta. Vilpitöntä surua ja osanottavaisuutta ilmaisi kansa, kun kuolonsanoma levisi. Mutta Saksan sanomissa hänen hallintonsa joutui kovan kritiikin alaiseksi. Hä-

nen politiikkinsä pidettiin onnettomana. Saksalaistuttaminen ei ollut maaherran leväperäisyyden vuoksi edistynyt niin rivakkaasti, kuin Saksassa toivottiin. Tämän yhteydessä kirjoitettiin Saksan sanomissa Elsass-Lothringin tulevasta hallitsemisesta ja valtiollisesta asemasta. Sen ohessa, kun joukko maaherraviran ehdokkaita mainittiin ja heidän kelvollisuuttansa arvosteltiin, kohosi ääniä, jotka vaativat koko viran poistamista ja valtiomaan asettamista suorastaan valtiokansleri-viraston holhouksen alle. Etelä-Saksan sanomalehdissä on ehdoitettu, että Elsass-Lothringi taukoaisi olemasta valtiomaana ja osa siitä yhdistettäisiin Badeniin, osa Bayeriin (Pfaltz'iin). Kuinka maan kohtalo lähimmäisessä tulevaisuudessa on muodostuva on vielä aivan epätietoista. Maan syntyperäinen kansa on lausunut sen toiveen, että keisari uudelleen ja kohta käyttäisi oikeuttaan nimittää uuden maaherran. *)

Me palaamme selvittämään maassa olevia oloja, ja mainitsemme lähinnä muutaman sanasen opetuksesta.

Koulupakon määrääminen oli, niinkuin jo on mainittu, Saksalaisten ensimmäisiä toimia valloitetussa maassa. Alkeisopetus on, niinkuin koko Saksassa, pakollinen. Kansakoulujen opetuskielenä on yksinomaisesti saksa. Ranskan kieli on kerrassaan maanpakolaisena, ei kuitenkaan niissä muutamissa rajakunnissa, joiden väestö on yksinomaisesti ranskalaista syntyperää. Kaikissa sekundäri-kouluissa on opetuskieli samaten Saksa. Ranskaa luetaan vieraana kielenä, ainoastaan neljä tahi viisi tuntia. Elsassin asukkaat väittävät katkeruudella, että Ranskan kielen opetus toimitetaan vakaisemmalla tavalla Dresdenissä ja Karlsruhessa kuin Strassburgissa ja Mühlhausen'issa. Elsass-Lothringissa on 19 lyseota ja realikymnaasia sekä 8 realikoulua, kaikki järjestetyt saksalaiseen malliin. Maassa löytyy 15 korkeampaa tyttökoulua. Suurin osa syntyperäisiä perheitä kasvatuttaa kuitenkin, seuraten vanhaa tapaa, tyttäriään yksityisissä kasvatuslaitoksissa. Kansakoulu-opettajien kehittämistä varten löytyy kokonaista kuusi ja naisopettajia varten kolme seminaaria. Syntyperäinen kansa arvelee liian suuren yltäkylläisyyden oppikouluja ja seminaaria olevan, sekä monien oppilaitosten vaikuttavan vain opettajavoimien hankkimista Saksasta, ja siten muodostavan tiheään levitettyjä liesiä maan saksalaistuttamiseen.

Strassburgin yliopiston tila on anneksionin jälkeen kukoistava. Ei ole enää mitään jälellä, joka muistuttaisi vanhaa Ranskan akatemiaa. Kaikki on

*) Nyt on nimitetty maaherraksi ruhtinas Hohenlohe.

uutta, tahi uudestaan järjestettyä. Vuonna 1872 annetussa uuden yliopiston perustuskirjeessä lausuu keisari, jonka nimeä se kantaa, että yliopisto tulisi olemaan se side, joka yhdistäisi Elsass-Lothringin Saksan valtakuntaan. Eipä ole mitään säästetty, kun on ollut kysymys koroittaa mainittua laitosta ja vahvistaa tätä sidettä. Aluksi oli pakko sijoittaa yliopisto viheliäisiin rakennuksiin, jotka Ranskan tiedekunnat olivat käyttäneet, kunnes kaksi vuotta sitten yliopiston uudet rakennukset valmistuivat. Nämä, jotka ovat maksaneet 11 miljoonaa Saksan markkaa, muodostavat erityisen pienen kaupungin ja ovat verrattomat suuruudessa ja loistavassa sisustuksessa. Opettajia virkoihin asettaessa on huolellisesti valittu, ja yliopistossa onkin sentähden joukko niitä, joita pidetään etevimpinä kukin alallansa. Strassburgin yliopiston tieteellinen elämä onkin sillä tavoin melkoisesti kohonnut. Ranskan sanomien lausunnot, esim. viime keväänä Temps'issä, näyttävät toteeh, että Saksan Strassburgin yliopiston kautta on onnistunut vaikuttaa ihmetyttävästi Ranskalaisiin ja saattaa heidät tunnustamaan, että he tieteellisten oppilaitostensa edestä ovat tehneet ja tekevät paljoa vähemmän kuin Saksalaiset. Ylioppilasten luku nousee nykyään tuhannen paikkeille. Alussa oli ainoastaan harvoja Elsass-Lothringilaisia yliopiston kirjoissa, sittemmin heidän lukunsa on ylennyt likelle kolmea sataa. Tämä luku on tosin vähäinen kansan lukumäärään ($1^1/_2$ milj.), mutta lisääntyminen osoittaa kuitenkin yliopiston voittamistansa voittavan luottamista syntyperäisissä, sekä virkamiesuran omien maanpiirien sisässä yhä vähemmän peloittavalta näyttäytyvän. Yliopiston opettajien joukossa löytyy vaan pari kotomaista dosenttia ja assistenttia. Eipä Strassburginkaan yliopisto puutu muitten saksalaisten yliopistojen varjopuolia. Kuntaolot ja kaksintaistelut rehoittavat siellä yhtä hyvin kuin emämaassakin, suureksi kiusaksi Saksan ylioppilaskujeihin tottumattomalle väestölle.

Kansanlaskussa vuonna 1880 nousi väestön lukumäärä Elsass-Lothringissa 1,527 tuhanteen henkeen. Vuoden 1871 ja 1875 välisen sodan jälkeen aleni se 1, 21 %, vaikka syntyneitten luku oli kuolleitten lukua 52,000 henkeä suurempi. Näitten vuosien kuluessa tapahtui näetsen optioni, jolloin lukuisat perheet jättivät entiset asuinpaikkansa ja siirtyivät rajan yli. Muutto Ranskaan, etenkin alla 17 vuotta olevan nuorison, jatkuu yhä vielä, mutta väestö näkyy kuitenkin lisääntyneen 1875—1880 välillä 0,67 %. Tähän asukaslukuun ei kuitenkaan ole laskettu sotaväestöä, joka nousee 40,000 mieheen. Se muodostaa erityisen armeijan ja on 2, 5 % kansasta, jokseenkin

suuri luku, kun muualla Saksan valtakunnassa, sotaväestö on vaan 1 % väestöstä. Valtiomaan asema on kaiketi lähin syy niin suuren sotaväkijoukon kokoamiseen sinne. Toisena syynä lienee halu saada maan väestöön enemmän puhtaita Saksalaisia. Sotaväestössä ovat maassa syntyneet vaan vähäisenä murtoluvun osana (1,200 miestä). Oman maan rekryytit lähetetään enimmäkseen maasta pois. Heitä asetetaan rykmenttiin, jotka ovat sijoitetut Saksan valtakunnan eri osiin, jotta siten valtakunnan hallituksen vihaamaa nurkkapatriotismia vastustettaisiin.

Valtiomaan väestöstä on 90, 5 % Elsass-Lothringilaisia, 7, 3 % Saksalaisia ja 2, 2 % ulkomaalaisia. Saksalainen väestö kasvaa kasvamistaan, niinpä lisääntyi se 1875—1880 välillä 40,000 hengellä, sill'aikaa kun kotimainen väheni 9,000:lla. Varsinkin kaupungissa on väenlisäys silminnähtävä. Strassburgissa on ainakin 32,000 sinne muuttanutta Saksalaista. Virka- ja sotamiehet ovat enimmin suurentaneet lukua. Metz'issä ovat kotimaisen kansan olosuhteet muodostuneet sille vielä vähemmän edullisiksi.

Mitä uskontoon tulee on 1,218 tuhatta Elsass-Lothringin asukasta katolisia ja 305 tuhatta protestanttisia, johon vielä lisäksi tulee 39 tuhatta Juutalaista. Protestanttien ja katolilaisten välinen suhde on sangen hyvä, vaikka vaaliriidat usein ovat luonteeltaan uskonnollisia.

Taloudellisessa suhteessa on Elsass-Lothringi huonontunut anneksionin jälkeen. Ranskaan lähtevät veivät mukanansa melkoisia rahasummia, sisäänmuuttaneilla Saksalaisilla ei ollut mitään. Suuri osa maan varakkaimpia asukkaita on tallettanut rahansa Ranskaan. Vähissämyyjät ja käsityöläiset valittavat Saksalaisten saituutta. He eivät suinkaan ole ylellistavaroitten käyttäjiä. He syövät ruisleipää, juovat olutta ja ostavat valmiita vaatteita. Ranskan upseerien ja virkamiesten tavat olivat työläisille tulokkaammat. — Maan teollisuus on ollut korkealla kannalla. Syy siihen on tavattavana vähemmän maan luonnollisissa eduissa, kuin kansan ahkeruudessa ja taipumuksessa keinolliseen toimeliaisuuteen. Puuvilla-teollisuus etenkin on etevä Elsassissa. 80,000 työntekijää työskentelee Mühlhausenin seuduilla (Ober-Elsassissa) kehruu-, kutoma- ja kattuunapaino-huoneissa. Kuitenkin sekä tämä että useimmat muutkin teollisuuden haarat ovat kärsineet valloituksesta. Töitten myymä-ala on nim. tullut rajoitetuksi. Ranskan markkinat ovat milt'ei suljetut heiltä, ainoastaan Saksan ovat avonaisiksi jätetyt. Näillä oleva kilpailu on pakoittanut heitä valmistamaan yksinkertaisempaa tavaraa, kun sitä vastoin heidän töit-

tensä erinomaisuus ennen oli syynä heidän menestykseensä. Voidakseen laajentaa kauppaansa, vaativat Elsassin tehtailijat erästä „Zollverein'iä,“ ell'ei Saksan ja Ranskan välillä, jota asiaa tuskin voisi toivoakaan, niin kumminkin Saksan ja Itävallan välillä.

Maanviljelys on tätä nykyä ahtaassa tilassa. Muuttuneet valtiolliset olot eivät liene missään yhteydessä sen kanssa, lukuun ottamatta että Ranskan aikana voittoa tuottava tupakkiviljelys melkein tykkänään on tauonnut Saksan huokeitten tupakkihintojen tähden. Valtiomaan 1,450 tuhannesta hektarista maata on melkein puolet nim. 687 tuhatta peltomaata. Viininviljelys, joka on yksi pääelinkeinoista, käsittää 32 tuhatta hektaria maata vuorten rinteillä, mutta on nyt aivan lamassa, toisiaan seuraavien huonojen vuosien takia. Vuorilla kasvaa 443 tuhatta hektaria rikkaita ja hyvin hoidetuita, enimmiten valtiolle kuuluvia metsiä, ja niistä on sille vuotuinen tulo kuusi miljoonaa markkaa. — Vaikka maa siis taloudellisessa katsannossa on kehnoutunut, ei se kuitenkaan kärsi köyhyyttä suuremmassa määrässä. Varallisuus on suurempi kuin muissa osissa Saksan valtakuntaa. Maan vuotuinen valtion tulo- ja menolasku nousee melkein 40 miljoonaan markkaan. Paitse valtion tuloja kantaa valtiomaa ylös valtakunnankin saatavat maassa, jotka se luovuttaa, pitäen edelliset. Tämä järjestys ei ole edullinen maalle; sen valtakunnalle maksetut rahat korvataan paljoa pienemmillä tuloilla. Tappio arvataan yhdeksi miljoonaksi vuosittain. Veronalainen maksaa suorassa verossa keskimäärin 16 markkaa valtiomaalle ja 9 markkaa valtakunnalle, jota summaa ei sovi pitää aivan suurena, kun vertaa sitä Ranskan oloihin. Elsass-Lothringi perustettiin ilman valtiovelkaa. Nyt sillä on velka, jonka vuotuinen korko vaatii 1,300,000 markkaa. Valtiovelan alku pantiin kun hallitus osti takaisin 26 miljoonasta franc'ista notariaati-virastot, jotka olivat olleet yksityisten hallussa. Sen jälkeen on muutamia uusia lainoja otettu. Raha-asiat näyttävät yleensä olevan tyydyttävällä kannalla.

Edv. Hjelt.

Naiskysymyksestä vielä sananen *)

taikka oikeammin hiukan arvostelua tästä yhteiskunnasta, jonka järjestämiseen ei meillä naisilla mitään oikeutta ole eikä ole ollut, ja jonka epäkohdista emme siis mitään edesvastausta kanna. Sitä vapaammin saammekin asian näin ollen seisoa sen ulkopuolella, katsella, tutkia ja langettaa tuomiomme. Ja että se monessa kohden peräti kelvottomaksi löydetään, siitä ei epäilemistä. Kohta ensi silmäyksellä tulee esiin niin paljon valhetta ja vääryyttä, tekopyhyyttä ja ulkokullaisuutta, ristiriitaisuutta ja hulluutta, että joutuu aivan epätoivoon ja kysyy ehdottomasti: onko siellä ollenkaan mitään hyvää, ja kelpaavatko nuo ihmiset, jotka tuossa yhteiskunnassa jäseninä ovat, kelpaavatko ne enää niin mihinkään? Piispa Johansson tosin paimenkirjeessään vakuuttamistaan vakuuttaa, että tämä kaikki on „Jumalan pyhä maailman järjestelmä.“ Mutta minä puolestani uskon että herra piispa aivan suotta Jumalaa siitä syyttää. Kyllä se järjestelmä vaan on miesten laittama, ei se muuten olisi niin kunnottomaksi tullut. Etupäässä pelkään paavien ja piispojen olleen uskollisesti mukana siinä toimessa. Hulluudeksi he nyt itsekin sanovat noita laitoksiaan. Pappissäädyssä viime valtiopäivillä naiset estettiin yliopistoon pääsemästä siitä syystä, niinkuin herra piispan puheesta ymmärsin, että arveltiin naisten sen kautta turmeltuvan ja tulevan yhtä huonoiksi kuin miehet nyt ovat. Tuossa kenties on vähän perää. Ehkä todella miesten sivistys on yhtä ummehtunutta ja onttoa kun heidän uskontonsa ja moraalinsakin. Siinä tapauksessa taivas meitä varjelkoon heidän yliopistoistaan.

Muuten ei tuo mitään outoa ole, että miehet taaskin koettavat vetää Jumalaa edesvastauksen omista pahoista töistään. Sitä he ovat osanneet tehdä maailman alusta saakka, niinkuin itse kertovat. Muistakaamme vaan isä Aadamin sanoja: „vaimo, jonkas minulle annoit —.“ Patriarkat ja muut pyhät miehet elivät monivaimoisuudessa (julkisesti, ei salaa niinkuin nykyiset herrat), ja raiskasivat valloitettujen kansojen neitsyet. Sen sanoivat tapahtuvan Jumalan tahdosta, ei omasta pahasta halusta, ei millään muotoa. Ja kun Israelin kansa kävi sotaa naapurikansojen kanssa, poltti, murhasi, hävitti, oli

*) Toimitus ei ole tahtonut kieltää sijaa seuraavilta mietteiltä, joita se ei kuitenkaan voi muutamissa kohdin hyväksyä.

sekin vaan Jumalan ankara käsky, joka siihen pakoitti, — saman Jumalan, joka sanoi: „rakasta lähimmäistäs, niinkuin itseäs.“ Luonnollisesti seuraavat meidän patriarkat esi-isäinsä esimerkkiä ja selittävät naisen orjuuden Jumalan määräämäksi, he poloset kun eivät muulla tavalla enää voi sitä puolustaa. „Ihmiset tekevät aina Jumalansa semmoiseksi, ett'ei hän heidän helmasyntejään häiritse,“ sanoi eräs pappi hiljan, ja siinä hän oli oikeassa.

Niinkuin yllä olevasta käy selville, eivät miehet Aadamin ajoista ole suuresti muuttuneet, vaan ovat pysyneet jotenkin samalla kannalla. Näyttää siis siltä, kun Darwinin kehityshistoria ei heidän suhteensa oikein pitäisikään paikkaansa. Naisissa sitä vastaan on silmiinpistävä eroitus. Saara kutsui Abrahamia herrakseen, mutta nykyiset vaimot „streikkaavat“ ja sanovat miestänsä sinuksi. Kelvottomat! Mihinkä tässä joudutaan, jos vaimojen valta tuota menoa kasvaa.

Minulla olisi pieni ehdotus. Eikö olisi parasta, että tulevana vuonna nostettaisiin kirkonkokouksessa uudelleen kysymys siitä, onko naisella sielua vai ei? Kun tuosta asiasta kuudennella vuosisadalla Maçon'in kirkonkokouksessa riideltiin, voitti vaan pienellä enemmistöllä se puoli, joka väitti hänellä olevan sielun. Mutta enemmistö ei aina ole oikeassa, niinkuin hyvin tiedämme. Entä kun saataisiinkin vielä todistetuksi, ett'ei hänellä sittenkään ole sielua, niin kerrassa päästäisiin kaikesta pulasta. Sillä eihän sieluttomalle olennolle tarvitse mitään inhimillisiä oikeuksia antaa, eikä niitä kukaan voine silloin enää vaatiakaan.

Semmoiseksi se nyt on tullut se yhteiskunta, ett'ei siinä näytä naiselle jalansijaa olevan. Mutta kun kaikki ympäri käy, onko syytä sinne niin kynsin hampain pyrkiäkään? En minä ainakaan näe, mikä siellä juuri luokseen houkuttelisi. Koulutko, kenties? Peräti huonot! Läksyjä läksyjen päälle ja taas vaan läksyjä. Ei, toista opetustapaa käytti ennen Kristus, toista myöskin Sokrates. Ja he kasvattivat viisaita ihmisiä maailmaan, ei tuommoisia virkakoneita, joita tämän ajan kouluissa leivotaan. Taikka valtiolliseen elämäänkö pyrkisimme? Tuohon, jossa iljettävän kavala politiikki sokaisee silmät? Kaikki pyhät meitä estäköön siihen sekasotkoon joutumasta. Entä yhteiskuntaan? Uh! Siellä hallitsee ja vallitsee raha eikä sen ruhtinaan orjaksi tee mieli ruveta. Mutta kirkko? Ei, sillä sinne ken joutuu, hän kahleisiin pannaan. Jäljelle jää vaan avioliitto. Mitä sanomme siitä?

Kansojen voima, tulevan sukupolven henkinen, moraalinen ja ruumiilli-

nen terveys, ihmiskunnan luonnonmukainen kehitys riippuu suurimmassa määrässä siitä siveellisestä perustuksesta, jolle eri sukupuolten yhdyselämä on rakennettu. Että tässäkin kohden yhteiskunnallisessa järjestelmässä on jotakin kauhean väärää, jotakin sairasta ja mätää, se on päivän selvä. Nuo legaliseeratut prostitutioni-laitokset ynnä tuo yhä enenevä määrä voimattomia naisia sen tarpeeksi asti todistavat. Siveellisyys tässä kristillisessä yhteiskunnassa on kuin maan tuhnio, josta läkähdyttävä pöly ilmoille tuoksuaa, kun sitä vähän jalalla koskettelee. Osa naisia poljetaan eläintä alhaisempaan tilaan, heiltä ihmisyys riistetään toisten naisten varjelemista varten. Kuinka kauvan tätä kärsimme? Kuinka kauvan menemme avioliittoon miesten kanssa, joita noiden onnettomain kiroukset painavat?

„Täytyyhän meidän," muistuttavat heikot sielut, „emme elä muutoin; kaikki omatakeinen toimeentulon mahdollisuus on meiltä riistetty." Olkoon, mitäpä siitä. Ell'emme elä, lieneehän voimia kuolla. Mutta totuuden suhteen ei enää auta tinkiminen, jos nim. meillä on oikea rakkaus ihmiskuntaan, jos hartaasti tahdomme sen onnellisuutta edistää. Nykyiset olosuhteet ovat tukalat, kenties vielä tukalammat miehelle kuin naiselle. Auktoriteettien raskas ies, jäykistyneiden muotojen rautaverkot estävät ihmishengen vapaata kehittymistä ja masentavat sen elämän voimat. Seurauksena on toisella puolen väsymys, laimeus ja velttous, toisella rauhaton, uhkaava tyytymättömyys. Sukukunnalta puuttuu vakuutuksen intoisuus, mielen jäntevyys, karaktäärin lujuus. Valittava huokaus käy kautta koko maailman; perinpohjaista uudistusta joka haaralla yhä kipeämmin kaivataan.

Vapautukoon nainen niistäkin harvoista siteistä, joilla hän tuohon mätäiseen yhteiskuntaan on kiinnitetty. Kasvakoon ja valmistukoon itsenäisesti tulevalle tehtävälleen. Ja kun otollinen hetki on tullut, nouskoon hän ihmiskunnan äitinä ja kasvattajana valtaistuimelle ja ottakoon tehokasta osaa lakien laadintaan, uskonnon puhdistamiseen, tieteen ja taiteen kehittämiseen sekä yhteiskunnallisen elämän uudesta järjestämiseen. Silloin kaikukoon uudelleen maailmassa nuo ensimmäisen miehen sanat: „vaimo, jonkas minulle annoit —", ei nuhteena enää eikä syytöksenä, vaan riemullisena kiitos- ja ylistysvirtenä.

Minna Canth.

Retkeilyjä Edenistä.

Päivä Warwick'issa ja Stratford-on-Avon'issa.

„Warwick Castle on Englannin vanhimpia ja muistorikkaimpia linnoja. Nykyinen earle on kyllä verrattain vähäpätöinen henkilö, köyhä kreivi, jolla on vaan 10 tuhatta puntaa vuotuista tuloa. Hän ei voi edes välttävästi ylläpitää esi-isiltään perimäänsä linnaa. Kun se jonkun aikaa sitten vahingoittui tulipalossa, kokosivat Warwickin kreivikunnan asukkaat korjausmaksujen suorittamiseksi tarvittavan summan. Eihän voinut pyytääkkään kreivi-rukkaa sitä itse tekemään. — Hänen arvonimensä on sangen vanha; jos tarua voi uskoa, kantoi sitä jo muuan Arthuri kuninkaan ritari. Sanovatpa Alfred kuninkaan tyttären perustaneen osan nykyistä linnaa — pian sen jälkeen joutui se rohkean ritarin Guy Warwickin haltuun. Tämä on tärkeä henkilö suvun historiassa, uljas urho, joka löi Saraceenit ja voitti louhikäärmeitä. Hänen ajoiltaan asti ovat kaikki Warwickin earlet ottaneet enemmän tahi vähemmän tehokkaasti osaa isänmaansa historiaan. Kuuluisimmat ovat kenties Richard Neville, kuninkaiden-tekijä, päähenkilö Bulwerin kirjoittamassa „the last of the Barons"-nimisessä romaanissa, ja hänen seuraajansa, tuo onneton Clarencen herttua, jonka epäluuloinen veli tuomitsi kuolemaan — ja oman tahtonsa mukaan sai hän hukkua Malmsey-viinillä täytettyyn ammeesen.

Nykyisen earlen esi-isät polveutuvat suoraan Fulke Grevillestä, Sir Philip Sidneyn ystävästä ja aikalaisesta. Fulke, jalo mies, oli paljoa parempi hallitsija kuin hänen edeltäjänsä Beauchamp suvun kreivit. Warwickin kaupungin on häntä kiittäminen monesta vielä nytkin voimassa olevasta armeliaisuuden laitoksesta — — mutta kas, johan olemmekin perillä; tehkää hyvin, neitiseni, ja astukaa alas."

Ne vaunut, millä ajoimme asemahuoneelta, olivat seisahtaneet Warwickin porttien eteen, jonka tähden ystävämme ja matkakumppalimme oli lakannut kertomasta linnan historiaa. Kauvan miettimämme matkan Warwickiin olimme päättäneet panna toimeen eräänä kauniina Toukokuun päivänä. Nyt olimme perillä — mutta näenhän vaan vanhan muurin, korkean, paksun ja lavean, kuin linnan muuri ainakin, ja siinä portin, mikä myöskin on raskas,

synkkä ja näyttää kuuluvan linnoitukseen. Kolkutamme sitä rautavasaralla, palvelijan univormussa oleva herrasmies, miekka vyöllä ja tukka jauhoitettuna, avaa portin — perhe on kotona ja portinvahti on juhlapuvussa. Nyt olemme vuoren läpi hakatussa käytävässä. Lehmusten latvat muodostavat katon päittemme yli. Murattia kasvavat vuoren penkereet ovat seininä. Muratti luikerteleikse maata myöten rungosta runkoon ja muodostaa sammalen sekä jonkun siellä täällä metsistyneen kukan avulla kauniin nurmikon, paitse keskellä tietä, missä kreivin ajokalut kulkevat jättäen jälkeensä tummanpunaista hietaa.

Tämä tie näyttää vievän lumottuun palatsiin; odotamme pääsevämme makaavan ruhtinattaren asuntoon, mutta kas, se kääntyykin äkkiä, ja me olemme tulleet piikkisellä tasakatolla varustetun keskiaikaisen linnan eteen korkeine torneineen ja ampumaluukkuineen. Linnan sisäpiha on sangen avara. Edessämme on asutut osat, vasemmalla vankila, missä on n. s. Cæsar-torni, oikealla Guy-torni, kaikista korkein, minkä korkeat muurit yhdistävät toiseen osaan linnaa, vanhaan ruohoa kasvavaan, monitorniseen päärakennukseen. Mukavat portaat vievät muureille, missä on sangen hupaista kävellä muurien viereen istutettujen, komeiden Libanonin ceederi-puiden varjossa.

Noustuamme vasemmalla olevia portaita tulemme suureen etehiseen, mikä on avara kuin konsertti-sali. Seinät ovat koristetut sodissa, niin Franskalaisia ja Saraceenejä kuin omia maanmiehiä vastaan, otetuilla lipuilla. Siellä löytyy vanhoja aseita, vanhoja sota-asuja, vieläpä hevoisvaatekin, minkä sanotaan olleen Guy-vanhuksen, satujen sankarin, oman.

Yläpuolella sitä riippuu hänen miekkansa. Se on niin raskas, että hänen nykyisiä jälkeisiään varmaankin täytyy olla kaksi sitä nostamassa. Hänen kypärinsäkin on sangen suuri; hänen puolisonsa jalustin näyttää pikemmin sopivan tavattoman rotevalle sankarille.

Eräässä nurkassa on suitset, joilla Elisabeth kuningattaren sanotaan ratsastaneen matkustaessaan Warvickista Kenilworth'iin tervehtimään suosikkiansa Leicesteriä, minkä tapauksen Walter Scott on kertonut.

Ikkunan edessä seisoo Guy-ritarin huttupata; hänelläpä näkyy olleen erinomaisen hyvä ruokahalu ja taipumus kansallisruoan, kaurahutun, syöntään, sillä hänen patansa on sangen suuri — sitä voi verrata niihin muuripatoihin, joita meillä saa nähdä maalla. — Tyhjensitkö sen yksin, Guy-ritari — gesegnete Mahlzeit!

Salissa on suuri kamiini, jota ei lämmitetä hiilillä eikä haloilla, vaan hirsillä, pelkillä hirren päillä, joita aina löytyy varastoon pantuja summattoman suuressa taideleikkauksilla koristetussa kirstussa. Muutamat isot kasvit ja nuotiotuli poistavat johonkin määrään salin synkeyden.

Nyt käännymme oikealle, komeaan 333 jalkaa pitkään juhlahuone-riviin, jonka vahtimestari kynttilällä valaisee. Taka-alalla on kirkkoon vievä ovi, jonka läpi näkyy kuninkaan puvussa oleva henkilö. Mitä — — pitääkö earle aamu-naamiaisia?

Ei, se onkin vaan van Dyckin maalaama Kaarlo I:sen kuva, etäisyys ja päivän hämärä tekevät harhanäön niin täydelliseksi että — henkilö näyttää lähestyvän. —

Somasti sisustetussa kappelissa löytyy saarnatuoli ja leikkauksilla varustettuja tammi-istuimia. Earlen ja hänen vieraittensa istuinsijat ovat kaunistetut hiukan täydellisemmillä leikkauksilla ja varustetut hiukan pehmeämmillä tyynyillä, kuin palvelijoille määrätyt. Muutoin ne ovat yhdenlaiset. — Maalatut ikkunat suovat huoneelle salaperäisen puolihämärän.

Mennään nyt tuohon pitkään juhlahuone-riviin! Niitä katsoessa juohtuu mieleen Drottningholman ja Gripsholman huoneet, mutta nämät ovat kalliimmasti sisustetut kuin kumpikaan noista linnoista. Täällä löytyy van Dyckin, Rubensin, Holbeinin ja Rafaelin maalauksia. Huoneesta tullaan toiseen, punaiseen, kullittuun, ceederi-huoneesen, j. n. e. Sitten seuraa pieni viehättävä naiskamari, josta näkee tuuheitten rantojensa sisällä luikertelevan Avonin. Istuudu tuohon syvään ikkunan komeroon; siellä voit uneksia historiaa, pöytä on ollut Marie Antoinetten oma. „Kultaisen kammion" avoimesta ovesta näet Anna kuningattaren ruumiinkokoisen kuvan — ja suoraan sen edessä Henrikki VIII:n poikana, minkä taulun van Dyck on maalannut; kuningas näyttää lempeältä, hellältä ja iloiselta: Holbeinin maalaama Anna Boleyn katsoo häneen loistavin silmin. Neito ei voi lukea tuomiotaan nuorukaisen kasvoista.

Asehuoneessa on monta kallisarvoista kalua; ennen kaikkia mainittakoon Elisabeth kuningattaren hevois-asu ja pienet kallisarvoiset hopea-vaatteet, mitkä ovat tehdyt Robertin, Leicesterin earlen, Elisabetin lemmityn, poikaselle.

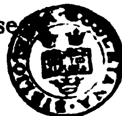
Tästä salista vie käytävä makuuhuoneihin. Huonekalut ovat Anna kuningattaren lahjoittamat — norsun ja kilpikonnan luusta tehdyllä pöydällä sei-

soo Scipion, Lateraanin luota löydetty, Thorvaldsenin kuntoonpanema kuvapatsas.

Valtahuoneiden yläpuolella on kreivin ja kreivinnan omat huoneet, — joita valitettavasti ei pääse katsomaan. Olisipa hupaista tietää, kuinka, Tennysonin mukaan puhuen, nämät „satain earlein" jälkeiset asuvat. Alapuolella on keittohuoneet, mitkä suurimmaksi osaksi ovat hakatut vuoreen, linnan perukseen tällä paikalla.

Ulos mennessämme kohtasimme yksinäisen, jaloryhtisen ja harmaahiuksisen herran; hän tervehti meitä niin kohteliaasti, hän kulki käytävän läpi niin käskevän näköisenä, että varmaan luulimme nähneemme linnan omistajan, Guy Warwickin ja Clarencen herttuan jälkeisen. Sittemmin näimme saman miehen ratsastavan kaupungin läpi, ja saimme samalla tietää hänen olevan earlen vanhimman pojan, joka raha-asioitaan parantaakseen hiljakkoin oli nainut erään rikkaan kauppiaan tyttären Liverpoolista. Olikos sitten kumma, että hänen hiuksensa olivat harmaantuneet liian varhain!

Nyt on meillä hankala työ käsissä: tulee kiivetä ylös niitä 133 porrasta myöten, mitkä vievät Guy-torniin. Täällä on huoneita viidessä kerroksessa, joiden muurin-aukoista muinoin ampujat ja joutsimiehet tähystivät; nyt ne ovat tyhjät. Levähtäen toisessa kerroksessa katsomme alas. Ruohokossa tepasteleva riikinkukko näyttää silkkikerän kokoiselta. Neljännestä kerroksesta näyttävät maassa kulkevat ystävämme linnun kokoisilta.

Nyt olemme ylhäällä!

Kaupunkeja, kyliä, kirkontorneja ja tapuleja, metsiä, niittyjä, linnoja ja jokia leviää silmäimme eteen.

Tuolla on Kenilworth, monelle tuttu Walter Scottin romaanista — tuolla etäämpänä Guys Cliffe, missä linnassa Guy-ritari päätti päivänsä — soma Leamingtenin kaupunki on jalkojemme juuressa. Kauvimpana, taivaan rannassa, on Shropshiren kummut ja vanha torni aina Hengistin, Horsan ja heidän lähimmäisten jälkeistensä ajoilta.

Kaikki nämät muistomerkit ovat ihanassa, hymyilevässä, valoisassa, iloisessa ja rauhallisessa seudussa; on kuin se ei näyttäisi tietävänkään historiasta, on kuin sotaa ei olisi koskaan käyty täällä eikä verta vuotanut — eikä viholliset hävittäneet tätä seutua.

Ah kuinka helposti ja kernaasti olisi alkanut uneksia muuriin nojau-

tuen! Mutta aika kuluu kiirehtiviltä matkailijoiltakin, uinailu on heille ylöllisyyttä — —.

Vielä oli paljon jäljellä. Ensiksi tuli mennä alas. Kuljettuani 30 porrasta tunsin jo päätäni pyörryttävän ja olevani väsyksissä — 60:llä istuuduin kuluneille kiertoportaille ja nauroin. Sitten en tiennyt mitään ennenkuin jo olin ulkona; kuinka olin tullut alas, en voi sanoa vieläkään. Mutta olinpa iloissani, kun pääsin Guyn torninportaista pahemmitta vammoitta kuin jäykät, vapisevat ja kipeät jalat.

Nyt olimme menossa puiston kautta ansariin. Täällä, viheriöitsevän kukkulan huipulla, ovat rauniot Alfred Suuren tyttären rakennuttamasta tornista. Ansari rakennettiinkin oikeastaan sen suuren marmori-altaan yli, jonka Sir William Hamilton kaivatti Hadrianon huvilan vierellä olevasta järvestä. Se on valkeasta marmorista tehty taideteos — pelkkää kreikkalaista tekotapaa ja, kuten oppaamme sanoo, niin vanha, että linna siihen verrattuna on kuin pikku-lapsi.

Kuljemme eteenpäin, pimeiden kujien, tuuheiden lehtojen läpi — luikertelevan joen rantaa, viheriöitseväin, tuoksuvain niittyjen yli — linna näyttää kaukaa sekä synkältä ja kolkolta, että runolliselta ja viehättävältä.

Mutta nyt emme saa jäädä ihailemaan — eikä uneksimaan Guy Warwickin ja Elisabethin ajoista. Aika rientää — meidän täytyy kiiruhtaa eteenpäin. Wiime silmäys jäähyväisiksi Warwick Castlelle ja sitte pois.

„Nyt tiedätte kuinka Englannin aatelismies elää; olette nähneet hänen historiansa olevan solmitun hänen isänmaansa historiaan,“ sanoo oppaamme hiukan ylpeänä, vieden meidät Warwickin pikku kaupunkiin.

Silläkin on hiukan nähtävätä.

Menemme St. Claryn kirkkoon. Se on normannien aikuinen, mutta Anna kuningattaren aikaan se osaksi rakennettiin uudestaan. Kuori on sangen vanha. Neljät pääenkelit kannattavat kattoa. Ne pitävät kädessään kilpiä, joissa on Beauchamp-suvun — Warwickin omistajain — vaakuna.

Kuorin alla on holvi, täynnä kiviarkkuja ja ruostuneita vaakunoita. Paitsi sitä on siellä omituinen kalu, jota ennen käytettiin pahojen naisten rankaisemiseksi, etenkin sellaisten, jotka eivät olleet miehilleen alamaiset. Heidät pantiin kiini tuoliin, joka sysättiin veteen pyörillä ja pitkillä tangoilla. Tultuaan kylliksi syvälle, vajosi tuoli koneen avulla pohjaan kerran tahi useamminkin, aina rangaistavan rikoksen mukaan. — Tämän kylvyn jälkeen pääsi

pahantekijä, „uutena ja puhtaana“ ihmisenä, entisen miehensä luo. Sanotaanpa konetta käytetyn vielä viime vuosisadan lopussakin.

Kirkossa löytyy paljon hautoja, hautakuoreja ja rippituoleja. Eräässä muurissa on pieniä aukkoja, joista spitaliset pienillä, matalilla ovilla varustettuihin, ahtaihin komeroihin suljettuina kuuntelivat messua.

Oikealla on suurin ja tärkein hautakuori — nimittäin jo mainitun Beauchamp-suvun.

Täällä näemme monta omituista päällekirjoitusta, kuulua nimeä ja kallista sarkofagia. Tässä lepää „the maiden queen“in lemmitty, uljas Leicester, ja arkun koristuksena nähdään hänen kivinen muotokuvansa, ritarinpuvussa, sukkanauhan ritariston nauha olalla ja sukkanauha polven ympärillä. Hänen vieressään lepää hänen puolisonsa, ja vähän matkaa siitä heidän poikansa, jonka sotisovan näimme asesalissa. Tuo poikanen on saanut kauniin muistokirjoituksen. „Robert Dudley, Denbighin lordi, Warwickin perillinen, Lyslen kreivi y. m. lepää tässä jalojen esi-isäinsä joukossa, ylösnousemisen toivossa.“ Tuo pienokainen on pitkässä „baby“-hameessa, pitsikaulus ja jalokivinen otsanauha yllä, kädet ristissä rinnalla, kivikasvoilla levollinen lapsen hymyily. (Jatk.)

Viime vuosien uskonnollinen taistelukirjallisuus.

Andens eller det rena förnuftets religion. Helsingissä, P. H. Beijer, 1883. 334 s., 4 m. 50 p.

A. F. Granfelt, De första offentligt af finske män emot kristendom o. kyrkolära rigtade angreppen. Porvoossa, G. L. Söderström, 1884. 382 s., 4 m. 50 p.

Svar på hr teol. prof. A. F. Granfelts kritik öfver Andens religion. Helsingissä, P. H. Beijer, 1884. 30 s., 50 p.

A. F. Granfelt, Apologetiskt och polemiskt I. Porvoossa, G. L. Söderström, 1885. 72 s., 1 m. 25 p.

Svar på hr teol. prof. Granfelts „Sluträkning“. Helsingissä, P. H. Beijer, 1885. 46 s., 50 p.

A. F. Granfelt, Hr D:r C. v. Bergens i Helsingfors hållna föreläsningar öfver „Framtidens kristendom“. Porvoossa, G. L. Söderström, 1884. 96 s., 1 m. 25 p.

Kirjoituksia „Finsk Tidskriftissä“ 1883—5.

Tuo taistelu uskonnollisella alalla, joka jo monta aikaa on riehunut moniaalla sivistyneessä maailmassa, pysyi kauvan jotenkin etäällä meidän maas-

tamme. Luonnollista on sen vuoksi että suomalainen yleisö myös on kauvan pysynyt vieraana sille asialle. Tämä taistelu siirtyy tietysti melkoisesti likemmäksi meitä kaikkia, kun omassa maassa on ilmestynyt kirjallisuutta, laveitakin teoksia, jotka sitä asiaa koskevat, vaikka nämä teokset eivät puhukaan suorastaan suomenkieliselle yleisölle. Toivottavasti tämän kautta ennen pitkää poistuvat muutamat yleiset ennakkoluulot ja väärät käsitykset, jotka ovat maassamme vallinneet uskonnollisten riita-asiain suhteen; myöskin siinä julkisessa keskustelussa, joka on suomenkielisessäkin kirjallisuudessa viime aikoina tapahtunut näissä asioissa, on tehty tämmöisiä erehdyksiä ja syytöksiä, jotka ovat suuresti vaan haitaksi kaikille puolueille. Mitä tavallisinta on etenkin ollut, että on puhuttu *kirkon opista*, *kristillisyydestä* ja *siveellisestä maailmankäsityksestä yleensä* aivan yhdessä ja samassa silmänräpäyksessä, niinkuin nämä kolme asiaa olisivat kerrassaan aivan sama asia. Jos on lausuttu jotakin epäilystä kirkon oppia vastaan jossakin vähemmässäkin kohdassa, niin ollaan paikalla valmiit syyttämään sen lausujaa epäkristillisyydestä ja siveellisten periaatteiden kumoomisesta. Tämmöinen menettely ei ole oikeutettu, ja se on omansa tarpeettomasti kiihoittamaan taistelua ja liiaksi katkeroittamaan vastapuolueen hyökkäyksiä. Kaikkien pitäisi suoraan tunnustaa että kirkollisuus ei ole kumminkaan aivan sama asia kuin kristillisyys, s. t. s. että voi löytyä kanta, joka on kristillinen mutta jossakin suhteessa poikkeaa kirkosta; niitä asioita täytyy sen vuoksi keskustelussa pitää erillään, etenkin juuri silloin kun tahdotaan menestyksellä vastustaa noita poikkeavia suuntia. Samaten olisi tunnustettava että voi löytyä ja löytyykin kanta, joka on epäkristillinen, mutta johon eivät kuitenkaan sovi nuo soimaukset siveellisten periaatteiden kumoomisesta. Tämän voipi opettaa ylempänä ensiksi mainittu kirja „Hengen eli puhtaan järjen uskonto." Se ei ole kristillinen, sopii sanoa että se on kirjoitettu tuossa n. s. uuspakanallisessa hengessä, mutta nuo tavalliset moitteet siveellisestä kumoushengestä eivät siihen sovi, — ei ainakaan suoranaisesti. Voipi nimittäin olla niinkin, että kristitty on tullut siihen vakuutukseen että kaikki tämmöiset epäkristilliset periaatteet kuitenkin lopullisesti vievät johtopäätöksiin, jotka kumoovat siveellisyyden. Tämä on hyvin tavallinen väite, mutta ei käy kuitenkaan siihen nojautuminen niinkuin se olisi selvä ja kieltämätön tosiasia, eikä ole totta että kokemus olisi aina ja suorastaan näyttänyt sen todeksi; kokemus näyttää että siveellisyyttä aina on löytynyt ja vielä löytyy pakanamaailmassa, ja muistettava on se tosiasia, että useat pakanalliset

viisaat sekä useat etevät kirjailijat ja ajattelijat nykyisinäkin aikoina, jotka eivät ole olleet kristityitä, ovat keksineet, kannattaneet ja etevällä tavalla edustaneet puhtaita, korkeita siveellisiä periaatteita.

„Hengen uskonnon“ tekijä, joka ei ole nimilehdellä ilmaissut itseänsä, ei tee hänkään millään tavalla semmoisia kumoovia johtopäätöksiä. Päinvastoin juuri oikeat ja jalot siveelliset periaatteet, ennen kaikkea rakkauden käsky, näyttävät hänestä olevan paras ja pysyväinen osa kristillisyydessä. Kirja esittää jonkunmoista panteismia. Pääajatus on: Jumala on tuo järjellinen peruste, joka on kaikki kaikessa, joka elää, vaikuttaa kaikessa; häntä ei saa ajatella persoonalliseksi (henkilöksi, minuudeksi), niinkuin ihmiset. Kirjoittaja koettaa osoittaa, kuinka kaikki eri kansat ovat pyrkineet, usein jotenkin hyvin onnistuneetkin kohottamaan itseänsä tälle „hengen uskonnon“ kannalle. Kaikissa eri sivistyskansoissa hän näkee uskonnossa tapahtuneen historiallisen kehityksen, joka kaikkialla on pyrkinyt samaan suuntaan, samaan päämäärään. Puhdasta hengen uskontoa hän huomaa myös Jeesus Natsarealaisen omassa opissa, mutta kieltää samassa useimmissa kohdissa sen käsityksen Kristuksen opista, joka vallitsee kirkossa, ja senkin, joka löytyi jo apostoleissa. Pääasiassa siten kristillisyys on hänen mielestään kuitenkin vaan samanarvoinen kuin muut korkeammat, henkisemmät uskonnot, jotka löytyvät maailmassa.

Suurimman osan kirjasta täyttää tuo vertaileva esitys etevimpäin kansojen uskonnosta aina historian alusta alkaen kristinuskoon saakka. Tällainen esitys tarjoo tietysti paljon viehätystä.

Mutta kieltämättä tässä esityksessä on monta puutetta ja heikkoutta. Niitä ovat osoittaneet jo aikaa sitten ilmestyneet arvostelut, etenkin prof. Granfeltin; semmoisten arvostelujen jälkeen ei ole minulla syytä eikä riittävää kykyä ryhtyä yksityisseikkoihin. Yleensä tekijä tässä historiallisessa esityksessään seuraa, niinkuin itsekin ilmoittaa, jotenkin tarkasti useain ulkomaalaisten teoksia näillä aloilla. Nämä eri lähteet ovat hyvinkin kirjavat; niiden tekijät kuuluvat aivan erillaisiin tieteellisiin, filosofisiin ja uskonnollisiin suuntiin. Empimättä täytyy sanoa kirjoittajan usein seuranneen noita erilaatuisia lähteitänsä liian tarkasti, niin että esitykseen jää hajanaisuus, joka vaikuttaa häiritsevästi itse sisällykseen; esitys on paikoittain aivan kuin kokoonpantu eriluontoisista, irtonaisista kappaleista, josta seuraa että jääpi jotakin sekavuutta itse asiaan ja niihin aatteihin, joita tekijä tahtoo ominansa, uskonnollisena totuutena, esittää. Itse peruskysymyksessäkin, kysymyksessä Jumalan henkilöllisyydestä,

tuommoinen epäselvyys pahasti haittaa; ks. s. 266—7, jossa tekijä jo rupee selittämään että panteismin jumalankäsitettä pitää oikaista teistiseksi, mutta ei osaa kumminkaan toimittaa asiata sen paremmin kuin että kohta sen jälkeen palaa entiseen oppiinsa, joka koko pääteoksessa näyttää jotenkin selvältä panteismilta. Mutta toisessa vastauksessaan tekijä, tehtyjen muistutuksien johdosta, koettaa paremmin selvittää kantaansa tässä peruskysymyksessä (s. 28 ja seur.), ja selittää sanovansa Jumalaa epäpersoonalliseksi ainoastaan sen vuoksi että Hänellä ei voi olla „aistillista individualiteettia (yksilöllisyyttä)." Omien mielipiteiden esitys on tässä selvempi, ja Jumalaa käsitetään itsetajuiseksi hengeksi; esitetään sitten (etenkin s. 30—3) jotenkin johdonmukaisesti ja hyvin että kuitenkin pitää ajatella Jumalaa immanentiseksi (läsnä olevaksi ja vaikuttavaksi) kaikessa, koko luonnon maailmassa ja hengen maailmassa. Mutta aivan väärin on tässä taas se että asetetaan tätä käsitystä vastakohtaan kirkon jumalankäsitettä vastaan; kirkko päinvastoin voipi aivan yhtyä näihin selityksiin. Ja aivan väärin on myös mainita, niinkuin s. 29 tehdään, tämän mielipiteen puolustukseksi filosofeja, jotka ovat todellisia ja täydellisiä panteisteja. Nämä väärät viittaukset osoittavat tässäkin että kirjoittaja ei ole voinut pitää peruskysymyksiä kylläksi selvillä, mutta kiitoksella on mainittava että hän nimenomaan kokonaan luopuu panteismista. — Mitä yksityistietoihin tulee, niin voipi sanoa noiden moniasten lähteiden tarkasta seuraamisesta olleen melkein välttämättömän seurauksen, ett'ei voi aivan täydellisesti luottaa kaikkiin ilmoituksiin ja asvosteluihin. Vertauskohtia eri uskonnoista esittäessään tekijä mielestäni menettelee toisinaan liian rohkeasti taikka hyväksyy liian mielivaltaisia, toisten tekemiä, arveluja; hän esim. huomaa „jonkunmoista" kolmeyhteyttä jumalankäsitteessä ei ainoastaan vanhoissa Intialaisissa, Egyptiläisissä, vaan myöskin Persialaisissa, jopa Kreikkalaisissakin (! Tseys, Apollon ja Athene).

Hyvin tiheältä tekijä tietysti tulee koskemaan kristillisyyteen ja vertailemaan eri aikakausien siveellisiä harrastuksia ja niiden yleviä aatteita siveellisyydestä, hyveestä, maailmanjärjestyksestä ynnä muusta kristinuskon käsitteihin ja oppeihin; silloin löytyy hänen esityksessään kieltämättä taipumus liian paljon ylentämään — epäilemättä tietämättänsä ja tahtomatta — Intialaisten, Kiinalaisten, Egyptiläisten ynnä muiden pakanakansain uskonnollisia eli aatteellisia käsitteitä raamatun käsityskannan rinnalle, samalla kuin hän kristillisen kirkon historiassa löytää melkein ainoastaan erehdyksiä, heikkouksia, ja

kirkollisen oppijärjestelmän kehitys on hänelle hulluutta vaan. Vihdoinkin pistää silmiin että hän tosiaan hämmästyttävällä luottamuksella tulkitsee raamatunlauseita omituisella tavallaan, niin että ne kannattavat hänen omia mielipiteitänsä. Näihin omituisiin raamatunselityksiin on jo vastakirjoittaja viitannut. — Tuommoiset seikat eivät ole omansa vahvistamaan oikeata luottamusta kirjoittajan lausuntoihin ja mielipiteihin niissä kohdissa, missä lukijalla ei ole itsenäistä, kaikkien eri mielipiteiden tutkimiseen perustuvaa vakuutusta; niin esim. kun tekijä mainitsee milloinka hän luulee eri evankeliumit kirjoitetuiksi, — asia josta, kuten tiedetään, yhä kiistellään; onpa kirjantekijäkin työnsä kestäessä hiukan muuttanut mielipiteitänsä tässä asiassa (vert. s. 27 ja 235).

Kaikki nämä seikat ovat antaneet syitä ja tukea niille, jotka eivät tahdo tunnustaa mitään ansiota, mitään totuutta sentapaisessa kirjassa kuin „Hengen uskonto." Mutta luulen kuitenkin, kaikesta siitä huolimatta, että hyvin moni meidän maassamme voisi oppia tästä kirjasta yhden tärkeän asian, josta ei olla selvillä: Nuo vanhat sivistyskansat eivät ole suinkaan olleet senkaltaisia törkeitä epäjumalien palvelijoita, jommoisiksi moni ajattelee kaikkia pakanakansoja, vaan he ovat uskoneet ikuiseen, äärettömään, hyvään prinsiippiin (perusvoimaan), tai yhteen korkeimpaan armolliseen Jumalaan; useilla kansoilla taikka useilla henkilöillä näissä kansoissa on ollut ihmeteltävän jalo käsitys Jumalan pyhyydestä ynnä siveellisyydestä. Kukin ratkaiskoon sitten oman vakuutuksensa mukaan, onko tuo Jumala, johon nuo pakanakansat uskoivat ja vieläkin uskovat, „joku toinen jumala" kuin todellinen, kristittyjen Herra, vai eikö voi sanoa noiden pakanain palvelevan puuttuvaisen ymmärryksensä mukaan todellista Jumalaa. — Onpa syytä lisätä että tuo käsitys törkeästä epäjumalien ja n. s. fetish-esineiden palvelemisesta, joka käsitys on ollut aivan yleinen sivistyneessä maailmassa, perustuu suurimmaksi osaksi erehdykseen ja väärään käsitykseen myöskin mitä tulee kaikkein raaimpiin maan päällä eläviin kansoihin. Esim. useilla neekeri-heimoilla on toden teossa usko yhteen henkiseen Jumalaan, maailman luojaan ja hallitsijaan. Nuo eurooppalaisten matkustajien kertomukset, että nämä neekerit jumalinansa palvelevat ainoastaan kiviä, puunkappaleita y. m. semm., ne ovat vaan erehdyksestä ja ennenaikaisista päätelmistä syntyneitä juttuja, joita voisi yhtä hyvällä syyllä kertoa keskiajan kristityistä, jotka kunnioittivat pyhäinkuviansa. He tietävät varsin hyvin, että heidän kunnioituksensa esine ei ole tuo kivi taikka tuo puunkappale, vaan se on näkymätön jumaluuden voima. (Niistä asioista voipi

löytää esityksen Max Müllerin luotettavassa teoksessa „Uskonnon alkuperä ja kehitys, etenkin Intian uskontoja silmällä pitäen," josta alkuaan englanninkielisestä teoksesta löytyy ruotsalainen käännös, Tukh. 1880). —

Jo ennenkuin „Hengen uskonto" ilmestyi, oli uskonnollinen taistelu toisessa muodossa siirtynyt maahamme. Åbo Tidningissä oli alkuvuodella 1883 syntynyt keskustelu, alkaen tämän sanomalehden vaatimuksesta että uskonto-opetus poistettaisiin julkisista kouluista ja jätettäisiin kokonaan kodin tehtäväksi, ja hra Th. Lindh oli Finsk Tidskriftissä, Marraskuun numerossa 1883, julkaissut kirjoituksen, jossa hän vastustaa valtiokirkkomme oppijärjestelmää. Prof. Granfeltin lavea teos, jonka nimi on ylempänä mainittu, on vastauksena kaikkiin näihin eri suunnista tehtyihin hyökkäyksiin. Kolmas osa omistetaan vastakirjoitukseksi „Hengen uskontoa" vastaan.

Prof. Granfelt on, niinkuin tiedetään, niitä uskonopin edustajia, jotka eivät kammo uskonnon arvostelemista järjenmukaisella tutkimisella. Hänen harras toivonsa on, että kirkon opista „säälimättä poistettaisiin kaikki, joka ei kestä järjenmukaista tarkastusta, ankarinta arvostelua, kaikki puutteenalaisuudet, jos semmoisia on voinut tunkeutua kirkolliseen käsitykseen uskonnosta." — Monen silmissä Granfeltin kirja näyttää kovin, melkein peloittavan lavealta, ja itse esitystavassa on myös monen mielestä liiallinen, väsyttävä laveus. Mutta ainakin se, johon on herännyt tuo nykyaikana niin tavallinen, oikeutettu kritiikin, oman itsenäisen tutkimuksen ja arvostelun tarve, se, joka itse tuntee uskonnollisten epäilyksien perusteet ja niiden voiman, hänellä on syytä ryhtyä ottamaan täyttä selkoa kirjasta, eikä hän luullakseni tule sitä vaivaa katumaan. Semmoinen lukija epäilemättä vaan on kiitollinen siitä laveasta, järjellisiin syihin perustuvasta ja moninaisia epäilyksiä huomioon ottavasta esityksestä, joka annetaan etenkin kirjan toisessa ja kolmannessa osassa uskonnon peruskysymyksistä sekä kristinuskon pääajatuksista, tarkastamalla niitä monelta eri kannalta ja koettamalla näyttää, että ainoastaan ne täydellisesti tyydyttävät järkeä. Vieläpä jossakin paikassa tuntee kaipausta siitä että joku kohta on jäänyt syrjälle; esimerkkinä mainitsen kysymyksen kuinka siveellisen tahdonvaikuttimen puhtaus on oikein säilytettävä, kun sitä asetetaan yhteyteen noiden uskonnollisten palkintolupauksien kanssa, jota asiata „Hengen uskonnon" kirjoittaja parissa paikassa yrittää ottaa tarkemman tutkistelun alaiseksi, mutta johon Granfeltin kirjassa ainoastaan ohimennen kosketaan. Tietysti paikoittain kyllä laveasti käsitellään sivuseikkojakin; niin on osittain

asian laita ensi osassa, kirjoituksissa Åbo Tidningiä vastaan. Mutta suurimmaksi osaksensa kirja sisältää vaan semmoista, joka on opettavaista ja viehättävää jokaiselle, kellä vaan on tutkimuksen halua näissä asioissa.

Erittäin otetaan tarkastuksen alle „Hengen uskonnon“ koko historiallista esitystä uskontojen kehityksestä. Asiallisissa ilmoituksissa ja yksityisväitteissä prof. Granfeltin esitys on, se jokaisen täytyy myöntää, yleensä varmempaa ja luotettavampaa laatua. Hän kieltää kokonaan sitä yleistä kehitystä henkisempään uskontoon, jota edellä mainitussa kirjassa esitettiin; väittää sitä vastoin että mitä tavallisin on uskontojen historiassa havaita puhtaamman, henkisemmän uskonnon taantumista kuvien ja taikakalujen palvelemiseksi, niinkuin osaksi on käynyt kristinuskonkin useissa maissa. Että semmoista taantumista usein nähdään, sitä huomauttaa kyllä myös „Hengen uskonnon“ tekijä nimenomaan; mutta prof. Granfelt väittää tämän nojalla *yleisen* historiallisen kehityksen pakanauskonnoissa tapahtuneen tähän aivan päinvastaiseen suuntaan. Tuota viime aikoina syntynyttä, vertaavaa uskontotiedettä hän tervehtii erityisellä ilolla, luullen sen jo vahvistaneen käsitystä, joka sopii kristillisyyden kanssa erittäin hyvin yhteen, että nimittäin pakanauskonnot ovat syntyneet sillä, kun kansat ovat vähitellen luopuneet puhtaasta yksijumaluudesta. Alkuperäiseksi uskonnoksi hän väittää (s. 231) oikean yksijumaluuden (monoteismin), josta on ensiksi syntynyt se uskonnon muoto, jota Max Müller nimittää henoteismiksi („yleisjumaluus,“ kaikkialla ilmaantuvan, yleisen, epämääräisen jumalanvoiman taikka henkivoiman palveleminen, aavistaminen, — sitä Müller väittää alkuperäiseksi uskonnonmuodoksi); siitä ovat sitten syntyneet nuo moninaiset, määrämuotoiset pakanauskonnot, on sepitetty noita henkilöllisiä, ihmisten tapaisia jumalia. Meneepä Granfelt niin pitkälle, että sanoo: „pakanuudessa on havaittu, aina historiallisen ajan alusta alkaen, *ainoastaan* taantumista uskonnon alalla, *ei missään* edistymistä“ (s. 237 viitta, ja s. 298). Nämä viimeiset lausunnot eivät voine suinkaan pitää paikkaansa. Kumpiko näistä yleisistä käsitystavoista on oikeampi, mitä tulee pakanauskontojen kehitykseen, niiden sisälliseen historiaan, siihen kysymykseen jatkettu vertaava tutkimus sillä alalla voi vielä epäilemättä levittää hyvin paljon valoa, vaikka tosin lopullisen, aivan täydellisen ja varman vastauksen löytäminen tällä tiellä tuskin on mahdollinen; vielä tällä hetkellä vertaava uskontotiede on niin nuori, että näkyy niissä kysymyksissä vallitsevan hyvin paljon erimielisyyttä. Mutta ei kukaan kristitty *saa* missään tapauksessa katsella semmoista

tutkimusta tuolla kummallisella, mutta aivan tavallisella uskonnollisella pelvolla, aivan niinkuin totuuden ilmisaaminen jossakin asiassa voisi kumota hänen kristillisen uskontonsa. —

Vähempiä vastakirjoituksia on sittemmin ilmestynyt „Hengen uskonnon" tekijän puolelta kaksi, prof. Granfeltilta yksi (yllä mainittu „Apologetiskt o. polemiskt"). Edellisen ensimäisessä vastauksessa pistää silmiin pari kummallista erehdystä raamatunselityksissä ja hyvin heikot vastaukset parissa toisessa yksityiskohdassa, ks. etenkin sivut 5 (loppukappale), 13 (Jahve-sanasta), 28, 29, (jossa tekijä itse tietämättänsä, esiintuomalla Bunsenin selityksen, näyttää väitteensä vääriksi, — asia, jota hän toisessa vastauksessa, s. 11, hyvin huonolla tavalla koettaa selittää). Toinen vastine antaa sitä vastaan lukijalle tilaisuuden päästä paljoa paremmin ymmärtämään hänen ajatuksiansa parissa tärkeässä kohdassa.

Liitteenä edelliseen kirjaansa on prof. Granfelt julkaissut vihkon hra von Bergenin kuuluisia esitelmiä vastaan. Siinä tekijä koettaa, niin tarkasti kuin mahdollista pysyen pääasioissa ja seuraten hra v. Bergenin esitystä, valaista juuri niitä samoja kohtia, joihin tämä koski, kristillisyyden kannalta, — eli kirkon kannalta, koska hra v. Bergen myös vaatii kristillisyyden nimeä uskonnollensa.

Myöskin toisella taholla on keskustelua jatkettu. Hra Lindh on Finsk Tidskriftissä, vihkoissa 5 ja 6 v. 1885, julkaissut uusia kirjoituksia, joissa hän vastaa prof. Granfeltille ja yhä edelleen esittää sitä mielipidettä, että kirkon oppi sotii raamattua ja järkeä vastaan sekä myöskin Lutherin perusaatteita vastaan, ja että se siis tarvitsee perinpohjaista uudistusta. Hänen kirjoituksensa sisältävät ajatuksia ja syitä, jotka ovat punnittavat, ennenkuin ne hyljätään. Nämä syyt tosin eivät ole uusia, hra Lindhin keksimiä, niitä voi kyllä löytää muualtakin; mutta hra Lindh esittelee niitä yleensä vakuutuksen voimalla, osaksi sattuvasti. — Hänen kirjoitustavassansa on minun mielestäni jotakin loukkaavaa, siinä käytetään pilkkaa jotenkin paljon aseena. Kuitenkin voinee sanoa että pilkallisuus on ainoastaan ulkomuodossa, olemme velvolliset ajattelemaan että sen takana on vakuutus, joka käsittää uskonnon asioita vakavalla lämpimällä mielellä. Hra Lindh tahtoo kyllä hänkin säilyttää kristillisyyttä, kristinuskon ydintä, mutta kirkolliset tuskin tahtonevat tunnustaa hänen kantaansa kristilliseksi; hänen väitteensä kulkevat samaan suuntaan kuin v. Bergenin taikka kuin n. s. unitaarinen kirkko Englannissa ja Ameri-

kassa, ja hän kieltää siten jyrkästi useat opinkappaleet, joita meidän kirkossamme katsotaan kaikkein tärkeimmiksi. — Myöskin toiset kirjailijat Finsk Tidskriftissä, hrat F. Elfving ja W. Bolin, ovat eri kirjoituksissa koskettaneet näitä uskonnollisia kysymyksiä.

—*i* —*t*.

Kotimaan kirjallisuutta.

Ferd. Ahlman, Svenskt-finskt lexicon — Ruotsalais-Suomalainen Sanakirja. Kolmas lisätty ja korjattu laitos, toimittanut *K. Forsman*. Suom. Kirj. Seura, Helsingissä 1885. 10 m.

Nykyisinä aikoina, jolloin suomen kieli nopeilla askelilla levenee uusille, yhteiskunnan ja sivistyksen aloille, ovat sanakirjat yhä vaatineet raskasta ja ajanviepää työtä. Mutta on ollut tärkeää ja välttämätöntä niin sanoakseni hakata ikkunoita Suomen kansalle, joiden kautta voi katsella muualle, taikka rakentaa kulkuneuvoja, siltaportaita meidän ja muiden kansojen välille. Vielä tarpeellisempaa ja tärkeämpää on ollut saada toimeen hyviä sanakirjallisia teoksia suomen ja ruotsin kieltä varten, kun on ollut tarkoituksena palauttaa Suomen sivistyneet kerrokset Suomen kansan lähempään yhteyteen suomen kielen taidon kautta.

Suomen kielen taitavat, jotka lapsuudesta tai nuoruudesta ovat jo saavuttaneet tarkan korvan kielen ominaisuuksiin, voivat tulla jotenkin toimeen, olkoonpa heille tuo tai tää vanhakin painos, vaikkapa Europaeus'en sanakirja vuodelta 1853, vaan toista on kielen taitamattomien ja opiskelevain laita, he ovat koettaneet aina hankkia mitä uusinta ja laveinta on saatavissa ollut. Heille on ollut tarpeen Ahlman'in lavea sanakirja (vuodelta 1865), josta hän itse toimitti uuden painoksen vuonna 1874 ja josta tää uusi puheeksi otettu „Ahlman-Forsman'in“ sanakirja on lisätty ja korjattu painos. Tällaisen tarpeen kannalta on viimeksi mainittua arvosteltava niin kauvan kuin maisteri J. A. Hahnsson'in suuri tekeillä oleva ja kenties 5—10 vuoden perästä vasta ilmestyvä laaja ja kallis sanakirja ei ole vielä yleisön käytettävänä.

Koska suomen kielen opettaja johtaissaan oppilaiden kirjoitusharjoituksia kaikkein paraiten tulee huomaamaan sanakirjan puutteet, koetettiin tään „Ison Ahlman'in“ korjaukseen saada suomen kielen opettaja ja onnistuttiinkin saamaan kaksikin tunnettua suomen kielen tuntijaa ja viljelijää veljekset tohtori Kaarlo ja maisteri Aukusti Forsman, ja luulen sen kautta että heitä oli

kaksi olleen enemmän hyötyä teokselle, sillä kaksi näkee enemmän kuin yksi, vastoin heidän omaa luuloaan (että „yhtähälle yhden jäljet, kahtahalle kahden jäljet"). Vanhan Ahlman'in sanakirjan heikkouksia oli tuo ääretön joukko kömpelöitä, outoja ja tarpeettomiksi käyneitä sanoja, joita hän, kenties epätoivoissaan työnsä vaikeudesta on ikäänkuin ehdolle pannut yleisön valittavaksi, sillä tyhjäksi hänen ei ole sopinut suomalaisen sanan sijaa jättää. Tällainen karsimistyö on Forsman herroilla ollut päätehtävänä, mutta siellä täällä vilkaistessani sivun kaksi olen tavannut useita sanoja, joita en ainakaan minä kaipaisi, ja jonka nojalla arvelen, että he ovat karsimistyötänsä liiallisella suopeudella tehneet. Ehkäpä eivät ole ajatelleet, että se on kielessämme heikkoutta, kun löytyy synonyymejä, jotka merkitsevät aivan samaa, ja kun niistä on useita vähemmin tunnettuja. Ottakaamme joku esimerkki. Molemmissa painoksissa on:

„Noga, adv. tarkasti, tarkkaan, tarkoin, tarkallensa, tyyskästi, tyystästi, tyystin, tyyuni, visusti;" — — siis 9 merkitystä samalle käsitteelle! Minun mielestäni olisi tässä ollut kylliksi mainita vaan puolet. Sanat tyyskästi ja tyystästi ovat ainakin hyvin murteellisia.

Sanalle Nordbo on samoin „pohjolainen, pohjalainen, pohjanmaalainen, pohjoismaalainen" molemmissa sanakirjoissa. Eiköhän tässäkin olisi päästy yhdellä tai kahdella sanalla: pohjoismaalainen, pohjolalainen. (Muutenhan nuo 3 ensi sanaa merkitsevät = österbottning, kirjoittipa ne isolla tai pienellä kirjaimella).

Verbi Afstympa on käännetty sanoilla: „tyssätä (!), typätä, typistää, katkoa". Tästä joutaisi kokonaan pois ensi sana, jota verbin Stympa jäljessä ei enää olekaan, ja melkeinpä toinenkin.

Tällaisia esimerkkejä löytää vielä yleisesti, että ei liene enää tarvis useampia huomautella.

Edelleen on toimittajilla ollut työnä käyttää vasta ilmestyneitä apulähteitä, joita on Ruotsalais-Suomalainen laki- ja virkasanasto vuodelta 1883, Suomalaisen metsäsanaston ehdotelma ja Ahlmanin Svensk-finsk Ordbok, Edlund'in kustantama, toinen painos, eli niin sanottu „Uusi Ahlman". Näistä on teos isossa määrässä hyötynyt ja tullut yhtenä toimittajain omien lisäyksien kautta niin uudenaikaiseksi kuin on ollut mahdollista. Duodecim-seuran lääkeopillinen nimitysluettelo näkyy unhottuneen käyttämättä.

Niin laveassa, oppiville aiotussa kirjassa sietäisi olla erimerkityksiset synonyymit paremmin teroitettuina, muuten pujahtelee vielä kerran aloittelevien käännöksiin sellaisia lauseita kuin: varhain *kehitettyjä* nuorukaisia, hänen *sisäänjuoksemisensa* kansan seassa oli suuri y. m.

Täten ja myöskin laajemman paikkain- ja uuden ristimänimi-luettelon kautta on teos lavennut yleensä kolmisen arkkia, mutta hinta on kuitenkin kahta markkaa halvempi eli 10 markkaa. Ristimänimissä on noudatettu kaksi-

puolisuutta mainitsemalla kaksi eri muotoa, esim. Aabel; Aapeli. — Aadolf: (fam.) Aato, Aatu. — Albert, Alpertti, Perttu j. n. e., joten tekijät ovat tyydyttäneet kiivaat foneetillisen perusteen ja ulkolaisen muodon noudattajat, ja varjelleet selkänsä molempain hyökkäyksiltä. Tässä on siis vara valita, kumman tahtoo. Onpa jollekulle muistutuksellekin sijaa: Werner on käännetty myös Venniksi ja Sven myös Vänniksi! Simon nimen jokapäiväisenä nimityksenä on myös Siukku, jolla lienee kirjakielessä sama oikeus kuin Sohvian sivunimellä Soppa *) l. Sopo tai Kaarlon Kalkko *), — minä tarkoitan, että on tullut kovin murteellisiakin joukkoon.

Erittäin ansiokas on Suomen paikkain nimiluettelo, johon etupäässä maisteri Borenius on antanut apua. Tästä saa lukija nähdä että esim. Borgå-å on suomeksi Isojoki, Bergkulla = Rasu, Helgeå Kiskonjoki j. n. e. Tää luettelo on 7 sivua laajempi kuin entinen, mikä oli vaan kolmisivuinen. Onpa huomautettava, että Vienan ja Aunuksen kaksikieliset nimet tässä ensi kerran tulevat koottuina suomalaisen yleisön tiedoksi ja ovat oikeita vastoin kartoissa käytettyjä muotoja, joista useimmat ovat vääriä.

Ulkomaisiin nimiin on tullut minkä mitäkin, joka on mielestäni joutavan suomalaista, esim. Kraina, Balkaani, Berni, Brysseli, Eedinpuri, Holsteini, Praagi. Jos kerran muutamia näin ottaa, saisi samalla syyllä ottaa melkein paljon muitakin nimiä, sillä useimmat päättyvät konsonantteihin, esim. Bostoni, Kieli l. Kiili, Popokatepetli, Jukatani, Labradori y. m. Mielestäni olisi sääntö sidevokaalin (i:n) käyttämisestä muutamilla esimerkeillä valaistuna ollut tässä sopivampi.

Nimiin kirjan loppulehtiin on sortunut koko joukko painovirheitä, jotka olisivat hyvinkin eksyttäviä, mutta lukijoille voin ilmaista, että toimittajat ovat ryhtyneet painattamaan korjauslehteä, joka jaetaan kirjakauppojen kautta heti tään sanakirjan ostaneillekin.

Muista muutoksista on hyvä, että välimerkit liitännäisistä sanoista on jätetty pois, esim. monenkertainen, ennen monen-kertainen, kuukausi, ennen kuu-kausi. Olispa tässäkin saanut olla ankarampi, sillä vielä tavataan: kaupustelija-nainen, maalarin-ammatti y. m. siellä täällä.

Jokainen voipi mihin sanakirjan teokseen tahansa ehdotella yksityisiä pieniä parannuksia ja muutoksia, jos ottaa käydäkseen teoksen läpi. Minun tarkoituksenani ei ole edes mainita sattumalta havaitsemiani yksityisiä virheitäkään **) sillä siitä ei olisi sanottavaa hyötyä, tahdoin vaan sulkea kelvollisen teoksen yleisön suosioon; mutta lopuksi soisin, että jokainen suomenkielen viljelijä, opettaja ja suomentelija tekisi lisäyksiä ja parannuksia sanakirjaansa, milloin aihetta siihen keksii, ja uuden sanakirjan teonaikana vasta lähettäisi

*) Näitä ei ole kuitenkaan luettelossa.

**) Sanaa Norrman ei ole sanakirjassa.

käyttämänsä, lisäyksillä varustetun sanakirjansa vaikkapa vaan lainaksi sanakirjan tekijälle. Täten karttuisi epäilemättä hyviä lisiä, sillä tottahan kukin on ainakin kerran ijässään sukkela eli kekselijäs.

O. A. F. Mustonen.

K. J. Högman. Aurinko. Kansantajuinen esitys, kuvilla varustettu. Jyväskylässä 1884. 84 siv. Hinta 1 mk.

Yllämainitussa kirjasessa annetaan suomalaiselle yleisölle tietoja auringon tutkimuksista ja niiden tuloksista. Aine on esitetty johdannossa ja viidessä luvussa. Johdannossa selitettyään luonnontieteiden tarkoitusta ylipäänsä, tekijä ensimmäisessä luvussa esittää auringon pinnan tutkimuksia tähtikiikarin avulla. Siinä kerrotaan miltä aurinko näyttää kaukoputkella katsoessa ja kuinka mustat pilkut sekä loistavat soihdut heti silmään pistävät. Sitte esitetään eri aikakausien ja tiedemiesten mielipiteitä näistä. Mihinkään ratkaisevaan päätökseen ei kuitenkaan voitu tulla yksinään kiikarin avulla; varma tieto saatiin vasta sitte kun ruvettiin käyttämään spektraalianalyysia, josta on puhe toisessa luvussa. Siinä selitetään ensin spektraalianalyysin perusteita ja spektroskoopin rakennusta; sitte on kertomus tuon taikakalun käyttämisestä auringon tutkimiseen sekä siten saavutetuista johtopäätöksistä. Tietomme auringosta laajeni paljon erittäinkin kun ruvettiin tarkastamaan pimennyksiä spektroskoopin avulla. Tästä kerrotaan kolmannessa luvussa, siinä on myös yhteensovitus eri tavoilla saaduista tuloksista, joiden avulla tekijä antaa yleiskuvan auringon olotilasta ja eri ilmiöiden keskinäisestä yhteydestä. Kaikki ilmiöt näyttävät että auringon lämpömäärä on mahdottoman suuri. Miten on aurinko saavuttanut suuren lämpönsä? Tätä kysymystä ja sen kanssa yhteydessä olevia seikkoja käsitellään neljännessä luvussa, jossa puhutaan mekaanillisestä lämpöteoriasta ja sen sovittamisesta auringon synnyn ja suuren lämpömäärän selittämiseksi. Lopuksi kerrotaan viidennessä luvussa suuretieteellisistä seikoista, aurinkokunnasta, auringon ominaisesta liikkeestä ja matkasta auringon ja läheisimpien kiintotähtien välillä.

Esitystapa on ylipäänsä sujuva ja pitää koko ajan lukijan huomiota vireillä. Loukkauskiviä ovat kuitenkin nuo monet muukalaiset nimitykset. Mielestäni pitäisi semmoisia välttää kansantajuisessa esitelmässä (oppikirjoissa on tietysti asian laita toinen), erittäin jos sopivia suomalaisia sanoja löytyy, niinkuin esim. fotosfeerin siasta olisi hyvin voinut käyttää sanaa valokehä, samoin kromosfeeri = värikehä, absorbeeraa = pidättää, prisma = särmiö y. m. Kovin ruotsalainen on muoto kontinueerlinen; eiköhän kontinuinen olisi parempi? Samoin olisi alkuperäinen muoto kollimaatori jo vokaalisoin-

nun tähdenkin parempi kuin franskalainen kollimatööri. Joutavaa on myöskin panna franskalaisten tavalla kirjain M. nimien eteen, sillä suomalainen lukija voisi helposti luulla että esim. Airyn ristimänimi alkoi M:llä. — Vastoin yleistä tapaa on kirjassa useimmiten lukia, tekiä; kuitenkin seisoo paikoin (esim. siv. 19) tekijä, keksijä. Muukalaisia sanoja tekijä kirjoittaa suomalaisella tavalla, esim. fotosfeeri, helioskoopi, seesium, kuitenkin on siv. 28 thallium.

Tutkijoiden nimiluettelosta olisi saanut jättää monta pois, ja niiden siaan mainita Ångströmiä, jonka „Spectre normal du soleil" on välttämätön jokaiselle spektraalianalyysin tutkijalle.

Puhuessa auringon liikkeestä avaruudessa olisi mielestäni pitänyt suomalaiselle yleisölle kertoa täkäläisen yliopiston ensimmäisestä astronomian professorista Argelanderista, joka maailman mainioissa teoksissaan ensiksi on lähemmin ja tarkemmin tutkinut auringon ominaista liikettä. Tutkimuksensa hän perusti havaintoihin, joita oli tehnyt Turussa. Olisi kenties myöskin voinut mainita suomalaista professori Lundahlia, joka jatkoi Argelanderin työtä.

Muutamia vähäpätöisempiä erehdyksiä on puikahtanut kirjaan. Niin on kuvasta N:o 2 siv. 9 jääneet kirjaimet pois ja sivulla 30 luetellaan naatrium ja soodium ikäänkuin olisivat eri aineita. — Aurinkokuntaan kuuluvista pienistä kiertotähdistä oli vuoden 1883 lopulla tunnettuja 235 eikä noin 170.

Kirjanen olisi tullut paljoa viehättävämmäksi, jos siihen olisi pantu värikuvia, kuten muunkielisissä samanlaatuisissa esitelmissä on. Tästä puutteesta huolimatta lukee kirjaa mielellään. Erittäin ansaitsee tekijä kiitosta siitä että on pysynyt asiassa eikä ole, kuten moni muu (esim. ruotsalainen Strömer), antanut viehättävän aineensa houkutella kaunopuheliaisiin esittelyihin, jotka eivät aina pysy yhdessä tosiasiain kanssa. — Toivotan kirjalle paljon lukijoita.

A. P.

Paradisin pakolainen, kirjoittanut *E. A. Jää.* Helsingissä 1884. K. Heino. 60 penniä.
Honkain huminoita, kertoili *Es. Paavo-Kallio.* 1. Oulussa 1884, tekijä. 1 markka.

Useimmille Valvojan lukijoille lienevät yllä luetellut kirjat ja kirjailijat tuntemattomia, ja kuitenkin on meillä edessämme kaksi jo viime vuonna ilmestynyttä kaunokirjallista tuotetta. Suuresti ovat olot muuttuneet siitä kuin Snellman Litteraturbladissansa vaivalla löysi jonkun pienen vihkosen mainittavaksi vuoden alkuperäisenä suomenkielisenä kirjallisuutena. Luulen kuitenkin että hänen huomautuksensa alkuperäisen kirjallisuuden tärkeämmyydestä vielä pitävät paikkansa, ja että nämäkin kirjaset, vaikk'eivät kohookaan keskikertaisuuden yli, siis ansaitsevat muutaman sanan arvosteluksi.

„Paradisin pakolainen" kuvaa usein nähtyä tapausta, erästä nuorukaista,

joka „vapaaksi“ ylioppilaaksi tultuaan pahaan seuraan ja juopumukseen antauten itse rikkoo niitä onnellisia oloja, joissa hän on kasvanut. Kun hän vuosien kuluttua paranneena palaa entiseen kotipaikkaansa, tulee hän uusiin oloihin, entiset rakkaat nukkuvat maan povessa. Esitys osoittaa tekijässä, hra Jäässä, kertomiskykyä, vaan sitä vaivaavat myöskin useat puutteet. Kertomus on paikoittain liian lyhyt — suoraan sanoen on tämä meidän mielestämme vähempi virhe, kuin päinvastainen liiallisuus — tapahtumain laveampi esitteleminen olisi antanut enemmän vilkkautta kertomukselle, joka nyt enimmin liikkuu kertojan sisällisten tunteitten kuvaamisessa. Varsinkin „elämän myrskyt“ ja paremmille poluille joutuminen olisivat vaatineet tarkempaa esittämistä.

Hra Paavo-Kallion kirja sisältää viisi eri kertomusta. Useimmat niistä ovat hyvin vähäarvoisia, eivätkä olisi painomustetta ansainneet. „Laivurin Maria tai oliko se petosta“ on pisin ja on nähtävästi olevinaan kokoelman päätuki, „pièce de résistance.“ Kertoja näyttää asettuvan naisten oikeuksien puoltajaksi ja etupäässä moittii hän sitä eri tapaa, jolla miesten ja naisten harhauksia siveyden alalla arvostellaan. Tekijän tarkoitus on tietysti että miesten virheitä yhtä vähän kaunisteltaisiin kuin naistenkaan, mutta valitettavasti on tullut näyttämään siltä kuin tahtoisi hän tuomita naisia yhtä löyhästi kuin nyt usein miehiä tuomitaan. Tietysti en tällä moiti esim. sitä lämpimyyttä, jolla tuon aviottoman lapsen lyhyttä elämää kuvataan. Kertomus, jolta ei puutu muutama onnistunut piirre, osoittaa kuitenkin että tekijän voimat eivät kaunokirjallisesti eikä filosofisesti ole riittäneet vaikean kysymyksen esittämiseen.

G—t.

Henry M. Stanley. Kongo, uusi vapaavaltio Mustien maanosassa. Suomentanut Lyry. Kartoilla ja lukuisilla kuvilla kaunistettu. 1 vihko. Porvoossa 1885. Werner Söderström. Hinta 85 penniä.

Ilahuttavaa on että omakielinen kirjallisuutemme on hra Werner Söderströmissä saanut niin taitavan kustantajan, joka aina näyttää ymmärtävän yleisön kirjalliset tarpeet. Nyt hän on taas kiirehtänyt omistamaan suomalaiselle kirjallisuudelle uusimman suuren, jo ennestään kahdeksalla kielellä yht'aikaa ilmestyvän teoksen, Stanleyn „Kongon.“ Hintaa, 85 penniä vihkolta, n. 17 mk. koko teoksesta, ei voi moittia kalliiksi kirjan kokoon ja hyvään ulkoasuun nähden. — Ensimmäinen vihko sisältää ensiksikin katsauksen vanhempiin tutkimuksiin Kongon seuduilla ja otteita vanhimmista matkakertomuksista, joissa Kongoa mainitaan. Sitten seuraa kertomus kansainvälisen Kongo-seuran synnystä, esitetty Stanleyn tunnetulla hupaisella tavalla. Se vika eli heikkous,

jonka täytyy peljätä ilmestyvän teoksessa, nimittäin liian optimistiset toiveet yrityksen suuresta merkityksestä ja tuottavuudesta, ei vielä tässä vihkossa tule pahasti näkyviin. Tulevaisuus on osoittava, miten suuret seuraukset täten yritetyllä Afrikan avauksella voipi olla, saadaanko sillä aikaan sivistysahjo Afrikan sisämaalle, vai jääpikö Kongonvaltio kitumaan useiden muiden koloniain tavoin. Kaikissa tapauksissa on kuitenkin Stanleyn löydöillä ja koko yrityksellä suuri arvo, ja ne tarjoavat sentähden kertojalle aineen, joka on erittäin huvittava ja opettava. Siksi on „Kongo" kyllä teos, joka kenen hyvänsä sietää hankkia kirjastoonsa.

Suomennos on jotakuinkin huolellisesti toimitettu, mutta muutamat muistutukset sitä vastaan ovat ehkä hyödylliset, koska teoksen kääntäminen vielä lienee ihan alullaan. Nimilehdellä sanotaan Kongon olevan Mustien maanosassa. Sitä lukiessaan on varmaan useampi kuin tämän kirjoittaja purskahtanut nauruun. Neekereitä ei minun tietääkseni vielä ennen ole suomeksi sanottu Mustiksi; siksi jokainen Suomalainen kuullessaan Mustien maanosaa mainittavan ajattelee Musti-koiria siellä asuvan, eikä mustia ihmisiä. Siv. 3 on: *muutamilla paikoilla*, kun pitäisi olla inessiivi. Sanaa *johtopäätös* on siv. 6 käytetty ihan väärin merkitsemässä samaa kuin seuraus l. loppu. Johtopäätös on ruotsiksi: slutsats. Vääriä konstruktionia on kirjassa muutamia. Siv. 8 luetaan: „Diego Cam'in *löytämisellä* Kongo joen *suun*, alkaa — — —," jossa genitiivimääräys tekee objektin mahdottomaksi. Sitä vastoin olisi seuraavalla sivulla kyllä voinut olla: *kivipylväitä pystyttäminen* pro kivipylväiden p., joka on oikein sekin. — Siv. 10 on: *johon tarjoukseen — — — epäsi*, pro jonka tarjouksen — — — epäsi; ja samassa lauseessa: *ja olevansa mielestään täydellisesti korvattu*, joka on väärä konstruktioni. Ei sanota: jotakuta korvattavan, vaan jollekulle jotakin korvattavan; samallainen vika on siv. 26. — *Orjankaupan* minä teen kun myyn orjan toiselle tai ostan orjan, mutta jos minä harjoitan orjien ostamista ja myymistä, niin minä sanon pitäväni orjakauppaa. Mutta sitä eroitusta ei näy hra Lyry tajuavan, koska puhuu orjankaupan kukoistuksesta, orjankauppaa sortamisesta y. m. — Tokkohan suomessa sanotaan jonkun asian *saatavan jalalle*, niinkuin lähetystoimesta sanotaan siv. 11? — *Parakki* on suomalaiselle tuntematoin sana: eiköhän sitä voisi sanoa vajaksi eli aitaksi, aina sen mukaan mimmoinen se on? — *Veljesliitto* on veljeksien kesken tehty, mutta Stanleyn ja neekeriruhtinaiden välisiä liittoja voisi ehkä paremmin kutsua *veljeysliitoiksi* (siv. 24).

O. H—nen.

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluusoppia ja kirkkohistoriaa.

Bergroth, Elis. Vartijanääniä Suomen Sionista. Vuosikerta suomalaisten pappien evankeliumi-saarnoja. 3—5 v. Porvoossa, Werner Söderström. à —: 65.

— — — Väktarerop. En årgång evangelii-predikningar af finske prester. 3—5 häftet. Porvoossa, W. Söderström. à —: 65.

— — — Herrans nattvard enligt den Heliga skrift, den äldsta kyrkans vittnesbörd och den lutherska kyrkans symboliska böcker. Porvoossa, Tekijä. Werner Söderströmin jaettavana. 1: 50.

Calamnius, J. W., Mietelmiä kristillisen siveysopin alalta. Kuopiossa.

Cederberg, J. A., Suomalaisen Raamatun historia Gezeliusten aikoihin saakka. Synodaaliväitöskirja, jonka tarkastettavaksi pappeinkokouksessa Waasassa 1885 esittää — — —. Turussa, A. W. Jahnsson. 2: 50.

Granfelt, Axel Fredr. Apologetiskt och polemiskt. Andra häftet (emot hr Theodor Lindh.) Porvoossa, G. L. Söderström. 1: 50.

(*Hougberg, K. A.*), Johdatus Vanhantestamentin Biblian-historian kertomuksiin. Koulua ja kotoa varten kirjoittanut *Waaranen*. I:nen vihko. Sortavalassa, tekijä. 1: 75.

Merle D'Aubigne, J. H., Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Suomentanut Juuso Hedberg. V. 18—22. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. à —: 50.

Leinberg, K. G. Biblian historia. Suomentanut J:r Grönberg. Viides painos. Helsingissä, K. E. Holm. 1: 60.

Lobstein, J. F. Silmäyksiä ihmissydämmeen. Viisitoista tutkistelemusta. Suomennos kolmannesta painoksesta. Tampereella, Hj. Hagelberg. 1: 50.

Toht. Martti Luther. Lutheruksen kuvalla. (Toinen painos). Helsingissä, G. W. Edlund. —: 25.

Svar på hr teol. prof. A. F. Granfelts „sluträkning". Helsingissä, P. H. Beijer.

Wennerström, Ludv. Tilastollinen ja biografillinen Suomen evankelis-lutherilaisten seurakuntain ja papiston matrikkeli. Piispa A. J. Hornborg-vainajan v. 1873 kirjoittaman matrikkelin mukaan. Porvoossa, Werner Söderström. 12: —.

Oikeus- ja valtiotiedettä.

Suomen talonpoikaissäädyn keskustelupöytäkirja valtiopäiviltä vuonna 1885. Ensimmäinen vihko. 16 p:stä Tammik. 17 p:ään Helmik. Helsingissä, Talonp. sääty. kokon. 12: —.

Kasvatusoppia.

Cleve, Z. J. Koulukasvatusopin perusteet. Suomennos. Ensimm. vihko. Helsingissä, G. W. Edlund. Hinta koko teoksesta 7: 50.

(*Erling, Jenny*). Lär dig läsa! enligt skrif-, läs-, ljud-metoden. Helsingissä, K. E. Holm. —: 90.

Tilasto- ja maatiedettä.

Bidrag till Finlands officiela statistik. IV. Förmögenhets-förhållanden. 4. Öfversigt af inkomstbevillningens resultater år 1881. Helsingissä, K. Senaati. 2: 50.

Stanley, Henry M. Kongo. Uusi vapaavaltio mustien maanosassa. Suomentanut Lyry. Kartoilla ja lukuisilla kuvilla kaunistettu. Ensimmäinen vihko. Porvoossa, Werner Söderström. —: 85.

Statistisk öfversigt af elementar-läroverkens i Finland tillstånd och verksamhet under läseåret 1883—1884, utgifven af öfverstyrelsen för skolväsendet. Helsingissä, koulu-ylihallitus.

Suomenmaan virallinen tilasto. IV. Varallisuuden suhteita. 4. Kertomus Suomenmaan suostuntaverosta vuonna 1881. Helsingissä, K. Senaati. 2: 50.

Historiaa.

Bidrag till Åbo stads historia. Utgifna på föranstaltande af Bestyrelsen för Åbo stads historiska museum. II. Utdrag ur Åbo stads dombok 1624—1625. Utgifna af Carl v. Bonsdorff. Helsingissä. 6: —.

Björlin, Gustaf. Suomen sota 1808 ja 1809. Lukemista nuorelle ja vanhalle. Suomennos. 19 muotokuvalla. Helsingissä, G. W. Edlund. 4: —.

Lindh, A. Lyhykäinen kertomus Lappeenrannasta. Helsingissä, Tekijä. —: 80.

Yleinen ihmiskunnan historia, sisältävä myöskin tärkeimmät sivistys-, kirjallisuus- ja kirkkohistorialliset tapahtumat. Weberin, Wallisin y. m. mukaan. Suomensi Aatto S. 21 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 75, sid. 2: —.

Kielitiedettä.

Ahlman, Ferd. Ruotsalais-suomalainen sanakirja. Kolmas, lisätty ja korjattu laitos. Toimittanut K. Forsman. Suomal. kirjallisuuden seuran toimituksia. 38 osa. Helsingissä. 10:—.

Dannholm, Oskar. Förberedande öfningskurs i finska språket för små nybegynnare. Helsingissä, Tekijä. 1: —.

Kallio, A. Finsk elementarbok. I. Porvoossa. Werner Söderström. 2: 25.

Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aineista. Toimittanut Suomalaisen kirjallisuuden seura. Toinen jakso. 18 osa. Helsingissä, Suom. kirjallisuuden seura. 3 m. — Sisältää: Prof. *F. J. Petersenin* lauseopillinen esimerkki-kokoelma, Suomen vanhemmasta kansanrunoudesta kerätty. — Tutkimus 1642 v:n raamatunkäännöksen kielestä. Kirjoittanut *K. E. Petander.* — Vanhoista häätavoista Orimattilan pitäjässä. Kirjoittanut *Ernst A. Hagfors.* — Suomalaisen kirjallisuuden seuran keskustelemukset v. 1884—1885. — Suomalaisen kirjallisuuden seuran käsikirjoitusten kokoelma. Luetteli *Kustavi Grotenfelt.*

Svensk och finsk skoltolk. Ruotsalainen ja suomalainen koulutulkki. Toinen painos. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1886.

Ennen tuntematon ritariballadi Suomen keskiajalta.

Kirjassansa „Aboa vetus et nova“ kehui Juslenius Turkua ikivanhaksi ja mainitsi muun muassa todisteeksi että siinä myös alusta alkain oli ollut koulu erään vanhan kansan runon.

Anterus Pyhäjoelta,
Pyhäjoen poika pyhä
Tuli koulusta kotia.

Äiti kysyy:

„Mitäs poika kotia tulit?
Onko koulu kohdallansa,
Turku uusi toimessansa?“

Poika vastaa tulleensa kotiin, siksi kun aikoo mennä kosimaan Kokemäeltä. Äiti epää, sanoen hänen saavan sieltä rukkaset, niinkuin jo ennen muutamat Ruotsin ritarit sekä Pohjanmaan pohatat. Mutta poika vakuuttaa tytön olevan hänelle suotuisan. Äiti senvuoksi varustaa hänet hevosilla, palvelijoilla sekä aseilla, muun muassa seitsemällä kilvellä:

Yljän kilpi kullan kiilsi,
Kaikki muut hopean hohdit.

Näin nuori herra meni kosiin ja sai tytön; mutta tuskin oli kihlaus tapahtunut, niin morsian kuoli tautiin ja Anterus palautui suurella surulla kotiinsa.

Kauvan aikaa luultiin tämän hauskan runon ijäksi päiväksi vaipuneen unohduksiin; mutta äsken herättivät huomioni muutamat kohdat eräässä inkeriläisessä runossa, jotka tästä muistuttivat. Näin jäljille tultuani tarkastelin muitakin saman runon toisinnoita ja löysin näin tavoin yhden jokseenkin täydellisen kappaleen sekä useita suurempia ja pienempiä katkelmia, enimmiten

niille alkuansa vieraasen yhteyteen eksyneinä. Perusteeksi on tähän painettuun otettu tuo täydellisin kappale, mutta myös liitetty siihen lisiä toisista saman-aineisista, jota vastoin nähtävästi asiaan kuulumattomat aineet on poistettu. Myös Juslenius'en mainitsemista värsyistä on muutamat otettu täytteeksi.

Anteruksen kosinta.

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika, [1])
Oli koulussa kovassa.
Tuli koulusta kotihin,
Istuvi raisusti rahille.

Emo ehtoisa tuvassa
Kysytteli, kannetteli: [2])
„Miks, poika, tulit kotia?
Onko koulu kohdallansa,
Turku uusi toimessansa?"

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Otti mielen mielehensä:
„Hoi mun ehtoisa emoni,
Nyt mä sain rahoja paljon;
Menen Kurjelta [3]) kosihin
Kaloinniemen neittä nuorta.
Kaloinniemen [4]) neito nuori
Aivan on nuori ja verevä,
Aivan kauno ja kavala."

Iso kielsi, emo kielsi,
Kielsi veljet keskimmäiset,
Kielsi nuoremmat sisaret:
„Ällös menkö, veljyeni,
Ällös menkö, et voi saada. [5])
Vasta eilen kosjot käivät,
Tänäpäänä toiset kosjot,
Käivät pipit, käivät papit,
Käivät Ruotsista ritarit,
Käivät korkeat Kalevat,
Pohjanmaankin pienet herrat, [6])
Ei se mennyt muillekana,
Ei tule sinullekana!„ [7]).

Antero Ylimön poika,
Käpykenkä, nahkapaula,
Kengitti jalat käpiät, [8])
Käpiästi paulat kääri,
Naputteli nahkapaulat.

Satuloi sata orosta
Satoihin satulavöihin,

---

[1]) Myös: Antero Ilmarin poika, Ylemies on ylen hyvä; Ylemikkö poisikkinen. Anterus Pyhäjoelta, Pyhäjoen poika pyhä. — [2]) Valitti. — [3]) Oikeastaan Korkasta; samoin siellä löydetyissä Elinan surman kokoelmissa, jossa Kurki tietysti on epäilemätön. Myös Konnulta; useimmiten Tuonelta, sillä se on tavallisesti sekaantunnt Tuonesta kosinnan kanssa. — [4]) Kokemäen. — [5]) Oikeastaan: Älä mää, et sie saak. — [6]) Myös: Käivät Moskovan molotsat, Uuen linnan puotimiehet, Kaarostasta kauppamiehet; Käivät kupsat Kuis-ojalta, Uuenlinnan isvossikka, Pienet herrat Pietarista (muutettu v. 31); Käivät korkeat Kolovat (golovat = päälliköt, muutettu v. 30). — [7]) Myös: Eikä lähtent, eikä lähe, Eikä lähe sinullekaan; Ei lähtent niille, ei lähekään. — [8]) Inkerissä: = kauniit.

Tuhansihin palkimihin;
Tuhat jousta joudutteli,
Tuhat miestä miekoitteli,

Kuutta ratsua rakensi
Alle kuuden kosjomiehen,
Seitsemännen itsellensä,
Kahdeksannen neidollensa.
Minkä neidolle rakensi,
Sen hän kullalla kuvasi,
Mihin itse istuskeli,
Hopealla huolitteli;
Mihin kaikki vellonkansa,
Ne hän vaskella valeli.
Yljän kilpi kullan kiilsi,
Kaikki muut hopein hohti.[1]

Toki meni, ei totellut,
Ajoi varsin, ei varannut,
Ajoi vasten vastuksia,
Vasten miehiä kovia.
Hypitti hevosiansa,
Karkoitteli kaarojansa:[2]
„Hyppää ruuna, karkaa kaara,
Kohdallen neidon kotihin!"

Sai hän neidon saaneheksi,
Morsiamen tuoreheksi.
Rahoi neidon, tinki neidon,
Nosti neidon ratsahille,
Hypytti hyvän selälle,
Toi neidon isän kotihin.

Viikon villoilla makuutti,
Toisen viikon höyhenillä,
Kolmannen kokon sulilla;
Alkoi neitonen potea,[3]
Kujerrella kultatukka,
Valitella valkopäinen;
Alkoipa iho märätä,
Hieno paita hierahua.

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Alkoi neidolta kysyä,
Kannetella kassapäältä:
„Oliko raskas kultaratsu,
Vai oli paulasi kovassa,
Vaiko vyösi kiinteässä,
Neidollani tuotaessa?"

Neito vasten vastaeli,
Vastoin vastahan saneli:
Ei ollut raskas kultaratsu,
„Ei raskas hopearatsu,
Ei ollut vyöni kiinteässä,
Eikä paulani kovassa,
Sydämess' oli kipeät."

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Pani villat viimeisetkin,
Aivinaiset ainoaiset.
Meni noidille Virohon,
Alalinnan arpojille.[4]
Noidat katsoi nuolihinsa,
Arpojat kuraksihinsa;
Sanoi noidat nousevaksi,
Arpojat yleneväksi.[5]

---

[1]) Myös: Kaikki kultahan kuvasi, Hopeahan huolitteli. — [2]) Venäläinen sana. — [3]) Oikeastaan: läsiä. — [4]) Myös: Meni noijille Venahan, Alla Narvan arpojille. — [5]) Oikeastaan: nousevansa, ylenevänsä. Myös: Eivät noida nuoret noidat, Vanhat arpajat ei aseta. —

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Otti tuon totellaksehen,
Pian tieltä pyörähtihe.

Tuli matkoa vähäisen,
Teki tietä pikkaraisen,[1]
Tuli kirkko vastahansa:
Alkoi soida kirkon kellot,
Parkua papin pasunat.[2]

Seisottihe tien selälle,
Kuuntelihe, kääntelihe;
„Mitä soivat kirkon kellot,
Parkuvat papin pasunat?"

Kirkon katsoja kavala,
Kirkon vahti liian viisas
Sanan laati, suin nimesi:[3]
„Sitä soivat kirkon kellot,
Parkuvat papin pasunat:
Ket viimen vihillä käivät,
Niitä kahta kaimatahan,[4]
Yhtähänne haudatahan."

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Pian tieltä pyörähtihe,
Meni matkoa vähäisen,
Teki tietä pikkaraisen,
Kalmat[5] vastahan tulevat,
Hänpä luokse luontelihe,
Likemmä lähentelihe,
Kysytteli, kannetteli:
„Kelle hauta kaivetahan:
Ken meistä kodissa kuoli,[6]
Vai kuoli korottajani,
Vai katosi kantajani?"

Haudan kaivajat kovalta
Tuon vastasi, noin sanoivat:
„Eipä kuollut sun isosi,
Kadonnut korottajasi.[7]
Kuoli kultakumppalisi."

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Puri huulta, väänsi päätä,
Taaskin tieltä pyörähtihe,
Meni matkoa vähäisen;
Jo tuli liki kotia,
Pellolle kylän perähän.

Kuuli kolketta kodista,[8]
Veräjillä veistettävän.[9]
Kysyvi kylän ukoilta:[10]
„Mitäs veistät veljyeni,
Sepit sie, sula setoni?
Vai veistät sotivenoja,
Sotilaivoa rakennat,
Sotipaatta paukuttelet?"

Vellot vasten vastasivat,
Ukot[11] vastahan sanoivat:
„En veistä sotivenettä,
Sotilaivoa rakenna,
Sotipaatta paukuttele;
Veistän kahta kalmopuuta,[12]
Kahta kuollehen kotia,
Kadonnehen kartanoa.

1) Myös vaan: Tuli tuoalta kotihin. — 2) Myös: Laulavat papit papelilt'. — 3) Oikeastaan: suin läkäsi, inkeriläinen sana. — 4) Seurataan. — 5) Hautajaiset. — 6) Oikeastaan: Kuka meistä koissa kuoli. — 7) Oikeastaan: Eikä katont. — 8) Oikeastaan: koissa kolkettavan. — 9) Myös: naapurissa naihettavan. — 10) Oikeastaan: Kysyi kylän ukkoloilta. — 11) Oikeastaan: Vasten. — 12) Arkkupuuta.

Teistä kaksi kalmatahan,
Yhtähänne haudatahan."

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Tuokin mustaksi mujosi,
Kauno raudankarvaiseksi.
Iski kahta kämmentänsä
Niinkuin kahta kalman usta.[1]
Tuli tuimana tupahan:
Neito kolkassa makaavi,[2]
Kalmassansa kutrotukka.[3]

Anterus Ylimön poika,
Ylimmäisen miehen poika,
Viskas kannelle kypärin,
Kintahat kypärin päälle,
Itse päälle itkemähän.[4]
Veti veitsen reideltänsä,
Tempasi tupesta tuiman,
Paaden (?) parkkinahkasesta,
Itse kääntyvi käressä,
Niinkuin kuiva kuusen oksa,
Karsittu katajan lehvä.[5]

Sanoin lausui, suin nimesi[6]
„Nyt kaksi kaimattakohon,
Yhtäänne haudattakohon!"
Heidät kaksi kaimattihin,
Yhtähänne haudattihin.

[1]) Myös: Niinkuin kahta laivan puuta, Viskas viittä sormeansa, Kuin viittä Viron vipua. — [2]) Oikeastaan: läsivi. — [3]) Oikeastaan: Kujertavi. — [4]) Myös: Viskas kannet kujakkoon, Päälle mustat rukkasensa. — [5]) Värssyt 184—6 ovat otetut Riion pojan laulusta. Oikeastaan: Kerran pisti neitoaan, Toisen kerran itseään, joka jo kuuluu sekin toiseen runoon ja on tässä aivan sopimaton. — [6]) Oikeastaan: läkäsi.

Päärunona on tässä kokoonpanossa käytetty Groundström'in kokoelman n:o 82 Tönttölästä. Lähinnä sitä täydellinen on Törneroos'in n:o 210. Pienempiä lisiä on myös otettu seuraavista: Törner. 213, Groundstr. 17 Konnun kylästä, 79 Kuoritsasta, 239 Soikkulasta; Stråhlman Tyröstä II n:o 18; Europæus v. I n:o 428, Venjoelta; Länkelä v. P II n:o 14 Narusista — kaikki Länsi-Inkeristä, jonne runo, samoin kuin useat muutkin, on levinnyt Länsi-Suomesta, nähtävästi Narvassa majailevain sotamiesten kautta. Huomattava on, että *d* kaikissa muissa paikoissa, paitsi kaksi kertaa *koissa*-sanassa, voi olla tallella, runomittaa kangistamatta. Muutamia muutoksia on täytynyt tehdä, missä runo nähtävästi oli turmeltunut. Värsy 6 on omatekemä.

J. K.

Vertaus virolaisten ja suomalaisten lyyrillisten runojen välillä.

Yksi Suomen kansan mielikuvista runoudessa on se, jolla se tarkoittaa osoittaakseen hellää rakkautta ja rikkumatonta yhteyttä perheen jäsenten välillä:

Me yhen emosen lapset,
yhen kantamat kaposen,
yhen sotkan suorittamat,
yhen peiposen pesemät,
yhen hanhen hautelemat,
yhen varpusen valamat.

Tämmöinen kun oli väli, niin tietty on että sitä ei elämäkään purkanut, vaan pysyi se pesänjaon ja sisarusten eronkin jälkeen täydessä voimassaan.

Tämän kuvan voimme vielä nytkin sovittaa suomalaisten kansojen perhekuntaan ja varsinkin heidän henkiseen elämäänsä ja taipumuksiinsa, senkin jälkeen kuin ne „siipilintu" oli toisistaan erilleen sioittanut. Tämän yhtäläisyyden ja yhteyden parhaampia todistuksia on kansanrunous. Sillä laajemmaltikin katsoen on Euroopan kansojen lauluissa jonkunlainen heimolaisuus selvästi huomattavana, eteläiset ja pohjoiset, germaanilaiset ja romaanilaiset kansakunnat omistavat keskenänsä yhteisiä piirteitä, joista ne voi toisistaan eroittaa. Se taas, joka ensimmäisen muutoksen kahtaalle joutuneen saman kansakunnan runoudessa tekee, on historia ja ilmanala.

Kun tästä nyt lähdemme tarkastamaan Suomen ja Viron lyyrillistä kansanrunoutta, niin huomaamme heti että kansanhengen luontoperäinen yhtäläisyys on kaikkialla kuultamassa. Mutta sekin on helposti nähtävänä että toinen on elänyt pohjois- toinen kansa eteläpuolella Suomen lahtea, toinen on, jos kohta ihmisistä kaukana ja erämaissa, itsekseen ja rauhassa ikäänkuin koonnut itseänsä ja luonnettaan ja ajatuksiansa, toinen on alati ollut mahtavampien jaloissa ja herrojen kynsissä ja — uudenaikaisen sivistyksen naapurina. Semmoisen vaikutuksen tekee kohta lukijaankin meidän Kanteletar ja virolaisten Vana Kannel. Edellisessä on Lönnrotin taitava käsi silitellyt, muo-

dostellut runot eheiksi, harmoonisiksi, voisi sanoa taiderunoiksi; Hurtin kokoelmassa ne milloin pieninä sipaleina, milloin pitkinä sokeroina lukijalle törröisinä astuvat eteen. Siltä ei ole sanottu että runollista arvoa jälkimäisillä ei yhtä suuressa määrässä voisi olla kuin alkuperäisesti edellisillä. Mutta kansan suusta suorastaan otetuina Hurtin runoilla kansais-sielutieteen ja tarututkijan silmissä on monta vertaa suurempikin merkitys kuin meidän.

Yleensä seuraava esitys tulee enemmän puhumaan virolaisten runoista kuin meidän, sillä Kanteletar on meille tunnettu, jonka vuoksi sen henkeen ja ominaisuuksiin ainoastaan tarvitsee viitata, kun tahtoo virolaisten eroitukset selvittää.

Ne runot sitä vastaan, joissa myytillisiä aineksia löytyy, samoin kuin melkein kaikki ne, joiden vastineita ei löydy Kantelettaren I ja II kirjassa, olen jättänyt mainitsematta ja tarkastamatta. Niistähän on vertauksia jo ennen tehty, niistä on osa uudenaikaisia ja aineen olisivat vieneet loppumattoman laajaksi.

Suomen kansan kanteleella on omituinen kaikunsa: soitto on suruista tehty, murehista muovaeltu, sentä ei soita kanteleemme suosioksi eikä laske laatuista iloa. Tähän säestää virolainen veljemme:

Kes mind kuuleb laalevada,
laalevada, laskevada:
mõtleb laulva lusti laulu,
lusti laulu, rõõmu laulu,
armu laulu mind ajava.

Mutta selittää laulaja:

Ei ma laala lusti laulu,
ega laala rõõmu laulu!
ma laulan läbi murede,
läbi hoolde, ohkamiste.
Suu laalab, südä muretseb,
silmad vetta veeretavad.

Mutta virolaisten kanteletta kun tehdään, niin siitä ei tule suru- vaan ilokantele. Sitä tehdään yksissä neuvoin: neitsykäiset, nuorukaiset! pidämme neuvoa yhdessä, rupeammeko kannelta tekemään. Sen melkein yksistä aineista kuin Kalevalassa valmistuttua, kysytään:

kust saab pillil mängijada,
kandelille kargajada?

Niitä kyllä saadaan, sillä kanteleen soidessa on nuoriso aina valmis huvittelemaan ja tanssimaan.

Syy tähän iloiseen kanteleen tekoon näkyy olevan se että sitä kovempi on työ sillä välin, kun säveltä ei kuulla eikä soittoa nähdäkään. Onhan luonnollista että suomalainen, jonka korvissa, kanteleesta kun tulee puhe, aina ensiksi soi muisto sen käyttämisestä Väinämöisen käsissä ja sen kansalaisesta merkityksestä Kalevalan loppusäkeissä, pitää virolaisen kanteleen käyttämistä paljoa vähemmin runollisena ja raakana. Tähän sopii kuitenkin muistuttaa että toisessa kohden kerrotaan, miten vieno ja runollinen kanteleen soitto on;

Nenda hüüdis venda pilli,
haledaste aine kannel,
kui need nutid Viro piiad,
haledaste Harjo neiud,
minnesa iso kodunta,
minnesa ema kodunta,
mehe koio minnesana,
kaasa koio käiesana.

On huomattu todeksi että, ihmisen jouduttua rajoitettuihin oloihin, sitä enemmän vielä vapaat kyvyt ja lahjat pyrkivät vapaampina hetkinä ilmestymään, mitä kovempi on paino muulloin. Sentähden näemme tuon tuostakin säkeitä ja kokonaisia laulujakin, joissa laulaja innolla puolustaa laulelemistaan, oikeuttaan laulaa, virolaisten viimeistä oikeutta orjuuden aikana, kertoen suloisella, runollisella tavalla, mitenkä laulunsa on oppinut: ei suinkaan laiskoittamalla, vaan työssä:

Kui te tahte täädä saada,
kust ma nied luod lugesin,

kust ma nied laulud ladusin:
luhas luogu võttessagi,
arus heina niitessagi,
kodo kangasta kududes.
Käed kangasta kudusid,
sõrmed niisije nidusid,
jalad taltsid tallerpuida,
suu mull seädeles sõnuda,
miel mull mõtles mõestuteisi.

Lauluja, joissa on tämä sama puolustuksen tarkoitus, tapaamme useita. Puolustuksen tarpeellisuus näkyy perustuvan siihen että Viron kansa ennen aikaan lauloi ulkotyötä tehdessään, sekä moisioissa että kotona, ja työlle mennessä tahi sieltä palatessa. Siksipä laulajien ahdistajat ovat milloin oman kylän väki, joka laulajan suuresta taidosta ihmetykseen jouduttuaan arvelee hänen laiskoitelleen. Silloin hän selittäen lauluntaitoansa kääntyy niiden puoleen:

külä mehed, kullakesed,
külä naesed, kupukesed,

tahi

külä tüdrekud õetsed,
külä poisid puoled vennäd,
külä mehed taadikesed,
külä naesed nännekesed!

Milloin on taas kubjas, pehtori se, joka ahdistaa laulajia, „me vaesed valla orjad, tillukesed teo orjad“, väittäen heitä laiskoiksi.

Olettamusta, että laulut suureksi osaksi yhteisessä ulkotyössä syntyivät ja laulettiin, vahvistaa sekin seikka, miten runo kertoo niiden vaikutuksen. Toisinaan näet kun oikein hyvän laulun laulaja virittää, niin tulee „kubjas kuulamaie, vabalikud vaatamaie“ ja koko kylä joutuu liikkeelle.

Kui ma hakkan laulamaie,
laulamaie, laskemaie;
ei siis saa külä magada,

külä orjad uinutada,
külä poisid puolta unda,
külä naesed natukesta.
Külä tõuses kuulamaie,
vabalikud vaatamaie,
santi saana harja peäle,
kuulama minu sõnusid,
lapse hullu laulusida.

Mutta toisellakin tapaa tämä julkinen laulaminen vaikuttaa, nim. niin että laulaja epäilee ruvetakseen. Hän näet muutamassa kohdin kertoo kuinka laulaisi mutta ei tohdi, vierettelisi, ei viitsi, kun kylä on kaksin puolin, moisio molemminpäin, ja kubjaskin voisi sen kuulla.

Välistä laulaja pelkää kotoväenkin tahi muiden kuulijain moittivan lauluansa ja teeskelee, ennenkuin lauluun ryhtyy, taitamattomuutta, väittäen sisaren tahi jonkun muun läheisen käyneen Harjussa tahi muualla lauluja oppimassa ja siis olevan siinä taidossa etevämmän. Varsinkin näkyy laulaja kammovan että sanat pannaan tähdelle ja sitten toiste kaiken kotoväen kuullen luetaan pilkalla eteen.

Suomalaiselle outo aine on lauluissa se että tyttöä kehoitetaan „hästi, lahkeesti“ laulamaan, niin kehoittajan veljenpojalle joutuu naimisiin. Tämä poika on komea, on kuin nuori virpi ja pitempi kuin pilliruoho.

Toinen uusi aine on sekin että kun oikein hyvää laulua tahdotaan ja laulajatyttö estelee, niin pannaan veli kotoa tahi milloin mistäkin „suude sulgea, laulu lehteä, keele kõlkua, pajatisvaipoa“ y. m. noutamaan. Toisinaan tämä noutaminen on suurenmoinen, toimitetaan hevosella Riiasta tahi kaupungeista, mutta enimmäkseen Saarenmaalta tahi Harjusta tahi muista laulurikkaista paikoista. — Luultavasti suomalaisissa runoissa vastineena on laulupas, laulureki, runokerä ja sykkyrä y. m., mutta yksinkertaisesti ne vilusta lämpimään tupaan tuodaan.

Sopii vielä mainita että kun virolainen toisinaan kuvaa lauluäänensä mahtavuutta, niin pieniä vertauksia siinä ei käytetä. Sanotaan esim.

oles mo heli ennitses,
kurku kulda mullutses:
ärä mä petäs pillihääled,

kandelikõmu kaotas,
maha matas sarvehääled,
isändä erelihääled.

Suurempi osa lauluaineita, joissa laulusta itsestään on puhe, on tässä jäänyt syrjään. Mutta enempää niistä ei olekaan tarvis puhua, kun ne toisinaan ovat suomalaisten kanssa niin yhdenlaiset ja niin yhdellä tapaa toisiinsa ja kokonaisuuksiksi sovitetut, että jos kieli ei eroitusta tekisi, ne saman paikallishengen tuotteiksi voisi luulla. Verrattakoon esim. virolainen „Paras laulu aeg“ ja suomalainen „Laula, laula kieli keito“, niin sama sisällys ja sama henki niistä kohta huokaa vastaan. Laulun voima ja vaikutus on niinikään yhdenlainen, monasti se luonnossa tekee vaikutuksen, joka muistuttaa Väinämöisen laulua, toisinaan taas loitsuja. Yhteisiä aineita on edelleen muun muassa: suru on laulajan paras opettaja ja suurin syy hänen esiintymiseensä; kurjuuden tähden kotonaan tahi elämässä laulaja ei voi laulaa kyllin hyvästi; laulajalle pitää kehoitukseksi suoda palkintoa maassa ja rahassa ja viinassa; laulu on isältä, äidiltä opittua, toisinaan häissä y. muualla.

Suomalaisten runojen vaikutus on kuitenkin toinen. Suomalainen runonlaulaja ei pelkää soimausta laiskuudesta eikä ylenkatsetta, jos kohta lapset toisinaan saavat olla vaiti, kun vanhat laulavat. Suomalaisten laulut suoritetaan enimmäkseen sisällä tuvassa perheen keskuudessa. Vanhat kunnioitettavat isät istuvat laulupaadelle, ilokivelle

lauloaksensa hyviä,
parahia pannaksensa
kuulla noien kultasien,
tietä mielitehtoisien
tämän iltamme kuluksi.

Suomalaisissa siten vallitsee perheellisyyden henki, jonka erinomaista, suloista, idyllistä vaikutusta ei voi olla huomaamatta. Oikeata runolaulua virolaisilla ei näy olevan ollenkaan, semmoista jossa lauletaan: laskien käen kätehen ha'an toisehen hakahan. Sekin luo Suomen runolle loiston ja suo jalouden että laulaja ei ajattele yksistään itseään vaan että:

oksat karsin, tien osoitin
nuorisolle nousevalle,
kansalle kasuavalle,
runsahammille runoille.

Ryhmä lauluja, jonka vertaaminen suomalaisiin samoin on helppo, joka ei tuo aateperäisiä eroituksia ilmi, vaan kyllä antaa aihetta monenlaisiin huomioihin, ovat häärunot. Sukupuolten tunteen-ilmaukset jäävät tässä syrjään, ne ovat jo olleet, nyt olisi tarkastettava laulut itse häätilaisuuksissa. Toiselta puolen myöhemmät ovat sitten taas ne, jotka ilmoittavat kokemukset avioelämästä ja perheen jäsenten välistä.

Häärunojen johdantona on virolaisilla kaksi pientä pätkää, jotka kumpikin osoittavat mitä hääjuhla on. Toinen, hyvin soma, selittää että „meitä" ei suinkaan kutsuttu tänne seinimillä konottamaan, nurkissa nuhajamaan, vaan iloa tekemään tänä riemun päivänä, tänä sulhon ja neidon hääpäivänä. Toinen kertoo, mitä hevonen arveli, kun sitä tultiin hääretkelle valjastamaan, se näet sanoo ennemmin sotaa käyvänsä kuin saattoväkeä häihin kuljettavansa.

Veljen lähtiessä hääretkelle antavat omaiset hänelle hyviä neuvoja, että hänen pitää riisua riihivaatteet yltään ja pukeutua komeaksi, sillä neito jo akkunasta tarkastaa hänen tuloaan, hevoistaan ja koko asuaan. Siivosti, taitavasti, reippaasti pitää ajettaman morsiamen talon pihaan, eikä saa mennä sisään ennenkuin tullaan vastaan. Omaisten onnentoivotus seuraa häntä matkalla ja he sanovat luottavansa että hän ei häpeätä tuota isälle, äidille eikä muillekaan. Siksipä ovatkin hänen hevosensa valjaita koristuksilla, risteillä y. m. varustaneet.

Neidon kotiin jouduttua kertoo runo kuinka ylkä tunsi appelan: veräjässä oli virstasammas, hopeaiset olivat pihan aidat, seipäät tinasta, kultanuppu huoneen päällä y. m. hyvyyttä oli yllin kyllin. Sulhon tupaan astumisestakin kertoo runo huomionsa, että syrjään täytyy vieraiden vaimoihmisten siirtyä ja hiljaa sulhonkin liikkua ett'ei pilkanalaiseksi joutuisi. Sulhoa seurasi tietysti saattoväki.

Sulhaisen ja hänen joukkonsa näin perille tultua, lausuu heille tervetulijaiset morsiamen eli kaason puoli. Sitten kysyvät miksi niin kauvan mat-

kalla viipyivät, eksyivätköhän muille teille vai mitä tekivät? Siihen vastaa kosiomiehen puoli että eksyneet eivät ole toisille teille, eikä muilla asioilla käyneet, vaan teeri oli tiellä, metso metsässä, sitä varottiin hevosen pelkäävän, siksi viivästyivät. Toisinaan ohjakset ovat kuuhun tarttuneet, josta sulhon täytyy käydä ne ottamassa. Samalla kysyy kosiomiehen puoli, tohtiiko tuvassa liikkua ja asettua istumaan, onko se puhdas ja ovatko penkit pyyhityt, että vaatteet eivät repiinny tai likaannu. Joll'ei ole, uhkaavat itse tehdä puhdistuksen. Tähän myöntäväisen vastauksen saatuansa rupeevat tulijat vaatimaan että neito tuotaisiin heidän nähdäkseen. Kun se ei kohta tapahdu lähtevät itse hakemaan, siitä sanoo runo nuo hyvin runolliset säkeet:

siit on läinud sirgo heäled,
läbi paio parti heäled,
otse kui orava jäljed![1])

Kun kohta ei löydetä, saa sulhainenkin pilkkaa kärsiä. kun näin saattoväen kanssa tuli eikä salaa ja hiljaisuudessa. Morsian taas piilosilla ollessaan, kun häntä ensimmäistä kertaa käyvät noutamassa, sanoo että harmaasarkaisille pojille hän ei huolikaan tulla, musta on hänellä tiedossa, rikkaampi kalameren rannalla asuja.[2]) Mutta kun yhä jyrkemmin kosiomiehen puoli vaatii saadakseen nähdä, onko morsian ylkämiehen arvoinen ja vertainen, tuodaan hän viimein tanssimaan. Nähtyänsä hänet lausuvat he mitä suloisimmat kiitokset äidille ihanan tytön imettämisestä, kasvattamisesta ja hoidosta:

imetid isi ilusa,
kasvatid isi kasino.
viha viina võttemata,
saksa taari tahtemata.
Ei annud amme imetä.[3])

Tämän jälkeen kehoitetaan langot sydämmestä syömään morsiamen kodissa. Mutta onhan virolainen kohta valmis pilkkaakin pistämään ja lupaa viedä vieraat tanssimaan, jolloin tietysti leipäpalaset tömpsähtävät permantoon. Jos nämä varustukset iloksi ja kyllyydeksi eivät riitä, niin enemmän on toivottavissa. Näin syötyänsä ja juotuansa häävieraat lausuvat kiitoksensa emännälle ja isännälle kestityksestä.[4])

[1]) Vana Kannel 209—211. Neus 84. [2]) V. K. 38. [3]) V. K. 211. [4]) V. K. 212, 213.

Sitten on huomattava runo, jossa morsian puhuttelee vanhempiansa varsinkin isäänsä pellavamaasta, sanoo että jos hän ei peltoa saa, johon pellavaa kylväisi, niin hän vaatii mukaansa parin härkiä uuteen kotiinsa ja silloin tietysti jäisi isän pelto kyntämättä. Maatapanollekin kun nuorta pariskuntaa saatetaan, laulavat kosiomiehen ja kaason puolet vuorolaulun.

Juhlanvieton ja lähtövarustusten välillä on haukkumisruno kosilaiselle, josta ei tiedä mihin se oikeastaan kuuluu. Runsaalla mitalla hän siinä saa vasten silmiänsä, jopa liiaksikin.[1] Mitään niin röyhkeätä suomalaista vastinetta onneksi ei ole, jos kohta Kantelettaressa ja Kalevalassa morsiamen omaiset eivät voi olla kaipaustaan lausumatta.[2]

Kun näin ensimmäisenä päivänä on juhlittu, tulee toisena lähtö. Ääni saattojoukosta muistuttaa morsiamelle:

neiukene, noorekene,
võta katsu kapukida,
võta seädä säärepaela,
upsi uusi ummiskingi;
meil on mõte tiele minnä,
tiele minnä, maale saija,
meie kodo kaugeella.[3]

Ja nyt seuraa neidon pukeminen ja varustaminen matkaan.[4] Hän jättää hyvästit vanhemmille ja kodolle, pois täytyy lähteä, jääköön onni sijaani, seisokoon missä seisoin, istukoon missä istuin![5] Morsian saa sydämmestä lähteneitä neuvoja, miten pitää olla ja elää, kohdella miestään ja hänen omaisiaan uudessa kodossa.[6] Samoiten antaa sulhon onni ja alkava avioelämä paljon laulun aiheita.[7] Nämä helmet yleissuomalaisessa kansanrunoudessa ovat siksi yhdet Kalevalan ja Kantelettaren kanssa, sisältäen samoja aatteita, samoja kuvauksia, toisinaan samasanaisestikin lausuttuina, että mainitseminen riittänee.[8]

Äänettömyydellä ei kuitenkaan mielellä jätä mainitsematta sulhaisen saattoväen jäähyväis-tervehdystä morsiamen kodille, siinä kohden suomalaisia etevämpi että vieraat sen lausuvat ja että ihan vastaavia ei ole:

---

[1]) V. K. 39. [2]) Kant. I. 156. Kal. 24 v. 481—496. [3]) V. K. 216. [4]) V. K. 217. Neus 84 F. [5]) V. K. 40. [6]) V. K. 218. [7]) 219, 220 koko. [8]) Vrt. Kant. I, 131—156, Kal. 22, 23. 1—478, 24, 1—264.

Nutke õed, nutke vennöd,
nutke sõrmikud sõsarad!
Ja sõsar sõja seässä,
valge mõekade vahele.
Ärä viime teie virve,
talutame teie taime:

Emäkene, memmekene!
mis sä eelä ehitäsid,
tunaeelä tuulutasid,
igäpäeväs päedeldäsid;
sie nüüd sinusta lähäb,
linnuke emästä lahkub.
Nüüd jääväd nurgad nuttemaie,
nüüd jääväd kamred kaebamaie,
istemed igätsemaie. [1]

Jäähyväislause vanhempien puolesta, jotka eivät saattamaan lähde, on vielä mainittavana. Se on hyvin kuvaava. Oikein suomalaista taipuvaisuutta asioissa ja suruissa, joita ei enää voi eikä tahtoisikaan auttaa tahi poistaa, jos voisikin, se huokuu. Viekää, sanoo suruissaan äiti, minkä viette, mutta pankaa tie ja tienviitat tähdelle, että edes vieraina toiste saan teidät täällä nähdä. [2]) Viimeisen kerran äidin hellä sydän ja hyvänsuopuus tässä tytärtä kohtaan näytäkse. [3])

Häärunojen ensimmäinen puoli on täten suoritettu ja hääväki matkustaa morsiamen kotoa sulhaisen taloon. Virossa on tapana että morsiamen suku tulee häntä saattamaan ja on nyt „langudena" niinkuin äsken ylkämiehen sukulaiset olivat. Enimmäkseen samat menot ja temput tehdään nyt perille tultua, kuin ensimmäisenä päivänä sulhainen seuroinensa morsiamen kodossa.

Kotikynnykselle jouduttuaan huudahtaa iloinen sulhainen äidilleen, tule ulos katsomaan, onko miniäsi, — poikasi vaimo mieluinen? [4]) Siihen kotona olijat hyvin suloisesti ja ystävällisesti vastaavat: eilen poikana lähdit, nyt isänä palaat, toit emännän tullessasi. [5]) Saattaessaan nuorta vaimoaan ensi kertaa

[1]) V. K. 222 A. vertaa B. [2]) 224. [3]) Vrt. Kal. 24, 463—476. [4]) V. K. 225. [5]) Neus 85 A.

tupaan, hän vielä iloisempana huutaa: paetkaa parret, taetkaa ovenpielet, tuli tuodaan meidän tupaan, tuli pieno permannolle. Mutta kohta on utelijaisuus muissakin ylimmillään ja arvelevat: katsotaan, katsotaan, mitä katsotaan! onko nuija nutun alla, talka toisessa kädessä?[1])

Tässä sopii huomata suomalaista runoa, jossa sanotaan että sulhainen lupasi tuoda käkösen kotiinsa, mutta toikin tervaskannon kaunehuisen. Lieneekö tämä halveksiminen sanottu ainoastaan vaikuttaakseen sitä suurempaa kiitosta kohta sen jälkeen, vai perustuneekohan siihen totuuteen että kauvan odotettu usein ei ensi silmänräpäyksessä vastaa kaikkia vaatimuksia? Olkoon miten onkin, pääasia on se että morsian päästetään „sõbasta,“ jonka tekee isämies, ja morsianta kehoitetaan:

ärä lüö silmi põrmandulle,
põrmandul pimedad silmäd,
ärä lüö laele silmäd,
laele labedad silmäd j. n. e.[2])

Iloissaan siitä epäilemättömästä vaikutuksesta, jonka nuorikka tällä hetkellä appiväkeen tekee, lausuu saattokansa: katsokaa nyt isä, katsokaa nyt äiti, tämä teille avuksi annettiin, annettiin aitan lukoksi. Ja vanhukset vastaavat, innolla lausuen nuoren pariskunnan tervetulleeksi.

Tämän perästä seuraa nyt samat menot kuin tultaessa morsiamen kotiin. Nuodeväki tulee perille, tervehtää, tulee tupaan, kysyy tilaa hevosille ja muille morsiamen tavaroille[3]), onko penkit pestynä j. n. e. Tulijat vaativat saadaksensa nähdä morsianta, häntä etsitään suurella innolla, tuodaan nähtävälle[4]) ja viimein annetaan nuorelle pariskunnalle hyviä neuvoja.[5])

Toisenlainen, uusi on se runo, joka kertoo meille nuorikon ja sulhaisen käynnistä navetassa, jolloin hän saa karjaa nimelleen tahi omikseen ja neuvotaan jättämään käymiset ulkopuolella pihaa muille.[6]) Samassa nuorikko lehmien y. muiden sarviin ripustaa antimia, joista hän virolaisten tavan mukaan saa jonkun vähäisen rahoja. Muittenkin leikillisten häätapojen kautta saa hän rahaa, mutta ne ovat jo ulkopuolella tätä kertomusta.

T män jälkeen voi arvata että varsinainen antimien jakaminen tapahtuu.

[1]) V. K. 41. [2]) 226 A. B. [3]) 228. 229. [4]) 240 A—D. [5]) 233, 234. [6]) 231.

Siihen morsianta suorin sanoin kehoitetaan, [1]) annevakka kannetaan laulettaessa esille ja sen sisällys jaetaan. [2]) Lahjojen saamisesta lausutaan kiitos niiden tekijälle. [3]) Mutta kohta onkin ainakin muutamien antimien tarkoitus selvä: vastalahjan saaminen rahan muodossa. [4]) Se seikka kuitenkin kohta vaikuttaa toisen: sanasta sana syntyy ja muutamat saajat ottavat valittaakseen huonoista, halvoista lahjoista. [5]) Toiselta puolen taas on antimien tekijän (antajan) puolta pidettävä, joka tapahtuukin hyvällä menestyksellä, koska morsian kertoo, että hän kyllä mielellään paremmat antimet olisi valmistanut, jos hänen ei olisi täytynyt olla isän työssä ahkeraan. [6]) Kenties tähän myös kuuluu riitaruno sukulaisten lukuisuudesta. [7])

Nyt olisi meidän tutustuminen menoihin virolaisissa häissä, jotka kenties ovat runollisimmat kaikista: tanu pannaan morsiamen päähän. Se vastaa vaimon kattamista Karjalassa. Miten paljon runollista hienoutta ja tunteellisuutta siinä tavassa säilyy, näemme hyvin seuraavasta:

neiukene, noorekene,
võta pähä memme pärgä,
otsa ette memme huoli,
käevarsi memme vaeva.
Istu memme istemelle,
katsu memme kapukida,
laku memme lusikida.
Tulised on memme toolid,
palavad on memme paegad,
kuuma'ad memmo kõrendad. [8])

Luultavasti uudistetut varoitus- ja neuvomisvirret tähän yhteyteen kuuluvat.

Kesti- tahi syömislauluja on vielä muutamia tähän kuuluvia. On niitä suomalaisiakin, varsinkin laulaa Väinämöinen pitkän kauniin kiitosvirren emännälle ja isännälle Ilmarisen kotiintulijaisissa. Tässä ne mainitaankin vaan täydellisyyden vuoksi. Niissä kehoitetaan nuorta pariskuntaa syömään ja lausutaan kiitos sille sekä vanhemmille. [9])

Häämenoista ei tahdo saada selvää kuvaa niiden runojen avulla, jotka

---

[1]) V. K. 235 A. B. Neus 85 C. [2]) Neus 85 D. [3]) Neus 85 E. [4]) V. K. 236. [5]) 237. [6]) 238 A. B. [7]) 45. [8]) 232. [9]) 42, 240, 241.

löytyvät tämän kertomuksen perusteena olleissa kokoelmissa. Vähäpätöinen tässä kohdin onkin menojen oikea sioittaminen paikoilleen, sillä niiden sisällykseen ja henkeen se ei vaikuta. Mutta eroitus suomalaisista häälauluista Kantelettaressa käy kuitenkin muutamassa kohden selväksi: Viron häärunot ovat paljoa kuivemmat, käsittävät paljoa enemmän tointa kuin Suomen, ovat melkein täyttä draamaa. Lyyrillinen tunteen ilmaisemiseminen on virolaisissa muuttunut draamallisten menojen kaunistukseksi, kun Kanteletarta lukien ja sen neuvoja, sen tunteen ilmauksia, sen elämän kokemuksia ihaillessa nämä ulkonaiset menot ikäänkuin peittyvät henkisyyden taakse.

Kun tästä nyt käännymme tarkastamaan niitä runoja, jotka tunnetta ylipään kuvaavat, niin voi tehdä sen yleisen huomautuksen kohta alusta että yhtäläisyys virolaisten ja suomalaisten välillä on yleistä luonnetta. Niinpä monessa kohden on huomattavana että hyljätty ihmisraukka, jolla ei hyvää eikä myötätuntoisuutta ole ihmisiltä toivottavana, kääntyy luonnon puoleen, puhuu surunsa Jumalan puille, kiville ja varsinkin eläimille, linnuille, tahi karkoitettuna, kodotonna pyytää luonnolta suojaa ja turvaa. Tunnettu on Kullervon valitus pakomatkalla Ilmarisesta. Aivan vastaava vaikka neidon suussa löytyy Virossakin. Tähän otamme toisen lyhyemmän näytteeksi:

keik kullad koio lähavad,
keik ellad oma eloje.
Kuho lähan mina isata,
kuho lähan mina emata,
vanemata vaene laps,
ilma eideta kanane?
Kivi juure, kännu juure,
puu juure, pedaka juure,
kasse kalli kaendelusse,
aava alli õlma alla,
lepa sirgevä süleje?
Kask ei võta kaendelusse,

aav ei alli õlma alla,
lepp ei sirgev jo süleje! [1])

Kun siirrymme sukupuolten välistä suhdetta kertomaan, on Viron runoissa itsenäisempiä kohtia huomattavana. Yhtäläisyydet jääkööt syrjään. Omituisen kipeän vaikutuksen tekee, kun useissa toisinnoissa ja eri muodoissa lukee milloin kuolevan isän, milloin äidin täyskasvoiselle tyttärelleen antavan varoituksen että liikkuessaan ulkona, varsinkin aamuhämärässä tahi iltasella moisioon päivää tekemästä palatessaan, pitää olla kivi pivossa tahi kapula kainalossa, jolla saa puuttuvan pojan päätä sutkia niin että lääkärikään, vaikka sille kuin maksettaisiin, ei enää voisi sitä parantaa. [2]) Surkean kuvan ne tosin antavat siveellisestä tilasta, mutta jonakin lohdutuksena kansan eheästä raittiudesta voinee kuitenkin pitää runon kertomuksen siitä, miten haavoitettu poika menee kartanoon kantelemaan, oikeutta kuitenkin saamatta, ja varsinkin sitä että poika kuoltuaan kuopataan kuin muukin raato metsään, jossa pedot ovat itkijöinä. Tyttö sitä vastoin haudataan kirkkomaalle ja omaiset ja kylän väki käyvät häntä suremassa.

Toinen kuvaus nuoren kansan elämästä — surullinen sekin — jonka vertaista raakuudessa Kantelettaressa ei löydy, on se, joka kertoo kuinka poika on kaunis kaukaa katsoen, mutta luotu pettämään ja ottamaan:

Är no peti, es ta võta,
peti üöl pime'el,
vanne päiväl valge'el,
vanne iho, vanne hinge,
vanne viimse vere tsilga,
vanne iho Isanda ette,
põlve' perä-põrguhe. [3])

Senpätähden ei runo voikaan muuta kuin kehoittaa neitosia, tyttäriä maata pannessa ottamaan mukaansa rauta-aseita varoiksi, joita tarpeen tullessa voi käyttää.

Kosimisen nyt puheiksi ottaaksemme sopii ensin muistuttaa että tavat ja menot, joita Virossa kuuluu olevan omituisia, eivät runoissa näy kuin mer-

[1]) Neus 43 A. vertaa 46 B. ja 42 A. y. m. Kant. II C 41. [2]) V. K. 262 A. B. C. 58, 61 A. Neus 78 A. [3]) V. K. 59.

kiksi. Sanotaan esim. muutamassa kohdin nimenomaan että tyttöä ei kaupata muualla kuin ison tuvassa.[1]) Siitäkin, miten tätä kauppaa tehdään, saamme joksikin elävän kuvan: kullalla ja hopealla neitoa kositaan ja puhemiehellä pitää aina olla runsaasti juomatavaraa, olutta tahi viinaa mukanaan perheen miespuolille.[2]) Miten kosiminen tapahtui saa seuraavastakin hyvän kuvan:

Senis õves õllesooned,
värävissä viinasooned,
senis kui tüterid kodossa,
tanu tahtjad põrandalla,
rätetahtjad räästä alla.[3])

Samoin moniaat runot eivät voi kyllin kiittää sitä yltäkylläisyyttä, joka talossa vallitsee, kun tyttöjä on naimattomia vielä talossa.

Toisinaan tämä kauppa suoritetaan tytön ollessa poissa, milloin karjassa, milloin missäkin asioilla. Kun veli tulee hänelle siitä tietoa tuomaan, että hän on myyty, kysyy sisar, mistä hinnasta. Isälle sotahevonen annettiin, emolle lypsinlehmä, veljelle vetohärkä, sisarelle suuri solki — tulkoon niistä vaan onnettomuutta ja vahinkoa, toivoo murheellinen morsian.[4]) Eiköhän tämmöisestä usein ole alku tuohon perhetragediaan, joka suomalaisessa kansanrunoudessa on niin tuttu miniän suruvirsistä.

Suomalaisten vanha tapa naida ryöstämällä, kun varat eivät ostoa myönnä, on edustettu sekin muutamilla ballaadintapaisilla runoilla, jotka kuitenkin ovat liian pitkät päästäkseen tähän kokonaisuudessaan. Nähtyäni tytön kasvavan, kerrotaan runossa, rupesin varustaumaan ryöstömatkalle, syötin ja hoidin hevostani hyvästi, lähtiessäni neuvoo sisar että pitää aivotun apin uksen eteen tultuani puhutella talonväkeä kauniisti ja siivosti. Tyttö ei ollut kotona, kaivolla oli vettä vinttaamassa, lähdin sinne, komea tyttö täydessä juottamisen työssä, pyydän vettä hevoseni juoda, mutta neitonen, suulas kun on, kieltää sanoen että poika on „kuri kosilane". Poika silloin kyllä selittää olevansa vaikka minkälainen tien kävijä, saksade asja ajaja, kuningate kirjakandja, mutta neito ei siitä ota hätäytäkseen, vaan päättää pojan puheesta ja hevosen koristuksista, millä asialla tämä nuorukainen oikeastaan on. Hänen selitettyänsä

---

[1]) V. K. 23. Neus 77. [2]) V. K. 17 v. 33—40. [3]) V. K. 199 ja 279 A. B. [4]) V. K. 195 A. B. C. ja Neus 82.

että ne korut olivat mikä isän, mikä emon j. n. e. tekemä, loppuu koko näytös kaivolla siten että tyttö kaapattuna pojan rekeen vaikeroidessaan saa kihlat lohdutukseksi. [1])

Läheisessä yhteydessä kosimisen kanssa on sekin ballaadi, jossa kerrotaan miten äiti hullusta heikkoudesta poikansa kehoittamana upotti tahi hävitti tyttärensä, että poika saisi vaimon. Mutta miniä ei sitten täyttänytkään niitä tehtäviä, jotka äiti ennen oli tyttäriensä avulla saanut toimitetuiksi, vaan kohteli anoppiaan tylystikin. Silloin tämä menee rukoilemaan tyttäriään palaamaan, mutta se on turhaa, pois on poissa. Kovia vastauksia hän vaan saa. Tässä surullisuudessa on valokohta se, että äiti ei henno kohta hävittää, vaan matkalla vielä:

istus maha mättä otsa,
imetämä, ikkemaie,
viimast armu andemaie. [2])

Melkein draamalliseen voimaan on se yhdessä toisinnossa päässyt, ei mitään välituumia, asiasta asiaan vaan. [3])

Jotenkuten vastaavia runoa Kolmet kosijat Kantelettaressa ovat ne runot, jotka kertovat että tyttö ei mene kuin peltomiehelle. Merimies, kalastaja, ammattilainen ja metsästäjä saavat auttamattomasti rukkaset: [4])

enam kündaja kubara,
adra kandaja kasukas,
kui hobune ammetmehe
ja sõamehe sadula.
Põllomees on põlverikas — —

Syksyllä kosiminen tapahtuu ja häät vietetään loppuvuodesta. Niinhän Suomen nykyinenkin tilastotiede todistaa, että vuositulon saatuansa ja tulevan vuoden palveluksen määrättyänsä suomalainen nai. Näkyy senlaisia vaikuttimia Virossakin olleen, koska tyttö runossa selittää että yhtymisestä ei nyt tule mitään ennenkuin syksyllä, jolloin vanhemmilla siihen on varaa. [5]) Erit-

[1]) V. K. 203 A—F, alku myytillinen, Neus 81. [2]) 206 A. B. C. Neus 6. [3]) 206 D. [4]) Neus 62 A. B. V. K. 197. [5]) V. K. 17 lop.

täin kauniin lyyrillisen runon Neusin kokoelmassa on tämä lauluaine, nim. syksyllä naiminen, synnyttänyt:

lähab suvi, saab sügise,
vikati viib arulta heina,
nuga nõmmelta pädaka,
kirves raiub kaskijalga,
hall viib ounad ounapuusta,
välk viib pähkel salusta,
meesi viib tütterid talusta.
Nuttma jäävad nurme nurgad, j. n. e. [1]

Mainittavat ovat vielä nc ballaadin toisinnot, jotka kertovat nuoren miehen menneen metsään varhain aamusella. Siellä hän tapasi neljä neittä, joista muut nitoivat lankaa, mutta neljäs — hänen omansa — itki. Nuorella miehellä ei kuitenkaan ollut „julgust juure minnä eikä südant sülle võtta.“ Hän meni itkien kotia, äiti rupesi lohduttajaksi ja kehoittaa poikaansa tavallisilla kihlaamisen tavoilla tuota tyttöä pyytämään. [2]

Vaikea ei liene edellisen esityksen johdosta tehdä sitä huomiota, että virolaisissa on silmään pistävä taipumus yhdistää, ryhmittää runonsa, lyyrillisetkin, suuremmiksi kokonaisuuksiksi kuin mitä suomalainen Kantelettaressaan on tottunut näkemään. Siksipä näihin alkuansa puhtaasti lyyrillisiin on moneenkin myytillisiä aineksia paljon yhdistynyt. (Jatk.)

K. E. af Hällström.

Retkeilyjä Edenistä.

Päivä Warwick'issa ja Stratford-on-Avon'issa.

(Jatkoa.)

Nyt kuljemme „highstreet“iä, pienen Warwickin suurinta katua. Kalkkikivi-kalliolla — kaupunki näet on jokseenkin säännötön ja epätasaisella pai-

[1]) Neus 89 ja 80, 79 B. [2]) V. K. 205 A. D.

kalla — seisoo vanha rakennus Rikhard II:n ajoilta. Kallio on osittain onneksi hakattu; rakennukseen koskevan kappelin alla on käytävä -- tässä oli muinoin kaupungin portti. Nousemme ylös muurin laitaa kulkevia portaita myöten, ne kasvavat murattia ja lakkakukkaa. Talo on rakennettu omituiseen vanhaan tapaan, leikkauksilla varustetuin poikkipuin, jotka ovat asetetut kolmioihin ja neliöihin, sinne ja tänne, huippupäätyiseksi. Kummallakin puolen isoa porttia näemme kilven, jossa on kirjaimet R. L. ja Leicester-earlen vaakuna, karhu ja keppi. Tulemme avaraan siistiin ja kukilla kaunistettuun pihaan. Pihaa ympäröiviin linnan osiin näen vievän monta eri ovea.

Kuka asuu tuossa kummallisessa 700 vuoden vanhassa rakennuksessa — mikä vanhus musta univormutakki päällä tulee meille vastaan — ja mikä omituinen ritariston nauha on hänen käsivartensa ympärillä? — Näenpä sinisellä pohjalla samat kirjaimet, saman karhun ja kepin kuin portin päällä olevassa kilvessä, ynnä vuosiluvun 1571, kaikki hopeaiset.

Oppaamme ja vanhus vastaavat kysymyksiimme kilpaa. „Leicester lordi osti tämän talon ja perusti siitä sotavanhusten kodin. Meitä on kaksitoista. Jokaisella on mukanaan vaimo, jos hänellä on semmoista (hymyili ukko) jokaisella meistä on makuuhuoneensa, ja pieni vierashuone. Kyökki ja kirkko ovat kaikkein yhteiset. Tähän perustamaansa kotiin otti jalo lordi ainoastaan semmoisia, jotka olivat taistelleet hänen lippunsa alla — etuoikeus on vieläkin niillä, jotka ovat kotoisin hänen tiluksiltaan tahi ovat taistelleet hänen jälkeistensä johdolla. Meillä on master, esimies, hänen täytyy olla Englannin kirkon pappi ja mieluimmin earlen sukua. Te katselette hopeaista nauhaani, young lady! Samanlaisen, kuin on ommeltu pyhänuttuuni kiini, sitoi earle itse v:na 1571 edeltäjäni käsivarteen. Seuratkaa minua kirkkoon. Katsokaa, tässä on kaksitoista penkkiä — nuo vaimojamme, nämät meitä varten. Näettekö tuon kauniin, maalatun ikkunan, jonka earlen suojelija, korkea kuningatar, on lahjoittanut meille.

Täällä on suuri, kaunis kyökkimme. Kaksitoista korkeata, sievillä puuleikkauksilla koristettua tammipenkkiä. Kaksitoista pientä, vaskista teekannua, kaksitoista huttupataa. Kaikki tämän huoneen kalut ovat vuodelta 1571.

Oletteko lukenut Kenilworth'in, young lady — näettekö, tällä seinällä riippuu lasin ja puitteitten sisällä Amy Robsartin ompelus."

Katselemme tarkkaan tuota risti-ompelusta, jonka kolkassa on hänen nimensä. Uneksimme niitä aikoja, jolloin Amy Robsart ompeli silkillä tuon

pikku kuvan, jonka nyt saamme nähdä. Oliko hän silloin Leicesterin puoliso — tuon julman, uskottoman Leicesterin?

– Seuralaisemme on puhelias ja iloinen ukko. Hän vie meidät talliin ja läävään, kyökkiin ja kukkaistarhaan. Tallissa hän seisahti. „Kas, nämät suitset on Jaakko-kuningas kerran käyttänyt. Seistessään täällä katsoen hevosen satuloimista keksi hän kokkapuheen, vieläpä mainionkin, young lady (vai olisikohan ollut joku muu kuuluisa henkilö tallissa seistessään). Kuka oli ensimmäinen kuningas, joka Englannissa kruunattiin? Tiedättekö sen, young lady?" — Minun täytyi häpeäkseni tunnustaa, ett'ei historian tietoni ulottunut niin kauvas.

Ukko nauroi mielissään. „Näetsen, ensimmäinen kuningas, joka Englannissa kruunattiin oli juuri Jaakko, sillä kruunattaessa *oli* hän *jo* Skotlannin kuningas."

Kysyin heidän rahavarojaan. Asunto ja ravinto on heillä vapaa, mutta kuinka hankittaneen muut pikku tarpeet, esim. liinavaatteet?

„Huomaa, että olette foreigner — young lady; ette tiedä ett'ei englantilainen jätä mitään kesken. Robert Leicester ei olisi ollut Englannin earle, jos hän olisi antanut meidän kärsiä köyhyyttä, vaikka hän soi meille asunnon. Paitsi sitä saamme jokainen 50 puntaa vuodessa". Hän nyykäytti päätänsä tyytyväisenä, ylpeillen Robert Leicesteristä, veljeskunnasta ja itsestään.

Oppaamme katsoi kelloaan ja kehoitti meitä lähtemään. Meidän täytyy kiiruhtaa ravintolaan, jossa „lunch" odottaa meitä, sitte asemahuoneelle, jos mieli ennättää vielä tänään Stratfordiin.

Jää hyvästi sä sotavanhus, sä muistorikas koti nimeltä Robert Leicesterin vaivaishuone! Jää hyvästi sä pieni hiljainen kaupunki, joka näytät levänneen siitä asti kuin olit Elisabetin suosikin oma! Hyvästi. — —

Kiiruhdamme historian muistomerkeistä kirjallisuuden muistomerkkeihin.

Stratford-on-Avon!

Sama joki, joka juoksee Warwickin linnan ohitse, luikertelee myöskin William Shakespearen syntymäkaupungin läpi. Maisema on täälläkin yhtä viehättävä. Puut ovat täällä yhtä tuuheat kuin Warwickinkin lehdoissa, vihreys yhtä rehevä, kedot kasvavat yhtä paljon kukkia.

Stratford ei ole vallan nuori. Sitä mainitaan ensi kerran eräässä aikakirjassa seitsemänneltä vuosisadalta. Worcesterin piispalla oli silloin täällä

palatsi. Kaiketi on Stratfordin aikaisesta kehittymisestään ja merkityksestään aika-ajoin kiittäminen hengellisiä herroja. Shakespearen syntymän aikaan oli se jo kuihtunut mitättömäksi „pikkukaupungiksi.“ Semmoinen on se vielä tänäkin päivänä.

Levollisesti uinahtava, suloinen ja kuitenkin sangen viehättävä paikka. Viehättävä vanhan muotonsa tähden. Tämä vanhuus on ihana, kukkasilla koristettu. Viehättävä senkin tähden, että se on Englannin suurimman runoilijan synnyinpaikka. Hän syntyi hupaisessa vanhassa majassa. Suuret ullakot, säännöttömät ikkunat, kummanlaisilla ruuduilla ja monenmuotoisilla juovilla koristetut seinät suovat sille saman omituisen näön, joka on Leicesterin vaivaishuoneen tuntomerkki, vaikka runoilijan koti on pienempi ja yksinkertaisempi kuin earlen lahjoitus.

Talon edessä sanoi oppaamme: „You pull fhe bell, soittakaa Shakespearen ovea“. Minä soitinkin. Kenties vapisi käteni hiukan.

Silmänräpäystä myöhemmin seisoimme vanhassa kyökissä, jonka lattia on niin kulunut ja epätasainen että täytyy olla kaikin puolin varova, jos mieli välttää kuperikeikkaa, mutta onhan se sitten sama huone, jossa Shakespeare astui ensi askeleensa.

Vanha taloa näyttävä nainen pyysi meitä istuutumaan matalalle muurissa, suuren lieden sivuseinässä olevalle kivisijalle. Tämän sanotaan olleen hänen mielipaikkansa taakan palettua loppuun asti, hiilien kiiluessa. Omituinen paikka syvässä nurkassa, lieden takana — pimeä ja salaperäinen.

„Min'en voi luvata teille runohenkeä“, sanoi vanha nainen minulle, joka istua kyyrytin muurissa kuin tonttu — „mutta“ —

Ken tietää, jos olisin istunut siellä yksin — jos hiilet olisivat vielä kyteneet liedellä, kenties olisi pieni runohengen löyhähdys tullut sieluuni, mutta kaikkein näiden jyryäväin henkilöiden ollessa ympärilläni, täytyi minun kuunnella ystävällistä, sillä kertaa ylen onnellista opastamme; Shakespearea vaan hän näet rakasti suuresti ja hän oli onnellisin ollessaan pyhällä paikalla — Stratfordissa — minun täytyi kuunnella hänen vaikka onnellista, mutt'ei kuitenkaan runohenkeä herättävää puhettansa — oliko ihme että se ei tullut?

Olenpa iloissani, kun Runebergin koti ei ole joutumaisillaan niin vaihetteleviin vaiheihin kuin „the brith place'n“ ovat. Tulevat suvut saavat nähdä hänen asuntonsa semmoisena kuin hän sen jätti.

Niin ei ole Shakespearen kodin laita.

Talon sisusta on osittain uusi. Hänen aikuisia huonekaluja siellä on tuskin yhtään. Hänen käyttämänsä tuoli, hänen koulupenkkinsä ja vanha pöytä.

Siinä kaikki.

Se huone yläkerrassa, missä Shakespeare syntyi, on suurine ikkunoineen, joissa on 3 ruutua vieretysten, nyt aivan tyhjä, ell'ei täytteenä pidetä lattiaan, seiniin ja kattoon kirjoitettuja tuhansia nimiä.

Monen tuntemattoman joukossa tapaa täällä monen tutunkin. Byron on timantilla piirtänyt nimensä ikkunan ruutuun, Sir Walterin nimi on syrjässä, kamiinin viereisessä nurkassa, Thackeray pöyhkeilee katossa, Dickens ja Washington Irwing ovat vieretysten seinässä.

Se puoli taloa, jota hänen isänsä „the wool comber" käytti verstaana, ja joka sittemmin oli teurastajan puotina on nyt muutettu Shakespearen muistomerkkien museoksi. Siellä löytyy joukko erillaisia kuvia, niin runoilijan kuin hänen draamainsa henkilöitten — muiden muassa muistan ihanan Desdemonan kuvan. Paitse sitä hänen teostensa kaikki eri painokset — muutamia hänen käyttämiään pikkukaluja, hänen puuhun leikattu vaakunansa: muistaakseni kotka, joka nokassaan pudistelee aika keihästä. Shake-speare merkitsee pudistella keihästä.

Täälläpä vasta oli ystävällinen oppaamme innoissaan. Hän oikeen ihaili jokaista esinettä erikseen. „Tätä harvinaista painosta on minulla kirjastossani yksi kappale vaan. Tämän, vähän aikaa sitten eräältä vinniltä ramujen seasta löytyneen kuvan olen maalauttanut itselleni."

„Katsokaa, tuolla lasikaapissa lukon takana on kuvaus nastiosta, tuosta kuuluisasta sydämmen muotoisesta nastiosta, jonka takasivuun oli piirretty runoilijan nimi; se kaivettiin maasta New-placen luona ja on nyt minun hallussani." Silloin näytti hän niin onnelliselta, kuin jos hän olisi ainakin „auringon aarteiden ja kuun kultien" omistaja.

Nyt olin kuitenkin niin väsyksissä, että Shakespearen kalut alkoivat huvittaa minua yhä vähemmän; siinä kohden minä pidän tuon innostuneen miehen vaimon puolta, johon Shakespearen ihailu ei pystynyt; hän „wanted her dinner" toisin sanoin hänen oli nälkä.

Siis menimme syömään ravintolaan, jonka myöskin sanotaan olevan Shakespearen aikuisen. Alasalissa saa vielä nähdä mukavan nahkaisen nojatuo-

lin, joka seisoo kauvimpana huoneen nurkassa, millä paikalla runoilija istui viettäessään iltansa ravintolassa.

Syönnin aikana kertoi meille oppinut ystävämme runoilijan historiaa.

Hänen kaksi tytärtään ja heidän lapsensa seurasivat häntä pian hautaan, Lady Barnard hänen tyttärentyttärensä oli viimeinen; 50 vuotta Shakespearen kuoleman jälkeen oli hänen sukunsa jo kuollut kokonaan, paitsi hänen sisarensa Joan'in jälkeisiä, jotka perivät the Birthplacen ja tekivät siitä teurastajan puodin ja luultavasti olisivat hävittäneet koko talon, ell'ei kaupunki olisi ottanut sitä huomaansa v:na 1846.

Iltapuoleen vaelsimme Holy Trinity-kirkkoon, jonka kaita torni kohoaa korkealle.

Se sijaitsee joen, n. s. „hopean kirkkaan“ Avonin rannalla — Suomen sisämaan sinijärviin tottuneesta on se pikemmin suklaan kuin hopean värinen — tuuheiden niinipuiden ympäröimänä. Pitkä, tiheä puukuja vie kirkon oven eteen, jonka avattuasi kuljet korkeiden tammipenkkien välitse suoraan alttarin viereen. Tuolla, vasemmalla, näet runoilijan puolen ruumiin kokoisen muotokuvan. Komeroa tukevat korintilaiset pylväät mustasta marmorista, kattoa koristaa runoilijan vaakuna. Kummallakin puolen seisoo keruubi, toinen kantaen ylösalasin käännettyä soihtua, toinen lapiota.

Kuvapatsas on maalattu luonnon mukaan. Pähkinän ruskeat silmät, tummanruskea tukka ja parta. Kädessä on kynä . . . . Hänellä on tulipunainen nuttu päällä ja sen yli musta hihaton viitta.

Tyynyssä, jolle hänen kätensä nojauu, löytyy seuraava latinainen kirjoitus: Nestor oli hän viisaudeltaan, Sokrates neroltaan, Virgilius taiteeltaan. Maa peittää hänet — kansa suree häntä — olympi omistaa hänet.

Sitte seuraa englanninkielinen värssy.

Kuvanveistäjä Gerhard Johnsson teki tämän muistopatsaan, luultavasti Shakespearen lesken pyynnöstä. Varmaan ei tiedetä oliko hän koskaan nähnyt Shakespearea — mutta kuvapatsas on tehty kipsi-naamarin mukaan, joka muodostettiin heti runoilijan kuoltua ja siis varmaan oli hänen näköisensä.

Tämä kuva on kummallinen, niin kaunis ja elävä. Kuitenkin näyttää se tällä paikalla kolkolta.

Hän, tuo kuolematon, on pakotettu istumaan siinä vuosisadasta vuosisataan, katsomassa omaa hautakirjoitustaan, ja niitä tuhansia, jotka vaeltavat hänen haudalleen.

Shakespeare sai leposijansa sukulaistensa keskellä, alttarin kehän vieressä. Hänen hautakivensä — vanha kulunut neliö, sisältää seuraavan omituisen hautakirjoituksen, jonka sanotaan olevan hänen itsensä tekemän:

Good friend, for Jesus' sake forbear
To dig the dust enclosed here.

(Hyvä ystävä, Jesuksen tähden ole häiritsemättä sitä tomua, joka on tähän suljettuna.)

Iloinen ystävämme seisoo ääneti. Ristissä käsin luo hän silmänsä kuvapatsaasen. Sitten hän katsoo jalkojensa juuressa olevaan kirjoitukseen „Cursed be he, that moves my bones — uskotteko miss — sanotaanpa löytyneen ihmisiä, jotka ovat nauraneet kiroukselle, mikä on lähetetty heidän jälkeensä toiselta puolen hautaa, ja ryöstäneet hänen pääkallonsa. — — Tätä asiaa ei saa kertoa nyt — runoilijan lepokammioa ei saa soaista kertomalla roistojen töitä. Ettekö näe, kuinka patsaan silmät loistavat; onhan kuin hän kuuntelisi? — Kertomus ei saa tulla hänen korviinsa. — —

Tulkaa nyt sakaristoon, missä saatte nähdä hänen nimensä syntyneiden kirjassa. Kas tuossa: William, John Shakespearen poika, kastettu 26 p. Huhtikuuta v:na 1564. — Nyt sanomme jäähyväiset Pyhälle Kolminaisuudelle. — Jää hyvästi sä vanha kirkko, joka sisällät — tahi et sisällä — kirjallisuuden kuninkaan tomua.

Nyt vien teidät hupaisemmille seuduille, näyttääkseni teille iloisia muistoja. Unhottakaa tomu ja häviö ja kuolema — nyt menemme etsimään nuoruutta, iloa, rakkautta."

Huomasi selvään, että Shakespearen ihailija oli innoissaan. Hänen oppaana ollessa jätämme kaupungin, kuljemme viheriöitseviä niittyjä, tuuheiden aituuksien läpi. Väliin tulee eteemme syvä oja, väliin sommiteltu aita. Maaseuduntapaista, mutta hankalaa. — Shakespeare oli kyllä meitä ketterämpi hypätessään ojien yli, huiskahtaessaan aitojen yli matkalla lemmittynsä — Anne Hathavayn luo. Kuljettuamme kaksikymmentä minuuttia saavumme Sholtereylle, missä hän asui. Se on vanhanaikuinen Englannin talonpojan mökki, niin eksyttävä, niin metsistynyt ja suloinen, ehkä yksinkertainen, että siinä on todella tutkimista. Täällä tuoksuu minttu ja ajuruoho, täällä luikerteleikse kaprifolium-pensas muhkaisten omena- ja päärynäpuiden välissä, ruusupensaat ja syreenimajat kukkivat, lakkakukka kasvaa luonnossa unikukan ja resedan ja muratin kesken.

Ruohoa kasvava käytävä vie pensas-aitain välitse mökin eteen. Kuinka voi selittää tätä maalais-rakennustavan haaveellisuutta, jossa Anne Hathavay näki päivän valon. Pitkä, mutta paikoin korkeampi, paikoin matalampi — ruohoa ja turpeita kasvava olkikatto — säännöttömät ovet ja ikkunat, monta ullakkoa — seinät hirsillä jaetut neliöihin — jokainen neliö tiilistä ja savesta, osittain peitetty metsästyneillä viinipensaitten köynnöksillä — semmoinen näyttäytyi meille mökki, semmoinen Shakespearellekin — sillä eroituksella vaan, että hän kaiketi katsoi rakkauden silmillä — me katsomme jälkimaailman hartaudella ja kunnioittavalla mielihalulla.

Kaksi kiviporrasta vie kyökkiin. Se on jokseenkin iso; uuni on summattoman suuri. Eräässä syrjänurkassa seisoo vanha, kahden istuttava penkki. Tämä oli Annan ja Williamin lempipaikka sinä iloisna aikana, jolloin Shakespeare „went a' courting" — kävi kosimassa.

Kapeat portaat vievät yläkertaan. Siellä on monta makuuhuonetta. Yksi vaan huvittaa meitä — nimittäin Annan. Mikä suuri, neljällä tolpalla ja uutimilla varustettu sänky! Tuo maalaistyttö makasi sangen mukavasti. Ah miten hienot lakanat! Niitä on hän itse koristellut! Niissä on hänen nimensä alkukirjaimet. Tuo vanha, ikkunan ääressä oleva arkku on myöskin ollut hänen omansa. Se oli liian yksinkertainen vietäväksi Stratfordissa olevaan uuteen kotiin, komeaan New-placeen. Sentähden onkin se jäänyt häviöstä jäljelle ja kulkee nyt muiden kalujen muassa kalliina perintönä isästä poikaan tuossa mökissä, joka vieläkin on saman perheen hallussa. Vanha nainen, joka kuljetti meitä ympäri, lahjoittaa meille jäähyväisiksi kukkaiskimpun, hän on Shakespearen Annan sukua.

„Olemmeko nyt nähneet kaikki — että pääsemme nautitsemaan iltaistamme ravintolassa". Huolestuneina kysyimme näin oppaaltamme, palatessamme Sholthereystä. —

— Voihpa laiskurit, te pian uuvutte! — Vielä on jäljellä Newplace, the theatre, the Grammarschool, ja —

Mutta mitäs on Newplace? —

Isäntämme silmät loistavat hämmästyksestä: Mitä on Newplace? Se paikka, jossa Shakespearen talo seisoi — hänen ostamansa ja rakentamansa talo, jossa hän vietti lupa-aikansa ja koko loppu-osan elämäänsä. Se oli komea kartano, joka sisälsi suuria saleja, rikkaita kirjastoja, kalleita tauluja ja vieläpä rantaan asti ulottuvan puutarhankin.

Nyt on jäljellä vaan perusta. Mutta se on pyhä. — Kas siinä Newplace! Kas mikä suuri ala! Sinne ei saa mennä. Mutta tuolla aitauksen sisällä on muutamia kiviä — osa muuria. Se on ainoa jäännös. Siihen pystytetään vielä kerran hänen muistopatsaansa. Hänen kuvansa silmäilee tätä hänelle kerran rakasta paikkaa.

Entäs teaatteri? — Oh, se on uusi Shakespearen muistomerkki. Sinne laitetaan Shakespeare-kuvasto. Kauneissa saleissa löytyy jo joukko tauluja. Itse teaatteri on pieni, mutta komea. Joka syksy annetaan siellä juhlanäytäntöjä. Silloin on vilkasta Stratfordissa. Matkustavaisia saapuu eri osista maata. — Jos missä saa nähdä hänen draamojansa näytettävän, niin tottakai tapahtuu se täällä, hänen syntymäseudussaan. —

Nyt olisi the Grammarschoolin vuoro, latinakoulun. Mitä tiedätte siitä, oppinut oppaamme? Näen, että se on vanha ja kirkon näköinen — tiedän Shakespearen sen penkeillä lukeneen läksyjänsä poikana. Mitä voitte kertoa sen lisäksi? Ukko nauroi: „En mitään. Te pääsette siinä käymästä. Kello on jo paljon. Tee-iltainen jäähtyy. Aika on lähteä. Olette jo kuullut kyllin yhdeksi päiväksi, neiti. Seuratkoon sen muisto teitä kauvan, valaiskoon ja lämmittäköön se teille jonkun pimeän ja kylmän hetken ylhäällä „pohjoismaissa.“ —

Puolentoista tunnin kuluttua olemme taaskin kotonamme Birminghamissa.

Esimerkin vuoksi.

Kirj. *Juhani Aho.*

— Minun mielestäni se nyt on oikein hyvä asia se raittius . . se on oikein hyvä asia . . oikein hyvä!

Ja ihan hartaan näköisenä heitti maisteri Suomettaren käsistään, ja paperossia sytyttäessään, jolloin silmät meni nautinnosta sirralleen, lisäsi hän vielä:

— Ja raittiusseurat ovat meidän maallemme mitä suurin onni . . joka miehen pitäisi niihin seuroihin ruveta, jok'ikisen Suomen kansalaisen, miehen

ja naisen. Ja, niinkuin tässä sanotaan, pappien tulee esimerkeillään etupäässä käydä . . se on jokaisen sielunpaimenen moraalinen velvollisuus hänen seurakuntaansa kohtaan. Sentähden kuulun minäkin siihen seuraan ja aijon kaikin voimin sen hyväksi toimia!

Hän oli nuori pappi tuo; joka näin innostui, kaupungin seurakunnan apulainen. Nyt hän keinutuolissaan keinui, sivusittain pöytäänsä, katasti silloin tällöin sen ylitse Boulevardinkadulle ja puhui yhä samaan suuntaan ja luki aina uudelleen sanomalehdestä niitä paikkoja, joita „Kuusi“ oli siihen raittiudesta kirjoittanut. Välistä hupeni luku ja puhe savun sekaan, jota paperossin päästä tunki alas rintaan ja virtasi sieltä taas pitkin paperossin kupeita takaisin. Ja se teki niin hyvää, että kasvoissa silloin tällöin värähteli.

Toinen mies istui pöydän päässä ja poltteli hänkin ja puhalteli laiskoja savuja huolettomasti milloin minnekin päin. Suoraan hän eteensä katseli, vasten uunia toiselle puolen huonetta ja siveli verkalleen viiksiään. Ei näyttänyt tarpeesta polttavan, mutta muuten vain jotain tehdäkseen.

— Mitäs arvelet? Sinä et puhu mitään . . eikös se ole hyvä asia . . minusta se on . . se, se, se on . . katsos nyt, kun tässä taas sanotaan, kuulehan, mitä väkevistä sanotaan . .

— Kyllä minä sen tiedän . . se on sitä yhtä ja samaa . .

— Häh? Yhtä ja samaako? Ei ole sitä . . et sinä ole tätä vielä kuullutkaan . . katsos nyt: „jos tahdotaan harrastaa Suomen kansan joko aineellista tai henkistä parasta, jos tahdotaan yllä pitää kansamme siveellistä tarmoa ja säilyttää sen ruumiillista pontta, jotka molemmat ynnä kristinuskon kanssa ovat kaikkien kansojen elinehto ja joita kaivatessa seisotaan perikadon partaalla“ . . niin! niin . . ja sitten sanotaan: „niin löytyy kaiken tämän säilyttämistä varten keino, jota tähän aikaan melkein tekisi mieli sanomaan ainoaksi, ja se keino sisältyy yhdessä ainoassa huudahduksessa: pois kaikki väkevät juomat ja sijaan“ —

— Limonaadi ja teevesi!

— Ei, vaan ehdoton raittius sijaan! Sinä panet tapasi mukaan pilkkaa, mutta ei se minun mielestäni ole näin tärkeässä asiassa paikallaan . .

— En minä pane pilkkaa . . heretköön vaan jokainen juomasta, jos sen vaan tarpeelliseksi näkevät, mutta tarvitaanko tuohon tuommoiseen välttämättömästi seuroja . . heretkööt ilman niitä!

— Vaan herkiääkös ne? . . herkiääkös ne? Eivät herkiä! Se on nähty,

ett'eivät herkiä. Ihminen on heikko eikä pysy pystössä, jos ei muut sitä tu'e, jos ei muut holhoa sitä, jos eivät varjele ja käytä hyvää esimerkkiä, ne jos ei käytä, jotka itse ovat lujemmat ja korkeammalla sivistyskannalla niinkuin esimerkiksi papit . . ja muut stvistyneet myös . . ja niiden on siis moraalinen velvollisuus, varsinkin näinä uskottomuuden aikoina . . jaa, niin . . eikö se ole niin?

Maisteri joutui lopulla puhettaan vähän hämmilleen.

— Niin kai se on, sanoi toinen . . Ja sinä et maista tippaakaan?

— En tippaakaan.

— Helppo kai sinun lieneekin olla maistamatta, kun et koskaan ole siihen tottunut etkä ole ollut kiusauksessa milloinkaan.

— Minäkö kiusauksessa? Sanonko minä sinulle, missä minä olen ollut ja miksi olisin voinut tulla . . minusta olisi saattanut tulla yhtä suuri juoppo kuin kenestä tahansa.

— Sinustako? Sitäpä en olisi uskonut, ell'en olisi sitä omin korvini kuullut!

— No, no, ei se ole aivan niin sanan mukaan otettava . . mutta jonkun kerran . . ylioppilasaikoinani . . vaan Jumalan kiitos, se minun täytyy tunnustaa, että minulla oli hyvä koti ja ankarat vanhemmat, eikä meillä kotona juotu eikä muille tarjottu muuta kuin suurina juhlina . . vaan siitä huolimatta minä olin, niinkuin jo mainitsin . . ja niinkuin tässä sanotaan: „jos paha siemen kerran itämään pääsee, ei tiedä, milloinka se sieltä rehoittavan taimen pistää."

Hän tuli aina hartaaksi, kun puhui tästä mustepilkusta omassa elämässään ja mielellään hän sen usein puheiksi ottikin.

— Vaan olkoon tämä meidän kesken . . elä huoli siitä kenellekään puhua . . ihmiset semmoista aina väärin ymmärtävät . . ja sitäpaitse luulen minä puolestani tuon siemenen minussa jo tukehtuneen ja ainakaan ei se voi enää rehoittamaan päästä jos koettaisikin sitä tehdä, kun kuuluu raittiusseuraan.

Maisteri oli puhunut niin kauvan, että paperossista oli tuli sammunut. Hartaasti hän sen sytytti ja sanoi vielä:

— Muuten niin on ehkä suurin ja painavin syy, joka minua tähän seuraan pakoittaa, se, että tahdon olla esimerkkinä muille heikommille.

Toinen mies siinä oli aikansa ääneti katsellut pappismiehen paperossin polttoa ja kuunnellut, pienonen hymy huulilla, hänen puhettaan. Paperossin

pohjaan poltettuaan viskasi hän sen huoneen yli uunin eteen, solahutti itsensä huolettomaan asemaan jalat suorina ja pisti kätensä housun taskuihin.

— Se olis minun mielestäni oikea ehdottoman raittiuden seura, jossa ei edes tupakoitaisikaan, sanoi hän haukotellen.

— Kuinka niin? kivahti maisteri.

— Niin vaan, kun kerran yhtä nautintoa vastaan asettuu, niin asettuisi toista myöskin.

— Tuo se on aina viimeinen keino raittiusseurojen vastustajilla . . kun ei voida raittiuspyrintöjä muuten ahdistaa, niin se aina tuodaan, se aina tuodaan muka kumoamaan. Vaan sen minä sanon, että se on suorastaan lapsellista . . lindrigast sagdt, niin se on suorastaan lapsellista . . heh!

— Miksi sinä noin kiivastut?

— Enhän minä kiivastu . . ei se kannata kiivastua. Vaan sano sinä, ihan todellako vertaat väkijuomain nauttimista tupakan polttoon?

— Ne on aivan yhtä tarpeettomia molemmat.

— Vaan erotus on kuitenkin tavattoman suuri, hyvä veli, niin suuri että . . toinen on jotain aivan viatonta, jota vastoin toinen . . ja huomaa se, kuinka erilaiset ovat seuraukset!

— Minä en arvostele passioonin suuruutta seurauksien mukaan niin paljon kuin siitä, missä määrin ne pitävät ihmistä orjanaan . .

— Jaa, jaa, niin . . kyllä minä nuo mielipiteet tiedän, tiedän aivan hyvin . . ne on niitä uudenaikaisia, niitä Björnsonien ja Ibsenien mielipiteitä . . heh, heh!

Vaan sen minä sanon . . minä tiedän, eli en minä tiedä, mutta minä luulen, että ne herrat norjalaiset ja muut Strindbergit, että ne polttavat yhtäkaikki ja yhtä paljon kuin me täällä Suomessa . . heh! heh!

Maisteri oli ihan tosissaan ja hänen suunsa oli vääntynyt happamen katkeraan hymyyn.

Vieras purskahti nauramaan ja nauroi pitkän, raikkaan naurun, vaan siitä suuttui maisteri niin että nousi ylös ja alkoi kiivaasti kävellä edestakaisin lattialla.

— Elähän nyt suutu, velikulta, että minua näin naurattaa . . tupakoikaa te vaan . . eikähän todella taitaisi ollakaan ihmiskunnalle hyödyksi, jos yht'äkkiä herettäisiin juomasta ja tupakoimasta . . mistäs varat saataisiin, niinkuin Toppo sanoo . . jaa, niin, oletko käynyt „Työmiehen vaimoa“ katsomassa?

— En minä semmoisia roskakappaleita!

— Niin no, terve nyt sitten! käy talossa! Ja elä suinkaan anna viekoitella itseäsi heittämään pois tupakanpolttoa, jos sitä joku sinulle ehdottelisi.

— Poltathan sinä itsekin?

— Poltan, poltan, ja juon kanssa, kun haluttaa!

— Mitäs sitten siitä puhut? Miks'et itse heitä ensin?

— Siksi ett'ei minusta kukaan ottaisi esimerkkiä, kun en ole pappi enkä mikään.

— Pappi? Jos tuo oli pistokseksi aijottu, niin oli se huonosti osattu . . heh!

Maisteri antoi toverinsa mennä ja oli vihainen. Muuten ei tämä ollut ensi kerta. Hyvin usein tapahtui, että hän tällä kertaa suuttui entiseen koulutoveriinsa.

Joka kerta käveli hän kuitenkin pitkän aikaa lattialla, ennenkuin lauhtui. Tavallista kiivaammin käveli hän nyt.

— Vaan minä näytän! sanoi hän yht'äkkiä päättäväisesti, minä näytän, että herkiän polttamasta ennenkuin hän itse. Sinä luulet, ett'en minä voi . . vaan minä näytän tahallanikin, kellä on tahdon voimaa! Ei siksi, että se kuuluisi raittiusliikkeesen . . vaan koetetaan, näytetään niille todellakin! . . heh! — Paha, ett'et ole enää täällä, hyvä veli, niin saisit kuulla, että minä tällä hetkellä . . kello viittä vailla puoli yhdentoista . . pannaan se mieleen . . heitän pois tupakan polton kuinka pitkäksi aikaa tahdon! Tuonne nakkaan paperossini ja piiput saavat seistä koskematta hyllyllään . . minä en liikuta niitä! Nyt on 30 päivä tammikuuta.

Voiton riemu loisti maisterin silmissä ja hän pani vielä kerran tarkkaan mieleensä, mikä päivä oli ja mikä tunti. Sen muistiinpanon kautta päätös sai ikäänkuin sinetin päälleen. Ja muutenkin olisi hauska milloin tahansa vaan puheeksi tultua sanoa, että silloin ja silloin jätti hän pois tupakanpolton eikä sen ko'ommin sitä nauttinut.

Vaan muutaman hetken kuluttua tuntui kuitenkin omituisen turvattomalta. Tuli mieleen semmoinen salainen ja vähän vastenmielinen nykähdys, että ehkä oli päätös sentään ollut vähän liian hätäinen . . eihän oltu raittiusseuraankaan menty, ennenkuin oli asiata tarkemmin mietitty. Vaan sama se, tehty mikä tehty! Tämähän olikin pieni, vähäpätöinen asia!

Papin kansliiaan tuli aamun kuluessa ihmisiä toinen toisensa perästä. Maisteri toimitteli kaikenlaisia asioita, puhutteli kävijöitä, neuvoi toisia ja tuntui mielessään niin varmalta ja voimakkaalta. Eikä tehnyt tupakkaa mieli ollenkaan . . Luulikohan hän todellakin, ett'ei tuommoista kuin tupakanpolttoa, voi jättää milloin vaan haluttaa! Ihmiset niin mielellään luulevat toisista samaa kuin itsestään.

Ja melkein uhkamielisesti lävähytti maisteri kirkon kirjat auki ja heitti ne yhtä rennosti taas takaisin kiinni, ollen kaikin puolin ravakka toimissaan.

Pari kertaa sattui kuitenkin niin, että hän yhytti kätensä paperossipuntin suulta, tuosta, jossa se seisoi läkkiastian vieressä pöydällä . . Menee vielä vanhan tavan mukaan, naurahti hän . . on sentään omituista, kun ihminen johonkin tottuu. —

Kaksi tuntia on kulunut siitä kuin päätös on tehty. Ihmiset ovat asiansa suorittaneet ja maisteri on taas yksin kansliiassaan. On ruvennut tuntumaan vähän tyhjältä. Tähän aikaan hän tavallisesti sytytti pitkän piippunsa ja istui sen kanssa keinutuoliin ajatuksiaan lepuuttamaan ja katsomaan ulos ikkunasta Boulevardin kadulle. Sieltä näkyi silloin aina vanhan kirkon torni taivasta vasten ja sitä hän ihaili ja huomautteli siitä vierailleen.

Sen sijaan hän tällä kertaa lähti kävelemään edestakaisin kammarinsa lattialla. Kulki siinä pöytänsä luota keinutuolin taitse oven suuhun, uunin sivuitse ja ohi piippuhyllyn, joka oli uunin kupeella.

Yht'äkkiä tulla kolisteli kansliiaan jotenkin huonosti puettu mies, nähtävästi joku hampuusi.

— Mitä asiaa? — se kysyttiin vähän äreästi ja kärsimättömästi. — Nyt on jo vastaanottoaika ohitse.

— Herr pastor . . antakaa anteeksi . . ei ole mulla kelloa . . köyhä, kovin köyhä, he — herr pa — hastor! Ja minä pyytäisin nöyrimmästi, jos olisitte hyvä ja antaisitte . .

— Mitä? Tehän olette juovuksissa?

— Mi — hinäkö? Minä, herr pastor . . e — e — en minä ole juov — vu — vu — vuovuksissa, vaan minua niin ni — hikottaa . .

— Kuuleehan sen teidän puheestannekin ja henkenne haisee viinalle tänne saakka!

— Niin, minä olen langennut, ja minä olen suuri syntinen — mies oli itkevinään — vaan jos saisin edes markankaan eli puolenkaan, että voisin os-

taa leipää ja syödä, niin en minä enää joisi . . en maistaisi tippaakaan . . pastori uskoo sen, ett'en tippaakaan, vaikka pastori itse minulle — tarjoisi.

— Sillä ehdolla minä voin teille apua antaa, että lakkaatte juomasta ja menette raittiuden seuraan.

— Herr pastor, minä olen jo kuulunut raittiuden seuraan Turun kaupungissa, vaan minä olen uudelleen langennut . . takaisin tähän suureen syntiin.

Sill'aikaa kun maisteri ankara muoto päällään käveli edestakaisin lattialla, siirtyi miehen nauru silmistä suupieliin, mutta katosi hetikohta kun maisteri kääntyi päin.

— Ihmisellä täytyy olla voimaa himojaan vastaan taistelemaan . . hänen täytyy osata pitää sitä, mitä on kerran luvannut.

— Vaan ei minulla silloin ollut, vaikka olisin kuinka koettanut . . mutta kyllä minulla nyt olis enemmän.

— Minä kuulun myöskin raittiusseuraan, mutta en ole kertaakaan vielä ajatuksissanikaan lupaustani rikkonut.

— Herra pastori onkin jalo mies ja herra pastori saarnaa niin ihanasti.

— Ihmisen täytyy voida pitää lupauksensa, minkä hän kerran on antanut ja jos häneltä omat voimat näyttävät puuttuvan, tulee hänen Jumalalta lujuutta rukoilla . . joka aamu ja joka ilta. Sitä te ette varmaankaan ole tehnyt.

— Minä olin viime sunnuntaina kuulemassa, kun herra pastori saarnasi . . saarnaako herra pastori huomennakin?

— Saarnaan. — Mutta tässä on teille nyt pari markkaa ja muistakaa se, ett'ette niitä viinaan kuluta . . ainoastaan sillä ehdolla minä nämä teille annan, että menette hetikohta ja ostatte niillä itsellenne leipää ja syötte.

— Minä syön, minä syön, herr pastor . . kiitoksia . . Jumala teitä!

Mies meni kadulle, katseli vähän aikaa rahojaan ja laskeutui kiireesti alas kapakkaan, joka oli kivijalassa.

Maisteri jatkoi kävelyään ja ajatteli itsekseen: „kuinka minä olisin voinut vaatia häneltä lujuutta, jos en voisi häntä siitä vakuuttaa, että itse sitä noudatan."

— Ohoh! Jahah! niin!

Hän oli muuta aatellessaan mennyt piippuhyllyn luo ja aivan erehdyksestä puhaltanut siihen piippuun, jolla hän tavallisesti poltti. Kopeasti pisti hän piipun paikoilleen eikä ollut huomaavinaan koko tapausta.

Olisi ollut vielä saarnan kirjoittamista huomiseksi jatkettava, mutta ei nyt tällä kertaa siltä tuntunut kuin olisi ollut oikealla kirjoitustuulella. Sydänalassa oli omituinen tyhjyys . . ehkä se oli nälkä. Mutta kello oli vasta yksi ja päivälliseen saakka oli kokonainen tunti.

Vähän aikaa käveli maisteri vielä ja seisattui välistä milloin minkin ikkunan ääreen kadulla kulkijoita katsomaan. Muuankin siellä maalainen ajoi, reessään seisten ja hampaissa höyryävä käyrävartinen piippu. Ei ollut maisteri sitä ennen niin selvään huomannut kuin nyt, että nähdessä toisen polttavan ihan tuntui savun maku omassa suussa.

Mutta ajava maalainen katosi kulman ta'a ja maisteri pani mansetit käteensä lähteäkseen ulos kävelylle.

Oli hän vähän hermostunut, kun katu oli hänen mielestään niin luvattoman liukasta. Kuinka ei poliisi sen paremmin . . siitä sietäisi melkein tehdä muistutus.

Tuossa kulki tämänaamuinen vieras ja jostain selittämättömästä vastenmielisyydestä ei maisteri olisi siitä niin erittäin välittänyt, jos vanha koulutoveri olisi kulkenut sivu toisella puolen katua häntä huomaamatta. Vaan huomasihan hän ja tuli suoraan kohti, paperossi huolettomasti suupielessä. Kotelon veti hän vielä palttoonsa pikkutaskusta ja tarjosi siitä tupakan ystävälleenkin.

— Ei kiitoksia.

— Mitä, etkö polta?

— En minä nyt.

— Mitä? oletko jättänyt — ?

— Luuletko sinä ett'en minä voisi, jos tahtoisin?

— Voisit kai. —

Se sanottiin vähän ivansekaisesti ääntä venyttämällä eikä maisteri puhunut siihen mitään. Niin kulkivat he vähän aikaa ääneti.

— Minun täytyy mennä tänne vähäsen, sanoi maisteri sitten ja aikoi kääntyä toiselle kadulle.

— Mitä sinä sinne? Tule nyt, tehdään kierros esplanaadissa.

— Ei, ei minulla ole tällä kertaa aikaa.

— No, terve sitten.

Ystävä jatkoi matkaansa esplanaadiin, mutta maisteri kiersi toista tietä

kotiin . . Ei, ei hän välistä mitenkään viihtynyt tuon miehen seurassa . . siinä oli joskus jotain niin kovasti epämiellyttävää.

Ei tahtonut kotona saarnan kirjoitus sujua. Ei löytänyt sopivia sanoja eikä ajatukset pysyneet ko'ossa. Ja kuinkapa sitä nälissään voikaan? Se oli hullua, ett'ei saanut päivällistä aikaisemmin! Mikä olikaan kummallinen kurina sisuksissa? Ihan niitä veti nurin kuin hihaa, aina vatsan pohjasta alkaen.

Vihdoin tuli päivällinen ja hyvä lauvantai-päivällinen se olikin. Matami oli parastaan pannut ja sitä syödessä haihtui tuo kummallinen kurina ja unohtui mielestä nurinveto.

(Jatk.)

Valvojan Toimitukselle.

Rouva Canthin kirjoitukseen Valvojan 10:nessä vihossa on toimitus lisännyt muistuksen, ett'ei se *muutamissa* kohdissa hyväksy kirjoitusta, mutta hyväksyy tietysti kirjoitustavan ja siinä ilmaantuvan hengen. Tämä toimituksen muistutus tahtoo kaiketi olla jonakin osviittana lukijalle, sillä mitä toimitus keskuudessaan hyväksyy tahi on hyväksymättä lienee lukijalle yhdentekevää. Mutta osviittana on muistutus liian hämärä. Olisi sangen hyvä saada tietää, mitkä ovat hyväksytyt, mitkä hyljätyt kohdat. Säästääksemme toimitukselta vaivan, tahdomme parhaan ymmärryksemme mukaan tähän numeroilla panna kaikki kohdat, mitkä olemme löytäneet kirjoituksessa. Toimituksen ei sitten tarvitse muuta kuin mainita numerot, joita se ei hyväksy.

1:o. Nainen ei ole ollut osallinen yhteiskunnan järjestämisessä, (ei lapsenkasvattajana eikä sisarena).

2:o. Yhteiskunta ei ole Jumalan pyhä maailman järjestelmä, vaan miesten laittama.

3:o. Nykyiset miehet elävät salaa monivaimoisuudessa.

4:o. Patriarkat ja muut pyhät miehet raiskasivat valloitettujen kansojen neitsyet.

5:o. Meidän aikamme patriarkat selittävät naisen orjuuden Jumalan säätämäksi.

6:o. Aadamin ajoista eivät miehet ole suuresti muuttuneet.

7:o. Kirkolliskokouksen äänestettäväksi pannaan, onko naisella sielu.

8:o. Koulut ovat huonot, kun niissä luetaan läksyjä läksyjen päälle eikä käytetä Kristuksen ja Sokrateen opetustapaa.

9:o. Valtiollinen elämä on iljettävän kavalaa politiikkia.

10:o. Yhteiskunnassa hallitsee raha.

11:o. Kirkkoon ken joutuu hän kahleisiin pannaan.

12:o. Osa naisia poljetaan eläintä alhaisempaan tilaan toisten naisten pelastamista varten.

13:o. Omantakeinen toimeentulon mahdollisuus on naisilta riistetty.

14:o. Naisen täytyy kuolla vaan ei naimiseen mennä, jos hänellä on oikea rakkaus ihmiskuntaan.

15:o. Naisen tulee vapautua niistä harvoista siteistä, joilla hän on mätäisen yhteiskuntaan kiinnitetty.

16:o. Ihmiskunnan äitinä (ei ihmisen äitinä) nouskoon nainen valtaistuimelle.

17:o. Ihmiskunta voi siis olla olemassa vaikka naiset kuolevat naimattomina.

18:o. Naiset eivät vaadi tasa-arvoa vaan ylivaltaa (valtaistuinta).

x.

Toimituksen vastaus. Saatuamme rouva M. Canth'ilta vastaanottaa puheena olevan kirjoituksen, emme ollenkaan epäilleetkään suoda sille sijaa palstoissamme. Jo se kunnioitus, jonka niin etevä kirjailija kuin rouva Canth voi itselleen vaatia, teki sen meidän puoleltamme luonnolliseksi; eikä kirjoituksen sisällyskään, vaikka se tosin erosi meidän kannastamme, ollut mielestämme sitä laatua, että olisi tarvinnut kieltää sitä vastaanottamasta. Kun herra lähettäjä kysyy, mitä me rouva Canth'in kirjoituksessa hyväksymme, ja kun hän luettelee eri kohtia siinä, todistaaksensa tietysti että kirjoitus ei muuta ole kuin paljasta hulluutta, niin saamme hänelle ilmoittaa, että se osittainen hyväksyminen, jonka muistutuksemme kieltämättä sisälsi, ei tarkoittanut yhtä tahi toista erityiskohtaa vaan kirjoituksen varsinaista pääaatetta. Tässäkin kirjoituksessa rouva C. lämpimästi puolustaa samaa jaloa ja hyvää asiaa, kuin usein ennenkin, nim. naisen aseman parantamista ja niiden epäkohtain pois-

tamista, jotka tässä suhteessa vielä ovat olemassa yhteiskunnan laitoksissa ja tavoissa. Sillä ei nytkään vielä naisen oikeutettuja vaatimuksia, saada vapaasti kehittyä ja tehdä työtä sekä päästä avioliitossa lailliseen yhdenvertaisuuteen miehen kanssa, ole täysin määrin täytetty.

Tätä nuo sanat „muutamissa kohdin“, joihin hra läh. viittailee, tarkoittivat. Pääaatteen hyväksyminen ei kuitenkaan estänyt meitä huomaamasta että rouva C. tällä kertaa on antanut vietellä itsensä ylen suureen kiivauteen kirjoitustavassa, sekä silmäänpistäviin liiallisuuksiin itse asiassa, jotka alentavat kirjoituksen arvoa. Me hyväksymme yhtä vähän kuin lähettäjä rouva C:in yritystä vapauttaa naista kaikesta edesvastauksesta yhteiskunnan epäkohdista. Siihen suureen vaikutukseen katsoen, joka naisilla aina on ollut joko välittömästi tahi välillisesti yhteiskunnan oloihin — etenkin niihin *tapoihin*, jotka ovat yhteiskunta-järjestyksen varsinaisena perustuksena — sellainen edesvastuun vapaus, jonka rouva C. naiselle vaatii, olisi aivan kohtuuton; jos yhteiskunta on huono, niin nainen kantakoon siitä edesvastauksen osansa samoin kuin mieskin. Ei nainen suinkaan, kuten rouva C. sanoo, ole siinä tilassa että hän saisi vaan „seisoa ulkopuolella, katsella, tutkia ja langettaa tuomionsa (!).“ Tällainen „tuomion langettaminen“ tietysti ei muuta voisi, kuin herättää kritiikin hengen naisia itseä ynnä heidän yhteiskunnallista vaikutustaan vastaan. Onhan meillä kaikilla heikkoutemme, ja viisainta lienee kaikilla tahoilla pitää mielessä tuota vanhaa: „älkäät tuomitko ett'ei teitä tuomittaisi.“ Yhtä vähän hyväksymme sitä sokeaa „yhteiskunnan“ moittimista, joka ei tee mitään erotusta sen todellisten ja ainoastaan luuloteltujen vikojen välillä. Hyväksymättäkin sitä väitettä että „todellinen aina on järjellistä“, pidämme toki varmana, että kuta syvemmin tarkastetaan yhteiskunnallisten laitosten varsinaista tarkoitusta ja historiallista syytä, sitä enemmän „järkeä“ havaitaan niissä olevan — jopa sellaisissakin laitoksissa joissa pintapuolinen silmäys havaitsee paljasta „valhetta“ ja „mädännystä“, käyttääksemme nykyajan tavallisia muotisanoja. Nihilismi on tiedottomuuden tytär. Yhteiskunnan parantajan laita on sama kuin lääkärinkin: taitamaton on kohta valmis leikkaamaan pois sormia ja varpaita, joita taitava tahtoo pysyttää, koska hänen tarkka silmänsä huomaa niissä vielä säilyvän elonvoiman. Mitä erittäin naisen asemaan tulee, niin vakuutuksemme on' että se historian kuluessa ylipäänsä on ollut sellainen kuin nainen itse on tahtonut. Kun kerran *nainen* — eivätkä ainoastaan muutamat yksityishenkilöt — on ruvennut asemaansa valittamaan ja muutosta vaa-

timaan, niin muutosta pian on saatukin. Tätä meidänkin maamme esimerkki todistaa, jossa viime vuosikymmeninä naisten oikeudet ovat niin suuresti laajentuneet, sitten kuin naiset yleisemmin ovat ruvenneet sitä pyytämään.

Kuitenkaan ei kaikkea vääryyttä naista vastaan vielä ole poistettu. Siis reformia on yhä edelleen jatkettava. Emmekä ylen kovin ihmettele, jos naiskysymyksen harrastajat, niinkuin muissakin hyvissä pyrinnöissä tapahtuu, joskus menevät liiallisuuksiin, joilla tosin tekevät haittaa omalle asialleen. Mitä lähettäjän 18:aan erityiskohtaan koskee, joista hän vaatii lausuntomme, niin tämä vaatimus — katsomattakin sitä että useihin niistä ei voi vastata lyhyesti hyväksymällä tahi hylkäämällä, joten siis lausuntomme tulisi täyttämään tiesi kuinka monta Valvojan numeroa — lienee kohtuuton siitäkin syystä, että rouva Canth'in kirjoitus silminnähtävästi on pikemmin hetken innostuneen mielentilan kuin kylmän miettimisen tuote. Asian näin ollen eri lauseiden tarkka seulominen näyttää meistä sopimattomalta, jonka tähden lähettäjä tyytynee ylläseisovaan selitykseen ja antanee meille anteeksi että jätämme hänen vaatimuksensa, mitä erityiskohtiin tulee, sikseen. —

Kotimaan kirjallisuutta.

J. V. Calamnius, Mietelmiä Kristillisen siveysopin alalta. Kuopiossa, 1885, 75 s., hinta 1 markka.

Toht. Calamnius'en kirjoituksessa vallitsee selvä ja määrätty päätarkoitus, pääsuunta; tämä vallitseva pääsuunta on se käsitys, että kristitty ei saa sulkea itseänsä ulkomaailmasta, vaan hänen pitää toimeliaalla työllä vaikuttaa ulkomaailmaan, ja siksi on tarpeellista seurata aikansa maallisiakin harrastuksia ilman niitä halveksimatta. „Tärkeätä on" sanotaan (s. 25) „kristillisen luonteen vireydelle, että ihminen elää aikansa muassa ja pitää silmänsä auki kaikelle, joka ajassa liikkuu, sekä hyvässä merkityksessä seuraa aikaansa joko myötä- taikka vastatuulella. Sillä välinpitämättömyys tässä suhteessa synnyttää yksipuolista sairaallisuutta." Sen vuoksi kirjantekijän mielestä myös on annettava arvo humaniselle eli uskottomalle siveellisyydelle, — mutta ainoastaan verrannollinen arvo, koska se voipi täydelliseksi tulla vaan sen kautta, että se jalostetaan kristilliseksi siveydeksi.

Esityksen yleinen ansio on selvä, asianmukainen järjestys ja aineen jako, sekä miellyttävä tyyneys kunkin erityisseikan esittämisessä, — aineen

eri puolia käsitellään eriksensä, jokaista omassa paikassaan ja silloin asiallisesti, valaisevasti. Näitä ansioita on jotenkin sattuvasti kuvattu kun on kiitetty esitystapaa plastilliseksi. Kuitenkin tahtoisin tässä kiitoksessa tehdä vähäisen rajoituksen, joka ainoastaan hyvin vähäisessä määrässä koskee kirjan yleistä arvoa ja ansiota. Ensi luvuissa, missä erotetaan ja määritellään siveellisyyden eri lajeja, tämä selvyys esityksessä on mielestäni osaksi pettänyt. Kun uskonto ja siveys ovat erötettavat toisistansa, niin sanotaan (s. 2): uskonnossa ihminen jo on uskon kautta yhdistetty Jumalan kanssa, mutta siveellisyydessä ihminen pyrkii päästäksensä semmoiseen yhteyteen. Tämä on epäilemättä väärä määritys, jolla sekoitetaan yhteen niitä käsitteitä, joita tahdotaan erottaa. Kun kohta sen jälkeen (s. 5) sanotaan että on olemassa myös humaninen siveellisyys, semmoinen siveellisyys, joka ei ollenkaan luule tarvitsevansa nojautua Jumalan käsitteesen taikka ei ainakaan kristittyjen Jumalaan, niin tämä lausunto on jotenkin ristiriitainen edellämainittua määritystä vastaan. Ja jos niitä lausuntoja voisikin sovittaa yhteen, niin niiden suhde toisiinsa jää tässä aivan hämäräksi. Jo tuolla määrityksellä siveellisyydestä on tehty melkein mahdottomaksi saada toimeen mitään selvää ja johdonmukaista esitystä n. s. humanisesta siveellisyydestä. Tietysti hämminki olisi kumminkin voinut laveamman esityksen kautta johonkin määrin selvetä, mutta tekijä ei anna mitään laveampaa esitystä, vaan siirtyy hyvin pian varsinaiseen aineesensa, puhumaan kristillisestä siveellisyydestä. Jo siinä luvussa, jonka päällekirjoituksena on „Uskonnoton eli humaninen siveys" hän rupeaa selittämään käsitystään kristillisen siveellisyyden oikeasta laadusta, nim. sen oikeasta suhteesta humaniseen maailmaan, sivistykseen ja viljelykseen, joita se ei saa halveksia; kristityn pitää päinvastoin lämpimästi harrastaa niiden kehitystä ja edistystä. Kun tekijä kirjansa koko seuraavassa osassa esittää tätä aatetta, niin hän liikkuu omalla pohjallaan ja tuopi mielestäni esiin monta huomattavaa seikkaa ja ajatusta. —

Arvostelija eräässä sanomalehdessä on tehnyt muistutuksen varomattomasti kirjoitettuja lauseita vastaan, jotka voivat antaa syytä siihen käsitykseen, niinkuin kristitty voisi, luottaessaan yleensä Jumalan armoon, olla aivan niinkuin tyytyväinen omiin siveellisiin harrastuksiinsa, ilman tarvitsematta mitään erityistä uskonnollista sovitusta, ilman tarvitsematta Kristusta. Epäilemättä oli syytä tähän muistutukseen; mutta se koskee kuitenkin vaan lauseiden satunnaista sanamuodostusta. *—i —t.*

J. A. B(ergman). Aumolan emäntä. Novelli. Porvoossa 1885. Werner Söderström, kustantaja. Hinta 1 m. 25 p.

Meidän kotimaista novellikirjallisuuttamme ei voi sanoa tätä nykyä rikkaaksi. Siksi odottaakin mielellään niin paljon kuin mahdollista hyvää jokai-

sesta uudesta alottajasta. Herra J. A. B. on tehnyt yrityksen astua samalle tielle kuin Päivärinta. Hänen kertomuksensa aine muistuttaa paljon Päivärinnan kertomuksista. Sen pääjuoni on seuraava.

M:n pitäjässä Pohjanmaalla on kahden puolen jokea kaksi naapuritaloa Aumola ja Pilveinen. Pilveisen väki auttaa kerran tulvan sattuessa Aumolalaisia. Palkaksi he, oman edun katsojat ihmiset, vaativat Aumolalaisia lupaamaan rintalapsen tyttärensä, rikkaan Aumolan perillisen, heidän pienelle pojalleen. Siihen suostuvat Aumolalaiset, vaikka ovat valistunutta ja ymmärtäväistä väkeä. — Joku aika sen jälkeen sattuu Helena, Aumolan nuori emäntä, miehensä, Esan, poissaollessa makaamaan pienokaisensa kuolijaaksi. — Tuskissaan hän suostuu äitinsä, kylmäluontoisen ihmisen, neuvoon että piti salaa haudata ruumis ja sijaan varastaa köyhältä mökkiläisleskeltä hänen samanikäinen lapsensa. Sen toimittaakin Aumolan emäntä. ja leski jääpi siihen luuloon, että hukka on vienyt hänen lapsensa, Aumolan isäntä siihen luuloon, että lesken lapsi on hänen oma Valpurinsa.

Kertomus siirtyy nyt kaksikymmentä vuotta eteenpäin, Aumolan anoppi potee kuolintautiaan. Omantunnon vaivoissa rikoksestaan, hän tahtoo ilmaista sen papille, ja kun tytär riistää häneltä tilaisuuden siihen, niin hän toimittaa salaa mökkiläislesken luokseen ja sanoo sen hänelle. Sairas kuolee samassa, leski ilosta hurmaantuneena vaatii takaisin tytärtänsä. Häntä pidetään mielipuolena, mutta asia tulee huhun kautta yleiseksi puheeksi pitäjässä. Suurin vaara ilmaantuu Aumolan emännälle kun hän saa kuulla, että hänen äitinsä tunnustuksen ja hänen omat uhkauksensa on kaksi vierastamiestä kuullut. Niistä toinen, juoppo ilkimys, tahtoo käyttää tietoaan pakoittaaksensa Aumolan emäntää miehensä tietämättä elättämään häntä talon varoilla. Mutta kohta hän humalapäissään puhuu asiasta isännän kuullen. Esan silmät silloin aukenevat ja hän kiiruhtaa ottamaan asiasta selkoa. Tultuaan vakuutetuksi, että Helena todella oli hänet pettänyt, hän heti päättää tehdä oikeuden leskelle antamalla Valpurin takaisin hänelle. Helena lähtee epätoivoissaan kuljeksimaan, joutuu kaupunkiin, kääntyy siellä kipeäksi ja kuolee sovittuaan miehensä kanssa, joka Valpurin keralla on tullut häntä kotiin hakemaan. Valpuri on jo kauvan inhonut Hannua, pahanilkistä ja huonotapaista Pilveisen poikaa, joka oli hänelle sulhaiseksi määrätty ja rakastuu lapsuutensa toveriin Juhoon. Nyt purkautuu luonnollisesti Valpurin ja Hannun kihlaus, kun ei Valpuri olekaan Esan tytär. Mutta Juhosta ja Valpurista tulee pariskunta ja Valpurin äiti muuttaa Aumolaan asumaan. Rakkaassa muistossa säilyttää kuitenkin Esa vaimovainajansa, joka häntä niin rakasti, vaikka luottamuksen puutteessa teki semmoisen rikoksen. —

Pahin haitta, joka tätä kertomusta vaivaa, on itsenäisyyden puute esitystavassa. Se on vilkkautta vailla ja laihanlainen, niin ett'ei kertomuksen juoni herätä niinpaljon osanottoa kuin se voisi herättää. Muutamissa kohdin

yrittää tekijä käyttää sitä esitystapaa, joka tekee Juhani Ahon novellit paikoittain niin hauskoiksi ja viehättäviksi, mutta humoria ei häneltä oikein suju. Hänen sietää vielä paljoa paremmin tutustua maaelämään ennenkuin hän osaa kuvailla sitä viehätyksellä. Erehdyttävä ja kehno hänen kertomuksensa ei suinkaan ole, päinvastoin se on suunniteltu jommoisellakin taitavuudella, joka osoittaa kirjallista sivistystä tekijällä olevan. Mutta se on liiaksi mietittyä, luut näkyvät ruumiin pinnalla. Sitä paitsi henkilöiden puheet ja ajatukset usein ovat kirjoitetut pitämättä silmällä heidän sivistyskantaansa ja ihmisien tavallista puhetapaa. Monessa kohden käyttäytyvät he ja puhuvat teatraalisella tunteellisuudella. Katso etenkin siv. 24 keskip. Semmoisia huudahduksia kuin: *te olette enkeli*, ja *kautta Kaikkivallan*, pitäisi kokonaan välttää tai ei ainakaan panna mökkiläisvaimon suuhun. Siis: enemmän realismiä ja mehua esittelytapaan! terveellistä realismiä s. o. luonnonmukaisuutta; ei siltä tarvitse ottaa elämän huonoimpia ja likaisimpia puolia kuvattaviksi.

Kielestä on se sanottava, että tekijä helposti voipi tulla taitavaksikin Suomen kielen käyttäjäksi, jos ahkerasti harjoittaa taitoaan ja koettaa puhdistaa kieltänsä niistä muukalaisuuksista, jotka siihen ovat päässeet tarttumaan. Semmoisia ovat esim.: *yksi päärakennas viidellä akkunalla joelle päin*, joka vika usein tulee esiin kirjassa; *ei enemmän eikä vähemmän; Valpuri oli tottunut tuntemaan isänsä puheesta milloin tämä oli enemmän tai* (pro milloin) *vähemmän;* samassa lauseessa on *valloillaan*, kun pitäisi olla *vallalla; raakaveitsi* ja *puoti* (boda, visthus) ovat tarpeettomia lainasanoja pro partaveitsi ja aitta. Näiden ja muiden vikojen ohella on kirjassa kuitenkin hyviä lausetapoja ja etenkin sanoja, jotka todistavat, että tekijä on koettanut hyvin perehtyä kansankieleen.

O. H—nen.

Lapsuuteni muistoja. Kirjoitti *T. P.* Porvoossa, Werner Söderström, 1885 (pain. Oulussa.) Hinta: 1 m. 10 p.

Reipas kertomustapa, ripeästi sujuva kieli ovat yllämainitun kirjallisen esikoisen ansiot. Kertomus ei saata meitä ylhäiseen seuraan — kerjäläispoikain pariin eräässä maamme maaseutu-kaupungissa. Se ei ole siis iloisia oloja, joita meille kuvataan, mutta kirjoittaja on kuitenkin osannut varsin taitavalla tavalla näyttää meille iloisuutta, mikä säilyy kovimmissakin kohtaloissa. Toiselta puolen paljastetaan säälimättä kurjuutta komeassa seuraelämässä. Mutta kirj. ei ole ottanut päämääräkseen moittia niitä, eikä näitä; hän ainoastaan kuvaa oloja semmoisina kuin ne ovat. Sentähden näemme vähitellen kertomuksen sankarien pääsevän paremmillekin poluille, kouluopetuksen nauttimiseen ja saatamme heitä viimein kaupungin portista heidän matkallensa ylioppilastutkintoa suorittamaan. Suurella elävyydellä on kuvattu köyhäin op-

pilasten elämää kouluaikana, miten opintojen välillä saappaitten paikkuu tuotti rahansaantia — tapahtuneekohan tämä muualla kuin meillä Suomessa? — Mikään suurempi, yhtenäinen aate ei siis tässä pyydä tulla esitetyksi; se on luonnonmukainen kuvaus kansan-elämästä, kerjäläispojan elämästä. Voi kuitenkin epäilemättä sanoa, että tämä kertomus herättää varsin hyviä toiveita kirjoittajasta tulevaisuudessa. Kieli on erinomaisen rikasta, joskus on ehkä joku tarpeetonkin murteellisuus pujahtanut kirjaan. Kirja ansaitsee kaikkien suomalaisen kaunokirjallisuuden ystäväin huomiota.

G—t.

Eugen Järnefelt, Tietoja kaikille. 1 ja 2 v. Porissa 1884—5, tekijä. Hinta yhteensä 2 m. 20 p.

Yllämainittuin kirjain toimittaminen osottaa kiitettävää harrastusta. Sillä tavoin jatkettaessa pääsemme vähitellen niin pitkälle, ett'ei enää tarvitse kysyä: onko sellaista ja sellaista tarpeellista kirjaa Suomenkin kielellä. Ne tiedot, jotka tekijä vihkosissaan yleisölle tarjoo, ovat erittäinkin liikemiehille ja maanviljelijöille sopivat. Mutta useimpia niistä saattaa jokainen tarvita liikkuessaan ja toimiessaan. Niinpä on ensimmäisessä vihkossa ilmoituksia posti- ja sähkösanomamaksuista ja karttapaperin käyttämisestä (paha kyllä, on viimemainitusta jätetty pois tiedonanto kauppa- ja velkakirjojen ja hyyrysopimusten kartoittamisesta). Sisä- ja ulkomaiden mitat, painot ja rahat ovat verrattuina toisiinsa 1:sessä vihkossa. Puhdasta tilastoa on taulu osottava valtioiden sotajoukot, rahavarat ja rautatiet. Toisessa vihkossa on Suomenmaan asevelvollisuuslaki ja siihen tehdyt muutokset, tietoja eläinten taudeista ja hoidosta y. m. Kumpaisessakin vihkossa on rautateiden liikennetaksa matkustavaisille ja erinäisille tavaraluokille. Sitä paitsi on kummassakin vihkossa toista sataa „hyödyllistä ja uutta neuvoa kaikenlaisilta aloilta.“ Niistä ovat kuitenkin monet kaukana uutuudesta ja toisien hyöty on epäiltävä vaivoihin ja kulutuksiin nähden, joita niiden käyttäminen vaatii. Mutta yleensä semmoiset neuvot kyllä ovat paikallansa liitteenä edellisiin lukuihin.

Erehdyttäviä painovirheitä en ole huomannut kuin yhden. Sivulla 11 sanotaan nimittäin, että „vakuutuksesta rautatiellä suoritetaan $^1/_2$ prosenttia eli *5 100:lta* j. n. e.“, pitää tietysti olla *5 1000:lta.* — „Että se säilyy vuoden aikaa“, I siv. 107, on törkeä kielivirhe. „Päällimäinen osa jauhokerroksesta (pro jauhokerrosta) on aina alimmaista hieman *huonompi, joka* on hienoin“ I siv. 110, on kömpelyys stiliseerauksessa.

O. H—nen.

Uusien kirjain luettelo.

Kaunokirjallisuutta.

J. A. B(ergman), Aumolan emäntä. Novelli. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 35.

Cygnæus, Fredr. Samlade arbeten. Poetiska arbeten. Tredje bandet 3 & 4 v. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 75.

Jokai, Mauri. Kiusaaja. Romaani. Unkarin kielestä suomensi N. E. W. Turussa, Adolf Allardt. 1: 75.

Kreutzwald, Friedrich Reinhold. Lembitu. Eesti muistopõlwe mälestustest kaswanud luuletus. Järel jaetud paberidest välja antud. Helsingissä, Laakman. 2: —.

Kristanja, Snöklockor, plockade af — — —. Turussa, tekijä. 1: —.

T. P. Lapsuuteni muistoja. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 10.

Päivärinta, P. Minä ja Muut, Sakeus Pyöriän kertomuksia. 5 & 6 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 2: —.

Runeberg, J. L. Lyyrillisiä runoelmia. I. Suomentanut Kaarlo Forsman. Porvoossa, G. L. Söderström. 3: 25.

Thilda. Toni. Alkuperäinen kertoelma. Tampereella, Hj. Hagelberg. —: 75.

Topelius, Z. Talvi-iltain tarinoita. Kertomuksia ja kuvaelmia. Toinen jakso. I. Suomen herttuatar. Suomensi Aatto S. Porvoossa, G. L. Söderström. 3: 50.

Kuvaamistaidetta ja soitantoa.

Illustrerad katalog till Finska konstutställningen 1885. Kuvillinen luettelo Suomen taidenäyttelystä v. 1885. Helsingissä, näytt. toimikunta. 2: —.

Rikström, Anton. Kolmi-äänisiä lauluja sopraano- ja altto-äänille sovitettuja. Koulujen ja nuorison tarpeeksi osaksi kokoili, osaksi sovitteli — — —. II vihko. Wiipurissa. Clouberg ja Kump. 1: 50.

Lääketiedettä.

Skrifter utgifna af Finska läkaresällskapet vid dess femtio års fest. I. En återblick på finska läkaresällskapets femtioåriga verksamhet af *Otto E. A. Hjelt.* Helsingissä, Suom. lääkärien seura. 3: —.

Suuretiedettä ja luonnontiedettä.

Almanakka vuodelle jälkeen Vapahtajamme Kristuksen syntymän 1886 Helsingin horisontin mukaan. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. —: 20.

Almanack för året efter vår Frälsares Kristi födelse 1886 till Helsingfors horisont. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. —: 20.

Almanakka vuodelle jälkeen Vapahtajamme Kristuksen syntymän 1886 Oulun horisontin mukaan. Helsingissä, I. C. Frenckell ja Poika. —: 20.

Bonsdorff, E. Alkeis-geometria. Oppikouluja varten kirjoittanut — —. Helsingissä, Weilin & Göös. 4: —.

Karsten, P. A. Icones selectae Hymenomycetum Fenniæ nondum delineatorum. Editae sub auspiciis societatis scientiarum Fennicae. Fasciculus primus. Tab. I—IX. (Ylipainos tiedeseuran Acta kirjasta Tom. XV.) Helsingissä, tekijä. 10: —.

Neovius, E. Föreläsningar i mekanik. Haminassa, tekijä. 5: —.

Salonen, Birger. Zoologian alkeet. Kouluja varten toimittanut — — —. Toinen, korjattu painos. Kirjassa 69 tekstiin painettua puupiirrosta. Jyväskylässä, J. Länkelä. 4: 50.

Thomas, Louis. Suuret keksinnöt. Seitsemännestä lisätystä alkuperäisestä painoksesta suomeksi sovitteli ja mukaili K. Suomalainen. Kuudes vihko. Sisältää 34 kuvaa. Porvoossa, Werner Söderström. —: 85.

Zaengerle, M. Kemian alkeet. Saksankielestä mukailemalla suomennettu. 50 kuvalla valaistu. 4:äs vihko. Porvoossa, Werner Söderström. à 2: —.

Taloutta.

Bergroth, F. G. Miilunpoltosta. Suomen Metsäyhdistyksen kirjasia III. Helsingissä, Suom. Metsäyhdistys. —: 50.

Järnefelt, Eugen. Tietoja kaikille. 2:nen vihko. Helsingissä, Tekijä. 1: —.

Langlet, Mathilda. Perheen emännille kaupungissa ja maalla. Täydellinen käsikirja kotitalouden kaikilla aloilla. Alkuperäisestä teoksesta suomentanut F. F. Brummer. Varustettu 150 kuvapiirroksella. I v. Tampereella, J. F. Olan. 1: —.

Muuta kirjallisuutta.

Adresskalender för Helsingfors stad 1885—1886. Tjugusjette årgången. Helsingissä, G. W. Edlund. 3: —.

Beck, Nicoline. En moders uppgift. Öfversättning från danskan. (Ur tidskriften, „Vor ungdom"). Helsingissä, C. B. Federley. —: 50.

Björklund, Gustava. Taitava kyökkipiika eli kokkikirja. Palvelijoille ja vähemmille perheille. Suomennos. Toinen, lisätty painos. Helsingissä. G. W. Edlund. 1: —.

Bähr, M. Skönskrifningsmetod i fem kurser. Första kursen. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 30.

Nyländska studentafdelningens katalog för höstterminen 1885. Helsingissä, Uusmaalainen osakunta. —: 60.

Polytekniska Institutet i Finland. Program för läseåret 1885—1886. Helsingissä, Polyt. opisto. 50: —.

Syntymäpäiväkirja. Värsy kullekin vuoden päivälle suomalaisesta runoudesta poimittu. Turussa, Adolf Allardt. 2: 50.

Tasku-aikataulu junille Valtionrautateillä Suomessa 1 p:stä Lokakuuta (19 p:stä Syysk.) 1885 toistaiseksi. Ynnä uusi kartta. Helsingissä, A. Källgren. —: 25.

Oikaisu. Kirjoitukseen „A. Fryxell ja hänen kertomuksensa Ruotsin historiasta" on pujahtanut pari painovirhettä: sivu 434, rivi 13 alh. on *aika*, lue *aihe*; s. 438, r. 14 ylh. on *valaistusta*, lue *valmistusta*; s. 478, r. 4 ylh. on *kuitenkin*, lue *vaikkapa kaatuenkin*.

VALVOJA,

jonka kustantajana edelleen on herra **Werner Söderström** Porvoossa, ilmestyy v. **1886** samalla tapaa kuin tänäkin vuonna, vaan melkoisesti alennetusta hinnasta.

Lehtemme tahtoo vastedeskin seurata aikamme rientoja ja tarjota tilaisuutta niistä vapaasti keskustelemaan. Valvoja toivoo saavansa olla yhdistimenä sekä vanhemmille että nuoremmille suomalaisen kirjallisuuden harjoittajille. Erittäinkin se luulee täyttävänsä kirjallisuudellemme tärkeän toimen, kun siinä nuoret kirjailijat voivat yleisölle esittää alkuperäisiä tuotteitaan sekä tieteellisen tutkimuksen että kaunokirjallisuuden alalla.

Arvollista apuansa ovat Valvojalle luvanneet: herra **Juhani Aho**, rouva **Minna Canth**, herrat **O. I. Colliander, J. R. Danielson, A. Donner, O. Donner, K. Forsman, A. Genetz, B. F. Godenhjelm, K. Hj. Gylling, Aug. Hjelt, K. Hällstén, A. Kallio, J. Krohn, J. A. Palmén, F. Perander, V. Porkka, W. Ruin, Edv. Stenij**, rouva **E. Stenius**, herrat **A. V. Streng, V. Vasenius** y. m.

Lehteä tilataan Helsingissä **G. W. Edlundin, Waseniuksen** sekä **Wickströmin ja K:n** kirjakaupassa ja maaseuduilla postikonttooreissa. Helsingissä tuodaan lehti tilaajien kotiin.

Hinta on **10 Suomen markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta vuodelta; maaseuduilla tulee lisäksi postimaksut.

Venäjälle lähetetään lehti ristisiteissä ja on hinta koko vuodelta **4 ruplaa 50 kopeekkaa** ja puolelta **2 ruplaa 50 kopeekkaa.**

Th. Rein. ***Kust. Grotenfelt.*** ***Edv. Hjelt.*** ***E. G. Palmén.***
Vastaava toimittaja.

E. N. Setälä. ***W. Söderhjelm.*** ***O. E. Tudeer.***

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1885.

Johannes Takanen. *)

Syntynyt 8 p. Joulukuuta 1849; kuollut 30 p. Syyskuuta 1885.

Kunnioitettavat kansalaiset!

Suomalainen Seura on tahtonut erityisellä iltamalla viettää *Johannes Takasen* muistoa. Sekin on puolestansa yksi todistus siitä surusta ja kaipauksesta, jotka hänen odottamaton kuolemansa on herättänyt maassamme.

Kun ajattelee, kuinka verraten vähän tätä taiteilijaa muistettiin hänen eläessään, niin voipi kysyä: miksi on kaipaus nyt niin suuri?

En tiedä erehdynkö minä, mutta luullakseni liikkuu tätä nykyä yleisössä ei ainoastaan tunto siitä, että kansamme on kadottanut nerokkaan kuvanveistäjän, jonka vertaista saadaan kauan odottaa; vaan sen ohella samanlaisia tunteita kuin yksityisessä perheessä, jonka piiristä äkkiä ja aavistamatta rakas jäsen on ijäksi mennyt ja jossa jälkeen jääneet kaivaten kyselevät, eivätköhän kuitenkin olisi voineet tehdä enemmin armaansa hyväksi ja iloksi? Niinkauan kuin asiat käyvät totuttuun tapaan, luullaan kaikki velvollisuudet täytetyiksi; toinen mieli syntyy liian myöhään!

Niin, liian myöhäistä on mietiskellä, mitä olisi ollut tekeminen; sillä Takanen ei enään palaja tarjoamaan meille tilaisuutta olla avuliaita. Tuolta kaukaa Tiberin rannoilta, joilla hän asuskeli niin monta vuotta, olisi hän vielä voinut tulla kotimaahan; mutta Tuonelasta ei enään tulla. Sanoopa kansa:

Tulee mies meren takainen,
Vaan ei turpeen alainen.

Mutta on kuolemankin jälkeen velvollisuuksia niitä kohtaan, jotka ovat uskollisesti käyttäneet luonnon antamat lahjansa kansansa eduksi ja kunniaksi.

---

*) Esitelmä Suomalaisen Seuran toimittamassa iltamassa taiteilijan muistoksi. Helsingissä 12 p. Marraskuuta 1885.

Semmoisten kansalaisten muistoa tulee kunnioittaa siten että heidän työtänsä ja elämäänsä tutkitaan ja se, mitä hyvää ja jaloa ja opettavata niissä huomataan, säilytetään tulevien polvien varaksi. Tahtomatta liioitella Takasen arvoa ja merkitystä taiteemme historiassa, voi varmana pitää, että hän kaikin puolin ansaitsee senlaista kunnioitusta. —

Tilaisuus ei myönnä kylläksi aikaa eikä nykyiset lähteenikään salli minun yrittää luomaan täydellistä kuvaa vainajasta ihmisenä ja taideniekkana; mutta pyydän ainakin saada muutamilla piirteillä esittää vaatimattoman luonnoksen semmoiseen kuvahan.

Johannes Takanen syntyi Virolahden pitäjäässä 8 p. Jouluk. 1849, joten hän kuukauden päästä olisi täyttänyt 36 vuotta. Hän oli vanhempainsa kolmas lapsi. Sitä ennen oli köyhässä kodossa kaksi tyttölasta ollut isän ja äidin ilona. Jälestäpäin syntyi vielä kaikkiansa neljä lasta, joista kuitenkin vaan kaksi sillä aikaa kuin Johannes oleskeli kotona. Niin monen lapsen elättäminen ei ole aivan helppo asia varattomalle muonamiehelle; mutta perheen isäntä Eerikki Juhana Takanen, joka vielä elää vaimonsa kera — toinen 73 toinen 70 vuoden vanhana — oli tuota ahkerata, uupumatonta, hurskasta kansaa, jota Runeberg on kuvannut Saarijärven Paavossa. Perhe tuli kuin tulikin toimeen ja samalla vallitsi hiljaisessa kodossa siisteys ja kaikkinainen hyvä järjestys.

Koska sanomissa on näinä aikoina laveanlaisesti kerrottu Takasen lapsuudesta ja nuoruudesta, ennenkuin hän lähti ulkomaalle, niin tahdon vaan lyhyesti viitata siihen, kuinka hän sai aikansa käydä paimenessa, niinkuin Kullervosta alkaen moni kelpo mies maassamme, kuinka hänen lahjansa varahin alkoivat esiintyä harvinaisessa kyvyssä puukolla vuolla eläväin kuvia sekä kuinka tämä taito tuotti hänelle Viipurissa uskollisen isällisen ystävän konsuli Rob. Lydeckenissä ja muita suosijoita, jotka päättivät toimittaa lahjakkaan pojan taiteilijaoppiin.

Vaikk'emme viivy näissä alkuajoissa on kuitenkin muistuttaminen siitä, että Takasen luonteen miellyttävimmät ominaisuudet olivat kotoista perintöä. Kodosta sai hän mukaansa, lähtiessään maailman rantaa kiertämään, paitse syntyperäistä neroansa ja iloista mieltänsä, perisuomalaisen rehellisyyden, luontoperäisen hienotuntoisuuden ja harvinaisen vaatimattomuuden, joka viimeinen avu niin vähän kelpaa käytöllisessä elämässä, mutta josta sen suurempi kunnia on sen omaajalle myönnettävä.

Eräs Takasen vanha, hyvä ystävä, Romassa kirjoittaa hänestä: „Jos tahtoisi kahdella sanalla lausua Takasen perusluonteen, niin olisivat ne sanat: täydellinen vaatimattomuus. Ikäänkuin seuraus siitä oli se, että hän sydämessään oli kiitollinen osotetusta ystävällisyydestä taikka avunannosta enemmän kuin 19:nnen vuosisadan ihmisissä on tavallista.“ Tämä jälkimäinen ominaisuus oli kai sekin kotoista perintöä, mutta sen lisäksi oli hän kodossaan oppinut kiitollisuutta Jumalaakin kohtaan. Vaikka taiteilija-elämä kaukana vieraassa maassa on vähimmin kaikista myötäisä uskonnollisen mielen säilyttämiseksi, niin osottavat kuitenkin yksityiset lauseet hänen kirjeissään, sekä sopimus katolisuskoisen vaimonsa kanssa, että poikalapset kastettaisiin luterilaiseen uskoon, Takasen ei koskaan unohtaneen, sen vähemmin ylenkatsoneen sensuuntaisia muistoja lapsuuden kodosta.

Taiteilijaksi oli siis muonamiehen poika rupeava ja siinä tarkoituksessa lähettivät Viipurilaiset hänen tänne Helsinkiin. Täällä hän opiskeli pari vuotta W. Runebergin ja C. Sjöstrandin johdolla. — Samaan aikaan kun Takanen muutti tänne oli yksi hänen sisaristaan saanut palveluspaikan Helsingissä. Sisar kohtasi arvaamatta veljensä kadulla, missä Johannes pasteeraili kotoisessa puvussaan, sarkanuttu seljässä ja karvalakki päässä. Ilo oli tietysti molemmin puolin suuri ja sattumus oli senkin puolesta onnellinen, että Takasella oli joku omainen, joka kävi häntä katsomassa, kun hän yhteen aikaan sairasti kuumetautia ja viikkokaudet makasi klinikassa.

V. '67 lähti kuvanveistäjä-alkumme Tanskaan. Mitä tietoja hänellä oli taiteensa alalla, kun hän nyt seitsemäntoista vuotiasna matkusti ulkomaille, en voi tarkoin sanoa eikä se olekaan niin tärkeätä; mutta tärkeämpi on huomauttaa siitä, että hänen yleiset tietonsa olivat kovin puutteelliset. Jo Virolahdella oli hän oppinut lukemaan ja kirjoittamaan sekä vähän laskuoppia, ja tietysti häntä jälestäpäinkin kehoitettiin ja käskettiin lukemaan; mutta varmaa on, että hänellä tuskin oli tavallisimpia koulutietoja. Köbenhavnissa hän kyllä opiskeli Tanskan ja Saksankin kieltä ja arvattavasti muutakin kirjallista, mutta hän ei koskaan tullut luvuissaan niin kauas, että hän olisi tottunut kirjallisuutta käyttämään saatikka siihen mieltynyt. Kun ajattelemme, että hän melkein koko jälkipuolen elämätänsä, 17 vuotta, oleskeli ulkomailla, ollen milt'ei kokonaan ilman suomalaista kirjallisuutta, jonka lukemiseen hän yksistään olisi voinut tottua, niin ei voi suuresti oudostua tuota asianlaitaa; mutta kaikessa

tapauksessa oli se hänelle esteeksi muun muassa aiheiden valitsemisessa ja tutkimisessa.

Helsingissä oli Julius Krohn ollut Takasen suosijana ja hänen toimestaan tuli kokematon nuorukainen Tanskassa etevän kielentutkijan Vilh. Thomsenin turviin. Thomsenin vanhemmat elivät vielä ja Takasta kohdeltiin kuin omaista ainakin tässä sivistyneessä perheessä. Taiteensa alalla alkoi hän opiskella taideakatemian professorin, mainion H. W. Bissenin atelierissa. Siinä hän teki tuttavuutta nuorten kuvanveistäjäin kanssa, joista vaan mainittakoon Takasta muutama vuosi vanhempi L. Hasselriis, joka sittemmin Romassa on ollut taiteilijamme uskollinen ystävä ja toveri hänen kuolemaansa saakka.

Luonnollista onpi, että Takanen viihtyi hyvin näissä oloissa. Lähes vuoden oltuansa Tanskassa kirjoittaa hän Elokuulla '68 sisarelleen: „Minä täällä Jumalan kiitos voin oikein hyvin kaikin puolin ja sitä samaa toivon kaikesta sydämestäni sinulle ja koko Suomenmaalle. Työni menee oikein hyvin eteenpäin. Lystiä ja huvitusta minä olen saanut useasti, enkä ole paljon ikävöinyt kotimaatani."

Samana vuonna kuoli hänen opettajansa; mutta hän pääsi kohta hänen poikansa prof. W. Bissenin oppilaaksi.

Seuraavalta vuodelta minulla ei ole tietoja, mutta Toukokuulla '70 Takanen ei kirjoita niin iloisesti kuin puolitoista vuotta ennen: „Elävänä vielä olen, vaikka kuolemakaan ei ole kaukana ollut. Olen näet koko talven ollut kipiä; vaikka ei juuri kovasti, niin kuitenkin sen verran ett'en ole saanut paljon mitään aikaan paitse lääkkeitä nauttia."

Jollakin itsetunnolla kertoo hän samassa kirjeessä: „Minulla on tänä vuonna yksi rintakuva täällä taidenäyttelyssä. Siitä on puhuttu sanomalehdissä ja minua kiitetään nuoreksi, ahkeraksi Suomalaiseksi, josta vasta on paljo toivoa". Mutta samassa hän myöskin lisää: „Et voi ajatella, rakas sisareni, kuinka on vaikeata pyrkiä eteenpäin. Älä luule, että tämä oppi on samaa kuin suutarin ja räätälin oppi. Ei, rakas sisareni, tässä ammatissa on minulla paljon oppimista; koko elämäni ajan saan oppia enkä kuitenkaan pääse mestariksi."

Nämä vaatimattomat sanat 20-vuoden vanhalta taiteilija-alulta osottavat yhtä hyvin kuin hänen ensimmäiset teoksensa että hän oli oikealla tiellä.

Kesällä '70 kävi Takanen kotimaassa, palataksensa syksyllä takaisin Tanskaan. Sen jälkeen oli hän siellä vielä vähän kolmatta vuotta, s. o. vuoden

'73:n alkupuoleen. Suomeen lähetetty teos, „Koiran kanssa leikkivä poika" oli osottanut, että Takanen oli kylläksi edistynyt, päästäksensä Romaan, joka silloin vielä oli kaikkien eteenpäin pyrkiväin kuvanveistäjäin päämäärä.

Viimeinen vuosi Köbenhavnissa ei näy sekään olleen iloinen. Terveys oli huononlainen ja mieli masennettu. „En ole kellenkään kirjoittanut, lausuu hän, kun ei ollut iloista kerrottavana. Kuitenkin olen paremmalla tuulella siitä alkain kuin sain Ukko Väinämöisen valmiiksi". — „Joka päivä odotan matkarahaa lähteäkseni Romaan. Siitä matkasta olen sangen iloissani ja luulen siitä olevan suurta hyötyä, jos Jumala terveyttä suopi, sillä täälläoloni alkaa olla kovin hupaista monien tuttujen ja ystäväin seurassa. Vastoin tahtoani kuluu monta hetkeä hukkaan heidän seurassansa."

Viisi vuotta työskenneltyään Köbenhavnissa oli siis Takanen valmis eroamaan sikäläisistä oloista. Hän ikävöi paikkaan, jossa voisi paremmin edistyä. Viisi vuotta on pitkä aika niin lyhyestä elämästä, kuin Takasen piti oleman. Taideniekkamme kehitykseen katsoen ovatkin nämä vuodet Köbenhavnissa erittäin tärkeinä pidettävät. Täällä hän sai enimmän osan siitä ulkonaisesta ja yleisestä sivistyksestä, joka hänellä oli. Täällä oli hänellä siihen nähden aina hyviä neuvoja saatavissa. Täällä oli hänellä aina ympärillään ystäviä, joidenka seura voi häneen kasvattavaisesti vaikuttaa; sitä vastoin hän Romassa alusta alkain oli omalle varallensa jätetty. Paitsi Thomsenin luona kohdeltiin häntä erittäin ystävällisesti erään Frederiksborgin patterien hoitajan Coldin perheessä, jossa hän yhteen aikaan asui. Herra Coldilla oli samanikäisiä lapria, jotka pitivät Takasesta niinkuin omasta veljestään. Muista hänen tuttavistaan, jotka mahdollisesti ovat vaikuttaneet hänen kehitykseensä, mainittakoon J. P. Jacobsen, „Marie Grubben" ja „Niels Lyhnen" tekijä, eräs nuoren Tanskan nerokkaimpia kirjailijoita. Takanen ja Jacobsen asuivat jonkun ajan samassa pensionissa erään vanhan neiden luona. Jakobsen, joka oli Takasta kaksi vuotta vanhempi, kuoli 30 p. viime Huhtikuuta, tasan viisi kuukautta ennen häntä.

Vihdoin on siihenkin viitattava, että Takanen täällä Köbenhavnissa sai kokea semmoisen sydämen surun, jota ilman — niin ainakin väitetään — taiteilija taikka runoilija ei kypsy. Hänen ikänsä ja asemansa eivät myöntäneet pysyväisen rakkauden onnen perustamista; mutta hänen tuntehikas sydämensä kärsi kovasti toiveiden pettymyksestä.

Viimein tulivat levottomuudella odotetut rahat ja Takanen matkusti „Il-

lustreret Tidenden“ nykyisen toimittajan herra Galsiöt’in seurassa kauas etelään, taiteen siunattuun maahan, jossa hän oli viettävä jälellä olevat kaksitoista vuotta elämästään.

Tullessaan Romaan tapasi Takanen siellä vanhat tuttavansa W. Runebergin ja L. Hasselriisin. Runeberg ei kuitenkaan enään viipynyt Italiassa kuin kolme vuotta sen jälkeen kun Takanen oli sinne saapunut. Alussa oli hän turvana nuorelle maamiehellensä, vaikka ei aivan läheistä ystävyyttä heidän välillänsä syntynyt. Rakastettavan luonteensa mukaan kohteli Runeberg häntä vilpittömällä ystävyydellä, kutsui häntä luoksensa ja tarjosi hänelle rahaapuakin; mutta kaikkea tätä käytti Takanen hyvin vähän jos ollenkaan hyväksensä. Runeberg oli 11 vuotta vanhempi ja jo tähän aikaan verraten mainio kuvanveistäjä: se teki, että vaatimaton ja ujomielinen Takanen kulki omia teitään, vaikka hän jälestäpäin aina kiitollisuudella muisteli Runebergiä.

Tähän aikaan oleskeli Romassa myös toinen, 8 kuukautta ennen sinne tullut, suomalainen kuvanveistäjä, Robert Stigell. Hänen kanssaan tuli Takanen hyväksi ystäväksi; mutta enemmän kuin muihin kuuluu hän kuitenkin ensi aikoina liittyneen erääsen ruotsalaiseen taiteilijaan, nimeltä A. Carlsson, joka v. ’78 kuoli parhaassa ijässään. Carlsson oli lahjakas kuvanveistäjä ja professori Molinin etevimpiä oppilaita. Hän oli rohkea ja käytöllinen taiteensa teknikin alalla, hyvin puhelias ja selitteli laveasti mikä hänen mielestään oli taiteen taide. Häneltä oppi Takanen paljon, joka myöhemmin oli hänelle hyödyksi, kun hänen täytyi toimeentuloansa varten etsiä marmorinhakkaajan työtä toisten onnellisempain luona. Kolmas hyvä toveri oli ennen mainittu tanskalainen kuvanveistäjä Hasselriis, joka nyt ystävän kuoleman jälkeen on minulle lähettänyt hauskoja muistoonpanoja Takasesta. Näiden ystäväin seurassa viihtyi Takanen oivallisesti eikä hän tiennyt suurempaa nautintoa kuin kauniina kevätpäivinä toverien kanssa, joihinka vielä sanotaan kuuluneen yksi turkkilainenkin kuvanveistäjä, harjoittaa bocciapeliä jonkun osterian pihalla ulkopuolella kaupungin portteja.

Mutta samalla ahkeroitsi Takanen myös edistyäksensä taiteessansa. Roman taidekokoelmissa hän tutustui suurten mestarien teoksiin, ja ihmeellistä on, kuinka hänen silmänsä ja käsityksensä olivat tarkat kauneutta älyämään. V:na ’76 joulukuulla tutustuin minä Takaseen ja jo ensi päivänä me yhdessä käytiin Capitolion museossa, Pietarin kirkossa y. m. ja koko ajan sain minä kummastella hänen hienoa tunnettansa ja ymmärrystänsä taideteosten arvoste-

lemisessa. Hän ei selitellyt laveasti, mutta hänen lyhyet viittauksensa siihen, mitä toisessa tai toisessa teoksessa oli ihanata, olivat aina sattuvat ja oikeat.

Jo ensi aikoina vuokrasi Takanen tuon onnettoman atelierin, joka oli oleva niin turmiollinen hänen muutoinkin heikonpuoliselle terveydellensä. Siinä aina kosteassa ja talvis-aikana kylmän kolkossa atelierissa, jossa vielä päälliseksi rotat ahdistivat häntä, rakentaen pesiänsä suuren huoneen perällä oleviin onttoihin kipsikuvihin, on Takanen luonut useimmat teoksensa. Sitä paitsi oli hänellä vuokrattuna pieni kamari, sillä makuuhuoneeksi hän ei toki koskaan liene käyttänyt atelieriansa.

Tuon atelierin ystävällisenä isäntänä tuli vaatimaton „Signor Giovanni“ tunnetuksi ympäristössä. Koska Suomen kieli sekä sointunsa että vokaalien lausumisen puolesta on verraten lähellä Italian kieltä, oppi Takanen käytöllisesti sitä kieltä paremmin kuin yhtäkään muuta vierasta kieltä. Hän puhui sitä niin sujuvasti, että ainakin alhainen kansa Romassa luuli hänen puhuvan jotakin maaseutu-murretta, mutta muutoin puhdasta Italian kieltä. Kun taiteilijallamme ei ollut muuta seuraa, niin tapasi hän aina läheisessä osteriassa tuttavia, joiden kanssa hän iloisesti pakinoi ruoka-aikana. Hänen luonteensa oli kerrassaan semmoinen, että kaikki pitivät hänestä, kun kerran olivat häneen tutustuneet.

Kun Takanen vähitellen oli tottunut näihin uusiin oloihin, kulki hänen elämänsä hiljalleen eteenpäin. Tärkeimmät tapaukset olivat jonkun Suomalaisen tulo Romaan tahi joku odottamaton tilaus, joka enimmästään tuli aavistamatta kuin pilvistä pudoten, sillä kuvanveistäjämme ei osannut tilaajoita etsiä taikka luoksensa vetää, joll'eivät itse tulleet, niin jäivät tulematta. Näin ollen kärsi hän usein suurta puutetta.

Tässä annan jälleen sanan vuoron Hasselriisille, joka kentiesi paremmin kuin kukaan muu tuntee Takasen elämän laadun. Hän kertoo näin:

„Hänen elämänsä oli kuin hiljainen, ystävällinen metsälampi, jonka pinnalla vieno ja iloinen tuulonen puhalteli saaden sen keveästi lainehtimaan. Laineet eivät koskaan kiihtyneet vihaisiksi aalloiksi, jotka olisivat rynnänneet matalalle rannalle taikka vasten kallioseiniä. Eivätkä ne myöskään konsanaan jäätyneet. Vaikka häntä paleli, niin että hän tärisi kylmässä työhuoneessaan ja sieltä meni kotia päivällisille, joiksi ei muuta ollut tarjona kuin juustoa ja

leipää, niin hän ei koskaan valittanut, sen vähemmin syytellyt toisia. Laineet kävivät hiljaista, ystävällistä kulkuansa."

„Semmoisina hetkinä hän ei miettinyt niinkuin muuan maalaaja, joka sanoi: „Koska minulla ei ole rahaa, tahdon minä ainakin syödä hyvästi". Semmoisissa tiloissa muisteli Takanen köyhää äitiänsä, joka oli synnyttänyt yhden hänen sisaruksistaan ulkona, ollessaan kovassa työssä kaukana köyhästä kodostaan, ja hänen mielestään oli hänellä verrattuna hänen omaisiinsa liiaksikin hyvät päivät, jopa silloinkin kun puute ahdisti."

„Jos ajat kävivät sitäkin kovemmiksi, niin kannettiin joku huonekalu sen portin kautta, jonka yllä oleva pintakuva esittää Kristuksen vaipuvan ristin kuorman alle, s. o. Monte del pieta- eli panttilainaus-laitokseen, ja sillä oli hätä hetkeksi torjuttu. Semmoisista asioista hän ei koskaan puhunut. Vasta silloin kun ei sitä tietä enään apua saatu, tuli hän jonkun ystävän tahi tuttavan luokse pyytämään pientä lainaa, harvoin enempää kuin muutamia franc'ia. Hän luuli semmoisissa tilaisuuksissa, että kaikki olivat yhtä köyhiä kuin hän itse ja useimmiten oli hän oikeassa, sillä rikkaitten kanssa hän harvoin seurusteli. Näin ollen tuli hän joskus hyvin surumieliseksi ja hän lausui suuren huolensa siitä, kuinka kerran kun hän itse oli pois mennyt hänen vaimonsa ja lapsensa, joita hän rakasti kuin hellin isä ainakin, tulisivat toimeen."

Ensimmäinen tilaus, jonka Takanen sai Romassa, oli amiraali von Kraemerin pojan, 4:n tai 5:n vuoden vanhan lapsen, rintakuva. Hän suoritti tehtävänsä taidokkaasti, niin että hän jo silloin herätti huomiota muotokuvain tekijänä. Tämä kuvanveistotaiteen haara olikin ainoa, jolla hän sai verraten paljon tilauksia. Tosin ei paljon siinä merkityksessä, että hän olisi sillä suuresti ansainnut, mutta siksi kylläksi, että hän oli tilaisuudessa harjaantua mestariksi. Skandinavilaiset kuvanveistäjät eivät juuri kielläkään Takasen ylimalkaan olleen etevimmän rintakuvain tekijän Pohjoismaissa ja jo v:na '76 kertoi minulle Takanen, Runebergin vaatimattomasti itsestään sanoneen, ett'ei hän siinä kohden kykenisi kilpailemaan hänen kanssaan. Tässä jos missään huomaamme, että Takasen taide perustui luonnonperäiseen neroon, sillä häntä tuskin voi sanoa ihmistuntijaksi, vaikka sen luulisi siitä hienoudesta ja luonteenmukaisuudesta, jolla hän kuvasi henkilöitä vallan toisista piireistä kuin ne joissa hän tavallisesti liikkui. Hasselriisin arvostelun mukaan on Takasen etevin teos tällä alalla erään mainion romalaisen lääkärin professori Crudelin vaimon rintakuva. Sitä ei ole täällä nähty, mutta sen alkumodelli on kai nii-

den kipsisten rintakuvain joukossa, jotka nyt taiteilijan kuoleman jälkeen saapunevat Suomeen. Olipa se onni, että Takanen sai luoda suuren kansalaisen Snellmanin rintakuvan pronssiin, ainoa monumentaalinen teos, jonka ennätti tehdä!

Muotokuvain ohella oli hänellä yhä muitakin tehtäviä mielessä ja useimmat, jotka valmistuivat, alotti hän ilman tilausta ja tietämättä saisiko ostajia. Tämä asianlaita selittää miksi ne kaikki ovat niin pieniä ko'oltaan. Ainoastaan muutamilla pienillä muistutuksilla tahdon ne saattaa kuulijoitteni mieleen.

Varhaisimmat olivat „Venus ja Amor" sekä „Aino", jotka jo todistavat Takasen täydellistä itsenäisyyttä. Edellinen muistuttaa tosin aineen puolesta antikiseeraavata suuntaa, jota kaikki hänen opettajansa olivat noudattaneet; mutta kuvanveistäjämme muodonkäsitys ja -tunne olivat alusta alkain ihmeen vapaat sentapaisista oireista. Syntyperäinen hieno aisti ja luonto ohjasivat häntä, niin ett'ei vieraan vaikutuksen jälkiä huomata. Mitä erittäin Aino-kuvaan tulee, niin on luultavasti moni katsoja oudostunut, ett'ei onnettoman neidon murhe tule siinä enemmän näkyviin. Mutta Kalevalan kertomuksen mukaan voipi päättää, että impirukka oli jo itkenyt kyyneleensä kuiville, kun runo lausuu:

Aamulla ani varahin
Katsoi tuonne niemen päähän,
Kolme oli neittä niemen päässä,
Ne on merta kylpemässä,
Aino neiti neljänneksi,
Vitsan varpa viidenneksi.

Toiseksi on kuvanveistäjä osannut olla yhtä hellätuntoinen kuin kansanrunotar kuvatessaan Ainoa. Runoissa ei sanallakaan sanota, että hänen kasvonsa olisivat itkusta muuttuneet tahi surkastuneet, jota vastoin runo puhuessaan, veljen, Joukahaisen, itkusta ei ollenkaan arasta sanoa hänen murehtiessaan olleen

— — huulin hyypynyisin,
Nenän suulle langennuisen?

Takanen toivoi hartaasti saada käsitellä muitakin Kalevalan aiheita ja jälkeen jääneissä luonnoksissa saanemme varmaan nähdä mietteitä siihen suuntaan. Hasselriis kirjoittaa tästä asiasta: „Jos Takaselle olisi uskottu suurempia

tehtäviä, esimerkiksi suomalaisesta mytologiasta, johon hän aina oli hyvin mieltynyt ja jota hän piti mahdollisena plastillisesti esittää, taikka jos hänen omat varansa olisivat riittäneet hänen ryhtyä semmoisiin aiheisin ilman tilauksetta, niin on varmaa, että hänen kykynsä olisi kehittynyt paljon mahtavammaksi kuin nyt. Puute ja taide sopivat huonosti yhteen. Toisten luottamus häneen olisi pitänyt rohkaista hänen vaatimattomuuttansa ja vähäistä luottamustansa itseensä."

Ne teokset, joissa Takanen nimityksien mukaan on käsitellyt antiikisia aiheita, ovat verraten vähempi arvoisia, jos niitä arvostelee suorastaan antiikiselta kannalta. Hänellä ei ollut syvempiä tietoja eikä selvää käsitystä vanhan ajan oloista ja maailmankatsannosta; mutta nimitykset ovatkin syrjäasiana pidettävät. Niin esim. „Sydämiä musertava Amor" on onnellisen isän humorillinen mielijohde. Pieni pystykuva on uskollinen kuva Takasen vanhemmasta poika-vainajasta Kullervosta ja sydämien musertaminen on viaton, lystillinen ajatus, jota on ylen tarpeetonta arvostella antiikiselta kannalta. „Andromeda" kuva taasen on miltä kannalta tahansa katsottuna kiitettävä teos. Aatteen puolesta on erittäin huomattava, millä taiteellisella hienotuntoisuudella lohikäärme on painettu suunnitelman syrjään.

Ihanasta „Rebekka" kuvasta, jonka erinomainen arvo on kyllin tunnettu ja tunnustettu, tahdon vaan lausua, että sitä voipi pitää muistona lapsuuden ajoista, jolloin kodossa raamatun historiaa luettiin, samoin kuin Aleksis Kiven „Lea" todistaa, ett'ei runoilijan mielestä koskaan haihtunut muisto hänen äitinsä toimeenpanemista hartaushetkistä.

Ylimalkaan voi Takasen teoksista sanoa, että kaikissa esiintyy puhdas taiteellisuus. Eräs ranskalainen kirjailija lausuu: meidän aikakautemme onnettomuus taiteesen nähden on se, että useimmat taideteokset ikäänkuin kantavat päällänsä reklamin, s. o. niissä näkee, että taiteilija on tahtomalla tahtonut taivuttaa yleisön huomiota puoleensa. Sitä ei voi sanoa yhdestäkään Takasen teoksesta. Se ihanuus, jonka hän on laskenut kuvihinsa, on yhtä vaatimaton, yhtä luonnollinen kuin hän itse oli, yhtä vaatimaton kuin kansanrunoutemme ihanuus — ja ovathan ne molemmat lähteneet saman kansanhengen syvyydestä.

V:na '78 lähti Takanen pitkälle matkalle, tietääkseni niillä rahoilla, jotka hän sai h:ra A. W. Lagerborgilta, joka oli veistättänyt „Rebekan" marmorista. Hän lähti ensin Parisiin maailmannäyttelyn taideosastoa katsomaan ja sieltä

hän tuli Suomeen. Hän saapui tänne Elokuussa ja oleskeli sitten koko loppupuolen vuotta Viipurissa ja Virolahdella. Kaikkialla hän kävi vanhoja tuttavia tapaamassa. Muun muassa kävi hän eräänä päivänä siinä talossa, jonka karjaa hän pienenä poikana oli paimentanut. Siellä ei vierasta herraa tunnettu, ennenkuin hän sanoi olevansa „Sillanpään Eerikin poika". Helmikuulla '79 oleskeli hän sitten Helsingissä, jolloin sai onneksensa tehdä ijäkkään Johan Vilhelm Snellmanin kuvan. Tätä sattumusta saamme kiittää siitä, että jälkimaailmalle on jäänyt tyydyttävä, ihana kuva suuresta kansallishengen herättäjästä.

Snellman kohteli kuvanveistäjää erittäinkin ystävällisesti ja vaikutti puolestaan siihen, että Takanen silloin sai pari tuhatta markkaa valtioapua. Ihan varmaan hän siis iloisella mielellä palasi Romaan, jossa häntä hellästi rakastettu morsian odotti.

Muutama kuukausi sen jälkeen kun oli palannut Italiaan, meni Takanen 11 p. Toukokuuta '79 naimisiin neiti Giacinta Biavascon kanssa. Morsiamen isä oli kauppias, Napolista kotoisin, mutta hän itse oli Romassa syntynyt ja kasvanut. Rouva Takanen on kaunis solakkavartaloinen nainen ja hänen käytöksessään huomaa sen luontoperäisen arvollisuuden ja sulon, jotka ovat omituisia romalaisille naisille. Mutta vielä tärkeämpi oli se, että hänen vilpitön luonteensa ja hyvät avunsa sekä käytöllisyytensä tekivät hänestä hyvän ja kaikin puolin sopivan vaimon taideniekallemme, jota ulkonaisissa asioissa tavasta vaivasi se saamattomuus, joka usein nähdään taiteilijoissa ja runoilijoissa. Avioliitto olikin koko ajan onnellinen ja tuotti Takaselle sydämen iloa, enemmän kuin hän koskaan ennen oli saanut nauttia.

Mutta tästä avioliitosta — outoa kyllä ensi katsannolla — oli sekin seuraus että Takanen entistä enemmän henkisesti lähestyi kotimaata. Perhe-elämä saatti näetten hänen kotoiset muistonsa elävämmäksi, johon Suomessakäyntikin oli vaikuttanut. Hän kirjoitteli entistä useammin sukulaisilleen. Lapset saivat suomalaisia ja suomalaisten sukulaisten nimiä. Hän opetteli vaimolleen suomalaisia lauluja ja herätti hänessäkin suuren rakkauden kaukaisiin sukulaisiin ja kaihon päästä näkemään heitä ja kaukaista Suomea. Tammikuulla '82 pyytää hän suomalaisia sanomalehtiä, sillä „ikävä on olla ilman vähintäkään tietoa Suomesta ja sen oloista". Saatuansa sanomia ja joitakuita kirjoja, kirjoittaa hän: „Totta sanoen minun sisällinen olentoni on muut-

tunut niin suomalaiseksi, ett'en olisi koskaan uskonut isänmaallisen kirjallisuuden niin suuresti vaikuttavan."

Luonnollista onpi, että Takanen perheen isänä sai enemmän huolta, mutta työhalu oli myöskin loppumaton, kun vaan terveys olisi kestänyt. Se oli kuitenkin pääasiallisesti tuon surmaavan atelierin kautta niin heikontunut, että hän alinomaa pitkät ajat oli työhön kykenemätön. Siten hän kirjoittaa v. '81: „Olen ollut likellä Tuonelan jokea: vähääpä puuttui, ettei kalma vienyt minua pois miespoloista. Vaan tekipä kuitenkin kovan pykälän onnelliseen avioelämääni: 10 kuukautta on mennyt ilman mitäkään työtä aikaansaamatta, ainoa ilo on ollut Kullervomme, vaan nyt taas Jumalan kiitos voin alkaa työskennellä. Toivon että Jumalan avulla kaikki haavat pian paranevat". — V:na '82 hän koeteltuaan omia tekeillä olevia teoksiansa ja mainittuaan muun muassa: „Vanhoja velkojani maksan punkteeraten Larsenille hänen tekemänsä rintakuvan", päättää täynnä toivoa: „Tästä näet, että Jumala, vaikka on kovasti minua koetellut, taas antaa minulle siunauksensa, josta hänelle olkoon kiitos. Olispa onni, jos saisin tehdä Snellmanin rintakuvan; sitenhän saisin varoja kilpailla keisarin muistopatsaastakin". Mutta jälleen hän sairastui vuoteen omaksi toisen kerran toisensa perästä. Muutamat viimeisistä kuvistaan, teki Takanen sairaana ollen. Siten esim. kaavaili hän sängyssä istuen pienet pronssikuvat Lönnrotista ja Snellmanista.

Näiltä viime vuosilta olisi minulla paljon tietoja, sillä hän kirjoitteli kotimaahan entistä akkerammin; mutta minä huomaan, että jo on aika päättää.

Viime kesällä teki Takanen keisarin kuvan ollen niin heikkona, että lääkäri oli kieltänyt hänen työtä tekemästä. Tehtävä suoritettiin 15 päivässä, siten että hän kunakin päivänä työskenteli 2 tuntia. Saatuansa sähkösanomalla tiedon, että hänelle oli annettu ensimmäinen palkinto, kirjoittaa hän: „Et usko, hyvä veli, kuinka vaimoni kanssa iloitsimme, sydämestämme kiittäen Jumalaa, häntä, jolta kaikki hyvyys tulee."

Tämä menestys rohkaisi hänen mieltänsä, niin että hän uuden vuoden alusta vuokrasi itselleen paremman työhuoneen. Viime Helmikuulla hän kirjoittaa: „Voimani ovat Jumalan kiitos nyt paljoa paremmat, vaikka jouluni vietin sängyssä. Vähän olen myös voinut työskennellä, kun olen vuokrannnt kuivan atelierin. Kaikki ihmiset sanoivat, että jos vielä vähän kauemmin olisin pitänyt sitä vanhaa kosteata työhuonettani niin olisin henkenikin siinä menettänyt. Syy miksi en tahtonut siitä luopua enkä huolinut muiden varoitus-

sista oli rahaseikka. Siitä näet maksoin 35 liireä; nykyisestä maksan 100 l. kuussa. Mutta mitäs hyötyä siitä olikaan kun täytyi sen sijaan lääkärit ja apteekarit maksella. Vaan Jumalan avulla pari tuntia kauemmin päivässä työskennellen on se raha ansaittu — pääasia on terveys."

Valitettavasti tapahtui tämä muutto liian myöhään. Keväällä ja kesällä oli terveys kuitenkin parempi ja hän teki ahkerasti työtä. Elokuun lopulla hän lausuu ilonsa siitä, että saisi ruveta keisarin kuvaa tekemään: „Arvannethan iloni tästä suuresta onnesta, josta en osaa tarpeeksi kiittää Jumalaa."

Viimeisessä kirjekortissa, joka on lähetetty 16 p. Syyskuuta, kiittää hän „ihan odottamattomasta iloisesta uutisesta", nimittäin että oli taidenäyttelyssä kultamitaljin saanut.

Kun hän viimeisen kerran vaipui sairasvuoteelle, johonka oli niin tottunut ja josta hän niinkuin elävä ainakin toivoi vielä nousevansa, väikkyi taiteilijan sisällisen silmän edessä paitse keisarin kuvaa myöskin piispa Agricolan kuva, jonka luomiseen kilpailua varten hän juuri oli ollut ryhtymäisillään.

Kuka tietää, mitä hän myöhemmin ajatteli, kun hän huomasi, ett'ei hän enään voisikaan vuoteeltaan nousta. Viimeiset sanansa kuolinhetkellä lausui hän Suomen kielellä, jota ei yksikään läsnäoleva ymmärtänyt!

Johannes Takasen elämäkerrassa on paljon surullista; mutta on siinä myöskin iloista ja ylentävätä.

Takasen luonteessa oli paljo rakastettavaa, jotakin kullankirkasta ja jaloa, joka oli elävä perustus sille ihanuudelle, jonka hän loi meidän iloksemme. Ani harvassa Suomalaisessa on ilmestynyt niin selvä taiteilija-nero, eikä yksikään puhtaasta suomalaisesta kodosta lähtenyt mies ole taiteen alalla ehtinyt niin kauaksi kuin hän. Hänen merkityksensä taiteemme historiassa on siinä, että hän ensimmäisenä on todistanut sen kansamme taipumuksen taiteelliseen tuotantoon, joka niin ylevästi esiintyy kansanrunoudessamme, myöskin voivan yhtä hienona, yhtä puhtaana, yhtä ylevänä ilmestyä kuvanveistotaiteenkin alalla.

Eliel Aspelin.

Vertaus virolaisten ja suomalaisten lyyrillisten runojen välillä

(Jatkoa.)

Surullisesta kauneudestaan ovat suomalaisessa kansanrunoudessa miniän virret ylen tunnetut. Mitä vaikeihin oloihin tulee, ei ole siinä kohden virolainenkaan onnellisempi. Saman kovan on Viron tytär kuin Suomenkin saanut kokea, että isän kodossa toisella lailla eletään vapaana tyttösenä kuin vaimona miehelässä ja anopin apulaisena. Runoutemme rikkaista varoista verrattakoon:

Niin minä kotona kasvoin,
kun putki palolla kasvoi,
eikä suotu survomahan,
ei tahottu tappamahan.
Minä luhissa makasin,
alla viien villavaipan.
Menin aittahan mäellä,
särin siellä vehnäleivät,
sivalsin sianlihoja,
viileskelin voimuruja. [1])

Kui ma olli umah kotoh,
kui·ma elli esä tareh,
lätsi ma aita, lõiksi lihha,
tõiste aita, võti võidu,
võti võidu, es vähäne,
kaksi kalla, es kahane,
pää puttu mull tsea lihha,
həri havve hambihe.
Imä ütel hiire pääle,
esä kaivas kasi pääle. [2])

Mutta miehelään jouduttuaan ja siellä jonkun aikaa elettyään, on nuoren vaimon laulu aivan toinen:

Osasi minun emoni,
osasi omenan tehä,
taisi taimen kasvatella,

Isäkene, taadikene,
emäkene, memmekene!
Tuntsid taime kasvatada,

---

[1]) Kant. II 163. [2]) V. K. 54 D.

ei osannut istutella.
Istutti ihanan taimen
ilkiöille istumille,
pani paikoille pahoille,
koivun juurille koville
iäksensä itkemähän,
kuuksensa kujertamahan,
joka viikko vieremähän,
muut ajat murehtimahan. [1])

ei sa tunnud istutada!
Istutid kõvale maale,
suomaale sikke'elle,
kuramaale kuusikusse,
virumaale varvikusse,
põllumaale põndakulle,
kus ei võinud kapsas kasuda,
juurt ei alla juurutada,
peäd ei peäle kasvatada. [2])

Näin saatuansa surulliset kokemukset siitä, miten vaikea on miniänä olla, josta ei runollisempaa eikä enemmän sydämmeen käypää valitusta taida löytyä kuin koska hän lausuu huolensa päivöselle:

kuukene, päiväkene,
sinä kõnnit kõrge'elt,
sinä paistat pallo maad,
vii sõna mu velile,
saada sõna sõsarille,
et o neiol kuri elo,
kanaselgi kalgi põlvi;
saada perrä tina saani,
heidä helmidse hobese,
kanna neio Karjamaale, [3])

lähtee miniä toisinaan, joskus vasta vuosien takaa kotonaan käymään. Suomalaisista runoista päättäen on silloin jo kaikki entisestä perin pohjin muuttunut, virolaisissa on kyllä toisinaan niinkin, mutta ei aina. Mielellään antaa runo kumminkin meidän nähdä, kuinka hyvästi tyttö otetaan vastaan, isä kiiruhtaa härkää iskemään ja valmistuksia sisaren kestitsemiseksi kiiruusti laitetaan. Tavallisesti tulija silloin selittää että hänellä kyllä ruokia on kotonaankin, eikä niiden tähden tullut käymään. Usein on hänellä lapsille ja kotona olijoille tuomisiakin mukanansa. [4])

Kääntäkäämme nyt huomiomme erääsen seikkaan, josta virolaisissa ko-

[1]) Kant. II 162. [2]) V. K. 250 A. [3]) V. K. 50. [4]) V. K. 243—6.

koelmissa runot kertovat yhteydessä miniän laulujen kanssa: viinan turmelluksesta perheessä. Usein runo alkaa sanoilla:

Jumal hoidku sedä neidu,
sedä kabu kasvamasta,
kes saab joodiku mehele,
kaasaks laia lakardille,
kõrtsitee tallajalle,
viha viina võttijalle. [1])

Alkaapa Kantelettaressakin muutamat runot melkein samoilla sanoilla ja tuo pahe on Suomalaisellekin liiaksi tuttu. Mutta näyttää siltä kuin surullisimmat tätä ainetta käsittävät runot olisivat kotoisin paikoilta, joissa muutenkin on vallassa samanlaiset olot kuin Virossa, niin yhtäläisiltä toisissakin kohdin näyttävät.

Omituinen on näissä runoissa — virolaisissa — se elävyys ja tulinen inho, millä puhutaan viinasta, oluesta ja kôrtsistä. Kun niin onnettomasti on käynyt, että tyttö on juopolle vaimoksi joutunut, niin, kertoo runo, tämä vie kapakkaan hänen suurella vaivalla tekemänsä vaatteetkin ja liikuttavaa todella on, kun siellä hame valittaa kadottaneensa entisen omistajansa ja hyvän tekijänsä. Mutta ei tässä vielä ole kyllin, kotia tulee mies vasta kun kukko viidennen kerran laulaa ja kun sänky ei silloin enää ole säädettynä, ottaa hän piiskan tahi solkipäisen vyönsä ja pieksee sillä vaimoaan kotoisten vaivojen kiitokseksi. Mainiompaa raittiuden puolustusta ei voi olla kuin nämä runot eikä niistä kiitollisuus mieleen synny Itämeren maakuntien kapakkojen omistajia kohtaan. [2])

Näyttääpä tämä väkevien nauttiminen kuitenkin jo aikaa päässeen kansan mieleen ja tapoihin syvästi juurtumaan, koska sen ylistämiseksi ja kaunistamiseksi on omituisia runoja tehty. [3]) Neus sanoo johdatuksessaan että juomalauluja löytyy hyvinkin paljon, vaikka ei katso tarpeelliseksi niitä julaista.

Vanhempien ja lasten välistä on runotar saanut kansanlauluissa paljon aineita. Naimisiin joutuneen tyttären tahi täyskasvaneen pojan kiitos isälle ja

[1]) V. K. 256. [2]) V. K. 256, 257, 55, Neus 88 B. ja C. [3]) V. K. 76, Neus 84 C.

äidille, samoin kuin äidin tunteet lapsiaan kohtaan ovat mitä ihaninta runous voi esittää. Eikä toiselta puolen voi surullisempaa olla kuin orpolapsen valitus turvattomuudestaan ja yksinäisyydestään. Tämä on virolaisillekin varsin tuttu laulun aine, josta esimerkki on jo edellisessä esiin tuotu.

Rakasta kuollutta surevat kuitenkin elämään jääneet virolaisten runojen mukaan toisellakin tavalla, joka tuntuu liikanaiselta ja sentähden loukkaavalta, lieneeköhän sitten tullut itäsuomalaisten juhlista kuolleiden muistoksi vai miten? Runo näet kertoo että orpotyttö varhain ennen valkenemista nousi, pesi suun, suki pään, puki ja lähti navettaan karjaa hoitamaan. Hän kuuli käen kukkuvan ja luuli sen äitivainajansa ääneksi, joka kutsui. Karjan laitumelle vietyänsä hän kiiruhti kalmatietä äitinsä haudalle, purkasi maan pois, kiskoi kannen auki ja pyytää, rukoilee että äiti nousisi häntä auttamaan. Äiti sanoo sen mahdottomaksi, hänessä on jo kalman haisu. Tytär lupaa tehdä makeista ja happamista marjoista vesimaljan, jolla äiti suustaan saa haisun pois ja lupaa lämmittää vedet vastat hänen pestäkseen, mutta ei auta sekään:

ei või minnä, tüttereni,
karadagi, kanaseni,
mull om kolmi hoitijat:
Tooni poiga pähütsen,
Tooni tütär jalotsin,
Vana Tooni vaihe'el,
Kena Tooni keske'el. [1])

Tätä runolajia käsittävät muutamat toisinnot. Epäilemättä ne puhuvat sydämmen puhdasta lyriikiä, vaikka sen toimeen paneminon ei tahdo olla meille mieleen. [2])

Olisi nyt tarkastettavana ne piirteet Viron lyyrillisessä runoudessa, jotka ovat alkunsa saaneet tämän kansan monen sadan vuotisesta sortotilasta ja orjuuden ajasta. Ja huomattavalla tavalla on tämäkin selvästi runoihin kuvastunut. Aivan luonnollistahan on että kansan tunteet sen sortajia vastaan tuon

[1]) V. K. 68 B. [2]) V. K. 68, 69, Neus 17 ja ehkä Kant. II 17.

tuostakin huokaisivat ilmi. Mutta toisellakin tapaa on tämä orjuus vaikuttanut. Pitkin runojen sarjaa tapaa käytettynä „saksa" siinä, missä jotakin tavallista parempaa olisi kuvattavana tahi loistavaksi esitettävänä. Onhan sitä sekä „herra" sanaa toisinaan ivallisestikin käytetty eli meidän kannalta katsoen saksalaisten oikeata kantaa kuvaamaan, mutta verrattoman enimmät käyttöpaikoista todistavat että „saksalase" paremmuutta luonnollisena asiana pidetään.

Todistukseksi, miten runojen henki vähitellen ajan pitkään on muuttunut, sopii seuraava arvelu laulusta, joka verrattakoon suomalaisiin lauseihin samasta asiasta:

Ei ole leel'o laste laulus,
laste laulus, naiste naurus;
leel'o iks suuri säksa laulu,
noorde herri hinguslaulu,
junkuride joogi laulu. [1])

Samaa ylhäisten vaikutusta osoittaa niinikään Neusin kokoelmassa häiden päättyminen rouvan luusuman muistilauseen kautta.

Mutta jos ovatkin olot olleet minkälaiset hyvänsä ja vaikutus ylhäältä päin miten suuri tahansa, niin suomalainen luonne kuitenkin aina osoittaa sopuisuutensa ja luottamuksensa, olkoon hän asumassa millä puolen Lahtea hyvänsä. Paremmin kuin pitkät selitykset kuvaa asiata runo:

Oi mino hüvvä herräkeist,
kuldakruoni provvakeist!
Tule vällä tooli pääle,
saista saani varva pääle,
kae oma valla pääle,
kuis sedä valda vaivatas,
perüs valda piinatas. [2])

Mutta sitä kiukkuisempi on kansa pehtorille, mitä suurempi sen luottamus herroihin. Kubjas se on kansan mielestä kaiken pahan alku ja juuri.

---

[1]) V. K. 3. [2]) V. K. 83.

Ikuiseksi muistoksi on hän saanut kansan runon kirouksen, joka kertoo miten hän helvettihin kutsuttiin, missä pyövelin palvelija hänelle rovioita rakenteli. [1])

Toiselta puolen ei voi olla muistuttamatta, että kun laulajatyttö kertoo, miten mainio hän taidossaan on, hän mainitsee että kubjaskin jää kuulemaan, viiden vallastalon alustalaiset katsomaan ja saksat syrjästä huomaamaan.

Siitäkin antavat runot meille varsin elävän kuvan, miten pehtorit valtaansa ylläpitävät ja käyttävät. Palveluspoika kertoo miten hän maanantaina oli kosiomatkalla, kävi naisten asioita ajamassa. Tiistaina hän pantiin kartanoon päivää tekemään. Kohta oli pehtori asiassa kiini:

Tulli kubjas külä puolta,
kilter Kiuma kõrdsi puolta;
voda poisi, no noh poisi!
kus sa mulla eile olid,
eile olid, täna tulid?

Käskee pojan ehtoolla tulla tupaan:

tuodi suosta suoja' vitsa,
paiust paari patakit,
anti kümme külge müödä.

Seuraus oli että:

jäi ma pihasta põdema,
ola luista oiglemahe,
pihast tulli välja memme piina,
ola luista memme ohto,
käe varsist memme vaiva.
Mureht sai minosta imäle,
silmävet sai söötijälle,
käe märgä mähkijälle.

Sen lisäksi nuori mies toivoo olevansa meressä tai kaivossa, johon hänen äitinsä muka olisi pitänyt hänet jo pienenä kuljettaa. [2])

---

[1]) V. K. 99 lop. [2]) V. K. 86.

Mahdollisesti tässä lyyrillisessä runossa kerrottu tapaus on voinut antaa aiheen näin kovaan rangaistukseen. Mutta rankaisemisen oikeudellisuutta voi kyllä epäillä, varsinkin kun runo toisessa kohden kertoo miten tyttö, joka antoi kihlat vastenmieliselle miehelle takaisin, kuitenkin pakoitettiin hänelle menemään, kun uhkasi:

las ma annan härrä täädä,
kuulutan kubija täädä,
härrä vitsad äkilised,
roua vitsad roosalised,
kutsaril kibedäd vitsad.

Siihen tyttö kyllä sukkelasti vastaa: olisit ottanut herran tyttären, kihlannut kubjaan tyttären, jolla enemmän vaatteita, rikkauksia on, kuin minulla, mutta ei tainnut asia siitä parata. [1])

Jos näin „teupoisin" asema ja moraalinen kanta ei ole kiitettävä, niin ei ikään „teutüdrukun"kaan sen kadehdittavampi ole. Eläisin, sanoo tyttö, miten eläisin, jos eivät mua halpaa niin haukkuisi, niin kautta henkeni katkeroittaisi. Ennen aikaan työltä väsyneenä palattuani äiti minut peitti lämpimään peittoon, antoi lämmintä ruokaa nälkäisen syödä, nyt kun palaan kotia käskee vieras emäntä toisinaan panna ovenkin lukkoon että suurisyöjä, puolen pätsin puolentaja, kanan katko, munan murto, suolan surma, leivän leino ei pääsisi sisäänkään Pannaanpa toisinaan penkkikin pois, että väsynyt ei saisi levähtää, vaan vettä kantamaan kaivolta käsketään kyllä. Toisella tapaa äiti ennen työhön käski, pani maidon lämpiämään, käski patjoille lepäämään. [2])

Näihin runoihin verraten, jotka perustuvat virolaisten kotoelämään ja sen kurjuudessaan meille esittävät, ovat tahi tuntuvat laimeilta puhtaammasti lyyrilliset runot, kaikesta niiden surullisesta kauneudesta huolimatta. Nepä ovat paremmin niiden kaltaisia, jotka tästä aineesta Kantelettaressa löytyvät. Toisinaan kuitenkin reaalinen totuus pistäkse ilmenemään täydessä voimassaan. Kun yhtäläisyys yleensä suomalaisten kanssa on suuri ja huomattava, lienee eri sisällyksen vivahduksia tarpeeton luetella. [3]) Erittäin kaunis on runo perheentyttären ja orjalapsen eri kohtalosta. [4])

[1]) V. K. 259 koko. [2]) V. K 87. [3]) Neus 48, 60, 63. V. K. 84. [4]) V. K. 278.

Sukulaisuuden valaisemiseksi tulkoot tähän muutamat säkeet, niin sanasanaista yhtäläisyyttä ei aivan usein tavata, mutta sitä useammin asiallista, aineen puolesta.

Mene päivä, viere viikko,
alene Jumalan aika!
Mene päivä männikölle —
lennä lehmäslypsykselle;
päästä paimenta kotihin
vilusta, pahasta säästä,
vilusta värisemästä,
pakkasesta parkumasta,
kannikkoa kaivamahan,
pyttyä pyältämähän —. —
Isäntä kova kotona,
emäntä sitäi kovempi — —
itse kaivoi kannikkansa,
itse pyttynsä pyälsi. [1])

Veerä, veerä päiväkene,
alanegi aokene!
Veerä sinnä, koh su vele',
sõvva sinnä, koh sõsare'!
Ega viisi päivä veerdä,
viisi aigu alaneda.
Päiväl olli paljo tüödä,
sulasila suurta tüödä.
Päiv sug'e sulaste päid,
laap'e karja laste päid,
kullane hari käehnä. [2])

Kenties tässä vielä on tarvis huomauttaa sitä suurta eroitusta, minkä runo tekee rikkaan ja köyhän välillä. Se näkyy perustuvan elämän huomioihin, jotka runo lausuu ilman varsinaista paheksumista. Kertoohan vähän ivallisesti vaan kuinka:

ega rikas riiht ei pesä,
kuldaneido kupo käänä;
toll jääs udsu otsa pääle,
põrmu jääse põlle pääle,
sine siidi räti pääle.
Rihe pesi vaene lats',
kuo kääni kodota neido;
ei jää põrmu põlle pääle,
sine siidi räti pääle.

---

[1]) Kant. I 181. [2]) V. K. 85.

Udsu jääs rihe use pääle,
põrm jääs rihe põrmandulle. [1])

Mutta köyhällä, jonka täytyy olla työssä aina ja kaikenlaisissa ilmoissa, on rasituksistaan kuitenkin suuri hyöty, se nim. että hän saa nauttia terveyttä, huolimatta siitä huonommasta ravinnosta kuin hänellä toisien suhteen on. [2])

Siitä että virolaisiin on vaikuttanut heitä rasittava herruus loistollaankin, saamme uuden esimerkin niistä varsinkin naisväen runoista, joissa valitetaan:

ei ma sünni suurde sekka,
mahu ei rikaste majasse.

Tämän pahan poistamiseksi näet joskus lapsi, usein tyttö kehoittaa vanhempiaan myymään jonkun raavaan, hevosen tahi muun kalliin tarvekalun, että pyytäjä siten saisi itselleen kalliita vaatteita ja koristuksia hankituksi. Niiden avulla ja voimalla hän sitten muka pääsisi suurten seuralaiseksi. [3])

Jos näin orjuus ja sen tuottama kurja elämä onkin raskaasti ahdistanut Viron kansan hengenvetoa, niin on siellä tuore, raitis ja terve sydämmen suonikin vielä työssä, joka yhä uutta voimaa ja nestettä tuo raukeavaan hipiään — siitä ovat ne runot todistuksena, joilla tämän osan tarkastustamme päätämme. Tarkoitamme nim. sitä runoa virolaisilla, jolla on läheinen sukulainen meilläkin Kanteletaressa, joka kertoo kuinka tyttö on sulhaiselleen kiitollinen siitä että hänet osti tahi päästi orjan piikuudesta. [4])

Kenties vielä paremmalla ja puhtaammalla tavalla tulee kansan sitkeä voima, kestävyys ja juurissaan eheä henki näkyviin siinä sisaren, tuon kodon vaatimattoman auttajan, neuvossa veljelleen, että hän kaiken mokomin vaan ei naisi rikasta, komeata, valkoista tyttöä, vaan

võta vallast vaene latsi,
sie om kenä keträmä,
voolas vokki tallamahe,
sis ei lõpe lõvvendine,
sis ei puudu puhas hameh. [5])

Sekin lauluaine löytyy meillä, ainakin sananlaskun muodossa.

---

[1]) V. K. 81 vrt. Kant. II 62. [2]) V. K. 180. [3]) Vrt. V. K. 275, 181 182, 253 y. m.
[4]) V. K. 190 Kant. II 171 alku. [5]) V. K. 31.

Paitsi virolaisissa kokoelmissa olevia ballaadeja siitä, miten veli pyytää kovasydämmisiä lähimmäisiään lunastamaan hänet sotapalveluksesta ja sodan hirmuisuudesta, jotka kuitenkin varsinaisesti aineesen kuulumattomina jäävät syrjään, on mainittavana virolaisten mainio sotalaulu: Minek mere poole. [1]) Ainoa Kantelettaressa, joka hengeltään on tämän sukua, on tuo reipas: Soria sotainen tauti. Mutta virolainen on paljoa pitempi ja asioissa liikkuva, se on oikea tulinen Tyrtaion tapainen sotalaulu ennen taistelua. Sillä on historiallistakin arvoa siinä että sen olemassa olo todistaa suomalaisen heimon sotaisuutta ja kykeneväisyyttä sotatoimiin. Sillä ilman yleistä kansallista sotaa, jota on erinomaisella innolla käyty, ei tämänlaista laulua kansallishenki koskaan olisi saanut ilmoihin.

Jätke maaha maja, pereh,
jätke maaha naese' rase',
jätke latse lavvo mano,
jätke karja' kaema,
jätke nurme' norotama,
jätke põllu' puhkama,
jätke mõtsa' mõtlema.
Meil om minek mere poole — —

Hurtin kokoelmassa on vielä toinenkin: Sõa sõit Saaremaale, [2]) jonka henki ei ole edellistä höllempi sekään, mutta epäselvä — osia puuttuu — ja vanhempi, kenties historiallisempi. Mainitaan siinä Lembitun nimikin, mutta oikeassako yhteydessä? Neusin kokoelmassa on kaksi historiallista sotalaulua, joissa muun muassa kerrotaan Viron kukistumisesta. [3])

Jokseenkin runsas runonryhmä on tähän asti jäänyt tarkastamatta ja mainitsemattakin: se, jossa virolainen pilkalla tahi ivalla lohduttaa mieltään elämän kurjuudessa ja puutteissa. Se on varsin likeistä sukua samanlaisten suomalaisten runojen kanssa Kantelettaressa ja sananlaskuissa on paljon saman aatteisia. Virolaisten ovat usein siivottomammat kuin suomalaisten. Pää-

[1]) V. K 101. [2]) V. K. 100. [3]) Neus 40, 41.

asiallinen eroitus on kuitenkin siinä että nämä lauselmat Virossa ovat yhtyneet toisinaan pitkiksikin ballaadintapaisiksi runoiksi, kun ne meillä ovat lausuttuina muutamissa säkeissä. Helppo taitaisi olla juuri näissä tutkia, kuinka aikojen kuluessa runoaineet, erilaatuisetkin yhtyvät, pienistä eri sipaleista muodostuakseen pitemmiksi runoiksi.[1]) Siten ehkä tälläkin tavoin saataisiin selvikettä suurempienkin runojen synnystä. Muita sievempi ja hienompi on seuraava runopalanen tästä aineesta:

Neitsikene, noorekene,
kirjapihta peenikene!
Mis sa tõrgud mulle tulles?
Kolm on õnne õuessagi:
löötsa löritab pajassa,
kivi muriseb kojassa,
härjad vaaruvad vaulla.
Löötsa löritab rahada,
kivi muriseb jahuda,
härjad vaaruvad üvida.[2]

Lienee tarpeetointa muistuttaakaan että täydellistä ei ole voinut tämän vertauksen kautta syntyä. . Sen estää yksin sekin seikka että aine on rajoitettu ja vielä enemmän että useampia lähteitä ei ole ollut saatavissa. Vertaus arvattavasti sentähden on saanut paikoittaisvertauksen luonteen ja sen johtopäätökset eivät tunnu sisältävän muuta kuin mitä historiallisesti saattaa todenmukaiseksi arvata ennenkuin itse vertaukseen ryhtyykään. Jos enemmän lähteitä olisi ollut käytettävinä, olisi ainekin helpommasti tullut vertaukseksi Viron ja Suomen lyyrillisten runojen yhtäläisyydestä eikä niiden eroituksesta, joksi se nykyisissä oloissa tahtoi tahi täytyi muuuttua.

Wesken Eesti rahvalaulud olen ainoastaan osaksi ollut tilaisuudessa käyttää kirjoitustani laadittaessa. Sen runot osoittavat enemmän ulkonaista yhtäläisyyttä Kantelettaren kanssa kuin muut, varsinkin Hurtin kokoelmat. Silmäillessäni runojen sisällystä olen luullut huomanneeni että se vaan tekemiäni

---

[1]) V. K. 88, 92, 198, 251, 264. [2]) Neus 73 B., vrt. V. K. 53.

arveluita ja johtopäätöksiä vahvistaa, muutamia yleisiä lauseita se ehkä olisi jonkun verran muuttanut. Toisissa paikoin olisi kenties siitä parempia esimerkkiä saanut Vaan niitä vertailuja ja eriäväisyyksiä virolaisten ja suomalaisten lyyrillisten runojen välillä, joita ylempänä olen esittänyt, en luule sen mainittavassa määrässä muuntavan.

K. E. af Hällström.

Esimerkin vuoksi.

Kirj. *Juhani Aho.*

(Jatkoa.)

Syötyään heitti maisteri virkatakin päältään, pukeutui kotiviittaansa ja istahti keinutuoliin. Katseli milloin mitäkin huoneessaan ja hiveli kädellään leukaansa ja nenänsä vartta. Katseli kaappia, kattoa, seiniä ja pitkän aikaa pellin nyöriä, jotka oli saanut joululahjaksi matamilta. Vaan ei niissä ollut juuri mitään erinomaista katsomista.

Siinä oli piippuhyllykin nyörin tupsujen alapuolella . . piippuhylly piippuineen . . siinäpähän oli . .

Laskeva iltapäivä paistoi heleästi sisään ja loi ikkunan kuvan uunin kylkeen lähelle piippuhyllyä. Piiput nojasivat rauhallisesti reikiinsä ja tupakkalaatikko oli puoleksi auki.

Miten lie niin käynyt, mutta istuessa siinä ja leukaa ja nenän vartta sivellessä rupesi jotenkuten siltä näyttämään, että laatikossa oli kartuusi suurimmaksi osaksi murennettuna, vaan että vähän oli jäänyt murentamattakin . . yhteen palliin. Ei muistanut sitä kuitenkaan oikein, eikä kuontunut sitä täältä asti näkemään ilman nousematta. Ja niin se pani ilman aikojaan nousemaan ja katsomaan . . Niinpähän oli, ei ollut se yksi palli murennettuna, sikseenpähän oli eilen jäänyt. Vaikka joutihan tuon nytkin murentamaan.

Sen tehtyä työnsi maisteri laatikon kiinni ja alkoi jatkaa päivällistä kävelyään edestakaisin lattialla. Hän käveli hiukan epätasaisesti ja levottomasti,

ryyppäsi pari kertaa vettä ja maisteli suutaan tyytymättömän ja epäluulonalaisen näköisenä.

Tuntui niin . . sanalla sanoen, jotain eli varmaankin epäreilassa. Ei hän ollut ollenkaan normaalitilassaan . . ehkä hän oli jotenkuten vilustunut. Tai oli vatsassa vika, kun suu maistoi niin pahalle. Vaan ei sittenkään aivan tavallista ollut, koska ruumiissa silloin tällöin pisteli kuin olisi neulan kärellä koskettanut. Saattoi vielä tapahtua, että tässä tuli sairaaksi . . ehkä niinkin sairaaksi, ett'ei kykenisi huomenna saarnaamaankaan.

Maisteri kulki peilin luo ja katsahti siihen. Sieltä näkyi mies, jolla oli otsa aivan rypyssä ja sen silmien alla kärsivä piirre.

Aurinko oli siirtynyt niin, että toinen puoli ikkunan kuvasta vielä valasi uunia, toinen oli jo särkeytynyt piippuhyllyn päälle.

Hävytöntä, kuinka paljon pölyä on laskeutunut piippuhyllylle! Puh, puh! Ja piipunvarsiinkin on pöly tunkeutunut pienintenkin koristuksien sisään! kuinka sen sieltä hienoimpien silauksien pohjasta saaneekaan kokonaan lähtemään?

Vaan koetteli maisteri sitä kuitenkin. Alkoi nenäliinallaan siivota kaikkia koloja ja kun oli saanut ne mieleisikseen, irtautti kopat ja tyhjensi ne poroastiaan. Puhui sitten kuhunkin varteen, pani kopat niihin taas paikoilleen ja puhui vielä kerran kaikkiin . . koetteeksi, jos henki kulkisi ulospäin. Veti myöskin . . koetteeksi, jos henki kulkisi sisäänkinpäin . . Kulkihan tuo jotenkin.

Vaan kylläpä tuoksui tuo tupakkakin . . aivan laatikosta saakka ylös nenään, vaikka olis seisonut ihan suorana. Ei ollut maisteri sitä ennen niin huomannut tuota tupakan kovaa tuoksuamista. Kuinkahan olis oikeastaan sen haju, jos aivan likeltä nenäänsä hengittäisi? Tai jos kerran kujeillessaan sitä nuuskaisi.

Siinä virkineessä viihtyi mieli vähän aikaa, mutta illan hämärtäessä eneni kaipuun ja tyhjyyden tunne. Vielä oli pari tuntia raittiusseuran illanviettoon, joka alkoi vasta kello 7. Saarna olis kyllä ollut huomiseksi kirjoitettava, mutta ei tuntunut olevan inspirationia, ei minkäänlaista. Maisteri katseli tekstiä, luki evankeliumin ja rupesi miettimään. Mutta aatosten eteen oli laskeutunut harmajan hämärä, yhtä tasainen esirippu.

Ei osannut ryhtyä mihinkään ja kaikki vaivasi ympärillä. Huonekin oli

aivan kylmä . . ainakaan ei se ollut tarpeeksi lämmin! Se oli hävytöntä matamilta! Miks'ei hän lämmitä, niin ett'ei tarvitse paleltua.

— Miks'ei matami lämmitä minun huoneessani, vaikka minä olen käskenyt? sanoi hän ankarasti kyökin ovelta.

— Voi, kulta pastori, kyllä minä lämmitän, kyllä minä lämmitän, . . Vaan kun pastori ei ennen ole vaatinut näin aikaiseen . .

— Täällä on niin kylmä, että hampaat suussa kalisee.

— Herra varjelkoon . . pastori ei varmaankaan ole oikein terve . . pastori on niin vaalea, että —

— Niin, en luultavasti oikein terve olekaan. — Ja sen sanoi maisteri niin synkällä äänellä, että tuli siitä itsekin vakuutetuksi, ett'ei hän voinut aivan hyvin.

Matami ehdotti lääkäriä, mutta ei maisteri tahtonut.

— Ei se ole mitään vaarallista . . Muuten niin olen minä heittänyt pois tupakanpolton ja matami taitaa saada kantaa piippuhyllyn vinnille.

— Minkätähden on pastori niin tehnyt? huudahti matami milt'ei kauhistuen. — Niin no sitähän se sitten onkin kuin pastori on sairas . . minkätähden on pastori niin tehnyt, että on heittänyt —?

— Sentähden, että se oikeastaan on tarpeeton nautinto.

— Voi, voi . . ja matami nyökäytteli nyt säälivästi päätään . . voi, voi, kuinka ne nykyajan ihmiset laittelevat itsensä kanssa . . vasta herkesi pastori mitään maistamasta . . ei pastori ota edes ruokaryyppyäkään, jota kuitenkin on niin terveellistä, niinkuin minun miesvainajani sanoi . . ja nyt pastori ei enää poltakaan . . ja mihinkä sitten kaikki piiput joutuvat!

— Matami on hyvä ja viepi ne vinnille.

— Herra Jesta! vinnillekö? pastorin farffaarin vanhat kauniit piiput? Minun mieheni antoi minulle kanssa kerran piippunsa ja sanoi, että minä panisin sen piiloon . . ja samalla kertaa herkesi hän ruokaryyppyäkään ottamasta, kun tohtori oli ordineerannut. Mutta häntä rupesi vilustamaan niinkuin nyt maisteria eikä ollut matsmältningiä . . vaan kun alkoi taas uudelleen polttaa ja ottaa ruokaryyppyjä, niin tuli aivan terveeksi. Tahtooko pastori, ihanko totta, että minun pitää viedä piiput vinnille?

— Jaa, no . . ehkä ne nyt kuitenkin saavat siinä olla . . vieraita varten. Ja hyväähän tekee ihmiselle olla kiusauksen alaisena.

— Ei pastorin pidä mennä sellaisiin ytterliteeteihin . . ei pidä mennä

. . ja pastorin pitää muistaa, että pastorilla on vanha mamma, varoitti matami vielä mennessään.

Uunin lämmitessä alkoi tulla kaikellaiset epäilykset.

Raittiutta pitää ehdottomasti ja järkähtämättä harrastaa, esimerkin vuoksi ja heikoille kehoitukseksi, se on välttämätöntä! Mutta tupakan polton itseltään kieltämisessä, kelle siinä voi esimerkkinä olla? Ei kellekään! Ei kukaan sitä edes huomaakaan. Ja tuskin innokkaimmat absolutistitkaan sitä vaativat. Olisikohan sitäpaitse raittiusasialle hyödyksikään, jos sen jäseniltä liiaksi vaadittaisiin? Menisi nyt ja esimerkiksi vasta parantuneelta juopolta hänen piippunsa tai sikarinsa tai paperossinsa riistäisi, niin silloin varmaankin useimmat vaipuisivat takaisin entiseen paheesensa. Se olisi juuri sitä, josta sanotaan, että „kiinnittää jousi liian tiukalle, kunnes katkiaa". Hulluutta se olisi, suurinta hulluutta . .

Vaan kello läheni vähitellen seitsentä ja aika oli lähteä illanviettoon. Sinne oli aina hauska mennä istumaan teekupin ääreen . . mainion maukasta ne antoivatkin . . ja poltella hienoja paperossia. Eikä kukaan sanonut, että siinä istuttiin viftaamassa. Ja sen todistuksen olivat monet vanhat juopotkin antaneet, että siellä istuessa ja puheita ja laulua kuunnellessa kului aika paljoa hauskemmin kuin kapakassa ennen.

Joku asia sen kuitenkin teki, ett'ei lähtö siihen seuraan tällä kertaa tuntunut aivan yhtä hauskalta kuin muina lauantai-iltoina. Mutta päätti hän kuitenkin sinne mennä.

— Jahah, arveli hän mennessään vähän katkerasti, nyt sitä siis on päättänyt olla polttamatta . . saas nähdä, mitä muut siitä asiasta arvelevat. Somapa olis tiedustella, mitä mielipiteitä seurassa yleensä oli tupakanpoltosta.

— Mutta todellakin! huudahti hän mielessään ja katkeruus katosi kokonaan. Sopihan ottaa illan kuluessa keskustelu-aineeksi tämä asia! Tehdä esimerkiksi semmoinen teesi: „oliko tupakanpolton poistaminen ja missä määrässä se oli välittömässä yhteydessä raittiusseurojen tehtävän kanssa?" Mitään varsinaista päätöstä ei tietysti voitaisi vielä tehdäkään, sillä asia oli kovin valmistamaton. Esitelmän tapaisen saattaisi hän, maisteri, siitä kuitenkin jo tällä kertaa pitää. Esipuheen sopisi alkaa esimerkiksi näin: „yksi nykyajan enin juurtuneita heikkouksia tai, jos niin tahtoo sanoa, pahoja totutuita tapoja, hyvät herrat ja naiset, on tupakoitseminen". Sitten kävisi leikillä viittaaminen siihen, että „vaikka tämä oikeastaan ehkä koskee meitä miehiä,

niin pyydän kuitenkin arvoisien naistenkin huomiota muutamaksi hetkeksi", jonka jälkeen olisi tilaisuus siirtyä tarkastelemaan tupakanpolton historiaa, kuinka ja mistä se oli tullut Euroopaan j. n. e. Sen tehtyä saattoi puhua niistä aineista, joista tupakka oli keemillisesti kokoonpantu, ja vihdoinkin alkaa varsinainen esitelmä tupakan turmiollisista vaikutuksista.

Maisteria miellytti alussa hyvin tuo tuuma tupakan johdosta pidettävästä esitelmästä. Mutta katua kulkiessa kokouspaikkaan rupesi siltä näyttämään, että ehkä kuitenkin on parasta antaa asian tällä kertaa raueta. Ehk'ei ole tarpeellista vielä sitä julkisesti puheeksi ottaa, ennenkuin on kuulustellut yksityisten mielipiteitä asiasta. Kenties on suurikin osa seuran jäsenistä tätä kysymystä vastaan . . ei se ole varma, mutta hyvin luultava on kuitenkin. Voipi olla montakin, jotka eivät tahdo yhdistää tärkeätä raittiusasiata muihin sivuseikkoihin, jotka saattaisivat siihen häiritsevästi vaikuttaa ja hajoittaa seuran vielä verrattain vähäisiä voimia . .

Tämä viimeinen aatos varsinkin puhui pontevasti entisiä mietteitä vastaan. Ja yksi lisäsyy niitä vastaan oli vielä sekin (ei maisteri näitä syitä suinkaan etsinyt, mutta itsestään ne tulivat!), ett'ei maisterin mielestä *hänen* sopisi tuoda esille tätä ihka uutta kysymystä. Niitä on aina ihmisiä, jotka selittäisivät sen siksi, että tuo nyt tahtoo olla muita etevämpi, tahtoo loistaa uusilla ehdotuksilla. Ja pappismiehen pitäisi semmoista välttää.

Eikä hän, kun oikein ajatteli, katsonut tarpeelliseksi puhua kellekään omasta päätöksestäänkään. Kun muutoksen tarve tulisi useimmissa omatakeiseksi vakuutukseksi, niin olihan siitä sittenkin aika tehdä yhteinen asia.

Vaan niissä mietteissä ollessaan oli maisteri jo ehtinyt päästä Eroittajatorille ja punainen lyhty tupakkapuodin oven päältä Mikonkadun kulmassa oli alkanut tuikkaa. Ei hän sitä oikeastaan katsonut, mutta siinä se vaan seisoi, ja hänen silmiinsä näkyi niinkuin esineet välistä väkisinkin näkyvät, vaikk'ei niihin juuri huomiotaankaan kiinnitä.

Koko ajan kuin maisteri sitä kykeni näkemään, se sillä tavalla hänen silmäänsä ehdottomasti näkyi. Mutta kuta likemmä hän tuli, sitä enemmän hän sitä tietäenkin tarkasteli. Ja sitä mukaa rupesi se tuomaan muistojakin mieleen . . ei mitään kaukaisia, eilisen päiväisiä, toisen päiväisiä, niin pitkälle kuin muisti. Miellyttävä myyjätär tuli, tulivat viehättävään järjestykseen ladotut paperossilaatikot ja hienon sikarin tuoksu. Illan viettoon mennessään

hän aina tuohon puotiin poikkesi, kysyi milloin mitäkin uutta hienoa tupakkalajia ja valitsi ja maisteli neiden milloin mitäkin ehdotellessa:

— Richmond? Bostanjoglo? Med eller utan munstycken? kysyi neiti.

— Kanske jag får med munstycken en låda bostanjoglo.

— Jaha . . en låda . . 75 penni . . var så god!

Sitten se neiti avasi saksin kärellä laatikon, maisteri otti yhden paperossin, sovitti sen ruusupuisen karan sisään, pisti hitaasti suuhunsa ja veti vielä hitaammin kaasuputkesta tulen. Sen tehtyä lähti ulos pitkin esplanaadia verkalleen astumaan, hienohajuista paperossia poltellen.

Tavallista tietään maisteri nytkin kulki, mutta ei hän poikennutkaan tupakkapuotiin. Katastihan vaan sinne sivukulkiessaan toiselta puolen katua. Herroja siellä näkyi olevan ja miellyttävän neiden vaalea tukka väikkyi niiden välissä ja puoleksi paljas käsivarsi ojentui vähä väliä ylös hyllylle laatikoita ottamaan ja panemaan.

Sen maisteri näki, mutta ei häntä huvittanut sinne mennä. Eikä muutenkaan huvittanut koko esplanaadi, ei valoisat ikkunat eikä ohi häärivät ihmiset.

Ylipäänsä tuntui hänestä, ett'ei hän välittänyt mistään. Kaikki harmitti . . ei erityisesti juuri mikään, mutta kuitenkin kaikki yhteensä.

Ja kaikkein äreimmällä äänellään huusi maisteri issikan ja käski ajaa raittiusravintolaan.

Muutaman tunnin kuluttua palasi maisteri kävellen samaa tietää takaisin illanvietostaan eikä ollut ollenkaan paremmalla päällä kuin sinne mennessäänkään.

Ei hän illanvietossa viihtynyt ja siksi hän sieltä kesken läksikin.

Kaikki muut tuttavat olivat jo siellä, kun hän sinne tuli. Pöytänsä ääressä ne istuivat, mikä teetä, mikä suklaatia, mikä kahvia juoden . . ja kaikki ne polttelivat.

Maisteri istui eri pöytään vähän matkaa syrjemmäksi muista ja tilasi hänkin teelasinsa. Mutta ei höyryävän teen tullessa tuntunut hetikään sitä samaa nautintoa kuin ennen, jolloin jo paperossi oli pöydälle varustettu heti juotua sytytettäväksi.

— Mikäs meidän pastorilla on, kun on niin onnettoman näköinen? kysyi muuan tuttavista, tuli luo ja löi häntä kädellään olkapäälle.

— Onko maansa myönyt ja rahansa juonut? Mikä on? mikä on? Aijai, ehkäpä on rakastunut?

— Ei mikään, vastasi maisteri kuivasti. — Tuo nyt muka oli sukkela mielestään, ajatteli hän, kun tuttava oli mennyt, ja tuhkasi pilkallisesti sieramiinsa.

Siirtyi hän siitä kuitenkin kohta muiden pöytään, kuunnellakseen, mitä siellä keskusteltiin.

Siinähän keskusteltiinkin juuri parhallaan tupakanpoltosta. Joku oli lukenut muutamasta ulkomaan sanomalehdestä, että tupakanpoltto on terveydelle vahingollinen.

Sen kaikki myönsivät, että tupakka jossakin määrin sisälsi epäterveellisiä aineksia ja että sen nauttiminen oikeastaan on tarpeetonta, mutta kun siihen kerran oli tottunut, niin . .

— Sillä lailla juuri sanottiin ennen, kun ehdotonta raittiutta vastustettiin . . kun kerran on tottunut, . . sanoi maisteri muiden sekaan ja hymähti vähän ivallisesti.

— Tupakanpoltto on kuitenkin aivan eri asia! huudahtivat hetikohta yhteen ääneen useat muut.

— Tupakanpoltto on aivan eri asia, lisäsi esimieskin karistaen tuhkaa paperossinsa päästä ja pitäen otsaa viisaissa rypyissä. — Ei sitä voi juoppouteen verratakaan, vaikka kyllä saattaa totta olla, ett'ei se muutamien organismille voi terveellinenkään olla. Vaan mitään moraalista turmiota ei tupakka kuitenkaan tuota niinkuin väkevät juomat, joiden vaikutuksen me kyllä tunnemme. Vasta juuri luin erään kotimaisen lääkärin lausunnon tästä asiasta, jossa hän sanoo siihen suuntaan, että tuohon suureen huviin nähden, jonka piippu työmiehelle tuottaa, olisi väärin sitä häneltä sen vähäisen epäterveellisyyden takia riistää. Kohtuullisesti nautittuna en luule siis tupakan mitään erittäin vaarallista olevan, vaikka ryyppääminen sitä kyllä on. Mutta niinkuin sanoin jo, nämä ovat kaksi aivan eri asiaa.

— Tietysti, tietysti!

— Muuten olen myöskin jossain lukenut, että jos ankara tupakkamies äkkiä jättää polttamisen, saattaa hän sairastuakin siitä.

Maisteri ei voinut siihen olla laimeasti sanomatta:

— Niinkuin juopot ja morfinistitkin.

— Aivan niin, niinkuin juopot ja morfinistit, mutta erotus on kuitenkin suuri, sillä tietysti ei voi tupakanpolttoa näihin paheisin verratakaan.

— Niin, en minä sitä sanokaan, myönsi maisterikin.

Siihen loppui keskustelu, sillä salista alkoi kuulua laulua ja kaikki menivät sinne.

Maisteri ei mennyt, vaan jäi istumaan paikoilleen. Hänestä hämärästi tuntui, että esimiehen puheet eivät olleet oikein johdonmukaisia, mutta hän ikäänkuin ei viitsinyt vaivata itseään ajattelemalla, missä kohden ne eivät olleet. Eikähän tuo oikeastaan niin tärkeätä ollutkaan. Ja siinä ainakin oli esimies oikeassa, kun sanoi, niinkuin hän itsekin oli sanonut, että ero oli suuri juopon ja tupakkamiehen himojen välillä.

Laulu ja soitto sitäpaitse haihduttivat hänen mielensä muuanne. Kaunis kööri siellä lauloi ja kaikki olivat innostuneet. Maisterikin muuttautui salin ovelle ja koetti varpailleen nousten nähdä laulajoita. Laulun loputtua taputti sivuhuoneisin palauva yleisö käsiään joka haaralla.

Sammuneet paperossit sytytettiin suurella nautinnolla uudelleen ja eräs tuttava tarjosi maisterillekin avattua kotelotaan, jossa hienoja Venäjän paperossia limikkäin loikoi.

Maisteri otti huomaamatta niistä muutaman, mutta muisti samassa aamullisen päätöksensä. Aikoi antaa paperossin takaisin, vaan tuttava oli jo kotelonsa sulkenut niin että maisterin täytyi pitää paperossi kädessään.

— No, ja tulta kanssa, sanoi tuttava ja otti kynttilän pöydältä tarjoten sitä maisterille samalla kuin itse siitä sytytti.

— Minä herätän tarpeetonta huomiota, jos en sytytä, ajatteli maisteri ja sytytti.

Vaan pari savua vedettyään heitti hän paperossin tuhka-astiaan ja siirtyi toiselle puolen huonetta.

Siellä hän istui vähälle aikaa useammalla tuolilla eikä ollut hällä halua liittyä kenenkään seuraan.

Ja paperossi tuolla tuhka-astiassa savusi suotta ilmaan. Monta kertaa tapasi hän itsensä sinnepäin katsomasta ja lopulta hän suorastaan vihastui. Meni kellekään hyvästiä sanomatta tampuuriin, polki vihaisesti kalossit jalkaansa, heitti palttoon hartioilleen ja lähti kotiinsa.

Hän oli niin harmissaan, että milt'ei hammasta purrut. Ei siitä, että oli päätöksensä rikkonut. Olihan hän ollut suorastaan pakoitettu ja se ei suinkaan ollut päätöksen rikkomista . . Minkä päätöksen? Tuo tämänaamuinen hetken puuskaus, ei se ollut mikään päätös. Sitäpaitse harmitti häntä kaikki päätökset! Päätös, päätös, matki hän ja venytti sitä leveää sanaa vieläkin leveämmäksi . .

Ja sen hän sanoo — niin kulki kiivakat ajatukset yhtä tahtia kiivaan kävelyn mukana — sen hän sanoo, että hän voi, jos tahtoo lakata polttamasta. Mutta hän ei tahdo, sillä se on luonnon lakia vastaan. Se on sokea fanaatikko, joka ei ota huomioon oman fysiikkansa vaatimuksia! Yht'äkkiä? Ilman mitään syytä? Herkiäis syömästä samalla . . ja eiköhän tosiaankin kerran sitäkin vaadittane . . heh!. „Kaikki tai ei mitään!" heh! heh! — Hah, hah, hah! Ja maisteri yltyi kaikelle tuolle ihmisten hulluudelle niin nauramaan, että ohikulkevat pysähtyivät katsomaan . . Sehän olis mainio pala „Matti Meikäläiseen" tuo, että eiköhän ne Ibsenit ja Björnssonit vielä vaadi syömisenkin lakkauttamista! Siinähän juuri oli „kaikki tai ei mitään!"

Mutta teeveden raatelema jälki oli kielellä ja suulaessa ja kulkutorvessa vielä silittämättä ja parin savun makuun päästyään huuti se huutamalla lisäviihdykettä suureen tuskaansa ja kiljui kiljumalla kiireistä apua. Se toi totiset mietteet ja ilo katosi.

Huh! — Niin puistatti kuin olis ollut horkka tulossa. Oli miten oli, mutta se oli ainakin varma, ett'ei organismi ollut normaalitilassaan. Sanotaan, että jos organismilta jotain yht'äkkiä kieltää, johon se on tottunut, niin usein tapahtuu, että joku piiloutunut taudin siemen irtautuu ja tekee kummia. Niin jossain kirjassa sanotaan . . Kuinka kauvan hän oli ollutkaan polttamatta? Likemmä 12 tuntia . . Kuka ties? . Vaan ehk'ei se nyt kuitenkaan niin pian . . Mutta ainakaan ei ollut syytä kauvemmin . .

Ja sattui niin, että hän nyt juuri tuli tupakkapuodin oven eteen punasen lyhdyn alle . . ja sattui niin, että joku herra juuri meni puotiin ja jätti oven auki . . ja silloin sattui vielä niin, että maisterikin pistäytyi jälestä.

Vaan ei hän ottanut lakkiakaan päästään ja synkän ja tyytymättömän näköinen oli hänen muotonsa, kun hän pyysi saadakseen jotain tupakkaa.

— Hva' får de' lof att vara?

— Mitä tahansa, sanoi maisteri kolkosti.

— Kanske får de' lof att vara richmond . . eller rettig . . eller — ?

— Antakaa sitten vaikka rettigiä.

— Jaha! Var så god! Kanske får jag öppna lådan?

— Kyllä minä saan tämän itsekin.

Neiti katseli vähän kummastellen. Verkalleen avasi maisteri laatikon, niinkuin olisi avannut pillerilaatikon . . naama happamena ja otsa rypyssä. Hän tunsi sen itsekin hatun alta, että se oli rypyssä, otti vastenmielisen näköisesti paperossin sormiinsa, pyöritteli sitä hetken ja pisti viimein huuliensa väliin . . Tulihan oli myöskin otettava, kun oli kerran tupakankin ottanut. Tuli oli tässä sama kuin vesi ja sokeri pahanmakuisia pillerejä niellessä. Eikä hän siis ollut sen lauhemman näköinen paperossin päätä kaasuliekkiin lähentäessään. Hän oli tuntevinaan, että tämä tupakoimisen alottaminen oli hälle hyvin vastenmielistä . . kun kerran oli aikonut sen jättää . . Mutta minkä sille taisi, kuin jättäminen nähtävästi oli epäterveellistä. Vaan luultavasti tämä paperossi oli viimeinen . .

— Hyvästi, murahti maisteri lähtiessään, painoi hattunsa vieläkin syvemmälle ja nosti kauluksen pystyyn.

Mutta ensimmäisiä askelia kadulla ottaessa olivat jo alkusavut pyhkineet synkän mielen syvimmät rypyt hänen kasvoiltaan. Raukeata ja välinpitämätöntä oli vielä kävely kadun poikki esplanaadin puoleiselle käytävälle. Mutta sydän tykytti jo kuitenkin niin kiivaasti, että piti välistä hengittää liika hengähdys lisää.

Ripeämmäksi keveni sentään käynti askel askeleelta ja kääntyessään Edlundin nurkalta takaisin oli mieliala yhtä hilpeä kuin aina ennenkin näin esplanaadia kävellessä . .

Ilta oli kirkas, tummansininen taivas välkkyvässä tähdessä. Kas todellakin! Ja kuinka ei hän sitä äsken huomannut eikä iltaseuraan mennessään! — Hän veti pitkän savun keuhkoihinsa ja antoi silmänsä liukua katuvartta pitkin lyhdystä lyhtyyn. Siellä täällä hohti tavallisten joukossa aina joku punanenkin tupakkapuotien oven päältä . . ja tuolla aivan perällä heloitti pyöreä sähkölamppu synkkänä kohoavan Kiseleffin kivimuurin seinästä. Ruotsalainen teaatteri kanssa siinä ja valolla täytetyt lämpiön ikkunat . . Se oli sentään . . Puuh! (ja nyt vasta puhalsi hän savun takaisin rinnastaan) se oli sentään hävytöntä, että tuo rakennus oli kansan vihamiesten hallussa . . noin korkea ja noin kaunis. Jos hän olisi rikas, hän sen hetikohta lunastaisi ja antaisi suomalaisen teaatterin haltuun. Jos vain olisi rahoja . . mutta sepä se

oli, ett'ei niitä ollut . . Mutta jos olisi, niin laskisi hän ne kaikki isänmaan alttarille. Sillä Suomi on köyhä ja sitä pitää auttaa, tehdä työtä sen parhaaksi, minkä voi. Vaan niitä on paljo, joille isänmaa ei ole mistään arvosta . . ne sen kieltä vainoavat, halveksivat sen varsinaista kansaa . .

Niin vaelsivat maisterin isänmaalliset mietteet, mutta repaleinen pikku poika oli hänet keksinyt ja juoksi hänen jälestäpäin . .

— Snälla herrn, ge' mej en liten slant . . snälla herrn ge' mej en liten slant . .

— Etkö sinä osaa suomea, poika . . pyydä suomeksi, niin saat.

— Ja' förstår int' finska.

— Enkä minä ymmärrä ruotsia.

— Snälla herrn, var så go' . .

Maisteri lähti menemään eikä ollut enää poikaa kuulevinansa, joka vähän aikaa kärttäen jälestä juoksi. Veti viimeiset savut vanhasta paperossista ja otti siitä tulen uuteen, ennenkuin nakkasi pois.

Veres savu hiveli mielen yhä hilpeämmäksi, sydän melkein teiskasi tyytyväisyydestä, huulet yhä hymyilivät ja silmä hyppeli virkeästi paikasta paikkaan . . ylös Grönqvistin kivikartanon ylimmille koristeille, jotka tummaa taivasta vasten vieläkin tummempina varjostivat . . sieltä alas nurkkia pitkin valoisiin puoti-ikkunoihin, joissa vakaasti ja kylmästi lemottivat sähkölamput, mutta levottomasti ja kiihkeästi paloivat kaasuliekit. Ikkunoiden ohitse suikkelehti ihmisten päitä.

Vielä yhden retken teki maisteri esplanaadin päähän ja poltti vielä yhden paperossin yksillä tulilla. Mutta sitten lähti hän verkalleen nousemaan Eroittajalle ja Boulevardin kadulle päin.

Kotiin tullessa näkyi portin pieleen veltosti nojaavan joku olento.

— Hyv' — il — il — iltaa, herr pastor . . heh, heh, heh! Pastor ei pidä panna pahaks, että minä . . minä menin suoraan kapakkaan . . vaan ei minulla enää ole ei yhtä slanttia . . aivan juov — vuv — vuovuksissa . . heh, heh, heh! — Pastor antais yks viis penniä, että minä . . eli pastor antais edes tuo paperossi-stumppi . .

Tuo tuli niin odottamatta häiritsemään hyviä sopusoinnun tunteita, ett'ei maisteri ensin saanut sopivia sanoja suuhunsa.

— Sinä olet siis juonut, vaikka . . sanoi hän sitten kuitenkin, mutta ei tullut jatkaneeksi.

— Vaikka jo lupasin . . lupasin . . heh, heh! Mitä sitä ihmisen lupauksista . . ei se osaa pitää, mitä lupaa . .

— Minä annoin sinulle kaksi markkaa sillä ehdolla, että ostaisit leipää . .

— Sillä ehdolla . . jaa, sillä ehdolla . . katsokaas, herr pastor, tuota . . sillä ehdolla . . niin, että ei se ole niin, herr pastor, että tuota ihminen . . immeinen . . ihminen . . että elää yksistään leivästä . .

Mies viitiloi sormet harrallaan alas katuun ja ylös lyhtyä kohti, ja tuli sitä tehdessään aivan likelle maisteria koettaen tavoittaa häntä palttoon napista. Maisteri vetäytyi sitä mukaa ta'apäin . .

— Niin sillä ehdolla . . ja tilaisuudella . . mutta liha on heikko, vaikka henki on . . henki on . . kuinka se on se paikka, herr pastor?

— Mene tiehesi sinä!

— Että tuota . . ei pastor saa mennä . . yksi paperossi-stumppi . .

— Jos et sinä nyt hetikohta korjaa luitasi tästä, niin minä huudan poliisia, sanoi maisteri vihaisesti porstuansa ovelta, jonne mies oli seurannut häntä.

— Huudan poliisia . . huudan poliisia . . minä huudan itse poliisia, ett'ei pastorin tarvitse . . poliis, poliis!

— Lurjus! mutisi maisteri ja sulki ovensa. — Tuommoinen renttu, uskaltaa tulla koskettamaan.

Maisteri oli vihainen, mutta sytytettyään kynttilän ja alkaessaan laittautua kotiasuunsa hän pian kuitenkin lauhtui . . Pitihän sääliä tuollaisia onnettomia olennoita, jotka uudelleen ja aina uudelleen lankesivat . . eihän ollut oikein heitä liian ankarasti tuomit . . Hohhoi!

Maisteri oli riisunut sortuukakinsa, pukeutunut kotiviittaansa ja pistänyt tohvelit jalkoihinsa. Sitten oli sytyttänyt piippunsa ja istuutunut keinutuoliinsa, sivusittain pöytään . .

Hm! — Se oli siinä tupakoidessa ja kiikkuessa maisterin ainoa ajatus, eikä hän siitä tahtonut sen pitemmälle päästä.

Vähän ajan päästä kuului matami tulevan sisään ruokatarjottimen kanssa. Maisteri antoi hänen tulla eikä puhunut mitään. Mutta jo ovesta huudahti matami:

— Sissoh! No, nyt pastori taas polttaa piippuaan . . se on parasta . . no nyt minä taas tykkään pastorista!

Matami tuli aivan maisterin eteen ja loisti niin vilpittömästä riemusta, että maisterinkin piti hymyillä . .

— Eikä pastori turhaan kiusaa itseään . . se on hyvä . . se veisi kaiken aptiitin ja humöörin . .

— Niinkö matami luulee?

— Niin se on, minun miesvainajakin . .

— Kyllä minä aijon kuitenkin vähitellen totuttaa itseäni pois.

— Jaa, vähitellen . . se on toista, että vähitellen . . niin pastori voi tehdä, jos tahtoo . . mutta ei äkkipikaa . . se ei ole terveellistä . . Hyvää yötä pastori! Jumala pastoria varjelkoon!

— Hyvää yötä matami!

Vähän haukattuaan käänti maisteri keinutuolinsa pöytään päin ja alkoi kirjoittaa saarnaansa. Se sujui nyt kuin vettä valaen. Tunnissa sivalsi hän sen valmiiksi. Vaan kun hän lopetti työnsä, tönötti poroastian laita täynnä puoleksi poltetuita paperossia kuin ilmaan ojennetuita kanuunia.

Sänkyyn mennessään sytytti hän vielä piippunsa, poltteli sitä ja antoi kynttilän olla sammuttamatta niin kauvan kuin piippu paloi.

Vilahti siinä savupilviä nieleksiessä sivumennen mieleen muuan ajatus omantunnon moitteesta. Mutta kohta se kuitenkin katosi muiden ajatuksien ta'a. Ja maisteri oli vakuutettu olevansa tottunut omantunnon ääntä kuulemaan. Silloinkuin se ei sen kovemmin nuhdellut, silloin ei siinä tietysti ollut mitään pahaakaan, että tupakoi. Sitäpaitse oli tuo niin kovin vähäpätöinen asia.

Sitten asetti maisteri piippunsa lattialle tuolin varaan seisomaan, puhalsi huoneensa pimeäksi ja kääntyi seinään päin maata.

Muuttolintu.

„Mist' olet, lintu, täällä
Etelää etsivä,
Kolkolla syksysäällä
Oksalla tyhjällä?

„Tuletko talottoman
Takoa taipalen?
Terveiset tuotko oman
Tyköä kultasen? —

„Hän kirvehellä raataa
Kotimme korpehen,
Hirsiksi hongat kaataa
Ja nostaa nurkallen.

„Kiukaaksi kivet kantaa,
Sen täyteen lämmittää,
Ja mennä sauhun antaa,
Ei laske lämpimää. —

„Sun kesäll' oli lämmin
Räystäällä pirttisen,
Viel' asut lämpimämmin,
Kun kiinn' on lakeinen.

„Takaisin sinut ajan,
Sa lintu koditon,
Matalan alle majan,
Miss' ystäväni on. —

„Hän pölkyn pilkkoo jäisen
Ja päreen kiskaltaa,
Se karren hiiltyväisen
Ritisten karistaa.

„Ennenkuin päre sammuu,
Jo toinen pistetään,
Ja liedellen ain' aamuun
Jää hiillos kytemään. —

„Olihan sulla siellä
Valoisat kesä-yös,
Valoa saada vielä
Voit mökkisessä myös.

„Oi käänny! — ansaa, paulaa
Virittää vieraat maat,
Vaan huoletonna laulaa
Armaani luona saat. —

„Hän pellon suohon raivaa
Ja polttaa pinnan ra'an
Ja ojat syvät kaivaa,
Vaoille kyntää maan.

„Ens' siemenen hän kylvää,
Iloiten toivossaan:
Jumala meit' ei hylkää
Leivättä kitumaan. —

„Nyt tuttuun tupahamme
Palaja takaisin,
Ravintois pihoiltamme
Sait kaiken kesänkin.

„Ja nytkin liikeneisi
Jyvänen sinullen,
Ei siellä kukaan veisi
Osaasi, lintunen!" —

Ja muuttolintu mullen
Visersi lyhyeen,
Ja sulki syksyn tullen
Jäähyväissäveleen.

Oksalta sitten lensi,
Mihinkä? tiennyt en,
Vaan aatokseni ensi
Luo oman kultasen.

Väinö.

Kirjallisia Tietoja.

Kotimainen joulukirjallisuus näyttää tänä vuonna tulevan varsin rikkaaksi sekä luvultaan että sisällyksenkin puolesta. Useat meidän kirjailijoistamme aikovat jouluksi saada ilmoille uuden teoksen. Runoilija *Erkko* julkaisee uuden kokoelman runoelmia, *Samuli S.* „Novelleja, uusi sarja", *Juhani. Aho* kertomuksen „Papin tytär", nimimerkki *Kah* „Kysymysmerkkiä, Kuinka Muikkulan Matin kirkolla kävi"; *K. A. Tavaststjerna* on Ruotsissa ruotsin kielellä painattanut uuden runokokoelman nimellä „Nya vers."

Kansanvalistusseura on toimittanut hyväksi tunnetun kalenterinsa, Suomen naisyhdistys kalenterin „Excelsior", joka sisältää kappaleita sekä suomeksi että ruotsiksi, esim. M. Canthilta, Erkolta, M. Johnsonilta y. m. *K. Killinen* julkaisee näytelmäkappaleen „Puijolla", nimimerkki *Thora* „Humoresker och småplock". Ruotsia ymmärtäville lapsille on sopiva joululahja *-annan* kuvillinen satukirja „I qvällstunden."

Arvokas ja kaunis joululahja ovat 3:s ja 4:s nyt ilmestyneet vihkot taiteilija *S. Falkmanin* kuvateosta „Itä-Suomessa"; nämä vihkot sisältävät erittäin miellyttäviä kuvia, osaksi värillisiä osaksi värittömiä, kansantyypeistä, kansatieteellisistä esineistä, maisemista (esim. Imatra, Vallinkoski, Neitsyniemi) y. m. Imatran seuduilta ja Ruokolahden pitäjästä.

Käännöskirjallisuuden joukosta mainittakoon Runebergin „Lyyrillisiä runoelmia" ja Sofokleen tekemä murhenäytelmä „Antigone" molemmat Kaarlo Forsmanin suomentamia, P. Cajanderin Macbethin käännös, kokoelma „Skandinaviasta, novellikirja, suomenteli Aatto S.", Fritz Reuterin „Maamiesajoiltani", alasaksasta suomentanut N. Hauvonen", Felix Dahnin „Felicitas, historiallinen romaani kansainvaelluksen ajoilta", tunnetun tanskalaisen kirjoittajattaren, nimimerkki J:n „Kertoelmia", Aarneen kirjoittama „Kahdeksan tunnin kokemukset" (ensimmäinen vihko Nuori Suomi nimisestä kokoelmasta novelleja kotimaisilta kirjailijoilta).

Ruotsinkieliselle yleisölle tarjotaan ensimmäisenä osana „Det unga Finland" nimistä kokoelmaa R. Hertzbergin kääntämät „Noveller af Juho Reijonen", keväaksi ilmestyy K. A. Tavaststjernan kääntämänä „Folklif af Juhani Aho"; vakuutuksemme on että nämä kirjat sekä meillä että Ruotsissa saavat

lukuisan lukijakunnan ja levittävät tietoa suomalaisesta kirjallisuudesta ja kansanelämästä.

August Strindberg on Ruotsissa julkaissut uusia kertomuksia, nimellä „Utopier i verkligheten", joissa hän jälleen kääntyy aikakautemme kultuurin ja yhteiskunnan muka tuottamia vaurioita vastaan. Kertomukset osoittavat samaa taitavaa kynän käyttämistä, kuin useat edelliset, eivätkä ole täydelleen yhtä katkeria, kuin tekijänsä viime teokset.

„Ny Svensk Tidskrift" sisältää viime vihkoissaan kirjoituksia m. m. „Franskalaisesta näyttelijätaiteesta", „Espanjan uudemmasta kansanrunoudesta" ja O. Alinilta „Kuningasvallasta, talonpoikaissäädystä ja hallitusmuodosta 1809" sekä „Kirjallisen kirjeen Suomesta" A. Hultinilta; viimemainitun kirjeen johdosta tekisi mieli kysyä, eikö „meidän kirjailijoista" kukaan vuoden aikana ole mitään julkaissut suomeksi?

Björnstjerne Björnsonin tekemä uusi komedia „Geografi og Kaerlighet" ei ole ilman naurettavia kohtauksia ja sattuvia dialogeja, mutta tapahtumat tuntuvat kuitenkin paikoittain liian luonnottomilta ja juoni tehdyltä.

Prof. J. A. Friisin suurta ja kauvan valmistettua teosta „Lexicon Lapponicum cum interpretatione latina et norvegica" on Kristianiassa ilmestynyt ensimmäinen vihko.

Nuori (nais?)-kirjailija F. C. van der Burgh Tanskassa on äsken julkaissut uuden kertomuksen „Et ubetydeligt menneske."

Tanskalaisessa aikakauskirjassa „Tilskueren" luetaan kaksi rouva Ina Langen kirjoittamaa kertomusta „Smaafolk", joiden aihe on Suomen kansanelämästä saatu.

Aikakauskirja „Das Magazin für die Litteratur des In und Auslandes“ on m. m. sisältänyt seuraavat kirjoitukset: „Unkarin uudemmasta kirjallisuudesta“, „Englannin sanomalehdistöstä“ W. F. Brandilta, „Saksan kirjallisuus ulkomailla“ E. Ecksteiniltä, „Sensuurikertomuksia“ M. Landaulta, „Naisromaaneja“ P. Syriuselta, „Muinaissuomalaisia kansanlauluja, vapaasti kääntänyt E. Ziel“ sekä „Kuka kirjoitti Francis Baconin kirjan Novum Organon“, tutkimuksen, jossa nähdään, vastakohtana niille, jotka ovat tahtoneet tehdä Baconin Shakespearen mestariteosten sepittäjäksi, epäilystä lausuttavan onko hän „Novum Organon“issa esiintuotujen totuuksien keksijä.

Hamburgissa on ilmestynyt eräs matkakertomus Ruijasta „Nordkap und Mitternachtssonne“ E. Hoehneltä.

Georg Schererin ansiokkaasta kokoelmasta „Deutscher Dichterwald“ on äsken ilmestynyt yhdestoista painos. Kirja on suljettava niiden suosioon, jotka tahtovat tutustua uudempaan saksalaiseen runouteen.

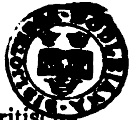
Max Nordau, tunnettu kirjastaan „Die konventionellen Lügen der Kulturmenschen“, on julkaissut uuden teoksen „Paradoxe“, jota viitenä kuukautena on painettu neljä painosta ja 10,000 kappaletta. Hänen uusi kirjansa „tahtoo täydellä puolueettomuudella ryhtyä käyteltäviin kysymyksiin, antamatta rajoittavain oppijärjestelmäin käskeä itsensä harhaan ja huolimatta perityistä mielipiteistä, väitteistä, joita pidetään vastaansanomattomina, vaan sentähden, ett'ei niitä ole tutkintoon otettu.“ Jossain määrässä näyttää tekijä kuitenkin itse olevan ennakko-mielipiteittensä vallassa koko henkielämän riippumisesta ruumiillisista vaikuttimista.

Saksassa toimittaa par'aikaa toht. G. Könnecke laveata ja kallista „Bilderatlas zur Geschichte der Deutschen Nationallitteratur“, jonka on määrä sisältää kirjailijain muotokuvia, käsikirjoitusten ja originalipainosten jäljennöksiä, kirjallishistoriassa merkillisten paikkain ja rakennusten kuvia y. m.

Berliinissä on ilmestynyt toht. G. Karpelesin kirjoittama „Geschichte der Jüdischen Litteratur", joka on ensimmäinen täydellinen kuvaus hebrealaisen kirjallisuuden vaiheista. Teosta kiitetään hauskaksi ja hyväksi.

L. Hänselmann, ennen historiantutkijana tunnettu, on nimellä „Unterm Löwenstein" julkaissut kolme kertomusta Braunschweigin muinaisuudesta, joissa sivistyshistoriallinen pohja ja runollinen esitys — päin vastoin kuin usein n. s. historiallisessa romaanissa — sanotaan erittäin onnistuneella tavalla yhtyvän.

„Valittuja teoksia" P. K. Roseggeriltä, itävaltalaisen kansaelämän kiitetyltä esittäjältä, painetaan par'aikaa Wienissä.

Arnhemissa (Alankomailla) on ilmestynyt „Platos Politeia, een kritisch-esthetisch onderzoek, door H. Was, predikant". Kirja näyttää erittäin miellyttävältä sekä ulkonäöltään että sisällykseltään. Sen, joka saksaa ja ruotsia lukee, on helppo ymmärtää myöskin näiden molempain kielten välillä olevaa Hollannin kieltä.

„Tulevaisuuden sota Indiassa" on nimenä luentosarjalla, jonka tunnettu itämainen matkustaja H. Vambéry on pitänyt ja julkaissut Englannin kielellä Lontoossa.

Etevä unkarilainen kirjallisuuden tutkija Yrjö Molnár on äsken painosta julkaissut tutkiskelmia Shakespearen näytelmistä Kuningas Lear ja Othello sekä Molièren Tartuffestä.

Prof. K. Endrődy Unkarissa, joka ennenkin on kääntänyt useat Heinrich Heinen runoelmista unkariksi, kuuluu valmistavan unkarinnosta kaikista Heinen teoksista.

Kuuluisa Ernest Renan on julkaissut filosofisen näytelmäkappaleen „Le prêtre de Nemi."

Charles Baissac on Pariisissa painattanut „Récits créoles“, joita kiitetään erittäin viehättäviksi. Tekijä on itse syntynyt Mauritius-saarella ja hänen vilkkaat kuvaelmansa etelän luonnosta ja kansaelämästä osoittautuvat monessa paikassa suoraan todellisuudesta saaduiksi.

Espanjasta valitetaan että valtiolliset kiistat ja konservatiivien kaikkia pyrintöjä tukahduttava hallitus ovat kaiken kirjallisen tuotannon ehkäisseet. Ennaltaan tunnetut kirjailijat tyytyvät entisten tuotteittensa uudestapainattamiseen ja uusia kykyjä ei ilmesty.

Mainion Ulysses Grant vainajan muistoonpanot elämästään ja osanotostaan Amerikan suureen sotaan 1863—4 ilmestyvät tähän aikaan Amerikassa. Kirjaa on siellä odotettu mitä kiihkeimmin ja neljättä satatuhatta kappaletta kerrotaan jo ennakolta olevan tilattuna.

Kotimaan kirjallisuutta.

J. A. Cederberg, Suomalaisen Raamatun historia Gezeliusten aikoihin saakka. Synodaaliväitöskirja. Turku 1885 Hinta: 2 m. 50 p.

Työ Suomen kirkkohistorian valaisemiseksi ei ole ollut viime aikoina erittäin uuttera; ainoat tulokset lienevätpä melkein prof. Råberghin kaksi vihkosta „uskonpuhdistuksen aatteitten kehityksestä“ ja „evankelisen saarnatoimen varttumisesta Suomessa“, molemmat kutsumuskirjoina professorien virkaanastujaisiin jumaluusopin tiedekunnassa julkaistut. Kirkko on kuitenkin hyvin mahtava vaikutin kansan vaiheitten muodostamisessa, tärkeämpi kuin nykyaikoina usein tahdotaan luulla. Katsomattakaan tämmöisen teoksen suorasti teologiseen merkitykseen, on siis jokaisen maamme historian ystävän ilolla tervehdittävä hra Cederbergin äsken ilmestynyttä tutkimusta tällä alalla.

Kirjan johdatuksessa kuvaillaan lyhyesti Raamatun käsikirjoitusten ja erikielisten käännösten vaiheita, minkä jälkeen tekijä ryhtyy varsinaiseen aineesensa. Ensin puhutaan tunnetun Naantalin munkin Jöns Budden kirjailijavaikutuksesta, joka mielestämme oikeastaan on tekijän valitseman aineen ulkopuolella. Agricolan teoksia ja niiden kieltä esitetään laveasti, hänen Uusi Testamenttinsa verrataan tarkasti, lause lauseesen, kreikankieliseen originaliin

sekä Lutherin käännökseen. Valaiseva on kyllä tämmöinenkin esitys, vaan olisin suonut että kirjoittaja tarkemmin olisi maininnut vertaustensa tulokset; lukijalle olisi esitys siten tullut selvemmäksi. Varsin paikallaan on esitys tuosta liian vähän huomatusta 1602 vuoden Raamatun komiteasta. Katson varsin mahdolliseksi, että, niinkuin kirjoittajakin arvelee (s. 96), tämä komitea kuitenkin oli saanut jotain kokoon ja tätä tarkoittaisivat nuo sanat 1642 vuoden raamatun esipuheessa „ei ole myös unhotettu, mitä tämän Maacunnan corkiast oppenet ja cunnialiset Miehet muinnen suurella ahkerudella ja toimelisudella ovat tämän pyhän Kirjan Suomexi käändämises tehnet." Että yksityisestikin oli asiata alkuun pantu nähdään toisesta asiakirjasta (s. 83). Turun konsistoorissa keskusteltiin myöskin tästä asiasta. Mutta vasta koko papiston uudistetut muistutukset 1636 ja 1638 vuosien valtiopäivillä aikaan saivat vihdoin että työhön ryhdyttiin tosi todella. Näin syntyi tuo aikanansa varsin kiitettävä Raamatun suomennos v:lta 1642. Kaksi viimeistä lukua on 1685 vuoden Raamatusta ja Gezeliusten suuresta ruotsalaisesta Raamatunteoksesta, josta kirjoittaja oikeudella huomauttaa että se on „todistus siitä, mitenkä Ruotsin mahtavuuden aikana suomalainen kansallisuus jääpi syrjään ja maamme kieli joutuu unohduksiin". Petraeusen aikoina Turun piispa vielä katsoi velvollisuudekseen kääntää huomionsa suomenkielisiin kirjateoksiin!

Hra Cederbergin kirja esiintuo jokseenkin täydellisesti mitä Suomalaisen Raamatun historiasta tiedetään. Siinä sen pääansio. On siihen painettu muutamat ennen julkaisemattomatkin tätä ainetta koskevat asiakirjat, etupäässä Ruotsin valtioarkistosta. Joskus on joku aineen ulkopuolellakin oleva pujahtanut joukkoon, esim. Martti Stodiusen syyttämisestä noituudesta pidetty konsistoorin pöytäkirja, joka tietysti on v:lta 1641, eikä 1671. Yleensä tiedonannot näyttävät olevan tarkkuudella tehdyt. Toivon pian saatavan nähdä jatkoa teokseen. —

Liitteessä on tekijä lausunut pari toivomusta tekeillä olevan uuden Raamatun käännöksen suhteen. Hauska on tekijän huomautus käskysanain käännöksestä suomeksi, että Agricola ne oikein käänsi „Ele cumardha veraita Jumaloida" j. n. e, jonka sijaan vasta 1642 vuoden Raamatun suomentajat pistivät tuon törkeän „Ei sinun pidä". Tärkeimpiä kohtia on muutoin kysymys miten on käännettävä kreikan hades-sana, jonka tekijä tahtoo tuonelaksi suomentaa; että nykyinen „helvetti" on aivan väärä, on selvä. Varsin suotavaa olisi mielestäni että tämmöiset virheet Raamatussamme pian saataisiin korjatuksi ja että meillä otettaisiin huomioon niitä edistysaskeleita, joita Raamatun tekstikritiikki varsinkin Englantilaisten ja Amerikkalaisten uutteran työn kautta on tehnyt. *G--t.*

G. Björlin, Suomen sota 1808 ja 1809. Suomennos 19 muotokuvalla. Helsingissä 1885, G. W. Edlund. 318 siv. Hinta: nid. 3 m. 75 p., sid. 4 m.

Kun tämä nyt suomalaisessa puvussa edessämme oleva kirja kaksi vuotta sitten ilmestyi, herätti se varmaankin iloa kaikissa, jotka siihen tutustuivat. Kirjantekijä, ruotsalainen kapteeni Björlin, näkyy innolla ja rakkaudella tutkineen aineensa. Esitys on samassa todenmukainen ja vilkas, se kertoo elävällä ja innostuttavalla tavalla Ruotsin ja Suomen sotajoukon taisteluita tuona „ilojemme, surujemme ja kunniamme kultaisena aikana“, vaan tietää antaa kunniaa vihollisellekin urhoudesta. Myöskin ne syyt, niin Ruotsissa kuin Suomessakin, jotka kahdeksannellatoista vuosisadalla olivat höllittäneet näitten maitten yhteyttä ja valmistivat seuraavaa eroa, mainitsee tekijä lyhyesti, vaan selvästi. (Joku jyrkkä väite entisistä suhteista on anteeksi annettava, esim. ett'ei Karjalaa, eikä Ahvenanmaata ennen v. 1809 olisi luettu Suomeen, taikka että „Suomi oli yhtä likeisesti yhdistettynä Sveanmaahan ja Götanmaahan kuin Norlanti vielä tänä päivänä on.“) Sanalla sanoen tekijän on onnistunut katsoa tapahtumia historiantutkijan tyvenellä silmällä ja samalla kuvata ne eläviksi meidän silmäimme eteen. Esityksen luotettavuutta yksityiskohdissa en voi likemmältä tarkastaa; niinkuin jo mainitsin tutkimus näyttää perustuvan tarkkaan lähteitten käyttämiseen ja sisältää joskus ennen tuntematontakin, esim. Oravaisten tappelusta. En ole kuitenkaan huomannut että hra Björlin olisi käyttänyt niitä uusia tietoja Viaporin antaumuksesta, jotka prof. Danielson julkaisi kirjoituksessaan Anjalan miehestä K. H. Klickistä Valvojassa 1883. — Voin tässä myöskin mainita seikan, joka luullakseni tähän asti on jäänyt huomaamatta, että sotahuuto 1808 vuoden taisteluissa suomalaisissa rykmenteissä oli suomenkielinen, niinkuin rykmenttien tallella olevista käskykirjoista nähdään.

Varsin toivottavaa oli että tämä ansiokas kirja tehtiin suomalaisellekin yleisölle tutuksi. Suomennoksen asu ja ylipäänsä hyvästi tehdyt muotokuvat tekevät myöskin miellyttävän vaikutuksen. Valitettavaa on että kieli ei ole tyydyttävää. Ei ole kylliksi siinä, ett'ei tehdä aivan törkeitä virheitä muoto- tai lauseoppia vastaan, suomentajilta voi vaatia ett'ei käytetä vieraskielisiä lausetapoja ja sanoja tai vääriä sijoja. Mainittakoon esimerkkejä, sattumalta otetut sivuilta 64—66: Kävi *taivuttamaan* venäläistä päällikköä; kenraali *antoi perään;* vapausajan *valtaiset* säädyt päättivät *ei säästää;* niin *pitäisi* linnan voida *seisoa vastaan* vihollisen aseita; varat eivät riittäisi *kesäksi* (pro: kesään asti); jos Venäläisille onnistuisi sulkea *Viaporin*. I:n infinitiivin translatiivi ilman suffiksitta nähdään usein. Varsinainen kauhu näkyy myöskin vallitsevan kirjassa suomalaisia ristimänimiä vastaan. Koko kirjassa luetaan *Georg*, *Zachris*, *Johan* y. m. ja Kaarle, Kustaa ja Tuomas, jotka alussa käytetään, ovat lopumpana muutetut ruotsinmuotoisiksi, joten kirjavuus on suuri. Väärä on myöskin kirjoittaa venäläisiä nimiä niiden usein väärenne-

tyssä ruotsalaisessa muodossa, niinkuin *Obuchof*, *Rajefski*, *Kosatschoffski*, *Romantsoff*, *Galitzin* y. m. Jos kieltä ei oteta lukuun, voi kirja olla hauskana luettavana pitkinä talvis-iltoina.

G—t.

Novelleja. Toinen sarja. Kirjoitti *Samuli S.* Porvoossa, Werner Söderström 1885. 167 s. Hinta: 2 m. 75 p.

Vuonna 1876 julkaisi tekijä vihon novelleja, joita otettiin vastaan mieltymyksellä. Lieneepä yleisö siis mielissään, kun tekijä, ehkä useiden vuosien kuluttua, nyt on antanut toisen novellisarjan seurata tuota edellistä julkisuuteen.

Näissä toisen sarjan novelleissa, joita on kaikkiaan 9, on tekijä koonnut ja käsitellyt varsin runsaita ja monenlaisia aineksia. Kuitenkin sopinee jakaa nuo novellit kahteen lajiin: ne ovat joko vakavia tai leikillisiä. Edellisissä, joiden joukkoon etupäässä luemme jutelmat „Jouluaamu", „Kosto" ja „Piispan Ellu" sekä osaksi nuo puolittain vakavat „Tärkeät toimet", „Laulajaiset" ja „Miltäs näytti", tapaa jonkun moralisen aatteen, joka käy läpi vaiheiden vilinän, johdellen niitä hyveen ja sovinnon perille. Ei niin ymmärtäen, että tätä aatetta tahallaan tyrkytettäisiin lukijalle tahi että se haittaisi kuvausten runollista muotoselvyyttä. Tekijä on etupäässä runoilija, joka taitavasti pukee aatteensa ja mietteensä selvästi katseltavaan, aistiperäiseen muotoon, sekä, ainakin useimmiten, antaa henkilönsä kyllin elävinä ja selväpiirteisinä astua näkyviin toimimaan. Hän ei anna tendensinsä supistaa itseään liian ahtaisiin rajoihin, hän tahtoo vapaasti ja laajalti liikkua niin kauvas kuin mahdollista, kuitenkaan näkyvistään jättämättä tuota pääaatetta, johon hän perustautuu. Hänen taulujensa väljiin kehyksiin mahtuu vakavain ja totisten asiain väliin ja rinnalle paljo muutakin, mikä vain välillisesti liittyy kertomuksen pääjuoneen; paljo on pantu taulujen täytteeksi luomaan niille enemmän elävyyttä, vilkkautta ja todellisuutta. Ylimalkaan tapaukset ja seikat ovat varsin vaihtelevia; siinä on rinnakkain totista, hurskasta, ylevää, leikillistä, jokapäiväistä, naurettavaa j. n. e. Mutta kaikki sointuu yleensä hyvin yhteen, kokonaiskuva on eheä, ehkä ainekset ovat erillaiset. Se on tuo salassa käyvä korkeampi siveellinen aate joka kaikki solmiaa yhteen. Kun kosken vilinä häikältä silmäiset, luulet sen kuohujen katoovan minkä mihinkin rantasopukkaan; mutta pohjalla käy väkevä virta, joka vie ne kaikki samaan suuntaan, suvannon tyyneen helmaan, johon taivaan ikivalo heijastaa.

Tästä, mitä olemme maininneet, selvennee että Samuli S. on idealisti; mutta hän on idealisti, joka liikkuu tosiolojen tukevalla pohjalla. Henkilöt ja ulko-olot ovat otetut oman kansamme keskuudesta, jopa sen jokapäiväisen

kotielämän alalta, mutta ei vain siksi, että niistä annettaisiin erikohtia myöten vastaava muotokuva, vaan niitä esitetään jonkun pääaatteen valossa. Henkilöiden ja olojen kuvaukset ovat hyvin todellisuuden mukaiset, hyvin luontevasti laaditut, ja tekijä näkyy tarkoin tuntevan niiden kansaluokkain omituisen tavan aatella, puhua ja toimia, joissa hänen kertoelmansa liikkuvat. Pitkäksi kävisi luetella kohtia, joita on piirretty sattuvalla psykologisella totuudella: esim. miten muuan kalastaja karttelee noita liian tavallisia sanoja, jotka ensin pyrkivät hänen kielelleen, koska muka kalamiehen arvo ei semmoista sallinut ja puhuu vain lyhyesti ja arvokkaasti; tai miten Lauri, muuten nöyrä ja hiljainen mies, käy uhkauljaaksi kun hänen kunniaansa solvataan; tai miten Paavo houkutellen kokee välttää omantuntonsa soimauksia y. m. Kun tekijä kuvaa ihmisluonteen kurjuutta ja kehnoutta, ei hän vulgäärisen realismin tavoin paljaaltaan esitä tätä surkeana tosiasiana, joka ei ole autettavissa, koska ihminen muka on luotu viettejänsä tottelemaan, eläimeksi jolta siveellinen vapaus puuttuu. Samuli S:n koko katsantotapa on jalompi, aatteellisempi. Se on kristillinen — ja tämäpä mielestäni antaa suuren arvon hänen novelleilleen. Kurjuus on autettavissa ylemmän voiman kautta. Niinpä *Kosto* nimisessä novellissa tuo kopea, rahojansa jumaloitseva ja alempiansa halveksiva talonpoika, joka kostaakseen itserakkautensa loukkaamista tekee konnantyön ja sitten vaipuu syvään siveelliseen rappiotilaan, lopuksi, merkillisen tapauksen kautta, joka herättää hänen omantuntonsa, kääntyy ja tulee uudeksi ihmiseksi. Syvällistä aatetta: miten Jumalan kädessä ihmisen pahuuskin voi olla keinona hänen parannuksekseen, on tekijä käsitellyt varsin taitavasti ja taiteellisesti, s. o. etupäässä kuvaillen aatteen kuvastumista ilmiöiden maailmassa, seuraamatta niiden kulkua sielun salasopukkoihin, joka tällä kertaa pian saattaisi eksyttää hänet teologian alalle. Samaten *Piispan Ellun* jännittävä juttu näyttää, miten ylhäinen armo kurituksellaan herättää henkiin turmeluksen peitossa piilevät hyveen siemenet ja idättää niistä ilahuttavan hedelmän. Vieläpä tuossakin jutussa, jonka nimi on *Miltäs näytti*, sopivalla keinolla (jonka ei aina tarvitse olla papin saarnan) herätetään henkiin paremmat hengettäret ihmisrinnassa.

Mutta, kuten jo sanoimme, kirjailijamme suosii vaihtelevaisuutta ja kirjavia värejä. Niinpä jo noissa vakavissakin kappaleissa usein milloin minkin asian tai henkilön aiheesta lisäillään, kuvan elähyttämiseksi, niitä näitä sivuseikkoja, joissa elämää katsellaan keveämmältä kannalta, sujahtaa joku leikkisä lauselma tai huomautus. Tästäpä mielisi päättää, että tekijän varsinainen ala, jossa hän paraiten viihtyy, on keveä leikillinen tyyli, jossa hän viattoman huumorin valossa saa esitellä ihmisiä ja heidän usein yksipuolisia, naurettavia luonteen-omituisuuksiaan jokapäiväisen elämän pikkuoloissa. Tämän todistaakin novellit semmoiset kuin *Kalalta*, *Tulipalo*, *Kynämamseli*, jopa ta-

vallaan tuo sadun verhoon puettu jutelma *Laulajaisetkin*, jonka pohjalla on vakava siveellinen totuus. Raikkaalla huumorilla on kahdessa ensinmainitussa jutelmassa esiytyvät pikkukaupungin poroporvarityypit kuvattu, ja, jos osaksi ovatkin idealisoituja, tuntuu heidän olentonsa sentään tosiperäiseltä ja elävältä. Erittäin huomattavaa on, kuinka hyvin tek. tuntee kansanomaisia puheenparsia. M. m. „Kalalta“ jutelmassa pannaan esille näytteitä eri murteista, jotka kuuluvat kylläkin hauskoilta paikallaan. Nuo porvarit, kalamiehet, käsityöläiset ovat kylläkin tavallisia ihmisiä, mutta hekin anastavat itselleen mieltymyksemme sen kunnollisen ja jalon mielialan tähden, joka usein heidän luonteensa pohjalla piilee, niinkuin kulta, joka välkähtää sorankin seasta. Niinpä tuo karkea kalamies, joka lahjoittaa Ahdilta saadun saaliinsa köyhälle „Jokelinskalle“ sekä kotiin tultuaan hellästi lepertelee naapurinsa lasten kanssa; samoin ylioppilas (Kynämamselissa), pormestari y. m. — Muista eriävä on vain jutelma *Jouluaamu*, joka retorisen sävynsä puolesta oikeastaan ei sopisi novellistoon, vaan enemmän tuntuu panegyrisessä tyylissä esitetyltä muistopuheelta tai elämäkerralta. Jutelma sisältää kyllä kauniita mietteitä ja sen henkilö, kirkkoherra, herättää meissä kunnioitusta jaloilla avuillaan. Eipä hänen ilmiönsä kuitenkaan oikein ihmisellisen elävänä astu eteemme. Varmaankin hän esiytyisi elävämpänä, jos hän ei astuisi näkyviin yksistään juhlatiloissa, vaan puuhaisi enemmän arkinutussaan, jokapäiväisissä töissä ja toimissa.

Tek. käyttelee kynäänsä verrattoman sujuvasti ja keveästi. Ehkäpä tämä ansio joskus on vienyt hänet liian pitkälle, käyden pakinoimishaluksi, joka poikkee sivuseikkoihin silloinkin, kun nämä eivät enää selvennä, vaan pikemmin hämmentävät pääajatusta. Niinpä „Piispan Ellussa“ Mikon ja muiden miesten välinen jankutus sekä tekijän yritys esittää Mikon uljasta olentoa edullisessa valossa ei oikein sovellu paikkaansa eikä siis voi tarpeeksi miellyttää lukijaa, jonka koko myötätuntoa sillä kohtaa kysyy tuo sutten ryöstämä lapsi ja sen kohtalo. Saman jutelman epilogi on venähtänyt liian pitkäksi, ehkäpä osaksi tekijän halusta ylistää äidinrakkautta.

Kieltä koskeviin muistutuksiin on vaikea löytää aihetta kirjailijasta, joka, mitä tulee kielen kauneuteen, rikkauteen, sujuvuuteen ja puhtauteen, kelpaa malliksi kelle tahansa meikäläisistä. Ainoastaan s. 64 lauseessa: „Mies parat näkyivät *olleen* juopuneita“ *olevan* sopisi paremmin, koska he par'aikaa olivat juovuksissa.

Mielestämme siis Samuli S., joka ei ryhdy mitään suurempia elämän tai yhteiskunnan kysymyksiä ratkaisemaan, vaan pysyy alemmilla aloilla, arkielämän kirjavissa oloissa, miellyttävästi ja lämpimällä sydämmellä kuvaillen kaikellaista, mikä näissä on omituista, hauskaa, hyvää, jopa jaloa ja kaunistakin, on tämän tehtävänsä oivallisesti suorittanut. *K. F.*

Ivanhoe, kirjoittanut *Walter Scott*. Alkukielestä suomentanut J. Krohn. Toinen kuvilla varustettu painos. Helsingissä, G. W. Edlund. Hinta 6 m. 75 p.

Helenan Perhe. Kertomus Romasta ensimäiseltä vuosisadalta. Suomennos. Kolmas painos Helsingissä 1885. G. W. Edlund. Hinta: 5.

Ilahuttava osote suomenkielistä kirjallisuutta lukevan yleisön lisääntymisestä ovat ne uudet painokset, jotka ovat tarpeen muutama vuosi sitten painetuista kirjoista. — Ivanhoe on yleisesti tunnettu ja pidetty Walter Scottin ja historiallisen romaanikirjoituksen milt'ei hauskimpana ja etevimpänä tuotteena. J. Krohnin käännökset ovat aina runollisella älyllä tehdyt, ja muistutukset edellisen painoksen kieltä vastaan on tässä varteen otettu. Voimme siis ilolla sulkea Ivanhoen uuden painoksen yleisön suosioon.

Hra Churbergin Uuden Romanijakson osista on Helenan Perheellä ollut paras menekki, sillä nyt se ilmestyy jo kolmannessa painoksessa. Ollen puhdashenkinen, kansantajuinen ja juoneltaan sangen viehättävä kuvaus kristinuskon ensimmäisistä taisteluista ja voitoista, ansaitseekin se menestyksensä. Se olisi siis nyt hankittava niihin yksityisiin ja julkisiin kirjastoihin, joissa sitä ei ennen ole.

Skandinaviasta. Novellikirja. Suomenteli Aatto S. Porvoossa 1885. Werner Söderström Hinta 4 m. 75 p.

Minkä ajatuksen johdolla tämä valikoima pohjoismaista novellikirjallisuutta on tehty, selittää suomentaja alkusanasessa: se ei ole mikään kirjallishistoriallinen kokoelma, ei edusta eri tekijöiden kirjailijanluonnetta, vaan tahtoo olla ainoastaan kokoelma *kaunokirjallisuutta*. Siksi siihen ei ole otettu niitä puhtaastaan sosialisia tendensikertomuksia, joita useimmat Skandinavian nykyisistä kirjailijoista niin ahkerasti tekevät. Vaan kaunokirjallisena kokoelmana se tarjoo varsin vaihtelevaa luettavaa, ja on suomalaisen yleisön kumminkin tässä tilaisuus tutustua kaikkiin kertovan kirjallisuuden pääedustajiin Skandinaviassa.

Björnsonin kolme pikkukertomusta *Isä*, *Kotkan pesä* ja *Uskollisuus* ovat sieviä, vaikka eivät hänen parhaimpiaan. — Parhaimpia kokoelmassa ovat Jonas Lien *Nordfjordin hevonen* ja Dillingin kertomukset *Kesäksi maalle* y. m. — Kjellandilta on *Rakkaus ja viattomuus*, Drachmannilta *Kirkon laiva*, syvämielinen, kaunis kertomus. — Jakobsenin *Mogens* nimisessä novellissa saamme tutustua siihen etevään tanskalaiseen kirjailijavainajaan, joka on niin tunnettu loistavasta ja viehättävästä luonnonkuvauksestaan. — Omituinen on myöskin Henrik Pontoppidanin *Rakkausjuttu*. Siinä puolustetaan nimittäin talonpoikaiskansan järkevää tuumailua naimisasioissa, vastakohtana epämääräiselle, helposti haihtuvalle romantilliselle rakkaudelle.

Samalta tekijältä on myöskin *Kalastuskylä.* — Ennenkuin Strindberg, jota on sanottu „nuoren Ruotsin" päämieheksi, joutui nykyiselle onnettomalle retkellensä, kirjoitteli hän novellia, jotka monelta puolelta ovat mitä parhaimpia Ruotsin novellikirjallisuudessa on. Näistä on edessämme olevassa kokoelmassa *Paavo ja Petter* sekä *Herra Pentin vaimo*, molemmat tunnetuimpia. — *Grimstahamnin uudistalo* C. J. L. Almqvistilta on pitkänlainen, paikkapaikoin väsyttäväkin kertomus. — Viimeiset ovat rouva Edgrenin *Lääkärin vaimo* ja Matilda Roosin *Katsaus pohjemmalle*, jotka tietysti käsittelevät naiskysymystä, mutta ilman moitittavaa liioittelua.

Tosin tässä 365 sivua käsittävässä kirjassa olevat novellit ovat jo ennen ilmestyneet painettuina sanomalehdissä, mutta koska monikaan ei malta sanomalehtien novelliosastoa seurata, saati säilyttää, on hyvä että ne nyt kirjaan koottuina tulevat yleisön käsiin. — Suomennoksen kieli on semmoista, ett'ei arkakorvaisenkaan Suomalaisen pitäisi siitä löytää mitään loukkaavaa. Joitakuita sanoja olisi ehkä voinut sopivammin kääntää toisin kuin suomentaja on kääntänyt, mutta sen voipi sanoa että kieli kirjassa on niin hyvää, että sitä vaan senkin vuoksi mielihyvällä lukee.

O. H—nen.

Minnesrunor öfver några vår odlings män. Ristade af *F. B.* m. fl. Helsingissä 1885. G. W. Edlund. Hinta 75 p.

Ei voi muuta kuin sulkea yllämainitun kirjan ruotsia ymmärtävän yleisön suosioon. Sillä ne meidän mainioiden miehiemme biografiat, jotka se käsittää, ovat kaikki kirjoitetut lämpimällä mielellä ja taitavalla kynällä. Toivottava olisi, että myöskin suomeksi saataisiin samallainen teos, johon ehkä sopisi muutamien elämäkertojen sijaan ottaa toisia suomenkieliselle yleisölle yhtä rakkaita. Semmoinen kokoelma saataisiin varmaankin, elävien kirjailijaimme suosiollisella avulla, hyvin onnistuneeksi, ja se voisi tutustuttaa kansamme mainioihin miehiimme, jotka, ikävä kyllä, ovat sen keskuudessa yleensä aivan vähän tunnetut. Tämmöisen vihkon toimittamista suomeksi ei luulisi rahallisessakaan suhteessa epäedulliseksi kustantajalle. *Minnesrunor* olisi siinä tapauksessa hyvä esikuva. Yhden muistutuksen sitä vastaan tahtoisin tehdä. Usein on jo nähty että muutamat ruotsalaisista kirjailijoistamme eivät voi sepittää lyhyintäkään kirjoitusta tekemättä viittauksia kieliriitaan. Niinpä on kysymyksessä olevassa kirjasessa Lönnrotin elämäkerran kirjoittaja katsonut sopivaksi lyhyestä kirjoituksestaan käyttää yhden kappaleen ja yhden muistutuksen selvittämään Lönnrotin kantaa kielikysymyksessä, miten hän piti ruotsalaisiakin harrastuksia oikeutettuina, oli uusmaalaisen osakunnan kunniajäsen ja kirjoitti ruotsalaisen runon osakunnan albumiin! *O. H—nen.*

Uusien kirjain luettelo.

Jumaluusoppia ja kirkkohistoriaa.

Alopaeus, C. H. Tervehdyssanoja Porvoon hippakunnan papistolle. Suomennos. Porvoossa, tekijä. —: 25.

— — Puhe Porvoon pipliaseuran vuosijuhlassa 1857. Suomennos. Porvoossa, tekijä. —: 15.

Bergroth, Elis. Vartijanääniä Suomen Sionista. 6—9 v. Porvoossa, Werner Söderström. à —: 65.

— — Väktare-rop. 6—9 häftet. Porvoossa, Werner Söderström. à —: 65.

Creutlein, A. R. M. Saarna, jonka Lähetysseuran vuosijuhlana Helsingissä 1885 piti — — —. Turussa, G. W. Wilén. —: 25.

Hammerich, Frederich. Kristillisen kirkon historia. Suomentanut Wilho Lindstedt. 13 vihko. Oulussa, B. B. Bergdahl. 1: —.

Ijäisyys-aatelmia. Kristillistä hartautta varten. Mukailemalla suomennettu. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 25.

Merle d'Aubigné, J. H. Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Suomentanut Juuso Hedberg. 23 ja 24 vihko. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. à —: 50.

Petterson, Gust. Kirkon ja valtion keskinäinen suhde. Uskontieteinen kirjoitus Kirkkohistorian alalta. Jyväskylässä, K. E. Gummerus. 2: —.

Stockfleth, U. V. Vi mötas då! Ur pastor — — — „Nogle religiöse breve.“ Öfversättning af E-l-a. Turussa, G. W. Wilén'in jaettavana. —: 10.

Oikeus- ja valtiotiedettä.

Borgareståndets protokoll vid landtdagen i Helsingfors år 1885. V. I—III. Helsingissä, Porvarissääty. 12: —.

Nemo. Partierna och 1885 års landtdag. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Suomen talonpoikaissäädyn keskustelupöytäkirja Valtiopäivillä vuonna 1885. 2 vihko. Helsingissä, G. W. Edlund'in jaettavana. Koko teoksesta 12: —.

Filosofiaa.

Ruin, Wald. En psykologisk blick på qvinnofrågan. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 50.

Tilasto- ja maatiedettä.

Bidrag till Finlands officiela statistik. I. Handel och sjöfart. 6 Öfversigt af Finlands utrikes sjöfart och handel åren 1881 och 1882. Helsingissä, Keisarillinen Senaatti. 2: —.

Bidrag till Finlands officiela statistik. VI. Befolknings-statistik. 12. Öfversigt af folkmängdsförändringar i Finland åren 1882 och 1883. (Med ett diagram). Helsingissä, Keisarillinen Senaatti. 3: —.

Stanley, Henry M. Kongo. Uusi vapaavaltio mustien maanosassa. Suomentanut Lyry. Kartoilla ja lukuisilla kuvilla kaunistettu. 2 ja 3 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. à —: 85.

Statistisk årsbok för Finland utgifven af Statistiska Centralbyrån. Sjunde årgången. 1885. Helsingissä, Suom. kirjallisuuden seuran kirjapaino. 1: 50.

Suomenmaan tilastollinen vuosikirja tehnyt. Tilastollinen Päätoimisto. Seitsemäs vuosikerta. 1885. Helsingissä, Suom. kirjallisuuden seuran kirjapaino. 1: 50.

Suomenmaan virallinen tilasto. I. Kauppa ja merenkulku. 6. Yleinen katsaus Suomen ulkomaiseen merenkulkuun ja kauppaan vuosina 1881 ja 1882. Helsingissä, Keis. Senaatti. 2: —.

Suomenmaan virallinen tilasto. VI. Väkiluvun-tilasto. 12. Yleinen katsaus väkiluvunmuutoksiin Suomessa vuosina 1882 ja 1883. (Yhden diagramman kanssa.) Helsingissä, Keisarillinen Senaatti. 3: —.

Kansatiedettä.

Schwindt, Th. Katalog öfver finska studentafdelningarnas etnografiska samlingar. 2 häftet. Helsingissä. 1: 50.

— — Luettelo Suomen ylioppilas-osakuntien kansatieteellisistä kokoelmista. 2 vihko. Helsingissä. 1: 50.

Historiaa.

B(erndtson), F. y. m. Minnesrunor öfver några vår odlings män. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 75.

Elmgren, S. G. Om dagen för Kristi födelse. (Ylipainos Tiedeseuran Öfversigt-sarjasta). Helsingissä.

Gebhard, Hannes. Kuvaelmia Kajaanin kaupungista v. 1651—1700 ja 1720—1899. Helsingissä, Wickström ja Kumppanin jaettavana. 1: 50.

Grotenfelt, K. Moniahta lehti Suomen sivistyshistoriaa. (Vähäisiä kirjelmiä julkaissut Suomalaisen Kirjallisuuden seura. II.) Helsingissä, Suom. kirjall. seura. —: 50.

Leinberg, K. G. Bidrag till kännedom af vårt land, samlade och utgifna af — — —. I. Jyväskylässä, J. Länkelä. 2: —.

Hertzberg, R. Kulturbilder ur Finlands historie. Helsingissä, G. W. Edlund. nid. 3: — sid. 4: —.

Yleinen ihmiskunnan historia, Weberin, Wallisin y. m, mukaan. Suomensi Aatto S. 22 ja 23 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. à 1: 75 ja 2: —.

Kielitiedettä.

(Bremer, K. W.) Svensk språklära för den första undervisningen i modersmålet. I. Den enkla satsen. Femte upplagan. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 25.

Raitio, K. Äidinkielen alkeisoppi. Etupäässä kansakoulujen tarpeeksi. Toinen painos. Sortavalassa, tekijä —: 40.

— — — Ohjeita kieliopin opetukseen. Kirjoittamaansa „Äidinkielen alkeisoppiin" sovittanut — — —. Sortavalassa, tekijä. —: 25.

Salonius, Paavo. Praktisk Lärobok i Finska språket. Turussa, G. W. Wilén. 3 —.

Setälä, N. E. Vähäisen suomalaisen lukukirjan sanasto. Porvoossa, Werner Söderström. —: 50.

Kaunokirjallisuutta.

Aarne. Kahdeksan tunnin kokemukset. Suomennos. (Nuori Suomi. Novelleja ja kertomuksia kotimaisilta kirjailijoilta. I.) Helsingissä, G. W. Edlund. —: 50.

Aho, Juhani. Papin tytär. Porvoossa, Werner Söderström. 2: 75.

Allardt, Anders. Byberättelser. Bilder ur svenskt allmogelif i Nyland. Turussa, Adolf Allardt. 3: 50.

Dagny. Framtidsbilder. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: —.

Dahn, Felix. Felicitas. Historiallinen romaani kansainvaelluksen ajoilta. Saksasta suomentanut L—i. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 50.

Erkko, J. H. Uusia runoelmia. Porvoossa, Werner Söderström. 2: 75.

Fem sportmäns resa till kontinenten berättad af två af dem. Sommarminnen och dagboksblad. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: 50.

Fernhain, L. von. Yhdennellätoista hetkellä. Kertomus kansalle. Pyhäpäivän pyhittämistä harrastavan yhdistyksen Genevessä palkitsema. Suomensi H. F. Helsingissä Wickström ja kump:nin jaettavana. 1: 50.

Freytag, Gustaf. Ingo. Romani. Suomentanut —r —r. Hj. Hagelberg. 2: 50.

Helenan Perhe. Kertomus Roomasta ensimmäiseltä vuosisadalta. Englannin kielestä suomentanut Waldemar Churberg. Kolmas painos. Helsingissä, G. W. Edlund. 5: —.

—ü—. Solglöd och andra skizzer. Helsingissä, G. W. Edlund. 2: —.

J. Kertoelmia. Suomensi Em. Tamminen. (Kodin kirjasto I.) Porvoossa, Werner Söderström.

Juutalaiset kaksoisveljekset. Suomennos. Kuopiossa, U. W. Telén & K:ni. 1: —.

Kah. Kysymysmerkkiä. ? ? ? Kuinka Muikkulan Matin kirkolla kävi. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 60.

Killinen, Kustaa. Puijolla, näytelmäkappale. Kuopiossa, U. W. Telén & K:i.

Langennut vaan ei kadotettu. Aikakauskuvaus kolmannelta vuosisadalta. Kirjoittanut „Schönberg-Cotta perheen aikakauskirjain" y. m. kirjoittaja. Suomennos. Oulussa, B. B. Bergdahl. 1: 75.

Reijonen, Juho. Noveller. Öfversatta af R. Hertzberg. (Det unga Finland. Samling finsk skönlitteratur i svensk öfversättning. I.) Porvoossa. Werner Söderström. 2: 50.

Reuter, Fritz. Maamiesajoiltani. Alasaksasta suomentanut N. Hauvonen. Edellinen osa. Wiipurissa, Clouberg & Kumpp. jaettavana. 3: 50.

Schmid, Christoph von. Eustakius. Kertomus kristinuskon alkuajoista. Uusi suomennos saksankielestä. Sortavalassa, K. Suomalainen. 1: 25.

Scott, Walter. Ivanhoe. Alkukielestä suomentanut J. Krohn. Toinen korjattu ja kuvilla varustettu painos. Helsingissä, G. W. Edlund. Nid. 6: 75. Sid. 7: 50.

Shakespearen dramoja. VII. Macbeth. Suomentanut P. Cajander. Suomal. kirjallisuuden seuran toimituksia. 60 osa VII. Helsingissä. 2: —.

Skandinaviasta. Novellikirja. Suomenteli Aatto S. Porvoossa, Werner Söderström. 4: 75.

Sofokles. Antigone. Kaarlo Forsman'in suomentama. Runoilijan elämäkerran sekä muotokuvan ja selitysten kanssa. Porvoossa, Werner Söderström. 2: —.

S(uomalainen), Samuli. Novelleja. Toinen sarja. Porvoossa, Werner Söderström. 2: 75.

Thora. Humoresker och småplock. Helsingissä, G. W. Edlund. 1: 50.

Lastenkirjoja.

— *anna.* I qvällstunden. Sagor och teckningar för de små. Helsingissä. G. W. Edlund. 2: —.

Asbjörnsen, P. Chr. ja *Moe, J.* Satukirja lapsille. Norjalaisia kansansatuja. Suomentanut Lyry. Kuvilla varustettu. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 50.

Helmin kauniin kuvakirja 18:lla kuvalla. Wiipurissa, Clouberg ja Kumpp. 1: 50.

Kuvia ja kertomuksia. XII. Lasten huvituksia. Viipurissa, Clouberg ja Kumpp. —: 60.

Lindholm, P. A. Lappalaisia satuja. Suomentanut Lyry. Porvoossa, Werner Söderström. —: 25.

Pikkulasten huviksi. Kuvia värsyineen. I—IV. Viipurissa, Clouberg ja kumpp. 1: 40.

Wexelsen, Marie. Pieni joululahja lapsille ja lasten ystäville. Kolmannesta norjankielisestä painoksesta suomennettu. Jyväskylässä, K. J. Gummerus. —: 50.

Kuvaamistaidetta ja soitantoa.

Eine Reise in Finland. Nach Originalgemälden. Text von Z. Topelius. Aus den Schwedischen übersetzt von Hermann Paul. Zweite Auflage. Helsingissä, K. E. Holm. 25: —.

Falkman, Severin. I Östra Finland. — Itä-Suomessa. 3:as ja 4:äs vihko. 30 kuvaa tekstineen. Wickström & K:in jaettavana. à 6: —.

Kiljander, Ludvig. 4 laulua. Sekaköörille säveltänyt — —. Helsingissä, Wickström ja kumpp. jaettavana. 1: 50.

Lääketiedettä.

Billroth, Th. Käsikirja sairashoidossa kodin ja sairashuoneen tarpeeksi. Tekijän luvalla suomentanut O. A. Forsström. Sortavalassa, C. W. Alopæus. 3: 50.

Erismann, Friedrich. Terveydenhoito-oppi sivistyneille kaikissa kansaluokissa. Suomentanut J. Collan, lääkäri. Edellinen osa: Yleiset elämän ehdot. Turussa, G. W. Wilén. 3: —.

Suuretiedettä ja luonnontiedettä.

Brenner, M. Hoglands lafvar. (Bidrag till kännedom af Finska vikens övegetation. IV.) Helsingissä, tekijä. 1: 50.

Thomas, Louis. Suuret keksinnöt. Mukaili K. Suomalainen. 7 & 8 vihko. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 70.

Selander, Edvard. Ytors bugtighet. Akademisk afhandling. Helsingissä, tekijä. 1: 25.

Stenberg, E. A. Einige Eigenschaften der linearen und homogenen Differentialgleichungen. Akademische abhandlung. Helsingissä.

Muuta kirjallisuutta.

Andersen, J. Kaunokirjoituksen harjoituskaavoja viidessä jaksossa kansakouluja varten. 1:nen ja 2:nen jakso. Turku, G. W. Wilén. à —: 15.

A. E. B. Sunnuntaikoulun-opettajien kirjasto. Suomeksi sovitteli ja mukaili G. E. Richter. Porvoossa, Werner Söderström. 1: 80.

Collan, K. Läsebok på prosa för Finlands ungdom. Fjerde tillökade upplagan. Helsingissä, G. W. Edlund. 3: —.

Excelsior. Kalenteri vuonna 1886. Suomen naisyhdistyksen toimittama. — Excelsior. Kalender för 1886. Redigerad af Finsk Qvinnoförening. Helsingissä, G. W. Edland. Nid. 2: 75, sid. 3: 75.

Kansanvalistus-Seuran Kalenteri 1886. Kuudes vuosikerta. Helsingissä, Kansanvalistus-Seura. Nid. 1: 50, sid. 2: —.

Luettelo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsenistä 1831—1885. Helsingissä, Suom. Kirj. Seura.

Onnen tie eli miljonan-mieheksi pääseminen. Helsingissä, G. W. Edlund. —: 15.

Verdandi. Strödda blad utgifna af föreningen Verdandi. IV. Helsingissä, Verdandi yhdistys. 1: 50.

Oikaisu. Viime numerossa kertomuksessa „Esimerkin vuoksi" siv. 550 rivi 13 on: tällä kertaa, lue: tällä tavalla; siv. 552 rivi 2 alh. on: Kopeasti, lue: Nopeasti.

